

Биљана Ђоровић
Милоје Стевановић

ЗДОГОВОР

„Господине Стевановићу, сада већ покојна, Косара Гавриловић била је мој саговорник у девет емисија на таласима Радио Београда. Са вама сам имала задовољство да урадим неколико емисија на Радио Београду и у другим медијима. Учила сам једну нит која повезује Косару и вас, па сам дошла на идеју да направимо зговор, како у вашем *Речнику Драичева* више пута срећемо ту реч у разним примерима. Наиме, предлагем да урадимо транскрипте тих емисија, које су озбиљна сведочанства, и тако их овековечимо у једној књизи која би се звала *Зговор*.“

Билана Јоровић

ЗДОГОВОР

Са благословом Његовог Преосвештенства
владике рашко-призренског у егзилу
Г. КСЕНОФОНТА

Биљана Ђоровић
Милоје Стевановић

ЗДОГОВОР

Лелић, 2022.

*Блаженој усїомени
Косаре Гавриловић*

Автори о књизи

Витешки здоговор

Каг њошћени људи нешћо здоїворе, њо њи је све и свја!
(Милоје Стевановић, Речник Драїачева)

Књига *Здоївор*, реализована у сарадњи са Милојем Стевановићем, јединствен је резултат мог трагања за истином и могућностима да оно добије свој медијски израз у садржинском и формалном смислу. Неумољив језик чињеница говори да су ми, управо због трагања за истином, два пута на Радио Београду 2 одузели ауторску емисију. Најпре је та одлука донета на седници Програмског одбора РТС, одржаној 24. марта 2011, којом је забрањена моја емисија *Аїланїис* коју сам реализовала у периоду од 2001. до 2011. године. Увидом у записник са седнице Програмског одбора, добијеним на основу закона о правима на приступ информацијама од јавног значаја, сазнала сам да је разлог за забрану емисије био анализа догађаја у Сребреници од 11. јула 1995, која је била предмет многобројних емисија *Аїланїис* у којима су учествовали експерти, научници и водећи интелектуалци из света, какви су били професори Едвард Херман, Ноам Чомски, Мајкл Паренти, др Дијана Џонстон, Стефан Каргановић и други, чији увиди нису подлегли императивима „политичке коректности”, што политика геноцида, према чијем обрасцу од народа жртве треба произвести геноцидне убице, ултимативно захтева. Политика геноцида водећа је форма рата против Срба, успостављеног као тотални рат, у чијем је средишту медијски рат. Медији у Србији су, као и банке и „Музеј жртава геноцида”, на чијем се челу тада налазио Милан Булајић, након 5. октобра 2000. експресно потпали под власништво и тоталитарну контролу страних власника, обавештајних служби и домаћих локалних јањичара и тајкуна, сједињених у операцији брисања трагова злочина западних психопата и геноцидних убица, чији је злочин, који против Срба и Србије траје преко сто година, настављен и после 5. октобра и усавршен у име Европе, демократије и људских права и одвија се у савршеној синхронизацији са претварањем српског народа у стадо и имбецилну гомилу подвргнуту континуираној контроли ума, форматизацији и логистици перцепције.

Прошле године (2021) одузето ми је право на реализацију и друге ауторске емисије *Конџрајункџ*, наследнице емисије *Силен*, коју сам реализовала након укидања емисије *Аџланџис*. Емисија *Конџрајункџ* одузета ми је након емисије реализоване у знак сећања на др Јована Деретића, који је преминуо десетак дана пред њено емитовање, са образложењем да је велики број људи протествовао на друштвеним мрежама, а славодобитно ми је показиван и одштампани мејл некога ко се представио као научни делатник у некаквом институту друштвених наука. На моју молбу да добијем копију тог мејла, главни и одговорни уредник Радио Београда 2 Радоман Кањевац одговорио је да не може то да учини без дозволе аутора писма. Занимљив је податак да сам 2006, у оквиру емисије *Силен*, реализовала циклус од петнаестак емисија посвећених забрањеној и прећутаној историји Срба, у оквиру кога су емитоване и три емисије у којима је централни гост био управо др Јован Деретић, а да то тада никоме није засметало.

Разуме се, емисија *Конџрајункџ*, ни по садржају а ни по форми, није представљала континуитет са мојим претходним емисијама *Силен*, а поготову *Аџланџис*, у којој је покренута свеобухватна истрага узрока због којих се свет нашао у средишту апокалипсе, која се одвија у форми усавршеног научно технолошког тоталитаризма, без премца у познатој историји, који прогресивно уништава основе и ток живота на Земљи. Овакве ауторске емисије нису данас замисливе у медијском простору опростачене, културолошки срозане и дегенерисане Србије, у којој се на народ све отвореније делује у форми сатанистичких ритуала који се изводе наочиглед милионског слуђеног аудиторијума, а који пулсирају у ритму медијске мртвачке хронике ковидијалног доба, масовних тровања и претварања рајске баште, каква је Србија била, у депоније за складиштење најразличитијих отрова: радиоактивног, медицинског, технолошког и осталог, које попримају габарите планинских венаца. Такве емисије биле су и могуће под уредништвом мр Ђорђа Малавразића чији су увиди, знање, таленат, истанчан осећај за радијски израз и важност саобразности садржине и форме, одговорност према критичком мишљењу, истраживачком новинарству и вредностима, омогућили да реализујем своје идеје у циклусима, какав је био и циклус од девет емисија „Историја као мистерија” у коме је гост била госпођа Косара Гавриловић, а чији транскрипт представља један део ове књиге која почиње да се исписује у подне, једног октобарског дана 2012, на Сајму књига у Београду. Наиме, у то доба, у Сали „Иво Андрић”,

одржана је промоција књига холандске невладине организације „Историјски пројекат Сребреница” на којој је, поред оснивача и директора, господина Стефана Каргановића и мене, позвана да учествује и госпођа Наташа Кандић, оснивач и бивша извршна директорка Фонда за хуманитарно право у Србији, који располаже милионским доларским буџетом, великим делом усмереним на реализацију „политике геноцида” као окоснице савремене ратне машине за производњу и пласман дезинформација, ревизионизма и намерне замене теза, где се жртве проглашавају за злочинце, злочинци за жртве а српски народ означава као геноцидан.

Будући да се госпођа Кандић није одазвала позиву, место за конференцијским столом, означено њеним именом, заузела је метла са веома дугачком, елегантном и комфорном дршком, око које је била обмотана сомотска смарагдно зелена машна, која савршено надопуњује префињену елеганцију госпође Кандић, чијем шарму није одолео ни шампион хуманитаризма, Џорџ Сорош. После промоције, метла је постала антикварни експонат који је заузео централну позицију на штанду невладине организације „Историјски пројекат Сребреница”. Следеће године (2013) ова неваљина организација је писмом под датумом од 5. октобра 2013, са потписом госпође Мирјане Лукић, примила обавештење да јој је забрањено учешће на Сајму књига у Београду који се те године одржавао под слоганом „Простори слободе”. У образложењу одлуке наведен је „позив излагачима... да се уздрже од текстова и иступа којима могу бити увређена верска, национална, лична и остала права грађана”, уз сугестију да је „Историјски пројекат Сребреница” као излагач на Сајму 2012. године прекршио ту норму.

Сва је прилика да се њима метла није свидела.

Метла је, међутим, опстала као трајни експонат у нашем личном музеју чаробних успомена и суштински је очарала све посетиоце промоције, а посебно госпођу Косару Гавриловић и њену пријатељицу, госпођу Миру Литричин, власницу издавачке куће „Жагор”, која је објавила неколико Косариних књига, као и двојезично издање збирке докумената Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске, објављене под називом „Шиптарски геноцид у 20. веку”. На тој промоцији сам упознала госпођу Косару Гавриловић која је зрачила целокупном својим хибитусом витезице, посебних начела, издржљивости и личних одрицања, увек спремне на ситуације и околности у којима делује као прави „змај огњени вук”, гвоздене воље и менталне и физичке снаге да се, и у позним

годинама живота, бори за истину. Тако је почело наше дружење, као и реализација циклуса емисија „Историја као мистерија” у коме је Косара говорила о свом животу, животу своје породице, односу њеног оца, Милана Гавриловића према краљу Александру Карађорђевићу, раду Владе Краљевине Југославије у егзилу, Фицроју Меклејну, силовању Србије и британској улози у Титовом грабљењу власти, хрватском лобију и енглеским политичарима, сједињеним у завери прикривања геноцида над Србима у НДХ, нестанку страница из *Лондонског дневника* Милана Гавриловића у „Хуверовом Институту”, друштвеном животу српског расејања, Ребеки Вест и леди Пеџет, расколу између Српске Цркве у Америци и Српске православне цркве, прогону владике Артемија са Косова и Метохије 2010. године, њеном преводу српске епске поезије на енглески језик и књизи докумената „Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку”.

Након емитовања циклуса „Историја као мистерија”, јавио ми се телефоном витез од Драгачева, господин Милоје Стевановић, један од најуспешнијих малих привредника у Србији, власник компаније „КМН”, аутор двадест књига, чувар традиције, вере, језика и најбољих одлика српског народа, како би изразио захвалност за „споменик бака Коси”, како је он окарактерисао смисао и значај овог циклуса, предложивши одмах да се транскрипт ових емисија објави у форми књиге. То је био почетак моје сарадње са овим изузетним човеком јединственог кова, непоколебиве воље, снаге и моралне чврстине, који је због свог говора у Сава центру 1983, који је као секретар Општинског комитета СКЈ Лучани одржао на Републичкој конференцији Савеза социјалистичке омладине Србије, кажњен и смењен са функције под оптужбом да је починио *нејријашељско дело узнемиравања јавности*.

Изопштен је и из Српске православне цркве на основу пресуде Великог црквеног суда СПЦ из априла 2011. у којој се наводи да је разлог изопштења тај што је Милоје Стевановић, на своје имање у Лозници код Чачка примио игумана и калуђере манастира Црна Река који су тада напустили Епархију рашко-призренску из солидарности са својим епископом Артемијем.

Потом је одбио да његово име буде уписано на *Речнику Драгачева* који је написао као „уздарје мојим земљацима и свим чуварима језичког блага нашије’ предака, а нарочито словољубцима који принеше свој труд и љубав да ова збирка речи буде што веродостојније сведочанство о онима који пре нас бејаху, чије запрете трагове

овим словаром распрђемо, еда би од заборавља отргнули њихове наде, радовања, трудове, постигнућа, патње, туге боли и речи којима су осећања исказивали”, који су објавиле Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ у Дијалектолошком зборнику, да би исту књигу са 272 појма разлике, Милоје објавио у издању Библиотеке општине Лучани, будући да *не шћадијаше и не моїадијаше да йомерам сїаре међе које йосїавише оци њеїови*.

Милоје Стевановић је човек на кога би сви Срби требало да се угледају, о чему сведоче и интервјуи које смо направили у емисијама *Силен*, *Говори да бих їе видео* и *Конїрайункї* на Радио Београду 2, као и у емисији *Инфорайїници* на радију „Снага народа”, а који су сада обједињени у књизи *Здоїговор*.

Милоја Стевановића никада нису засениле идеолошке сенке сенки и привиди, јер је знао да сваки разобличени привид, рађа нови. Никада није потпао под нарцистичку опсесију огледалима. Сенке, привиде и огледала, развејала је из његовог живота, а на дуже стазе, захваљујући његовом делу развејава и из Србије, немоћ демона пред истином светосавског пута, који на примеру Милоја Стевановића убедљиво показује своју делотворност. Милоје Стевановић је на, не више уској, већ невидљивој стази, утро пут великом обрту, следећи божански, „савршени закон слободе”, над којим бдију речи Светог Саве који у Хиландарском типикју каже; „Будите творци речи, а не само читаоци, понављајући у себи да који слуша речи и не чини ништа што је заповеђено њима, такав је сличан човеку који гледа своје лице у зрцалу. Јер позна се и отиде и одмах заборави какав је био. А онај који је проникнуо у савршени закон слободе, оставши у њему, овај неће бити заборавни слушалац, него творац дела, блажен је тај”.

Милоју Стевановићу, припадају и највеће заслуге за објављивање ове књиге која представља документ првог реда и која разбија утварна огледала лажи и симулакрума, која се орвелијански тоталитарно, беспоговорно намећу као стварна. Књиге која ће својим садашњим и будућим читаоцима сведочити о нашој тежњи да се приближимо „савршеном закону слободе”

Сам наслов ове књиге *Здоїговор* заправо је реч која потиче из Драгачева и представља моралну категорију, јер „Кад поштени људи нешто здоговоре, то ти је све и свја”.

Здоговор је централна и темељна категорија која спаја све учеснике у овој књизи, њене ауторе, Косару Гавриловић, као и рецензенте, америчког адвоката српског порекла Стефана Каргановића,

оснивача и директора фонда „Историјски пројекат Сребреница” и проф. др Вишеслава Симића, професора државне управе и стратегије на универзитету *Tecnologico de Monterey* у Мексику.

У условима потпуне доминације фабрикације реалности која исијава радијантност тоталитаризма, при чему су силе права, закона и реда приватизоване попут осталих јавних предузећа (транспорта, телекомуникација, медија, националних армија, стављених под контролу централизованих и глобализованих стратегија и планова, видљиво усмерених на трансформацију и нестанак човечанства), поновно успостављање *згођовора* као вредносне категорије можемо видети као пут и излаз, о чему најбоље говоре сведочанства самих јунака ове књиге.

Родитељка и кума „Здоговора”

Бог ми је учинио милост да упознам оштроумну, срчану, отреситу, неустрашиву, јуначну, жустру, довитљиву, одважну старицу Косару Гавриловић, неодступног и непоколебивог борца за Истину, правду и веру светосавску.

Слушао сам девет емисија „Силен”, ауторке Биљане Ђоровић, са Косаром Гавриловић. Запрепастио сам се кад се на таласима Радио Београда, из Косариних уста, чула реч истине о Владики Артемију.

Зашто?

Зато што је у то време, у средствима информисања, име Артемије могло да буде само мета клевета и лажи, еда би се оправдало невиђено безакоње над тим праведником, ког је издајнички Синод, по задатку светских моћника, уз свесрдну подршку Тадићевог режима, разапео на правди Бога.

Тад сам схватио да је Биљана Ђоровић хероина помраченог информативног поднебља, па сам је, једне прилике, јавно упоредио са Милунком Савић, која речју и словом јуриша против неупоредиво јачег непријатеља, покушавајући да разбије мрклину тог беживотног, поданичког, слугерањског, идолопоклоничког климоглавља које прети да прогута част, достојанство, традицију и морал овога народа.

То храбровање Биљане Ђоровић, која је пробила челични кордон необнародоване цензуре, натерала ме је да нађем начина да јој заблагодарим и честитам на подвижништву.

Потом је Биљана истерала мене на ветрометину, испред микрофона и камера својих емисија.

У једној од тих емисија, која је ишла уживо о Косари Гавриловић, тада већ покојној, Бог да јој душу прости, „злоупотребио” сам микрофон и питао је да ли би, с обзиром на прописе о ауторским правима, допустила да њене емисије са том старицом објавимо у форми књиге, еда би јој воздигли заслужени спомен незаборавља пред онима што ће јаким доћи. Пристала је добродушно. А онда је, касније, дошла на идеју да се Косарина и моја сведочанства у њеним емисијама сместе међу корице исте књиге, учивши једну чудесну

нит која повезује ову јуначну старицу са мном: борба за Косово и борба за светоотачку веру, под барјаком прогнаног праведника, Владике Артемија.

Тако је, дакле, др Биљана Ђоровић истовремено и родитељка¹ и кума² ове књиге која се налази пред вама, драги читаоци.

Ако би редови који следе ма и у најмањем подстакли било кога да угаси ријалити телевизију, а укључи здраворазумље, да одбаци лажну историју Србаља и дође себству, да не чита офуцану и рђосану булеварску штампу која циља да нас заглупи, опростачи и морално урнише, онда – Биљана Ђоровић, бака Коса и ја – нисмо дангубили.

О Савиндану, 2022. године Господње

1 Ова књига се породила из емисија др Биљане Ђоровић

2 У својим разговорима са мном и Речнику Драгачева др Биљана Ђоровић је у више примера срела реч зговор: *Зговор кућу тради; Чувајше слоју, ћецо, бежше од мај како прејирке, но се зодно зговорше ко браћа; Каг се часни људи зговоре шо ти је закон, ко кад би кроко брво ћуријашом доље кроз преку, па ја одозго погледно...* Оно „З” испред речи договор је земајле, за сваког благочестивог Драгачевца, имало снагу печата, штамбиља, завета, тапије. То није обичан споразум и договор. То је више од тога, по оној народној: *Во се веже за ројове а човек за реч*. Подстакнута тиме, др Биљана Ђоровић је овој књизи нађенула име.

ПРВИ ДЕО

Биљана Ђоровић и Косара Гавриловић

Историја као мистерија (1)

Генеалошко сџабло породице Гавриловић

Биљана Ђоровић, аутор емисије *Силен* (у даљем тексту **БЂ**): Данашњом емисијом *Силен* започињемо циклус емисија „Историја као мистерија” чији је гост госпођа Косара Гавриловић, кћерка министра, дипломате, директора „Политике”, добровољца у балканским ратовима и учесника у Првом светском рату. У питању је Милан Гавриловић, секретар Николе Пашића, оснивач Српског земљорадничког савеза Југославије између два рата, члан Владе и министар правде и вера у Избегличкој југословенској влади у Лондону.

Косара Гавриловић је завршила филологију, руски и француски језик на Универзитету Кембриџ. Радила је као професор на Универзитету „Џорџ Вашингтон”, потом у Светској банци, па као преводилац у Стејт департменту, а од 1976. године неуморно ради за Епархију рашко-призренску, бескомпромисно обелодањујући истине о дешавањима на Косову и Метохији, не само у блиском историјском периоду већ и у периоду између два светска рата, који је такође изложен концентричним круговима ревизије.

Породица Гавриловић је одржавала дубоко и трајно пријатељство са Ребеком Вест (Rebecca West), једном од најзначајнијих списатељица 20. века, женом која је била прожета дубоком љубављу према Србији и суштинским разумевањем историјских процеса дугог трајања. Она је била у стању да проникне у истиниту садржину догађаја који су реинтерпретирани у званичним историографијама у знаку орвелијанске максиме: „Ко контролише садашњост, контролише прошлост. Ко контролише прошлост, контролише будућност.”

Госпођо Гавриловић, замолила бих Вас да у данашњој емисији представимо кратку генеалогију Ваше породице која је била врло добро позната у Београду пре тријумфа комунизма, а потом је, по пракси устаљеној у периоду титоистичке Југославије, то знање предато тоњењу, забору и накардним интерпретацијама, тако да су у плими орвелијанске историје из јавног дискурса избачени Ваши родитељи Милан и Јелена Гавриловић. Заборав и ревизија нису, међутим, успели потпуно да сакрију живот Ваше породице, пре свега личност Милана Гавриловића, који је био новинар, политичар, дипломата, државник, неуморни борац за демократију, а онда

и борац против комунизма. У изгнанству није престајао да се бори као дугогодишњи председник Српског народног савеза и Српске народне одбране, као члан свих важних српских организација у Америци, као члан Извршног одбора Међународног сељачког савеза. Неуморно је писао, а био је и изванредан беседник.

Косара Гавриловић (у даљем тексту **КГ**): Мама и тата су имали седморо деце. Први син је рођен у Нишу, у време Првог светског рата, када је Влада већ избегла из Београда у Ниш. У том тренутку тата је био један од секретара Николе Пашића. Брат је умро на Крфу и тамо је сахрањен. Ми смо били двапут на његовом гробу. Затим је дете, треће по реду, рођено у Атини, пред крај Првог светског рата. Звала се Ивана, а брат ми се звао Слободан. То је било врло популарно име у то доба у Србији. Ивана је умрла од шарлаха. Разболела се ујутру, а увече је већ била мртва. Сада нас је четири. Изгубила сам брата Алексу пре 2-3 месеца, у септембру ове године. И тако смо остале нас четири сестре.

А наше детињство... Увек мислим о њему као о заиста златном периоду, свету из бајке.

Оцу и мајци су стално говорили да је њихов брак - брак из бајке. Тражили су од маме рецепт. Брак из бајке зависио је не толико од љубави колико од узајамног поштовања. То је значило да има једна црта која не сме да се пређе без дозволе оног другог. Мама је увек говорила мојим зачуђеним студентима (то је било у Америци): *Брак, срећан брак, зависи од одвојене спаваће собе и ђушничке карте. Зашто? Зашто што морате да удесите свој живот иако да, ако Вам се ђушује, Ви ћете ђушовати сами. Не морате да чекаете да онај друји буде слободан и да онај друји мора да се придружи.*

Живот моје маме одвијао се у сусретима са писцима, сликарима и свим могућим уметницима. Мада за музику уопште није имала смисла и музичке уметнике примала је са великим гостопримством. А татин одвојен живот била је политика која маму апсолутно није интересовала - ни унутрашња ни спољашња.

БЂ: Како то разумете?

КГ: Не знам како то да разумем, али је врло брзо, кад је тата био у Москви, а она остала у Београду, умрла њена мама и она се одједанпут нашла сама. У то доба тата се бавио припремама за Други светски рат и за герилски рат. И мама је почела врло брзо ту да се сналази и да узима учешће у политичком животу без тате,

с татиним сарадницима овдашњим, као што је то продужила да ради у Лондону.

БЂ: Вратимо се на период Првог светског рата. Обоје Ваших родитеља прешли су Албанију, али различитим путем.

КГ: Јесте. Мама је пошла последњим возом из Ниша у Грчку. Можда је прошла један мали део Албаније, али возом. Дошла је до Солуна, па је онда ишла бродом око Грчке до Крфа, а тата је ишао пешке преко Албаније. Татин шеф Пашић је ишао на коњу, а он је ишао пешке.

БЂ: Ваш отац је био Пашићев секретар?

КГ: Пашић је имао три секретара. Један од њих је био тата. Захваљујући њима, односно госпођи Ђурђији Пашић, они су после смрти мог најстаријег брата отишли у Лондон, где је тата био трећи секретар у Посланству. Једно време им је шеф био Јоца Јовановић Пижон, као други председник Земљорадничке странке коју су они основали после Другог светског рата.

Једна од његових дужности била је да брине о принцу Ђорђу, који је био врло интересантна личност и за кога је мој отац имао велику љубав, топлину и разумевање. Принц Ђорђе је био веома паметан, али и мало луд. Био је веома интелигентан, али није био сасвим прихватљив у друштву. Имао је чудне идеје. Даћу вам један пример. Био је врло дарежљив, па је изводио младе чиновнике на вечеру и поручивао врло скупочена вина. Тата се трудио да ограничи ово његово расипање и рекао је: *Не, хвала, моја чаша није љразна*. А онда је принц Ђорђе скочио, испразнио све чаше које су биле на столу и поручио ново вино: *Ево, све су чаше љразне. Најуниџе их*.

Или, једног дана је донео врло скупочену актен-ташну за мога тату. Тата је рекао: *Хвала Вам, Ваше Височансџво, али ја већ имам своју акџен-џашну за коју сам врло везан*. И Ђорђе је ухватио ту кожну актен-ташну и пошто је био невероватно јак човек, он је ту ташну исцепао на комаде и рекао: *Саг је више немаш*. То су били његови испади.

БЂ: Причајте нам о породици својих родитеља коју ћемо видети у вртлозима Првог и Другог светског рата.

КГ: Док смо расли, врло мало смо знали о породици нашег оца, али у великом холу у нашој кући, која је сада Резиденција египатске амбасаде, на Топчидерском брду, висила су два велика портрета. Један је био Цинцар Јанко, наш чукундеда у срмом извезеном... (не знам како су звали те капуте), са два пиштоља, јатаганом, онако

уопште, веома интересантна личност за нас децу. Други је био у некој тоги, универзитетској или судијској, ухрањен, питом, врло цивилизован. Он нас није интересовао. То је био наш прадеда, отац наше бабе по тати. О пореклу татине прородице једино што смо знали јесте да су са Поповог поља, близу Неретве, где се она улива у Јадранско море. Два брата су убила неког кога није требало убити, па су побегли. Једном брату се ту губи траг, а други је стигао до Вршца где је отишао код једног крчмара да тражи посао и ту је прао судове, подове... А крчмар је имао врло лепу ћерку. Звала се Анђелија. Имала је прђаст нос и била врло темпераментна. У ствари, она је убила једног лопова кључем по глави. Ноћу је чула неку ларму, па је сишла доле. Носила је велики кључ. Ти кључеви мора да су били врло велики јер је, кад је наишла на непознатог човека, тако га „лако“ ударила да га је убила.

Е сад, они су се заволели. И крчмар је рекао: *Да, ако узмеш моје презиме и моју славу.*

Ја сам дознала касније да у Херцеговини и у Босни људи који напусте своја огњишта напуштају и славу да је никада више не славе.

Једном смо у Лондону слушали предавање једног нашег историчара, господина Пурковића, који нам је причао о обичајима и слави. У Босни и Херцеговини људи који напуштају огњишта на огњишту остављају и славу. Био је један симпатичан млади избеглица који је рекао: *О, баш ми је мило да знам њо, јер сам се увек осећао врло нелагодно кад ме њишају њиша је њвоја слава, а ја кажем: Немам славу.* А то је зато што су његови напустили Босну и више никад нису имали славу. Зато је мој чукундеда то лако прихватио. У Херцеговини нису имали презиме.

То је нешто што Турци нису дозвољавали. Нисмо имали права ни да имамо права презимена, него само као Милош Самарџија. Не може Самарџић. Самарџић је презиме. Али, човек који прави самаре је самарџија. Презиме је припадало племићима. Тако је било и у европским земљама. Зато постоји мноштво имена као што су Кук, Смит... Све су то биле професије. То су најобичнија имена обичних људи, а не аристократа. Тако је он добио презиме Гавриловић од крчмара и постао крчмар, али је већ сина послао на студије у Пешту, па у Беч. Татин отац Урош био је адвокат и једне године је био, што сам све знала напамет, пошто сам била у Вршцу да видим да ли могу да дознам нешто о њима, нешто у градској Скупштини. И он се оженио са ћерком Андрије фон Васића. „Фон“ је била велика ствар, зато што су у Аустроугарској, као што знате, чиновници били

распоређени по хијерархији, као и војска. То је исто било и у Царској Русији. Чиновници су били униформисани, имали су те рангове и изнад извесног ранга имали сте право да ставите мало „фон“ уз презиме. И моја баба, Агница фон Васић, како ми је говорио тата, никад није заборавила да је била ФОН Васић.

Урош Гавриловић је био врло успешан адвокат у Вршцу и њега су позвали у Београд, када је Београд позвао масу Војвођана да дођу и појачају бројност интелигенције. Разне ствари су обећавали. Од тога није било ништа и он је морао да почне поново. Отворио је канцеларију, имао поново добру клијентелу и било му је добро, али се нарађао поприличан број кћерки. Не знам колико их је било, пошто је доста њих умрло у детињству, и тек на крају дошла су два сина, Милан и Иван. Имена су добили према Милану Топлици и Косанчић Ивану. Све су кћерке биле врло добро образоване. Мислим да су преостале свега четири – Кадивка, Даринка, Олга и Надежда. Кадивка и Даринка су биле најстарије и оне су завршиле оно што су могле да заврше – школу за девојке. Училе су учитељску школу. Кад су је завршиле, онда се поставило питање како ће да се запосле. Мора да се иде у провинцију, негде у унутрашњост. У Београду без неке велике протекције није било шансе да се добије први посао. Деда Урош није хтео да се служи протекцијом, мада је стекао нека пријатељства, а није хтео ни да им каже – удајте се – него је рекао: *Морамо да идемо у народ. Народу треба служити*. И у нашој фамилији то „Народу треба служити!“ постало је узречица.

Деда Урош, по други пут у животу, затвара своју успешну канцеларију у Београду, јер ипак није могао да пусти две младе жене саме у далеки свет, па полази са њима и настањује се негде у Књажевцу, близу Зајечара.

Кадивка добија место у Сокобањи. Тати је онда било осам година. Он се родио у Београду, али га шаљу у Сокобању код сестре Кадивке да би она имала мушку главу у кући. Тако је тата, у ствари, основну школу завршио у Сокобањи, а онда се вратио, и његов први посао је био код Цигана. Цигани су били његови први послодавци. Они су давали не сећам се колико пара. Он је јахао њихове коње које су ови тренирали да буду „раван-коњи“. У Америци, у држави Тенеси, такви коњи се рађају природно и зову се „Tennessee Walking horses“. Они иду прво једном, па онда другом страном. Прво се креће десна предња нога, па десна задња, па онда лева предња, па лева задња што је врло згодно, јер се ти коњи мање тресу и удобније се

путује на дугачке стазе. Они се употребљавају за болничке санке, тако што се између њих вежу два носила која не тругају.

Тата их је тренирао тако што је везивао предњу ногу за задњу, али и леву за задњу, тако да је јадни коњ морао да иде неприродно док је ходао, али је врло брзо научио. Тата их је много волео, а била му је и добра зарада.

Тата је у Београд дошао тек као студент. Прво је похађао Велику школу, па онда Универзитет. Он је имао разна запослења. Кад бисте знали мога тату, знали бисте како нека од тих запослења смешно звуче – чак је свирао виолину у једном оркестру. А заједничка црта мојих родитеља је да су били без слуха и тата је морао да на врату виолине завезује место где ће да притисне прстом да добије тај тон. То није дуго трајало. Никад се није либио рада.

Мама је била трећа генерација ћерки јединица. Тако се све богатство сливало на њу. Њена прабаба је стигла у Београд из Јужне Србије у бисагама једног кириџије, јер је кириџија прошао кроз попаљено српско македонско село. Турци су га попалили због неког хајдучког устанка или нечег сличног. Цело село је било спаљено, што значи да је морало бити нешто веће, нека већа акција, него што би могло да се ради о хиру неког паше. Не знам. Углавном, сељаци су, иако у тешком стању и не знам како, скупљали паре. Била је у обитељи једна врећица златника коју је кириџија метнуо у једну бисагу, а у другу је метнуо бебу. Беба се звала Катарина и кириџија ју је довео у Београд. На Теразијама је била једна пиљарница, мислим да се звала „Илић”. Њу су водили врло добри трговци, тако да је она напредовала и ширила се, а годинама касније ту је Апис куповао чоколаду за моју маму. Према томе, то је била добра бакалница. И он је њима дао то дете, јер он, као кириџија, стварно није могао да се брине о њему. Дао им је врећицу злата и они су је прихватили. То злато нису трошили, то злато су улагали и тачно се знало шта је оно приносило, тако да је она постала мираџџика и удала се за њеног Стојковића кога су увек звали Силистар. Силистар је била врста курира директно од кнеза Милоша до Порте, и он је путовао стално на релацији Београд – Порта. И дошло је време кад је Милош или уобразио или је стварно дознао да се он нешто думуњавао са Карађорђевићим потомцима и њему су одсекли главу. Али пре тога се јако обогатио и купио цео Зелени венац, тако да је моја чукунбаба Катарина била врло богата. Она је имала пара и имала је ћерку Јелену која се удала за једног младог, обећавајућег, надобудног (у Југославији после Другог светског рата то је била главна реч)

адвоката. Тај адвокат је био мој прадеда. И он је постао, преко ноћи, први адвокат у Београду, јер је код њега дошла једна жена са свежњем писама која је писао краљ Милан, а из којих се јасно видело да он има сина са њом. Нико од београдских адвоката није хтео да узме њен случај, јер краљ Милан није био познат као велики демократа. Не знам шта да кажем о српском правосуђу у то доба, али сигурно да је било боље него данашње. Углавном, адвокати су се бојали да узму тај предмет. А она је тражила само једну ствар – да се плате издржавање њеног сина и његово школовање. Деду смо звали деда Лаца. После тога, деда Лаца је узео та писма, рекао *Найиши шужбу* и метнуо писма у сеф у канцеларији. Али канцеларију обију и све украду.

Или је Суд био тако огорчен против Милана или је деда Лаца био тако речит и убедљив, тек он је ипак успео да убеди Суд који донесе одлуку против краља Милана.

До суђења никад није дошло. Мислим да су се они нагодили и да је жена добила оно што је хтела.

Тако је деда Лаца преко ноћи постао веома успешан адвокат.

После је радио и као адвокат манастира Хиландара, али то је радио бесплатно и њега су плаћали у бројаницама. Имали смо неке врло лепе бројанице из Хиландара. Деда Лаца и баба Јелена су имали једну ћерку. То је била Косара.

БЂ: По којој сте Ви добили име?

КГ: Да, по којој сам ја добила име. Косара је била врло позната београдска лепотица и врло размажена жена, како то само врло лепа јединица може да буде. Мада су је стварно васпитавали врло строго, била је вољена и мало обесна. Њу је просио мој деда, унук Цинцар Јанков, Војислав Цинцар Јанковић. Он је после постао каса-циони судија. Био је врло леп човек. И његов отац је умро врло рано. Тај брак се распао за три недеље и можда је њихов развод био први развод брака у Београду. Пре тога обоје су живели на Теразијама,. Деда Лацина кућа још постоји – кућа на спрат. Има четири велика прозора горе, са којих сам гледала испраћај Александра I, јер је тадашњи станар изнео сав намештај и поређао неке клупе, као на фудбалском игралишту. Мени је тада било десет година. Ја сам рођена '24-те, краљ Александар је убијен '34-те. И сећам се да смо стигли тамо пре беле зоре. Тата и ја смо стигли по мраку, пошто је хтео да видим историјски догађај. Сећам се како је то изгледало. И сећам се да ми је било врло жао краља Петра. Он је, ако сам ја имала десет он је имао десет и по или једанаест и по '34-те године.

У соколској униформи, он је ишао сам за сандуком, први, а онда је ишла, на растојању за њим, његова мама, краљица Марија и два млада краљевића. Али, он је сам ишао за ковчегом и то је било врло жалосно. И његов живот је био врло жалостан после тога.

БЂ: Ви сте се дружили са њим?

КГ: Не, нисмо се дружили. Мој отац је био, као што знате, у опозицији током целог тог периода између два рата, од 6. 1. 1929. до момента кад су га, мада као једног од вођа опозиције, изабрали да иде у Москву као први посланик. То је било 1940. године. Значи, од 1929. до 1940. он је био у опозицији. Али, требало је да краља Петра виђам често кад смо били у Лондону. Ја нисам хтела.

БЂ: Имали сте анимозитет према њему?

КГ: Ја нисам хтела да се дружим са њим јер нисам одобравала његово држање, а онда ми је тата рекао да он није одрастао као што сам ја, да морам узети у обзир и његово васпитање које, у ствари, није постојало, јер је после смрти краља Александра краљица Марија напустила Србију. Енглеска краљица Марија, мајка Ђорђа VI, прозвала ју је „краљица луталица“, јер нигде није могла да се скраси. Није хтела да живи у Југославији. Оставила је два мала дечака, Томислава и Андрију, у интернату у Енглеској, а краља на милост и немилост принцу Павлу. То је било доста страшно, јер краљ Петар... У ствари, то не би требало да говорим. Стално мислим о томе да је неопходно да ово напишем, а све кажем – не, не бих да напишем. Раније нисам хтела о томе да говорим ни да пишем, пошто су били моји добри другови, мада сам ја била доста старија од Андрије и Томислава. Нисам хтела да их вређам. Нисам хтела, али мора о томе да се говори – о понашању краљице Марије које није нимало налик на оно што се сада прича о њој у Београду. Јер, она је оставила ту децу. Имала је права донекле. Ја, као жена, мислим да бих могла донекле да је разумем. Краљ Александар се врло рђаво понашао према њој. Једанпут је он њу ошамарио пред својим ађутантима, што је наравно сутрадан цео Београд знао. Она је била и остала католикиња. Мало ко зна, чак мало ко од наших свештеника, од наших епископа, да су хетеродоксни бракови били законити, прихваћени у нашој Цркви, по угледу на Грчку цркву. Зато се никада до сада људи нису венчавали на Литургији, увек се венчавало после Литургије, јер не могу да се причесте католици и православни заједно. Али, ако се венчава после Литургије, то није Причест, то је само освећено вино, као што је освећена вода. Нема везе са Причешћем. Тако су се венчали Александар и Марија. Она је остала католикиња и због

тога што се њен муж у Србији веома лоше према њој понашао (она је била миљеница својих родитеља) и она је омрзла Србе заувек и то све, без разлике. Она је морала по Закону да има три ађутанта док је била овде. Једног Словенца, једног Хрвата, једног Србина. Србе никад није трпела. Највише је волела Словенце, па онда Хрвате. У Лондону је цело њено окружење било католичко. Ужасно доба за нас, ужасно. Она је била председница Југословенског Црвеног крста. Моја мајка је била представница Југословенског Црвеног крста у Међународном комитету Црвеног крста. Главна делатност нашег Црвеног крста била је слање пакета у заробљеничке логоре. То је једино што смо могли да радимо. Наравно, док моја мама није дошла у Лондон, ниједна квота није била испуњена. Квоте су зависиле од броја заробљеника у тим логорима. Спискови су прављени у Југославији. Тај Међународни комитет Црвеног крста повремено је обилазио све логоре у Немачкој и за сваког заробљеника сте имали право да пошаљете државни пакет, плус породични, ако тај заробљеник има неку родбину негде и то на основу попуњеног формулара који су добијали од Комитета Црвеног крста. Заробљеник даје име, презиме, адресу своје родбине, ако зна, и та родбина је имала право да им шаље једанпут месечно пакет. Краљица је решила да забрани приватно слање. Она је тражила као краљица, као страна краљица, од радника који су то радили, да обуставе слање приватних пакета нашим заробљеницима.

БЂ: Где, у којим логорима?

КГ: У Немачкој, свуда.

БЂ: Да ли су ту били укључени и логори у Норвешкој?

КГ: Сигурно, где год је био Међународни Црвени крст. Не могу да замислим да је Норвешка била изузетак. Али, нажалост, ниједна квота није била задовољена ни по броју пакета које смо слали месечно, ни по тежини индивидуалног пакета. И ви то не можете да надокнадите, а осим тога, ваша квота може да се смањи на основу тога. И свака се земља борила за већу квоту. Осим Југославије. Зашто? Зато што краљица мајка каже: *Не може се њавиши квоџа. Морамо да будемо равнойравни. Не можемо да шаљемо само Србима.* Не схвата, или неће да схвати, да су Хрвати и Словенци који су били у логорима били шака јада. А иза њих стоји Ватикан, цела Католичка црква. Имали су све што су хтели. Како је могуће правити неку равноправну, равномерну расподелу пакета између 250.000 наших заробљеника и 50 Хрвата?

БЂ: А како гледате сада на ревизију историје?

КГ: Гледам с револтом и жељом да побијем, да збришем те лажи. Прво нисам хтела због Томислава, а сада ми је жао ове мале, колико сад има година, Јелисавете. Мада, није ми ње жао и сумњам у њену причу како је три ноћи сањала да је у Србији. Она је била млађа од моје најмлађе сестре рођене 1931. Колико је њој година било кад је изашла из Србије и коју Србију она познаје? Путовала је од мора до Белог брда у Словенији и назад. Принц Павле је био први гробар Југославије, који је најзаслужнији за Споразум Цветковић-Мачек који је дао Мачеку све на тањиру и створио државу у држави, Бановину Хрватску. Да ли Ви знате случајно да је у Бановини Хрватској први и једини пут заведено „numerus clausus” у Загребу, за Јевреје, Србе и Цигане? Јесте знали Ви да је на Бановини Хрватској, делу Југославије, творевини принца Павла, постојало одељење А и одељење Б у свакој гимназији? Одељење А за Хрвате, а одељење Б за Јевреје, Србе и Цигане. И то се зове Бановина Хрватска, и то је творевина принца Павла, и ја сад треба да га рехабилитујем. Ту нешто није нормално. С једне стране, ми стално блатимо оно што је било и јесте добро у Србији, а с друге стране, од стварних непријатеља те земље правимо не знам шта. То није добро. Треба се увек борити за истину. А истина је стварно очигледна. Ако неко жели да види шта је било, може се видети шта је било. Има права на то. Ко су ти људи који пишу историју овде?

БЂ: Да, ко су ти људи који пишу историју и врше њену ревизију, а тачно по мери која одговара смањењу свих злочина који су почињени над Србима и приписивање Србима злочина које нису извршили? Ево, то је случај са Паскаљевићевим најновијим филмом који Србе ставља у ранг са усташама, а не у ранг жтраве.

КГ: И ми треба да докажемо у Јасеновцу да је побијено онолико Срба колико је побијено, пре но што би се папа извинио за Јасеновац. То је већ једанпут доказано и нема шта да више доказујемо.

БЂ: Ви сте живели широм Запада. Живели сте у Лондону, у Вашингтону, у Сједињеним Америчким Државама. Пропутовали сте читав свет. Колико је заправо била позната истина о оном што се дешавало у НДХ током Другог светског рата? Колико је добро Ватикан прикрио ту чињеницу да би остала непозната и несазната и како би се сада што лакше та историја ревидирала?

КГ: Да, било је заташкано, али није било непознато за све који су хтели да знају. Морам признати да сам огорчена, врло огорчена, јер моментално спремам за објављивање татин *Лондонски дневник*. Тај дневник покрива већи део његовог посла као члана Владе у

избеглиштву у Лондону, који се показао као веома тежак, а требало је да убеђује своје колега Србе да се у изношењу чињеница не базирају на то што ћемо, под знацима навода, „да увредимо чланове Владе Хрвате, тиме што износимо истину о злочинима који су почињени од стране Хрвата”.

БЂ: А ко је издао то наређење?

КГ: Није то било наређење, него једна невероватна бестидност хрватска која је тако очигледна.

Рецимо, Крњевић који, како пише Мачек, није хтео да изађе из земље уопште. Да је могао, он би био на оној другој страни. Овако само није хтео да изађе и како би био солидаран са Владом остао је у Хрватској.

Његов заменик био је Јурај Крњевић. Мој тата им је у Лондону рекао: *Па Ви ѿражиѿе од нас да сад ѿризнамо ѿу Велику Бановину Хрваѿску, сада ѿсле оваквих ѿкоља*. И Крњевић на то одговара: *Ми можемо да ѿражимо и Мјесец, ако нам ѿо одговара*. На татину опаску: *Па Ви ѿражиѿе Дрину?*, Крњевић је одговорио: *Ми можемо и Мјесец да ѿражимо. То је наше ѿраво*.

Срби су били веома попустљиви, изузев мога оца, вероватно зато што је врло добро познавао Хрвате и спремао је опозициони Споразум са Мачеком којим му није дата ни половина онога што му је дао принц Павле. Мачек је то прихватио. Тај Споразум се зове „Споразум у Фаркашићу” који је Мачек потписао са удруженом српском опозицијом. А на то је Павле, само да не би дошло до демократске Владе у Југославији, јер нимало није волео Србе (не знам зашто), онда понудио Мачеку оно што му је понудио. И после свих покоља, Хрвати, седећи у Лондону, траже да се тај Споразум ратификује. А Срби су били толико забезекнути том дрскошћу да нису знали шта да кажу. Нису умели да се снађу, што се види из тог „Дневника”. Надам се да ће то бити објављено и да ћете Ви то читати.

БЂ: А да ли ћете очев „Дневник” објавити на енглеском?

КГ: Треба те ствари да постоје и на српском и на енглеском, читао их неко или не. Није наше. А ми морамо да радимо оно што је наше, а то је – да то објавимо и преведемо ако је потребно. Докази постоје.

Да Вам испричам један леп догађај од пре две недеље. Јави ми се неко, мислим да познајем име, али се нисам одмах сетила ко је – један од мојих првих студената у Енглеској, кога нисам видела од 1964. у Лондону. После смо се срели у Балтимору, сад већ као колеге.

Онда је он нестао, отишао, и изгубили смо контакт. Одједном добијем писмо: „Косара, ја деценијама тражим Вашу адресу” и тако даље. На крају ме нашао преко Руске Цркве. Ја му онда одговорим: *Нису сви Срби лоши момци. Ја не моју да Вам њишем многио сада, њошио журим на Косово.* Добијем одговор: *Косара, Ви сѣ мене ѡако индокѣринирали 50-ѣих ѣодина у Лондону. Ја сам инсѣинкѣивно знао да је НАТО злочинац. Водио сам ѣроѣесѣ мојих сѣуденаѣа (био је ѣрофесор на Универзѣѣѣу) ѣроѣив НАТО бомбардовања. Немаѣе шѣа Ви мене да убеђујеѣе. Ја сам ѣамо ѣде сѣе Ви. Моји сѣуденѣи су знали. Знали су и друѣи.*

БЂ: Да, али уколико се архиве брижљиво не чувају, уколико из њих нестају документа у којима је већ била ревизија историје на делу...

КГ: На свим нивоима, ревизија наше историје, на свим нивоима.

БЂ: Прекрајање историје водећи је историјски феномен.

КГ: Ми смо криви. Ви сигурно нисте упознати са нечим што ћу вам сада испричати, што сматрам веома значајним за разумевање нашег положаја. Кад се десило масовно стрељање у Крагујевцу и Краљеву, 21. октобра 1941, председник Владе у то доба био је Миша Трифуновић, врло честит човек, који је умро на робији овде, већ врло стар. И њега су тада питали новинари: *Рециѣе нам нешѣо о сѣрељању.* А он одговара: *То је велика ѣраѣедија за срѣски народ и о ѣоме не ѣреба да се ѣовори у јавносѣи.*

И мој тата на то каже: *Само шѣо ѣа нисам задавио рукама својим.* У то исто време Чеси, чешка Влада из Лондона, шаље специјалце у Витице да би изазвали једну саботажу и испровоцирали Немце да стрељају одређен број људи, да би ушли у јавност, јер се о њима у то време није писало. А код нас? Чиста психопатологија.

Историја као мистерија (2)

Однос Милана Гавриловића према краљу Александру Карађорђевићу

БЂ: Настављамо циклус „Историја као мистерија” у коме представљамо живот и дело госпође Косаре Гавриловић, ћерке предратног министра и дипломате Милана Гавриловића, добровољца из 1912 године, оснивача Земљорадничког савеза Југославије, човека који је својим радом и делом допринео да се идеја правде, истине и поштења утемељи у оном што јесте корпус српског народа. Милан Гавриловић је био министар правде и вера у Југословенској влади у изгнанству. Никада није престајао да се бори као дугогодишњи представник „Србског народног савеза” и „Србске народне одбране”, као члан свих важнијих српских организација у Америци. Као члан Извршног одбора Међународног сељачког савеза неуморно је писао, говорио, бранио интересе свог и других поробљених европских народа. Милан и његова супруга Јелена Гавриловић били су веома добро познати у Београду пре епохе комунизма, а потом су потонули у заборав, у складу са комунистичком оптиком и саприпадајућом праксом која је захтевала да се историја ревидира, да се изнова напише, као што је то уосталом рађено у склопу историјске науке у свеукупном периоду њеног утемељења као академске дисциплине. Цео период постојања прве Југославије био је предат забору, а са њим и личности какве су Милан и Јелена Гавриловић. Међутим, како видимо, тај заборав није могао потпуно да сакрије живот и рад Милана Гавриловића.

Породица Гавриловић одржавала је веома присно пријатељство са породицом Вест, односно са Ребеком и њеним супругом Хенријем Максвелом Ендрозом, о чему говоримо у нашем другом наставку циклуса који посвећујемо Косари Гавриловић, њеним сећањима и животном искуству. Косара Гавриловић је завршила Филолошки факултет (руски и француски језик) у Лондону, радила је као професор на универзитету „Џорџ Вашингтон” у Вашингтону, као и за Светску банку, а била је запослена и као преводилац за Стејт Департмент, па је тако присуствовала разговорима између наших и америчких политичара. Особито су занимљива њена сведочења о разговорима вођеним у Стејт Департменту током деведесетих година прошлог века. Косара Гавриловић 1976. године први пут

долази у Србију након Другог светског рата и након тога почиње да ради и за Епархију рашко-призренску.

Ауторка је књиге докумената под називом „Шиптарски геноцид у 20. веку” коју је 2008. објавила Епархија рашко-призренска и косовско-метохијска. Књига представља збирку докумената који су се налазили у архиви ове Епархије. Књига је двојезично, на српском и енглеском, објављена у издању издавачке куће „Жагор” из Београда 2011. године. У „Serbian Litterary Company” је 2002. објавила превод српских народних песама „Songs of Sebia”, за коју је предговор написао Ђорђе В. Томашевић.

Госпођо Косара, замолила бих Вас да нашу данашњу емисију почнемо сећањем на однос краља Александра према породици Гавриловић и однос Ваше породице према краљу Александру.

КГ: Какав је био однос мога оца према краљу Александру и како смо га ми деца видели? После 6. јануара 1929. године ми смо то звали диктатура и она то и јесте била. Наравно, то није била она диктатура која је постојала у Италији и Немачкој, да не говоримо о Стаљину у Совјетском Савезу. Али за нас то је била диктатура, нарочито за нас децу, јер пред нашом капијом на Топчидерском брду увек је стајао агент. Мој отац је био под сталном присмотром све док није био послат у Врњце у интернацију. И тамо је био под полицијском присмотром све време и то је била једна врста кућног затвора. Ти агенти су стајали пред нашом кућом и кад је било врло вруће време и кад је била велика жега, а онда би их позвали да уђу у кухињу и угасе жеђ чашом воде, а кад је падала киша они су исто били у кухињи. Она је била преко авлије, није била у кући, пошто је то у ствари првобитно био летњиковац. То није била кућа за становање преко целе године и остала је таква до краја. Тата је имао аранжман са тим агентима да ће их обавештавати о свом напуштању куће звонећи у клепетушу која се налазила пред нашим вратима и да неће никад побећи, али је сматрао да то не мора да буде разлог да стоје на киши или по великој врућини. И тако је мени тата једног дана рекао: *Позови, молим ње, ајенџа да оде у кухињу, љада киша*. А ја сам рекла: *Нећу*. Мој отац је мени онда одржао мало предавање. Није ми рекао: *Како нећеш, наравно ћеш њо урадиџи смесџа, јер ја, њвој оџац, њо њеби кажем*, него ми је објаснио: да не могу ја да кривим агента за његов посао. Ако хоћу некога да кривим, морам да кривим краља Александра или Перу Живковића, а не човека који од тога мора да живи. Ја сам, на крају крајева, схватила да је то тако, не можемо кривити једног човека који мора тако бедно да живи, као шпијун, у ствари агент.

БЂ: Шпијуни и агенти су данас веома лукративна занимања, веома исплатива.

КГ: Јесте, али Ви данас не знате када ће тај агент да постане министар! И то се дешава.

БЂ: Због чега је Ваш отац био у интернацији?

КГ: У једном тренутку краљ Александар је рекао да не може више да сарађује са политичким странкама и да мора да заведе диктатуру. Он је то сам рекао. И то се догодило шестог јануара. Мој отац је продужио да пише у „Политици” и да тако води и „Политику” и политички живот који је сметао краљу Александру. И он је имао пуно право да га пошаље тамо где год хоће.

Морам да Вам кажем каква је то диктатура била. Прво су мом оцу понудили положај који он сам изабере, да буде посланик где год хоће: Париз или Берлин или Лондон. То су била најбоља места у оно доба и он је могао да изабере. И онда се враћао кући мислећи: како ћу ја да објасним својој жени, кад је било или-или - или посланик у Паризу или интернација. Где год он хоће да живи тамо може да живи, али не у Београду. И како ћу ја да објасним својој жени да сам ја то одбио. И кад се вратио кући, он је маму извео до старе крушке. А ми смо сви знали да кад тата и мама стоје поред старе крушке која више није рађала, онда им се не прилази, јер се ту обавља неки важан разговор. И овај пут важан разговор је био: *Знаш шћа, Јелена, мени су њонудили њослансћиво у Паризу или у Берлину.* А она је вриснула: *Па ниси, ваљда, њрихвацио!?* Тако да он није морао да је убеђује. Они су се увек тако добро слагали.

Први амбасадор Југославије у Совјетском Савезу

БЂ: Милан Гавриловић, Ваш отац, по одлуци Владе кнеза Павла, постављен је за амбасадора у Совјетском Савезу или како се ова функција тада називала „опуномоћеног министра посланика”.

КГ: Тридесет девете године потписан је први трговински уговор између Југославије и Совјетског Савеза. Четрдесете године измењали смо посланике и тата је отпутовао за Москву негде почетком јуна или крајем маја четрдесете године. Он је био послат у Москву директно из опозиције, јер су решили да је то најбољи избор. И то је све било врло узбудљиво. Тата је сазвао онда један велики конгрес Земљорадничког савеза да тражи њихову дозволу да иде, јер он би морао да поднесе оставку. Није могао да остави партију без шефа,

без сагласности те партије. И он је сазвао тај велики скуп и изложио своје разлоге зашто би волео да оде у Москву као посланик и шта би могао да уради за Југославију.

Однос Милана Гавриловића према Југославији

БЂ: Његов однос према Југославији као заједници народа је био у почетку позитиван.

КГ: Не само његов. Мама и баба су нам причале како су сви они са великим ентузијазмом и одушевљењем то доживели у Атини, јер су у том тренутку били у Грчкој. Тата је био отправник послова у Атини и они су парали српску тробојку да би од ње саставили југословенску тробојку. Они су то прихватили. То је био један начин да се сви Срби уједине у једној држави. Та идеја није потекла ни од Пашића, ни од Срба. Та идеја је потекла негде... У мозговима хрватских вођа се родила, Штросмајера и тако даље. И они су желели да се некако извуку из Аустро-Угарске, а онда кад је дошао рат, онда су поготово желели да буду на страни савезника. То је све трајало отприлике три године. Мислим да је већ 1921. године било јасно у какву се невољу увукла Србија. Двадесет прве године тата је већ напустио дипломатску службу и прихватио позив старог господина Рибникара, оснивача, директора и власника „Политике“ да дође и да му помогне пошто он је био стар и доста уморан, а два сина је изгубио у рату, а трећи је био врло млад и сасвим неискусан. А тата је већ ушао у политички живот. Двадесет прве године сећам се да је причао да је у једном тренутку у својству новинара ушао у Скупштину и разговарао са хрватским представницима. Каже: *Овако не иде. На вашем месту ја бих тражио да се укине Устав, јер ви сматрате да је донесен неуставно. Организујте референдум у Хрватској, хоћете ли – нећете ли, ја да почнемо све из почетка.* Али, Хрвати то нису прихватили. А онда је Александар решио да ће он да узме дизгине у своје руке и то се тако и догодило. У почетку је идеја Југославије била врло привлачна и врло брзо се схватило да је или спроведена неспретно или да стварно нема никакве шансе да успе.

БЂ: Какав је био његов каснији однос према тој идеји и њеној реализацији? Како је гледао на међуратну Југославију?

КГ: Штета што нисам завршила припрему његових „Лондонских дневника“, баш због тог питања, јер се Југословенска влада у Лондону бавила само једним питањем, а то је хрватско питање. И у то доба тата је тврдио да постоји један врло танак кончић који још везује

Хрвате и Србе у тој комбинацији. Словенци су већ били нешто друго. Али Хрватска и Србија... И он није хтео тај кончић да пресече. Питао је Крњевића: *Хоћеише ли ви да ја сечеише? Сециише ја. Ја, као Србин, нећу на себе да узмем ију одговорности. Али нећу вам више дозволииши да нас уцењујеише. Ми више нећемо да будемо иолицајци, нииши ћемо икоја ириморавати да буде са нама у заједници, да осиане с нама, нииши ћемо икоја ишераиши из ише заједнице. Ја да ја сечем нећу, али нећу више да дозволим да и једна заједница српска, једно насеље српско, осиане иод исишим условима у вашим рукама. Као ишио смо се доиговорили ирошли иуиш.* Тада су постојала два споразума између Хрвата и удружене опозиције коју су чинили српски политичари. Један споразум је потписан у Фаркашићу 1938. године, али чим је то постигнуто, принц Павле је одмах понудио Хрватима много више него што је могло да се замисли да ће намесник Југославије да уради. Он им је дао много више него што су тражили. Дали су им скоро државу у држави. Јер, као што смо рекли прошли пут, то је био стварно први ударац у леђа Југославији. Тај ударац је био истински смртоносан.

БЂ: Ваш отац из Москве прелази у Лондон.

КГ: Не, из Курдишева га је Симовић позвао у Лондон.

БЂ: Шта кажу мемоари Вашег оца о тој личности, будући да постоје многе непознанице у вези са њим?

КГ: Има врло интересантних момената. Симовић и ми били смо суседи. Нисмо били у неким пријатељским везама, али смо се познавали. Тата га је познавао. Његов телефонски разговор са Симовићем вођен је баш пред потписивање пакта са Совјетским Савезом, кад су Совјети хтели да он потпише онај шаблонски уговор који не значи ништа и који су имали са разним балтичким земљама, а знамо шта се догодило са тим балтичким државама. Тата је хтео да се језик у њему промени, врло мало, на начи који би Хитлер могао да протумачи да постоји нека тајна војна клаузула која није постојала, али да бар народу да неку наду на нешто боље и да мало уплаши Хитлера. Вршен је притисак директно из Москве на Симовића да нареди тати да потпише тај шаблонски уговор. Тата је неколико пута говорио с њим телефоном и увек му је говорио: *Ја ишо нећу да урадим. Имајише иоверења у мене, иосиодине иредседниче, верујише ми кад Вам кажем. То није добро за нашу земљу и ја ишо нећу да иоишешем. Можеише да иошаљеише некои друиоа ако хоћеише ишо да урадиш.*

А онда, кад су га позвали да дође, тата није знао да га Симовић позива да дође у Лондон да би заменио Нимшића.

БЂ: Зашто је Нимшић био замењен?

КГ: О, Нимшић никад није био замењен, то јест, кад су пале све политичке владе, онда је пао и он. Нимшићев однос са татом био је врло компликован. Тата је дубоко веровао да он нема ни трунке смисла за политику и увек је правио ужасне грешке. Рецимо, кад је дао оставку двадесете године после Тиранског уговора, итд... Нимшић је био посебна фигура. Не знам шта бих рекла, углавном, тата је дошао по позиву из Курдишева, куда се повукла цела администрација Совјетског Савеза, укључујући дипломатски кор, пред навалом Немаца. Москва никад није пала, али немачка војска је била врло близу. Тата је у Каиру дознао од госпође Споменке Нимшић: *Ви идећте у Лондон да смениће моја мужа!* Он каже да нема ни говора од тога! Апсолутно ни говора! И он то није прихватио. Нашао се и у ситуацији где је морао да учествује у обарању Симовића, јер се Симовић понашао врло чудно.

БЂ: Објасните.

КГ: Понашао се онако како се понашао мање-више и Пера Живковић, генерал у време рата. Нема времена да разговара са политичарима. То политичко владање није могао да толерише. Симовић је на врло прост начин увредио неке српске министре. Оптужио их је за недовољно српство, тако нешто, и сви су решили да он мора да иде, па је и отишао. И онда су изабрали Слободана Јовановића за председника Владе, тако да то пријатељство и добро познанство између тате и генерала Симовића није било дуготрајно. Није издржало тест заједничког рада.

БЂ: А са Слободаном Јовановићем?

КГ: Они су врло добро сарађивали, мада се нису увек слагали. Тата је инсистирао да се усвоји његова оставка јер је дошао у разједињену Владу где нико ни са ким није говорио и желео је да се одмах врати у Курдишев због третмана којима су подвргнути Извештаји наше Српске православне цркве о страдању српског народа.

Пријем Извештаја СПЦ о страдању српског народа у НДХ

БЂ: Кад се први пут јављају извештаји? Ви сте их преводили.

КГ: Ја сам превела један који је говорио о покољима.

БЂ: Када је први извештај стигао до Лондона?

КГ: Први извештај је у Лондон стигао врло брзо, зато што су се ти покољи догодили на самом почетку рата. У ствари, покољи су вршени врло брзо и први човек који је дошао са извештајем у

Лондон био је доктор Милош Секулић који је био код Драже, јер се Земљорадничка странка прикључила Дражином покрету као странка.

БЂ: И то је једина странка која се придружила Дражи Михаиловићу.

КГ: То је имало своју добру и своју лошу страну, јер су изазвали велику љубомору усмерену на ту странку.

Тај извештај је био одбачен од стране Владе и то на захтев Хрвата. Јер су рекли, Србин, православца, тенденциозно, ми томе не верујемо... А Крњевић је у једној емисији, говорећи преко радија Би-Би-Си, у вези са дешавањима у НДХ, рекао: „Срби су добили оно што су заслужили.” То је рекао. Али, у ствари, то Би-Би-Си није емитовао - та последња реченица коју је Крњевић изговорио је цензурисана.

БЂ: Да ли се тада знало за геноцид над Србима у НДХ? Да ли су и Британци знали шта се дешава у НДХ?

КГ: У том тренутку не. Милош Секулић је дошао са извештајем пре него што је тата дошао у Лондон, а тата је дошао негде крајем новембра или почетком децембра. Онда су почеле да стижу друге ужасавајуће вести. Други извештај је стигао тек децембра идуће године.

БЂ: Четрдесет друге?

КГ: Четрдесет друге. И свако ко би долазио у Енглеску у то доба, ако није имао дипломатски пасош, могао је да буде задржан. Ми нисмо имали никаквих проблема. Али, ако неко дође из Европе, он мора да прође кроз један затвор који се звао „Патриотска школа” („Patriotic school”) и ту је био „His Majesty's guest” („Гост Његовог Величанства Краља Енглеске”). Он је био гост, али је био у ствари затвореник. И тако је стигао Мате Русковић, члан Земљорадничке Странке. Он је био католик, Сплићанин. Земљорадничка странка није била српска странка, то је био Земљораднички савез Југославије. Имали смо странку у Словенији, имали смо и у Хрватској. То је била једна странка која је покривала целу Земљу. Мате је стигао са тим другим извештајем СПЦ и њега су држали у затвору. Вероватно би врло рђаво прошао да случајно није мој отац дознао да...

БЂ: А зашто би прошао лоше?

КГ: Зато што га нису пуштали Енглези.

БЂ: А због чега?

КГ: Због тога извештаја.

БЂ: Објасните како.

КГ: Нису хтели да прихвате тај извештај. Морате разумети да је постојао веома снажан и добро развијен хрватски лоби у Енглеској. Католички лоби.

БЂ: Да ли је Ватикан стајао иза тога?

КГ: Сви, почевши од британског амбасадора постављеног раније у нашој Влади у изгнанству, Џорџа Рендла (*George Rendell*). Он је био католик и сви људи око краљице Марије били су католици. О томе смо говорили прошлог пута. И разни важни људи, официри за везу, и тако даље, који су били задужени за Југославију, били су католици. Хрватска је имала невероватно добре везе.

БЂ: Преко Ватикана?

КГ: Преко Ватикана! Познати публициста и професор Сид Вотсон, нисам сигурна да је био католик, мислим да није, али је био велики пријатељ Хрвата, потпуно је прогутао њихов опис ствари. Све што су желели, они су добили. И тата је дошао у једну разједињену Владу, где нико ни са ким није говорио, и мислио је да ће одмах да се врати у Курдишев. На нашу велику срећу није могао да се врати одмах, јер прво га је Слободан Јовановић замолио да остане и покуша да заведе неко јединство у потпуно разједињеној Влади тако што ће одржати серију предавања о Совјетском Савезу, о том режиму и систему. И на том првом и осталим предавањима били су први пут присутни сви чланови, јер на седницама Владе неки од њих уопште нису хтели да присуствују уколико присуствује неки други човек. Господин Милан Грол, који је био наш кућни пријатељ (ми смо га изузетно волели), он је био у ствари пријатељ моје бабе Косаре, никако није трпео мога оца, што ми као деца нисмо знали. Ми смо га волели, али он није могао да поднесе тату и све га је мање и мање волео у Лондону. Он је доживео један страشان слом још у Јерусалиму. Влада још није стигла у Лондон, кад је добила извештај о покољима. Они су прво полетели авионима из Далмације, па онда у Египат, па у Палестину, па у Јерусалим, и тамо је добио нервни слом исто као и Срђан Будисављевић, који је био у Прибићевићевој Самосталној демократској странци. Они су били Срби у Хрватској и сви су били запрепашћени тим вестима о покољима, па је у том тренутку, Грол престао да говори са Крњевићем. Није уопште хтео да буде за истим столом с њим зато што је Крњевићев став био: „Покољи су покољи и ви сте добили оно што сте заслужили.”

БЂ: А како су након те изјаве и даље могли да оржавају контакте?

КГ: Па, то је то. Кад их питате: *Хоћеш ли ви да ђоднесеш осџавку и изађеш из Владе?*, они одговарају: *Не, ми немамо намеру да изађемо*

из Владе. Шта су хтели? Они су хтели да ми у Лондону, после свих тих покоља, потврдимо једном декларацијом, која ће бити правоснажни правни документ, да на снази остаје споразум који су они постигли са принцем Павлом – о успостављању Независне Бановине Хрватске, а сада са проширеном територијом у односу на тај споразум. И кад је мој тата рекао: *Па, ви ѿражиѿе чак више неѿо шѿо Павелић ѿражи*, Крњевић је рекао: *Можда, али ѿо је наше ѿраво. Ми можемо и Мјесец ѿражиѿи, ѿо је наше ѿраво*. И сад одједанпут Грол, некако, неком хемијом која мени није јасна, постаје највећи пријатељ Хрвата. И то је трајало три године, док се поново није окренуо против њих. У ствари, та Влада је само то радила – покушавала да уједини све чланове. Срби су покушавали да неутралишу захтеве Хрвата, у чему су били мање успешни него што су желели, али су ипак нешто постизали.

БЂ: Када је стигао други извештај? Ваш отац је успео да до њега дође.

КГ: Да, зато што је тата по први пут у животу уценио, тј. запретио оставком. Он је рекао: *Ако ѿај човек не изађе из заѿвора, моменѿално дајем осѿавку*. И то је рекао енглеском мајору Бојлу. *Да, ја дајем осѿавку*. То је било пред Слободаном Јовановићем, на шта је Слободан рекао: *У ѿом случају идем и ја*. Наравно, неки људи нису могли да дозволе да Слободан Јовановић поднесе оставку, па је Мате Русковић био ослобођен у року неколико сати, заједно са тим извештајем.

БЂ: Ви сте тај извештај преводили? На колико је страна, ако се сећате, био?

КГ: То је било тако давно. О, драга Биљана, то је било тако давно и то је било тако грозно, а ја сам била тако млада. То је било четрдесет друге године, а ја сам рођена двадесет четврте. Имала сам, дакле, осамнаест година. И било је сасвим онако чудновато, да човек то да једној врло младој особи да преведе. То су страшне ствари, опис тих покоља, ти детаљи, да сам се ја страшно разболела и та болест је остала у мени. Знам да сам покушала да то заборавим, јер не бих могла да останем жива да то нисам искључила. Вероватно никад нисам сасвим заборавила. И кад сам стигла у Америку педест девете године, један човек који је преживео Јасеновац молио ме је да преведем на енглески његове мемоаре. Сад ћете ме питати за његово име а ја нећу моћи да се сетим, али ћу се сетити кад се заврши ова емисија, вероватно, И ја сам почела да преводим, а то је било тако слично оном извештају који је изнео Мате Русковић, да сам отишла код мога оца и тражила од њега дозволу да то вратим оном човеку,

јер нисам могла по други пут у животу да поново читам о људским зверствима. Не могу да разумем начин. Није то... Нису то цифре да ли је сто, да ли је триста, да ли је седамсто педесет хиљада, то је начин на који је сваки од тих појединаца убијен. То су невероватне ствари, страховите, грозне, и ви морате да будете сасвим посебна фела, посебан род да смислите тај начин полаког убијања човека. На пример... Ово није било у Јасеновцу, ово је било негде у неком селу. Тај човек је отишао да види да ли може да спаси своју родбину и дошао је до железничке станице ту, у том градићу или селу, и онда је видео кроз прозор још пре него што је изашао из вагона, како су сабили народ у једно поље, и ту су их положили да легну на леђа и онда су на њих стављали железничке прагове, слагали су слој по слој, док ти људи нису онда експлодирани под притиском. И он је то гледао и схватио да је његова родбина тамо експлодирала под притиском, узео је други воз и побегао. Ја више то нисам могла да читам и молила сам тату да ми дозволи да рукопис вратим: *Тајна, њи се веровајно не сећаш да сам ја била њешко болесна када сам преводила Извештај СПЦ*. Тада нисам ништа могла да једем, мене изведете на најлепши ручак и ја га моментално повратим. Понекад у самом ресторану једва стигнем до тоалета да се тамо исповраћам. И поред тога, ја сам Извештај СПЦ превела. Ја завршавам посао. Ја само могу да умрем завршавајући посао. Не долази у обзир да је неко ко је васпитан у Београду пре Другог светског рата, на начин како смо ми били васпитани, али не само ја, већ и моје школске другарице, могао да умре пре него што заврши посао. То је то.

БЂ: Ипак сте превели мемоаре тог човека. Кад и где?

КГ: А не, у Хрватској сам ја то њему однела, објаснила случај - и рекла: „Молим Вас, нађите неког другог.“

БЂ: Је ли превео?

КГ: Не знам.

БЂ: Ипак, било је веома важно упознати свет са тим догађајима и преводити. То је било од прворазредног значаја.

КГ: Јесте, било је веома значајно. И не само превођење. Због чега је наша историја тако безочно исфабрикована? Зашто истраживања о томе шта се догађало у време Другог светског рата у Хрватској са Србима нису званично у Србији подигнута на ниво који заслужују? Због чега Скупштина Србије не прогласи дан сећања на жртве геноцида над Србима у НДХ? Ја тражим неки психолошки разлог у српском карактеру, јер се сећам једног момента у Лондону. Онда је председник Владе био Миша Трифуновић, врло частан и старински

човек, али врло честит и велики Србин. Кад се догодило оно о чему смо говорили у прошлој емисији...

БЂ: То је веома важан моменат - тада се догодило стрељање Ђака и професора у Крагујевцу.

КГ: Јесте. Миша Трифуновић је, када се прочула вест о стрељању, рекао: „То је велика трагедија за српски народ и не можемо скрнавити њихову памет тиме што ћемо о томе говорити.” Мој отац је рекао: *Ја сам могао да га убијем својим сопственим рукама. Како може ђолићичар, како може председник Владе да дозволи себи да ипак нешто каже?* Али, он је стварно у то веровао!

БЂ: Југословенска влада у избеглишту, односно српски део те Владе радио је на томе да дипломатским каналима и у медијима обелодани ово што се догађало у НДХ.

КГ: Да, од почетка смо се суочили са Владом, са Енглеском, али увек смо се суочавали са фразом: *Зар није то надувано?* Оно исто што говори данас Амфилохије, односно оно што је рекао пре неколико година у Сан Франциску: „То је све надувано и о томе не треба говорити.” То је рекао за Јасеновац. Амфилохије! Али његов разлог је био, мислим, друкчији од Мише Трифуновића који је стварно веровао да не можемо скрнавити ту огромну жртву српског народа тиме што ће о томе да се пише у новинама.

БЂ: И данас се врло мало ради на томе.

КГ: Врло мало.

БЂ: Једноставно, ни дан-данас не износе оно што се ради на Косову, што се ради на југу Србије.

КГ: Да, ми кријемо неке ствари.

БЂ: Зашто Срби немају право на статус жртве? Да ли мислите да је у менталитету Срба проблем или верујете да су Ватикан и ватикански лоби сувише јаки?

КГ: Миша Трифуновић свакако није играо улогу ни Ватикана ни хрватског лобија. Он је чувао ту светињу српске жртве. То се не скрнави. Сматрао је да би било грозно када би новине то објавиле.

БЂ: Како нису имали свест о томе да је то важно, да је тај злочин важно обелоданити?

КГ: Важно је.

БЂ: Кажите ми, ово ме занима, какав је био поглед, мишљење Вашег оца на чињеницу да су Срби остали у Југославији и после тих страшних покоља. То је један мазохистички гест и он се на крају показао као такав.

КГ: Знате шта. Ви то знате боље од мене. Ја сам била у емиграцији. Ви сте били овде. А Србија није имала алтернативу, јер је Тито био на власти. Он је веровао у братство и јединство, веровао или не, то је била његова теза и он није дозвољавао да се уопште говори о томе. За то се ишло у затвор из кога се није излазило! И то је играло велику улогу. Зашто су Срби реаговали као што су реаговали деведесетих година у Босни? Кад ме питају Американци, Енглези: *Побоју, ђа ђо се све десило ђре ђедесет ђодина!*, ја им кажем да се у Србији, у Босни, то десило тек пре пет година, пре можда две и по године, јер се тада први пут почело говорити о томе.

Једног званичника из Сарајева у Америци, чији сам преводилац била, питала сам како је он гледао на те ствари, а он каже: *Како може да се ђледа на ђе сѓвари, на ђе ужасе!* Он је био човек чији су стричеви заклали све његове ујаке. Потицао је из мешовитог брака и тражио је да види своју породицу у Америци, као и далеке рођаке. Дуго су разговарали о свему томе. Он се вратио у Сарајево и убио се.

БЂ: Како објашњавате чињеницу да се у свету овај геноцид и страшно страдање Срба за време НДХ не признаје у размерама у којима се догодило и у начинима на које се догодило?

КГ: Па, знате, мислим да је примарна кривица на Србима. На крају крајева, ко о томе треба да пише? Ми треба о томе да пишемо. Од кога ми треба да очекујемо да о томе нешто напише? Ми то морамо да урадимо. А ми и дан-данас кажемо да нисмо утврдили никакве чињенице о Јасеновцу. Побогу, па да је чак само триста хиљада, зар то није довољно да се о томе напишу правне студије? И да спустимо све на Амфилохијевих осамдесет хиљада. Осамдесет хиљада? За колико нас оптужују за Сребреницу? Осам хиљада? Ако је осам хиљада довољно да прогласе геноцид, зар осамдесет хиљада није? Шта ми чекамо?

БЂ: Веома је важно утврдити и број који по неким изворима превазилази цифру од милион жртава. Али, да опишемо Ваш прелазак из Београда до Лондона. Ви сте напустили Београд верујући да идете код оца у Москву, а отишли сте на један веома дуг пут. Како сте се осећали у том тренутку?

КГ: Ми смо напустили Београд у суботу. То је био пети април. Ми, деца, то јест, не сва, јер је моја најстарија сестра већ била у Лондону са татом, а брат није хтео да иде пошто је понављао татину мантру – *Иде райѓ*. Никад нисмо успели да будемо заједно ван земље, зато што иде рат и нећемо да нас затекне. Од 1930. он говори – *Иде райѓ!*

БЂ: И како је он служио отаџбини?

КГ: Он је остао да служи Отаџбину за бадава, јер није могао да стигне војску.

БЂ: Колико је имао година?

КГ: Рођен је двадесет прве. Имао је двадесет, деветнаест и по, ја сам имала седамнаест година. Шта је било у маминој глави не знам. Углавном, ми смо ишли код тате. Напуштали смо кућу, знала сам да идемо, да је све мало другачије зато што не носимо толико много ствари, школе су биле затворене... Поремећен живот. И сад ми идемо у два таксија, јер смо повели ћерке и жену татиног потпредседника Земљорадничке странке. Идемо за Ниш, доле за Скопље, у Скопљу проводимо ноћ, будимо се и облачимо брзо, јер брзо треба да пођемо, и ти возачи су требали да нас одвезу до Цариграда где бисмо тамо хватале брод за Одесу. Ми видимо огроман број авиона у ваздуху над нашим главама и мислимо: „Боже, наша авијација је моћна!“ Већ смо у колима кад почиње бомбардовање и ми схватамо да то није наша авијација. Напуштамо Скопље под бомбама. И наравно, наши возачи решавају одмах да не иду у Цариград, него да иду право доле на грчку границу, где ће нас оставити да идемо даље како се можемо снаћи, а они се враћају да иду у војску. Јер народ је био за војску, за рат. Нека нико не каже да није била народна ствар. Такси шофери су ишли у војску. Враћали се кући да би ишли у војску. И они нас истоваре, ми се опростимо, пређемо границу пешке, не знајући шта ћемо да радимо, пошто је рат већ био у току. Међутим, одмах нам је пришла војска грчка, све је било под војском. Ми покажемо наше исправе, наше пасоше. Кажу да ћемо да преспавамо у Флорини и да ћемо онда ухватити први воз за Цариград. У реду. Али ноћу ми стално чујемо бомбардовање, све ближе и ближе Улазимо у воз, долазимо до Латија, то је негде усред Грчке, и ја случајно седам. Сви су били у једном купеу, а ја сам била у фургону са војском, и крај мене је седео човек који је говорио француски. Разговарали смо. Био је архитекта пре војске и враћа се у Атину на одсуство. Показа ми у новинама фотографију и каже: *Овај човек ми је можда сјасао љаву.* Узвраћам: *Тај човек је мој отац.* А он: *Куда сје ишли?* Одговарам: *Идемо у Цариград да ухватамо брод.* А ту је било потписивање, то је био шести април, потписивање уговора са Совјетским Савезом. Специјална група са Душаном Симовићем. Већ је једна група дошла авионима да то потпишу. Ми смо напустили Београд у суботу, то је био пети април. Ми смо напустили Скопље шестог априла ујутро, под бомбама, а тада је потписани уговор већ изашао у новинама. И он каже: *Ви не можете да идете у Цариград, Цариград је вероватно љаво.*

А ја кажем: *Ја о рају нишџа не знам, али сам чиџала Јаковљевића о Првом свејском рају и велики је уџисак на мене осџавио. Знам из џе књџе, која је врло добра, да не џреба шириџи џакве весџи. Ви џравиџе џанику за време рајџа. То је врло ојасно.*

Не џравим џанику, верујџе ми, одговорио је. *Немџи су џрошли кроз Бујарску и већ су у Царираду. Ако нису сада, биће за чејврџ саџа. Ја џутим. То не може да буде. Нећемо о томе да говоримо. Стајемо у Латију, он излази из фургона и ја чујем глас: Мадам Гавриловић, мадам Гавриловић, џпородица Гавриловић...* Видим да војска улази у један купе из кога извлаче моју маму и сестре и ми смо остали ту да чекамо воз за Атину. И тако смо стигли у Атину. Од тог тренутка, наравно, нико није мислио куда иде, сви смо гледали у маму која стварно никад у животу није била заинтересована за политику. Али, она је била једини наш ауторитет. *На овом џуџу неће биџи џлакања* – рекла је. И на том путу није било плакања. Ми нисмо плакали. Никад ни сузе. Онда смо стигли у Египат, па смо отишли у Палестину, потом у Јужну Африку. Где год стигнемо, нас ставе негде у неку школу. Не можемо да губимо време тек тако. Онда смо бродом пошли из Кејп Тауна и насред океана један полудели морнар је упао у мамину кабину и почео да је дави. И ту није било плакања. Нико не плаче. Што је озбиљнија ситуација, све се мање плаче.

Онда смо стигли у Енглеску и... То је то.

Историја као мистерија (3)

О „Лондонским дневницима” Милана Гавриловића и раду Југословенске владе у изгнаништву у Лондону

БЂ: Добар дан поштовани слушаоци. Емисија *Силен*, циклус „Историја као мистерија”, гост је Косара Гавриловић. Говорићемо о *Лондонским дневницима* њеног оца Милана Гавриловића. Ова књига настајала је на веома занимљив и узбудљив начин, тако да она, у сваком случају, доприноси решењу многих мистерија.

КГ: Прво треба да кажемо да тата није био човек који је редовно водио дневник. То је посебна вештина (вођење дневника), а мој отац је, пре свега, био против тога да било шта ставља на хартију. Можда је то наследио од свог првог шефа, Николе Пашића. Не може, односно боље је да се ништа не ставља на хартију, јер мастило се и не осуши, а већ се ситуација променила. Осим тога, дневнички записи су истина једног човека у једном тренутку. Не значи да то није истина, то је било истина, али само једног човека у једном тренутку. Ја сам увек мислила да је тата почео да води тај дневник да би некако дошао до истине: зашто се те ужасне ствари догађају Југословенској влади у изгнанству. Није он био разочаран у своје савезнике, јер није био никада ни очаран њима. Он је само био савезник јер је мислио да се сви боримо за једну ствар. Свака земља мора да се бори за своје интересе. Али, није било то посреди. Било је у питању зашто Енглези не могу да схвате да није њиховом интересу да буду против Срба. Није. И друго, није могао да схвати зашто сами Срби у тој Влади нису могли да схвате да се свет променио онога тренутка кад је рат почео. Није то више оно што је било, свет се преко ноћи променио, али то Срби у Влади нису могли да схвате. Треће, нису могли да схвате шта је стварно у интересу српског народа који је у ужасном стању под немачком окупацијом и под Хрватима. Е, и он је почео да пише да би видео да ли може записивањем свега што се догађало да схвати зашто се ово нама дешава. Тако је почео да пише тај дневник.

БЂ: И тај циљ је у потпуности остварио, јер када данас читамо овај *Дневник* ми можемо да схватимо шта нам се, у ствари, догодило.

КГ: Јесте.

БЂ: И да дођемо до неких константи о психологији, о природи српског битка. Чини ми се да се ту налази решење загонетке, а много

је тога речено. *Дневник* почиње године 1942, 5. јун је први датум, и од те прве, па до последње странице ми сагледавамо велику трагедију која је задесила србски народ који још увек није добио прилику да се упозна са чињеницама о овим дешавањима.

КГ: То су ужасни дани. Али, морали сте да приметите, и код мог оца и код Слободана Јовановића, да их никад није напустио осећај за хумор и за оно што је смешно. Они су били у стању да се тресу од смеха и да виде колико смо ми не само трагични, него и смешни. Рецимо, на једном месту, кад је све било страшно и све се распадало око нас, Слободан каже: „Ено ја бан Шубашић (бан Хрватске је дошао из Америке да као помогне, ако може, да се нешто спасе), ено ја разјовара са Гролом, али то неће ићи јер Грол неће без бана и бан неће без Грола, а Грол неће са Дражом, ви нећете без Драже у Влади, а ја нећу без вас. Саг једино осћаје да се Дража ојласи, да каже: „Ја нећу без бана” и онда би било све у реду, а ништа није у реду.

И то је, мислим, спасавало и једног и другог да не полуде.

Хрвајски лоби и енглески јолићичари сједињени у завери прикривања јеноцида над Србима у НДХ

БЂ: Оно што се провлачи кроз овај *Дневник*, а то сте истакли у прошлој емисији, јесте чињеница да је Југословенска Влада у изгнанству била под непрекидним притиском Хрвата да се уопште не спомињу злочини који се врше у НДХ над српским народом и прихватање од стране Енглеза једне такве ситуације.

КГ: Зато што Енглези нису били упознати о стању ствари, нису добили никакве извештаје о покољима, пре него што су Хрвати успели да лансирају своју ствар.

БЂ: Пропаганда је била невероватна. Ево, да прочитамо: „21. јули 1942, уторак.” Слободан Јовановић му је говорио о томе како се акција против Срба води из центара који су сви католички. *Наша веза с Владом иде преко јосифодина Рендела, који је католик. Наша веза с Дражом иде преко Лонја, који је католик. Наше сјоразумевање са Хрвајима иде преко Рендела и јоја Лафана, који је католик. Сада је исјао експерт. Поред Сијон Војсона и акција јројив краља иде из крујова блиских кнезу Павлу. Нисам хтео да кажем војвојкиње од Кенја и њене околине. Они јоворе да је краљ и физички и умно недозрео, да никада неће дозрећи, осћаће малоуман. Емери ми каже да он није на то до сада јомишљао, на католике. То објашњава ову сјвар.*

КГ: Јесте. Да је хрвајски лоби био врло снажан, то је јачно, али очигледно је да је то било нешто више од хрвајској лобија. Јер, на крају крајева, нису Хрваји поштовали те људе на та места (Рендела, Лонга, Боја, Лафана, Сијона Војсона). Нисам сигурна да је Сијон Војсон био католик, није био неки клерикалац, али је био дугогодишњи пријатељ Хрваја. Одакле то поште, не знам. Ми смо се шалили за време рата, увек смо говорили: „Све се да објасниш, као и ватиканска или совјетска завера. Или су Совјети криви или је Ватикан крив за све. Кад се мало размисли, Ватикан је био иза свега тога, а Ватикан је и данас иза много тога. Ми то нисмо узимали у обзир.

БЂ: Зашто људи то нису узимали у обзир? Видимо, у ствари, да се наши политичари, наша елита, нису снашли у тој заједници у којој су се обрели са католичанством и Ватиканом чији је основни циљ да се други покрсте, да се покоре. То је непрекидан крсташки рат.

КГ: Не мора да буде Ватикан у питању, јер има Хрвата који нису уопште били верници. Један од њих је био баш Крњевић који је био најзадртији и велики Србождер, а стварно на њега Ватикан није утицао ни у ком случају, јер он је био тотални атеиста, мислим, то њега није интересовало. Тако да у Хрватима, нажалост, имамо дуплог непријатеља. Говорим о ономе што је било за време Другог светског рата. Они су били, просто, опседнути једном необјашњивом мржњом према Србима, јер можете мрзети неког човека, али смишљати онакав начин убијања тог човека – то је нешто друго. Они су ту манијаци неке посебне врсте. То је један фактор, монструозност, а други је био католичка вера, ватикански однос према свим осталим верама. И један и други су били погубни за Србе.

БЂ: Ми видимо из Лондонској дневника да се овде ради о изузетно часним Србима који сматрају да је довољно бити поштен у свету, а свуда око њих се шири лаж, пропаганда и сваки злочин се камуфлира лажима. То раде Енглези, то раде Хрвати, и то се непрекидно провлачи.

КГ: Јесте. Нажалост, наши политичари, ја мислим да су они сви били лично врло поштени, али нису умели да се снају. Па, поштен човек треба да зна да постоје и непоштени људи и да се не може сваком веровати и да не може човек, када дозна да друга страна није поштена, да је спремна да чини све могуће неправде и неистине и тако даље, да се одједанпут нађе тако згранут, тако запрепашћен и да неће с њима уопште да општи. Јер, Ви немате права да не општите нити са пријатељима, нити са непријатељима који Вама наносе неку штету, јер сте у рату, и Ви представљате и

штитите свој народ. Ви морате с њима да општите и у том опхођењу да не скрећете са свога пута. Не можете да одједанпут изигравате увређено величанство. Не можете да нећете, нарочито кад сте једна мала земља, а ово су суперсиле. Ви морате да када се једна врата затварају уђете кроз прозор. У политици нема затворених врата, има само људи који неће да искористе свако средство. То не значи искористити непоштено средство, али искористите сва поштена која су вам на располагању.

БЂ: Ваш отац је веома инсистирао, и то се провлачи кроз цео *Дневник*, на непрекидном раду. Погледајмо шта је рекао јуна месеца 1942. године: *Хрваџи овде имају великих веза. Крњевић је овде дуго времена био у емиџацији, сџекао је везе, џласирао је искључиво хрваџско џледишџе. Шџа ови људи овде знају о нама? Ко им је џријаџељ – џоме верују. Ми смо, Срби, леџи, не радимо нишџа. Њихов рад сам моџао да осеџим свуда. Почео сам мирно да џослуџем, али су они већ били усџели. Саг је џа сџвар џосџала врло озбиљна, а џосџодин Иген је рекао џредседнику да би Влада џребало да изда једну декларацију. То је чистџо хрваџска џеза.*

КГ: Шта значи та „Декларација”? Хрвати су тражили да остане на снази договор који су постигли с принцем Павлом, а тај договор, то треба поновити, јер свет сада уздиже принца Павла, рехабилитује га и тако даље, сасвим непотребно, чак против правде и против здравог разума. То је човек који је Хрватима дао све на сребрном таџиру, па и оне ствари које они нису тражили. И сада Хрвати, после свих тих покоља српског народа који живи на тим местима, траже да те границе имају да се поштују до краја и да се прошире малтене до преко Дрине. Тата је једанпут рекао Хрватима у Лондону: *Ви џраџиџе да ми сџавимо на џаџир у џој декларацији да џемо вам даџи више неџо шџо је Павелић џраџио, веће џранице неџо НДХ. На то је, знате, ја сам то већ једанпут рекла, Крњевић рекао: То је наше џраво. Ми можемо да џраџимо Мјесец, и ми џо џраџимо, и не само да џраџимо, неџо захџевамо да Ви џо сџавиџе на харџију и џо ће Енџлеска и Америка да усвоје као џравни докуменџи. А то је било немогуће дати, та декларација је била немогућа јер тата, на крају крајева, каже: Ми смо у изџансџву. Ја моју да џоџиџишем да дајем шџо џод хоћеџе, Беоџрад да вам дам на џарчеџу харџије. А шџа ће народ да каже џамо у Србији? Народ ће да одлучи џосле раџа. Не моју ја сада из Лондона да одлучуџем у име џоџ народа.*

БЂ: И ми видимо овде какву је улогу одиграла Британија, односно Енглези. Већ тада се говорило о формирању Црне Горе и

Босне и Херцеговине. Сви ти планови су настали ту, у Лондону, и то се јасно види кроз *Дневник* Вашег оца.

КГ: То је била хрватска идеја, то је идеја коју су Хрвати продали. Мислим, не продали, али су убедили Енглеze да је прихвате.

БЂ: И наши политичари у оно време у Влади се све време питају како Енглези не могу да препознају праве савезнике. Но, питање је да ли смо ми успели да препознамо у Енглеzима оно што они јесу. Најновија истраживања показују на који начин су, у ствари, утицали на кључна дешавања током Првог и Другог светског рата. Професорка Смиља Аврамов је, истражујући геноцид над Србима, закључила да истине о тим геноцидима нема ни у великим страним институ-тима, ни у архивама, ни у војним и државним, нема нигде одељка о геноциду над Србима. Она све време говори о енглеској кухињи и каже: *Да је та кухиња веома јака и њродорна, осећили су на својој њрбачи и Немци. Корисћећи Хиџлерове злочине, њворци њодмеџачина су Немце оиџужили за сџварење џеорије о расизиму, џио није џачно. Та џеорија је сџворена у Енџлеској.* А за деловање М16 Смиља Аврамов налази бројне податке. Каже, пошто те кухиње и данас раде, што тврди енглески историчар Пол Инвуд, и данас се овакве ствари дешавају. *Дневник* се завршава једним драматичним увидом краља Петра у то колико је био изманипулисан Черчиловим понашањем. И тај круг илузија просто се до краја ове књиге распршује. Да ли је Ваш отац после свега био свестан ко су ови момци?

КГ: Па, био је. Он је био лични пријатељ и много је волео Стафорда Крипса (*Stafford Cripps*). Он је волео тог Енглеза, који је био врло важна фигура.

БЂ: Изванредни су њихови разговори. Ту је он нашао свог интелектуалног парњака.

КГ: Јесте, тачно, али је дошао моменат када је схватио да мора да прекине с тим, што ми је донекле жао, јер су били су истомисље-ници. Сер Стафорд није веровао у истину о геноциду. Нису га много трпели Енглези и енглеска Влада. Он је био аутсајдер, није био политичар, то му није била каријера, нити му је била дипломатија каријера. Он је био, у ствари, веома познат и веома богат адвокат. У Енглеској постоје две врсте адвоката: који раде само ствари ван суда, такозвани солиситори (солиситор разговара са клијентима и тако даље), и баристери (судски адвокати који се појављују пред судом и зарађују огромне паре). Он је био баристер и штитио је интересе радника. Он је, стварно, био велики социјалиста. Он није могао да пласира татину тезу, јер су му рекли: *Ми ниџија нећемо да*

прихвати́мо с ње сѣране. Британска Влада му је рекла: *Не вређи Вам да ѿговори́те било шѣа, јер ѿо не улази у наше ѿланове* и он је то морао да прихвати. Није могао да изиђе из те Владе у рату, да жртвује све оно што је успео да постигне за радничку класу у Енглеској, да би заштитио Југославију. Ми не можемо да га кривимо за то. Камо среће да су Срби тако привржени своме народу, да хоће да штите тај народ пошто-пото. Енглеска изрека *Go right, my country*, било да је у праву, било да није, то је моја земља и ја ћу бранити њен став. То нама фали. Свако треба да штити свој дом, а ми штитимо, не знам шта. Туђе идеале изгледа. И тата је ту престао да се виђа са Крипсом, више га никад није ни поменуо. То је било због једног писма. Тати је јако било стало да до Драже Михаиловића дођу разни подаци и чињенице о Владином ставу и желео је да му пошаље неке политичке савете. Сећам се врло добро једне реченице у једном од тих писама: „Партизани се боре за идеју која је гадна, која је погрешна, која је погубна за свет, али је идеја. Ви не можете идеју, ни добру, ни рђаву, да убијете само оружјем. Ви морате да дате народу нешто као Ваш став, што ће да буде као реплика, одговор тој идеји, и да планирате своју акцију, свој отпор и да мислите на године после рата.” И то је он неколико пута покушавао да пошаље Дражи. Али, ми нисмо имали начина да то пошаљемо.

БЂ: Објасните, молим Вас, због чега није било начина да припадници српског дела Владе ступе у контакт са Дражом Михајловићем (видимо да је то било, просто, немогуће), као и да се преко BBC-а обраћају народу.

КГ: Ми смо се обраћали народу. Татин избор је био да неће, као шеф Земљорадничке странке, да се обраћа народу, док се неки други људи не обрате. Постојала је страшна једна љубомора према татиној странци, Савезу земљорадника, јер је Савез земљорадника као странка ушао у Дражин покрет, а не као појединци, и били су врло активни у том покрету. Ми смо изгубили скоро целу Странку. Мој брат је о томе писао, о томе је писао и професор историје на Универзитету Ванкувер, Иван Авакумовић, који се оженио са кћерком заменика председника те странке, најмлађом кћерком Милоша Тупањанина, и то је био његов поклон тасту. Углавном, тата није говорио на радију, али су говорили неки други људи. Крњевић се обраћао само једанпут, јер је тај говор завршио реченицом коју сте прочитали у *Дневнику*: „Срби су заслужили оно што судобили”. И Енглези су то избадили још пре него што смо ми знали да је он то изговорио.

БЂ: Шта Ви видите у том гесту? То је врхунска хипокризија која се уопште не може разумети.

КГ: Ја не могу да говорим о Крњевићу. Он је за мене био луд човек, али после сам схватила да он у ствари није био луд, он је само био Хрват. Они мисле друкчије него што мислимо ми. Ми смо врло различити народи. Неко то покушава да ми објасни тиме што су они у ствари покатоличени Срби и да нас мрзе онако како брат може брата да мрзи. Ја не могу и не желим да улазим у ту психологију.

БЂ: Али на једном месту, у самом *Дневнику*, Ваш отац нуди објашњење у виду изјаве Сергеја Димитријевича Сазонова, руског министра спољних послова у Првом светском рату, коју је телеграфски упутио Србима: *Осџавише се Хрваиша. Нисџе један народ са њима. Њихова вера је католџчка. Имаћеише муке са Хрваишима, као ми са Пољацима*. И то Ваш отац објашњава Ситону Вотсону.

КГ: Јесте.

БЂ: Међутим, Срби су мислили да је језик конститутиван и да смо, дакле, сви ми један исти народ, а тек су почели да схватају када је та идеја, да нисмо исти народ, дошла од самих Хрвата. Како каже Ваш отац: *Кад су сами Хрваиши џочели да засџуијају идеју да су они друи народ, нама је џочело да свиће, нажалосџи још увек врло џолако*.

КГ: Управо тако.

БЂ: То је било заиста болно отрежњење.

КГ: Јесте. Мислим да то више говори о Србима него о Хрватима. А то је да ми имамо, ја то кажем за себе, према томе то није увреда за Србе, не желим да вређам саму себе, врло буквалан мозак. Мени кад неко каже „Волим те“, ја верујем да ме он воли. Ако ми каже „Ово је врло добро“ или „Видећемо се вечерас у седам сати“, ја верујем да ћемо се видети вечерас у седам сати.

БЂ: И полазите од тога да су сви људи такви.

КГ: Јесте. И одједанпут се испостави да то нити је данас у седам сати, нити је вечера, нити је ишта, него тек нека небулоза. И ми Срби поверовали смо њиховој жељи да буду у том браку, да буду у тој породици. Једанпут кад смо се венчали, ми смо решили да учинимо све што можемо да тај брак одржимо. Ми сви знамо да брак није *и живели су срећни заувек џосле свадбе*. Брак се гради, зида свакодневно, сваки дан. То је један велики напор. И ми смо желели да, пошто смо дали своју реч, пошто смо ушли у тај контракт, учинимо све што можемо да се то одржи. Имали смо то буквално схватање. Кад Ви кажете сто, ја мислим да Ви говорите о столу. Нису сви такви. Имала

сам велику срећу да будем преводилац за „Баљшој балет” приликом његове прве успешне туре ван Совјетског Савеза, заправо Русије. За време Суецке кризе 1956. дошли су у Лондон. „Ковент гарден” није могао да нађе преводиоце, а ја сам онда предавала руски на Лондонском универзитету, у ствари предавала сам будућим преводиоцима. Ја сам то звала „моја шпијунска фабрика”. И „World office” ме позове: „Молим Вас, дођите.” Али ја говорим перфектно руски, али то не значи да говорим перфектно совјетски, јер кад они кажу сто, мисле на авион. Тако исто са Хрватима. Кад кажемо једно, ми знамо да мислимо на то, и кад обећавамо то и то, ми обећавамо то и то. Ви, који сте расли под комунизмом, морате то да схватите да је, у ствари, све поново на преговарачком столу. Оно о чему смо се договорили јуче, данас више није то. То је друга психологија, други начин схватања. Хрвати не схватају ствари онако како их схватамо ми. И то је то.

БЂ: А шта бисте рекли о ревизији историје и присвајању туђе културне баштине и историје?

КГ: То је грозно. Не желим уопште о томе да мислим. Надам се да ћу да умрем пре него што нас означе као геноцидан народ и отму Косово и Метохију. Како можемо ми од тога да се бранимо?

БЂ: Нешто је занимљиво у овоме што сте сада рекли. Да ли човек и треба од тога да се брани? Да ли заиста треба да се упиње да доказује свету, који почива на лажима и жели да почива на лажима, да то није тако? Па изволите, господо, живите у лажима.

КГ: То је оно што сам и ја хтела да кажем, али нисам смела. Ви сте казали за мене. Ја стварно сматрам да не вреди то доказивати, сматрам да треба живети онако како смо ми Срби увек живели. Јуче сам била на једном православном месту и шта сам видела? Видела сам да испод иконе стоји још увек један мали бадњак, одвратан, јер је само украшен нечим што уопште не припада бадњаку, неким обојеним сијалицама које трепћу. Ја те сијалице не могу да поднесем, ја волим лепе сијалице, али не волим ништа што трепће јер ме то узнемирава, не могу да гледам, не могу да разговарам, јер то трепће и то је накачено на наш бадњак. Такве бадњаке ми нисмо имали раније. И то сам рекла православном великодостојнику. *Побоју, Ви који сїе шїолико їрошїв їубљења срїсїва, оноїа шїо је срїски иденїїшїей, свейїосавски и їравославни, како сїе моїли ово да накачїшїе? Шїа ради ово овде? Пре свеїа, шїо је шїребало да изїори до сада! То їрво.* Он је одговорио: *Немамо камин, немамо оїњїшїе.* Рекла сам му даље: *Имашїе дворишїе. У једну велику шерїу мейнїшїе*

ѡо и сѡалиѡе ѡа! Заѡѡо сѡе ѡа украсили овим ужасним кичом? То је ружно, ѡо је ѡрозно и није срѡско. Како Ви можеѡе да захѡеваѡе да Срби буду Срби, ако Ви, ауѡориѡеѡ који волим, који ѡоѡѡујем, ѡо ѡрихваѡаѡе! Ја волим јелке. У мом детињству тата је видео колико их волимо и ми смо уносили бадњак и имали смо јелку од пода до плафона. Било је дивно. Али бадњак је био бадњак а јелка је била јелка. А ово је ружно било како да га зовете. Ово нити је бадњак, нити је јелка и ја нећу да имам то у својој кући.

БЂ: Занимљиво је питање у вези са Каирском кризом. Она веома добро осликава оно што су Енглези радили Србима.

КГ: Али, шта су Енглези радили Енглезима? Мислим да нисте могли да стекнете добру слику о Каирској афери само из *Дневника*.

БЂ: Зато што *Дневник* подразумева да се десила Каирска афера, али је не разјашњава, а веома је занимљива, па Вас молим да нашим слушаоцима испричате шта се тачно догодило.

КГ: Ако хоћете стварно да знате, драги слушаоци, можете отићи у Академију наука. Тамо ћете наћи комплет часописа који се зове „Историјско-културни часопис српски” звани „Његош” и тамо ћете видети извештај мога брата који је доживео Каирску аферу, пошто је био у војсци у Северној Африци. Ти су официри били осумњичени за везу са Немцима. Бора Мирковић је био у преписци с Недићем. То су били немачки људи, браћа Мирковићи, и Енглеска усред рата стаје на страну тих побуњеника који су, у ствари, били побуњеници због тога што су били у вези с Немцима или су покушавали да дођу до везе с њима. То је, стварно, нешто што човек не може да схвати, да свари, и само могу да кажем да су Енглези опет били тотално преварени. Сама чињеница да се то догађало у Каиру каже вам нешто, јер је то било легло енглеских издајника. Важно име је Ким Филби (*Kim Philby*). Он је био главни совјетски шпијун у Каиру и главни који је примао извештаје са Балкана и слао их у Лондон. Чињеница да ти извештаји нису могли да се шаљу директно из Југославије или Грчке у Лондон чисто је техничке природе. То можете да видите врло лепо описано у књизи „Силовање Србије” бившег официра британског који је умро. Зове се Мајкл Лиз. И то „Силовање Србије” постоји и на српском језику. Сами Енглези и њихова Влада били су тотално у мраку што се тога тиче. То видите из једног записа из *Дневника* када је тата разговарао са грчким краљем који му је испричао искуство са енглеском Владом да је, у ствари, Черчил у једном тренутку написао и послао команде (он је био врховни командант, мада је био цивил) свим официрима у Египту. А када је краљ грчки

дошао тамо да види шта они раде, рекао је: *Ви мора да сѐе њакође добили њу наредбу од њосѝодина Черчила, јер ја сам био ѝприсуѝан када је њо ѝослао*. И енглески официр отвара фиоку, вади тај извештај, то писмо, и каже: *Мислиѝе на ово?* Каже: *Да*. Он га исцепа на лицу места, баца у кош и каже: *Ево моѝ одѝовора Вама и Черчилу*.

БЂ: Реч је о Југословенској војсци ван Отаџбине. Чинило ју је око хиљаду људи, углавном припадника морнарице и ваздухопловства који су у априлском рату избегли заробљавање и склонили се на савезничку територију. Како видимо, овај део Југословенске војске је још од почетка 1942. трпео ударце Британаца, онда када је на чело Владе дошао Слободан Јовановић који је покушао да спроведе неколико важних мера. У питању је спор са Британцима између Владе Слободана Јовановића и једне велике игре која је имала драматичне последице.

КГ: Али, у ствари, то је трострука игра. Са једне стране је југословенска, са друге енглеска Влада, а са треће енглески, заправо, совјетски шпијуни у Каиру. Тата на једном месту бележи: „Кажу да су изгубили писмо Боре Мирковића Недићу. А из тог писма, које захтевамо да се преда нама, види се да Бора Мирковић тражи од Недића да успостави везу са немачком војском и да преко Недића понуди њихове услуге Ромелу.” Сачувај, Боже! Просто да човек излуди. Ако сте икада гледали британску серију *Монѝи Пајѝон*, то је отприлике то.

БЂ: Боровоје Мирковић је био њихов човек. Нарочито се истакао током пуча 27. марта.

КГ: Он је био немачки човек прво, па онда енглески.

БЂ: И највернији.

КГ: Колико је он био веран Енглезима, ми то не знамо. Он је постао врло веран кад је видео да се открила његова веза са Немцима, али је успео да убеди Енглезе да је неправично прогањан.

БЂ: Да, и на краљев указ требало је да потпуковник Лозић преузме зграду команде Југословенске војске ван отаџбине. Илић и Мирковић одбијају да је предају. Британци, који иначе нису никако дозвољавали да се овакве ствари дешавају у Каиру, који се налази у непосредној позадини фронта, сада су омогућили да се направи бум, 267 побуњеника...

КГ: И шта се десило? Побуњеници су примљени у британску војску.

БЂ: И то је био, такође, гест потпуне подвале.

КГ: Јесте. Они су примљени у њихову војску, али Команда је остала у нашим рукама, над онима који су остали.

БЂ: Да. Видимо да се у *Дневнику* доста пажње посвећује Каирској кризи. Да ли је она деловала отрежњујуће?

КГ: Ми смо знали шта се дешава. Нисмо могли да убедимо Енглеze да смо ухватили нашег генерала Бору Мирковића како тражи везу преко Недића са Вермахтом, са немачком војском. Ми смо хтели да га сменимо и да му судимо. И пре него што смо могли то да кажемо Енглеzима, Бора Мирковић је схватио да је ствар пропала, па им је сервирао причу да су они неправично гоњени. Енглези су тврдили да су се спријатељили са нашим официрима, да је у питању лично пријатељство њихових са нашим официрима и тако даље. Нико није хтео ни да чује да се ради о човеку који хоће да служи Немцима, а не да буде на британској страни. Тешко је поверовати, али је тако.

БЂ: Да, али се на крају испоставило да је Мирковић британски човек и да је, у ствари, све то одглумио како би се произвео пуч и како би дошло до ове ситуације.

КГ: Шта бисте ви радили да сте немачки човек и да треба да budete стрелјани? Онда ви пређете на британску страну и кажете: *Морам да ѡражим вашу заштитиу, јер вас ваши ѡне нећравично*. То мора да је било учешће разних страна, не знам све којих. Ту не можемо да кривимо Хрвате уопште, пошто Хрвати нису учествовали и уопште се нису борили.

БЂ: Какав је био однос Вашег оца према Милану Недићу?

КГ: Морам да кажем да није био онако оштар као мој, јер сам га ја у почетку гледала стварно као издајника, а и тата га је гледао исто тако. Али кад смо чули како је он средио питање избеглица, тата му је за то одао велико признање. Приватно. Ништа није могао да предузме за време рата. Мислим да би друкчије било да је победио Дража Михаиловић. Дража је имао своје људе у Недићевој војсци који су нам много помагали да вршимо отпор према немачкој војсци. За то би они сви добили ордење да су то радили, рецимо, негде на Западу, јер су у ствари радили за нас а за Немце, али друкчије се на то гледало у Југославији. Кад помислим само како је Недић средио питање избеглица и сравним то са оним што се догодило '95. године, кад су наши избегли. Ја сам гледала на телевизији како им наш народ продаје чашу воде за „дојч марке” и како их спроводи стража, не да им да сиђу са пута, и спроводи их право на Косово. Ја сам обилазила те логоре на Косову, то је пакао! То је истински пакао!

Историја као мистерија (4)

Рад на „Лондонском дневнику“ Милана Гавриловића

БЂ: Госпођо Гавриловић, Ваше гостовање у нашој емисији изазива велику пажњу слушалаца и велики број њих се јавља искрено одушевљен и оним што говорите и начином на који то чините, просто се питајући како је могуће да таква особа постоји. Оно што је веома драгоцено и занимљиво то је свакако *Дневник* Вашег оца, господина Милана Гавриловића, о коме смо говорили у нашој претходној емисији. Свакако је реч о документу првог реда, изузетно важном за разумевање овог периода историје наше земље. Реците нашим слушаоцима како сте радили на објављивању ове књиге и како је изгледала историја објављивања која је такође драматична и указује на један веома важан феномен - брисање историје и њена забрана.

КГ: Врло ми је мило што чујем тако лепе речи, потпуно незаслужено, али идемо даље. Интересантно је то како смо мој отац и ја решили да објавимо његов *Дневник*. првенствено због тога што то није било у карактеру мог оца да штампа књиге које говоре о њему. Пре свега, никада није хтео да штампа мемоаре. Нудили су му стално да их пише. Он је одбио то да уради због тога што је самтрао да су мемоари нешто што није историја, него оно што је човек желео да је урадио у животу а није, па сад накнадно покушава да промени историју. Он би рекао да су мемоари брисање или преписивање историје. Дневник је нешто друго. Мој отац није човек који воли да их пише. Рецимо господин Милан Грол је написао свој аутобиографски дневник баш из тог истог доба, али он је човек који је целог века писао дневнике. Тата је почео да дневник пише почетком 1942. у Лондону и завршио 1945. године, то је последњи запис, на дан рођења данашњег тзв. престолонаследника Александра. Тата је екстензивно писао. Писао је врло много о политици, о политичким збивањима, о режиму у Совјетском Савезу и тако даље. Стално је писао о политичко-историјским темама. Имао је врло много материјала код себе који, наравно, није више интегралан због тога што се нашао на путу таласа Агнес, урагана који је преплавио наш подрум, где су били смештени велики сандуци с његовим хартијама. Један добар део његове архиве је уништен заувек, али после тог урагана ми смо почели да мало активније мислимо о судбини његове

архиве и поставило се питање шта ћемо да радимо, коме ћемо да је поверимо, јер очигледно, у нашој кући, у предграђу Вашингтона, није било могућности да се те ствари обезбеде, да се заштите, ни од природе ни од политичких непријатеља. Друго, увек постоји могућност да ће неко то да украде, да измени, да злоупотреби и тако даље. Много смо о томе размишљали, а онда се појавила врло позната институција у Америци, при универзитету „Стенфорд“ у Калифорнији. Они су понудили да ту архиву откупе. О откупу нији било уопште дискусије и ми смо увидели да би то била добра идеја. И кад смо то решили, решили смо да поново прегледамо шта нам је остало од архиве. И почели смо да прегледамо тај материјал и нашли једну велику тврдо укoricену свеску.

БЂ: Формат зидног календара.

КГ: Јесте, отприлике тако, само чврсто укoricена. То је био један календар за 1941. годину који је случајно остао у радњи, какву ви зовете књижара, а каква се раније звала папирница. Био је рат, тако да тих ствари није било за куповину, и тата је очигледно почео да пише, да бележи ствари пре него што је купио ту свеску, јер је решио да записује све што се дешава на седницама Владе у Лондону. То је био први мотив.

БЂ: Вероватно је интуитивно осећао важност свог бележења.

КГ: Јесте.

БЂ: Милан Грол, председник Демократске странке у Краљевини Југославији и министар у више емигрантских влада, међу којима је најзначајнија била Влада Слободана Јовановића, водио је такође дневничке записе о раду Југословенске владе у избеглиштву, који су под називом *Лондонски дневници* објављени у Београду 1990. године. Грола је група окупљена око Слободана Јовановића, Јована Дучића, министра иностраних послова Нинчића и амбасадора Фотића, оптуживала да није био довољно Србин и да је због тога био наклоњен Хрватима. Да ли је Ваш отац схватао да је Милан Грол један од људи који по свом склопу неће бранити интересе Србије и да не може да их заступа до краја?

КГ: Не, никада не могу то да кажем. Зато што је он стварно био Србин, патриота. Стварно јесте. Само, знате, постоји Отело. Прича о Отелу је прича о човеку који је, пошто је убио своју жену, рекао: *Знајте, волео сам је много, али не добро*. Постоји љубав која уништава, тако да нико не сме, нико не би смео и нико неће рећи у мом присуству да Милан Грол није заступао интересе Срба, јер би то био велики грех. Он је волео Србе.

БЂ: Како објашњавате чињеницу да је прошао без икакве казне и да је ипак одиграо на карту Хрвата?

КГ: То је апсолутно тачно и човек мора да се пита зашто се неке ствари дешавају. Да ли постоји неки објашњив и јасан разлог? Ја немам одговор, али сам се увек питала зашто је од свих тих важних особа које су се вратиле Грол био једини на врло високом положају (он је био једно време министар спољних послова, а то је много важнији положај у једној Влади него министар правде. Видите, зна се да после председника Владе долази Министарство спољних послова, потом Министарство унутрашњих послова) и ништа му се није десило. Миша Трифуновић, који је био у тој Влади као заменик Аце Станојевића, пошто је Станојевић био шеф Радикала у то доба, али је био стар и живео је тамо негде близу Тимока, на свом имању, и скоро га никада није било у Београду, и *de facto* председник те странке је био Миша Трифуновић који је као такав ушао у Владу 27. марта. Он је бранио интересе Срба, свакако, и када је дошао у Србију одведен је на робију, где је и умро, и мислим да га нико није рехабилитовао. То ми је јако жао. Гролови поступци су били антисрпски, рецимо тако. Не због тога што је мрзео Србе. Људи су врло комплексна бића, а ја нисам ни психолог, ни психијатар, не могу да подупрем то неком научном анализом. Ја само знам да је он био врло добар Србин у души. И ја се сећам врло добро његовог доласка код нас да се опрости са нама. Тата је покушао да га убеди да се не враћа у земљу, јер каже: *Идејте шамо да дајте лејалиишеш ѿој новој Влади. А Ви сјте ѿрошив ште нове Владе. То је чистѿ комунизам. И зашѿо бисѿте ѿо радили?* Он је покушавао да убеди тату да се врати. Стално је говорио: *Имајте у виду будућносѿ Ваше деце, не можесѿе своју децу осѿавишѿи у доживошњом сиромашѿиву. Од чејѿа ћејте живејшѿи?* Тата каже: *Живеће као шѿо живи свако ко је школован.*" И још му је рекао: *Немојте да мислијте на моју децу, моја ће деца бишѿи у реду, све ће бишѿи у реду.* Али, Милан Грол, страшно забринут за нас, каже: *Дајте ми бар ѿуномоћје да ја моју са Вашим кућама, зѿрадама и Вашим сојсѿвеносѿима нешѿо да урадим, да нешѿо зашѿишѿим.* Тата му каже: *Госѿодине Грол, каква имовина, какве куће, каква својина! То ће нам све узешѿи!* Грол каже: *Узешѿи? То је немојуће! Па не мислијте да ће ваљда да нам узму куће?* А тата каже: *Па јосѿон' Грол, зар нишѿа нисѿте чули од свејѿа онојѿа шѿо сам Вам исѿричао о Совјетѿском Савезу, о шѿом режиму, о шѿоме шѿѿа значи комунизам?* Грол каже: *Није ваљда да ће да нам одузму шѿо?* Тата је даље рекао: *Зашѿо Вам и кажем. Немојте да идејте шамо. Немојте да ѿосѿанешѿе део шѿој режима. У*

том тренутку Грол се заплаче, он је плакао доста често, али сада је почео рида, страшно рида: Али, Милане, Ви не схваћаше, ја тамо имам јединца сина. На то тата каже: Па шћо шћо нисће рекли од самој ѿочешка? Ја шћо разумем, ѿбоју, и ја сам ошћац. Ја се друћачије ѿнашам ѿрема својој деци, деца шћо схваћају и разумеју, али ја разумем да има људи који морају да се враће сину. За шћо немамо више о чему да разћоварамо. Ви се враћаше да бисће били са Војом и шћо је шћо. И њега низашта нису судили. То је врло интересно. Тачно је да Грол никада није био председник Владе, али није ни мој отац. Али питање није било о Гролу, питање је било о томе да је тата схватао да мора да стави на хартију оно што се одигравало у Лондону да би самом себи показао све те противуречности и необјашњиве ствари. Тражио је неко објашњење за нешто што је било необјашњиво. А оно што је било необјашњиво био је став Милана Грола према српској ствари. Како један врло интелигентан човек не схвата да оно што ради ради против тог народа који је далеко, за којим он страшно тугује. Грол је врло тешко поднео те вести о покољима. То је било страшно видети. Он је трагичан човек, али врло симпатичан. Ми смо га јако волели, он је нас волео, али тату није. Моја најстарија сестра Вукосава то зна боље од мене, јер је Воја Грол, његов син и извршилац његовог тестаментa, дошао код Вукосаве да јој покаже шта је урадио са очевим *Дневницима*, а Грол је писао редовно, врло дисциплиновано свој *Лондонски дневник*. Велика грађа. Вукосава није хтела да чита, а Воја јој каже: *Вукосава, ја шће уверавам да сам учинио све шћо сам моћао да најћоре сћвари о шћвом оцу избаћим. Ово је оно шћо сам моћао да урадим, а и шћо је сћрашно*. Да, он је мрзео мог тату зато што је тата видео ствари које он није видео и зато што је био интелигентнији од њега. Ја мислим тако. Зашто би га иначе мрзео?

Рад на „Лондонском дневнику” Милана Гавриловића

КГ: Када сам прекуцавала татин *Лондонски дневник* нисам уопште имала у виду његово објављивање, нити његову историјску вредност. Тачно је да сам увек знала да је мој отац изузетан човек, да је он много паметнији од људи који су га окруживали и да је драгоцено биће. Стварно драгоцено, да је народно благо. То јесте тачно, али у тренутку када смо нашли тај *Дневник*, није била то прва моја идеја. Моја идеја, коју сам му предложила, била је

да препишемо *Дневник*, да га он прочита, а ја да га откуцам. Када стигне његова архива из Хувера у Архив Југославије, можемо да га погледамо. Хартија је требало да буде бела, али је ратна хартија била лошег квалитета, мада је фирма која је производила те календаре била врло добра. Не може се рећи да ли је то писано оловком или мастилом. Све изгледа сиво на сивом, а тата никада није имао добар рукопис. Његов рукопис је био немогућ и то је био један од разлога зашто је он убедио Министарство спољних послова Краљевине Србије, пред Први светски рат, да пређе на писаће машине. И ја сам то предложила, због тога што ми је било стало да не одустане од свог посла пошто је, када је ушао у деведесету годину, престао да иде у Конгресну библиотеку, где је одлазио свакога дана и проводио цео дан, читајући и пишући. Ја сам у том истом тренутку решила да останем код куће, да нађем неки посао који могу да радим седећи код куће са мамом и татом. Нисам хтела да мој отац престане да ради. Ни мама није хтела да тата престане да ради оно што је увек радио пре него што га смрт покоси, пре него што легне у кревет или тако нешто. Нама се чинило да је потпуно исти човек као и увек и да треба да буде активан. Ово је део нашег интимног живота. Било ми је жао што, када се послужи ручак, мама донесе кафу за тату и онда оде у башту или у другу собу у своју фотељу да чита. Није волела да седи после ручка, пијуцка кафу и тако да разговара. А тата је волео то, и онда када остане сам, онда ја останем са њим. Тако сам први пут почела да причам о његовом доживљају породице, па ми је *Дневник* дошао као поклон са неба. Ја кажем: *Тајна, дај да ово сачувамо*. То је била моја идеја. Почели смо то да радимо са страшћу. И он сам је био свестан те драматике. Сцена један, сцена два, сцена три. Осим тога, он је писао у форми дијалога: Бањанин – две тачке, Будисављевић – две тачке. И он је то доживео као драму. И негде у средини нашег рада, он каже: *Ово би било сиварно интересантно објавиши*. То смо причали. Ја одмах напишем „Његошу”, питам да ли би их то интересовало.

БЂ: „Његош” је часопис.

КГ: „Његош” је био врло добар часопис. Више не постоји. Штампан је у Чикагу. У то доба главни уредник био је господин Брауновић, један врло симпатичан човек, члан Земљорадничке странке. Први уредник „Његоша” био је бивши новинар из листа „Политика”, Власта Петковић, врло добар новинар. Много је волео и поштовао мог оца.

БЂ: Ваш отац је био Власти дуго времена шеф.

КГ: Јесте. И Власта је тражио да тата ублажи неке ствари које је рекао о краљу Петру II Карађорђевићу, чији су посмртни остаци враћени у Београд. Тата је рекао: *Не, или све онако како сиђоји или нишђа.*

БЂ: А зашто је у Чикагу тражено да се цензурише део о краљу Петру II Карађорђевићу?

КГ: Зато што је дијаспора много волела и поштовала тог младог човека. Гледала је у њему велику жртву, жртву његове породице. Његова судбина је стварно била трагична. Изгубио је оца када је мени било десет, а њему једанаест, једанаест и по. И причала сам како је тужно изгледао тај дечак у соколској униформи који иде сам за ковчегом, а тек иза њега мајка и браћа и остали. Остаје без оца, а онда и без мајке, која је напустила земљу. Дат је у руке првом намеснику, принцу Павлу. Не желим ништа ружно да кажем о принцу Павлу, само неопходно је да разумете ове ствари. Краљ Петар II је био његова једина одговорност. Он је имао ту огромну одговорност да васпита тог дечака. Јер краљ Петар II је био дечак када је краљ Александар убијен и шта ми имамо од онога што му је пружио принц Павле? Шта је он могао да каже као успех тог васпитања, тог врло важног Србина у оно доба? Када му је било седамнаест година, после 27. марта, стиже у Лондон. На наше велико запрепашћење, тај млади човек већ је алкохоличар. Он је живео у двору, то је као да живите у затвору, разумете. Где је живео тај дечко? Под чијом контролом је био и како је дошао до алкохола? То није било доба као данас да се маса дрогира. То је било једно патријархално доба. У тим годинама ми нисмо те ствари радили. У најобичнијим породицама нису, а замислите на двору. Наравно да сматрам да је принц Павле, да ли намерно, да ли случајно, на то утицао. Али, нема ту намерно ни случајно, не може регент да дозволи опијање будућег краља и ништа не може да се сакрије. Ви сте из *Дневника* видели да су на енглеском двору Петра Другог оценили као ментално и физички неразвијеног. И то је велика одговорност принца Павла. Тата каже: „Он је стварно детињаст, кад види да је погрешно, исплаче се, и онда му лакне, па онда иде даље као да ништа није било.” Заиста, као да није био при чистој свести. Држан је одвојено од политичара који су једини могли да му помогну у том тренутку. Енглези су га опколили тако да је стварно био у карантину. Људи који су онда били у Лондону много га криве, немају нимало поштовања за њега, јер га нису видели у Београду пре одласка у Лондон. Одједанпут су га видели у Лондону како се не понаша баш најбоље. Заљубљује

се у неку Александру, али и то је било бедно. То је била очигледна интрига, мајка која жели да уда ћерку за краља, кује и удешава, и он, јадник, хтео је да изађе из свега тога, али сувише касно.

БЂ: За грчку принцезу Александру?

КГ: Јесте, а та грчка принцеза је била ћерка морганатске жене. Грци су ишли мало више на Запад и дозволили су краљу да, ако се заљуби, може са неком доста сумњивом женом да се венча морганатским браком, што је значило да она нема никаква права - нити ће бити краљица, нити ће њена деца бити престолонаследници. Супружници се тога одричу, а сам краљ може да јој додели неку титулу. То је био случај са Аспазијом Манос коју је грчки краљ Александар узео за жену и дао јој титулу, након чега је постала принцеза Анастасија која је родила ћерку која је такође добила почасну титулу - принцеза Александра. Наш народ не признаје морганатски брак. Жена краља је краљица и биће крунисана као краљица у доба када се краљ крунише и то је то. Срби, припадници Краљевске избегличке владе у Лондону, иако су сматрали да је тај брак катастрофа, стално су тврдили да немају ништа против Александре као личности, али су заправо имали све против ње, јер ни у ком случају није била погодна. Била је старија од краља, виша од њега и није заслуживала ништа. То је то.

Цензура „Лондонског дневника” у часопису „Његош”

БЂ: Стигли смо до момента када почињете са својим оцем да радите на *Дневницима*. Када сте Ви то завршили, господин Петковић је рекао да ће објавити у „Његошу” у наставцима, али, нажалост, текст је цензурисан и изашли су одломци, а не сав материјал.

КГ: Кад нешто објавим, никада нисам имала храбрости да то прочитам. И касније, кад сам слала „Његошу” неке ствари, ја то дам, они објаве и то постаје део моје прошлости, а ја никада не прочитам објављени материјал. И тек сам сада то прочитала, а наш издавач „Жагор” предложио је да објавимо *Дневник*. Нашли смо копију „Његоша” у библиотеци Академије наука и то фотокопирали. Почела сам да радим и одједанпут видим – одломци. Како то и зашто одломци? Значи, неко је решио да нешто избаци. Онда сам поручила из „Хуверовог института” да ми пошаљу све што се налази у кутији која носи наслов „Дневник”.

*Цейање сїраница из „Лондонскої дневника”
у Хуверовом инсїиїуїу*

БЂ: Ви остављате очев архив „Хуверовом институту” на њихов предлог, након што вам је ненајављено у посету дошао човек из тог института кога Ви прихватате као особу од поверења.

КГ: Јесте. Шта је било? Долази један господин, презименом Франц, без најаве, и ми га примамо као што примамо цео свет. Понудимо му шољу чаја и разговарамо са њим. Он каже да долази из „Хуверове” институције и да је заинтересован за татине хартије. И наведе неколико познатих емиграната чије архиве већ имају. Мислим да је Кока Фотић, наш амбасадор, последњи у САД, тамо дао своје хартије. Тата је већ био спреман да потпише уговор. Ја кажем: *Таїа, не можемо їако. Извиниїе, їосїодине Франц, али ја немам їоїма ко сїе Ви, ниїи да ли сїварно долазиїе из Хуверове инсїиїуїуције.* Ја стално говорим да ћемо да обезбедимо хартије, а онда одједанпут долази човек са улице и каже: ја сам тај и тај, представљам тог и тог, ми ћемо чувати Ваше хартије.

БЂ: То је дакле Вама било с правом сумњиво?

КГ: Јесте.

БЂ: Јер, очевидно, неко је прилазио виђенијим члановима емиграције и сакупљао архивску грађу.

КГ: И он се зачудио да одмах тражим телефон и питао ме је да ли познајем Милорада М. Драшковића. Наравно да га познајем, били смо добри пријатељи. Ми смо се много дружили, он је био на Западној обали, ја сам била на Источној, и њега сам јако волела и ценила. Његов отац, Милорад Драшковић, био је и министар којег су хрватски терористи убили 21. јула 1921, тако да је Милорад М. Драшковић био посмрче. Ја га позовем и питам: *Милораде, да ли сїе нам їослани некої човека? Јао, јесїе Косара, јесїе, заборавио сам. Оїросїи, їїребало је да їи кажем да долази.* У реду. Ми пошаљемо архив и начинимо уговор са „Хувером” у коме тата изричито каже: *Шаљем своје маїеријале, све маїеријале у ‘Хуверову’ инсїиїуїуїу на чување, до оної їїренуїка када извршилац мої їесїаменїа, моја ћерка Косара, закључи да је у Беоїраду, у Србији, їїресїао да влада комунизам и у їом їїренуїку извршилац мої їесїаменїа ће се їосїарати да нађе најїоїоднију срїску архиварску усїанову коїој ће їїредаїи све маїеријале.*

БЂ: Шта је све било поред Дневника? Шта се све налазило код „Хувера”?

КГ: Све што је тата писао.

БЂ: Ви нисте пописали све?

КГ: Нисам. То је трајало страшно дуго. Ја сам покушала да средим и ваљда нисам хтела када сам изгубила тату и маму. Једанаест месеци после тате, умрла је и мама. Можда нисам хтела да се раста-нем од тих хартија, не знам. И Милораду морам да захвалим на томе што је рекао: „Косара, Ви то никада нећете послати, никада, и то ће да пропадне ако чекате да Ви то средите, ту масу хартија.”

БЂ: Да, али погледајте сада, молим Вас, шта се догодило са *Дневницима* код „Хувера”.

КГ: Да, хоћемо да то кажемо јавно. „Хувер” је једна врло модерна, врхунска установа што се тиче чувања архива. Ми смо њој предали татин архив. На савет Милорада Драшковића спакујемо све то у велике сандуке. Они пошаљу и своје људе. Ја им све лиферујем, али сам задржала татин дневник који сам послала накнадно, препору-ченом поштом. Стигло је. Једнога дан мој брат и ја смо решили да одемо заједно у Калифорнију, да видимо где су хартије и да се на лицу места упознамо са другим особљем. Милорад је убрзо умро.

БЂ: Која је била функција Милорада Драшковића у „Хуверовом институту”?

КГ: Он је био главни уредник за архивску грађу. Ми одемо тамо и нама кажу да се догодио један „интересантан” случај. Прво смо видели да они све те хартије уопште нису ни почели да сређују, да ништа нису урадили.

БЂ: А како се то чува? Како сте затекли сву ту грађу коју сте им послали? Да ли је она и тада била у сандуцима?

КГ: Мислим да је још увек била у сандуцима.

БЂ: После колико година?

КГ: Па не много дуго, мислим раних 1980-тих.

БЂ: Значи, једно пет година након што сте је предали ?

КГ: Отприлике.

БЂ: И то је тако стајало?

КГ: У ствари, то све постоји у хартијама мог брата који је умро прошлог септембра, али како доћи до тих хартија – то је врло интересно.

БЂ: А где су оне?

КГ: Оне су у Енглеској. Тамо су његове ћерке. Једна од њих се са породицом уселила у његову кућу. Тамо су, али знате какви су

млади људи. Она је лекар, одговорна жена, али то је следећа генерација која не мари много.

БЂ: Али, како је тестаментарно решио питање овог архива?

КГ: Алекса, мој брат?

БЂ: Александар, Ваш брат.

КГ: Не знам да је уопште решавао. О томе ништа не знам.

БЂ: Надам се да ћете се побринути пошто су то документа од велике вредности.

КГ: То треба да каже неко мојим сестричинама. Њих историја не интересује.

БЂ: Ово је питање Академије наука, института у Србији који, нажалост, не раде свој посао онако како би то требало, што се и те како види.

КГ: Али, нико не ради свој посао онако како би требало.

БЂ: И те како раде они који имају свест о томе шта значе грађа, документ и важност да неки документи буду сачувани.

КГ: Постоје две ствари: наш немар, као што Ви кажете, али и злонамерно поступање са документима.

БЂ: Уништавање докумената, нарочито оних који указују на то шта се дешава и каква је природа догађаја у Другом Светском рату, а углавном се притом мисли на усташке злочине у НДХ.

КГ: Да скратимо причу, сувише сам опширна. Ја сам завршила посао на *Дневнику* и они су га добили у року од неколико недеља након целокупне архиве. Пет година касније ми чујемо да је у једном тренутку „Хувер” примио од некога, не знам кога, ту свеску, тај каталог.

БЂ: То што је послато поштом, то је био оригинал дневника Вашег оца који се сада појавио у стању у коме су неке странице исечене из књиге.

КГ: Али ми то нисмо тада приметили, јер мом брату и мени није пало на памет да кажемо да хоћемо да видимо у каквом је стању. Да ли би Вама пало на памет? Не, сигурно не би.

БЂ: Ко сноси одговорност? Могуће је да особље „Хувера” није говорило истину. Да ли сте утврђивали шта се у ствари ту догодило? Како је неко изван „Хувера” могао знати да сте Ви послали *Дневник*? Да ли мислите да се све то одиграло у „Хуверу”?

КГ: Немам појма. Ја сам дознала да стране фале тек овде, пре једно два месеца, јер сам приметила да ни у „Његошу” није штампан

целокупан текст. И онда напишем и-мејл „Хуверу”: *Молим Вас, фотоконвертирајте и шаљућте ми све у вези са Дневником*. Они мени фотографишу тај велики календар и разне друге, на одвојеним листовима хартије, писане белешке. И ја сада имам на располагању три документа - „Његош”, фотокопију татиног руком писаног *Дневника* у календару и, хвала Богу, копију куцаног мог документа.

БЂ: Документа који сте Ви радили са Вашим оцем 1975. године?

КГ: То имам захваљујући мом сестрићу коме сам послала да би израдио индекс.

БЂ: И он је, у ствари, сачувао...

КГ: Јесте, он је дословно све сачувао. Ја проверавам у „Његошу”, у мојој транскрипцији коју сам убацила (то је куцано на машини, а ја сам после то убацила у свој компјутер да бих могла да пошаљем електронску копију мом брату који је писао књигу о мом оцу, јер ће *Дневник* да буде део те књиге), тако да имам те четири верзије. Све то ја гледам и у једном тренутку дођем до једне стране у књизи, где каже **нема индексa**, јер су следеће стране искасапљене.

БЂ: Ишчупане.

КГ: Вероватно ишчупане или вандализоване. Први пут сам то видела. Како се то десило?

БЂ: Очевидно да је пратио сваки Ваш корак.

КГ: Да, нигде нисам крила наше кораке.

БЂ: А да ли сте сигурни да се то десило у самом „Хуверу”?

КГ: Нисам.

БЂ: Да ли ћете тужити „Хувер”?

КГ: Мислим да је то дело застарело, јер се та прва крађа догодила раних ’80-их или крајем ’79. године.

БЂ: А због чега нисте одмах тужили „Хувер”?

КГ: Зато што нисмо људи који одмах туже. Једино смо употребили тај аргумент када смо мој брат и ја напоменули да је ово привремени аранжман да „Хувер” има ту архиву на чувању. Они су рекли: *Не, не, Ви ћете добити копију сваког документа, ајсолућно сваког који је овде, а ми ћемо задржати оригинал*. А ми смо рекли: *Не, не Ви ћете добити копију, а ми ћемо узети оригинал*. Они су били доста груби, а ми смо онда рекли: *Слушајте, ми немамо намеру да се ширимо преко суда, да ширимо ипак једну пресижну организацију као што је ‘Хувер’*. Ви знајте шта у шестаменју мој оца ише, као и у уговору који је код Вас. Ви морајте да имајте у архиви ваше канцеларије

целу нашу њрејиску. Ви ѿо свакако имаѿе, а ѿамо је најисано: Ово дајем до ѿої и ѿої ѿренуѿка. Онда ѿо иде све у Србију. - А, ѿа да, у реду.

Онда су помислили да смо ми то заборавили. Потом сам им се обратила да им кажем да је Алекса умро и да се враћамо на онај првобитан аранжман и да сам ја сад главна, она са којом „Хувер” разговара, јер сам Алексу представила као мог заменика у тој ствари и да смо зато заједно у Калифорнији. *Видећеѿе у коресѿонденцији да је ѿо вама даѿо на чување, а ја сам сада у Београду и размаѿрам друје мојућносѿи.* Они се још увек надају да ја то нећу да урадим, а ја сам већ то предала, у ствари сам правно предала одавно Архиву Југославије. Било ми је стало да то урадим брзо, јер сам врло стара. Тај човек из Архива ми се допао, а са њим смо сарађивали и када је Алекса био жив (2004. године). Ми смо изабрали тај архив да буде установа која ће чувати наш архив, а онда се поставило питање наследства Југославије. И Хрвати су хтели део Архива Југославије, а то је ствар која се њих тицала, јер је тата био врло ангажован у свим српско-хрватским питањима. Нисмо хтели да то оде негде у Загреб. Знате, ја дубоко верујем, да ако ви имате оверене копије они мало шта могу да раде. Онда се тај проблем изгледа решио.

БЂ: Али, шта рећи за исецање страница?

КГ: То је „Хуверова” одговорност.

БЂ: Да ли имате оверену копију тог оригиналног *Дневника*?

КГ: Имам у мом првом, оном куцаном документу.

БЂ: Да ли је то оверена копија *Дневника*? Да ли може да се доведе у питање аутентичност тог документа?

КГ: То није оверено. Не знам како могу да оверим накнадно.

БЂ: Дакле, увек ће постојати могућност да се каже да сте дописали нешто што у оригиналном материјалу није било.

КГ: Мислим да не могу. Сигурна сам, јер ће на тим листовима хартије бити и ДНК мог оца који је то читао. Данас имамо и ДНК, што је врло битно. Он је читао оно што сам ја откуцала и то што је отишло Леону Којену због индекса. Мислим да не могу.

БЂ: То је утешно.

КГ: Ви хоћете да ја тужим „Хувер”?

БЂ: Документа нестају у престижној архивској институцији.

КГ: Ја нећу да их тужим, али то треба објавити. Можда ћу то да објавим тај историјат у предговору за *Дневник*, то је интересантно и то ће се дознати. Кад ми је неко рекао: „Није требало водити из

„Хувера”, јер је тамо ипак сигурније него овде”, ја сам рекла: „Није, јер овде нико није ушао у мој стан и извадио нешто и исцепао.”

БЂ: Стан професорке Смиље Аврамов је запаљен, црква у којој је госпођа Исаковић држала документацију оригиналних фотографија логораша у логорима НДХ је запаљена, изгорела је само просторија у којој се документација налазила. Из установа широм света нестају документа од највећег значаја за историју Србије.

КГ: Биљана, ја се потпуно слажем с Вама. Али исто се може рећи да не могу да кажем да овде више не жари комунизам. Мислим да је комунизам једна врста рака која може бити потиснута да није у некој агресивној фази. Комунизам је свуда, али је он и у Америци такав, а осим тога, тата није имао у виду само комунизам, већ уопште ту врсту режима. Немојте ми рећи да је оно што се данас дешава у Америци боље него што је овде.

БЂ: Велики немар, небрига и уништавање документације која говори о нашој прошлости огроман су проблем за Србе. И оно што се данас одвија страшна је ревизија те прошлости за коју је неопходно да би се она извела, а она се одвија по агенди моћи Запада. Видимо да су се по тим концима вукли потези и између два рата, али и после Другог светског рата, и колико је добро прикривена истина о злочинима у НДХ, а након што је Додик предао документацију Јасеновца Вашингтону,⁸ а Музеј холокауста из Вашингтона, 2001. оригиналну архивску грађу из злогласног усташког логора предао Хрватској, питање је колико је у институту „Хувер” искасапљено докумената и шта ће на крају од те приче испасти. То боли свакога ко има осећај да истина мора да буде конститутивна у свету, иначе се отвара Пандорина кутија.

КГ: Она је већ отворена, Биљана, одавно отворена.

БЂ: Да, широм. И нада увелико нестаје из те Пандорине кутије. Зато је важан *Дневник* Вашег оца и ја се надам да ће он ускоро да буде доступан људима у Србији, а надам се и у верзији на енглеском језику остатку света.

Волела бих да прокоментаришете повратак посмртних остатака краља Петра Другог Карађорђевића. Они су стигли у Београд ове недеље, у уторак, и положени су у капелу у Белом двору. Престолонаследник Александар је тим поводом изјавио: *Добро дошао кући, оче!*, патријарх Ириније: *Тужно радосиан дан од исџоријској значаја*, а премијер Дачић: *Без Карађорђевића нема исџорије Србије*. Дакле, тело последњег југословенског краља, Петра Другог

Карађорђевића, стигло је у Отаџбину. Како гледате на повратак његових посмртних остатака у Србију?

КГ: Биљана, сигурна сам да стварно не желите да чујете како ја гледам на то.

БЂ: Наша гошћа била је госпођа Косара Гавриловић. Следеће недеље наставићемо циклус „Историја као мистерија“, када ћемо покушати да раз решимо мистерију како она гледа на повратак краља Петра II на српску земљу и како се овај догађај, његов смисао и значај сагледавају у медијима.

Историја као мистерија (5)

Повраћајак њосмртних остатака краља Пејтра Другој Карађорђевића у Београд

БЂ: Добар дан, поштовани слушаоци. Настављамо циклус емисија „Силен”, Радио Београда 2: „Историја као мистерија”, у коме је гост госпођа Косара Гавриловић.

Госпођа Косара Гавриловић једна је од најугледнијих представница српског исељеништва током и након Другог светског рата. Дипломирала је француски и руски језик на Кембриџу, предавала на универзитету „Џорџ Вашингтон” у Вашингтону. Радила је у Светској банци. Након пензионисања, била је преводилац владике Артемија. Једно време, између 2008. и 2010, живела је у манастиру Грачаница.

Превела је двадесет једну српску народну песму на енглески језик. Њен превод је објављен у књизи „Звук Србије” коју је објавило „Српско књижевно друштво” у Торонту 2002. године.

Објавила је збирку песама на енглеском и српском „Walls and cracks in the walls”, као и књигу „Ребека Вест и Гавриловићи” коју је објавио „Жагор” из Београда 2008. године. Свакако, једна од веома значајних књига на којима је сарађивала је „Шиптарски геноцид у 20. веку” у којој су објављена документа Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске. Књига је потом објављена у издању издавачке куће „Жагор”, на српском и енглеском језику, 2011. године

Госпођа Косара Гавриловић је данас са нама. Госпођо Гавриловић, желим Вам добар дан. Многобројни слушаоци су се јављали како би Вам исказали захвалност за сведочење које су доживели као јединствен и веома значајан поклон Радио Београда 2 српском народу и Србији.

КГ: Исувише сте љубазни, Биљана. Много комплимената које не заслужујем.

БЂ: Да, скромност је једна од Ваших основних врлина, али то је тако када човек много ради и увек мисли да би могао више. Говорили смо о дневничким записима Вашег оца који би требало ускоро да се појаве у издању издавачке куће „Жагор”. Чини ми се да је веома ургентно да се та књига објави, будући да објашњава, на један суштински начин, шта се у ствари, у позадини дешавања, у време деловања Југословенске владе у емиграцији, одиграло,

као и путеве лобија и притисака и показује несналажење или немогућност да се Влада у емиграцији, односно њен српски део, у тим тренуцима, према изазовима постави на један одлучнији начин. Када ће се ова књига појавити?

КГ: То више не зависи од мене, мада треба да додам једну страну, већ од „Жагора”, младе, али угледне куће са којом сарађујем. Ми ћемо се трудити и сигурно ће моје колеге из „Жагора” учинити све што могу да у најкраћем року то урадимо.

БЂ: Прошлог петка емисију смо завршили на један мистериозан начин. Наиме, на моје питање о повратку посмртних остатака краља Петра другог Карађорђевића у Београд, када су положени у Бели Двор, а поздравили их престолонаследник Александар, патријарх Иринеј, премијер Дачић, одговорили сте: *Неће вам се дојасити оно што ја о томе мислим*. Такав завршетак налаже да наставимо где смо стали.

КГ: Мој проблем је да увек кажем оно што мислим, па чак и кад се ради о радију или телевизији. Није ми намера да шокирам свет, али морам да кажем оно што што мислим да је истина.

Можда Вам се неће допасти шта ја мислим о томе. Мислим да је то једна тужна ствар, пре свега што се опет нису поштовале жеље човека које је изразио у својој последњој вољи и тестаменту.

БЂ: Што је веома погрешно.

КГ: Мислим да је погрешно. Ту пре свега мислим на Слободана Јовановића који је изричито рекао: *Нећу га бугем сахрањен у Југославију* (тада је још увек постојала Југославија), *рођен сам у избељилишту и умрећу у избељилишту*. Упркос томе, ми смо га вратили. Не могу да кажем да сам била против враћања Слободана Јовановића, због тога што он не припада самом себи нити извршиоцима његовог тестаментa. Он припада Србији и можда Србија има више право да се дичи његовим гробом, мада се није дичила његовим радом. Од 1941. па до прекјуче, био је изопштен. Његове књиге се нигде нису продавале.

БЂ: Био је забрањен.

КГ: Био је забрањен.

БЂ: И у мислима.

КГ: Када сам први пут дошла овде после 1961. и питала шта би било најважније за нас у дијаспори да урадимо за Србију, мој сестрић Леон Коен ми је рекао: *Најважније би било да почнеће са издавањем дела Слободана Јовановића, да овај народ добије ипак неко знање о својој прошлости и што недавној прошлости*. Према томе, ја

сам се помирила са неиспуњавањем жеља господина Јовановића, јер Србија има ипак више права него што има он.

БЂ: Да ли сте присуствовали сахрани посмртних остатака Слободана Јовановића?

КГ: Јесам. Било је грозно зато што су три човека која су говорила на комеморацији (декан Правног факултета др Мирко Васиљевић, ректор Београдског универзитета др Бранко Ковачевић, ректор Универзитета и председник САНУ др Никола Хајдин) одавала, барем мени, утисак да уопште нису раније чули о Јовановићу, а камоли да се слажу са њим.

БЂ: А Слободан Јовановић је био све то - и декан...

КГ: Наравно да су они морали о њему да говоре. Кога другога изабрати него декана, ректора, председника Академије наука, пошто је Јовановић био све то. И сваку ту установу коју је предводио подигао је на виши ниво, проширио и улепшао целу Србију кроз њих.

Да ли се то може рећи за председника наше Академије данас? Мислим да не може. По начину на који је говорио видело се да апсолутно не хаје за то и да је то далеко од њега. Цела та историја Србије нема никакве везе са њим. Напустила сам сахрану и одшетала се до Новог гробља после те комеморације, у једном грчу беса. На Новом гробљу је била почасна гарда у оперетској униформи, војска која више нема никаквог значаја, осим да сахрањује наше великане и дочекује великодостојнике, као Хилари Клинтон, или тако неког, на аеродрому. Не знам каква јој је друга функција. Где је наша војска? Ње нема.

Онда смо дошли до Алеје великана. Наравно, први у реду иза ковчега био је Тадић, и ја се мислим – Слободан, који је имао тако невероватно добро развијен и префињен осећај за смешно и апсурдно, ужива негде на Небу, али ја не. Ја нисам уживала. Шта је то, те громаде неког гранита? Нисам знала где сам – да ли сам на гробљу или на Месецу. За мој рачун то је било много страшно, али признајем да је његов повратак морао да се деси.

Трајичан живој Краља Пејра II Карађорђевића

Што се тиче краља Петра, он је као врло млад човек изишао из земље и имао је трагичан живот. Није му било једанаест, а мени десет година, када му отац убијен.

Мајка их је оставила и дала млађу децу у интернат у Енглеској да се тамо васпитавају. Краља Петра је морала да остави овде, по

закону. Дала га је првом регенту, принцу Павлу, који је био одговоран за његово васпитање, образовање, за све.

Већ сам Вам рекла шта је он од њега направио, али то морам поново да кажем. Знам да ће се свет згрозити, али то је тако.

Краљ Петар II стиже у Лондон већ као алкохоличар. Ко је за то одговоран? Принц Павле, нико други, и наравно, краљица Марија која је напустила земљу јер није могла да трпи Србе. Можда је имала великих разлога и о томе је стари Београд знао. Али, упркос разлозима, мајка не може да остави своју децу која су тек изгубила оца и да их остави на милост и немилост ко зна коме.

Он није хтео да се врати. Додуше, шта је Петар хтео или није, то се мењало од једног дана до другог.

БЂ: Да ли сте се Ви виђали и да ли се господин Гавриловић виђао са краљем Петром након његове абдикације и препуштања Србије њеној старој пропасти – Југославији?

КГ: Сигурно да је морао да се виђа. Били су то много пријатељскији сусрети него у Лондону, јер су у Лондону стално морали да се боре. Не знам шта да кажем, али после рата су се борили заједно.

На сахрани краља Петра није присуствовао његов син. Чак је дао изјаву да је то због тога што је краљ Петар остао на страни владике Дионисија који је уклоњен, о чему сам писала.

Раскол између Српске цркве у Америци и Српске православне цркве

КГ: Раскол између Српске цркве у Америци и мајке Цркве, Српске православне цркве, одиграо се 60-тих година прошлог века

Зашто је Дионисије проглашен за расколника? Зашто га је требало уклонити?

Он је заједно са својом паством, са свима нама, жестоко протествовао против посета Тита у Америци.

Биле су две посете, колико се ја сећам, и за време обе биле су велике демонстрације у Њујорку и још бројније у Вашингтону пред Белом Кућом.

БЂ: Које су пароле биле? Како се водила политика тих демонстрација?

КГ: Врло цивилизоване демонстрације, нисмо чак ни викали: „Доле Тито!” Владика је био са нама. Сваки владика има огроман

ауторитет код верујућих Срба, нарочито у дијаспори, зато што су у дијаспори људи склони да чешће иду у цркву, да буду вернији него што су били у својој земљи, када је све добро. Тако да је Црква у том тренутку била једина центрипетална сила која је привлачила све Србе, без обзира коме су припадали, којој политичкој партији.

Црква је била стожер око кога су се сви окупљали. Владика у својој одежди, с камилавком на глави, са панагијом и напрсним крстом на грудима, са жезлом у десној руци, без обзира на мали раст и мршавост, био је видљива фигура. Кроз дијаспору је прошао глас да је Тито у једном тренутку, возећи се у отвореним колима, питао човека који је седео поред њега: *Ко је онај ђой?* Човек је рекао: *То је владика Дионисије*, а Тито је брзо додао: *Да се уклони*. Недавно сам прочитала у „Политици” баш тај опис и баш те речи су цитиране: „Да се уклони, поп да се уклони.” И њега су уклонили. Врло је важно схватити да у том тренутку, једина група људи која је могла потенцијално да се бори против комунизма у Србији, у Југославији, која је могла да представља стварну опасност и потенцијално и стварно за тај режим у Србији, јесте била Црква. Око ње су сви били и он је морао да га склони, а ми који смо били у дијаспори, ми сви знамо оволико ствари као што их ја знам, знамо како је Герман постао патријарх. То је био Титов човек и вршио је Титову вољу.

Они су покушали да Дионисија уклоне, прогласили су га за расколника и морао је да иде.

И чим је Герман рекао да смо ми расколници, сви ми тамо постадосмо расколници. Саме речи „раскол” и „расколник” су врло страшне. Једном ћу Вам причати о владици Артемију и нашем првом састанку када смо се случајно срели у Грачаници. Не случајно, њему је била потребна нека помоћ у вези са Светском банком, и кад је дознао да сам ја расколница и ћерка расколника, страшно се уплашио. Изгледао је очајан и било му је врло жао, јер смо се некако срели.

БЂ: Зашто владика Артемије и остале владике у СПЦ нису биле у стању да схвате каква је природа тог проглашавања владике Дионисија за јеретика?

КГ: Они су били врло свесни шта за једног православног владика, за архимандрита, игумана, шта за једног српског верника, а камоли за свештеника, значе раскол и бити расколник. Као што је Владика тада рекао: „Раскол је грех који чак ни крв мучеништва не може да спере.” За мене је било наде, пошто сам била жива, могла сам да се покајем, али за мога оца није било наде - он је умро као расколник. Значи, према Артемијевом мишљењу, он је у паклу.

Да се Артемије, који је тада био игуман, задржао на мом греху и на тој страхоти, ја му ништа не бих рекла о ономе што знам о том расколу, него бих учинила све што могу да том дивном човеку умањим бол који му задаје помисао да ја нећу бити спасена, али он је осудио мога оца на вечни пакао. Ја сам морала онда, као што се он бринуо за моју душу, да се побринем за његову и да му кажем: *Пошћуно се слажем с Вама да раскол њосћоји и да је њо сћрашан їрех који ни крв мученишћва не може да сћере. Тачно је, али Ви сће їревигели једну чињеницу, а њо је – расколници нисмо били ми, расколници сће ви.*

Он није могао да верује да чује то, да му неко то каже, он који је толико згрожен пред самом том речи. Он ме је питао: *Ошћуд Ви њо знашће?*

Нећу да Вам дајем дејшље. То је и сувише дуја їрича. Мој ошћац је био врло добар їравник, мада се никад није бавио адвокатићуром, и Дионисије је њо знао. Ташћа је био добар верник, врло добар хришћанин и врло добар човек. Ја не моју да їа осћавим у їаклу сад, је л'?

Он је помагао Дионисију у разним правним питањима. Кад треба да се напише неко писмо које се тицало правних ствари, тата је та писма писао на потпис Дионисијев, а ја сам их куцала. Кад сам 1959. године дошла у Америку, преузела сам од моје најмлађе сестре дужност да будем нека врста татиног секретара. Откуцала сам одговор на писмо којим нас Герман позива да извршимо то и то иначе нас одлучује од Цркве.

Ја сам прочитала то писмо, откуцала га и превела на енглески, зато што већина наших Срба тамо, иако су остали православци, више није говорила српски.

БЂ: Да ли се сећате које године је то било?

КГ: Било је то 1963. или 1964. године. Овог писма се сећам врло добро. Оно је урезано у моје памћење и хоћу да Вам кажем ово: овде се уште није знало шта се од нас тражило да урадимо, није се знало како смо ми одговорили на то писмо, нити како је дошло до раскола.

БЂ: У којим круговима се знало?

КГ: У Србији се није знало док ја нисам дошла.

БЂ: Мислите на 1976. годину?

КГ: Причала сам то мојим пријатељима 1976, али ми они нису веровали. Владики сам то рекла 1978. и он ми у том тренутку није поверовао. Ја сам му на то рекла: „Оче архимандрите, Ви можете то да проверите, та акта свакако постоје у архиву Патријаршије.” У ствари, ја сам била врло наивна, јер се у Германовој Патријашји

свашта дешавало, због чега тих аката тамо више није било. Та акта су постојала сигурно у Дионисијевој архиви. Али, шта је било са Дионисијевом архивом када је Либертвил, у коме се налази манастир Светог Саве, враћен Мајци Цркви и одузет од нас „расколника”? Не знам шта је било с том архивом, али то писмо мора да постоји у татиним хартијама. Према томе – то ће се тек видети.

БЂ: Али нисмо сигурни ни у безбедност у „Хуверовом институту” у коме се још увек налази заоставштина.

КГ: Ви сте ми за то ставили до знања, али ја се питам: па шта је сигурно у овом свету? С обзиром на то да сам верник, не могу да будем изненађена. Ништа није сигурно на овом свету. Ништа.

БЂ: А посебно архиве које би сведочиле о историји Срба.

КГ: У том случају, остаје само моја реч. Ако је прихватите – прихватили сте је.

БЂ: Дакле, шта је писало у том писму, пошто је Ваше сведочанство можда и једино до кога ћемо доћи?

КГ: После врло кратког увода, врло смерног, смиреног, покорног, понизног обраћања верних чеда Мајке Цркве Мајци Цркви, ми молимо: „Ми схватамо ваш положај – да у једној комунистичкој земљи нисте слободни да служите, да радите свој рад као Црква, да живите као Црква. Ми знамо да је тако било ‘45, ‘46, ‘47. ‘50-их година. 60-их година под Титом, било је опасно ићи у цркву. Ми знамо колико је свештеника било побијено.

Ми знамо да сте ви у врло тешком положају и да морате правити неке уступке да бисте опстали, да бисте одржали Цркву, заштитили вернике, али ми који смо веровали да живимо у слободном свету, ми немамо те проблеме. Слободни смо да живимо, верујемо, изражавамо, испуњавамо, сведочимо нашу веру на начин који постоји за нас већ од 9. века, кад смо примили хришћанство, а свакако од Светог Саве, од 12. века, који нас је утврдио у вери и који нам је дао правило путовања кроз овај свет.”

БЂ: Говорите о „Законоправили”, изузетно важном документу који је такође нестао из Патријаршије?

КГ: Све нестаје. Зато ми морамо стално да бележимо, пишемо и понављамо, да ипак остане свест у народу ко смо и шта смо ми, јер очигледно је да су све силе уперене против нас и концентрисане на уништавању онога што Срби јесу.

Оно што Срби јесу није нека зверка коју треба уништити. Она је сигурно друкчија зверка од Енглеца и Турака, друкчија од Немаца,

али зверка коју треба штитити и бранити, као што бранимо ушату сову. Је л' тако? И ми Срби смо први одговорни за ту заштиту.

БЂ: Да се вратимо на писмо владике Дионисија упућено патријарху Герману.

КГ: Даље у писму кажемо: „Ви од нас тражите да на Великом входу не помињемо најважније.”

Ви знате шта је Велики вход и како треба да изгледа. У многим црквама у Србији данас се то мења.

БЂ: Да појаснимо оним слушаоцима који то можда не знају.

КГ: Добро. Велики вход део је трећег дела Литургије - Литургије верних, који почиње за време појања Херувимске песме; пренос Светих дарова у току Литургије са жртвеника на Часну трпезу. Велики вход започиње код жртвеника, пролази кроз северне двери иконостаса до средине солеје и завршава се повратком у олтарски простор кроз Царске двери, до Часне трпезе. У једном тренутку кроз ђаконова врата излази ђакон и носи путир у својим рукама, за њим долазе други свештеници, итд. и окрећу се ка отвореним Царским вратима која воде у сам олтар и онда се молимо за краља нашега Петра. Ми у дијаспори смо још увек служили службу на црквенословенском језику.

И онда се понаљају – молимо се за тога, молимо се за умрле, за покој њихове душе, за неке важне људе који су оболели, понекад у мањим црквама за неке обичне људе поименце који су се опасно разболели, итд. и то се зове Помињање на Великом входу. Тај путир који се припремио на жртвенику, заједно с дискосом и другим стварима које се употребљавају приликом Евхаристије... то је обред за време Литургије, за време кога се догађа Света Тајна претварања хлеба и вина у тело и крв Христову. То је врло важан моменат. Велики вход означава почетак, то је Канон Евхаристије, та жртва коју ми приносимо Богу, та жртва коју је Он принео за нас, јер је умро на крсту да би васкрсао трећег дана после распећа, да спере са нас првобитни грех, али нас ни у ком случају не ослобађа од грехова које чинимо касније. То је у нашим рукама и ми морамо да се трудимо да не грешимо и због тога идемо на Причест, да бисмо се очистили од греха, поново ојачали, да бисмо били макар за милиметар јачи него што смо били, да бисмо мање грешили...

Током Великог входа се помиње увек глава државе, дакле помињали смо Петра Другог, а сада нам се забрањује да га помињемо.

БЂ: По наредбама које су стигле од патријарха Германа.

КГ: Очигледно по наредби Тита, по налогу онога који је рекао: „Уклоните овог човека Дионисија”, значи – разбуцајте Цркву.

Дакле, нити можемо да помињемо Дражу Михаиловића, нити оне који су погинули с њим, а морамо да помињемо онога чије помињање никада није тражено ни од једне цркве у Србији - морамо да помињемо Тита. Ја знам да сам се насмејала у тренутку када сам ову наредбу прочитала. Питала сам тату: „И формула ће бити: господарја нашег, благовернаго господара нашег Тита или Јосипа Броза, шта ћемо да кажемо?” То је немогуће, општи идиотизам, лудило. И ми то нисмо могли да урадимо, због тога што је то лудило, јер оног тренутка када бисмо то урадили, Цркви бисмо окренути леђа, сви до једног Србина, опустеле би наше цркве, ми више не бисмо имали ту шта да тражимо.

Значи, ми то не можемо да урадимо и понављамо молбу коју смо неколико пута послали Патријарху, да нам више не шаље свештенике који су чланови „Свештеничког друштва”. Знате ли шта је то „Свештеничко друштво”?

БЂ: Нека партијска јединица?

КГ: То је тзв. Синдикат свештеника, једна несрећна установа. Ја не знам да ли она и даље постоји, да ли је ишчилела, да ли је забрањена, не знам каква је историја тог друштва. Углавном, то је било тако страшно за нашу Цркву овде, много више него у дијаспори.

Када је Герман дошао за патријарха, он је учинио једну велику промену. Није то била промена у догмама, већ у обичају. Он је обновио стари обичај посебне личне исповести. Од наше окупације под Турцима, ми, као и сви остали хришћани на свету који се исповедају, имали смо личну исповест без које нисмо могли да идемо на причест. Исповест и причест су две одвојене Тајне. Ви можете да тражите да видите свог свештеника да бисте му се исповедали и да не одете на Причест или да Вам он чак каже да не можете отићи на Причест, док неке ствари не решите. То су, значи, две одвојене Тајне. Ви не можете да се причестите ако не одете на исповест.

Ни ми, ни Грци, ни Бугари, ни Румуни, нисмо имали могућност да под Турцима вршимо личну исповест. Мало-помало, свештеници су ишчезавали, морали су да иду из села у село да обиђу народ, да служе Службу с мене па на уштап, и могли су врло кратко време да проводе у тој цркви, тако да смо се исповедали скупно. Припрема за причест захтева дванаест молитава које верник прочита код куће, можда читају канон и сл., али те молитве су оно без чега не можете да идете на Причест. Две или три молитве последње у том скупу

читају се на Литургији пред Причест. Излази ђакон или ако нема ђакона сам свештеник, с већ освећеним Путиром у коме су Крв и Тело Христово, излази из олтара, а за њим иде свештеник који ће да нас причести. Онда свештеник каже ту молитву. Прво каже, руком показујући на Путир: „Ово је Тело Моје и Крв Моја.” Имају три врло лепе молитве које ми у нашим главама, у нашим мислима понављамо за њим, а већ смо их прочитали ноћ раније. На Велики Четвртак, дан када је Света Тајна установљена, то је Тајна Вечера. Ми то понављамо гласно за свештеником на обичним Литургијама у себи.

То је била наша исповест где ми скупно исповедамо наше грехове и у својим мислима мислимо посебно на оно што смо урадили, а није требало, и мислимо на оно што нисмо урадили, а требало је, мислимо на оно што смо урадили добро, али из одређених побуда и то се не рачуна, то је грех.

Е сад, установите тај свештенички савет, свештеничко друштво, да га назовемо синдикат, пошто му је то стварно била природа - тај свештеник је члан партије или неке организације и ми идемо њему на исповед.

Герман је установио да морамо да идемо на личну исповест и свет га је послушао. Ми у дијаспори смо га послушали. Било нам је чудно. Никад то нисмо радили, али то је тражио патријарх и зашто то не бисмо радили.

Ја сам се први пут исповедала, тако лично, у Лондону, одмах после рата, нашем одличном пароху М. Нигорићу. Морали смо мало да убеђујемо свет који није много веран и који се мало бунио, али ми смо објашњавали, тата је објашњавао заједно са свешеником. Слободан Јовановић је објашњавао, знао је о чему се ради, био је верник, али не као тата и ја, и имао је једну врло погрешну навику – пред крај живота ишао је код спиритиста. То је било врло интересно за тако паметног, ученог човека. Он је то радио, а то Црква забрањује.

Одједанпут, људи који иду на исповест почињу да нестају, јер свештеник право после Службе иде у Озну и прави извештај.

БЂ: Према томе, исповест је била нека врста ислеђивања, поприлично добровољног.

КГ: Како да не. Можете мислити како је то изгледало у великој земљи као што је Русија.

БЂ: Ви говорите о нестанку људи у Америци?

КГ: Не, него у Београду. Ми смо знали из Београда да су многи били похапшени, многи су нестајали. Породица је знала да је

нестанку претходила исповест и да се највероватније исповедао да мрзи Тита и слично.

Наша Тајна исповести је Тајна у црквеном смислу, у теолошком смислу, Света Тајна брака, Света Тајна крштења, Света Тајна исповести. Забрањено је да свештеник то говори било коме и по било коју цену. Забрањено је ономе ко се исповеда да говори о томе шта је њему свештеник рекао на исповести. То остане између вас и Бога, а свештеник је само телефон кроз који то иде.

Сећам се да смо писали неколико писама о оцу чије је презиме било Ластавица. Запамтила сам то, зато што никад у животу нисам чула да постоји презиме Ластавица.

Ластавица је било презиме једног свештеника којег је у САД послала наша Црква. Он је био члан тог синдиката и он се понашао више као представник КПЈ него као хришћански, православни свештеник. Ми нисмо хтели да нам шаљу такве свештенике. Ето, то је све. На то смо добили одговор да смо ми расколници, па смо искључени из Цркве.

Наравно да је свет био уплашен. Море новца су српски народ и Југославија потрошили да би се водила правна борба против Дионисија. То су биле парнице. Ми смо изгубили, јер нисмо имали толико пара колико је имала Црква, односно држава Југославија...

БЂ: ... а које су уложене да до тог раскола дође.

КГ: Да се од нас одузму цркве, али не у свим државама, јер свака држава има своје законе. У великим, моћним државама, као што су Њујорк или Илионис, ми смо изгубили, а изгубили смо и у Вашингтону, али смо онда градили нове цркве.

БЂ: У оквиру циклуса „Историја као мистерија“ наша гошћа је Косара Гавриловић. Наставићемо где смо стали, будући да је веома важно разумети овај период и у овом смислу прэкида са оним што је Србија била и у шта се трансформисала после Другог светског рата. То је период у коме су Срби изгубили везу са оним што су били, али и са самом суштином српског народа.

Да завршимо емисију Вашим увидом у то шта значи сахрана краља Петра Другог Београду. Та сахрана ће се одиграти у мају. Он ће бити сахрањен у породичној гробници на Опленцу, после редовног годишњег заседања Синода Српске православне цркве. Из Енглеске и Грчке требало је да стигну ковчежи са посмртним остацима краљице Марије и Александре.

КГ: Ја у томе уопште не видим ништа и добро је што сте нас потсетили да је то породична ствар. Опленац је купљен и саграђен од стране Петра Првог, његовим сопственим новцем, то није народ изградио, то није Мајка Црква са великим Ц. То је била задужбина породици од стране Петра Првог Карађорђевића. Они имају потпуно право да ту сахрањују чланове своје породице и ја у то уопште нећу да се мешам. Ви кажете – три монарха. Не, био је само један монарх – то је Петар. Ово је мајка, краљица мајка, и његова супруга краљица. За краљицу Марију не знам, њен статус је краљица мајка. Она није монарх, није владајући члан те породице. Александра никада није била, а ни Петар није био крунисан, него је по Уставу прихваћен као наш краљ.

Историја као мистерија (6)

Ребека Вест и Гавриловићи

БЂ: Данашњу емисију *Силен*, у којој емитујемо циклус „Историја као мистерија”, посвећујемо односима које је породица Гавриловић имала са једном од највећих списатељица енглеске књижевности двадесетог века. У питању је Ребека Вест. Односи породица Ребеке Вест и Гавриловића, различитих по пореклу, вери, култури и народности, били су везани једним истим вредностима, борбама за исти идеал. То је, пре свега, била оданост истини. Са једне стране су Хенри и Сисили Ребека Вест Андрјус, а породица Милана и Јелене Гавриловић са друге. Ребека Вест (1892-1983) је веома позната у Србији, а Србију је волела и верно описала. Њена књига о Југославији „Црно јагње и сиви соко” од критичара је препозната као једно од њена два највећа дела. Друго је „Значење издаје”. Књига „Црно јагње и сиви соко” два пута је превеђена на српски језик. У писму од 9. децембра 1976, писаном у Kingstone House, North Princes Gate, Ребека Вест каже, обраћајући се госпођи Јелени Гавриловић: „Драга моја Лела, била сам одушевљена Косином и Алексином посетом. Требало је да ти пишем раније и да ти кажем како су лепо, паметни и у сваком погледу задовољавајући. Мила моја, како бих хтела да те видим. Осећам потребу за тобом као за храном.” Након тога пише следеће: „Милан ми недостаје до бола. Без њега ово више није исти свет. Неко је изокренуо страну коју смо читали, то је застрашујућа страна мог живота.” Поздрав на крају: „Најлепше жеље за Божић и сву моју љубав ти шаљем, мила моја сестро.” Али, Јелена Гавриловић је умрла 11. децембра 1976, тако да је писмо стигло после њене смрти. Ребека Вест је суштински разумевала процес дугог трајања ревизије и фалсификовања историје Срба и Србије и познавала је истиниту садржину догађаја који су реинтерпретирани у званичној историографији, ревидирани у духу максиме по којој историју пишу победници.

Данас говоримо о овој вези, о овом пријатељству које, захваљујући бризи и труду госпође Косаре Гавриловић, можемо да пратимо и на страницама њене књиге „Ребека Вест и Гавриловићи”. Захвални смо за оно што госпођа Гавриловић чини и ради, а сада ћемо се посветити анализи неких од тајни које су блиско повезивале ове две породице.

Госпођо Гавриловић, настављамо наш циклус емисија у којима нам говорите о једном времену.

КГ: Које је било лепо али је прошло.

БЂ: Да. Лепо је што се сећате једног таквог компликованог времена са осећањем лепоте. Ви сте, односно Ваша породица, одржавали везу са Ребеком Вест током читавог живота Ваше мајке и оца, живота Ребеке Вест, и Ви сте били код ње након што је Ваш отац преминуо. Кажите нам каква су Ваша сећања? Како су изгледали ваши сусрети?

КГ: Како да вам кажем, можда би требало рећи да није увек пожељно познавати велике људе, велике писце, стварно изблиза, јер они су свет за себе. Ребека је била врло интересантно створење и време са њом је било увек врло занимљиво. Понекад је било доста тешко, зато што је она била тешка жена, то признајем.

БЂ: У ком смислу?

КГ: Ми смо је упознали за време рата и то познанство је било кратко, ако се узме у обзир како су дуго живели моји родитељи и сама Ребека, али су се срели у једном тренутку '42, и остали су пријатељи до краја живота. Мама је била тринаест година млађа од тате, била је једну годину, мислим, млађа од Ребеке, оне су биле скоро вршњакиње, и одмах су се препознале као сродне душе. Оно што их је привукло једне другима, то је њихов став према Аустро-Угарској и положају малих народа у свету великих сила. Што смо ми били против Аустро-Угарске, наравно, то је сасвим природно. Припадамо једном малом народу који жели, увек је желео, да буде слободан. Не као данас, као да је слободан, а у ствари није слободан, јер свесно игра улогу играчке у рукама великих сила. У оно доба, за време Другог светског рата, очигледно смо били у рукама великих сила, али никад нисмо играли свесно, нити добровољно ту улогу, увек смо се борили за неку врсту независности, за слободу. Цела генерација мог оца је била таква. Четовао је у јужној Србији од младости, још кад је био на Универзитету па се враћао поново за слободу, за земљу и слободу. Аустро-Угарска је била оно што су Америка и Европска унија данас. То су били тирани који су тлачили мале народе, које су експлоатисали. Ми смо били против тога. Зашто је Ребека била таква ја не знам, можда због тога што је била половину Шкотланђанка, половину Иркиња, а Ирци су, као што знате, увек били на оној другој страни, осећали су се потлаченим. Стварно их је то зближило. Ребека је одмах стала на страну Драже Михајловића, а то је био наш главни херој у то време. И ми смо јој остали верни

до краја живота, као што је она остала верна нашој ствари до краја живота, али то је био веома тежак период у њеном животу и то би увек требало имати у виду. Најстрашнија ствар која може да се деси једном врло креативном и добром писцу је такозвани блок. Тај блок није дошао због неких унутрашњих ствари, није био стварно део ње саме, он је почео као забрана, дошао је у време кад она није могла да штампа, да објави ниједну реч због подршке Дражи Михаиловићу. Наравно, то је још више утицало на тату и маму, и на нас децу да јој останемо верни, макар како она била непријатна према нама у неким тренуцима, а када јој је било тешко, она је била непријатна према целом свету. Нисмо ми били једини које је она третирала врло рђаво, с обзиром на то да је била жртва, као што смо и ми били, али она је била жртва за нашу ствар, за Дражу Михајловића, који њој није ни род ни помоз' Бог.

БЂ: У тој књизи кажете: „У томе што се дешава Србији, у томе што се дешава Дражи Михаиловићу, видела је не само судбину једног човека и једне земље, већ и европску, а можда и светску будућност.”

КГ: Јесте, и она је сматрала то издајом.

БЂ: Издајом од стране Енглеца.

КГ: Од стране Енглеске и уопште Запада и Америке. Она је много волела Америку. Она се осећала веома захвална према Америци. Значи, у односу на те две земље које су за њу значиле много, она је осећала да је то издаја, не само према нама већ и према њој, према њеном народу, што је било тачно. То је оно што је тата стално желео да докаже Енглецима, да су њихови интереси везани са нашим. То је био избор увек између Срба или Хрвата, или са наше стране, када бисмо били за енглески начин живота, за енглеско устројство државе. Да је Хитлер сматрао да смо ми нека виша раса, можда бисмо били такве будале да га прихватимо. Али ко ће да прихвати некога који сматра да смо ми нека нижа раса? Ипак нисмо такве будале. Додуше, данас нисам више сигурна.

БЂ: Многи посленици новог глобалног поретка то чине са одушевљењем. У књизи „Ребека Вест и Гавриловићи” говори се о судбини Ребеке Вест која је била забрањен писац, да би касније, са завршетком рата, њена књижевна делатност почела да цвета. Она је 1946. године објавила дугачак чланак о суђењу Вилијаму Џојсу у „New Yorker”-у, потом „Значење издаје” (1948) и „Траг барута” (1954) и те књиге су објављене најпре у Америци, а у Енглеској тек касније. Педесетих година престаје бојкот Ребеке Вест у енглеској штампи. Значи тек се 1950. објављују њени чланци у лондонском недељном

листу „Sunday Times”. Роман „Фонтана се прелива” објављен је 1957, а скоро десет година касније излази њен последњи роман „Птице падају”. Међутим, како Ви кажете: „Остаје чињеница да је Ребека Вест доживела Черчилову издају Драже Михајловића као личну трагедију”, а њен биограф Карл Ролинс каже да је промена Черчиловог става према Југославији „изазвала такав потрес у Ребекином животу, да су последице трајале скоро до самог дана њене смрти”. А последњи роман „Птице падају” посвећује Вашим родитељима, Милану и Јелени Гавриловић: „To Milan and Lela Gavrilović, to my love, and ornergy” – Милану и Лели Гавриловић, мојим љубавима и драгуљима.” Кажите нам како је изгледао некролог који је Ребека Вест написала о Вашем оцу 1. јануара 1976. године?

КГ: Не знам да ли можемо да тих неколико реченица назовемо некрологом. Некролог ипак захтева неку дужину а ово је, у ствари, написано у пар реченица. Била је већ болесна у то доба, а и иначе је била прилично подложна болести. Не могу да се сетим на ком језику је то написала.

БЂ: Сада ћемо цитирати: „Милан Гавриловић био је један од мудрих људи савремене Европе и његова мудрост је била одбачена. Шта нас је коштало то одбацавање види се из наших садашњих несрећа, али је он сам сачувао све врлине које је свет порекао и захваљујући том благу, био је богат у изгнанству. Љубав и захвалност оних с којима је делио своје духовно и интелектуално богатство никад неће престати. Био је оличење светлости коју смо ми одбацили када смо решили да останемо у ноћној тами.” Ова последња реченица је урезана на надгробној плочи Милана Гавриловића, сахрањеног у порти цркве Светог Саве у Либертвилу, близу Чикага.

КГ: Јесте, она је много поштовала мога оца, али је много поштовала и моју мајку. За њу је мој отац био мудрац нашег доба и она је осетила да је за време рата, тај преокрет, када је енглеска империја решила да помаже Совјетски Савез на штету сопствених интереса. Пример тога је било њихово понашање према Југославији. Она је видела ту почетак распада наше цивилизације.

БЂ: Видимо да је била у праву.

КГ: Да, била је у праву.

БЂ: То је та клица која гута свет ако једном кренете линијом лажи.

КГ: Онда је готово.

БЂ: Ви сте завршили, нужно, у мраку тоталитаризма.

КГ: Ви сте изгубили све. И оно што је кључно, мислим, у том некрологу, а Ребека каже, ми смо изабрали, ми смо решили да останемо у тами. То је био неки добровољан акт, Ми, човечанство, остајемо у тами, али сами изабрамо ту таму да буде наш пут.

БЂ: Али сама чињеница да су њена дела била забрањена док се систем и режим нису устоличили у Југославији, сведочи о томе да су демократије и у оно време прибегавале тоталитарном чину какав је забрана једног писца.

КГ: Јесте. Али не заборавите да се то све дешавало током рата. Рат је ванредно стање.

БЂ: Није она била неко ко је вршио субверзивне делатности, већ неко ко је писао о једном човеку који је после тога био убијен од стране комунистичког режима.

КГ: Да, али је тај човек био представљен Западу као издајица, као сарадник, колаборатор са Хитлером. То није била истина. Дража никад није био издајник, наравно, али је представљен као такав. Она је то оспоравала и онда није била сама. Ја пишем у предговору за татине дневнике да је био сам и да изузев председника Владе није имао подршку у српским министрима, а имао је отворене непријатеље у Хрватима.

БЂ: У погледу Драже Михаиловића?

КГ: У погледу Драже Михаиловића и у погледу Југославије. Ми смо за време рата, уместо да се боримо против Немаца, бранили Србе од Хрвата. Мој отац је покушавао да одбрани српство које је било угрожено. Стотине хиљада људи су били убијени, а Хрвати траже шире границе и већу аутономију него што им је принц Павле дао. А принца Павла сте ви данас рехабилитовали. Треба га поново судити.

БЂ: Писмо Милана Гавриловића Ребеки Вест, без датума, вероватно 1949. или 1950. године. Место одакле је послато: Empires Gate 39 е:

„Драга моја Ребека, највећа захвалност упућена је Вама и леди Пеџет. Ви сте обе остале уз нас, нарочито уз Србе, када су Срби били напуштени од свих. Једна катастрофална политика је поколебала све, али није могла да поколеба Вас. Ваш здрав инстинкт Вас је натерао да сачувате симпатије за један несрећан народ. Данас сам стварно срећан што видим да је Ваш инстинкт био тачан. Не знам како се Ви осећате данас, али ја сам срећан. То не значи да очекујем брзу промену у судбини мога народа, али срећан сам што видим да Британци сада јасно виде и више не криве нас што се противимо

једној погрешној савезничкој политици. Лако је било мени и мојим пријатељима да се не поведемо за једном погрешном политиком и да не пођемо тим путем, али за вас, за наше британске пријатеље, било је страховито тешко да прихватите политику која је била једина политика ваше земље у то време. Сви сте ризиковали да нас, да вас назову издајницима. Сећате ли се Војтовог процеса? Онај господин кога помињете није једини који покушава да прикаже кнеза Павла као потпуно чистог. Има и других. Неко, неки странци, не узимајући у обзир не само прошлост, већ ни садашњост, дошли су на идеју да се узме млађи син кнеза Павла. Јесте ли чули нешто о томе? Господин о коме говорите је, вероватно, један од тих. За њега је то правдање кнеза Павла само први корак. Нека се кнез сам правда, нека све објави, али ће и други објавити све што знају. Онај ко жели да нађе историјску истину, лако ће је наћи, али чудовишно је мислити да је наш народ малолетник који ће, када буде ослобођен и у стању да изрази своју сопствену вољу, дозволити да му се било ко наметне. Ви сте добро упознати са нашом историјом и сами можете да о томе судите. Без обзира на све то, добро сте урадили што сте тај део избрисали. Све сам објаснио професору Слободану Јовановићу и све је у реду. Да господин Милојевић, из Вама познатих разлога, није поставио оно питање, убеђен сам да господин Јовановић, иако се осећао мало нелагодно, не би имао ништа против и пустио би да ствар прође као што је била. Увек Ваш одани, Милан Гавриловић.”

Новембра 1976. године Ви са својим братом одлазите у посету Ребеки Вест која је тада продала своју кућу Epston House и живела у стану у Kingston House. Како је изгледала та њена кућа у Epston House?

КГ: Epston House? Па, није то био неки дворач, то је била једна лепа кућа, тзв. георгијанског стила (*georgian house*). Направљена је, мислим, крајем XVIII века под краљем Ђорџем. Њих је било пуно. Вероватно је ово био Ђорђе II или Ђорђе III. Врло импресивно. А њен син, наравно, није могао да јој опрости ту кућу. Она је имала врло тежак однос са њим. Морамо да признамо да није била баш најбоља мајка на свету, али није баш заслужила ни таквог сина.

БЂ: Какав је био син Ребеке Вест?

КГ: Био је грозан. Никад га нисам упознала. Познајем га само по његовим делима и поступању према мајци, али сам предавала у школи његовој ћерки. Она је била врло интересантно дете, врло повучено, што није чудно. Њен отац је био ванбрачно дете Ребеке Вест и Енџи Велса и Ребека му дуго година није признала да је она

његова мајка, односно он је знао да му је мајка, али је звао тетка. Ребека је била жена великих контраста. Она се борила као сифра-жеткиња за права жене, али се увек понашала некако као жена која очекује да је муж, да је мушкарац штити, брани као неку принцезу. Моја мајка је била врло свесна своје слободе. Била је удата за човека који је поштовао жену и оно што тражи за себе давао је и њој. Али, и мама је била врло ексцентрична жена. На пример, није марила за одело, за такве ствари. Могла је да дође из баште покривена блатом, пошто је била острашћен баштован, и да не примети да је сва блатњава. Морате да јој кажете: *Мама, молим ње, иди ђресвуци се*, као што би, рецимо, мајка рекла ћерки, и то смо повремено морали да јој кажемо. Али, она није очекивала ништа од друштва, она је врло често била против друштва и није очекивала да је оно награди за тај отпор. Али, Ребека је била против друштва, а није хтела да плати цену. Ви не можете да имате сина којег стварно не признајете као сина и да очекујете да имате сина који вас воли. То је било тешко, али то је била Ребека. Зато кажем - мали људи имају мале недостатке, а велики имају велике и њих не треба судити истим мерилима.

БЋ: Њен муж, Хенри Максвел Ендрјус, био је банкар и стручњак за финансијска и економска питања по професији, а лингвиста по опредељењу из љубави. Да ли је са њим имала деце?

КГ: Није. Њен син је њено једино дете и он је изабрао да буде писац и био је грозан писац, испод критике сваке. Просто је био приморан нечим изнутра, неким нагоном, да прави конкуренцију оцу и мајци, јер су и отац и мајка били познати, успешни писци, тако да је морао да буде и он, а није био способан за то.

БЋ: Да ли је она била удата за Велса?

КГ: Не, никада. То је био проблем. Можда вас на то упућује њен роман „Фонтана се прелива”, али не заборавите да је имала обичај да нам поклони први примерак своје књиге када би говорила: *Ха, ха, ха! Ови крићичари нићћа не знају. Уобрази́ли су да је ово аућо-биоћрафија. А ми кажемо: Ребека, они ћо нису уобрази́ли, ћошћо се ми сећамо мноћо ђре нећо шћо сће Ви ћочели да ћишеће овај роман да сће нам ћричали мноћо ейизода из њећа и ми смо свесни, ми смо живи сведоци, да је у њему оћисано Ваше дећињсћво*. Касније је признала да то је тачно. Можете да видите, у ствари, из те књиге отприлике какви су били односи. Ако знате шта да тражите, онда ћете у тој књизи наћи одговор.

БЋ: Да ли је Ребека упознала Дражу Михаиловића?

КГ: Не. Како би га упознала? Он није био познат човек пре рата. Ребека је два пута била у Југославији, обишла је целу земљу с једним водичем, званичним водичем југословенског естаблишмента у оно време.

БЂ: А шта је привлачило да дође у Југославију?

КГ: Не знам. Желела је да је упозна свет, као и да он буде упознат са цивилизацијом и културом Енглеске, са писцима и тако даље, а то је обично организовао British Consul који је организовао и њену прву посету. А онда је желела да се врати и повела је свог мужа са собом – то је друго путовање. И у једном и у другом путовању им је тумач, преводилац и водич био Станислав Винавер и из њене књиге читалац долази до закључка да је ту било нешто више од пријатељства.

Књиџа о Милану Гавриловићу

БЂ: Ви сте одлучили да са својим братом напишете књигу о животу и раду Вашег оца Милана Гавиловића.

КГ: Судбина те књиге је доста чудна. Мој брат Алекса Гавриловић, који је умро прошлог септембра, решио је у својој осамдесетој години да напише књигу о нашем оцу. И то је била одлука велике храбрости. Ја ћу увек бити пуна дивљења према њему због тога што се одлучио то да уради. Јер он није био писац, био је инжењер, и то врло успешан. Краљица му је због тога дала орден. Добио је *Order of the British Empire*, као и разне награде из професије. Био је електроинжењер и добар продавац својих изума, креирао је неке ствари које су биле важне, тако да је имао изузетно успешну каријеру. И сад, одједанпут, као стар човек, жели да напише књигу.

БЂ: Ми се надамо да ће та књига у оном облику у коме сте Ви, заједно са својим братом, радили на њој, бити и објављена.

КГ: То је велико питање. Постараћемо се, али нисам сигурна. Постоји огромна маса материјала који је он сабрао.

БЂ: И то је изузетно важно.

КГ: То је врло важно, јер он је, стварно, проводио заиста много времена у архиву Foreign Office-а близу Лондона (Kew Gardens) и копирао писма, сва документа Foreign Office-а и Министарства спољних послова која су имала неку везу са Југословенском владом, одлукама о Југословенској влади, са татом нарочито где год се помињало његово име. То је врло важна колекција докумената. То

је један део. И преостали део је стварно врло добар као књига, само треба то средити. Алекса је хтео да има једну главу у тој књизи која би се односила на наше ратне пријатеље Енглеze. Као и мој отац, увек је желео да ода дужну пошту онима који су урадили нешто добро, људе који су нешто урадили за Србију и Србе. Било је много таквих, а када их познајете, онда вас боли кад чујете: *Ах, Енглези! Овакви, онакви.* У Србији кажу: *Русија нам није никад ђомајала.* Није истина, није истина. Треба се сетити, треба знати своје непријатеље, али треба ценити своје пријатеље све што се за вас уради. Тако је мој брат хтео да посвети једну главу Енглеzима који су помагали Србе, па су због тога платили велику цену. Прва која долази на памет је Ребека. И он је мене молио да напишем ту главу, али ми пишемо различито, нисмо иста врста писца. Нити сам ја писац, нити је то он, али и та два не-писца пишу различито. Рекао је: *Не моју ово да ђрихвајим као део књије, али не можемо да осђавимо да ђо ђројадне.* Он је то послао, мислим 2004, и то је изишло у наставцима.

БЂ: У „Књижевној речи”.

КГ: „Жагор” је узео да то штампа као књижицу, с тим да то буде двојезично. У „Књижевној речи” је изишло на српском језику. И било је врло важно да се ти људи прикажу Србима онаквима какви су били и шта су све урадили за нас. У тој књизи се говори о једном члану Парламента, Херберту Морисону, који је такође био наш пријатељ, мада нас уопште није познавао. Био је министар унутрашњих послова – то је велики положај. Али он није појма имао шта се ради са Дражом.

БЂ: Није?

КГ: Није, јер се те одлуке нису доносиле на седницама Владе.

БЂ: Него иза сцене.

КГ: Иза сцене. За време рата Черчил је стварно био једна врста диктатора, али то је ратно стање и Черчил је доносио те одлуке. Херберт Морисон је био изненађен извесним војним одлукама. Ребека би уживала да је могла да напише роман о свему томе. Њен роман „Птице падају” врло је интересантна прича о слојевитим заверама у коме не знате ко, с ким, шта ради, против кога, за кога.

БЂ: Прво писмо које се налази у овој књизи написао је Ваш отац. Датирано је на 12. мај 1942. године.

КГ: То је било када је успоставио контакт са Ребеком.

БЂ: Писмо је приказ књиге „Проблеми дунавског басена” господина Макартнија. Ребека је ту заузела, како каже Ваш отац, правилан став: „Захваљујем Вам се на правилном и објективном ставу који

одговара не само интересима моје земље, већ је тачан и са опште тачке гледишта.” И сада је занимљиво шта је писало у том приказу књиге. Ту је госпођа Вест направила поређење с катедралом града Ковентрија: „Ово све личи на покушај да се уништење катедрале у Ковентрију за време немачког бомбардовања објасни тврдњом да је у последње време певање хора катедрале могло бити боље, а проповеди старешина популарније.”

КГ: Да, она је имала врло поган језик и фантастичан смисао за иронију и подсмех.

БЂ: То је била тајна кампања господина Макартнија заснована на истим аргументима о којима је госпођа Вест говорила о катедрали у Ковентрију. Каже Ваш отац: *Заснована је ња њајна кампања на истим аргументима прошив моје земље и прошив других земаља, наследница бивше Аустро-Угарске. Желим да вам се, као Јуџословен, као Србин, од срца захвалим на мишљењу које сте њако храбро изложили, а да не говорим о књизи „Црно јајње и сиви соко” која ће остати трајајан докуменат вечите захвалности мога народа.*

КГ: Јесте, јесте.

Познанство са Леди Пеџет

БЂ: Какво је било Ваше познанство са леди Пеџет?

КГ: Наравно, упознали смо је због њеног рада за Србе за време балканских ратова а можда и раније. Она је била жена Ралфа Пеџета, енглеског посланика у Београду. У то време није било размене амбасадора међу великим и малим земљама. Кад су почели балкански ратови она је основала своју болницу у јужној Србији. Шта то значи? Данас тако краљице и краљеви дају своје име школи или болници. Не, у оно доба, када бисте имали своју болницу, ви бисте је финансирали до последњег ножа, виљушке или кревета. Све што је било потребно, она је то платила. Своју болницу је снабдела енглеским и другим лекарима, довела болничарке из Енглеске и из Србије и тамо радила као директорка те болнице. Тамо је добила пегави тифус који је једва преживела. Имала је однос према коњаку, брендију, као што Срби имају према шљивовици – то се сматра не за пиће, то се сматрало најбољим леком на свету. Говорила би: „Ја сам својим очима гледала српске војнике како их гутљај брендија враћа у живот.” Била је фантастичан човек и ћерка човека који је био носилац веома високе титуле *Earl of Anglesey*, а њена породица

је једна врло стара и врло богата енглеска породица. Њена мајка је била једна од америчких наследница, велика миражџика. То су били врло богати људи које је Други светски рат потпуно уништио. Шта се десило одмах после Другог светског рата у Енглеској? Оно што се сада десило у Француској: људи беже у Холандију и не знам куда да би избегли таксе, јер је порески систем измењен да би богати људи плаћали више него што плаћају, рецимо, данас у Америци. Богата класа је, стварно, платила цех. Леди Пеџет је морала да прода своју породичну кућу и да се усели у неку другу, која је врло позната у енглеској литератури по томе што је део романа „Сага о Форсајтима” Џона Голсвортија У роману се описује кућа која се зове Robin Hill House и у њу се уселила леди Пеџет.

Леди Пеџет и Милош Црњански

КГ: Леди Пеџет је свим снагама, док је имала пара, помагала наше људе. Један од њих је био Црњански, који се ужасно понашао према њој, али заиста ужасно. Не могу да Вам кажем с каквим презрењем је говорио о тој племенитој жени која му је дала да живи у једној малој кући на њеном имању, где је имао апсолутно све што му треба. Црњански мора да је патио од тешког комплекса када је могао да буде онако гадан према људима који су били веома дарежљиви према њему и зато је мој брат инсистирао на тој дугачкој, врло дугачкој фусноти, јер није био сигуран да ћу да напишем и главу о леди Пеџет, да бисмо јој се одужили за све што је урадила за Србе. Желео је да буде бар ту поменута, јер је Црњански њу тако ужасно представио Србима. Само се надам да Срби баш нису то много читали.

БЂ: Црњански је веома цењен и читан писац, а леди Пеџет веома вољена и поштована од стране Срба због свега што је урадила.

КГ: Јесте. Он је страшно исмевао њену шкртост, али то није била толико шкртост колико један домаћински појам о штедњи. Када би он хтео да нешто баци, рецимо парче канапа, она би рекла: *Не, немојте да бацијте њо њарче канайа, наћи ће се нека ујошреба за њо. У овој кући се нишџа не баца.* Постоје културе где се човек поштује због тога што пали цигарете новчаницом од, рецимо, хиљаду долара. А има култура у којима се људи поносе тиме што могу да отворе болницу или да приме људе који су бескућници да станују бесплатно на њиховом имању.

БЂ: Да ли је леди Пеџет знала како је Црњански поступио?

КГ: Не. Мислим да није. Вероватно се не би ни обазирала.

БЂ: На једној од фотографија видимо леди Пеџет и професора Слободана Јовановића, после освећења Српске цркве Светог Саве у Лондону, 29. јуна 1952. године.

КГ: После пада наше Владе и почетка владавине комунизма, у Лондону је образован такозвани Југословенски одбор, овај пут ослобођен од екстремних Хрвата, као што је био Крњевић, али се ипак звао Југословенски одбор, а у њему су били и неки Хрвати. Они су писали о ономе што се дешава у земљи и могу да Вам кажем да је леди Пеџет то финансирала. Колико је она наших људи извадила из логора за расељена лица, колико је људи спасавала кад су наши младићи из логора Еболи у Италији били пребачени у Аустрију! Она је једног младића успела да нађе, то је био младић брат једног Дражиног официра, Звонка Вучковића. Имали смо „луду срећу“ да смо случајно имали једног друга из Кембриџа за кога сам знала да је официр у неком логору и он је на моју молбу отишао да га тражи и нашао га је. Да га није извадио из тог логора, он би био један од оних који су на граници Словеније побијени. Тако да не могу да Вам кажем колико је она урадила за Србе, ништа не очекујући од њих.

БЂ: А какав је био однос Ребеке Вест према Фицроју Меклејну?

КГ: Она га је презирала из дубине душе.

БЂ: Ви сте испод једне фотографије на којој је Ребека, а испред ње писаћа машина, написали: „Ребека смишља духовиту и смртносно примедбу о неком.“ Можда Фицроју Меклејну? Кажите нам какав је био њихов однос?

КГ: Они се нису видели, нису се упознали, али она га је, кад год је могла у штампи, просто уништавала.

Фицрој Меклејн, „силовање“ Србије и бриџанска улога у Титојевом њабљању власџи

БЂ: Подсетимо наше слушаоце на улогу Фицроја Меклејна у успостављању тоталитарне владавине Јосипа Броза.

КГ: Фицрој Меклејн је био официр за везу са Титом који је писао извештаје далеко од фронта, као и Тито на Вису одакле је одлетео у Русију. Меклејн је писао своје извештаје седећи на Вису и ти извештаји нису имали никакве везе са оним што се дешавало на фронту, што је он на крају и рекао Черчилу. Зашто је то радио? Да ли је Меклејн био један од оних који су били чланови Комунистичке

партије? Има много њих који су били тзв. „кртице“ у енглеском естаблишменту. Они су откривени тек после смрти мога оца. Тата за њих није знао, али ко јесте? О томе се говори у књизи „Силовање Србије: британска улога у Титовом грабљењу власти 1943-1944“ Мајкла Лиза (*Michael Lees*), британског обавештајног официра у штабу Драже Михајловића који је то своје велико дело завршио речима: „Срби, величанствено храбар народ, претрпели су холокауст не много мањи од онога који су претрпели Јевреји; два пута 1914-1918. и поново 1941-1946. Њихов је једини грех, у ствари, што су у првој прилици били на кривом месту у криво време, а у другој што су веровали западним савезницима. Зар нас није срамота?“ Ту се описује како су се у Египту примали извештаји из Југославије који су се у Каиру мењали, а извештаји са Дражине стране, које су слали енглески официри код Драже, као Хадсен или Бејли, сливали су се у Каиро где су се мењали и слали у Лондон.

БЂ: Преправљали и правила се лажна реалност која је слата у Лондон.

КГ: Тачно. А Фицрој Меклејн је писао лажне извештаје од почетка. У једном тренутку, после рата, Меклејн је рекао Черчилу: *Ви морате знати да су њаршизани у ствари комунисти и да ће тамо да завлада комунизам. То ипак желим да Вам дам на знање.* И каже, Черчил се замислио и рекао: *Да ли Ви имате намеру да живите у Југославији после рата?* Меклејн је одговорио: *Свакако не. Е, ја, каже Черчил, ни ја немам намеру. Према томе, баш ме брија.*

БЂ: Кажете следеће: „Сиромаштво је била честа тема дугих и ватрених расправа између Ребеке и наше мајке. Ми смо у то доба били већ врло сиромашни, али та чињеница или још није била допрла до наше свести, или још нисмо успевали да јој поклонимо дужну пажњу.“

КГ: Не, ми стварно нисмо о томе размишљали. Пре свега, био је рат и зашто бисмо у рату живели угодно. Онда смо били емигранти. Није новац играо тако велику улогу у нашем животу, никада. Можда је то због тога што је мама била јединица, у породици у којој су пре ње једно три-четири генерације јединица наслеђивале то што је имало да се наследи и у тој породици, очигледно, било је пара, али се о томе није говорило. Она је имала све што је хтела, она је навикла да има и да ће имати, и човек који је некада имао, па изгубио, зна да то није баш тако важно. Или смо можда ми мало чудни, не знам. Можда јесмо, али ја дан-данас не могу да схватим да сам

сада стварно врло сиромашна, још сиромашнија него кад смо били у Лондону. Односно, отприлике исто тако. Нису паре све у животу.

Али, Ребека је страшно патила у детињству, јер је живела у сиромашној породици. Све је то релативно. Разумете? Они никада нису били на улици, никад нису просили, никад нису били Оливер Твист, али су били сиромашни, а били су класа која не би требало да буде сиромашна и то је оставило ужасног трага. Ви сте ме питали за састанак са Ребеком у Kingstone House, у њеном стану, после продаје куће, у стану препуном богатства. Прво што нам је рекла, кад смо дошли Алекса и ја, јесте колико је сиромашна и да мора да пази на једну сестру, на другу сестру, нема пара, не зна шта ће да ради, А ја је гледам и мислим. Алекса и она говоре, а ја размишљам о њој. На њеној левој руци један огроман смарагд, само је Елизабет Тејлор имала такав. А ја се питам „Боже, Ребека, продај тај смарагд.” А око њеног камина стоје фантастичне плочице за чију сам судбину знала. У једном тренутку за време бомбардовања у Лондону, она и њен муж су прошли поред тзв. фирме „Спингс”, која је била једна од великих кућа за аукције, где су се продавале велике, врло скупе ствари: сребро, злато, кинески кипови. Аукцијска кућа је била отворена. Свет је почео да се скупља и то би било опљачкано. Хенри је рекао Ребеки: *Ти ћрчи у њолицју, а ја ћу да браним кишобраном њу радњу.* И она је отрчала до прве полицијске станице, полицајци су дошли, а Хенри је кишобраном одбранио „Спингс”, фирму која је била тако импресионирана да су им подарили те фантастичне плочице са сликама које су биле као оквир око камина. Свака од тих плочица коштала је читаво богатство и док је Ребека ламентирала над својим сиромаштвом, ја сам у себи понављала: *Продај, њобоју, њлочице, ѡродај ѡрсѡен и не кукај више.*

БЋ: Тако би могла отплатити све те дугове о којима је говорила. Очеvidно је да се радило о патолошком страху од сиромаштва.

КГ: То је била болест. Неки људи нису похлепни, они су болесни. Она није волела новац. Дубоко је веровала да ће умрети као просјак и да ће доживети Моцартову судбину да је сахране у просјачком гробу, у великој комуналној гробници.

Историја као мистерија (7)

Предавање академика проф. др Данила Басте „Милан Гавриловић у ковићлацу шрајичних историјских збивања” одржано у Задужбини Илије Милосављевића Коларца 1. 3. 2013. (у организацији Фонда „Слободан Јовановић”)

БЂ: Добар дан, поштовани слушаоци емисије *Силен*. Настављамо циклус „Историја као мистерија” чији је гост госпођа Косара Гавриловић.

Данас, у склопу циклуса „Историја као мистерија”, чућемо најпре предавање академика Данила Басте, професора Катедре за теорију, социологију и филозофију права на Правном факултету у Београду, одржано 1. 3. 2013. године у Задужбини Илије Милосављевића Коларца. Професор Баста говорио је о „Лондонским дневницима” др Милана Гавриловића. Реч је, као што смо чули из сведочанстава које нам је изнела госпођа Косара Гавриловић, о документу првог реда, а на наше велико задовољство ова књига ће се ускоро појавити у издању издавачке куће „Жагор” из Београда. Након дела излагања професора Басте чућемо и коментар госпође Гавриловић која је, на наше велико задовољство и срећу, гост у студију Радио Београда 2.,

Милан Гавриловић, један од наших најистакнутијих предратних и ратних политичара, осуђен је у одсуству у србождерској титоистичкој Југославији, пресудом Врховног суда ФНРЈ од 15. 7. 1946, на казну лишења слободе са принудним радом у трајању од петнаест година, губитак политичких и појединих грађанских права у трајању од осам година, конфискацију целокупне имовине и губитак држављанства.

Милан Гавриловић (1882-1976) припадао је генерацији која је прошла кроз балканске и Први светски рат. Још као студент 1905. године био је учесник четничке акције. Рањен је у чувеној бици код Челопека код Старог Нагоричана. Докторирао је у Паризу и био дипломата. Обављао је и дужност секретара Николе Пашића. Као и Милан Ракић, који је такође био дипломата, Гавриловић узима одсуство из Министарства иностраних послова да би као доборовољац-четник учествовао у Првом балканском рату. Као дипломата служио је

у Лондону, Атини, Берлину и Риму. Први је наш посланик у СССР-у. Био је члан Извршног одбора, потпредседник и, после смрти Јована Јовановића Пиждона, шеф Земљорадничке странке. Новинарством се бавио од студентских дана. Био је главни уредник „Политике“. Прихватио се учешћа у влади од 27. марта 1941. године. Др Милан Гавриловић био је министар правде и вера у избегличкој Влади у Лондону. Са Слободаном Јовановићем сарађује и у Југословенском народном одбору (1944). На суђењу генералу Дражи Михаиловићу, осуђен је заједно са Слободаном Јовановићем. После рата живео је у Сједињеним Америчким Државама где је и умро.

О Милану Гавриловићу у трагичним историјским збивањима по српски народ у Другом светском рату и „Лондонским дневницима“ које је водио оизмеђу 1942. и 1945. године, говори академик Данило Баста.

Данило Баста: Милан Гавриловић је своју дипломатску каријеру започео у српској дипломатији, а наставио у југословенској, између два светска рата. Можда је њен својеврсни врхунац Гавриловићево постављење за посланика у Москви 1940. године, где је у сложеним и деликатним приликама имао за своју земљу да обави тешке и важне задатке, за чије потпуно извршење, како се испоставило, времена више није било. У унутрашњој политици, пак, Милан Гавриловић је деловао као припадник Земљорадничке странке, чији је један од оснивача 1921. и од почетка њен потпредседник, да би на њено чело дошао после смрти председника странке Јована Јовановића Пиждона (1939). Њих двојица су све време тесно сарађивали и заједнички водили странку, што је у српској политици остао, заиста, редак пример. Гавриловић је и аутор списка „Политичко-привредна демократија“ (1923), дакле пре деведесет година, који је важио као нека врста страначког програмског манифеста. У унутрашњој политици он је вазда доследно био демократски опредељен, против сваког вида ауторитаризма, против сваке и свачије диктатуре. Такво своје опредељење показао је и 1929, када је уведена Шестојануарска диктатура, због чега је био приморан да напусти Београд и неко време проведе у Врњцима под полицијским надзором. Полиција се, међутим, није противила да он обилази околне српске манастире који су на њега, у сваком погледу, оставили снажан утисак. Од 1935. до 1939. Гавриловић је био један од предводника такозване Удружене опозиције. Иначе, и Земљорадничка странка је била у опозицији од увођења Шестојануарске диктатуре 1929. до споразума Цветковић-Мачек 1939. године. На поновљени позив

генерала Душана Симовића, Милан Гавриловић из Москве, у ствари, из Кујбишева, са важног места амбасадора, како би се данас рекло, долази у Лондон, где се већ налазила избегличка Влада чији је председник био управо Симовић. Било је то крајем 1941. године. Слободан Јовановић, изгледа, није погрешно када је рекао да је Гавриловић нерадо дошао из Москве у Лондон. Разлог томе је двојак. Не само што је Гавриловић био уверен да ће у Москви бити кориснији, него је у Влади, образованој 27. марта 1941, било и оних са којима ни раније није лако могао да нађе заједнички језик. Био је свестан да ће се у таквој Влади, разнородној, тачније разједињеној и партијски и национално, неизбежно појавити унутрашња неслагања, па и отворени сукоби. Упркос свему томе, Милан Гавриловић је, дошавши у Лондон, убрзо постао члан избегличке Владе. Био је министар у више наврата, преузимајући најчешће ресор правде. Министарски положај имао је и у двама владама, на чијем се челу налазио Слободан Јовановић. Ту околност треба посебно имати на уму, будући да су се Јовановић и Гавриловић, као што ће се касније и видети, добро, мада не и увек, разумевали приликом решавања многих питања о којима се на седницама Владе расправљало. Њих двојицу је повезивала још једна околност. Обојица су, наравно, у одсуству, били осуђени на процесу Дражи Михаиловићу. И обојица су пре неку годину судски рехабилитовани. Пресудом Врховног суда ФНРЈ од 15. 7. 1946. године Милан Гавриловић је, наиме, био осуђен на казну лишења слободе са принудним радом у трајању од петнаест година, губитак политичких и појединих грађанских права у трајању од осам година, конфискацију целокупне имовине и губитак држављанства. На захтев који су поднели Гавриловићева ћерка Вукосава и унук др Леон Коен, та пресуда је, решењем Окружног суда у Београду од 2. 10. 2010. године, коју је потписао председник Већа, судија Бранислав Босиљковић, проглашена ништавном од тренутка њеног доношења. У решењу је речено и да су ништавне све њене правне последице, укључујући и казну конфискације имовине, а рехабилитовано лице, покојни Милан Гавриловић, сматра се неосуђиваним. Ступивши у избегличку Владу, Милан Гавриловић је почео да води дневник, брижљиво записујући углавном оно што се догађало на њеним седницама, али с времена на време поверавајући хартији своја размишљања о појединим учесницима на лондонској дипломатско-политичкој сцени тих ратних година, британским играма и комбинацијама, као и другим важним или занимљивим догађањима, сусретима и разговорима. Ти Гавриловићеве дневнички записи, на које је за живота био скоро сасвим заборавио,

објављени су први пут, постухмно, у гласнику српског историјско-културног друштва „Његош”. Припремила их је за штампу Гавриловићева ћерка, госпођа Косара Гавриловић, док је уводни текст, који читаоцу пружа важне податке, предочава му елементе ширег контекста и тиме олакшава разумевање, написао син, господин, сада већ покојни, Алекса Гавриловић. Треба, такође, рећи да је регистар помињаних имена сачинио унук Милана Гавриловића, професор Леон Коен. Под заједничким насловом „Одломци из дневника Милана Гавриловића”, дневнички записи су објављени у шест наставака, шест свезака поменутог гласника. Било је то од децембра 1990. до јуна 1993. После двадесетак година дневник се сада, срећом, први пут објављује у Гавриловићевој отаџбини. То би требало да се догоди средином ове године. Тиме се он, што је аспект који нипошто не треба занемарити, придружује дневницима других наших људи који се односе на исте лондонске године, попут Милана Грола, чији је обиман „Лондонски дневник 1941-1945”, објављен у Београду још 1990, или Косте Ст. Павловића чији је „Ратни дневник 1941-1945” угледао светлост дана у Београду 2011. године. Повезане са тим, могу се наравно поменути и „Лондонске белешке 1944-1945” Михаила Константиновића, доступне нашој јавности од 1998. године. Читалац, заинтересован да се из прве руке упозна са сличним сведочењима појединих политичких актера, више или мање значајних у Лондону током ратних година, биће у прилици да упоређује, одмерава, па и критички расуђује о политичким личностима и догађајима који су толико утицали на токове и исходе наше новије историје. Гавриловићеви дневнички записи представљају својеврсну и драгоцену документацију о његовој развијеној политичкој проницљивости и дипломатској интуицији. Он је био кадар да из једног јединог израза, или чак једне једине речи, које би неко употребио, а које дотле није користио, изведе закључак о предстојећој политичкој промени или дипломатском заокрету, што би се потом и обистинило. Као ретко ко други, и то не само у ондашњој избегличкој Влади, Милан Гавриловић је имао истанчан дух, ону нарочиту способност прозирања и разабарања у непрекидно променљивим приликама. Дипломатско-политичка динамика у ратним околностима није за њега била никаква препрека да јасно уочи оно што је суштинско и разлучи га од споредног и ефемерног. Просто, на просто, видео је даље и оштрије од других. Његовом оку нису могла промаћи видљива померања у односима међу великим силама од којих је зависио не само исход рата, него и поратни свет, а у њему и положај малих земаља. На тој основи трудио се да изведе закључке о изгледима

Југославије у свету који ће се успоставити после Другог светског рата и о будућем положају српског народа. На седницама Владе Милан Гавриловић није говорио ни често ни много. Не без разлога, важио је, по речима његовог имењака Грола, за нему личност. Занимљиво је једно духовито запажање Слободана Јовановића тим поводом, који каже да је Гавриловића Грол тако назвао служећи се својим речником некадашњег управитеља позоришта. Иначе, сам Јовановић је овако описао Гавриловићево држање на седницама Владе: *У министарским седницама седео је на крај столице, са бројаницама у руци, узимао реч само кад би морао, ња и онда био би брз и крајак. Ван министарских седница био би, јошов, да ми на прву реч јомојне. Никада није био сиреман да пресија из шуљеи у јразно, чему је иначе присусјовао, нерешко и невољно.* Пажљиви читалац његових дневничких бележака имаће, међутим, довољно повода да дође на помисао да је Гавриловићева немост, која је бар повремено садржавала у себи и занемелост, знала да буде веома речита, те да су други, ако су хтели, могли добро да је разумеју и узму у обзир. Не морају се увек трошити силне речи да би се ставило до знања шта човек одиста мисли и какав му је став. То је Гавриловићу, нема сумње, било добро познато. Са друге стране, није му мање било знано ни то да има ситуација у којима ћутање не може бити од помоћи и да се, напротив, тада мора говорити, не само одлучно, него и одсечно. Таква ситуација је, примера ради, настала када су британске власти затвориле Мату Русковића, правника, члана Гавриловићеве Земљорадничке странке, католика, који је стигао у Лондон с другим извештајем о усташким покољима над Србима, а први такав извештај је изнео из земље и донео у Лондон др Милош Сековић. Русковић је стрпан у затвор под сумњом, тачније, под изговором да је немачки агент, а у ствари са циљем да се спречи дејство донетог извештаја. Русковићева ситуација у затвору била је озбиљна. Гавриловић, који је за њега гарантовао, сматрао је својом дужношћу да учини све што може зарад Русковићевог ослобађања. И учинио је. Запретио је оставком у Влади и о томе обавестио њеног председника Слободана Јовановића. Овај га је, веома узбуђен, замолио да то не чини и обећао да ће са своје стране урадити све што је у његовој моћи. За случај, пак, да Гавриловић поднесе оставку, рекао му је: *Онда идем и ја.* Убрзо је Гавриловић имао прилику да у Русковићевом случају званично разговара са Питером Бојем, британским мајором. Тај разговор, пун драматике, али и људске Гавриловићеве истрајности, забележио је подробно у свом дневнику. Између осталог, рекао је Боју: *Ако је Мајне сумњив, онда сам и ја који сам за њ јараншовао. Ако је Мајне за*

зайвор, онда сам и ја. Ја сам малочас изјавио своме председнику да ћу на шрећи дан нашеја Божића даји оставку с мошивацијом Маја Русковића. Мојао је Маје доћи ма с ким и ма како, он је шошћен човек. Наши ја шаљу, ви ја држише у зайвору. Ја немам снаје да ја ослободим зайвора Велике Бријаније, али шако ишо ни ви немаше снаје да ме сиречише да извршим своју дужносћ према шом свом друју. Ја идем. Бој је на то, прилично смушено, рекао да ће доставити својим претпостављенима, да он сам није крив и да ће све учинити да Русковић буде пуштен. Затим је Милан Гавриловић упутио Боју следеће речи. Ово треба имати на уму: Понављам, не шражим нишја. Ви сви мислише да имаше право да ви уйрављаше дојаћајима и људима у мојој земљи. Али шо је моја земља, не ваша, мој народ, не ваш. Немаше ви никаква права да се ипраше инштересима моје земље, а ја мислим да се ви ипраше и инштересима и своје земље. Ја знам шја је моја дужносћ према мом народу и нишја ме не може сиречиши да је извршим. Сијурно је да ми боље знамо ирилике у нашој земљи неја ви, и да се наше схвајање шреба иримити, а не ваше. За нас је јасно да ми не можемо да учинимо да ви усвојише наше ледишје, али нам ни ви не можеш намешнуши своје. Ја не видим више разлоја шосхојању наше Владе у Лондону, шо сам рекао и председнику. Боље је да се ми расшусшимо, а ви образујше Владу са овим Хрвајима. Ми ћемо мирно сачекаши крај раја, а шамо у земљи видећемо ко ће биши влада. Томе је у дневнику Гавриловић додао да је Бој, који је по општем мишљењу био дрзак човек, остао погнут и да је само ћутао. Иначе, Мате Русковић је убрзо пуштен из затвора. Знали су Британци колико је Гавриловић важан човек јер је, како се о њему изразио Сент Џорџ Вилијам Рендел, британски посланик код југословенске Владе: *Најјачи члан Владе*. Наведене речи које је Милан Гавриловић изговорио о Боју имају велику снагу и далекосежан значај. Данас још више него јуче. Ваљало би да одјекну и у ушима данашњих српских политичара. Не би се претерало ако би се рекло да оне изражавају и његово људско, и његово политичко, и његово национално биће. У њима је, може се рећи, сав Гавриловић. Без обзира на њихов непосредан повод за који се с разлогом може претпоставити да је само брже подстрекао њихово изрицање и затим стављање на хартију, оне обелодањују једно Гавриловићево начелно гледиште - да је политика најтешње повезана са дужношћу према народу чије вршење мора бити непоколебљиво, да је што потпунија и што делотворнија заштита интереса земље, права сврха и једино оправдање спољне политике, те да се, сходно томе, страном чиниоцу мора оспорити и одузети право да игра пресудну политичку улогу у нашој земљи. Управо се у тим

координатама кретала политичка делатност Милана Гавриловића. Изван њих, што је он добро знао, налази се тле на којем се губе политичко достојанство и самопоштовање, на којем политика престаје да буде самостална, претварајући се неминовно у услужну делатност за беспоговорно извршавање страних налога и покуњено намиривање страних интереса. Када је изговарао наведене речи, Гавриловић нипошто није био охол или осоран, увредљив или надмен. Био је само одлучан да искрено и неувијено стави до знања шта је његово политичко вјерују, које за њега важи чак и у крајње неповољним околностима, када се Влада, чији је члан, налази у избеглиштву, далеко од домовине, и делује у окриљу и под будним оком туђег, не увек благонаклоног гостопримства, помешаног с туђим интересима. Гавриловићеве речи упућене једном британском официру делују утолико веродостојније, што је он био нека врста англофила и што ниједног трена није губио из вида потребу да се политика југословенске Избегличке владе, поготово у оном тешком ратном добу мора усклађивати са таквом силом каква је Велика Британија. Гавриловићеве дневничке белешке упадљиво потврђују да су се он и Слободан Јовановић често слагали и добро разумевали. Откривају оне још нешто, њихово узајамно поштовање, чак особиту присност која је међу њима владала. Потврђује то, „не може бити боље”, њихова преписка, објављена под крај педесетих година прошлог века, у два наставка, у часопису „Тамо далеко”, часопису Срба у слободном свету, како је био означен. Топлина и срдачност те преписке, коју је сам Гавриловић означио као веома дугу, занимљиву и мени веома драгу, ретко се срећу и плене душу. Има у њој, код обојице његових учесника, и драгоцених сведочења о сопственим ђачким данима, као и о атмосфери, духу и људима који су у једном времену у Србији, с краја 19-ог и почетка 20-ог столећа, утиснули свој печат и дан-данас неизбрисив.

Гавриловићев дневник открива да је он, за ратних година у Лондону, говорио о два решења југословенског проблема, који је у ствари хрватско-српски. Једно је хрватско и оно је изводљиво помоћу Немаца. Друго је српско. *Оно је изводљиво с њобедом савезника. Не њтреба дойусџиџи да Хрваџи овде омеџају ово здраво решење њокушајима да и у случају њобеде савезника они добију хрвајско решење јуџословенској њроблема. Према џоме, њосџоје два велика џиџања. Пиџање наших односа са нашим великим савезницима, Великом Бриџанијом, Сједињеним Америчким Државама и Совјејском Русијом, и џиџање наших односа са Хрвајџима. Оба су џиџања у вези. Решава*

*се једно помоћу другој. Треба загодити савезнике за наше решење, а избећи њихово мешање, нарочито њихово мешање у користи Хрватца. Или да се никако не мешају, или да помажу наше решење, једино право решење и за нас и за Југославију и за њих. На једном месту, српско решење југословенског проблема он је означио као уједињење свих српских земаља. Нажалост, не може човек а да не примети да се остварило управо оно најгоре. А то је хрватско решење југословенског проблема после победе савезника. Гавриловић није имао илузија, нити се варао у правој природи, тежњи и правом смислу политике коју су водили хрватски представници у лондонској избегличкој Влади. Нарочито му је Крњевић у том погледу био више него јасан. Једном приликом му је пред другима рекао: *Када сам дошао из Русије, мислио сам да ће нас њихово савезништво зближити. Преварио сам се. Колико сам још њихово савезништво Крњевића да говори, увек сам ја чуо да говори о хрватском њиховану у односу на Србе, а не о захтевима према непријатељу савезника. Имао сам утисак да је савезнику Крњевићу било више стало до борбе противу Срба, него до борбе противу Италијана и Немаца. Ја верујем да за савезника Крњевића југословенство није више дрска лаж, јер иначе не бих с њиме седео у истом кабинету, али не видим садржине њом југословенству. Те садржине, заиста, више није било, ако је икада било. А није ни могло бити, стога што се Крњевић, баш као и други хрватски представници у југословенској избегличкој Влади, Влади на бекству, како је из многих оправданих разлога била названа, никада није суштински одвојио или оградио од политике и циљева Анте Павелића, па сасвим доследно, ни у једној јединој прилици није, као што је већ поменуто, осудио усташка зверства над Србима или их макар поменуо. Утолико не може, а да не зачуди, она сликовита, опет Крњевићу непосредно упућена Гавриловићева реч о кончићу који веже Хрвате и Србе. Кончићу којим ће се, ако се спасе, спасити све, па и Југославија. Још више зачуђује оно што је Гавриловић одмах затим додао. А додао је ово: *Тај ће кончић временом јачати, само ће време лечити. И ко зна, можемо се ми и, можда, враћати идеји народној јединства. Али то је њихово будућност и ја у то нећу да улазим. Тај кончић ми Срби нећемо сећи. Ви, ако хоћете, можеће га још сада пресећи. То је ваша ствар. Бојим се да чињеница да сте ви оборили Слободана није моћна оштјети сакривена од наших народа, да га сама чињеница не значи зарез и њом кончићу. Кончић је, међутим, већ био пресечен, а не тек засечен. Пресечен оном камом којом су хрватске усташе, у Независној Држави Хрватској, немилице проливале крв недужних Срба. Пререзан ће бити, још једном, у последњој деценији 20. века, када су преостали***

Срби брутално, у складу са старим геноцидним циљевима хрватске политике, били што перфидно, што отворено, прогнани из новостворене независне Хрватске, уз несебичну помоћ њених старих и нових савезника. Природно је да Гавриловићев дневник, вођен током рата, обилује драматиком која је сразмерна са драматиком самог збивања. Нигде та драматика није тако снажна и тако страшна, као на овим страницама дневничких записа који се односе на 1944. годину. Превише је тада било судбоносних догађаја, превише удараца нанетих руком савезника српском народу, његовим интересима и, изнад свега, његовој поратној будућности. Као да се историја одједном згуснула и нагло убрзала, као да је нека зла коб, уперена против српског народа, стала да управља људима и догађајима. На тим страницама Гавриловићевог дневника не може а да се не осети трагична судбина малог и пожртвованог савезничког народа са којим се британска политика поиграва хладно и безобзирно, надмено и немилосрдно. Дојучерашњи савезник, генерал Михаиловић, постаје одједном вајни издајник, бива немилосрдно одгурнут и остављен на цедилу, док комунистичко-партизански вођ Тито, урачунат у далекосежне британске калкулације, постаје не само пожељан, него и подржан материјално, војно и политички. Черчил захтева од краља одлазак Божићара Пурића са места председника Владе, а онда, како је забележио Гавриловић, да се Тито начини „chief constable of Yugoslavia”. На краљеву примедбу да је српски народ уз њега, Черчил одговара: *Срби увек љаве неред*. Узгред, то је исти онај Черчил који је, на вест о преврату 27. марта 1941. у Београду, усхићено говорио о поново нађеној души и тако даље. То већ знамо. И пре тога Гавриловићу је било сасвим јасно да је, услед заокрета британске политике, српски народ остао усамљен. Записао је, под датумом 17. до 20. марта 1944: *Данас сјоји сам српски народ. Пројив њеја су и љријашељи и нељријашељи. Сјоји сам. Да ли ће исљиваји?* Коначан и страховит ударац, који је ту самоћу, ионако неподношљиву, још више појачао и учинио леденом, дошао је од самог краља Петра II, који је 12. септембра 1944. упутио позив да се сви у земљи ставе под Титову команду. И тај позив је, наравно, био плод британског налога. *После овој ајела, само му Бој може љомоћи*, записао је Гавриловић дан доцније у свој дневник. Све је то, у суштини, била непосредна последица Техеранске конференције на којој су се Сједињене Америчке Државе и Совјетски Савез договорили о успостављању интересних зона. Управо је то решило судбину Југославије која је припала совјетској интересној зони, као и питање победника у грађанском рату, а тиме и повратну судбину српског народа.

Гавриловић је у свом дневнику прихватио оцену да је Техеранска конференција, по последицама које су из ње проистекле, значила у ствари источни Минхен. После Техерана било је извесно да су генерал Михајловић и његов покрет морали да изгубе, као и да су Тито и партизански покрет, чији је крајњи циљ био социјалистичка револуција у Југославији, морали да победе. Морам на овом месту и овом приликом да нешто поменем. То је подробно и веродостојно показано у изврсној књизи Војислава Павловића „Од монархије до републике 1941-1945” која је објављена 1998. године. Показано је у њој, на многим местима, како се велики и моћни односе према малим и slabим. Не само тако што вазда воде рачуна искључиво о својим интересима, што је разумљиво, него притом и са нескривеном мешавином ироније, охолости и презрења. Једно од тих места је и следеће (на страници 307): *За однос америчке администрације, каже Павловић, према Југославији, карактеристично је мишљење председника Рузвелта. Он је, по повратку из Техерана у Каиро, током разговора са америчким амбасадором при југословенској Влади, Линколном Мек Вејом, рекао – Михајловић једним делом делује у сарадњи са Немцима, а Тито не. И стога ћемо ми подржати Тита. Ја сам тада питао да ли је он сигуран у веродостојност обавештења о овом питању. А он је одговорио – не, али је то најбоља информација која се може добити и на основу ње се мора делати. Председник ми је у поверењу рекао да је он увек сматрао да је Југославија вештачка творевина и да је можда њена једина будућност лабава федерација, по угледу на Америку у време конфедерације. Председник је рекао да он мисли да је најбољи начин да се реши ситуација у Грчкој и у Југославији, да се око њих подигне велики зид и дојустии им се да воде рач, па да се током сарађује са победником. Три месеца раније, када је хрватски бан Иван Шубашић, кога су Британци одабрали да буде мост према Титу, стао да ради на образовању Владе, Милан Гавриловић му је, одбијајући Шубашићев позив да у њу уђе, у лице рекао: Ми сви Срби не сумњамо у ваше искрене намере у питању Југославије. Али не одобравамо вам онакво решење југословенској проблему како ви хоћете да поведете. Народ уопште генералише ствари и то их нарочито генералише за време рата и када пада. За српски народ, Хрвати су први који издали Србе и Југославију када су прошиву воље Срба ласали за њих. Они су други који издали Србе и Југославију кад су после 6. априла напустили војску и у масама ишли непријатељу. Они су трећи који издали Србе и Југославију кад су поклати Србе у Независној Држави Хрватској. Сад су четврти који издали Србе и Југославију кад су ликвидирали Михаиловића, иза којих су сви Срби и који се налази на челу југословенске војске. Да ли је овакво*

їледање на сїварі оїравдано или не, да ли је шачно или није, не знамо. Али шо је сїоредно. Данас у шо срїски народ верује. Ја, као їредсїавник шоїа народа, сїоїим уз народ, їа било шо оїравдано или не, шачно или не. Према шоме, немоїше на мене рачунашї.

БЂ: Чули смо део излагања академика проф. др Данила Баста, изреченог синоћ у Задужбини Илије Милосављевића Коларца, предавање под називом „У ковитлацу трагичних историјских збивања Милан Гавриловић”. Госпођо Косара, какав је ваш утисак након предавања које смо чули?

КГ: Диван, мислим да мој отац није могао да добије лепши дочек у Београду и од Београда. Захваљујући Фонду „Слободан Јовановић”, захваљујући професору Басти.

БЂ: Да, Фонд „Слободан Јовановић” је организовао предавање.

КГ: Јесте. И то је врло значајно јер та веза између мог оца и Слободана Јовановића била је врло дирљива, дубока и значајна. И захваљујући Београђанима који су дошли да чују професора Басту...

БЂ: У великом броју. Сала Коларчеве задужбине била је пуна.

КГ: Мој отац се вратио у Београд. Захваљујући Радију Београд 2, чуће га многи Срби. Ја сам дубоко дирнута том чињеницом и немам више шта да кажем.

БЂ: Невероватно је када човек постане свестан ревизије историје, пропаганде и лоботомије који су током комунизма онемогућили генерацијама Срба да сазнају истину о својој прошлости. А ревизија историје је овде константна, она се и данас изведи и то можда жешће него икад. Документи се измештају, уништавају како би се у пукотине свести, али и сећања, усадила пројектована историја која, чини се, има намеру да све оно што је државотворно, све оно што је храбро, слободољубиво у српској историји поништи. Како сте ви и како је ваш отац, који је био принуђен да живи у емиграцији, како се он односио према процесима у Југославији? Како је коментаришао суђење генералу Дражи Михаиловићу и пресуду Врховног суда ФНРЈ донесену у његовом случају и у случају Слободана Јовановића?

КГ: Можда ће вас изненадити кад вам кажем ово - он је био толико добро упућен у то шта значи комунизам уопште, колико је то једна деструктивна филозофија и какви су то погубни режими, да он није могао ништа да прихвати, није могао никако другачије да се односи према томе чудовишту, тој немани пред којом се човек појединац осећа немоћан. Једино што је остало том човеку јесте да се обрати сопственој души, да забрани том чудовишту да уђе у њу

и да тако сачува своју душу и умре тако. Према томе, њему су могли судити, њега су, мислим, могли сећи на комаде као што су секли Старину Вукашина који је рекао Хрватима: *Само њи ради свој љосао!* Он остаје оно што је био и ја мислим да је српски народ исто тако остао оно што је некад био. Та душа, тај његов дух који је као у свим земљама које верују у Бога и у православље, Свети Дух, остао ту, неуништив је. Једино што је уништено то је српска свест да су они словесно стадо - мало, али словесно. Они знају истину, они познају истину: твоја истина ће бити наш штит, ми смо у оклопу као оклопници, ми смо у оклопу твоје истине. Само тога да се сете Срби, они би били спасени као народ. Не само да ће њихова душа отићи у рај, што хоће, него би на овој земљи проживели остатак свога живота вероватно у сиромаштву, али истовремено и у достојанству. То је оно што је најважније у нашим животима. И то није уништено. Никад нећу поверовати да јесте. Само треба погледати у себе и чути оно што постоји, тај глас Божији који постоји у нама. Према томе, ја сам велики оптимиста.

БЂ: Да ли постоје детаљније забелешке о односу Вашег оца према Британији када је постао свестан тога шта су, у ствари, Енглези урадили Србима?

КГ: Не знам како да одговорим. Вероватно кад биха прошла кроз све што је тата написао и када бих се сетила свега, могла бих да на то питање одговорим. У породици су остале многе траке јер је један од његових зетова, Владимир Аџемовић, за кога је била удата моја сестра Војислава, кад год је долазио из Лондона у Вашингтон да буде код нас, увек доносио диктафон и снимао татине приче. Ја сам била против тога зато што те приче често нису биле усаглашене са оним чега се ја сећам да је тата говорио кад је био много млађи, јер у старости време ради своје. Понекад је заборављао датуме или имена, али сам се после сагласила са братом и осталом породицом да је то ипак вредно чувати, јер оно што се не слаже са његовим ранијим причањима су неки детаљи. Али дух је остао исти. Ви ме питате како се он осећао према Енглеској. Он није човек који се упоређивао са било ким. Истина је једна и апсолутна. Не може се све релативисати и не можете ви да усмерите своје понашање на основу тога што се догодило јуче или прекјуче. Ви можете да кажете: ја са тим појединцем више нећу да радим, јер сам се уверио да тај човек није поуздан. Али то не можете да кажете за цео народ, као што се ми бунимо данас против сатанизације Срба уопште. Тако не могу ни Срби да сатанишу, да ђутуре стрпају све Енглезе или све

Американце у исту врећу. Није то праведно и није то практично. Покушаћемо поново. Хоће ли Енглеска са нама поново да разговара? Ми ћемо свакако прихватити да разговарамо. Наравно, са људима као мајор Бој нећемо разговарати, јер је он доказао ко је и шта је. Ако каже да се сада променио, нећемо му веровати, али не можемо тако гледати на цео народ. Ми идемо даље својим путем без обзира шта добро или зло раде Енглези, Американци, Руси и тако даље.

БЂ: Биће занимљиво, након објављивања „Лондонских дневника“ вашег оца, упоредити лондонске дневнике који су вођени и који су преведени – др Милана Грола и Косте Ст. Павловића.

КГ: Биће нарочито интересантно, бар мени. Ја бих могла то и сада да урадим, пошто сам прочитала татине дневнике и дневник Милана Грола - то су два антипода. Та два човека, који су били пријатељи, нису се слагали, а политички су били на потпуно супротној страни. Господина Грола сам јако волела, и данас га волим и штитим. Мислим да га разумем и сећам се његовог последњег виђења са татом. То је било у нашем стану, када сам га први пут видела да рида, да стварно плаче, кад је покушао да убеди тату да се врати у Београд са њим. Тата је рекао: *Не долази у обзир!* А он каже: *Па мислиш мало на своју децу, шта ће са њима бићи?* Тата каже: *Увек мислим на своју децу. Они ће ићи љуштем ако јако одлуче, ићи ће љуштем којим ја идем и биће све у реду, биће на љавом љушћу.* Грол се онда заплакао и рекао: *Мој син јединац је јако.* Тата је онда рекао: *О чему ми уопште љоворимо?*

БЂ: Да. Господин Грол није био процесуиран ни на једном процесу комуниста и није био осуђен, ништа му није било стављено на терет. Да ли верујете да је овим објављивањем дневника утрт пут да ваш отац заузме оно место које би требало у једној истинитој историји и да ли би био задовољан, а можда и јесте, уколико нас негде посматра са оног света?

КГ: Немам појма. Уопште не знам. Не могу ни у ком случају да судим објективно о мом оцу. То апсолутно није могуће. Искрено мислим да је био велики човек.

БЂ: Да ли му је недостајала Србија?

КГ: Верујем да јесте. Он се никад није жалио, као што се ни моја мама никад није жалила. Ово је једна глупа прича, али ћу да је испричам, пошто мени много значи. Моја мајка је била јединица ћерка доста имућних људи. Имала је болесну ногу, била је јако размажена. Једног дана уђем ја у њену собу, у Америци. Била је у ужасном нeredу. Кажем: *Мама, како можеш јако да живиш?* Она каже:

Чија је ово соба? Ово је моја соба, не њвоја. Ушла си, ниси ни закуцала на врати. Јеси ме икада чула да се жалим што немам некога ко ће да диже моје ствари са пода и да држи собу у реду? Ниси. Шта се дешава у мојој соби је оно што се дешава у мојој души. Тако и тата. Он се никад није тужио, никад.

БЂ: Да. А и ваша мајка је, када сте кренули у избеглиштво, рекла: *На овом љулу неће бити љлача.*

КГ: Неће бити плача. И није га било.

Историја као мистерија (8)

Каријера Косаре Гавриловић у Америци и његов владика Артемија са Косова и Метохије 2010. године

КГ: Артемисије закључа врати на кујни а Теодосије каже: „Послао сам њоруку мом драгом Ници (оца Николај – после владике Артемија он је њосио и њуман у Црној Реци) и рекао сам му: „Оћеш да једеш? Дођи и целивај руку. Оћеш своје монахе да нахраниш? Нека дођу, нека се њоклоне и целивају моју руку.”

У данашњој емисији *Силен* говоримо о периоду када је госпођа Косара Гавриловић била у Америци, а потом и о њеном доласку у Србију, на Косово, где је радила као преводилац за владика Артемија.

Професор на Универзитету „Џорџ Вашингтон” у Вашингтону

БЂ: Госпођо Косара, у данашњој емисији циклуса „Историја као мистерија” имамо амбицију да нашим слушаоцима представимо вашу каријеру у Сједињеним Америчким Државама. У време рата у Вијетнаму били сте професор на Универзитету „Џорџ Вашингтон” у Вашингтону. Предавали сте руски језик и књижевност. Реците нам како се сећате тих бурних година борбе америчких црнаца за политичка и људска права и демонстрација против рата у Вијетнаму. Да ли сте упознали Мартина Лутера Кинга?

КГ: Нисам га познавала. Било је врло бурно, наравно. Биле су велике демонстрације на Вашингтонском Универзитету и било је врло интересно гледати и учествовати у свему томе. Моје мишљење о том периоду некако је двојако. Ни за кога не можете да кажете: „Идем за њим, јер он зна шта ради.” Све је дупло или трипло. Тумачења свакојака. На пример: после убиства Мартина Лутера Кинга, оно што је стварно огорчило све нас, биле су демонстрације на охајском универзитету „Кент”, где су неки студенти убијени. Било је жртава и онда су се наши студенти, наравно, побунили, али то је Америка. Они су демонстрирали против рата у Вијетнаму и против убиства Мартина Лутера Кинга, али они су све то некако спроводили као перформанс, некакву представу. И кад је дошло до

тога да су се на једном великом скупу, у једној великој сали, нашли сви професори и студенти заједно, настаде вика, дрека и тако даље. Надвикујемо се, покушавамо да свако изложи свој неки став и ја замолим све своје колеге, пред студентима, да буду увиђавни. Јер то је доба испита годишњих и немогуће је за млад свет, па и за старије, за професоре, да се концентришемо на оно што треба да радимо, а то су испити. Требало би, према томе, да покажемо неку увиђавност када будемо оцењивали испитне радове наших студената. Ух! То је изазвало урнебес од стране мојих колега. *Не, не, не, айсолућно не може шако да буде, они морају да полажу исцйиће.* Свакако морају да полажу испите, али да будемо некако ипак увиђавнији. Студенти на то направе русвај! Упадну у све учионице и поломе прозоре, столове и све што су могли да поломе и универзитет одмах изађе са ставом да би требало да им дамо дипломе, само нека оду. Свако ће добити пролазну оцену, али не могу да остану више овде. *Па, кажем, ја пре два дана шражим мало увиђавности према сцуденћима који полажу исцйиће под шешким условима, а ви мене проћлашаваће за издајцу професорске професије, је ли? Одједанћућ, два дана касније, ви им дајете дићломе и ћоклаћате исцйиће! То не може да буде!*

Мора шако да буде, каже мени декан.

Ја кажем: *Госцодине декане, не може! Моја рука мора да ћошћиће ше оцене, а моја рука ћо неће да уради! Моћу да Вам кажем да сам ја ћолаћала исцйиће за време раћа у Енћлеској под бомбама (додуше Кембриц је био бомбардован само једанпут, али Лондон је горео, а моји су живели у Лондону, а ја у Кембрицу). Нико мени није дао оцену, а да је нисам заслужила. Нећу да дам! Можемо да урадимо оно шћо сам рекла да урадимо. Даћемо им више времена да се сћреме. Не моћу без ћолаћања исцйића да добију дићлому да су ћоложили исцйић. То је немоћуће!*

И мене моји студенти, који су ме обожавали до тог тренутка, буквално каменују! Одмах су чули шта сам рекла. Они су били ту, ушли су у салу где смо ми о томе већали, и чули су да им је, како су ме они звали Mrs. G (госпођа Ге), одједанпут од пријатеља постала непријатељ. Тражи да се полажу испити! Какав је то начин? И тад окупирају моју канцеларију и кажу: *То је безобразлук. Како безобразлук? Ја сам на вашој сћрани, ја сам ћроћив вијешнамској раћа. Треба ћроћесћвоваћи, ћреба ћоказачи свој сћав. Замислиће како би ћо одјекнуло кроз целу Америку да цела ћенерација ћадне на исцйићу, јер одбија да ћолаже исцйиће. То би било дивно. А они мени кажу: Да, али шћа ће бићи снашим сћићендијама?* Ја им одговорих: *Па не можеће*

*шако. Мораће имаћи чврст сав: или смо дошли овде да говоримо о Вијетнаму или о вашим савијендијама. Све се у живоју њлаћа. Ако хоћеће да будеће њолићички активан савор, не можеће мислићи на своју добит. Не можеће! Те су две савари несвојиве. Они бесни на мене. Сад ја кажем: Бићу овде од седам до њоноћи, да њомоћнем сваком савуденћу који није усвоео збој ових нерета да се савреми за савићће. Одговараћу на њелефон, држаћу часове, шћа јод хоћеће. Бићу вам на расволаћанју, али ви мораће да њолажеће њај савићћ! И сад, ја се враћам да одржим ту реч. Четврт до седам је, излазим, паркирала сам кола ту негде близу, баш испред зграде где је била моја канцеларија у приземљу, и осетим да нешто ме удари у леђа, па онда у раме, па онда... Одједанпут схватим да ме неколицина њих каменује. Али, из жбуња, у мраку, уместо да дође да ме удари спреда! Не, каменују ме из шибља. Знате како је декоративно, како је украсно оно шибље свуда у Америци, све је то врло лепо. Они се крију у тим жбуновима и одатле ме каменују! Наравно, ја сам се страшно наљутила и рекла сам себи: *Косара, нећеш да њобећнеш! Немој да савијаш ѡлаву! Ако ѡе удари у ѡлаву, ударили су ѡе у ѡлаву, али не можеш да ѡкажеш да си уѡлашена!* Једва отварам врата у мраку, улазим. поново их закључавам за собом и идем из канцеларије у канцеларију, спуштам ролетне да не виде тачно где седим. Осветљена канцеларија, велики прозор, могу да ме убију! А ја баш нисам желела да погинем зато што они желе да добију оцену за коју се нису ни потрудили. Ето, то је то. Тако да, у ствари, врло озбиљни догађаји као што је Вијетнамски рат, постају фарса за моје студенте. То је Америка, а осећала сам тоталан презир према мојим колегама који су се уплашили од студената који су поломили клупе, столове и столице и били спремни да им поклоне оцене.*

Рад у Свейској банци

БЂ: Да, ви сте потом, после тог универзитетског посла, прешли у Светску банку, један од стубова неолибералног пројекта.

КГ: Да, финансијери Новог поретка, је ли, који се заводи у свету. То су страшне организације - и ММФ и Светска банка. Ја лично дугујем Светској банци врло много, и према томе врло често, на врло себичан начин кажем да је она, што се мене тиче, оправдала своје постојање. Не због тога што ме запослила, ја бих се увек негде запослила, али што ми је дала могућност да упознам делове моје земље које раније нисам познавала. Рецимо Косово. Сви ми знамо Косово, рођени смо обожаваоци Косова, али је све то било из литературе. Ми смо знали

не знам колико народних песама напамет. Не можемо да замислимо свој живот, своје постојање без тих имена. Али ја никад нисам била на Косову док нисам ступила у Светску банку, где сам радила као преводилац. Светска банка је имала један велики пројекат на Косову и ја сам једно време проводила више времена на Косову него у Вашингтону. И то је било фантастично. Сваки дан, кад завршимо посао, ја седнем у такси и одем у Грачаницу из Приштине (ми смо становали у Приштини) и тамо... Грачаница!

БЂ: Говорите о 1975. години?

КГ: 1976. То је било фантастично!

Косара Гавриловић Ђоново у Србији

БЂ: Ви сте тада први пут дошли у Србију после одласка 1941. године?

КГ: Са тридесет пет година, дошла сам у Србију први пут 1976. Моје познанство, стварно познанство са Грачаницом, почиње 1978. У Београд сам дошла '76, када је велики обилазак Југославије организован за медијске делатнике из света. Ви знате да се Светска банка састаје сваке године у Вашингтону, а сваке друге године или треће се састаје негде у некој држави чланици. И те '76. године то је била Југославија. Тада је и мој отац умро. Ја не бих могла да дођем за његовог живота у Југославију. То ми није било прихватљиво, а могу да мислим шта би тата мислио да ја сада идем код Тита у посету. То није било могуће, али он је умро 1. јануара. Ја сам радила за банку од куће, уговорно. Седела код куће са мамом и татом, с њима уживала, а у слободном времену преводила за Светску банку пуном паром. То је био врло уносан посао. Уопште фантастичан посао за мене, јер ми дозвољава да седим код куће са родитељима, а зарађујем. И то је једини пут у животу да сам успела да неког изманипулишем. Убедила сам Светску банку да уради нешто што никад није, а то је да некоме ко ради уговорно обезбеди осигурање, здравствено, све осим пензије. То је фантастично! За мене и за моју малолетну ћерку, фантастични услови, наравно. И сад ја долазим овде са новинарима да обиђемо Београд, Загреб, Љубљану, Сарајево, Дубровник, Скопље, Косово, покрајину, Нови Сад и да видимо како изгледа та земља коју ми „помажемо“ (баш под знацима навода). Јер, у ствари, стварно је страшно шта је та банка урадила за такозване земље у развоју.

БЂ: Угурала их је силом у дужничко ропство.

КГ: То је ужас!

БЂ: И то се и даље наставља. Организације за поробљавање.

КГ: Али, како сам ја то преживљавала и доживљавала. Не могу да Вам кажем због тога што ништа нисам доживела. Јер, ја сам врло дисциплиновано створење. Решила сам да нећу да дозволим себи да мислим шта ово за мене значи док год се мисија не заврши. Онда ћу да о свом трошку останем у Београду неко време, код своје сестре, и пустићу осећањима на вољу. Али моја мама, која је била тешко болесна, условила је својим погоршаним стањем да сам морала да се вратим у Америку оног тренутка кад се мисија завршила, тако да нисам могла да останем у приватном аранжману. Не мари ништа, идући пут кад будем дошла, ја ћу од почетка да се односим емотивно према томе. Тако сам решила. Али до тога није дошло, Јесам се вратила врло брзо у Југославију, али то је већ био други долазак. То није био онај ПРВИ! Из тог првог пута сећам само како је на мене стварно деловало то да видим имена улица написана ћирилицом. Ја сам била толико одушевљена да после тридесет пет година први пут у једном граду опет видим тамноплаве табле и бела слова, ЋИРИЛИЦОМ! Била сам одушевљена. Можете мислити како се данас осећам када наилазим на имена улица или ресторана, не само латиницом писана, него на неком језику који је мени потпуно стран. Не знам о чему се ради. Ето, то је то.

БЂ: Ваш одлазак на Косово и Метохију био је веома занимљив из више разлога. Ви ћете после тога и напустити Америку да бисте се, како сте тада мислили, трајно настанили у Грачаници. Кажите нам како је изгледао Ваш сусрет са владиком Атанасијем и владиком Артемијем.

КГ: Владик у Атанасија сам упознала пре него сам упознала владик у Артемија, када је предавао овде на Богословском факултету.

БЂ: То је било када сте први пут дошли у Београд.

КГ: То је било 1976. године и било је врло кратко. Ја сам само њему предала поклоне од неких Грка из Вашингтона, који су чули да путујем за Београд, па су му послали неке ствари. То је било то. Али било је врло интересно. Ништа није случајно у нашем животу! Све што нам се дешава, десиће нам се поново. Мој састанак са владиком Артемијем у Грачаници '78. године био је стварно невероватно симболичан. Мене је звала мати Татјана (тадашња игуманија, која ме је заволела јер смо се виђале скоро сваког дана) да ми каже да долази архимандрит, игуман Црноречки, да чинодејствује код ње. Грачаница није имала свог свештеника, такозваног служашча. Они нису имали Службу сваке недеље, него кад коме падне на памет да

дође да одслужи Службу, онда се она и служи. Он је имао неки проблем са Светском банком. А она му каже: *Ја знам једну жену која је вайџра жива, ради у Свејској банци, она ће ти све решити*. Проблем је био у ствари село Рибарићи. Када је изграђена брана, велико акумулационо језеро на Ибру, они су том браном, тим језером, пресекли село Рибариће на два дела, а има само једна школа, тако да су деца из једног дела прелазили у школу, на другу обалу, на сплавовима. То није на Косову, већ одмах изнад Косова, више у Санџаку. То је врло ветровито место. Дуне ветар и деца су у води. Хвала Богу, нико се није удавио, али савим је било могуће да до несреће дође, а ти који су с ове стране Ибра били су потпуно одсечени од, што се у економији онда звало, гравитационог подручја - тамо где могу да однесу своје производе да продају тамо где је привреда, тамо где се купује и продаје, где се зарађује новац, да продате кромпир, кукуруз - и немају од чега да живе. И ми тражимо (то јест тражио је у ствари отац, тад је био само архимандрит, игуман Артемије) да се изгради мост да би људи могли да прелазе с једне обале на другу. И Албанци не дају дозволу зато што би они морали да саграде мост према спецификацијама које су на снази те године, је ли, јер не могу да им врате првобитни дрвени мост истих димензија, као онај који је грађен тамо у средњем веку или бар три века раније. То није дозвољено нигде на свету. Не ради се о парама. Ондашњи архимандрит Артемије је знао да ће српски народ да нађе паре за то, али без Покрајинске владе не можемо ништа да урадимо. То акумулационо језеро било је пројекат Светске банке и проблем је био у томе што је тај пројекат већ био изграђен а кредит већ отплаћен, тако да ми нисмо имали никакву полугу да их некако учинимо. А мој шеф, то јест глава за пољопривреду целокупног овог региона (звао се Емена и покривао је Европу, Средњи Исток и Северну Африку), био је један врло млад и фин човек. Баш је долазио да види како ми на терену радимо. И ја сам с њим била у великом пријатељству и кажем му све – он ће свакако учинити оно што треба да се учини. И јесте учинио, јер их је ученио: *Не моју да Вас наџерам да урадиће оно што је њисџојно, и људски, и њошџено, али да Вам кажем ово: ја сам врло млад човек и врло здрав, дуго ћу још да живим. Док живим, ја ћу бити у Свејској банци и дајем вам своју реч да ниједан њени нећеће добити од Свејске банке. Од свеја џоја нишџа неће бити ако ово не одобриће. Само џо да вам кажем*. А он је био врло познат на Косову. Сећам се да су у Приштини били написани графити (он се звао Ричи) на енглеском: „Ричи is God.” Они су мислили да је он бог богова, јер је стварно фантастично радио. И добили су то. Али тај мој састанак са Артемијем је био врло симболичан. Јер ми смо то

брзо решили и онда смо почели да разговарамо. Имали смо пријатан разговор током кога је он дознао да сам ја расколница. И јадни отац, Артемије само што није умро! Ово је први пут, вероватно, да је он био у такој непосредној близини једног расколника.

БЂ: А када кажете расколница, да подсетимо наше слушаоце да се то односило на...

КГ: Владiku Дионисија кога је Герман прогласио расколником зато што је Тито тражио да се он уклони. О томе сам већ причала.

БЂ: Јесте. Волела бих да подсетимо наше слушаоце или оне који нису слушали ту емисију о чему се ради када кажете расколница.

КГ: Шта је било? Ми стварно нисмо били расколници, али Тито је захтевао да се тај, како он каже: „Ко је онај поп тамо?“, уклони. А он је био врло мали човек и доста мршав, али је био врло видљив пошто је био владика. Имао је камилавку на глави, жезло у руци, панагију, икону свете Богородице и Исуса Христа, иконе на прсима. Све је то страховито деловало на људе, сама та одора је врло импресивна и некако означава неки ауторитет, док год сам владика не уништи сопствени ауторитет, а то Дионисије није урадио, него био је вођа тих демонстрација против Тита.

БЂ: У Вашингтону, када је Тито долазио...

КГ: У Њујорку и у Вашингтону Тито га је приметио. Био је један чланак, мислим у „Политици“, недавно, о том инциденту, да је Тито у једном тренутку питао некога ко је седео с њим у отвореним колима: *Ко је онај ѿој?*, а овај му је одговорио: *То није ѿој. То је владика Дионисије. То је ѿава Српске ѿправославне цркве у Америци.* На то је Тито рекао: *Да се уклони.* И онда су га уклонили. То је било врло болно, али врло симптоматично, јер то су урадили са Дионисијем шездесетих година прошлог века на Титов налог, а владiku Артемија су уклонили на захтев НАТО.

Пројон владике Артемија са Косова и Мејхохије 2010. јогине

КГ: Повода за уклањање владике Артемија се врло добро сећам: трећи дан Божића 2010. године. Значи, то је био 9. јануар 2010, била је велика конференција за штампу у Приштини. Био је велики састанак на врло високом нивоу, тако да је дошао адмирал Фиццералд који је био глава целог јужног крила НАТО-а и он је на

ПРЕС конференцији казао: *Нама је овде њошребан Владика који ће биши коојерашивнији са Зайагом. Овај владика не може да осшане!*

И ова земља је ту наредбу, која није била изречена императивно, али је била наредба, спровела два месеца касније. У суботу је владика изашао пред Синод, био је 13. фебруар, и њега су уклонили, јер им је сметао, јер није био кооперативан, није хтео да дâ Косово.

БЂ: Како Ви то тумачите? Зашто се то тако и не каже, него је била потребна лажна прича, а и сада се то увија у приче о корупцији, о огромним новчаним добитима које је остварио владика Артемије?

КГ: Све је лаж! Октобра 2009. одржала сам једно предавање у Вашингтону, које је после некако процурило, па је објављено на једном сајту, па је то плануло буквално широм света.

БЂ: Опишите како је дошло до тог вашег чувеног предавања у Вашингтону. Ви сте га заиста одржали у камерној атмосфери, без икаквих очекивања да ће постати „бомба”.

КГ: То је стварно била „бомба”.

БЂ: Како је дошло до тог предавања?

КГ: Ево како је дошло. Ја сам се вратила у Америку, јер сам у једном тренутку морала да идем на лечење, и кад сам у Америци, онда идем у своју бившу парохијску цркву Светог Јована Крститеља (Руска Загранична црква у Вашингтону). Они ме увек питају: *Косара мила, ну как дела за Косова?* А ја увек одговарам: *Плоха, и будеи хуже*” (На Косову је страшно и биће горе). И онда ми је досадило да то свакоме понаособ покушам да објасним и запитам проту Виктора, парохијског свештеника, да ли могу да одржим предавање једне недеље после Службе, јер то се тамо ради, прави се велики ручак после сваке Службе и за време Службе се гледа неки филм, или се држи неко предавање, а он ми то без речи допусти. И ја одржим предавање на руском. А шта сам рекла? Рекла сам да више не могу да видим разлику између Владе и нашег Синода, да су они толико испреплетени и не знате више шта ти људи хоће, ни као свештеници, као свештена лица, као владике, ни као Срби уопште. Они су само опседнути том идејом уласка у Европску унију. Зашто то раде? Они знају да ми не можемо да уђемо у Европу.

БЂ: То је маглена завеса којом се правда свака акција усмерена на одузимање суверенитета Србије.

КГ: Усмерена на то да се ова земља тотално економски и духовно упропасти. Ја сам у том предавању рекла да Црква више није Црква, да више мисли о томе како ће ући у Европу. А шта ће

Цркви Европа, побогу? Било је врло интересантно то да су, рецимо владике Атанасије Јевтић и Амфилохије, заједно са владиком Артемијем, била три велика „А“. Кад` сам дошла први пут у Србију '76. године, мој сестрић ми је рекао, веровали или не, да су најбољи мозгови у Југославији та три велика „А“. Мој сестрић није верник, он је... Не знам какав је његов однос према вери, али он свакако не верује у Бога, али са интелектуалне тачке гледишта то су били стварно гиганти и њихова су предавања на Универзитету била не најпосећенија, најпосећенија су она са сексом и криминалом у вези, али одмах затим су били три велика „А“. То су све били каноничари, људи који су знали догму, који су знали правила Цркве. То су бранили. И одједанпут ви видите да они кажу, рецимо Атанасије: *Канони, у новој реалности, мачку о реп*. Пре свега, нема ту нова и стара реалност. Оно што је истина је истина вечно, нема шта да се мења, не можемо све да релативизујемо – у овом случају то је добро и може се дозволити, у другом случају иста ствар није добра и не може се дозволити. Ипак има неких ствари које не можемо да релативишемо, то су такозване апсолутне истине. И он мени сада прича „мачку о реп“. Године 2000. била сам први пут на Косову, не са Светском банком, него зато што ме владика Артемије позвао да дођем да помогнем, да будем преводилац. Владика Артемије је био на путу негде и кад год је он путовао, у то доба, онда дође владика Атанасије да буде у манастиру, да ту буде неки ауторитет. Он и ја смо манастирским колима, без пратње, обишли скоро цело Косово, и ја сам била толико одушевљена његовим радом на Косову и чињеницом да радимо заједно. Четири године касније чујем да је он један од највећих обожаваалаца Европе. Шта се десило? И дознам у Вашингтону, кад сам баш била 2009, од некога ко је, зашто и како не знам, да је позван у Стејт Департмент, у америчко Министарство за спољне послове. Показали су му тамо строго поверљива документа из којих се види да Америка, тако се тврди у тим документима, има такве необориве доказе да су Атанасије и Амфилохије чинили ратне злочине у Босни и Херцеговини за време тог рата и да они могу сваког дана да се нађу у Хагу, на оптуженичкој клупи, али да Америци више одговара да остану на својим местима и да сарађују с њима. С обзиром да сам то чула од једног човека кога сам увек презирала, нисам хтела да му поверујем. Амфилохија не знам, али Атанасија сам врло добро познавала и много волела и поштовала, па са мом извору само рекла ово: *Ко сће ви да вас Сћејџ Дејарџменџ зове да вам љокаже сџроџо љоверљива докуменџа? За коџа ви радиџе - за Сћејџ Дејарџменџ или за нас? Неђу да Вас слушам*. И тај разговор је био

у Руској цркви после једне службе. Нисам хтела у то да поверујем, а онда сам дошла овде и видела шта се дешава. Како друкчије објаснити да се од данас до сутра Атанасије тако измени, осим да се уплашио да ће да заврши у Хагу и да из Хага неће изићи. Човек може да се уплаши, Свети Петар се уплашио и три пута се одрекао Христа пре него што је петао закукурикао. Сећате се тога? Али онда се покајао, онда се тргао, покајао, заплакао и у ужасу побегао са тог места на коме је тако ниско пао, а онда је погинуо за веру. Свако од нас може да се уплаши и да поклекне и онда се дигне и моли за опроштај и иде даље. Али ови се нису покајали. Напротив, они иду све горе и горе, све ближе Западу, као наш патријарх (Иринеј) који у Бечу изјављује после мисе католичке мисе: *Ја сам екумениста*. Не можете да будете екумениста и православца у истом моменту. То је оно што је у четвртм веку било одбачено као свејерес. Не може да буде и са јеретицима и да буде Патријарх и још да га ми плаћамо.

БЂ: Ви сте били и званични преводац, непосредно после рата у Босни. Владика Атанасије је тада био позван у амерички Конгрес и оптужен за етничко чишћење. Заправо, то је била потпуно неоснована оптужба.

КГ: Јесте. Ужас, али он се ту веома добро држао. То није био амерички Конгрес, то се физички налазило у америчком Конгресу, а у суштини у питању је била само канцеларија коју је један конгресмен дао на употребу Амнести интернешнелу.

БЂ: Амнести интернешнал која га је оптужила...

КГ: Сам тај факт да су тражили да се састанак са Атанасијем одржи у канцеларији једног конгресмена, вршење је притиска на владика Атанасија. Јер он је осетио, а и ја сам осетила, чити је притисак. Али, није била у питању институција Конгреса као установе, већ само канцеларија.

БЂ: Али то је била уцена.

КГ: Потпуно неоснована. У једном месту, у центру града, где су били до зуба наоружани муслимани, који су се препуцавали са Србима који су их опколили (између њих је био обруч старца, жена, деце, болесника), замолили су Унпрофор, како су се звале међународне војне снаге у Босни у то доба, па су некако дошли до примирја. Онда су замолили владика Атанасија да дође да нешто уради, да спасе те људе. И он је урадио оно што је мислио да треба да уради. Позван је да спасе те људе и он дође са празним аутобусима.

БЂ: Обезбеди аутобусе, оде, и наравно у врлом Новом свету будете за то оптужен за етничко чишћење.

КГ: Тачно. Због тога, јер су сви ти људи, који би иначе били жртве, били муслимани. Он је био позван да спасе муслимане и он их је спасао. Он их је послао на сигурно место, то је Црна Гора, и ту је поступио фантастично, стварно за дивљење. Питали су га: *Да ли данас, када знаш, кад погледаш уназад 4-5 година, да ли бисте Ви што исто учинили?* И он каже: *Је л' ме ви виђаш да ли бих ја данас, када знам да ви мени кажеш да ја моју сушра да одем да одговарам у Хаџу, да ли бих могао ту снају и ту храброси да учиним оно што сам учинио у том тренушку. Ја вам кажем – ја се надам да би ме Бој удостиојио да ми да ту кураж да учиним, ујркос вашој прејњи, да учиним оно што сам учинио онда. Ја сам сјасао живоше невиних људи, а ако вам то не одговара, то је ваш проблем, није мој.* И у том тренутку он је био толико огорчен против Америке, против Запада, против тог лицемерја, против свега овога што је наша стварност: *Ја у ову земљу више никад нећу крочити.* И не прође ни годину и по дана, а он и Амфилохије, који нису могли да добију визу ни за једну западну земљу, одједанпут постају фаворити западног света. Како Ви то објашњавате? Ја сам то објаснила тако што сам рекла: *Они су поклекли, и уместио да се покају, они сада изирају чиставу нову веру, да би оправдали свој грех. Е, ја то не може! И окрећу се против јединог човека који је остао на Косову и који се борио на сваки начин да нешто уради да та земља остане наша.*

БЂ: Како је дошло до тога да ваш говор, који сте спонтано одржали у руској цркви у Вашингтону, тако снажно одјекне?

КГ: Тамо је била потпуна тишина. Ја сам мислила да сам ужасно рђаво говорила. Мој свештеник, отац Виктор, био је бео као крпа, и онда се сетио да је ипак он домаћин и захвалио ми се на говору: *Оставиш шекс овде. Ја бих то сјавио на свој сајт. Косара, будиш љубазни, Ви ја преведисте на енглески, пошто имамо два сајта, један на руском, други на енглеском.* Ја му кажем: *Не моју да Вам оставим шекс ниш ми моју ишта да урадим, јер као што сам рекла на почетку предавања, ја ово радим као ја, не као владикин преводилац, не као неко ко живи у манастиру заједно с њим, и морам прво да накнадно изражим од владике блајослов за ово предавање, а ако ја добијем, ја ћу Вам послати и руски шекс и превод.*

Морам да Вам кажем да сам се много плашила кад сам се вратила у Србију. Путовала сам из Београда истим колима са владиком на Косово, и тад сам му рекла: *Владико, морам да признам да сам говорила без Ваше блајослова и сада Вам накнадно изражим блајослов.* Он каже: *Моју ли да видим ја то?* Чим смо стигли одмах сам отворила

свој кофер, дала му текст и три дана живела у паници. Шта ако сам потпуно погрешно схватила ситуацију у Србији и у Цркви? Шта ако ми Владика каже: *Побоју, Косара, како сѐ моћи да кажеш ово?* И то је било доста страшно. Али не, владика је рекао да је добро: *Ово није ништа ново. Али Косара је прва која је то рекла јавно.* Ни он то није рекао јавно. Он је говорио то владицама. Сваке године се то стављало на дискусију и сваке године је то била прва ставка и за мајски и за јесењи Сабор и сваке године се то сторнирало. То никада није изнето на неку дискусију, о томе нико није говорио. И некако је то процурело и онда плануло и направио се русвај.

БЂ: У ком смислу русвај?

КГ: Па русвај, зато што, како да кажем... Не волим што морам да кажем за саму себе, је ли. Мени приђе млад човек на улици и каже: *Јесће ли Ви случајно Косара Гавриловић? Јесам, одговорих. Каже: Морам да Вам кажем да цела моја генерација православаца ђојма није имала шта се дешава у Цркви. Цела генерација је знала да нешто овде фали, да нешто не шћимурје, да нешто није онако као што требало да буде у нашој Цркви. За сћознају, за нас је био одређујући моменат ваше предавање.*

Ја сам написала текст „Грачаница под дечанском окупацијом”. То је тај дан, 13. фебруар 2010. године. Отишла сам у село...

БЂ: То је био дан када је донесена одлука о смени...

КГ: ... Артемија, пошто му није било дозвољено да каже две речи. Него, на тој седници Синода, на којој је владика смењен и Атанасије постављен за администратора, у десет до три Иринеј Буловић је рекао да ће ових дана администратор да дође у Грачаницу да преузме епархију од Владике Артемија. У три сата зазвоне звона у Грачаници, а ми се у Грачаници питамо зашто звоне. Ја сам рекла: *Можда је ово Грачанички одговор на то што је Синод решио да смени Артемија, налик на ђаћријарха Гаврила?* Не сећате се, наравно, али сте можда чули. Кад је потписан Пакт са Хитлером, патријарх Гаврило је дао ултиматум Влади да за двадесет четири сата повуку тај потпис. Уколико се потпис не повуче, он ће да нареди свакој цркви православној у целој Југославији да звона почну да звоне и да звоне док год се та одлука не повуче. Ја кажем: *Можда је то косовски одговор. Има да звоне свуда, то целом Косову, док Синод то не ђовуче.* Одједанпут, звона престану да звоне. То је била последња субота пре Великог Поста. Више ту нема венчања, према томе, не знам шта може да буде. Зашто звоне звона? И полетим одмах назад у Грачаницу и пред капијом сретнем монахињу Теодору: *Косара,*

имамо новоїа Владиду! Ја кажем: *Море, Теодора, шїа йричаш?* Она рече; *Ено їа у сали, седи.* Упитах: „*Ко, бре?*” Она одговори: *Аїтанасије.* Атанасије мора да је био у суседном албанском селу Ајвалија и чекао да Иринеј заврши свој говор. За десет минута је био у Грачаници. То вече сам видела како су ухапсили владиду Артемија, како су га опколили, али нисам схватила да је стварно ухапшен. Сутрадан је било оно што је било, кад су дошли монаси са целога Косова и из целе Епархије да виде свог владиду и када је Теодосије позвао КФОР да би завео ред. Понедељак, 15. фебруар, време је тримирја (три прва дана Великог Поста, када се у манастирима ништа не једе и не пије вода, и које траје од недеље увече и обухвата цео понедељак, уторак и среду око подне, кад се завршава прва, тзв. Литургија пресвећених дарова). Ви од недеље увече до среде у подне ништа не једете и ништа не пијете, што је врло тешко. Ми се сви наштимамо да ћемо сада нешто да једемо, а Атанасије закључа врата на кујни и Теодосије каже: *Послао сам йоруку мом драїом Ници* (то је отац Николај – после владике Артемија, он је постао игуман у Црној Реци) *и рекао му: ‘Оћеш да једеш? Дођи и целивај руку. ‘Оћеш своје монахе да нахраниш? Нека дођу, нека се йоклоне и целивају моју руку.* Код мене дође једна искушеница и плаче, једна старија жена, која је решила да постане искушеница, да се замонаши касније, плаче од глади, јер је то толико био велики шок за њу. Ја је посадим, имала сам неки хлеб и пекмез у соби, нахраним је хлебом и пекмезом и напишем целом свету „Soup kitchen protestants” („Протестанти из народне кујне”). Ви знате да су у Ирској католици, а протестанти су дошли са Енглезима и они су били власт. У 19. веку била је велика глад у Ирској, пошто је нестало кромпира, па су протестанти отворили народне кујне, где су хранили народ ако пређе у протестантизам. Ја кажем: *Ако знаїе шїа значи їо, знаћейе сїање на Косову. Ми смо їладни, монаси су їладни, јер су наши рачуни блокирани. Ми не можемо нишїа да куїмо, немамо шїа да једемо. Ми морамо да решимо йроблем како ћемо да хранимо наше монашїво. То није Арїемијево монашїво, їо су срїски монаси, и морамо да вршимо йриїисак на Синод да они їо реше. То су њихова деца, њихови монаси, они морају да их нахране.*

И то неко метне на неки сајт и мени пошаље Атанасије писмо да се за два сата купим и одем, јер сам ја један лажов, ово-оно, и тако даље...

Спаковала сам се за два сата (моја келија је била одмах поред његове, тако да нас је делио само један зид). Ја излазим, ту су били јерођакон Дамјан, сестра Јустина и искушеница Биљана. Ја отварам

врата, а он улази у своју собу и каже ми: „Оглазиш?” Рекох: „Идем”. И он се окрене њима и каже: *То је једна велика брука када ђошмак ђако једне фанђасђичне ђородице ђосђане лажов, изрод и издађица рода срђскођа!”* И окрене се да уђе, а ја само викнем: *Владико, баш зађо шђо долазим из ђе ђородице неђу Вам дозволиђи да се иђрађе Бођа! Ви нисђе Бођи!*

И он спласнуо као када иглом пробушите балон. Знате како се балон смежура? После ми искушеница каже: *Ала сђе ђа изнервирали, сесђра Косара!* Рекох: *Нисам ђа ја изнервирала. Оно шђо је он мени ђоворио, није ђоворио мени, он је ђо ђоворио себи и вама. Он зна да ја не лажем.*

Историја као мистерија (9)

*Превод српске епске поезије на енглески језик
и књижа докумената*

„Шийтарски геноцид над Србима у 20. веку”

БЂ: Велико нам је задовољство што је наш гост госпођа Косара Гавриловић, која је предавала на Универзитету „Џорџ Вашингтон” у Вашингтону, радила у Светској банци, била преводаца владике Артемија, једно време радила у манастиру Грачаница, између 2008. и 2010. и превела двадесет једну српску народну песму на енглески језик под називом „Songs of Serbia”. Ову збирку објавила је „Serbian Literary Company” у Торонту 2002. године.

Госпођа Косара Гавриловић је неко чије нас постојање веома радује и упућује на оно шта смо били као народ и на оно што бисмо могли да будемо.

У данашњој емисији, којом ћемо завршити наш серијал емисија „Историја као мистерија”, говорићемо управо о овим песмама, о једном необичном подвигу, подухвату и идеји, да се препевају српске народне песме на енглески језик, а говорићемо и о једној веома важној књизи и збирци докумената под називом „Геноцид над Србима у 20. веку”, објављеној на српском и енглеском језику у издавачкој кући „Жагор”.

На нашу радост, данас је наша гошћа госпођа Мирјана Литричин, уредник издавачке куће „Жагор”.

Госпођо Косара, како сте одлучили да на енглески језик преведете српску епску поезију? Невероватно је како плени тај Ваш осећај за језик. Реците нам шта вас је навело да се упустите у овај подухват, и како је изгледао рад на преводима

КГ: Жао ми је што морам да признам да су моје побуде биле врло ниске, нехришћанске. Одавно постоји мишљење у свету да су српске народне песме једно благо интернационалне, светске вредности. Безброј пута сам слушала и читала где неки амерички, енглески, француски, руски професори то помињу и увек кажу: „Нажалост, те песме су непреводиве.” Значи, то међународно благо остаје заробљено, непознато, скривено. А с друге стране, увек има преводаца који се усуђују да праве те преводе, да покушају да препевају народне песме на енглески или неки други језик.

И једне године, не знам када, крајем прошлог века, у једном академски угледном часопису, „Voice of North American Association of Serbian Studies”, појави се неки превод новијих српских народних песама и по обичају, као што је апсолутно увек било и раније, превод је био скандалозан, али баш скандалозан.

И, онда, шта смо ми то урадили? Представили смо свету нешто што је скандалозно, упаковано у мантру да је то једно од највећих блага, највећих достигнућа српског народа које има светску вредност.

Ако вам је то највеће достигнуће, побогу, зашто га нисте сакрили да не брукате српски народ и његову стваралачку моћ овим скандалозним преводом. И ја почнем да се дерем на свој начин. И мојим сестрама, биле смо све четири заједно тог пута, моје драње досади, па Војислава каже: *Досѿа с ѿим ѿвојим драњем. Ако можеш боље, седи и ѿреведи*. Ја се наљутим и кажем: *И хоћу*. Одмах их напустим, седнем у кола, вратим се у Балтимор, приђем полицама, узмем другу свеску Вукових народних песама, „Епске песме”, отворим насумице и наћем најдужу песму - „Душанова женидба”.

Седнем за сто и почнем да је читам, да је читам наглас, да уживам у њој и да је преводим. И нисам се макла. Прошли су дани. Не знам да ли сам ручала, вечерала... Седела сам за столом, не јављајући се никоме, не одговарајући на телефон из чистог беса и да покажем да ово може да се уради, ако човек стварно жели, ако стварно осећа нешто за свој и исто то за енглески језик – једну врсту љубави и поштовања према речима, звуку, лепоти и ономе шта та песма каже. Порука је, наравно, врло важна, али да би песма била песма, она мора да лети, да буде крилата. Не може онако да шанта, не може да се људи спотичу кад је читају. И после једно недељу дана ја се вратим код њих с првом верзијом.

Моје су сестре биле врло, врло задовољне. То су оштри критичари мојих радова уопште, али исто тако врло великодушни. Ако нешто по њиховом мишљењу заслужује да се похвали, оне ће то штедро похвалити. И оне су то веома похвалиле, а ја сам се вратила. *Идем да ѿреведем ѿдесесѿ. То ће биѿи довољно, рекох*.

Прошло је четири године. Ја сам три потпуно нове верзије испочетка радила, радила, радила... Прво сам се определила за један избор, а то је у ком метру да преведем песму. Српска народна песма је написана у трохејском десетерцу. Кад се каже десетерац, то је стих од десет слогова и то није исто као кад се каже јамбски. То је охтопетаметар. Очигледно да је нашем народу било природно да певају у трохејском десетерцу. Али, тај ритам није природан у

енглеском језику. Најлепше песме су писане у јамбу, што није чудно, јер енглески језик је врло богат једносложним речима и обилује, наравно, одређеним и неодређеним члановима (the, a) који су увек ненаглашени, тако да ако хоћете да кажете „сто”, ви не можете да кажете само „сто”, него морате да кажете или „the table”, или „a table”. У сваком случају имате јамб, пошто су the и a увек ненаглашени. Према томе, то је језик створен за јамбски стих, као што је некада јамбски тетраметар био стварно први избор руских песника у 19. веку. Јамбски тетраметар био је природан избор великих енглеских песника, почевши од Шекспира који је писао у том ритму. То је ритам који је природан и које енглеско уво најбоље прима.

БЂ: Да ли сте имали прилике да видите преводе Шекспирових дела на српски? Како Вам то изгледа? Ево мале дигресије, али ме баш интересује.

КГ: Врло важна дигресија. Када ми говоримо о преводима Шекспирових остварења на српски, ми махом имамо у виду његове позоришне комаде, а ти комади су јако мисаони, те комедије и трагедије, нема драма код Шекспира које нису веома интелектуалне творевине, тако да не морате да обраћате толику пажњу на форму, на звук, на певање. Нисте у тој обавези, пошто је мисао оно што стварно, или духовитост, ако је комедија у питању, или трагичност, и то је оно што носи тај комад.

Одавно нисам била на позоришној представи неког од Шекспирових дела на српском језику.

Сећам се, наравно, свог детињства. Сећам се Добрице Милутиновића, нашег славног глумца. Ваше генерације га познају по „Добричином прстену”. Ја га се сећам као Шајлока, на пример, и да смо га гледали и слушали отворених уста у једном стварном одушевљењу. Кад год су направили те представе, оне су биле врло успешне и наш народ је то волео. Наша позоришна публика их је примала са одушевљењем. Рашу Плаовића смо гледали као деца. Ви њега познајете због сцене „Раша Плаовић”, а ја као Хамлета. Дуго ми је требало да нађем бољег Хамлета од Раше Плаовића.

БЂ: Јесте ли га нашли после?

КГ: Јесам, у Лоренсу Оливијеу. Но, вратимо се вашем питању. Постоји данас једна тенденција да Шекспир треба да се изговара као проза. Ако то морате да радите на страном језику, што је једно, то не морате да радите када га представљате на енглеском. Не знам да ли сам одговорила на Ваше питање.

БЂ: Јесте. Вратимо се на српске јуначке песме. Очеидно, велики изазов за Вас. И то не можемо рећи само као преводиоца, већ као неког ко је имао мисију да пренесе и набој тих песама, и оно што су оне значиле, и идеју саму.

КГ: Јесте нека врста мисије. Јесте да је био инат, да је био бес против преводилаца који се усуђују да преводе песме, а да их нису сами писали. Мислим да нема ниједног човека који не би признао да је писао стихове, барем кад је био млад. Понегде је то било „Ти и ја, створења два” или „Много се вољу и иду у школу”... Тај нагон постоји, мислим, у сваком писменом, али и у неписменом човеку.

А онда схватимо да нисмо песници и да не треба то да наставимо.

Ви помињете моју књигу „Walls and the Cracks in the Walls” („Зидови и пукотине у зидовима”). Нисам је ја објавила. Ја то никад не бих објавила. Кажем, не бих ни српске народне песме, које су изашле у „Његошу”. То је мој отац послао не питајући ме за дозволу. Јер, ја осећам да нисам песник.

Песник је неко врло важан. То је велики човек у нашој средини. Дужност песника је света дужност. Ја то нисам. Ја сам врло обичан човек. Песник је нешто што је, може се рећи, пророк. Песник пише крилате песме. Говори о Вечној Истини, о вечним осећањима, о универзалним осећањима. Ја то не знам. Нисам довољно дубок мислилац, нисам довољно ватрена, усрдна - нисам песник. Пишем осредње песме.

БЂ: А можда сте само превише скромни?

КГ: Не, не.

БЂ: Волите да будете скромни? Где су настале те „пукотине у зидовима”?

КГ: Нећу да говорим данас о осредњим творевинама. Хоћу да говорим о српским народним песмама.

БЂ: Како сте се изборили са тим преводом? Да ли сте били до краја задовољни?

КГ: Не, наравно не. И пре неки дан сам решила да то и не желим да показујем више, ако ме неко пита, јер сам видела да сам погрешила, пре свега у самом издању. На пример, сматрам да сви преводи песама на други језик треба да буду у двојезичном издању, отприлике као што смо урадили „Геноцид”. Да се на једној страни да оригинал, а на другој превод.

Требало би да кажем и шта ја уопште мислим о преводу песама.

Мислим да се много времена троши на то да се сачувају сва својства песме у оригиналу, што је немогуће, пре свега због тога што је сама боја гласова дргачија. Нема вокала који се верно, сто-процентно, подудара са вокалом у српском и енглеском језику. Ти вокали не постоје. Ви не можете ни у ком случају од кларинета да направите клавир или од виолине бубањ. Не можете, а то је оно што се од нас тражи.

БЂ: Међутим, ритам, набој, енергију...

КГ: То није ритам.

БЂ: Код народних јуначких песама ритам је један.

КГ: И онда имате избор – да ли хоћете да сачувате оригинални ритам који не игра исту улогу у енглеском животу, у енглеском уху, у енглеском слушном животу, да сачувате трохејски десетерац, или да изаберете јамбски пентаметар, што је другачије, јер је друга структура стиха. Немате цезуру, немате место где морате да станете. У нашој народној песми цезура долази после четвртог слога и ту можете изабрати нешто што одговара енглеском уху.

Ми морамо да говоримо о нечему потпуно другом, а то је о боји вокала а, е, и, о, у, о звуку сугласника. Д, т, који нису d и the. То се разликује од енглеског t, ми видимо то. То није исто, то су два различита звука.

Ако то не можете да пренесете, зашто се онда толико и узалуд трудите да нађете исту риму, да нађете исти метар? Схвати, треба рећи себи, шта је та песма хтела да каже. Схватите на који начин је та песма то отпевала. И онда изаберите ту мисао, то осећање. Морате, ту не можете да лажете, ту не можете ништа да фалсификујете.

Ту морате стварно да сте верни човеку који је то написао. Потрудите се да мислите на слушаоце, јер песма мора да се чита наглас. Песма је прво певана, па онда написана. Мислите на енглеско уво, на француско, кинеско, на који год језик да преводите, како ће оно то да прихвати.

БЂ: Како су Ваше песме биле примљене?

КГ: Па, нису биле примљене због тога што постоји један велики проблем. Не знам да ли је овде позната чињеница да једно је написати књигу, а друго објавити је. Човек може да објави скоро све у Србији, али како продати ту књигу.

БЂ: Та књига је веома важна за студенте србистике.

КГ: Да, да. Мени је важније да се она прода у Енглеској, то јест, то би могао да буде један корак да се та књига представи публици.

Али не. Издавач је сматрао да та књига може врло лепо да лежи на складишту и ја сам, кад сам дошла овде, о томе причала са неким. И он ми каже: *Косара, ѿо је ѿако. То је начин нашеї живоїа.*

БЂ: Али, ово је врло важно, и требало би да престане да буде начин нашег живота, да се тако важне ствари, као што је превод наших јуначких песама, налазе на складишту неке издавачке куће.

КГ: Али, госпођо Ђоровић, узмимо за пример књигу „Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку”. Још је важније да та књига дође до енглеске публике.

„Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку”

БЂ: Књига „Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку”, штампана је у издању издавачке куће „Жагор”. Са нама у студију је госпођа Мирјана Литричин, уредник поменуте издавачке куће.

Госпођо Миро, Ви сте заиста објавили читав низ изванредних књига, а када је у питању наша гошћа, госпођа Косара Гавриловић, и њену књигу „Ребека Вест и Гавриловићи”. Ту је и „Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку”. Да се подсетимо - у питању су документи који су пронађени у Епархији рашко-призренској и косовско-метохијској. Књига је прво штампана у издању поменуте Епархије, а двојезично издање објавила је Ваша издавачка кућа „Жагор” 2011. године.

Мира Литричин (у даљем тексту **МЛ**). Тако је. Оригинал је изашао 2008, што је подвиг. Уз помоћ тадашњег Координационог центра за Косово, који је дао људе да помогну у сређивању архиве, што је изузетна ствар, штампање је помогло Министарство вера. И то је заправо збирка искључиво епархијских докумената и као таква представља целину. Што се мене тиче, то би могло да се зове „Косовска хроника”. Мени личи на косовску хронику 20. века, јер је први документ из 1915. и то би се онда можда сложило са оним историчарима који сматрају да је 19. век у Европи трајао до 1914, када почиње 20. век.

Наше издање је објављено у Београду, објавила га је мала издавачка кућа „Жагор” и то двојезично – паралелно српска страна и енглеска. Превод је, међутим, рађен у Грачаници. Значи и књига и превод су рађени у Грачаници. За једну овако малу кућу, као што смо ми, био је подухват да направимо једну такву књигу.

БЂ: Садржај, дакле...

МЛ: Пре садржаја хтела бих нешто да Вам кажем. Хроника јесте, али ја замишљаам читаоца након, рецимо, педесет година, коме књига дође у руке и прочита Предговор, а потом и Поговор. Он мора себи да каже: Да ли је могуће да је оволико историје стало у ову једну књигу?

И да бих Вам показала, морам да прочитам део Предговора који је 2008. написао епископ Артемије:

„Појаву ове необичне књиге омогућио је, пре свега, сам Промисао Божји, пројављен преко необичног чуда Божијег, после пострадања српског народа и СПЦ на Косову и Метохији од јуна 1999, када смо са својим народом прогнани са своје катедре у Призрену. У нашу Епископију се уселио немачки КФОР, који је преузео писмену обавезу да је штити, као и зграду Српске Православне Богословије и Манастир Светих Архангела. У Епископији је остао сав инвентар, као и богата епархијска архива, а ми смо седиште Епархије привремено преместили у манастир Грачаницу.

Године 2004, не слутећи ништа, осетили смо неку унутрашњу потребу да нашу архиву пренесемо из Призрена у Грачаницу. Тај посао смо обавили 15. 3. 2004, дакле само један дан пре стравичног мартовског погрома, који су у присуству међународних снага Кфора извршили шиптарски злочинци. У том погрому највише је пострадао Призрен.

Од 17. 3. 2004. спаљене су све призренске Светиње, као и зграда Епископије. Да дан раније архива није изнета, била би у пламену и огњу свагда уништена, а тиме избрисана за свагда документа која сведоче о страдању српског народа и СПЦ на КиМ кроз цели 20. век.”

И само још једну реченицу ћу прочитати из Предговора, да бисте схватили временски оквир на који су се уредници одлучили.

„Може изгледати чудно да у овој књизи нема докумената који говоре о најновијим злочинима на КиМ, која су почињена, и још увек чине Шиптари под окриљем међународне заједнице, у присуству УНМИКА и КФОРА, као и у покушају насилног одвајања КиМ од државе Србије. Овде треба објаснити да је то стога што период нашег епископовања у Епархији рашко-призренској од 1991. није обухваћен овом књигом из разумљивих разлога. То ће вероватно као анекс овој књизи припремити и штампати неко други, када се буде писало о догађајима у вези са распадом некадашње СФРЈ, као и о владавини Унмика на КиМ.”

Што значи да ова књига почиње једним документом из Првог светског рата, 1915, а извештај даје преживели сведок тог догађаја, наравно, тек 1920.

БЂ: У питању је покољ над Србима у Манастиру Светог Марка Коришког 1915. године.

МЛ: То је покољ који су 16. новембра извршили месни Албанци који су дали бесу. Ту је заноћила група трећепозиваца, цивили, просто су се склонили. Новембар, хладноћа, и прелаз преко Албаније. Они су их ту на извештан начин заробили. Главари су се договорили да им дају бесу, и сутра су их поклали, укључујући и настојатеља манастира. Преживео је начелник округа који 1920. године, по дужности, описује тај догађај. То је манастир Св. Марка Коришког, близу места Кабаша, и оно што је занимљиво кроз целу књигу (ја сам је сад поново прегледала пред емисију) јесте да до последњег документа можете пратити шта се догађа са тим манастиром. Колико је пута порушен у Првом рату, па онда изграђен, па онда у Другом рату порушен, па онда постепено грађен, па онда 1973. пожар, па поново се скупе православни сељани и обнове, па онда 1982. поново рушен, вероватно 1990, и надаље.

БЂ: И сада имамо скрнављење гробаља и манастира, страховита страдања манастира 17. марта.

МЛ: Једно од великих поглавља чине извештаји епископа Владимира, а онда, за дугог епископства епископа Павла. Његова борба је једно посебно поглавље.

БЂ: Од које до које је то године?

МЛ: Практично од стварања Југославије до 1989, када се завршава са тим.

БЂ: Од краја Другог светског рата.

МЛ: Како каже епископ Артемије: „Из разумљивих разлога ми не уносимо податке из периода у ком смо ми епископствовали.“ То су просто правила неког можда бившег света, али ваљда и дан-данас могу још увек да се разумеју.

Хоћу да Вам кажем да историја рушења и обнављања очигледно неће стати – они руше, а ми ћемо увек обнављати. То некако извире из ове књиге.

Косара Гавриловић је већ поменула тај Индекс који помаже и значајан је за људе који нису научници или историчари. Збирка докумената је књига не много занимљива. Нема повезану радњу,

није роман, али ту је Индекс. Пре свега у њему смо навели свако име као најбитније, али када су кренула имена, кренули су и догађаји.

БЂ: Ево, мало да приближимо слушаоцима како то изгледа да би могли себи да представе колико је значајно, у ствари, уредити књигу са оваквим Индексом, јер је све веома прегледно.

МЛ: Ево, сад ћу да Вам прочитам. Дакле, Владимир Љубомира Рајић, епископ рашко-призренски од 1947. до 1956. - то је једна одредница у индексу.

15. 5. 1947. - Свим намесницима у Епархији рашко-призренској наложио је да се са великом усрдношћу одазову одлуци Синода за прикупљање података о страдањима СПЦ и српског народа за време окупације.

30. 9. 1947. - Известио је Синод да је официр Удбе запленио све извештаје о страдању под окупацијом у гњиланском намесништву и да је архијерејски намесник, на захтев државног тужиоца у Гњилану да му достави распис Синода, тај исти 1947. доставио оверен препис и распис.

19. 11. 1947. - Доставио је Синоду извештај о страдањима под окупацијом за Приштинско, Косовско-митровачко и Новопазарско намесништво, са напоменом да се извесни пароси устежу да поднесу извештај из страха да не би одговарали.

Једна нотица садржи један или два документа. Тако је 14. 9. 1948. известио Синод о хапшењу камничког пароха Димитрија Поповића, рушењу црквене ограде и старе црквене зграде, као и о томе да државне власти на црквеном дворишту дижу своју зграду.

БЂ: У питању је, дакле, комунистичка акција и операција.

МЛ: Тако је. Погледајмо шта је у Индексу забележено за 1948. годину.

8. 10. 1948. - Синоду траже податке за епархију о броју православних, о броју свештеника, монаха, цркава, црквених поседа, фондова.

10. 3. 1953. - Поводом пописа становника у целој земљи, расписом обавештава парохијско свештенство да је у пописне листе слободно уносити вероисповест, што је загарантовано државним Уставом. И после шаље извештаје пароха о том попису.

И последња нотица.

1961. - На гробљу у Призрену разбијена порцеланска слика на надгробном споменику епископа Владимира, као и на свим осталим православним споменицима.

БЂ: Да, и само овај кратак преглед онога како ова књига изгледа, сврстава је у један од веома важних документацијских књига архивског типа, нешто над чим треба нарочито бдети.

Дакле, архива је спасена 15. 3. 2004. године, један дан пре мартовског погрома, изведеног од Албанаца на Косову, у присуству међународних снага Кфора. У том погрому највише је страдао Призрен.

Тог 17. 3. 2004. све призренске светиње бивају спаљене, као и зграда Епископије, но, како каже епископ Артемије, уз Божју помоћ, архива је изнета и тако Ви долазите у могућност да начините ову веома драгоцену књигу докумената.

Дакле, акта и документа која говоре о страдању српског народа и СПЦ на КиМ кроз читав 20. век сачувана су у потпуности.

МЛ: Били су тамо архивисти. Очигледно, то је заслуга сарадње Епископије и епископа Артемија са Координаторским центром за тадашње Косово. Они су послали стручњаке да среде архиву.

БЂ: Како је вршен избор докумената?

МЛ: Ево шта пише у Предговору. Припрема ове књиге трајала је пуне три године. Уложено је много труда, добре воље, али и средстава. Није било лако определити се за обим и садржај ове, по свему, несвакидашње књиге. Трудили смо се да њен обим буде у разумним оквирима, али не на штету истине коју сведочи. Изабрали смо само она документа која јасно и недвосмислено сведоче, али и упућују поруку свима којима је намењена, о монструозним размерама злочина почињених над људима Косова и Метохије, над њиховном духовном и културном баштином, као и над непокретном и покретном имовином током 20. века.

БЂ: Да, то пише у Предговору. Ова збирка докумената је „моћна опомена, показатељ, онима који имају очи да виде, али не виде, и имају уши да чују, али не чују, да дођу себи и да престану безакоње додавати безакоњу и злочине злочину. А један је од највећих злочина управо тај однос према жртвама у самом српском корпусу жртава, који је све већи, у смислу све већег заборава и олаког лицитирања и недовољног инсистирања на истини.”

КГ: Јесте, и онда кад Вам се укаже прилика да објавите овакву једну књигу, онда се појављује ново питање, јавља се нови проблем - како ту књигу поделити са светом. Јер смо ми то радили да би свет био упознат. Оно што можете да урадите за жртву јесте да признате њено страдање. Ако хоћемо истину да бранимо на овом свету не

можемо све да препустимо за онај свет, да кажемо: „Бог ће све то средити.” То је тачно. Бог ће све то средити, али то не скида са нас обавезу да се на неки начин одужимо жртвама.

БЂ: Али, изгледа да наше садашње, нове генерације имају управо обавезу, што се тиче очекивања, да забораве на жртве и да их потцене, да умање њихов број, њихово страдање и да на себе приме крст геноцидног народа.

МЛ: Ова књига о томе не говори. Ова књига говори о супротном. Она је фактографска, као што сте видели.

БЂ: То је архивска грађа која је педантно сређена.

МЛ: Пазите, има ту, како да Вам кажем... има ритма. Значи, први распис о попису штета сачинио је епископ Серафим 1942. августа месеца. Наравно да свештеницима тад није било нимало лако да то пописују. Нису смели да се крећу. Морали су да побегну, рецимо, у Србију да не би били убијени. Кретање им је било апсолутно онемогућено. То је било јако тешко.

После рата он одмах почиње свој рад.

1947. маја месеца - Синод доноси одлуку да се прошири рад Комисије за припремање података, која је тад била обавезна, и даје упутство које је врло детаљно. Сад ћу Вам прочитати кратко упутство које важи за сву српску патријаршију, не само за Косовско-метохијску епархију.

Упутство садржи питања:

Када је почела окупација у Вашем месту, парохији и срезу?

Опишите држање нашег народа приликом доласка окупационе власти.

Какав је став заузео окупатор?...

Упутство садржи 12 тачака.

Дванаеста тачка: „Ако имате, пошаљите фотографије, плакате, огласе, разне летке и томе слично из времена окупације.”

И по томе се поступа.

Рецимо, улазак Немаца у Приштину је јако добро описан, што је за сваког историчара важно. Погром у Призрену је настао не када су Немци дошли, него када су Италијани сменили Немце, јер су Немци држали, како се ту каже, неку дисциплину. Дан уласка италијанске војске у Призрен, 17. априла 1941, био је знак за почетак страшног покоља. Битан је и начин на који је погром изведен, на који су вршени покољи. Рецимо, случајеви два брата студента,

овде документовани, били су страшни. Један од њих је обезуђен и то све овде пише. Значи, у документима стоји: та и та мала парохија, окупација је почела тада и тада, завршена тада и тада, догодило се то и то, оно што сам ја могао да видим, оно што сам ја могао да запишем. Госпођа Гавриловић је приметила из Индекса, како се на основу злочина у миру или у рату, под једном или дугом влашћу, може пратити ритам власти, када власт дозволи убијање, у којој мери га дозвољава.

БЂ: На коју власт мислите?

МЛ: Од немачке, италијанске, комунистичке, социјалистичке до постсоцијалистичке власти. Значи комисија је за целу Југославију о пописивању штете и жртава почела да ради 1945. и завршила 1947. године. Синод СПЦ доноси одлуку 1947. да морају да наставе са тим јер не могу да попишу све. Они већ 1961. морају да донесу одлуку да дејствују код надлежних народних власти да се у рату оштећени православни храмови не руше даље, него да се заштите. А већ 1969. године постоји одлука Синода о прикупљању података о истребљењу Срба, а то значи о убиствима, пребијањима, исељавањима. Онда почиње нови талас извештаја о убијањима и прогонима и ти подаци се сакупљају према новом упутству. Дакле, једно је упутство из 1947. које се односи на окупационе власти (Италијане, фашисте, Шиптаре, све непријатеље), а у ослобођеној домовини у којој важи Устав. Упутство из 1969. године налаже да се испита следеће: „Колико је и из којих села од 1945. године до данас, 29. априла 1969. године, православних породица и појединаца напустило своја огњишта из тих крајева бежећи од насиља? Колико је лица погинуло, колико физички претучено, колико је кућа и црква порушено, колико стоке уништено и колико је материјалне штете нането 1969. године?” Геноцид се наставља.

БЂ: То је књига докумената непроцењивих по значају. Колико је она нашла простора у библиотекама, будући да је урађена и на српском и на енглеском језику? Веома је важно да се једна таква књига нађе и да буде доступна читаоцима. Да ли је и како пласирате?

МЛ: Колико ми успемо да поклонимо и повремено што се понека купи. На прошлом Новогодишњем сајму у Дому синдиката та књига се куповала, а ми, пошто заиста имамо мале снаге, нисмо успели да поклонимо ни онима којима смо намеравали да поклонимо.

БЂ: Да ли је књига ушла у откуп од стране министарства?

МЛ: Не, ова књига је свуда упадала у мртву тишину. Кад је то прво лепо издање завршено, 2008. појавила се она на Сајму. И

кад је требало да крене, већ су облаци почели да се навлаче над епископа Артемија, па је вероватно да је књига била повучена. Већ сам говорила о количини историје која ту, у првом издању, постоји. Један од прилога набраја епископе рашко-призренске у 20. веку, па је међу њима, наравно и епископ Артемије чија је биографија претрпела мале измене између првог и другог издања. Значи у првом издању биографија епископа гласи: Епископ Артемије Радосављевић рођен је 15. јануара 1935. у селу Лелићу код Ваљева. Богословски факултет је завршио у Београду, а докторат из богословије стекао на Богословском факултету у Атини. Године 1978. оживео је Манастир Црну Реку, сабравши тамо највеће монашко братство у Српској Цркви. На катедру епископа рашко-призренског изабран 1991. године, наследивши на том месту Патријарха српског Павла. У другом издању из 2011, већ је морао да се дода један кратак пасус у биографији: „Фебруара 2010. против-уставном и против-канонском одлуком Светог Архијерејског Синода СПЦ, привремено је удаљен са своје епископске катедре. У мају исте године, одлуком Светог Архијерејског Сабора, коначно је уклоњен из управе Епархије рашко-призренске без икаквог канонског и црквено-судског поступка, без суда и пресуде да би на Сабору у новембру исте године био лишен епископског чина и враћен у ред монаха. Епископ Артемије није прихватио такве неканонске и неуставне одлуке врха СПЦ, него је остао и даље у свом звању и деловању, оно што је био, епископ рашко-призренски, само сада у прогонству.”

КГ: Хтела сам да кажем само ово. Јасно је да ова књига, „Геноцид над Србима на Косову и Метохији у 20. веку”, не може да се шири никуда, јер нама је забрањено, владики Артемију је било забрањено да продаје своју књигу ван своје епархије. Није му било забрањено, колико онемогућено. Ако сте хтели да купите ову књигу када је први пут изашла само на српском језику 2008. године, морали сте да одете у Грачаницу и тамо је купите. Кад је владiku заменио његов администратор Атанасије, он је нама објавио: *Ми смо ђријашељи, Албанци су наши ђријашељи. Немамо чега да се бојимо.* И Цркви као таквој (она данас може да лије крокодилске сузе за Косовом, не треба им веровати), ова књига је сметала. Цркви је сметала, а камоли Тадићу, камоли светској влади.

ДРУГИ ДЕО

Биљана Ђоровић и Милоје Стевановић

Сећање на Косару Гавриловић

Емисија *Контрапункт*, Радио Београд 2, 13. 5. 2019.

Гост: Милоје Стевановић

Аутор и водитељ: Биљана Ђоровић¹

Биљана Ђоровић (у даљем тексту **БЂ**): Добар дан, поштовани слушаоци. У емисији *Контрапункт* овог јутра сећамо се Косаре Гавриловић која је преминула 25. јануара, у 95. години живота, у Београду. Косара Гавриловић је једна од највиших представница старог српског исељеништва, ћерка је доктора Милана Гавриловића, једног од оснивача Српског земљорадничког савеза, министра и дипломате у Краљевини Југославији. Дипломирала је француски и руски језик, књижевност, историју и историјску мисао на Кембриџу. Предавала је на Универзитету „Џорџ Вашингтон“ у Вашингтону, а потом је радила и у Светској банци. Након пензионисања била је преводилац владике Артемија, а једно време живела је у манастиру Грачаница. Ауторка је књиге превода двадесет једне српске народне песме на енглески (Serbian Literary Company) објављене у Торонту 2002. и преводилац докумената који су објављени у књизи „Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку“. Основу ове књиге представљају документа архиве Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске. Објављена је најпре на српском језику, у издању Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске 2008, а потом и у двојезичном издању, на српском и енглеском језику, у издању Жагора 2011. године. Ауторка је књига „Ребека Вест и Гавриловићи“ и „Walls and creeks in the walls“. Приредила је за штампу и „Лондонски дневник“ Милана Гавриловића. У питању су мемоарски записи њеног оца настали током његовог деловања у оквиру избегличке југословенске владе у Лондону током Другог светског рата. О Косари Гавриловић за наш програм говори Милоје Стевановић, њен саборац, власник изузетно успешне компаније КМН, аутор великог броја књига које чувају језик, традицију, памћење и истину. У емисији ћете слушати и документарне материјале из емисије *Силен*, у оквиру које је реализован циклус од девет емисија разговора са Косаром Гавриловић. Те емисије представљају документ првог реда о животу и раду ове изузетне, јединствене, непоновљиве и узбудљиве жене. Чућемо

1 <https://www.rts.rs/page/radio/sr/story/24/radio-beograd-2/3409973/kontrapunkt.html>;
https://www.youtube.com/watch?v=GUb_udNyuLU

У гостима код Милоја и Наде (с лева на десно): Косара, архим. Варнава, архим. Николај, владика Артемије и домаћин

најпре одломак из једне од емисија реализованих у оквиру емисије *Силен*, у ком је Косара Гавриловић представила генеалошко стабло, односно сажето говорила у овом делу о генеалошком стаблу своје породице. Слушамо Косару Гавриловић.

Косара Гавриловић (у даљем тексту **КГ**): Наше детињство! Мислим о њему као о стварно златном детињству, детињству из бајке. Mom оцу и мами моји студенти су говорили да то мора да је био брак из бајке и тражили су од маме рецепт за брак из бајке.

БЂ: Вратимо се на тренутке Првог светског рата. Ваши родитељи су прешли Албанију, али различитим путевима.

КГ: Јесте. Мама је пошла последњим возом из Ниша доле у Грчку. Можда је прошла један мали део Албаније, али возом. Дошла је до Солуна па онда је ишла, не знам како, бродом и не знам како, око Грчке до Крфа, а тата је ишао пешке преко Албаније. Његов шеф, Никола Пашић, јахао је на коњу.

БЂ: Он је био Пашићев секретар.

КГ: Пашић је имао три секретара, један је био тата. И захваљујући њима, односно госпођи Ђурђини Пашић, моји родитељи су после

смрти мога најстаријег брата, отишли у Лондон, где је тата био трећи секретар у посланству. Једно време му је био шеф Јоца Јовановић Пижон, који је после био његов шеф као други по реду председник Земљорадничке странке коју су заједно основали после рата. И једна од његових дужности је била да се брине о принцу Ђорђу који је био врло интересантна личност и за кога је мој отац имао велику љубав, топлину и разумевање. Био је веома интелигентан, али није био сасвим прихватљив у друштву. Имао је, тако, чудне идеје. Један пример: био је врло дарежљив и онда, изводио је, тако, младе чиновнике на вечеру и тако даље, и поручивао је скупочена вина; тата се трудио да ограничи његово расипање, рекавши: *Не, хвала, досџа сам љио и не моју више*. Ђорђе је скочио, испразнио је све чаше на столу и поручио ново вино говорећи: *Све су чаше љразне, најуниџе их!* Или, једнога дана је донео врло, врло скупочену актен-ташну за мога тату. Тата је рекао: *Хвала, ваше височансџво, али ја већ имам своју акџен-џашну за коју сам врло везан*. И Ђорђе је ухватио ту актен-ташну, и пошто је био невероватно јак човек, исцепао је на комаде и рекао: *Саг је више немаш*. Такви су били његови испади.

БЂ: Причајте нам о породици својих родитеља. То је веома занимљиво, како се та историја одвијала, будући да ћемо вашу породицу видети у вртлозима Првог и Другог светског рата и послератног живота.

КГ: Мало смо знали о породици нашег оца. У великом холу, у нашој кући која је сада резиденција египатског амбасадора, у Андре Николића број 12 на Топчидерском брду, била су два велика портрета. На једном је био Цинцар Јанко, наш чукундеда, прадеда моје маме, у срмом извезеном, не знам како су звали те капуте, са два пиштоља, с јатаганом... Уопште, врло интересантна личност за нас децу. А други је био у некој тоги, да ли универзитетској, да ли судској, пуначак, питом, господствен; он нас није занимао. То нам је био прадеда, отац наше бабе по тати. О татиној породици једино смо знали да су два брата са Поповог поља, близу Неретве, убила некога и побегла преко границе. Једноме брату се губи траг, а други је стигао до Вршца. У Вршцу се запослио код једног крчмара. Прао је судове, подове и тако даље. Крчмар је имао лепу ћерку, звала се Анђелија, имала је прџаст нос и била је врло темпераментна жена. Она је убила лопова. Ноћу је чула неку ларму, сишла доле, носила је велики кључ, наишла је на неког непознатог човека и мало га је такнула по глави - *џако ља је лако ударила* да га је убила. Е сад, они су се заволели и крчмар је рекао: *Да, ако узмеш моје љрезиме и моју славу*.

Дознала сам касније да у Херцеговини и Босни мушкарци који се прижене примају славу женине породице, а деца и презиме. Тако је урадио и мој чукундеда. Примео је славу и презиме Гавриловић и постао крчмар, али је сина послао на студије у Пешту, па у Беч. Татин отац Урош био је адвокат, и једне године је био и нешто у тој Градској скупштини. Оженио се са ћерком Андрее фон Васића. Фон је била велика ствар. У Аустроугарској су, као што знате, државни чиновници били распоређени по хијерархији, као и војска. Тако је било и у царској Русији. Чиновници су били униформисани и имали су рангове. Изнад извесног ранга имали су право да уведу *фон* пред презиме. И моја баба Агљица, то ми је говорио тата, никад није заборавила да је била фон Васић (крај одломка).

Наша грађа Бака

БЂ: У данашњој емисији *Силен* говоримо о Косари Гавриловић, а ко је и каква је била Косара Гавриловић, слушамо њеног саборца, човека са којим је делила сличне, истоветне, моралне и духовне квалитете, једну изванредност и изврсност – Милоја Стевановића.

Милоје Стевановић (у даљем тексту: **МС**): Ми смо сестру Косару звали бака, из милоште, из љубави, из радовања. Она је била седам година старија од моје покојне мајке, али је била наш велики пријатељ и велики друг. Дакле, бака смо звали ту предивну старицу која је била један, ваистину, редак, рекао бих бесцен бисер у роду нашем. Моја супруга Нада и ја смо имали срећу, част, задовољство и радост да она неколико пута буде гост у нашем дому у Чачку, а у Београду смо се виђали бар једном седмично. Најчешће је са нама ручала, а онда је желела са Надом нешто да ћућури у четири ока, па је често одлазила са њом у суседни кафић и оне су тамо нешто причале... Једном приликом кажем: *Бако, Нада и ја се њимичемо скоро злајној свадби, сјасали су нам унуци за угају и женидбу, цео живој је њовела у кући и на њослу, а сад је њочела да иде њо кафићима, ви ћејше мени жену да искваријше.* А она ће: Милоје, ви не заслужујете овакву сујрују. Она је Наду волела, а волела је и мене, али ваљда је сматрала да има неке гордости у мени па је, као покушавала да то стукне, како би то моји сељаци у Драгачеву рекли, па је сваку прилику користила да буде моја жестока опозиција. Али, знате, то њено опонирање је било толико пуно љубави, толико пуно духа, толико пуно хумора. То је просто невероватно.

Резање славског колача у дому Милоја и Наде (с лева на десно): протосинђел Иринеј, Косара, архим. Николај, ђакон Паладије и владика Артемије

Њој су, што би деца рекла, кликери цактали. У једном секунду би из безизлаза у некој ситуацији нашла излаз. Када су ме избацили из Србске православне цркве зато што сам примио на своје имање рашко-призренске монахе, онда је она пред једном повећом групи људи, у којој сам се нашао, пришла и рекла: *Браће Милоје, ја морам да вам чесѿишам. Пре 30* (тада је то било 30, а сада је то већ 36) *јодина за нејријашеља државе су вас јроїласили они који су државу издали, а сада сѿе доживели да вас из цркве екскомуницирају они који носе ѿаино јрсѿење и ѿаине најрсне крсѿове. Ви заисѿа нисѿе моїли већа јризнања јод сводом небеским да добијете.*

Голубови и јујушке

Она је била интересантна по томе што је од сваке ситнице могла да направити пријатан угођај. Имао сам обичај да храним голубове, и они су се до те мере ослободили да су ми слетали на руке, на рамена. Она ме једанпут затекне на Калемегдану и каже: *Милоје, зашѿо храниш ѿе неваљалце? Па, реко: Како неваљалци, зар*

није Госѿод рекао да и ми будемо безазлени као ѿлубови?. Она каже: Јесѿе, али Госѿод је мислио на ѿуѿушке, а ови ѿвоји зликовци су ѿрошерали ѿуѿушке из овоѿ прага. После тога одемо на ручак у Скадарлију. Тад сам прибегао малом лукавству. Није знала да се тај ресторан у врху Скадарлије зове Два бела ѿлуба. Ту смо ручали на тераси пошто је био леп, пролетњи дан. Кад се завршио ручак, ми смо уз чашу вина остали у дугом разговору и она је мени испричала читав свој живот од њеног детињства које је провела у Београду, на оном Топчидерском имању, у винограду, код свог прадеде па редом преко избеглиштва, па до универзитета у Лондону и универзитета „Џорџ Вашингтон“ у Вашингтону. Кад смо ми привођили крају тај наш разговор ја је питам:

– Бако, како вам се свиђа овај ресторан? Каже она: Веома је
фино овде, врло сам задовољна.

– Па наравно, знаѝе како се он зове?

– *Како?*

– Два бела їолуба.

– Записѣа.

– Заиста, али не зове се Две беле јујушке.

Бака је то, у тренутку, доживела као пораз. Испричах јој да су овде свраћали Нушић, Ђура Јакшић и тако даље. Затреперила је оним њеним очицама иза наочара, смотала штапић и показала месингану таблу на којој пише „Два бела голуба” латиницом. И ту ме матирала:

– Јесам ли вам рекла да то није истино?

Таква је бака била, једна интересантна, правдољубива и духовита жена.

Овај човек је неїсмен

Обичај је да се о мртвима говори све најбоље, али бака Коса, Бог да јој душу прости, то заиста заслужује. Ако ми допустите, прочитаћу одељак из моје књиге *Ћиомени, дужи од живоја*: „Често су ми лектори, писмени људи, турали примедбу због тога што пишем србски. Споради тога ми је бака Косара Гавриловић једне прилике рекла да је у мојему тексту уочила правописну грешку:

– Уместіо сріски, найисали сїе србски и їо не један їїї.

– Бако, није ђрешка но намера ђешка. Мој оѓац је био СРБ а јок СРП и заѓо ја намерно ђишем и ђисађу: србски док сам жив.

– Добро. Ти имаш ђрава да ђишеш ѓако како ђишеш, а ја имам ђрава да кажем: Овај човек је неђисмен!

Иначе, она је била велики истинољубац. Сведочанства у њеним књигама, у њеним емисијама, у њеним предавањима мислим да ће се изучавати једног дана. Ја сам имао сређу, а и ви сте, верујем, имали прилику да са њом направите читаву серију емисија *Силен*.

БЂ: Јесте, девет емисија. То је један изванредан преглед живота и рада и њених идеја. Заиста било је импресивно слушати Косару Гавриловиђ.

Замеђак ове књђе

МС: Ево, пошто је код мене микрофон, искористиђу прилику да тражим ваш благослов – дозволу да за неку годишњицу њеног упокојења приредимо књђгу која би била, у ствари, транскрипт тих емисија. То би био најлепши и највеђи споменик који бисмо могли подиђи тој старици која почива преко пута цркве Светог Николе, на Новом гробљу.

БЂ: С највеђим задовољством и велика ми је част.

Осђавила Америку да би ђомођла владики Арђемију

МС: У мојој канцеларији с поносом држим двојезичну документарну књђгу на српском и енглеском језику, „Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку“, која на првој страници чува топлу Бакину посвету мојој маленкости коју је исписала на божиђном сајму књђга у Дому синдиката 2011. године. Бака Косара је оставила Америку, оставила је све, и дошла да буде бесплатни преводилац владики Артемију, у оно најцрђе време када су Шиптари сатирали српски род по Косову. Она је ту жртву принела на олтар отачаства, рекао бих, из три разлога. Имала је преголему љубав према Косову, имала је преголему љубав према православљу и преголему љубав према владики Артемију кога је изузетно поштовала видевши да храбро одстојава на светоотачком путу. Доказ да је она заиста била права исповедница вере јесте и чиђеница да је протерана из Грачанице истог дана кад је неканонски смеђен владика Артемије.

Владика Артемије и Косара Гавриловић

Поштована Биљана, ја сам вам донео и ево сад ћу вам предати снимак где она врло кратко, убедљиво, невероватно достојанствено и храбро објашњава тренутак свог прогона из Грачанице када је узела своју торбицу, ишетала и отишла.

Куд је отишла?

У неизвесност. И она је после тога као подстанар живела на разним адресама. Последње године свога живота провела је у Бистричкој улици, у близини монаха владике Артемија који су, између осталог, о њој бринули као да су јој рођени синови.

Укроїла ѿобеснелої – транскрипт видео-записа –²

КГ: Али сам ја прва избачена када је почела таквoзвана Дечанска окупација Грачанице, кад су Дечанци упали са такозваним администратором, владиком Атанасијем Јевтићем, који је побеснео. А некад је био је наш добар пријатељ. Њега знам одавно, од '76. године. Никад нисам видела такву промену у човеку који ме је избацио зато

² <https://www.youtube.com/watch?v=qHnBReDEz3c> OSVEĆENJE CRKVE SV STEFAN u GRDOVICIMA kod ARILJA Tv Duga Plus 2013

што се открило да сам послала писмо, тражећи помоћ широм света, да се наши монаси збрину јер смо били у таквом стању... Просто, били смо гладни. На тренутак, када је Теодосије послао поруку архимандриту: *Ница, тако га је звао, хоћеш да ти монаси једу, дођи, њоклони се и нахранићемо те*, мени је владика Атанасије наложио: *Одмах!* Послао је писмо „због лажи које ширим” и тако даље: *Одмах, смесџа да се љуби из манасџира*. А онда је дошла монахиња и рекла: *Даће он теби два саџа да се сџремиш, имаш два саџа*.

И ја сам се за два сата спремила и отишла. Нисам могла да га избегнем, пошто су наше келије биле једна поред друге. И ја баш излазим, са мном су биле неке сестре, кад је он улазио у своју келију: *Идеш!* Ја кажем: *Да!* И онда се окрене њима и почне да ме благи: *Из џако добре џородице, из џако чесџиџе џородице, брука једна да џа жена џосџане џаква, лажљивица, некада је била џамеџна, а сада је луда...* Свашта, свашта.

Сви стоје скрушено, јер он се дере као сивоња и улази у своју келију, а ја му викнем: *Владико!* Он се окрене. *Баш збоџ џоџа џџо сам из те џородице нећу вам дозволиџи да изиџраваџе Боџа, јер ви Боџ нисџе!*

Неусџрашива Бака

МС: Бака Косара је увек била у првим редовима кад је требало показати храброст. Сећам се, рецимо, на косовским барикадама, када је покушала онако мала и онако стара, а очкоперна, да се супротстави том лудилу да се Србија границом дели од срца Србије. Провела је на барикадама неколико дана.

Једном сам путовао с њом на Косово. Били смо у нашем катакомбном манастиру, посвећеном Светом Сави, у Жеровници, у непосредној близини Косовске Митровице, и тамо су нас прозвали да беседимо. Ја сам беседио мислећи да сам рекао неке храбре ствари, а кад је бака Коса узела реч, оставила ме је у прабини. Просто је то била једна неустрашива жена.

Кад смо протестовали пред Патријаршијом против безакоња које се догађа у тој кући, бака је и ту била. Ту је било неколико стотина људи. Неко је понео икону, неко српску заставу... Ту се нашао један човек, рекао бих грмаљ, виши од мене, који је држао високо подигнуту византијску заставу. Био је на Светој Гори и добио на поклон ту заставу, пошто су они под јурисдикцијом васељенског патријарха. И бака Коса, која је била врло виспrena и која је

Косара и Милоје на протесту пред Патријаршијом

знала оно што ми у том тренутку нисмо знали, да је васељенски патријарх у ствари јеретик, жесток екумениста, будући папа источни, када је угледала заставу, викнула је: *Склониће њо! Склониће њо, иначе ћу да изиђим и њу засћаву и вас! А ње нема до испод пазуха тог барјактара.*

Онај човек, збуњен смота заставу. Пре неки дан сам, после сахране сестре Косе, срео тог човека у манастиру Светог Јустина у Барајеву, па му кажем: *Добро си њи љрошао, не изиђи ње Бака Коса.*

БЂ: Слушате емисију *Конџрајункџ* у којој се сећамо Косаре Гавриловић, једне од највиших представница старог српског исељеништва, ћерке доктора Милана Гавриловића, жене која је дипломирала француски, руски језик, књижевност, историју, историјску мисао на Кембриџу, а предавала на Универзитету „Џорџ Вашингтон“ у Вашингтону. Сећамо се приче која се тиче њене професуре на Универзитету. Слушамо одломак, документарни материјал, из емисије *Силен*, Радио Београда 2.

БЂ: Госпођо Косара, историја као мистерија застала је за вас у тренутку кад сте кренули да градите каријеру у Сједињеним Америчким Државама. У време рата у Вијетнаму били сте професор на Универзитету „Џорџ Вашингтон“ у Вашингтону. Предавали сте руску литературу и језик. Реците нам како се сећате тих бурних година? Да ли сте упознали Мартина Лутера Кинга?

КГ: Нисам га познавала. Било је врло бурно, наравно. Биле су велике демонстрације на Вашингтонском универзитету и врло интересантно је било гледати и учествовати у свему томе. И некако, двојако. Ни за кога не можете да кажете 'идем за њим' јер он зна шта ради. Све је дупло или трипло, све је тумачење, овакво или онакво. На пример, после убиства Мартина Лутера Кинга оно што је стварно огорчило све нас биле су демонстрације на једном охајском универзитету. Држава Охајо, University Kent се звао, где су неки студенти убијени, а убили су их специјалци. И онда, наравно, наши студенти су се побунили, демонстрирали су против рата у Вијетнаму и због убиства Мартина Лутера Кинга, али они су све то некако спроводили као неки перформанс. На једном великом скупу, у сали сви професори и студенти заједно, надвикујемо се, покушава свако да изнесе свој став, ја замолим колеге, пред студентима, да буду увиђавни, јер то је доба испита годишњих и немогуће је, за млад свет, па и за нас старије, за професоре, да се концентришемо на оно што треба да радимо, а то су испити. Студенти на то направе русвај. Упадну у све учионице и поломе прозоре, столове, све што су могли да поломе и универзитет одмах каже да им дамо дипломе само нека оду, свако ће добити пролазну оцену. Рекох: *Не, њо не може да буде. Мора њако да буде*, каже мени декан. Ја кажем: *Госјодине декане, не може. Моја рука мора да њојџише ње оцне, а моја рука њо неће урадиџи. Моју да вам кажем, ја сам њолајала исјиџе за време раџа у Енјлеској њод бомбама. Додуше, Кембриџ је био бомбардован само једанјџи, али Лондон је јорео. Моји су живели у Лондону, а ја у Кембриџу. Нико мени није дао оцену, а да је нисам заслужио. Не дам!* И мене моји студенти, који су ме обожавали до тог тренутка, каменују. Буквално ме каменују. Они су чули, били су ту, ушли су у салу где смо ми о томе већали и чули су како је Mrs G., одједанпут, од пријатеља постала непријатељ, тражи да се полажу испити, какав је то начин. Окупирају моју канцеларију и кажу: *То је безобразлук. Ја кажем: Како безобразлук? Ја сам на вашој сјрани, ја сам јројив Вијетнамској раџа, ѡреба јројесјоваџи, ѡреба јоказаџи сјав. Замислиџе како би ѡо одјекнуло кроз Америку, да цела јенерација јадне на исјиџу јер одбија да јолаже. То би било дивно. А они мени кажу: Да, али сјџа ће биџи с нашим сјијендијама?* Ја рекох: *Или смо дошли овде да јоворимо о Вијетнаму или о вашим сјијендијама. Све се у живојџу јлађа. Ако хођеџе да будеџе јолиџички акјивни, не можеџе мислиџи на своју добиџи.* И они бесни на мене. Сад ја кажем:

Ја ћу бићи овде од 7 до 10 ноћи, да 1помоћнем сваком с1уденцу који није успео збо1 ових нереда да се с1реми за испит1е. Бићу овде. Седим, не излазим, 1аркирала сам кола 1у не1де близу... Баш испред зграде где је била моја канцеларија, у приземљу, осетим да ме нешто удари у леђа, па у раме и схватим да ме неколицина њих каменују, али из жбуња, у мраку, уместо да дођу да ме ударе спреда. И наравно, наљутила сам се и рекла: *Косара, нећеш 1обећи. Немој да савијаш 1лаву. Ако 1е ударе у 1лаву ударили су 1е у 1лаву, али не можеш 1оказати да си у1лашена*, као што сам била уплашена. Отварам врата, једва сам откључала, у мрак улазим и поново закључавам врата за собом и идем из канцеларије у канцеларију, спуштам ролетне да не виде тачно где седим. Осветљена канцеларија, велики прозор, могу да ме убију, а ја баш нисам желела да погинем. Они желе да добију оцене за које се нису ни трудили. Ето, то је. Тако да, у ствари, врло озбиљни догађаји, као што је Вијетнамски рат, побогу, постају фарса за моје студенте.

То вам је Америка.

БЂ: Она је била веома лепа жена и у тим годинама. Одисала је неком невероватном енергијом и оно што је пленило код ње то је била виспреност. Изузетно добро је познавала све што се тицало цркве. Најбоље се то види у њеним полемикама са Атанасијем Јевтићем где се може рећи да је ту полемику она, у свим тачкама, добила.

Језик рода своја је у срцу носила

МС: Живела је у побожној породици. Друго, много је читала. Заиста је много тога знала. Била је изузетан познавалац и енглеског и српског језика, јер она се од српског никад није одвојила, иако је цео живот, осим детињства, провела у Енглеској и Америци. Као такву су је често ангажовали и у Светској банци да преводи, звали су је у State Department и у Белу кућу, нарочито кад долазе наши црквени великодостојници, с обзиром да многи преводиоци не познају каноне и црквени језик. Тако је она и упознала владику Артемија и схватила да је он стуб нашег православља. У својој књизи „Изгубљено јагње” цитирао сам један одломак из њеног чувеног предавања у Вашингтону.

Прейознала кукавице

„Лично знам за двојицу владика које је Стејт департмент натерао да се потчине, уценивши их оптужбом за ратне злочине, тврдећи да америчка Влада има необориве доказе за то, да се у било ком тренутку могу наћи у Хагу и бити оптужени као ратни злочинци. Али америчка Влада сматрала је кориснијим за Америку, или је то State Department сматрао, да они задрже своје положаје и сарађују са Америком. Они су се уплашили и реаговали као кукавице. Остали су на својим положајима и почели да испуњавају налоге Америке. А кад су постали кукавице, постали су и главни заговорници Западне Европе, Америке и њихових вредности...”³

Христѿов рајник

Њој је храброст заиста била особина. Не знам, не постоје речи којима би човек могао исказати или направити портрет те старице. Не знам да ли би то сликарима пошло за руком да дочарају, али то је била заиста једна јунак-бака, једна херој-бака, једна побожна бака, једна пожртвована бака...

БЂ: Али побожна на један врло ратнички начин.

МС: Тако је.

БЂ: Борац, ратник за православље.

МС: Она је била надахнута светоотачким предањем, оним што је исповедао Свети Марко Ефески, била је надахнута Светим Јованом Златоустим. Она је њихова дела имала у малом прсту и знала је да се ћутањем издаје Бог и због тога није ћутала!

Она је своју веру исповедала не питајући колико кошта. То је заиста једна несебична бака која је усправно ходила кроз живот, рекао бих да је она изданак српске мајке од искони. Она је продужила ту нит коју је заплела из оне кудеље мајка Јевросима, говорећи и учећи генерације да нам је *боље сајубиѿи ѿлаву неѿо своју оѿрешиѿи душу*. Мораће Дунавом и Савом да протекне још много клада да се роди једна таква српкиња каква је била Косара Гавриловић. Ово не говорим због тога што се она упокојила па се каже „о покојнику све најбоље”, у више књига сам и раније говорио о Баки Косари, али могао бих рећи да је она, између осталог, била наш велики учитељ.

3 Грешни Милоје, *Изјубљено јаѿње*, треће издање, Ниш, 2018, стр. 128-129.

Било је тешких тренутака, било је полицијских саслушања, свачега је било. Сећате се како је то све било после прогона владике Артемија. Али нико није смео да посустане, да задрхти или да се поколеба кад угледа ту очкоперну старицу која је заиста, заиста бриљирала у свакој ситуацији.

Из доброї корена добар ѿлог рађа

БЂ: Књига коју је она припремила („Лондонски дневник Милана Гавриловића“) открива нам и рекла бих на један посебно прецизан начин и сажето приказује шта се, у ствари, дешавало у југословенској Влади у Лондону. То је књига дневничког мемоарског карактера, али записи су поуздани. Осим тога, написала је књигу „Ребека Вест и Гавриловићи“. Ребека Вест, која је била за време рата забрањен писац у Енглеској, изузетно је ценила особине Косариног оца Милана Гавриловића, називајући га најплеменитијим, најчаснијим. Тако је говорила поводом његове смрти, а сматрала је да оно што је урађено Србији и покрету Драже Михајловића, да је то у ствари издаја истине, издаја Европе, и да ће то неминовно одвести Европу у пропаст.

МС: Да. Управо у мом дому у Чачку сестра Коса ми је подарила, са посветом, књигу „Ребека Вест и Гавриловићи“. То вече је и зановила у нашој кући и онда нам је детаљније причала њихове сусрете са Ребеком. И књига о њеном оцу, коју је она, као што знате, пред крај живота приредила и објавила, најбоље показује другу страну. Поред фактографије која се тамо може видети, из тог дневничког приступа, из те хронологије, могу се извести разни закључци, могу се видети ствари које су погрешно написане у уџбеницима историје.

Али оно што је мени задивљујуће и што је својеврсна поука, то је, моја мајка је имала обичај да каже: *ог-шѣа ѣало ѣошѣаѣало* или: *не може врана д исѣили ѣолуба, но врана врану, а ѣолуб ѣолуба*. Дакле, ту се види светиња породице, коју нажалост, у овом зловремју покушавају да сруше. Не руше нама само олtare ови што су издали православну веру, а носе папино прстење и митре православних епископа истовремено, нама се урушава неколико основних вредности, а пре свега нам се урушава култ породице који је био карактеристичан за наш народ. То што је упила од свог оца, Косара Гавриловић је томе остала верна до краја живота, до последњег свога издиханија.

Вјечнаја ѿамјаѿ

Дакле, није поклекла ни у једном једином тренутку. Рекла ми је једном: *Миљоје* – она је тако говорила, *Миљоје, иѿа ћу ја да радим кад умрем? Како ћеѿе ви мене да сахраниѿе ако ови не дадну да на ѿробље дођу монаси владике Арѿемија?* Ја кажем: *Бако, не бојѿе се ви, Боѿ ће се ѿобринуѿи. Па зар у Јеванђељу не ѿише „Досѿа је сваком дану зла ѿеѿовоѿ”?* Све ће ѿо биѿи у реду.

Њена сахрана је била заиста свечана. Монаси и монахиње владике Артемија дошли су на сахрану, опело је било у капели на гробљу, нико није правио проблеме. Достојанствено смо је испратили у вечност.

БЂ: О Косари Гавриловић говорио је Милоје Стевановић, власник компаније КМН, аутор великог броја књига, чувар језика, традиције, памћења и истине. У име екипе која је реализовала овај програм поздравља вас Биљана Ђоровић.

Косара са братом и две млађе сестре (с лева на десно) Војислава Аѿемовић, Даринка Гавришев, Алекса Гавриловић и Косара

Златна нит

Интервју Биљане Ђоровић са Милојем Стевановићем, *Борба за истину*, 3. 10. 2021.⁴

БЂ: Господине Стевановићу, сада већ покојна, Косара Гавриловић била је мој саговорник у девет емисија на таласима Радио Београда. Са вама сам имала задовољство да урадим неколико емисија на Радио Београду и у другим медијима. Учила сам једну нит која повезује Косару и вас, па сам дошла на идеју да направимо *згођовор*, како у вашем *Речнику Драјачева* више пута срећемо ту реч у разним примерима. Наиме, предлажем да урадимо транскрипте тих емисија, које су озбиљна сведочанства, и тако их овековечимо у једној књизи која би се звала *Згођовор*. Занима ме ваше мишљење о томе.

Премосћили смо океан њод барјаком владице Арђемија

МС: Мени је бака Косара, како смо је од миља звали, толико драга да немам никаквих резерви у односу на вашу замисао. Косара Гавриловић (1924-2019) је седам година старија од моје мајке Југославе Јуле (1931-2009), а четврт века од моје маленкости.

Нас двоје смо, поред генерацијске раздаљине, поникли у сасвим различитим породичним миљеима: Косара потиче из породице интелектуалаца, дипломата, државника, а ја сам се родио у селу, међу шљивама и стадима. Мој преци су били земљоделци и углавном неписмени, сем родитеља који су завршили четвороразредну основну школу.

Косара је школе учила у светским метрополама као што су Лондан и Вашингтон, а ја сам сабајле водећи волове у орању, док мајка не отаља кућевне послове па дође да ме замени, учио песму *Осћајше овдје*, па из бразде трчећи јурио у школу удаљену 4-5 километара да задихан и знојав претекнем школско звоно којим ће школски послужитељ огласити почетак часа.

⁴ <https://borbazaistinu.rs/13584-2/>: Интервју Биљане Ђоровић са Милојем Стевановићем: Златна нит; <http://srbinaokup.info/?p=120491>: Милоје Стевановић: *Надам се да ће се народ клонићи шћо несоја, као шћо је зайовеђено Јеванђељем и бежати од њих к'о шћо се бежи од змија*.

Коса је предавала студентима на лондонском и вашингтонском универзитету, радила у светској банци, била преводилац у Стејт Департменту, Белој кући, а ја сам учитељевао у родним Горачићима и лета проводио као командант омладинских радних бригада.

Она је припадала елитној србској емиграцији која је покушавала да уруши комунистичку диктатуру у Отачаству, а ја сам био председник социјалистичке омладине у Драгачеву и секретар Општинског комитета Савеза комуниста.

Она је од детињства била антикомунистички усмерена, а ја сам био заслепљен том идеолошком копреном и тек са 35-36 година прогледао, поставши дисидент, због чега сам „анатемисан”, односно проглашен за непријатеља државе и партије.

Она је друговала са Ребеком Вест, бриљантном британском списатељицом, Слободаном Јовановићем који је, између осталог, био председник Србске краљевске академије и ректор Београдског универзитета, а ја са драгачевским рабацијама, косачима, копачима, жетеоцима, чобанима, рвачима, бацачима камена с рамена...

Иако је провалија између Косаре и моје маленкости била већа од Атлантика који је делио тачке земног шара на којима смо

бивствовали, по Божјем промислу постали смо веома блиски пријатељи и саборци у борби за очување Косова и у борби за очување православне, светосавске вере, нашавши се под барјаком прогнаног праведника – владике рашко-призренског Артемија.

Косара је оставила Америку и дошла у Грачаницу еда би била преводилац владике Артемију. Након неканонске смене Рашко-призренског епископа, ондашњи администратор те епархије, Атанасије Јевтић, Косару је брутално најурио из Грачанице, па ће она своје састрадавање са прогнаним Владиком наставити у егзилу и у тој борби остати до свог упокојења.

А мени је Бог учинио милост, упутивши духовна чеда владике Артемија ка капији мог дома и мог срца, те се тако, хвала Богу, сврстах у састрадалнике овог Божјег човека.

Ето, тај барјак православља у боју против екуменистичке (све) јереси и против издаје у београдској патријаршији, који је воздигао владика Артемије, то је та златна копча, та „нит“, како рекосте, која је чврсто спојила баку Косару са мношвом и мојом породицом.

Први сусрећ са Косаром

Срели смо се, једне прилике, после Литургије у манастиру Светог Јустина у Барајеву. Неко нас је упознао. А она ће у свом стилу: *Блаіо вама, браіе Милоје, кад су вас ови јерейици екскомуницирали. Баш вам завидим.*

Другом згодом написала је, под насловом *Велики комїлименї за Грешної Милоја*: „Једино што знам и што могу да тврдим са великом увереношћу, то је да искључење из Цркве нашега брата Милоја, нема никакве везе са Грешним Милојем. То је просто један акт од стране наше Цркве, коју бих желела да назовем нецрквом, да наставе са уништавањем нашег владике Артемија. И то треба да буде велики комплимент за Грешног Милоја. И тиме што су Грешног Милоја искључили из Цркве, они су хтели да покажу колико је мало важан у целом овом покрету, у свим оним збивањима, наш владика Артемије, без кога свега овога не би било, јер бисмо ми одавно већ поклекнули и изгубили битку за нашу веру, што је главно. Јер, као што је рекао наш владика Артемије једном: *Ни Косово није ѿако важно у нашим животиима, као ѿто је наша вера важна, јер Косово смо имали, ѿа ѿубили, ѿа ѿа ѿоново имали, ѿа ѿа ојей ѿубили, али оно је увек било наше. Али, ако изѿубимо веру нашу, ѿраву веру, ону веру у*

Косара међу омиљеним гостима у дому Милоја и Наде Стевановић

коју смо веровали вековима од када смо њокришћени, веру Свешћој Саве, онда смо изјубили све, укључујући и Косово и саме себе.”⁵

Било ми је, ваистину, велико задовољство што је бака Коса неколико пута недељно бивала наш гост. Нарочито се зближила са мојом супругом Надом, а каткад је била мој жесток, али веома драг противник.

Косара је написала занимљиву рецензију књиге *Тајна безакоња* која је доживела три издања 2012. године.⁶

Разјовори у рајским шејњама

БЋ: Ова 2021. година вам је најњевита, како зборе ваши Драгачевци, јер ових дана излази из штампе друго допуњено издање *Речника Драгачева* које сте обогатили са још три-четири хиљаде додатних појмова снабдевених примерима из живота ваших земљака, а већ 2-3 месеца слушамо вашу звучну књигу *Разјовори у*

⁵ Љ. Протић (ур.), *Тајна дегине фиоке*, Ниш, 2015, стр. 259.

⁶ *Тајна безакоња*, треће издање, Ниш, 2012, стр. 206-210.

рајским шейњама која има дванаест епизода. Чини се да сте овом књигом изнели пред суд јавности сјајно сведочанство човека који показује своје предивно лице на које су клеветници бесомучно бацали блато из политичких и јеретичких каљуга хотећи да га наруже, што им није пошло за руком, како се то јасно види из тих ваших разговора у шетњама.

Како је дошло до ове књиге?

МС: Имао сам част, срећу и задовољство да владика Артемије гостује у мом дому преко стотину пута, да једно време идем с Њим у свакодневне шетње, да идем с Њим у походе бројним нашим катакомбама, укључујући и оне ван земље, и да том приликом снимам наше разговоре, за шта сам, наравно, тражио и добио Његов благослов, којом приликом ми је рекао: *Браћо Милоје, Господ зна и шћа ми мислимо, а камоли шћа јоворимо. Ако баш имаше жељу да шћо бележишће, нек је блајословено.*

Тако сам дошао до богате грађе од преко стотину сати аудио-записа, па сам учинио покушај да делићем тог блага, од неких шест и по сати, угостим пратиоце сајта ЕРП у егзилу да чују тај благи очински шапат, а ако Бог да, намеравам да објавим и штампану верзију ове звучне књиге.

БЂ: Шта, по вашем мишљењу, ова књига казује и који је њен циљ?

МС: Она, чини ми се, разбија у парампарчад исконструисан стереотип који су световни и црквени моћници преко средстава информисања наметнули добром делу наивног народа који још увек гледа ријалити телевизије и чита трачерску штампу којој је посао да сензацијама, полуистинама и непровереним вестима привуче масе или да испуни задатке својих газда и усмери заведене на беспуће идолопоклонства што је, у ствари, невиђен облик манипулације људима и неговање негативних узора који срозавају друштвени морал.

Циљ који је Господ ђосћавио човеку

Циљ ове књиге је да остави траг онима што ће доћи како би расудили и уверили се да су клеветници и опањкачи узалудно оптуживали човека који је давно одсекао своју вољу и потпуно се предао вољи Господњој, подносећи, без роптања, неправде које су му нанели прогонитељи Његови.

Блаженопочивши владика Артемије је знао циљ свој, ишао је к њему, не осврћући се на погане стреле увреда и лажи које су на њега одапињали синови бешчашћа и зла. Као да су му у ушима однекуд одзвањале речи Фјодора Михайловича Достојевског: *Ако си се ујуџио љрема циљу и љуџем љочео засџајкиваџи и камењем љађаџи свакој љса који лаје на џебе, никад нећеш сџићи на циљ.*

У једној од наших многобројних шетњи Владика каза:

„Циљ који је Господ поставио људима је толико узвишен да се никада не може достићи, али коме се може вечито тежити и ићи ка њему.

Знате л’ који је то циљ?

Будите савршени као Отац ваш небески!

Наравно, то је једини циљ достојан човека. Сви други циљеви, које постављамо у овом животу на Земљи, привремени су, а овај циљ – бити савршен као Отац наш небески, то је циљ којем увек можемо да тежимо, он је пред нама, ми гледамо у њега и путујемо. То је наш задатак.”

Ваистину, он се трудио да тај циљ досегне, а нама, својим духовним чедима, оставио је пример како да проводимо и искупљујемо време еда би, кад стигнемо до излазних двери овоземља, могли да се надамо пресељењу у Царство Оца нашег небеског, као људи који имаду наде у милост Господњу.

Иако ће многима ова књига личити на борбу Давида и Голијата, надам се да је то једна, чиста к’о суза, кап у океану клевета и лажи којима су безаконици хтели да сатанизују једног праведника, извршавајући задатак – обећање које је тадашњи патријарх Иринеј, Бог да му опрости, дао америчкој амбасадорки Ворлик – да ће *санкционисаџи Арџемија*. Али, као што Достојевски каза: *Све ће љрођи, само ће исџина осџаџи* – тако се патријарху Иринеју, у тренутку неопреза омакла истина, па ће само неколико дана након смене владике Артемија, на Срећење 2010, у цркви Ружица на Калемегдану, рећи: „Артемије је добар, честит и поштен човек.”⁷

БЂ: То заиста јесте чудновато. *Викиликс* је објавио Патријархово обећање г-ђи Ворлик, које је муњевито спроведено, а онда је, након егзекуције, дао ту изјаву која је објављена на телевизији и коју сте ви цитирали у вашим књигама. Али, руку на срце, није Патријарх био усамљен у хајци против владике Артемија. Зар не?

7 <https://www.youtube.com/watch?v=1iYOSdowDmM>

Бешчасіе на вероломном ѱуіу

МС: Није. Он се само придружио, вољно или невољно, не знам – Бог зна, бешчасним подмуклицама којима је владика Артемије био препрека на путу издајства.

БЂ: Нисте ли престроги у кваліфікацији „бешчасне подмуклице” и „пут издаје”?

МС: Не знам да ли говоримо истим језиком. Ја сам Драгачевац, а тамо се, то можете проверити у мом речнику, под тим појмовима подразумева следеће: „**подмуклица** м ‘подмукао човек’. – Ништа горе од подмуклице нема, он ти вамо шуле миле, а иза леђа ти преде конопац; **бешчасіе** с ‘нечасност, морални пад’. – Ти ништаци су угазили у бешчасіе до гуше; **издајство** с ‘издаја’. – Бивало е случаева кад они од коиг се најмање надаш почине издајство”.

Е, ако смо се око тога споразумели, дозволите ми да вам докажем истинитост горње тврдње.

Зар није *ѱодмуклица, бешчасіем* огрнут онај који се јавно, још 1996. зарекао да ће *сломиіи кичму Аріемију* (Иринеј Буловић)?⁸

Зар није *ѱодмуклица, бешчасіем* овенчанн онај који 2010, без страха од Бога и без стида од људи, изјави: да *десеі ѱодина чекају одлуку о смени Аріемија*, да ја Артемије *дроіран, омаіијан, заблудео, изіубио здрав разум...* (Амфилохије Радовић)?⁹ Ако томе додамо чињеницу да је тај папин прстеноносац потписао тужбу на основу које је десет година световни суд судио за измишљене финансијске малверзације владике Артемија и да се за све то време не нађе трун истине у тим оптужбама, онда се *ѱодмуклосі и бешчасіе* Амфилохијево не могу довести у питање.

Зар тој дружини *бешчасних ѱодмуклица* не припада Атанасије Јевтић говорећи такве погрде на рачун владике Артемија и његове духовне деце, дакле за своју браћу по крви и вери, да су то *зилоіи – зурлоіи, монаси – немонаси, айачи и бандиіи, лудаци и несрећници*?¹⁰

Зар та карактеристика може обићи Саву Јањића који бесрамно рече да је владика Артемије, његов дотадашњи духовни отац, „луд”, па је одмах потрчао у загрљај *новом іаіи* Џозефу Бајдену и *мами* Кетрин Ештон.¹¹

8 *Тајна безакоња*, треће издање, Ниш, 2012, стр.189.

9 Исто, стр. 187.

10 Исто, стр. 80.

11 Грешни Милоје, *Изіубљено јаіње*, треће издање, Ниш, 2018, стр. 57-58.

Зар Велибор Џомић који је исписао силне неистине међу којима је навео бројне виле владике Артемија укључујући и „вилу” у Бистричкој о којој у овој књизи имамо необориво сведочанство и многи други који су против владике Артемија исписали акта од којих ће се постидети кад се испуни време или ће бити уписани у временоплову Свете Цркве као Јуде, као братоубице, као оцеубице. Иначе, кад поменух Џомића, његов лик и дело најбоље је описао Добица Ћосић говорећи да је то „човек ниска морала а велике претензије”.¹²

Зар није *издајство* оно што је рекао покојни проф Љуба Протић, Бог да му душу прости, као дугогодишњи члан Епархијског савета Београдско-карловачке епархије: *У београдској Пайријаршији нису њочинили (само) издају и велеиздају, они су њочинили бојоиздају.*¹³

Ко је расколник?

БЂ: Ви сте у својој беседи, на Међународном сајму књига у Београду 2015, рекли, ево да вас дословно цитирам: „Раскол у Србској православној цркви заиста постоји. Али они који то покушавају да припишу благочестивом владики Артемију, у себи носе раскол.

Ко су ти људи?

То су они што померише старе међе које поставише оци наши.

То су они што архијеретика папу, који нам ради о глави, зову „свети отац”.

То су они што су примили од папе прстење кардиналско.

То су они што су престали бити светосавци и прогласили се екуменистима.

То су они што, ко последње моралне сподобе, клече по католичким катедралама, што се прекрштавају у бискупе, што уводе јеретике и жене у олтаре, што се моле са јеретичима, што изговарају симбол вере са додатком филиокве, попут оних што отпадоше од једне Свете Саборне и Апостолске цркве.

Они што потписују примате најпалијем у грех човеку после Јуде Искаротског – папи.

Они што пале свеће по јеврејским синагогама.

Они што у наше светиње не примају православну браћу Русе са иконом Мајке Божије.

¹² Грешни Милоје, *Сајрешења у СПЦ*, Ниш, 2014, стр. 521.

¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=I747DNNw438&t=0s>

Они што из богословских школа избацише учење Светог Авве Јустина Ћелијског.

Они што газе одлуке Сабора о иступању наше Свете цркве из Светског савета цркава, као и одлука о вековном богослужбеном поретку.

Они што покушавају да саћерају веру у чутуру сваком вернику који употреби таванте од Бога му дариване, да укаже на њихово безакоње.

Они што се сликају испод „иконе“ Алојзија Степинца кога папа прогласи блаженим, ваљда зато што је био предводник оних 1.371. крвника у мантијама, тј. католичких фратара, који су непосредно учествовали у сатирању српског рода.

Они што наговарају Србе на Косову да гласају за своје утамничење и што трче да узму шиптарска документа”...¹⁴

Брајтоубице – сиње кукавице

МС: Ако бисте томе додали цитат из Косариног предавања у Вашингтону, онда ће издаја и богоиздаја бити јасна и онима што имају *комавачку савес* – што би рекао Свети Јустин. Том приликом Косара је засведочила: „Лично знам за двојицу владика које је Стејт Департмент натерао да се потчине уценивши их оптужбом за ратне злочине, тврдећи да америчка Влада има необориве доказе за то и да се у било ком тренутку могу наћи у Хагу. Али америчка Влада сматрала је кориснијим, или је то Стејт Департмент сматрао, да они задрже своје положаје и сарађују са Америком. Они су се уплашили и реаговали као кукавице. Остали су на својим положајима и почели да испуњавају налоге Америке. Амфилохије и Атанасије нису се само понели као кукавице – они су то и постали. А када су постали кукавице, њих двојица, од тројице најстаменијих и највећих бранилаца Православља, православне истине и српског православног народа, постали су и главни заговорници Западне Европе, Америке, њихових вредности, њихових потреба и њихових планова за Нови светски поредак. И још горе - не само што су сагрешили, већ су сачинили и потпуно нов концепт Цркве, њених догми, целе наше вере, не би ли свој грех оправдали.”¹⁵

¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=rJskB4Apwas>

¹⁵ <http://www.pravoslavljedanias.info/Seobe.htm>; Српске новине, март-април 2010, стр. 8.

Надам се да ће након овог Косариног сведочанства свако разумети:

– прво, зашто су најпре Атанасије, па потом Амфилохије, постављени за администраторе ЕРП, након неканонске смене владике Артемија;

– друго, да су главни прогонитељи владике Артемија големо ругло, брука и срамота, бесплодно дрвеће које ће време из корена извалити и бацити на сметлиште историје макар им заслепљени идолопоклоници цртали ореоле;

– треће, свако ће лако закључити да *ко неће браћа за браћа, хоће ђуђина за јосјодара*, и ко не љуби брата кога види, не може љубити Бога којега не види.

Неће много времена проћи кад ће сваком бити јасно да се на Владикиним прогонитељима испунило оно што Јеванђеље предвиђа: да ће настати времена тешка у којима ће се појавити вуци у јагњећој кожи, односно људи самољубиви, среброљубиви, хвалисави, гордељиви, хулници, непослушни светоотачком предању, неблагодарни, непобожни, безосећајни, клеветници, неуздржљиви, сурови, недоброљубиви, издајници, напрасити, надувени, више сластољубиви него богољубиви, који имају изглед побожности, а силе њезине су се одрекли.

Надам се да ће се народ клонити тог несоја, као што је заповеђено Јеванђељем (2. Тим. 3.5) и бежати од њих *к'о што се бежи од змија* – што би рек'о Св. Марко Ефески.

БЂ: Где ће бежати?

МС: Бежаће од вукова у јагњећој кожи пастирима добрим.

БЂ: Где да нађу те *јасјире добре*?

МС: Ако би мене неко пит'о, ја бих му рекао: у катакомбама ЕРП у егзилу. Али упутније је да питају пророке и јеванђелисту Јована.

Како још једна сиња кукавица јљује ја лиже

Но, ако су им далеко пророци и јеванђелист Јован, нек скокну до равног Косова, у Дечане, тамо ће наћи новог Вука Бранковића, одрода Саву Јањића, и нек потраже његову књигу *Екуменизам и време ајосјасије* која је штампана у Призрену 1995. године. И тамо ће наћи гласан и јасан одговор на ваше питање.

Наиме, Сава, пре но што пребеже у Јудин табор, записа црно на бело: „Нажалост, у наша смутна времена појавили су се и у оквиру Православне Цркве појединци који на своју Цркву гледају другачије него што су то чинили Свети Оци, мученици и исповедници. Ови модерни одступници од Православља и протагонисти нове јереси екуменизма активно раде на стварању једног ‘Новог Хришћанства’ преко којег непријатељ људскога рода жели да оснује своју лажну Цркву (АнтиЦркву) и уз њену помоћ припреми долазак лажног Христа. Њихов циљ је да Цркву доведу у корак са данашњим временом и стиде се пред ‘слободоумним’ и ‘напредним’ западним светом да јавно признају истину о својој Цркви и вери православној. Они заједно под руку са разним јеретичима у ‘лажном смирењу’ хуле на Цркву признајући да су врата адска већ надвладала Христову Цркву, да је она подељена и да ‘сви треба да се покајемо и измиримо’. Тек тада ћемо, по речима ових нових апостата, поново ‘пронаћи’ једну, недељиву и истинску Цркву Христову. Још до јучер су се ти исти правдали да учествују у дијалогу са јеретичима како би пред њима сведочили истину Православља, а сада то исто Православље продају у бесцење, бацајући бисере свињама.” (стр. 6)

И још ће од Саве чути: „Ипак, ми засигурно знамо да се ови мрачни циљеви никада неће остварити, јер је Црква Христова неуништива. Она ће и на свршетку овога века дочекати свога женика Христа чиста и непорочна, неоскврњена грехом апостасије. Питање је само колико ће људи у њој препознавати истинску Цркву Божју и у њој наћи спасење?”

„Нова јерес, свејерес екуменизма са свих страна нагриза јединство Православне Цркве, њено учење и вековно канонско устројство... Екуменизам самога Христа замењује обезбоженим и секуларизованим европским човеком. Укратко речено, он реинтерпретира хришћанство у духу ‘Новог доба’ и тиме отвара двери Цркве за све остале јереси и новотарије.” (стр. 7)

И још вели Сава: „Они који су се удаљили од благочешћа и оставили отачке и правоверне догмате наше вере и заједничког Предања Цркве, павши и скренувши у новотарије и туђе идеје као и (друге) неправославне обичаје, и који кривотворише и оскврнише истину благочешћа, такви више нису нити се могу називати истинским хришћанима, већ се као неправославни и иноватори одсецају и одељују од хришћанске и црквене заједнице и избацују из свештеног тора, као заражене овце и сатрулели удови, те

подлежу крајњим и највећим црквеним казнама, и будући потпуно отуђени од божанске благодати са ђаволом на вечни пакао бивају осуђени.” (стр. 10-11)

И још тврди Сава: „Сваки иоле искрен православни теолог не може а да не призна да екуменски дијалог за сада није донео ништа више до велике штете угледу Православне Цркве. Да не говоримо о негативном утицају на православне вернике који своје пастире виђају на ‘заједничким молитвама’, руку под руку на свечаним банкетима приликом устоличења и хиротонија, освећења цркава итд. Један број православних екумениста ‘купљен’ је, нажалост, за ову идеју богатим даровима и донацијама јеретика за изградњу православних храмова, факултета и других образовних установа. У сваком случају ради се о разноликом друштву које у мањој или већој мери, свесно или несвесно, ради против православне вере, али сигурно и свог личног спасења.” (стр. 95-96)

И још Сава Јањић, док бијаше при чистој свести и здраву разуму, записа: „Историја Цркве нас учи да се Хришћанство није никада ширило дијалогом и компромисима са незнабошцима, већ живим сведочењем истине и борбом против сваке лажи и заблуде. Да ли су апостоли ишли у незнабожачке храмове да би се заједно са жречевима молили Богу за мир и приносили му са њима кад? Екуменисти, међутим, свечано објављују да су прошла времена ‘нетрпељивости и сукоба’. Они проглашавају лажни мир, не онај који од Христа долази (Мир свој дајем вам!), већ мир који је резултат лажног компромиса. Из свега овога јасно је да екуменизам представља важну карику у читавом низу настојања европског човека да Бога замени човеком, да Царство Божје замени Царством Човечјим, да истину замени лажју и небеса трулежном земљом. У њему препознајемо исте елементе које можемо да приметимо у папизму, хуманизму, комунизму и многим другим ‘измима’ европског палог човека. А као подлога свега тога лежи намера ‘кнеза овога света’ да на земљи оснује своје Царство, своју Псеудоцркву и на њено чело доведе свога изабраника, лажног Христа – Антихриста. То су основни циљеви и правци екуменистичке јереси”.

„Сетићемо се из црквене историје много примера како су епископи склапали разне уније, уводили јереси и сл, али верни народ то није прихватао већ је отворено устајао против таквих незаконних одлука, а неретко и свргавао лажне пастире који су били вукови у јагњећој кожи. Такав је био и пример са Флорентинском унијом,

која је званично склопљена, али никада није заживела међу православним народом.” (стр. 97-99)

И гледајте шта је знао Сава Јањић док се није одметно у јеретике:

„Ипак, један од ‘сигурносних вентила’ Православне Цркве је њено монаштво, које никада у својој историји није било равнодушно према питањима вере. Монаси живе у подвигу покајања удаљени од света и беже од сваког осуђивања ближњих због њихових моралних падова сматрајући себе грешнијим и горим од свих људи. Али у питањима вере монаси одбацују ‘лажно смирење и лажну послушност’ који од њих траже да и у питањима вере остану индиферентни и ‘смирени’, већ устају увек када је истина Православља угрожена. На то их подстиче жива свест о одговорности за своју веру, за коју су наши преци, мученици и исповедници жртвовали све па и свој живот.” (стр. 99)

„Спасити се можемо покајањем после сваког учињеног греха, али ако изгубимо праву веру, губимо заједницу са Христом, падамо у непокајну гордост која је ‘хула на Духа Светога’ за што нема опроштаја. Свакако, не због тога што нам Господ ни то не би опростио, већ зато што падом у јерес хришћанин губи живу заједницу са Богом, отуђује се од Божје Благодати и постаје идолопоклоник, обожавалац лажног Бога, фалсификованог Христа, иза чије образине заправо стоји сам Сатана као творац свакога зла и обмане. У јереси нема и не може бити аутентичног духовног опита, нема благодати Божје и светости, нема спасења, већ штавише падом у јерес човек пада у сферу прелести, духовне обмане и лажи и постаје заједничар ђавола и његових енергија зла. Велика је погрешка веровати да и јеретици служе истоме Богу као и правоверни, а то је, нажалост, једна од основних поставки савременог екуменизма, који иде још и даље те сматра да и ван хришћанских вероисповести постоји аутентичан духовни живот, светост и спасење.” (стр. 100)

Све је то знао Сава Јањић док га није преварио куси, па је својом руком записао: „Сада се поставља озбиљно питање: да ли је дошло време да ће Црква Христова моћи да преживи једино у катакомбама и пустињи и дочека Христа тамо, одакле је и кренула на свој историјски пут?” (стр. 100)

И заиста Сава бијаше у праву, записавши: „Али у историји можемо да видимо да кад год су Цркву нападали вукови у јагњећој кожи, тј. јеретици, посебно они који су били високих црквених

чинова, свештенство и народ су се уклањали од таквих и прекидали с њима општење.”

Одсѣуїници

Ево, дарујем вам књигу „Изгубљено јагње” у којој је цитирано ово што наведох. Ту ћете видети исповедање вере Иринеја Буловића, Атанасија Јевтића и њихово одступништво: њихово окретање леђа Христу и духовном оцу Јустину, ту ћете видети њихов стрмоглав у јерес екуменизма. Њихово безумље и безумље њихових истомишљеника ће постати очигледно свима.

Не знам како сада живи са собом данашњи настојатељ Светих Дечана Сава Јањић кад аплаудира онима што се, без страха од Бога и без стида од људи, ругају Светим Оцима говорећи: „Екуменизам је наша насušна потреба”.¹⁶ Али знам шта таквима Господ поручује: *Оче, оїросїи им, јер не знају шїа чине!*¹⁷

Пасїир добри

Истовремено, ова књига показује ко оста на светосавском путу, на путу Светог Николаја и Светог Јустина, на Христовом путу.

БЂ: Ко?

МС: Владика Артемије!

За Њега би се, ваистину, могло рећи да је оличење онога што у Новом Завету Свети апостол Павле прописује да свештена лица треба да су: без мане, трезвени, поштени, гостољубиви, кадри поучити; не пијанице, не среброљупци; за које и нехришћани сведоче да су честити. Видесмо да је чак и покојни патријарх Иринеј, Бог да му душу прости, као владикин прогонитељ и екумениста (дакле: јеретик) јавно сведочио: „Артемије је добар, честит и поштен човек”!

Ако ћете тражити епископа у СПЦ у 21. веку без мане, мудрог, поштеног, гостољубивог, добротољубивог, праведног, уздржљивог, побожног, кадрог да поучава у здравој науци, кротког, мирољубивог, несреброљубивог, оног који ће све дати за Христа, а Христа ни за шта – наћи ћете га засигурно у владики Артемију.

16 <https://www.portalnovosti.com/mitropolit-porfirije-ekumenizam-je-nasusna-potreba-za-bratoljubivim-dijalogom>

17 Лк. 23, 34.

Блаїо оном ко довјека живи

Говорили су: *Кад умре Арѣмије, умреће и њеїво дело*. Преварили су се: дубока је духовна бразда коју је разорао тај једини верни син Светог Јустина и здраво је семе посејано у ту бразду. Духовна деца владике Артемија су задојена светосавским млеком и не верујем да ће неко моћи да им потури екуменистичке и (ев)ропске сплачине за духовну храну. Наравно, и Господ је имао дванаест ученика па га један издаде. Али, Јуда је издајством прославио Господа. Ако наш *Синедрион*, хоћу рећи Синод, даде каквом Јуди тридесет сребреника, па овај пређе у табор оцеубице и братоубица, то неће ни за длаку умањити улогу владике Артемија у одбрани православља за кога професор Теодор Зисис каза да је на *їуїу Свеїїої Јована Злаїшоусїа*.¹⁸

Владика Артемије је до потоњег издиханија следио Христову науку. По тој науци је живео, веровао, трпео. По тој науци је имао љубав нелицемерну, нелажну. По тој науци је остао истрајан и стоички поднео гоњења и страдања која му приредише *зли људи и оїсенари найредујући од зла на їоре, варајући и варајући се* – како каже Апостол.¹⁹

На владики Артемију се испунило оно што је у Јеванђељу казано: *Сви који хоће да живе їобожно у Хрисїу Исусу биће їоњени*.²⁰

БЂ: Да ли сте субјективни кад оцењујете лик и дело владике Артемија?

МС: Ја нисам судија ни владикиним прогонитељима, ни владики Артемију. Сви ми подлежемо Суду Свевишњега.

Али, ми смо дужни да се придржавамо оне народне: *Криво седи, ал їраво беседи*. И оне светоотачке: *Боље їи је даїи да їи се језик одсече, неїо їуїаїи када їраву веру хоће да искваре*. Или оне: *Ћуїањем се издаје Бої*.

Има једна дивна песма Светог владике Николаја: *Буди храбар и слободан, рече Госїод Навину, ја ћу за їе војеваїи, само држи исїину... То и сада Госїод збори, сваком їравом Србину: Ја сам с їобом, буди храбар, и одржи исїину...*

На једном месту Свети владика Николај каже да *живої свешїе-ника служи добрим или злим їриме-ром*. *Добрим живоїом свешїеник їоїврђује Јеванђеље, а злим їа одриче*. *Нико у свешїу није у сїању ни*

18 Грешни Милоје, *Саїрешења у СПЦ*, Ниш, 2014, стр. 416.

19 Ср. 2. Тим. 3, 13.

20 Ср. 2. Тим. 4, 12.

*іако іойврдийи ісїїну Јеванђеља ни іако је одреїи као свешїєник живоїом своїм. Добар свешїєник разликује се од злої свешїєника као іасїир од вука. Заїо ће удео добрих свешїєника биїи са синовима Божїм, а удео злих са зверовима іаіе.*²¹

Дакле, уверавам вас, а време ће то показати, да је владика Артемије био добар свештенослужитељ, за разлику од његових злих прогонитеља. И зато нек не журе да се самопроглашавају свецима они који су за живота себи начинили мраморне маузолеје и наручили себи „иконе“. И нек њихови идолопоклоници не отимају Божји посао. Нек не журе, нек сачекају да се покаже Божја воља.

Чудом се чуди духовник Тимотеј Георгију на појаву Амфилохијевих „икона“, а ја бих додао и Атанасијевих, говорећи да та појава *није црква, није іравославље*. И апелује: *Не іреїходимо суду Божїем.*²²

БЂ: Ви сте, то се мора признати, објавом ових разговора са владиком Артемијем заиста показали и доказали да се ради о смиреном човеку, човеку светог живота. Има ли још неких занимљивости које нисте обелоданили?

Човек свешїої живоїа

МС: Ех, требало би нам много дана да све то изнесемо. Моја архива тих звучних записа износи преко сто сати. Овде сам покушао да у шест, шест и по сати са слушаоцима, а ускоро и читаоцима, ако Бог да, прошетам са Владиком кроз његов живот од детињства до гроба. Чули сте његово сведочење о школовању, као и његова сведочења на неколико дана пред пресељење у вечност.

БЂ: Па хоћете ли правити још оваквих књига из ваших шетњи са Владиком?

МС: То вам не могу обећати. Знате, загазио сам у осмо десетљеће и за годину дана надживео моје најдуговечније претке. Али остаће архива, остаће владикино сведочење за оне који ће једног дана, надам се, писати његово житије.

БЂ: Па можете ли да нам кажете бар нешто што нисте обелоданили?

21 Ср. Владика Николај, *Охридски іролої*, 7. април

22 <https://www.antenam.net/drustvo/religija/176983-o-tzv-ikonama-amfilohija>

МС: Немате ви времена да вам опишем делић Његовог лика. Знате, чули сте кад сам у манастиру Светог Јустина, пред неколико стотина људи сведочио да сам три недеље даноноћно провео уз Владику кад се освештавала наша катакомба у Колубусу, у Америци, те да бивајући уза Њ на јутарњим службама, литургијама, обедима, у шетњама, разговорима, да сам имао осећај као да сам у рају, јер сам бивствовао поред човека који живи анђеоским, светим животом, и да ми је жао што сам морао да се вратим у *ѡакао* свакодневице.

Али ево, испричаћу вам Његов однос према Атанасију који му је развалио фиоке, отео аутомобил, измислио милионе које је владика Артемије, тобож, отео од косовске сиротиње па тиме зида куле и градове, који га је опањавао и клеветао таквим накурадијама које ни пас с маслом не би могао да поједе.

А владика Артемије је само причао како су они живели као браћа. Он је са изразима жаљења описао његово онесвешћивање на монашењу у манастиру Пустини и на реци Градац крај манастира Ћелије. А ја налетим, к'о стршљен на цигару, како веле моји Драгачевци, па кажем: „Па то је био знак његовог стрмоглава!“ На то ће, Владика благи, рећи: „Ја то не могу да кажем.”

Кад је Атанасије исписао један од најгнуснијих памфлета на рачун владике Артемија, ја сам неколико дана и ноћи писао полемички одговор под насловом *Ушук бесомучном лажљивцу Аѡанасију Јевѡићу*, који сам снабдео са преко сто, тачније 108 фуснота у којима сам пружио необориве доказе за сваку моју тврдњу и контрадоказе за сваку Атанасијеву неистину и измишљотину.

Кад сам се наспавао иза тог напора, преко ђакона замолим пријем код Владике. Добивши благослов, тог дана, у предвечерје, одем и кажем: *Подаѡрешен Аѡанасијевим клеветѡама које су уѡућене као ѡѡане и ѡѡровне сѡреле на Вас и на нас који Вам следујемо, имао сам ѡѡребу да не ћуѡим*. И предам Владики одштампан и укоричен рукопис, замолим да га прочита и да ми благослови да га објавим на интернету. Мислио сам да је то моје ремек-дело, да ништа боље и аргументованије нисам написао у животу.

– *Па добро, браће Милоје. Прочиѡаћу ѡа ћемо разѡварати.*

Сутрадан у пет сати изјутра звони телефон.

– *Браће Милоје, јесће ли усѡали?*

Слагах, Боже прости: *Јесам*.

– *Па ево, ја сам ѡрочиѡао ову вашу сѡудију, ѡа ваљало би да се видимо у 10.*

– Нек је блајословено, Владико!

Сав усхићен хитам ка Бистричкој и замишљама како ће мој текст одјекнути као бомба и развејати у прах и пепео безобразлук једног осташћеног безаконика. Владика ме прими, као и увек, најсрдачније у оном његовом собичку, наручи кафу, упита за Наду и децу и пошто стиже кафа, отвори моје „ремек-дело“ у коме је исправио неколико словних грешака и поче редом од корице до корице, страну по страну да полако листа и анализира: *ово нисам знао; ово је неверовајно; где само искојасиће ове чињенице?; ово сиће баш духовијо рекли...* Похвала до похвале.

Кад је дошао до краја каже:

– Ви сиће, брајице Милоје, овде уложили ојроман ијруд. Заисџа све ишјо сиће рекли је ајсолујно шачно. Нема ниједне речи којој се нешјо може ијриоворији са сјановишји исјине, све је бесјрекорно, не рачунајући неколико словних ијрешчица.

– Хвала Вам, Владико. Видим да сиће с ијажњом сваку реч ијоіледали, чак и једну зајейу сјавили.

– Да. Али ја бих имао један ијредлој, ако ви нећейе да се наљуишјице.

– Таман ијосла, Владико. Само рецијице.

И ја сад мислим: или ће предложити да се објави на сајту ЕРП у егзилу, или ће, можда, сматрати да треба да се одштапа као књижица. Кроз главу ми севају идеје каква би корица била. Да ли да буде слика на којој је приказана борба Давида и Голијата, да ли...?

– Предлажем да ово ијредатице оіњу!

Вероватно Владика мисли да ће ово изазвати огањ, ватру, да ће запалити широке народне масе, да ће поплаву лажи и клевета зауставити...

– Не разумем, Владико.

– Сјалишјице!

– Нек је блајословено, сјалићу и одложишји елекјронску верзију у архиву.

– Не, и њу унишјишјице!

– Амин!

– Да објасним зашјо.

– Владико, нема ијошребе. Ви сиће мој духовни оіац и сијурно боље видишјице од мене.

– Ијак, дозволишјице. Ви сиће све шачно рекли. Али једна сјвар је недойусјива: Нисјице себи смели да дозволишјице да се срозатице на ниво Ашанасијев. Ми шреба да се боримо за исјину и ви сиће шјо часно учинили. Али, не њејовим средсјивима. Никад не бацајшјице бисере... Знашјице како је казано...

– *Хвала Вам, Владико! Заусѣа, хвала Вам!*

Послужио ме парчетом пите од тикава која је стајала у тањирѣћу прекривена салветом на његовом радном столу. Вероватно је била намењена Њему као ужина. Појео сам у сласт отресајући шећер у праху са браде. Узех благослов и отидох. Испрати ме до степеничица које су биле налик на стубе низ које се силазило у трпезарицу у коју је могло да седне смо четири особе из које се улазило у гаражу која је била шпајз за намирнице, гардероба за одежде, магацин за књиге, а одатле на улицу.

Била је то велика лекција коју сам научио. Сетио сам се мог ђеда који ме је поучавао: *Кад будалу не можеш њобедиѣи, надмудри је*. Па се сетих како ми је Владика, у једној од наших шетњи, објашњавао одбрану Светог Нектарија Егинског пред црквеним судом:

На све њихове лажне оѣѣужбе, кад су ѣражили да одѣовори, он је усѣао, окренуо се икони Госѣода и молио се у себи. То је био сав њеѣов одѣовор. А ко зна данас имена њеѣових ѣроѣонииѣља? Нико! А Свеѣѣѣ Некѣарија слави цео свеѣѣ. Дакле, сваки човек ѣише своју биоѣрафију. Нико друѣи му је не може исѣисаѣи. Ни улеѣшаѣи, ни наружиѣи.

Исти однос је био према Амфилохију који је одабро најподлије и најзлобније речи и клевете да би убедио народ да је Артемије расколник.

Кад ми је испричао како га је владика Стефан својевремено прогонио и тражио његово рашчињење, он уздахне, па каже: „Стефан Боца. Бог да га помилује!”

БЂ: Фантастично. Имате ли још нека занимљивост?

МС: Прекратки су наши дани да вам све испричам. Али ево ово збитије ће показати колико он није подносио компромис кад је вера у питању, а коликом је благошћу, истовремено, зрачио.

Познавао сам добро патријарха Павла. Годинама је долазио у овчарско Благовештење на одмор, без знања јавности. Али је мени покојни архимандрит Георгије увек дојављивао и ја сам одлазио свако јутро на литургије после којих смо седели на оној устакљеној тераси и разговарали. Патријарх је био човек светог живота. Али, као што у једном документарцу усхићено рече игуманија Грачанице Ефросинија, хвалећи патријарха Павла и његове врлине: *Али наш владика, Арѣемије, је имао више љубави ѣрема ѣрешницима од ѣаѣријарха Павла.*²³

23 <https://www.youtube.com/watch?v=d4WGJUVnv48> Мати Ефросинија - Манастир Грачаница15.

Елем, био сам позван од стране колектива једне високошколске установе на свечаност у Дому војске Србије у Београду, где је било неколико стотина званица. После свечане академије негде између 22 и 23 сата почела је свечана вечера. За једним столом је седело 20-так професора универзитета, а мени су указали част да седим у врх софре. Била је среда. Нажалост, јеловник се састојао искључиво од мрсних јела. Да не саблазним окружење, омрсим се, рачунајући за сат времена иначе престаје пост.

Због тог прекршаја, осећао сам омању грижу савести. Кад сам се, касније, исповедао код Владике, ја му изнесем тај свој грех али, као сваки фарисеј, додам да сам то учинио да не бих ражалостио пријатеље чији сам гост био. И знате шта ми је Владика рекао?

– Лејо је од ѿебе, брајће Милоје, шћо си се йошрудео да не ражалосћиш йријатеље. Шћейта је шћо си ражалосћио Госйода.

Тај Његов благи укор био је највећи шамар који сам икад у животу добио. Дакле, ви знате кроз какве сам тортуре пролазио, колико пута сам био кажњен, анатемисан, хапшен... Ништа ме није заболело као овај Владикин благи прекор. И верујем да никад више такав преступ себи нећу допустити, ни по коју цену.

БЂ: Тај укор сте, дакле, примили по оној Господњој: *Ко има уши да чује, нека чује.* Јесте ли имали још неки, тако, шокантан доживљај са Владиком?

МС: Кад год је Владика долазио на манастирске славе, имендане, да исповеда монаштво на територији Жичке епархије, он

Владика Артемије благосиља Милоша Стефановића

је коначио у мом и Надином дому и одатле сутрадан одлазио на литургије и друге обавезе. Изузетак је било Ариље, тад је коначио у дому наших кумова Стефановића, Милоша и Драгане, где смо понекад и ми били присутни. Мој кум Милош је човек чистог срца и он што мисли то говори без икаквог дипломатисања. Једне прилике он пита:

– Владико, јесте ли сигурни да је људи којим Ви идете и ми за Вама и са Вама, исправан људи? Пути спасања?

– Нисам, Мишо!

Било је то запрепашћење. Гром из ведрога неба. Тајац. Гробна тишина. После неколико тренутака, Владика наставља:

– Али, ја се трудим да испуним монашке завете. Трудим се да одржим архијерејску заклетву коју сам дао приликом хиротоније. И трудим се да доследно следујем свом духовном оцу и осталим нашим Светим Оцима.

Од тада, никад нико од нас није посумњао: схватили смо да се ради о смиреном човеку који је потпуно одсекао своју вољу и предао себе и сав живот свој у руке Господње.

БЂ: Неки људи су пријатно доживели ове епизоде ваше звучне књиге.

МС: Хвала Богу. И мени су пристигла бројна писма захвалности са разних континената. Посебно ме обрадовала посета једног високо котираног интелектуалца који је имао резерве према владика Артемију: „Са пажњом сам одслушао ове разговоре са Владиком. Заиста, он је био Божји човек! Тек сад видим, слушајући ове његове неформалне разговоре, колико је био мудар и истински побожан

Шетња у звездарској шуми (с лева на десно): Косара, архим. Варнава, Владика Артемије и Милоје

човек и колико су његова сабраћа епископи и други црквени великодостојници били у криву говорећи о његовом *сѣрмоїлаву*, о томе да је *омађијан*, *ђавоиман*, чак и *луд*, како је клеветао Сава Јањић, потоњи игуман дечански... Тој хајци сам, нажалост, и ја делимично насео, због чега жалим."

Не тугуј, роде, рекох му. Покајање је лек за све наше ране. Кајањем ћемо умилостивити Господа, а Владика је на неколико сати пред смрт, у диктафон оцу Варнави, између осталог издиктирао и ово: *Прашѣам свим мојим дужницима и овоїа и оноїа свеїа*. Ниси Ти ни први ни потоњи ком се то десило. Сетимо се капетана из Јеванђеља који је тек након распећа Господа препознао истину говорећи: *Заисѣа човјек овај Син Божји бјеше*.

БЂ: Хвала вам на овом разговору.

МС: Богу хвала. И вама хвала, сестро Биљана, што војујете против новог светског беспоретка. Видим укидају вам једну по једну ауторску емисију у којима храбрујете. Да је бака Коса жива, она би вам сигурно рекла да је то за вас велики комплимент. Нека би вам Бог био на помоћи да опстанете у борби за истину. Нека су вам срећне ране. Знам добро како, неправдом нанете ране, боле. Често се сетим оне народне:

– *Ој јуначе боле ли ѿе ране?*

– *Да не боле, не би с` ране звале!*

Или оне:

Ко ѿи искоїа око?

Браїѿ!

Заїѿо је ѿако дубоко!

Силен - Грешни Милоје (Стевановић)

| Радио Београд, 27. 9. 2013, емисија Биљане Ђоровић²⁴

БЂ: Добар дан, поштовани слушаоци. Данашњу емисију *Силен* почећемо цитатом који отвара књигу Николе Милошевића „Сенке минулих љубави”: *Већ четири дан заредом сјушти се у предвечерје јушта мајла. Устајем повремено са столице и прилазим прозору. Преко јушта мој сјана, из једној освешћеној окна, назире се нечији зашамњени лик. И тамо стоји неко, и као ја, леда у мају. Када пошамне они што ледају кроз прозоре, каже књија Пројоведникова: три су различита ласа у тој књизи. Један меланхолични, који каже - све је шашина и мука духу. Други, прешћи и јоучни, који каже – важно је у свему Боја се бојати. И овај шрћи, зајонешни, некако злослушни, који јовори онима који ледају кроз прозоре. Већ неколико јушта ишчијавам књију Пројоведникову, али још увек не могу да проникнем у то шрћи зајонешну реч. Узимам из јолице са књијама примерак Библије у швргом, шамном, јомало рајавом јовезу са бледоцрвеним обрубом јо ивицама сјраница. Листам, јолако, и шражим оно зајонешно место, а онда чшам – али, ојомињи се Творца својеја у младости својој, трије нећ доћу дани зли и шрисјију јогине за које ћеш рећи нијесу ми миле. Прије нећ јомркне Сунце, и видјело, и Мјесец, и Звезде, и ојет доћу облаци иза дажда, када ће дрхшати шражари кућни и шшати млинарице што их је мало и пошамњети који ледају кроз прозоре.*

Шта би требало да значи то – потамњети који гледају кроз прозоре? Шта значе ти дани зли и облаци што долазе иза дажда? Данас постављамо ово питање јер га је на много начина поставио и наш данашњи гост, никако уобичајен, нити неко кога можете срести у овом или оном поводу, у овој или оној прилици.

Реч је о човеку који чини ону ретку мањину, можда и појединце који се могу пребројати на прстима једне руке, који су одабрани по оној логици о којој Ајнштајн говори као кроз синтагму „Бог се не коцка”. То је наш данашњи гост и мени је велико задовољство што је он данас са нама у емисији *Силен*. У питању је господин Милоје Стевановић, познатији као Грешни Милоје. Човек који је веома успешан привредник, неко ко би свима могао да служи као узор, неко на кога би требало да се угледамо. Човек изузетног образовања који је

²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=igklcSYov90>

после Учитељске школе завршио Педагошку академију, Факултет политичких наука, и био бриљантан студент. На постдипломским студијама на Правном факултету био је ђак професора Радомира Лукића. Аутор је великог броја књига које је почео да исписује од 2005. године. То су „Казивања“, „Чаша Обрадова“, „Родословље Стеваново“, из циклуса који испитује традицију и корене. Потом је ту и читав низ књига које су усмерене и упућене и учествују у борби за очување светосавља – „Не помичи старе међе“, „Сине мој, не пристај“, „Тајна безакоња“, „Не дај душу, роде“.

Покушаћемо да неколико ствари које су, чини ми се, веома битне у данашњим временима, у тако рећи у мат позицији у односу на свеукупна кретања која се сада заокружују, са покушајем да оно што јесте битно из овог једног богатог живота истакнемо с једном сасвим одређеном амбицијом - да подстакнемо оне успаване снаге које постоје у сваком појединцу, а које су, захваљујући култури, медијима и целокупној институционалној организацији света у коме живимо, порекнуте и некако повучене из света.

Господине Ствановићу, добродошли у емисију *Силен*.

МС: Боље вас нашао и добра вам срећа, вама и вашим слушаоцима.

БЂ: Просто, човек не зна којим редом да крене када треба да представимо оно што ви јесте, што јесте ваш живот и што јесу истине које ви износите, а које су од велике важности за тренутак у коме се налазимо, али и свеукупно, у смислу да човек мора да поново преиспита своју онтологију и сама својства, оно што јесте човек. *Ево човека*, то је нешто што треба поново ставити као централну синтагму, као централну идеју у оно куда човек треба данас да крене. Какав је ваш поглед на ситуацију која данас карактерише свет и Србију?

Време заблуда

МС: Време у коме сам ја одрастао било је време општедруштвених заблуда. Дакле, ми смо учили школе у којима није било Бога. Тако смо одгајани и тако смо, у својим срцима и мислима, формирали поглед на свет и своје идеале. А онда смо се, како смо одрастали и како се истина полако разазнавала, суочили са собом, са сопственим бићем, са својим сопственим погледом, па смо се морали суочити и са заблудама које је носило наше окружење, наше друштво. Тако се догодило да морате покренути побуну у себи самом, а кад покренете

побуну у себи, онда сте изашли на мегдан са окружењем. И ето, тако се догодило да је од једног бившег марксисте, с временом постао један православни хришћанин. Дакле, дошло је до трансформације погледа на свет. Мислим да је мени Бог учинио милост, у ствари, да једна велика туга која ми се догодила у животу, а то је смрт мога оца, озбиљно пољуља мој дотадашњи поглед на свет.

БЂ: Пре него што анализирамо тај тренутак у коме је до те промене дошло, упознала бих наше слушаоце са неким елементима ваше биографије. Ви сте, као млад, најпре били просветни радник, после сте били председник Социјалистичке омладине, општински правобранилац у Драгачеву, секретар Општинског комитета. Имали сте каријеру у великом узлазу. Но, 1983. године одлучујете се да одржите двадесетосмоминутну беседу и тиме сте, у ствари, каријеру, рекла бих, свесно зауставили. Па, сетимо се тог тренутка 1983. године. Шта сте ви рекли и како је то тад изгледало? Које су биле последице тог вашег говора?

Ошрежњење

МС: Време у коме је мене затекла дилема, односно у коме сам се суочио с чињеницом да ли то мене неко вара и, самим тим, да ли ја варам неке друге људе, нашао сам одговор једне вечери, када је тадашњи министар унутрашњих послова Стане Доланц, то је било '83 године, у јесен, за збитија која су тада почела да добијају озбиљан замаха на Косову, на питање вашег колеге да ли се осећа одговорним за то што се на Косову догађа, рекао је да се не осећа одговорним јер није био информисан. Ту ми је *йрејорео фиџиљ*.

Тад сам дефинитивно схватио да се налазим у друштву лицемера, у друштву лажова. Ту ноћ нисам могао да заспим. Иза поноћи сам пробудио супругу и саопштио јој своју намеру, да сутра у Сава центру, на том великом скупу србске омладине, где сам био позван као гост, морам проговорити оно што осећам и да ће се, вероватно, десити да ме ухапсе. Будући да нисам био ни политички ни правно неписмен, знао сам за кривично дело: *вербални деликџ*. Одлучио сам да на том многољудном скупу, између осталог, тада смо били другови, другу министру кажем да је лажов. Супруга је знала моју природу, знала је да не вреди покушавати да ме одговори од тог наума. Ми смо се, док је свануло, договорили шта ће она чинити с нашем децом. Знао сам да ће имати подршку, сасвим сигурно, мог

сада покојног оца. Отишао сам на тај скуп и тамо сам рекао оно што сам, по својој савести, осећао. Рекао сам, дакле, да ће људи који управљају државом у том тренутку, ако наставе да тако воде ову земљу, одвести је у ћорсокак, да ће нам се она распасти у социјалним ломовима, да ће се урушити економски и политички систем, да је министар унутрашњих послова обмануо нас 20 милиона. Рекао сам да сам дошао до убеђења да су нам избори фарса, да је то у ствари трка у којој учествује један коњ, у којој ће он увек стићи први, сем ако је таква драскела да ни солом ходом, баш сам тако рекао, не може да дође до циља.

Покушај љрања савесѝи

За оно време догодило се нешто што није било својствено политичком животу. Догодио се да један млади, тридесетшестогодишњи човек добије аплаузе, а онда се догодило да моји опоненти, председник СУБНОР-а, па онда Богдан Трифуновић и други, својим нападима на мене изазову звиждуке. Онда сам сасвим поуздано знао да је почетак краја сасвим изванстан. Али, та свесна жртва коју сам учинио требало је да буде, у ствари, својеврсно прање моје савести. Када су касније утврђивали моју одговорност, а то је процес који је трајао неколико месеци, преко 60 сати сам пред комисијама Централног комитета, међуопштинске конференције, како се све то онда звало, бранио своју беседу и одбранио. Једина ствар коју нисам могао одбранили, и то је стајало у пресуди, односно одлуци о мом смењивању и кажњавању: *да је моја беседа*, односно дискусија, како се то онда говорило, *узнемирила јавносѝи*.

Заиста, тада су све новине, радио и телевизије говориале о том случају. Последњи је покушао да ме убеди да се посдем пепелом, један диван старац, председник СУБНОР-а у тадашњем региону Краљево (Деспот Дејан Бојовић), који је између осталог био члан комисије за утврђивање моје одговорности. Изашао је на паркинг да ме сачека, пошто су послали кола за мене и рекао ми: *Дјеѝе, сви ми знамо да си ѝи у љраву, ал' не можеш ѝи да радиш оно уз веѝар. Довољно је да кажеш: друѝови, љпризнајем да сам мало љреѝерао* (пошто ја говореле никад нисам писао, него сам импровизовао). *Кажи: Признајем да сам мало љреѝерао и бићеш сѝашен*. А ја кажем: *А ѝѝа ако ѝо не кажем?* *Каже: Бићеш сиѝуно љроѝлашен за неѝпријаѝеља*. Ја онда њему кажем: *Дејо граѝи, ја ћу радије да будем ваш неѝпријаѝељ неѝо неѝпријаѝељ оноѝ*

човека кога видим у ојлегалу изјуџра кад се бријем. Тада сам се бријао, нисам имао браду и свако јутро сам морао да погледам своје лице.

Боље икад нећо никад

Нисам имао проблем док сам био омладинац. Неких десетак годишњих одмора сам провео као командант омладинских радних бригада на акцијама, сматрајући да тиме изграђујем своју земљу, да на тај начин, у ствари, обезбеђујем перспективу својој деци. Кажем, тада нисам имао проблем јер сам мислио да градимо онакво друштво како то пише у програму који је био преда мном. Међутим, како сам се више пео у хијерархији и примицао њима, схватио сам да је то једна фарса, да је то једна превара и једноставно нисам хтео даље да саучествујем у томе.

БЂ: Шта се даље догађало са становишта вашег запослења? Оно што је овде веома занимљиво, то је једна поука коју сте ви запамтили од свога деде, а то је: *У се и своје кљусе*. Једна таква поука би могла данас да буде водиља свима нама, будући да се систем и те како побринуо да нам путеви не буду одређени нити трасирани, као што је некада било. То је, чини ми се, веома важно препознати у себи. Како сте ви у себи препознали и како сте се односили према идеји да ово треба да урадите? У којој мери сте одлучили да се оградите од система?

Пријатељ се јаком у невољи ђознаје

МС: Систем је одлучио да ме анатемише и да ме избаци. Од своје деветнаесте године, верујући у пројекат социјализма, срцем сам радио за општи интерес. Знао сам много људи, мислио сам да имам много пријатеља за које сам био спреман да се жртвујем и за које сам веровао да би они били спремни да ми ту љубав и ту жртву узврате. А онда се догодило, када вас анатемишу и када постанете непријатељ државе и партије, онда ви, у ствари, имате следећу ситуацију: идете улицом и ваш дојучерашњи пријатељ, који је долазио код вас у кућу, на рођендан деци и ви код њега, хитно мора да пређе на другу страну. Дакле, нису људи смели јавно са мном да се питају. Они су ме позивали после тога телефоном, неки од њих, да ми се извину, не знајући да ми се телефон прислушкује, што сам касније сазнао.

Наравно, ја тим људима ништа нисам замерао, јер клопка у коју су нас увукли је била таква. Тај мој друг је био, рецимо, директор неког ОУР-а или неке фирме, тај његов положај је зависио од њих; његова жена је добила посао и тај њен посао је опет зависио од њих; његово старије дете је, рецимо, ђак или студент и има стипендију која зависи од њих; он станује у стану који су му они дали... Ја том човеку не могу ништа да замерим. Он није дужан да подноси жртву за коју сам се ја определио.

БЂ: А да ли је то, можда, из ове перспективе, замка, која јесте системска, у коју људи редовно упадају? Уколико би одлучили размишљањем да буду одговорни према својој будућности и, уколико одлуче да не упадају, да ли вам се чини да би све то кренуло једним другим током који би, будући да је морално веома утемељен, самим тим значио могућност неког сасвим другачијег и бољег света?

У се и у своје кљусе

МС: Апсолутно. Тада сам, кад сам остао сам на ветрометини, схватио оно што ми је мој ђедо Радосав причао кад смо чували краве. Између осталог и то: *Синко, у се и у своје кљусе.*

БЂ: Код вас је почео у том тренутку да ради и тај кôд, онај истински кôд српског народа изграђиван у силним недаћама које смо, као народ, имали у историјском трајању. На који начин сте то препознали и опишите нам ваш тај однос према том исконском што је у вама прорадило.

МС: Кад се нађете сами, кад почнете са собом да се обрачунавате, када сте анатемисани... Благодаран сам Богу што ми се то догодило јер би вероватно моја заблуда потрајала дуже. Дакле, кад се нађете у таквој ситуацији, почињете да размишљате онако како су размишљали ваши преци. Тада вам постаје јасно како је мој отац, који је имао четири разреда основне школе, у себи имао много више мудрости од многих који су написали књиге и који су имали неке титуле. У сваком његовом гесту, у сваком његовом потезу огледало се и видело то благочашће које је понео од својих предака. У генерацији мојих родитеља реч је била светиња, нису нам требали печати, потписи, нису нам требали забележени уговори. Оно што си рекао, то је закон. И такав један морални закон је постојао у односу на све.

Тај морални закон је постојао, између осталог, и у односу на гробове предака. Знало се да се на Задушнице одлази на гробље, а

уочи Задушница се с алатом, с мотиком и грабуљама одлазило да се гробови уреде.

*Над умљем је разум, над разумом мудросї̄,
над мудрошћу ѿремудросї̄,
а над ѿремудрошћу – свеї̄а ѿросї̄ої̄а*

БЂ: Каква је то линија континуитета која укључује и прошлост и будућност? То је једна специфична позиција коју треба данас разумети, будући да живимо у времену које је порекло и прогнало смрт и вратило је преко малих екрана, као један феномен који има сасвим своју одређену улогу у форматизацији и перцепцији људи. Однос према смрти и тренутак смрти нашег оца није безначајан моменат. То је тренутак у коме се код вас преломило много тога и када сте постали свесни управо овога о чему и ја сада говорим. Шта је смрт која има веома дубок смисао и значај у животу сваког човека?

МС: У време када лутате у свом погледу на свет и посматрате то што чини ваш отац или ваш ђед, ви видите да он припаљује свећу, ви видите да он кади гробове и да их прелива црвеним вином, видите како он с љубављу спрема славу, кречећи просторије, кречећи чак и шталу, кокошињац и свињац, бришући пут око авлије... Он ту одговорност носи, а ви сте ту посматрач.

Онда вас задеси да у једном тренутку осетите да сте ви сада спој између оних што су прошли и оних што ће доћи иза вас. Ми нисмо очекивали, али отац је говорио: *Ја сам ѿри крају, ђецо*. Он се исповедио у Васкршњем посту, причестио се, дан уочи смрти обишао је све своје парцеле, своје комшије... Одржао је славље у кући. Обетина се то зове код нас, где су му дошли најдражи. Он нас је служио, одржао беседу, испратио нас у поноћ и у јутарњим сатима, кад је потекао овце на пашњак, није имао времена ни да седне. Испуштио је душу, а већ нам је синоћ причао да се за то припрема. За нас је то била изненадна смрт, а за њега није. Он је то очекивао и мислим да је спреман отишао Богу на истину.

Елем, у том тренутку ви осећате пролом у ребрима својим, осећате да нисте испричали све што сте требали са њим да испричате, а са друге стране осећате бремене одговорности. Ви сте сад та ћуприја између оних који су отишли и оних што ће доћи. И сада ја почињем да листам камену књигу предака, а то су надгробни споменици. Гледао сам како мој отац кади гробове на Задушнице. Доста

ми је тога испричао, а сад почињем да препијавам споменике, свако словце, да откријем чудо невиђено, да откријем такву лепоту, такву уметност. У нашем крају гробље зову *шарено село*. Ту је било неколико врсних каменорезаца. Књиге су написане о њиховим ремек-делима каменорезачке уметности. И Бог ми је учинио милост, да један од њих, у мојој лози непосредној, направи десетак таквих споменика које су наручили моји преци. Реконструисао сам то гробље и то су ми радили врло стручни људи, ту су били укључени етнологи, конзерватор и његова супруга, историчар уметности...

БЂ: У вашој књизи „Родословље Стеваново” читаоци могу и да виде како изгледају ти споменици и шта је на њима написано.

МС: Да. Онда сам ја открио чудо невиђено. На тим споменицима су исписани њихови животи, што речима, што симболима.

БЂ: И шта пише? Како сте разоткрили те симболе?

МС: Ви сад не знате Сретена, чукундеду, не памтите га јер је он умро много пре него што сам се ја родио. А из прича оца и старијих људи који су се преселили у вечност, ви знате да је он био врхунски мајстор, да је правио каце, бурад, брвнаре и тако даље. И сад, ви све све то видите на његовом споменику. Ви видите тамо и брадву, рендић, сврдло... И видите да је био домаћин човек, тамо је уклесан кључ од подрума у коме је он чувао вино и ракију. Тамо видите виноградарске маказе. Све је уклесано у споменик. Дакле, његова биографија у слици. Друго, текстуални записи и поруке – да се најешите... Моја баба Драгиња, Бог да јој душу прости, упокојила се неколико година иза мога деде. Она је била побожна жена. Она је из Драгачева одлазила у Студеницу, понекад, на литургију. Да би стигла на литургију морала је да пође данас пред ноћ, да путује целу ноћ и да осване у Студеници. Пешке, наравно. Нажалост, порушили су нам иконостас у Студеници пред којим се моја баба молила. Али то је друга прича...

Чувајмо предање

По предању, из прича мога оца, сазнао сам да смо ми, поред оних које имамо на том гробљу, имали још два колена. Стевана, по коме смо Стевановићи, и његове синове Петра и Радована. Али, авај, њих нигде нема. Данима сам бискао брда и долине у том крају где је тај наш заселак, еда бих нашао њихов прах. Кад ми то није пошло за руком, подигао сам на гробљу један споменик од студеничког

белог камена, својим прецима, Стевану и синовима његовим Петру и Радовану, од којих су се изнедрили и расејали Стевановићи. И сад ја напишем родослов. Стеван роди Петра, Петар роди Радована, Радован роди Вићентија, Вићентије роди Милоја Првог, Милоје Први роди Радосава, Радосав роди Светолика, и тако даље. И спомен подижу, па наведем себе и своју децу, унукe, тако да тамо сместих родословље од десет колена. А онда ће моја супруга Нада, да ми упути прекор и каже: *Црни Милоје, најисао си ђо у камену, а немаш никакве доказе.* А ја кажем: *Жено, ђа докази су ђредање. Знаш да су айосџоли рекли – чувајџе ђисмо и ђредање.* Сасвим сам сигуран да ме мој отац није преварио и оно што ми је предао ја сам то пренео на камен да пренесем мојим унуцима. И Бог ми учини милост, да годину дана након подизања овог споменика, на једном старом гробљу, ми нађемо споменике Стевана, и синова његових Петра, Радована и Радосава. Њихови споменици су били урушени, коров је на њима трулио и њих је земља тако конзервирала, као да су направљени пре, рецимо, 20 или 50 година. И тако сазнам да се Стеван упокојио 1789. године. На споменику пише: *Поџбе од лојова 1789. ђодине.*

БЂ: А како је изгледао тај споменик?

МС: Имате га на слици, ево на корици књиге. Каже: *Овде џочива џело...* И он није био Стевановић, него пише: *Сџевана дуџачкоџ који џоџбе од лојова у 1789. ђодини.* Вероватно је био висок. И наравно, ја тај споменик подигнем ка сунцу, обновим га и тај комплекс уљудим, уредим и подигнем још један споменик поред, да испишем родослов у камену за будућа нека поколења.

БЂ: И сада су све те снаге уједињене у ономе што ви радите. То је, заиста, фасцинантно. И успех који постижете је, такође, веома утемељен на истој овој логици о којој смо сада говорили. Ви као привредник, након изопштења од стране световних власти, покрећете свој приватни посао који је веома важан и занимљив. И ево сада се развија у време када смо са свих страна угрожени опасностима од генетички модификованих организама, од различитих, сада већ и законски одобрених, додатака у храни, од бешчасћа, рекла бих апсолутно, које је сада и озакоњено. Ми смо пред опасностима у односу на оно од чега зависи наш живот – храна, вода, ваздух. И ви ту развијате један посао носећи сву ту традицију припремања хране и уграђујете у цео комплекс и светосавље и у односу према запосленима и запослени према купцима који долазе. Ствара се једна заједница, рекла бих, потпуно атипична у односу на све што се данас у свету дешава. Дакле, мимо свих трендова, мимо свега што

су брендови, у смислу у коме се брендови производе, ви градите од темеља оно што треба сада урадити да би ствари кренуле набоље и да би се све променило. Опишите, молим вас, тај тренутак и на чему се заснива, како функционише производња и шта је у њеним темељима. А веома је успешна – и то да нагласимо.

*Проклеј да је онај који се узда у човека а од Госџода
одсџуџа срце њеџово – вели џророк*

МС: Када вас оставе људи, онда са вама остаје ваша породица и са вама остаје Бог, ако у Њега верујете. Онда сте у великом заклону. Мене су људи анатемисали, али су уз мене остали моја супруга, моја деца, моји најближи и остало је уздање у Господа. Кренули смо у овај посао пре двадесетак година, на неких шеснаест и по квадратних метара. Данас имамо фирму која има стотинак запослених, али оно што је битно, између осталог, у оквиру те фирме имамо неколико линија у којима се производи храна. Али како се производи? Онако како су то радиле моја мајка Јула и моја баба Драгиња или супругина мајка Милева и баба Зорка. По тим древним рецептурама, онако како су они спремали за славу, тако ми данас спремамо нашу храну, без адитива, без сурогата, без хемије. И то су људи препознали.

БЂ: Ево, ја бих прочитала из ваше књиге „Казивања” један део под називом „Ради с љубављу”. То су неке поуке потомцима:

„Све што чиниш – чини с љубављу. И цвет кад садиш. И кад га заливаш. И кад производиш било шта, у пољу, у радионици, било где... И робу кад купујеш и продајеш. Поштуј зној оних који за нас производе, еда би се с поштовањем улазило на имање твоје. И поштуј купца свог. Јер кад муштерија твој осети да је добродошао, радњу ће доживети као свој дом. Они заслужују твоју љубав и твоје поштовање.”

Ви сте им то и рекли, свим вашим радницима које запошљавате. Управо дајете иста упутства која говоре да је богатство у срцу, да се рукама ради, срцем моли, да човек треба да иде својим путем. Једна свеукупна светосавска филозофија коју сте уткали у оно што јесте једно пословање, које сада огроман број људи препознаје као спасоносно и као пут којим ваља ићи. Јер то је поштовање онога што јесте природа, што јесте Бог и што јесте дар који смо добили и који треба да ценимо.

МС: Окренули смо му, нажалост, леђа. Бог нам је дао такву земљу у којој можете имати и винову лозу, и воћку, и поврћку и све живо. А ми смо се определили да у тако богатој земљи правимо оно што треба да оставимо сиромашним Јапанцима, рецимо аутомобиле. Многе неперспективне пројекте несебично подржавамо уместо да створимо амбијент за наш народ. Рећи ћу вам да сам на решење за млекару, из формалних разлога, чекао тринаест месеци и потрошио паре које сам дао сељацима за премију, уместо државе. Нисам могао да рефундирам, јер је решење каснило.

За овај програм који сад видите у мојим радњама, производња готове хране, преко годину дана је постојала опструкција од стране инспекција. Просто, нису веровали или нису знали да то може. Не пише им у књигама, у школама у којима су учили, да сад неко треба да направи сарму, пасуљ, гибаницу и да то продаје а да није кафана... И онда, пошто су незналице, онда су правили опструкцију, укључујући и решење да ми се забрани да радим.

Када сам купио локал у Београду морам да одвојим струју од пословне зграде у којој сам тај локал купио. Стицајем околности, од зида моје продавнице до трафо-станице је четрдесет осам центиметара. Процедура је трајала месецима уз трошак од преко 8.000 евра. И сад кажем себи: *Шашави Милоје, зашћо се ѿи ниси родио у некој од ових земаља које су нам ѿслале Милосрдној анђела, да нам бомбардују ћуѿрије, фабрике, децу, ѿа да си дошао ошћуд, из ѿој свешћа, онда би ѿеби неки људи овде, на власћи, дали ѿарцелу, ѿа би ѿи дали ѿаркинї, ѿрафо-сћаницу, водовод, канализацију и још би ѿе часћили 11.000 или 12.000 евра ѿо сваком зајосленом човеку.*

Када би будали попут мене неко дао 11.000 за сваког запосленог човека, ја бих упослио пола Драгачева. Но, хвала Богу, нису ми дали и још су ме саплитали на сваком кораку. Онда сам, уместо да направим једанаест производних погона у мом родном крају, које бејаш осмислио, енергију почео да трошим на писање књига и подизање задужбине.

БЂ: Ево, остало нам је мало времена. Ви сте неко ко би могао и требало да буде пример за углед, будући да је то пут којим би требало ићи.

Исхиновање има цену

МС: Обрнуто, обрнуто је, Биљана. На мене се не треба угледати, јер ја сам ишчашење. Ја сам анатемисан пре тридесет година од световних власти, а пре две-три године сам искључен из Србске православне цркве. Према ономе што је у званичном саопштењу рекао представник цркве, ја сам једини мирјанин који је ваљда, од Светог Саве до данас, искључен из цркве за „страшан злочин“. Тај злочин је био то што сам, видевши у невољи владику Артемија и његово монаштво, одлучио да им подарим имање, неке грађевине тамо и тако даље. И други мој грех је био што сам се са њима молио Богу. А казнили су ме људи који се моле са папом и другим јеретицима. Према томе, да не доведете слушаоце у забуну – на мене не треба да се угледају зато што би онда били најгори. Јер, ја сам најгори. Имам писмено уверење да сам најгори и то два пута. Једно је старо три деценије, а друго је млађе.

БЂ: То писмено уверење су многи у историји добијали. Неке су, као што знамо, убијали кукутом, попут Сократа, Исус је разапет. Бројни су примери – Мартин Лутер Кинг, Ганди, а и научници који су својевремено тврдили да је Земља закривљена, не равна плоча. Но, ако неко сада каже да је плоча равна и донесе законе којима то прописује и казну за теоретичаре који то поричу, онда ето, одаберите сами. Јер одговорност за своју судбину носимо сами. Велика је тема и ви сте кренули и уздате се, рекла бих, *у се и своје кљусе*, у овом првом случају, где сте економски заиста успели да направите једно чудо у околностима које су вам биле наметнуте. С друге стране, такође производите чудо, о чему ћемо неком другом приликом, а то је читав тај процес којим се борите против безакоња и у овој сфери о којој смо сада говорили.

Хвала вам пуно.

МС: Богу хвала. Хвала и вама.

БЂ: Поштовани слушаоци, господин Милоје Стевановић, познати као Грешни Милоје, био је гост наше емисије *Силен*. Са Вама су били Зоран Тасић, организатор, Катарина Каракушевић задужена за тон, Татјана Косановић, музички уредник, а ја сам Биљана Ђоровић. Ето, сваком препоручујем да чита ове књиге. Из њих се, заиста, може научити много. На пример, крените од књиге „Казивања“.

Грешни Милоје - инфоратник

„Инфоратници против новог светског поретка”, радио Снага народа – 21. 1. 2014.

Гост: Милоје Стевановић

Аутор и водитељ: Биљана Ђоровић²⁵

БЂ: Поштовани гледаоци, добро дошли у емисију „Инфоратници против новог светског поретка”. Ово је тачка после које нема повратка. И јасно је да је тако јер оно што се дешава са новим светским поретком, а чега су свесни његови промотери и инаугуратори, па и конструктори, јесте да је истина и те како продрла у све поре онога што су успоставили као *глобалистѝан*. А код нас у студију је, велико нам је задовољство, господин Милоје Стевановић, Грешни Милоје, који не само што је веома успешан привредник, већ је и човек кога бих окарактерисала као правог српског домаћина. А прави српски домаћин је онај који води рачуна о прецима, о својим савременицима и потомцима. То је човек који поштује светосавске мере и уводи их у све што ради, показујући да је могуће часно и поштено радити за добробит народа. Један аспект његовог деловања је и оно што је постало омиљено место многих и у Београду и Чачку, а то су КМН продавнице које по највишим стандардима за производњу најздравије хране, производи и омогућава нам да уживамо у ономе што су производи из српске кухиње и то по старим, древним рецептима, о чему брине Нада, супруга господина Милоја Стевановића. Уопште, то је једна породица на коју би требало многи да се угледају. А наш данашњи саговорник је неко коме би требало обезбедити сате и сате програма како би могао да пренесе своје животно искуство, али и оно што јесте данас важно - задржати тачку ослоња од које нема одступања. Господине Милоје, добро дошли у емисију „Инфоратници против новог светског поретка”.

МС: Боље вас нашао.

БЂ: Ево чули сте како изгледа свет и заиста је то свет у коме је нестало, у коме нестаје на оним нивоима на којима се систем успоставља, све што је добро, лепо, истинито. Све је то замењено лажима. Видимо да је то поредак који рачуна и живи у мраку и храни

25 https://www.youtube.com/watch?v=GG96X_DIA_k (Gresni Miloje – inforatnik, radio Snaga naroda, 21. januar 2014).

се лажима које производи реалност. Дакле, један антихришћански, безбожни поредак. Какав је ваш осећај у односу на оно што се дешава и шта је то што у овим тренуцима може сваком човеку помоћи? Који је то стуб, једна тачка са које би могао да погледа и да се постави према свему и да задржи оно без чега не вреди живети?

Кол'ко има узбрдица толико и низбрдица

МС: Да. Видите, безбожнику је све могуће. Човек који нема Бога у срцу свом, који нема страха Божјег у себи, њему је допуштено све, па му је допуштено и ово о чему сте до сада говорили. Човек, пак, који се у Господа узда у високом закону стоји. Лично мислим, да је среће да схватимо ту превару која се догађа на глобалном плану, да се окренемо себи, својим породицама, својим запуштеним имањима. Господ нам је подарио лепоту коју имамо: где год бисмо бацили семенку, она би никла. А ми смо то благо које нам је Господ подарио претворили у врзине, у коров... Поникао сам у Драгачеву, сви моји преци су били сељаци и ја сам, некако, пупчаном врпцом везан за те корене. Могу вам касти, када путујете српским селима, видећете јад и чемер. Видећете опустеле авлије. Где год одем на сахрану неком старцу то је истовремено и знак да ће се та авлија затарабити. Наших прича о томе да би требало оживети село треба да се оканемо. Треба да засучемо рукаве и да урадимо нешто конкретно. У мојој фирми има стотинак и кусур запослених људи, али у једном неформалном „холдингу“ који сам направио по принципу мојих ђедова има неколико стотина сељака: ми немамо никакве споразуме, уговоре, печате, нити то оверавамо у суду...

БЂ: Са такозваним кооперантима.

МС: Тако је. Ми се у очи јуначке погледамо и на дну њиве се зговоримо како кажу моји Драгачевци. Он има само две обавезе: да му производ буде онакав какав ми је донео на увид, о квалитету више не разговарамо. Друго, да га донесе минут раније него што смо се договорили, а моја је обавеза да оног часа, кад му је роба прошла контролу квалитета, буде плаћена у стопарац. И ту је крај приче.

Али, шта је наша несрећа? Наша несрећа је што смо у тој утакмици за руковођење или вођење било државе, било министарства, било јавног предузећа, било овога или онога, сагубили аршине. Аршин је старинска мера за дужину. Побркали смо аршине. И сад

ћете ви, у ствари, турити неког човека, зато што припада партији, на неко министарско место, а он човек није побио проштац. Сељаци моји, кад хоће да кажу за неког да није ни за шта, он каже: *Тај не зна да зашиљи и њобије њрошџац*. То је, у ствари, наш проблем. Ми треба да се окренемо Богу и ако се окренемо Богу све друге вредности које смо растурили за ових петнаестину и за оних педесет година, полако ће се враћати. Народ каже: *Навика је једна, а одвика девеџ мука*. Колико год смо ишли низбрдо и тонули, одричући се онога што је исконско у нашем роду, толико ће нам требати времена да то вратимо. Али прва претпоставка јесте да се обожимо. Прва претпоставка јесте *да будемо људи*, како је говорио наш блаженочивши патријарх Павле.

БЂ: Да. Ви сте неко ко је, будући да има истину и жељу да служи истини и свом роду, имали и непрекидне препреке на том свом путу. Прво сте их имали са партијом, а потом и са самом институцијом Србске православне цркве. Испричајте нам укратко, колико год то може сажетије, о чему се ради.

Пеџао који њрви закукуриче заврши у лонцу

МС: Просто. Пре тридесет година ја сам у највишим круговима партијско-државним сматран за озбиљан кадар, али пошто од те своје политичке функције на којој сам се једно кратко време задесио нисам видео професију, него један тренутак да часно учиним нешто за свој народ, одржао сам беседу на многољудном скупу србске омладине у београдском *Сава ценџру* у којој сам најдобронамерније, покушао за неких 27-28 минута, да укажем да ће они који кормиларе државом, ако наставе да је воде у том правцу, одвести право у социјалне ломове, да ће нам се земља распасти у социјалним ломовима, да ће нам се распасти економски и политички систем. Указао сам на њихове привилегије, на то да су нам избори трка у којој учествује један коњ... То је било тачно пре тридесет, сад смо већ ушли у тридесет прву годину. То је значи било 1983, а моја одговорност је утврђивана неких пет-шест месеци, па је прешло у '84 годину. Резултат је познат: постао сам *неџријашељ државе и њарџије*.

Зашто?

Све што сам тамо рекао одбранио сам теоријски и емпиријски. Онда су се досетили па су ме осудили зато што је моја беседа

узнемирила јавнось. Будући да су све новине писале о том случају, то је било довољно да будем анатемисан и то је био довољан разлог да нико од људи из јавног, привредног, политичког, културног живота није смео на улици да се пита са мном. Нажалост, све што казах касније се и обистинило.

Веро, ко ће уби реци? Убише ме ѿред олѿаром жреци!

Елем, прошле су све ове деценије, а онда се догодио тај бродом у нашој светој цркви. Неки људи који кормане тим бродом (нашом црквом), усмерили су је у погрешном правцу. Један од путника на том броду, владика Артемије, покушао је да се супротстави процесима окретања према ватиканским, екуменистичким и јеретичким водама, и он је прогнан, као што знате. Мој грех је, пред црквеним органима, био у томе што сам његовим монасима, рашко-призренским, пружио гостољубље на свом имању. Примио сам те људе, подарио им то своје имање, кућице које су се тамо налазиле, и учинио све што један хришћанин треба да учини човеку у невољи, поготову што су то људи који су ми били, и данас су, браћа по крви и вери. Када ви то учините, према било коме, онда ћете добити, разуме се, грамату јер ви сте испунили Јеванђеље. Господ нас у Јеванђељу учи да гладна треба нахранити, жедна напојити, невољника под кров примити... То све важи под условом да то није владика Артемије и да то нису његова духовна деца. Јеванђеље, у односу на онога кога су они одлучили да сатанизују, да протерају на правди Бога, више не важи. И то је био разлог за мој прогон. Односно, постоје два разлога. Један, што сам им указао гостопримство, и други што сам се молио Богу са њима у манастиру у Љуљацима, који је направио један благочестиви србски свештеник, Бог да му душу прости, и завештао га не владајућој јерархији, него српском народу. И тако се десило да је владика Артемије тамо служио литургију и чињеница је да су имали фотографију (мог присуства тамо). Ја, наравно, нисам ни крио да сам био на том богослужењу. То је био довољан разлог да ме трајно искључе из цркве.

Они који укажу гостопримство Бајдену, они су за похвалу, то је „кул”. Они који се моле Богу са јеретичима, а то видимо сваки дан код наших архијереја који клече по католичким катедралама (и таквих епископа имамо), који себе проглашавају бискупима,

који папу зову *свѣтѣи оѣац*, који чак носе прстен кардиналски који су добили од папе, они немају проблема!

Ето, ту је разлика између мене и времена у коме сам имао срећу, или несрећу, да живим. Дакле, ја сам покушавао да се праћам, али је бодило било свуда око мене. Где год сам се праћуо, набо сам се на то бодило. И ево ме сада при крају своје радне и животне каријере. Хвала Господу Богу на Његову дару, иза мене су остала деца, иза мене су остали унуци, не жалим што је то време прошло у овим мукама о којима сам укратко покушао да упознам ваше слушаоце.

БЂ: Сада су се појавила и два писма о којима ћемо данас говорити. Једно је упутио патријарх Иринеј владики Артемију, а друго је одговор владике Артемија („Осврт на писмо патријарха Иринеја”). Господине Милоје, кажите како ви гледате на ове процесе и какав је ваш утисак о ономе што се дешава у овом простору који јесте најважнији за србско национално биће и етос.

Школују нам неојањичаре

МС: Дакле, овде је врло битно да се разлучи светлост од таме, истина од неистине. Желео бих да ваше слушаоце подсетим на следеће: о Божићу 2010. године чуле су се приче по амбасадама. О томе поред осталог сведочи и књига Зорана Чворовића и Владимира Димитријевића *Срѣска црква и Викиликс*. А иначе се зна: амерички адмирал Фицѣралд, главнокомандујући окупаторских снага на Косову, изјави да се владика Артемије мора заменити неким кооперативнијим епископом. Неколико дана после тога, пошто је Синод неканонски, супротно члану 112, односно 111. Устава СПЦ, сменио владику, отео практично епархију Артемију, наш патријарх, у цркви Ружица, на Сретење 2010. године, у интервјуу телевизији Чачак, каже (цитирам): *Арѣмије је добар, Арѣмије је чесѣиѣ човек*. То је оно зашта ја смем да тврдим да заиста јесте владика Артемије! Све оно друго што су у званичним саопштењима Иринеји, било Буловић кроз своја саопштења, било патријарх сад кроз ово своје писмо о том човеку рекли, није истина! Разумете?

Ми морамо знати, нећемо да странчаримо, али морамо одвојити истину од лажи. Владика Артемија је у епископима и Сабору 2007. и 2008. године упутио 350 страница текста који се односи на искривљавање православне вере на Богословском факултету.

Браћо Срби и сестре Српкиње, Богословски факултет је, деловањем Иринеја Буловића, Игњатија Мидића и још неких људи који су у врху Србске православне цркве, претворен у полигон за обуку неојањичара! То одговорно тврдим! О томе ће ускоро изаћи и књига. Тамо се обучавају људи који неће рушити наше цркве и претварати у џамије као они јањичари, али ће рушити и већ руше богослужбени поредак, руше наше иконостасе, чак и православна гробља понегде. Уводе безакоње и новотарије. Владика Артемије поставља питање Сабору 2008. године: ко, како, на који начин и зашто је отишао у Равену да потпише примат најпалијем човеку у историји људског рода, после Јуде Искариотског – папи? Мислите ли да су му ставили ту представку на дневни ред? Боже сачувај.

Владика Артемије, полазећи од старозаветног учења, одлучује да они који су рушили наше светиње не треба да их обнављају. Синод то поништи и онда Шиптари обнављају. Имаће сад одличне доказе за историју да је то њихова баштина. Већ су почели тиме да се хвале.

Дакле, с једне стране имадемо епископа Артемија који чува светоотачки богослужбени поредак, који чува светосавље, а са друге стране ове чињенице: пре осамнаест година Иринеј Буловић је рекао да ће *сломићи кичму Арђемију*; пре неколико година је Амфилохије Радовић рекао, на питање вашег колеге новинара: *Како на брзину сменишће њако владика Арђемија? Како на брзину? Па ми на ово чекамо већ десет љодина*. Он је то рекао 2010. године. Видите о чему се ту ради. Са једне стране имамо владика који се бори за православље, за светосавље, а са друге стране његови прогонитељи на својим прстима носе папино кардиналско прстење.

Да ли знате ви то?

Да ли народ у овој земљи зна да су се, на пример, Иринеј Буловић и Амфилохије Радовић верили преко кардиналског прстена са папом и да око врата носе папине напрсне крстове?

Да ли знате да наш Патријарх и његов имењак Иринеј Буловић јавно папу зову *свешћи оцац*, тог највећег архијеретика, најпалијег човека у историји људског рода?

Да ли ви, народе, знате да се ради о урушавању вековног богослужбеног поретка у инат одлукама Сабора?

Да ли знате да је наш Сабор, за време патријарха Павла, донео одлуку о иступању из Светског савета цркава (на залагање и предлог владике Артемија) и да од тога нема ништа (саботира се спровођење те одлуке)?

Траже ђавола с лучом

Ето, то је питање суштине. Овде се не ради о томе хоћемо ли ми навијати за владику Артемија или за Патријарха, далеко било и не дај Боже, али не може патријарх Иринеј позивати владику Артемија да се окане раскола, како он каже, када он пали свећу у јеврејској синагоги, чиме је себе искључио из Србске православне цркве. Нека отвори каноне свако. Ја сам то и у мојим књигама доказао. Интелектуалци о којима је говорио доктор Зоран Чворовић написали су преко десет апела које је потписало мноштво људи. Сабору је народ упутио петицију са 15.000 потписа! Патријаршија је послала полицију да не прими ту петицију. Они неће да чују шта народ прича.

БЂ: Како је послала полицију да не прими петицију?

МС: По захтеву Патријаршије, то је полиција изјавила, нису дали. И појео вук магарца, нису то изнели на Сабор. Из Лознице код Чачка је упућена посланица србског народа, преко 2.600 људи је гласало за ту посланицу.

И, шта је било?

У саопштењу Иринеј Буловић каже: *То је ђарасинађђа*. Он каже да смо ми – србски народ, парасинађђа! Он, који пали свеће у правој јеврејској синагоги!

Па то стварно више не може да се трпи!

Они стварно траже ђавола с лучом. Они од лишћа не виде дрвеће. Они су толико постали осии...

Да ли наш Патријарх зна да је његова сестричина Драгана са својим мужем Милошем, са својим деверима и јетрвама, направила катакомбни манастир изнад Ариља? Да ли он има ту информацију? И људи из његовог окружења мисле да смо ми пали са крушке и да не можемо да разлучимо шта је истина, а шта је неистина, шта је правда, а шта је неправда, шта је светлост, а шта је тама.

Не може се служити Богу и ђаволу у исто време. Мораш служити једног господара. И нека опросте господа из Синода, ја овде јавно хоћу да кажем да су они напустили наш светоотачки пут и кренули неким својим путем, по неком свом нахођењу, на који их народ србски никад нигде није овластио. Др Зоран Чворовић је јасно и гласно објаснио да је владика Артемије неканонском и незаконитом одлуком Синода смењен због тобожњих малверзација.

Срам их било!

Кукавичје јаје

Сад када од тога нема ништа, јер имамо такву аргументацију да то не може нико побити, шта се догађа у патријарховом писму? Потурају њему, а он нама, као кукавица јајце: окрећу плочу и сад више не помињу „малверзације” због којих је владика Артемије протеран. Ако пажљиво прочитате ово писмо, видећете једну реченицу у којој каже: *Због њоказане немоћи да одговорно управљаће њовереном еѡархијом.*

Срам их било!

Ко, кад, где, на који начин је утврдио његову немоћ?

Моћнији је он од свих својих прогонитеља и то на квадрат!

Значи, неко може да напише да је он *немоћан*.

Зашто?

Сад су се сетили да у Уставу цркве пише: да администратор може бити постављен само у два случаја:

Прво, да је доказана канонска кривица епископа. Владики Артемију нико никад нигде није судио!

Други случај је: по утврђеној немоћи постојећег епископа. Немој ти да шамараш да сам ја немоћан док не докажеш! Значи: четири године после неканонске смене сетили се да прочитају оно што смо ми у петицијама говорили: *Људи, ѡрочиѡајѡе члан 211. Усѡава!*

Не може то тако!

Народ је чувар вере!

Они мисле да су они црква. Не, браћо и сестре! Црква, то је Господ Исус Христос, апостоли, исповедници... И лаос Божји. И епископи су, тј. црквена јерархија, удови тог Хростовог тела који се црквом зове. Али они су, ускоро ћете видети, чудо невиђено: они су уобразио да су богови. Као што је њихов „свети отац” (папа), тамо њима, уобразио да је он намесник Божји на земљи. То је једна лакрдија. Ускоро ће, ако Бог да, једна књига угледати светлост дана, која ће обелоданити ту њихову рушилачку позицију. Они поткопавају темеље Србске православне цркве, оно што је господин Зоран Чворовић управо рекао. Њима је битно да изврше налог Ватикана, те нашу свету цркву, тог чувара нашег духовног јединства, ту основну институцију нашег идентитета уруше...

Човек без вере је сенка, ĩрађевина без шемеља

Знате шта, Биљана? Ми ћемо издржати окупације, ми ћемо издржати глади, земљотресе, поплаве, ратове, све ћемо издржати. Али, тамо где смо се одрекли вере, нас тамо нема! Тамо где је Илија постао Алија, тамо Срба више нема. Тамо где је Стево постао Стипе или Стеван Иштван, нас више тамо нема. Тамо где смо изгубили веру, тамо смо се расрбили и тамо смо потонули. У Сент Андреји је 1692. године било око 7.000 Срба. Пре неку годину сам био тамо. Знате ли колико их има? Тридесет Срба. Стоји седам празних цркава. Неке су већ прешле у друге црквене организације, у руке католика, протестаната. И ове три-четири што су остале отићи ће. Ако сагубимо веру, сагубили смо све. Нас бити неће као народа.

БЂ: То је сасвим јасно. И све ово што сте рекли потпуно је тачно и заиста је најнормалније да се разговара о канонима и да се успоставе чврсте тачке за анализу овог догађаја. Нажалост, видимо да је то једно од најтежих питања, будући да се њему приступа на необичан начин. Они који би могли да га критикују у томе виде неке опасности јер сматрају да црква може да преживи све, па и овај екуменистички насртај, будући да у самој СПЦ постоје људи који су одани светосављу и не крше каноне. И то је један од проблема са којим се, начелно, феноменолошки суочавамо у овом тренутку, али јесте тај подземни рад, јер је то вук у јагњећој кожи и то је симбол фабијанства и ватиканског деловања.

Не бој се мало сїаго

МС: Ја бих само, ако могу да кажем: писмо Патријарха се завршава претњом ко детету: *Но, но!* Ако владика Артемије не поступи овако како сам ја прстом показао, зна се шта га чека.

А шта може да га чека?

Могу да донесу још једну накарадну и безумну одлуку да га, рецимо, искључе из Србске православне цркве и верујем да ће у свом безумљу то и учинити.

И шта?

Хоће ли то поправити њихову позицију као издајника свога рода и Бога и хоће ли то уопште имати некаквог значаја за спасење нас који смо угледали светосавски пут и на том путу видели, препознали и придружили се владика Артемију у борби за светоотачко предање?

Неће!

Значи: никаквог значаја нема то што ће они донети још једну неканонску, још једну незакониту одлуку.

Када су цркву разарали у Русији, са доласком бољшевика, када је издајнички Синод стао на страну оних који су рушили цркве, претварали у штале, магацине, базене за купање (рецимо цркву Христа Спаса у Москви), знате ко је одржао цркву? Катакомбна црква у Русији!

Знате ли ви, браћо и сестре, да је у земљи Србији трудом, лепама, муком, љубављу направљено тридесет катакомбних цркава, односно манастира, тј. места где људи Господу Богу молитве узносе? Где се чува со соли.

Патријарх је у свом писму, између осталог казао, да *ја нико* (владику Артемија) *не ѿдржава ни овде ни ван земље*.

Неистина!

Не може се сакриџи ѿрад шџо на ѿори сџоји

Па само у мојим књигама навео сам писма Серафима китарског и Серафима пирејског, професора солунске богословије, Теодора Зисиса, професора Миодрага Петровића, протојереја-ставрофора Саве Арсовића, па бившег ректора карловачке богословије (протојереја-ставрофора Душана Петровића), који је одржао беседу на владикином имендану и сутрадан су сменили човека.

Зашто су га сменили?

Зато што је рекао истину!

Не може се сакриџи ѿрад шџо на ѿори сџоји. Ништа они не могу да ураде, верујте, јер истина се сахранити не може! Она може да се закопа и доле се конзервира, а онда васкрсне. Знате причу о цару Тројану? Просвираће кроз зову истина! Не могу они да је униште!

И сад, шта се догађа, Биљана?

Они живе у илузијама. Патријарх оде у Ниш да служи литургију са целим Сабором или Синодом. Они забране служење литургија у целом Нишу и околини да се направи фарса. Учитељице, наравно, доведу своје ђаке. Можда они Патријарха и лажу. Ја не знам да ли је он уцењен, да ли је обманут. Откуд знам шта је у питању. Нећу да грешим душу. У Чачку Патријарх освештава цркву на брду Љубићу, забрањене су литургије у Чачку, у осталим црквама. Зашто?

Да народ нема куд, него да мора отићи тамо на литургију, да се њима учини како их народ воли.

Кад владика Артемије оде у неку пустињу, у Ариље, у Лозницу, у Љуљаке, тамо у недођију неку иза Чајетине (Мушвете), тамо дође силесија људи. Не знам да ли сте имали прилике да видите колико је људи тамо долази, у те недођије?

Ту се чува вера!

Вера се у срцу носи!

То не могу они да униште овим одлукама и искључењима.

Шта ти мене има да искључиш?

Па искључи ме!

Они су послали распис за мене свим црквама и манастирима у жичкој епархији: *Не ђримайи ја и не ойшїиїи са њим.*

И шта ћеш ти мени сад? Ја направим и окачим крст у мојој кући и молим се Богу!

Истераш ме из куће, отмеш ми кућу (и то је могуће), ја одем у шуму, направим перорезом на церу крстић и молим се Богу.

Узми ми и тај ножић, да не могу да направим крст, ја могу да се молим Богу и усмено.

Марија Египћанка се спасла у пустињи, није уопште ишла на литургије. Ни Света Петка није ишла на литургије.

Није вера у пози!

Вера је у срцу, вера је у љубави!

Једва чекам кад ће почети то суђење које је покренуо Синод, пред мирјанским судом, против владике Артемија. Да им покажемо само једну ствар. Зацрвенеће се!

Не могу да се зацрвене.

Зашто не могу?

Може да се зацрвени онај који има образа, али Синод нема образа, верујте.

Зашто?

Зато што ћемо им показати црно на бело да је тај човек који се зове владика Артемије, тој сиротињу косовској, болеснима, којима су погубили чељад, којима су порушили куће, штале, поубијали стоку, давао милостињу шаком и капом. Ал' будући да је то човек који је прецизан као швајцарски сат, он деценијама води дневник сваки дан, некад је то пет реченица, а некад је то пет страница, то нико не зна. Немам благослов да износим сад податке, али једва чекам кад

ће то суђење. Да се види колико хиљада људи је примило од владике Артемија милостињу, али је владика био... Бог га научио: за сваку ту исплату он има признаницу где се каже – Јана Јанковић из села тог и тог, 5.200 евра за поправку разрушене куће, њена молба и њен потпис. То кад буду видели, они ће се заиста постидети. Заиста ће се постидети. Биће их срамота да су једног таквог Божјег човека, једног светог човека могли да оптуже.

Свeтѡї Некѡарија Еѡинскої су исѡѡ ѡако клеветѡали и исѡлели му венац славе

Али то није никакво чудо. Ја сам био у Егини код моштију Светог Нектарија Егинског. Његови савременици су радили горе него што ради овај наш Синод. Они му нису приписивали само проневере, него су му чак приписивали и блуд. И то са ким? Са калуђерицама. Али Бог је показао ко је био тај свети и Божји човек.

По истом принципу су они отерали у своје време Јована Шангајског. То су опробане рецептуре.

Знате шта им се овде догодило?

Догодило им се нешто чему се нису надали. Нису знали каква су та духовна чада владике Артемија, која су због вере напустила своје топле собе, напустили своје постеље и отишли у недођију. Отишли да бране и сведоче веру своју.

Да искористим тренутак, да подсетим на речи светог владике Николаја, које би требале да нам буду путоказ у незнању, у овој магли у којој смо се погубили. Владика Николај каже: *Народ не ѡреба да следује својим слeйим вођама кад ѡа ови удаљују од Боѡа и Закона Божјеѡ.*

Паметном доста!

И још ћу да подсетим на једну његову мисао: *Бирајѡе Срби: живѡѡ или смрѡ, часѡ или срамѡју, свeѡлѡсѡ или ѡаму, Боѡа или ѡавола. Бирајѡе! Бирајѡе, или Хрисѡѡа или барабу. Од ѡѡѡ избора зависила вам је сва ваша ѡрошлѡсѡ, од ѡѡѡа зависиће и сва ваша будућносѡ.*

Честитајући вашим слушаоцима срећан празник Богојављења, желео бих да им пошаљем богојављенску поруку: *Бирајѡе и ви, браћѡ Срби и сесѡре Србкиње. Време је да бираѡе: Хрисѡѡа или барабу!*

Ево ја, пре свега, благодарим вашим слушаоцима који су нам послали тако лепе поруке, лепе жеље и похвале незаслужене. И желео бих да кажем да је ово писмо Патријарха мени учинило

велику услугу. Управо сам предао у штампу своју последњу књигу („Сагрешења у СПЦ“) којој је мото крик старозаветног пророка (*Враћииџе се са ѿуџа злоѿа*) и која садржи озбиљна сведочанства о безакоњу у Србској православној цркви. Обустабио сам процедуру око њеног штампања, на шта ме је подстакао патријарх србски, господин Иринеј Гавриловић, овим писмом. Желим да у тој књизи оставим још једно сведочанство и ових дана и ноћи се управо бавим проучавањем факата везаних за биографију владике Артемија. И хоћу да роду своме подарим чињенице о том човеку, о том борцу за светоотачко предање, о том верном сину светосавља и верном чеду Светог Авве Јустина Ћелијског.

Лаџини су сѿаре варалице

Желим да скренем пажњу вашим драгим слушаоцима и нашој браћи и сестрама, да не наседамо на латинске лукавштине. Под руководством људи оданих папи, ми смо на истом Сабору имали проглашење Авве Јустина Ћелијског за свеца и одсецање главе његовом једином верном чеду, владике Артемију. Да нам се не деси стално то потурање кукавичјег јајета у наше гнездо, него да мислимо својом главом и да се држимо предања. Ето, са тим жељама ја бих поздравио ваше слушаоце.

БЂ: Хвала. Господин Милоје Стевановић, Грешни Милоје, у улози „Инфоратника против новог светског поретка“, који јесте у знаку језуитизма, лукавства и латинштине

МС: Када језуита дође на чело Ватикана онда му наш Патријарх шаље честитку у којој каже: *Дух Свеџи вас је ѿризвао*. Дакле, то је хула на Духа Светога!

БЂ: Драгана Хукрић „Инфоратница“, била је задужена за тон, а ја сам Биљана Ђоровић. Желимо вам пријатан дан. Слушајте „Снагу народа“, учествујте у програму. И „Снага народа“ мора победити!

МС: Тако је! Ко се са народом судио парницу је сагубио!

Грешни Милоје против Содоме и Гоморе

Радио „Снага народа”, ТВ емисија „Инфоратници против НСП”, 1. 7. 2017.

Гост: Милоје Стевановић

Аутор и водитељ: Биљана Ђоровић²⁶

БЂ: Добар дан, поштовани гледаоци. Гледате емисију „Инфоратници против новог светског поретка”. Наша борба се захуктава и даје веома добре резултате у свету где се раскринкавају позиције и лажи мејнстрим медија. CNN је на умору. Тако говоре подаци након најновијег пројекта организације *Веритас* која је у својим емисијама изнела тврђење продуцента CNN-а који је рекао да је веома смишљена операција која је на CNN-у требало да покаже Путинову умешаност у изборе у Сједињеним Америчким Државама. Постоје веома занимљиве дебате и на руској телевизији и у оквиру алтернативних медија у Сједињеним Америчким Државама. Тим поводом, нажалост, на мејнстрим медијима у Србији има тако много знакова специјалних операција, а када све коцкице пажљиво погледамо, дешава се управо оно на шта смо упозоравали годинама, а то је да се овде спроводи Агенда 2030, да је то простор, наравно и за 2021, или скраћено 21, и да је читава ова ујдурма која је спектакуларизацијом постављања Александра Вучића за председника, требало да замаскира чињеницу са каквом Агендом је председница Владе стављена на ту позицију и, наравно, да њена сексуална опредељења и преференције јесу ту како би нашу омладину убедили да тако могу да се стекну поени и да човек крене стазама успеха. Чињеница да има двојно држављанство, такође, није проблематизована, али њено постављање треба видети у светлу завршавања посла који треба да Србе стави под електронску контролу. То је та дигитализација и регионализација, то су планови њеног деловања, то је програм који је она добила и ту су, наравно, марионете које завршавају свој посао.

Видимо ко купује некретнине по нашој Улици Кнеза Милоша и шта се прави у Београду будућности јер на билбордима, наравно на енглеском језику („We are shaping Belgrade of tomorrow”), уобличавамо Београд будућности. Планови су да се и железничка станица и Савамала преуреде у складу са плановима новог светског поретка и да се Дорћол и све оно што јесте српска традиција затре, да се из

26 https://www.youtube.com/watch?v=vr3ngp_rwgw

корена све претвори у оно што су сада замислили, а то је наравно у склопу са измештањем Дунава из позиције у којој Срби имају ту реку као део и могућност за сопствени развој и да се она претвори у простор за деловање глобалиста у које, свакако, треба убројати и ове који веома добро профитирају на рачун крчмљења и уништавања свега онога што су генерације људи стекле.

Данас је са нама, изузетно ми је задовољство и велика част, господин Милоје Стевановић, такозвани Грешни Милоје, човек на кога би требало многи да се угледају. Написао је петнаест књига, успешан је и савестан привредник и човек који је увек на бранику светосавља, на бранику онога што људе чини људима. Господине Милоје, добродошли у емисију „Инфоратници против новог светског поретка”.

МС: Боље вас нашао.

БЂ: Ви сте бранили светоотачко предање и у вашим књигама та одбрана је веома добро документована. То је тај фронт борбе за веру: „Не помичи старе међе”, „Ко продаје веру за вечеру”, „Сине мој, не пристај”, „Тајна безакоња”, „Не дај душу, роде”, „Сагрешења у Србској православној цркви”, „Чувари вере предачке”, „Тајна дедине фиоке”. То је списак неких од књига које сте, с пуним осећајем за оно шта треба радити и шта значи живети на овој нашој планети, написали. Да кренемо од тога. Како сагледавате у светлу онога што се сада дешава понашање, нарочито Александра Вучића, који не пропушта прилику, па и видовданску прилику да говори о томе како смо узалуд давали своје животе? И још каже како би нас било много више да нисмо гинули за слободу. И сугерише да је наша борба била, у ствари, губљење живота које је, апсолутно, било бесмислено, а ево сада смо сведоци да, као последица такозваног *Милосрдној анђела* и свих операција које се спроводе над нама, умире изузетно велики број људи, а да се о томе уопште и не говори. Како сагледавате, ево Видовдан је за нама, тај видовдански позив, видовданску поуку, у светлу свега овога што се данас дешава са Србима и у земљи која се још увек зове Србија, мада то више није?

Бој нам даје ђо заслужи нашој

МС: Прво ћу вам рећи како сам доживео овај Видовдан. Пошто се моја канцеларија налази у оном тржном центру *Миленијум* и будући да сам уочи Видовдана радио до пред поноћ, изашао сам на онај излаз који води на, сада заиста лепо уређен, Обилићев венац. Ценим

да тамо има око 1.000 столица, испред оних кафића, и верујте ми, негде око пола дванаест нисам видео ниједну празну столицу. То ме је подстакло да прошетам Кнез Михаиловом до близу Калемегдана. И ту су, као и у оним улицама лево и десно, у тој пешачкој зони, такође све столице биле попуњене.

Тако је наш србски род дочекивао Видовдан који ће за неколико минута наступити. Онда сам кренуо према Тргу Републике, према споменику Кнезу Михаилу - и ту су столице пред оним кафићима биле попуњене до последње. Код споменика Кнезу виорило се неколико застава, бејаше неколико икона и један велики крст који је носио један стари монах (Рафаило Јелички), поред 150-ак окупљених људи. И ја сам им се, наравно, придружио. Била је то Видовданска литија. Тих 150-ак људи, из целе Србије, а тамо сам срео неке људе из Канаде, из Аустралије, из наше дијаспоре, дочекало је Видовдан ту, са молитвом, и кренуло у један, не баш мали, подвиг. Они су тридесет пет километара прешли до катакомбног манастира посвећеног светом Јустину Ћелијском, у Барајеву, и успут су, наравно, певали богомољачке и светосавске песме. Стигли су на јутарњу службу и на литургију. Ја сам их испратио до Бановог Брда, а онда сам се вратио и стигао сам, колима, на Божанствену литургију којој је присуствовао неколико стотина људи. Тамо је било Свето причешће, али не оно причешће како се чини по овим новотарским храмовима, где се светој чаши прилази као, Боже ме прости, узимању попаре. То су, заиста, људи који су се спремали за свето причешће постом, молитвом, исповешћу, покајањем... После литургије уприличена је видовданска духовна академија, која је источила из срца тих људи који су тамо певали, рецитовали, беседили... Ето тако је, једно мало стадо Христово, дочекало Видовдан. Ови други који су у већини седели по кафићима уз хладно пиће или неке коктеле, дочекали су га на свој начин.

Наши репрезенти, они који би требало да буду наш образ и наша дика, власт имајући људи, наши посланици, Видовдан су дочекали аплаудирајући експозеу наше председнице Владе.

Видовдан

Видовдан је за мене као младог човека, још док сам био учитељац и касније омладинац, у мом срцу побио три стожера, поставио три камена међаша, преко којих ја, за ових скоро седамдесет љета, нисам смео да прекорачим. Те међе нисам смео да померим.

Први камен, то је питање које је постављено Видовданом: *Коме ћеш се љриволеџи царсџву?* И одговор на то питање: *Земаљско је за малена царсџво, а небеско увијек и довјека!*

Други стожер, или камен међаш, преко кога нисам смео да пређем јесте Завет кнежев: *Ко не дође у бој на Косово, од руке му нишџа не родило, ни у љољу љшеница белица, ни у брду винова лозица.* И оно што је најстрашније: *Рђом кај'о, док му је кољена!*

И трећи камен темељац који је у мени усађен а везан за Видовдан, то је оно што сам видео, као учитељац на екскурзији, на једном од каменова косовским јунацима, са унутрашње стране кад се пењете на споменик. Прочитавши то, најежио сам се: *А шџо љиџаш за љроклеџо! Вука, љроклеџ био и која родио, љроклеџо му семе и кољено!*

Ето, то је мој доживљај Видовдана. Како га доживљавају моја браћа у Христу, мој народ коме срцем припадам и трудим се да учиним оно што се учинити може, да сачувамо свој идентитет, свој језик, своју културу и, пре свега, своју веру.

Ми веру нашу нисмо наследили од ових што седе у Патријаршији, ми њу нисмо наследили од патријарха ни од Синода, ми смо то наследили од наших светих отаца, од наших ђедова и од наших прађедова. И ми смо дужни да ту веру, која нам је у аманет остављена, пренесемо на наше потомке: чисту, неупрљану, неукаљану, неоскрнављену. Е сад су се ту побркале неке вредности. Та три камена међаша који живе у мени, у мом срцу и у мојој души су, вероватно, били можда криви за чињеницу што сам два пута у свом веку пострадао због Косова.

Нејријашељ немачкој шџијуна

Први пут сам пострадао због оне беседе у Сава центру пре тридесет четири године када сам, између осталог, рекао да Доланц лаже да не зна шта се тамо догађа, јер је он вече пре тога вашим колегама у *Дневнику* изјавио да се не осећа одговорним за стање на Косову јер, забога, није био информисан о томе. То лицемерје нисам могао да преживим, иако сам био свестан да ћу имати последице које ће ме, због вербалног деликта, одвести на три до пет година робије. Поздравио сам се с мојом Надом и договорио се шта ће она чинити с нашом децом док се ја не вратим из затвора. И рекао сам, на том скупу, то што сам рекао. Између осталог да је Доланц слагао и због тога сам, између осталог, постао *нејријашељ државе и љарџије* и та анатема или та етикета ме прати до ових седих власи.

Можда су и с правом рекли да сам непријатељ државе и партије јер ја очигледно нисам био баш потпуно у праву.

Зашто нисам био у праву?

После тридесет година изаћи ће књига о Јованки Броз („Мој живот и моја истина“) и, гле чуда, из те књиге сазнајемо да је Стане Доланц био немачки шпијун. Дакле, он можда и није био лажов, он је само савесно радио тај свој други посао.

Шта нам је требало?

Требало је да прођу деценије, па да нам се збуди оно због чега сам ја пострадао, оно због чега су моји дојучерашњи другови морали да пређу на другу страну улице, да се не поздраве са мном, иначе им следује етикета *Милојевац*. А она је била непожељна. Ако бисте тада у Драгачеву били *Милојевац*, онда нисте могли бити ни директор школе, ни директор вртића, нисте могли бити шеф у својој фирми, а да о политичким функцијама и не говоримо. Кад је требало да ме сретнете, морали сте брзо да пређете на другу страну улице.

То је моје прво страдање везано за Косово, тај мој порив, занос. Био сам озбиљан кадар на који се рачунало: био сам члан партије из убеђења. Ја ни тада нисам био лицемер. Веровао сам у оно што у оном програму пише. Верујте ми, доста тога што у том програму пише ја бих и данас могао да потпишем и после мог духовног премљења, али све је то била играчка која ми личи на фарсу којој данас присуствујемо. То сам тада схватио и то сам тада рекао. И покушао сам да свој образ оперем јавно, пошто сам јавно и грешио.

Нејријашељ ѡајиних ѡрсѡеноносаца

Друго моје страдање везано за Косово десило се 2010. године када је прогнан праведник са Косова, владика Артемије, заједно са својом духовном децом. И ја сам тада починио, како пише у документима Србске православне цркве, у тужбама и у пресудама, два страшна кривична дела.

Једно кривично дело је то што сам поступио по Јеванђељу, које зовемо *Јеванђеље о Сѡрашном суду*. Чита се иначе месопусне недеље, уочи часног поста и тада нам Господ, у том Јеванђељу, заповеда да гладна нахранимо, да жедна напојимо, да невољника под кров примимо, да болесног обиђемо, да заточеног посетимо. Ако то не учинимо, Господ каже: *Идиѡе од Мене ѡроклеѡи, ѡамо ѡде је шкрѡуѡ зуба*. Ја сам се трудио да учиним оно што ми Јеванђеље заповеда и то

је, од стране Србске православне цркве, односно, Великог црквеног Суда, оцењено као кривично дело.

Друго „страшно” кривично дело које сам учинио том приликом је да сам се молио Богу са владиком Артемијем. Владика Артемије тада још увек није био рашчињен, био је само протеран, отета му је епархија и ја сам учинио кривично дело, по црквеном праву, како га они накарадно тумаче, због тога што сам се са њим молио.

Да трагикомедија буде већа, онамо сам постао непријатељ државе и партије зато што сам рекао човеку да лаже. Заиста нас је слагао да не зна шта се догађа на Косову, а још је био немачки шпијун (о нашем трошку).

Овамо сам искључен из цркве од стране људи који носе кардиналско папино прстење, то су Амфилохије Радовић и Иринеј Буловић. За ову двојицу сам понудио материјалне доказе и у мојим књигама и у неким емисијама. Двојица судија тог Великог црквеног суда су били професори Богословског факултета и они су ту били пијуни. На њихову несрећу, како су судили, тако им се судило. Они су иначе часни људи, али људи који живе у страху, па су морали да гласају за моју екскомуникацију из Србске православне цркве, да би после неколико година њих прогласили лоповима како би их осрамотили. А ја гарантујем својим животом да није истина да су покрали она три кила сребра и кило злата, али су обојица смењени. Један је био старешина цркве Ружице и професор Богословског факултета, Радомир Поповић, а други мој судија је био професор Драгомир Сандо, који је у том тренутку био благајник цркве Ружице. Тако се то збитије догодило: мени пресудили епископи који се моле Богу са папом, који му љубе руке и који га зову „свети отац”.

Миѣроносци раде у корисѣ наше шѣеѣ

Сад вас молим да ми допустите да Вас и Ваше гледаоце подсетим на једну ствар. Наиме, ми имамо једну дивну суграђанку, професорку Смиљу Аврамов. Она је веома ауторитативна у научним круговима, пошто је експерт за међународно право, а као руководиоцу међународних стручних асоцијација њој су биле отворене све библиотеке на свету. Тако да је она дошла до једног документа, до *ѣајноѣ Сѣоразума* који су потписали Папа, Сједињене Америчке Државе и Немачка. Тај *Сѣоразум* има 11 тачака, а у једној од тих тачака је предвиђено *ѣоѣално униѣѣење ѣправославља*.

Дакле, онај кога они зову, моје судије и наш Патријарх, „свети отац“, одлучио је да тотално уништи православље. И он је за њих „свети отац“. И они њему иду на поклоњење. Видели смо једног нашег епископа који га је поздравио у Сарајеву као последња... да не употребим неки израз, да вам не покварим емисију. То су људи који су издали.

Бојоиздаја

Ја сам у своје време направио неке разговоре са предивним људима које је изнедрио овај народ. Један од њих је професор Срба Живановић, други је професор Љуба Протић, сада већ покојни. У разговору с Љубом Протићем, пошто је он био члан епархијског Савета Епархије београдско-карловачке који је редовно одлазио на седнице епархијског Савета којима је председавао патријарх Иринеј, питам ја њега: *Драћи професоре, не чини ли се вама да су ови људи што седе у Патријаршији учинили велиздају?* Он је био категоричан, знате какав је Љуба био, он је био математичар, шахиста и врло прецизан. Он каже: *Не, Милоје!* А ја онда ублажим квалификацију, па кажем: *Да ли су њочинили издају?* Каже: *Не, нису.* Реко: *Заиста професоре?* Каже: *Заиста. Они су њочинили бојоиздају!*

Шта се догодило?

Ако ми допустите само да изведем малу хронологију. Брод наше свете цркве је усмерен, неким ветровима из Ватикана, према екуменистичким, јеретичким водама. Препрека на том путу био је човек малог раста, великог срца и велике вере: владика Артемије. И због тога му је Иринеј Буловић, који је некада и сам исповедао православну веру, ја сам у мојим књигама објавио његово писмо епископу Лаврентију из седамдесет и неке године, када га је напао због екуменисања.

Брајоубице

Будући да је владика Артемије био препрека урушавању темеља светосавља и Србске православне цркве, онда је Иринеј Буловић, који је окренуо ћурак наопако, 1996. године обећао, и ја сам то доказао и документацију о томе објавио у мојим књигама, то је ондашња штампа забележила, да ће *сломићи кичму Артемију*. И када је дошла

2010. година сложиле су се коцкице. Умро је патријарх Павле, дошао је такозвани патријарх Иринеј, на власти је био Борис Тадић и то је била сјајна прилика да се то *ломљење кичме* изведе. И онда су владику Артемија протерали.

Када је ваша колегиница из једних новина, ја сам то, такође, објавио у књизи *Тајна безакоња*, упитала такозваног митрополита Амфилохија: *Како ђо ђако на брзину сменисџе владику Арџемија, народ је мало збуњен?* Нит се човеку судило, нит је имао право на одбрану, нит је спроведен поступак у складу са Уставом Србске православне цркве, у складу са канонима... Амфилохије је као из топа одговорио: *Како мислиџе на брзину? Синод на ову одлуку чека љуних 10 љодина*. То су његове речи и оне су забележене.

А каква је хронологија тог самог чина? Бићу врло кратак. Ево каква: на трећи дан Божића 2010. године, главнокомандујући окупаторских снага на Косову, амерички адмирал Фицџералд каже: *Арџемије мора биџи замењен кооџераџивниџим еџискоџом*.

И шта се онда догађа?

План браџоубисџва

Онда се догађа да Синод прави комисију коју чини папин прстеноносац Амфилохије, оцеубица Теодосије и бискуп Григорије који, кад изговара *Верују*, молећи се са католицима, изговара га са додатком *филиокве*. Филиокве је био озбиљан камен спотицања због кога су католици пали у јерес хиљаду педесет и неке године. То је онај епископ који је сам признао да је бискуп херцеговачки. То је онај епископ чије сам слике објавио у мојим књигама, који клечи по католичим катедралама. То је онај епископ који се обратио папи у Сарајеву наказним својим говором.

Та комисија је „експертски”, за неколико тренутака, „утврдила” неправилности владике Артемија. Сценарио потпуно исти. За неправилности су оптуживали и Јована Златоустог, Тихона Московског. Тако су оптуживали и Јована Шангајског. То је најлакше, залепите човеку етикету и маргинализујете га. Крај. То је утврдила та комисија.

Одмах затим, 12. фебруара 2010. године, наш Патријарх одлази на рапорт код госпође Ворлик, амбасадора Сједињених Америчких Држава, и обећава јој три ствари: да ће нас примаћи Ватикану; да ће санкционисати Артемија; да ће у православље увести хришћанство.

Во имја Оца и Сина и Свјатаго Духа! Ми, дакле, браћо Срби и сестре Србкиње, нисмо хришћани док нас не покатоличе!

Како ја то знам?

Па не знам, ја сам то прочитао. Госпођа Ворлик се похвалила Вашингтону и *Викиликс* је објавио тај њен телеграм: Коначно имамо нашег патријарха који је обећао те три ствари. Тај телеграм *Викиликса* објавио сам у некој од мојих књига, а објавили су га и Зоран Чворовић и Владимир Димитријевић у својој књизи „Викиликс и Српска православна црква”. То је било 12. фебруара, а већ 13. фебруара владика Артемије је протеран.

Истог тог дана узурпирани сајт Теодосијев пише: *Данас је у Грачаницу, у њојодневним сатима, сјишао владика админисџрајор Аџанасије Јевџић*. Каже „у поподневним сатима”. А та вест је, ево погледајте црно на бело, објављена у 12 сати и неколико минута. Већ у првој реченици је лаж. Значи, све је било спремљено. Атанасије је упао у Грачаницу и почео да разваљује келије и фиоке владике Артемија, док је још човек био у Патријаршији. Дакле, то је фарса невиђена.

Небивало лицемерје

И да би беда била већа, 15. фебруара, у цркви Ружица, Патријарх служи литургију и ваша колегиница га пита, пред камерама (ја сам то документовао, имам тај снимак, успео сам да га сачувам): *Народ је збуњен овим шјо се дојодило са владиком Арџемијем, Ваша свејосји*. Он каже: *Арџемије је чесјић, Арџемије је њошјен човек, али џамо неки, знајте, ојтели су се њејовој конџроли...* Замислите које је то лицемерје: он је прекјуче обећао Ворликовој да ће га санкционисати, сутрадан је санкционисан, а после два дана каже: *Он је чесјић, он је њошјен човек*. То дволичњаштво је страшна ствар.

Ко су админисџрајори на Косову?

Потом за администратора првих шест месеци долази владика Атанасије, а за других шест митрополит Амфилохије.

Зашто баш њих двојица?

Хоћете да вам кажем зашто?

Ако се сећам, чини ми се да сте ви са Косаром Гавриловић прали неколико емисија *Силен* и знате каква је то хришћанска душа, та старица Косара Гавриловић. Њено предавање, које је својевремено одржала у Вашингтону, срећом неком је сачувано, а доста часописа и сајтова је пренело то предавање. Она сведочи, пошто је често преводила у Белој кући, у State Departmentу за наше људе, па и за наше владике кад оду у Белу кућу. Имала је информације из прве руке. Она каже: *Амфилохије и Аћанасије су ѿозвани у Вашињѿон и речено им је: Госѿого, ми имамо доказе да сѿе ви зрели за Хаѿ.* И, како Коса каже, State Department или Влада америчка смарала је кориснијим да им понуди алтернативу. И они су прихватили. И отуда ми имамо ту причу. То су наше духовне вође. Бака Коса је у свом предавању перфектно објаснила и резиме тог њеног предавања би могао стати у једну реченицу: *Они се нису само ѿонели као кукавице неѿо су ѿосѿали кукавице.* То је та наша стварност.

Тројни ѿакѿ

То друго кривично дело које сам учинио, примивши духовну децу владике Артемија, последица је једног тројног пакта. То могу слободно да кажем и да докажем! Тај тројни пакт су чинили окупатори, њихов експонент је у том тренутку и поводом ове ствари био амерички адмирал, господин Фицѿералд. Други члан тог тројног пакта је био издајнички Синод србске православне цркве, а трећи је био тадашњи председник Републике Борис Тадић. Они су припремали оцеубиство, они су припремали реализацију онога што је Иринеј обећао и оно што се Амфилохију омакло: *Ми десетѿ ѿодина чекамо на ѿу одлуку.*

Ја овде имам да вам покажем документ: *Сѿисак из Владе Србије извршених ѿлаћања верским заједницама за ѿериод 1. 1. до 14. 11. 2008.* Дакле, владика Артемије је још на Косову. Влада Републике Србије ће владика Артемију, односно његовој епархији, уплатити помоћ у износу 15.342.927 динара. То ће добити цела епархија. Манастир Дечани, у ком се одгаја оцеубица Теодосије, који се налази у епархији владике Артемија, добиће (мимо епархије), ни мање ни више, него 82.191.748 динара, или 5,3 пута више ће добити манастир Дечани него цела епархија.

Ко то виче: држ'ше лојова!

У овом извештају ми видимо да су те паре које је добила Епархија рашко-призренска потрошене за обнову манастира Козме и Дамјана у селу Врачево, за штампање књиге, за копирање преосталих икона из манастира Грачаница...

Додуше, тачно је набројано за шта су потрошене паре и у Дечанима. Ја ћу само да вас упознам са овим податком. Манастир Дечани је потрошио свега 21.298.607 динара за новогодишње пакетиће. Ако су деца у Дечанима примила пакетиће онолико колико српска деца примају у Србији, пошто ја имам такав посао да, између осталог, много новогодишњих пакетића спремам србским фирмама за децу радника тих фирми, просечан пакетић у земљи Србији, за новогодишње дечје пакетиће је до 10, за оне имућније до 15 евра. Ако су деца у Дечанима, не у целој Епархији рашко-призренској, него у Дечанима, пошто је реч о манастиру, ако су примила пакетић од 10 евра, онда ја закључујем: у Дечанима имамо 26.000 деце (!), кад се преведе овај износ према ондашњем курсу.

А они ће рећи да је Артемије проневерио паре.

Ја имам, срећним стицајем околности, једну озбиљну гомилу од 6.500 признаница, јер владика Артемије је невероватан човек. Он је толико прецизан да за сваки динар који је ушао или који је изашао има неприкосновен траг. Ја сам се страшно на њега увредио кад ме је једанпут замолио да понесем оцу Кипријану 10.000 динара кад пођем у Чачак. Отац Кипријан је тада био у Лозници. Ја кажем: *Моју, нема проблема*. Он каже: *Молим вас, браће Милоје, ђош'ишиише ми овде*. Као да ми је забио нож у срце. Помислио сам: *Гос'оде, да ли је мојуће да мени Владика не верује за 10.000 динара?* Међутим, кад сам се пожалио једном монаху, он ми је рекао: *Па то је Владикин с'ишл*. И онда сам Владиду отворено питао, он ми је благословио и ја сам фотокопирао те његове признанице са Косова. Рекао сам: *Дајше ми, молим Вас, да ф'ош'окојирам у неколико ђримерака и да ђошаљем на најмање још два кон'шинен'ша, да имамо то, за наша ђоколења*. Јер ови ђуди су у с'шању да измисле сва'ша.

Шта има у тим признаницама?

Жена та и та, из села тог и тог, моли Владиду да јој помогне, Шиптари су јој запалили шталу и побили стоку. И он јој даје, ја сад измишљаам цифре, рецимо 856 долара и ту је прислоњена њена молба и прислоњена признаница где се он потписао, где је стављен датум и где се она потписала. Ако се она није знала потписати, потписао

се онај који је био присутан. И таквих 6.500 признаница ја имам и то износи, како сам преводио доларе по курсу у евре, кад сам то сабирао, негде око 1.200.000 евра које је Владика дао у милосрдне сврхе народу по Косову, да би они сада причали како је од косовске сиротиње покупио паре и гради дворце по Србији. То је новац који су њему лично давали људи у Америци и којекуда.

Ја сам ктитор манастира у Лозници, смем да погледам у очи и вама и свакоме: тврдим да један једини динар владика Артемије у тај манастир није уложио. Одакле? Човек има пензију 20.000 динара, ми му помажемо да преживи, за име Бога.

Моји кумови, патријарха Иринеја сестричина и њен муж Милош и девери, ктитори су катакомбног манастира изнад Ариља и ја гарантујем да владика Артемије тамо ни стопарац није уложио. Нема од чега. И тако редом.

За кућу коју Владики Артемију правимо, ми, његова духовна деца, у Лелићу, они кажу: *Он љрави виле*. Владика је живео у голу-барнику, три са три метра, у Бистричкој. И сад кад смо направили ту кућу, коју су му опструирали они преко државних власти, они ће рећи да су то паре од косовске сиротиње.

Ако могу да резимирам ово што сам досад рекао, у питању је, што би рекао покојни професор Љуба Протић: богоиздаја!

Ко су њи (не)људи?

Ти људи су протерали свог духовног оца, Светог Јустина, са Богословије, избацили су његову *Дојмајику*.

Ти људи су протерали свога брата, свог школског друга и свога сабрата, владика Артемија.

Ти људи су порушили олтаре, односно, иконостасе, широм србских земаља.

Ти људи су порушили вековни богослужбени поредак који је владао у нашој светој цркви...

Ти људи зову папу „свети отац”.

Ти људи носе папино кардиналско прстење.

Ти људи трубе сада на сва звона, а ваше колеге, наравно, то објављују, пошто владика Артемије не може да дође до речи, а и није му ни стало, шире клевете и лажи о владики Артемију.

Ти људи сада причају како је Артемије у расколу.

Али, види Господ Његово дело.

БЂ: И једини им је проблем, заправо, Артемије, тако га и представљају.

МС: Шта је овде суштина?

Неразумевање шта је црква.

Дакле, црква није јерархија и грађевина, није Патријаршија и онај који носи белу пану и епископи који тамо заседају на Сабору. Црква је Господ Исус Христос, који је њена глава, црква су уди Његови: то су апостоли Његови, то су исповедници, то су мученици, то је лаос Божји, пре свега, дакле, народ Божји, и, наравно, јерархија.

Али постоје вуци у јагњећој кожи, постоје лажни пастири! И то ми имамо у нашој цркви.

Владика Артемије и његово духовно јато је, сасвим сигурно, на светоотачком путу, на светосавском путу, на путу наших светих отаца и никако није у расколу. У расколу су они који, као што рекох, носе папино прстење, који руше вековни богослужбени поредак, који изговарају *филиокве*...

Безбожници се и сенке своје ђлаше

Знате оно, кад онај украде, викне: *Држ'ше лојова!* То они покушавају да раде. Ова мизерија коју видимо, како Амфилохије поново нариче по манастиру Ђелије, „кука” тобож за братом Артемијем: све лаж до лажи! На сајту Епархије рашко-призренске, поводом тог последњег иступања митрополита Амфилохија, предивно је одговорио наш хорепископ Максим. Одговорио му је врло хришћански, врло аргументовано и врло озбиљно.²⁷ Због свега тога што се догађа нашој цркви је потребно направити симбиозу с државом, иако је црква и по црквеним и по мирјанским прописима одвојена од државе.

Зашто?

Треба да их штите. *Безбожници се и сенке своје ђлаше.* Наши епископи ни на литургије не смеју да иду више без полиције.

А зашто не смеју?

У време оно, 1630-их година, постојао је епископ Гаврило Мијакић и он је отишао тајно у Ватикан као што иду Амфилохије и Иринеј. Кад се вратио из Ватикана ради издаје православља, Срби

²⁷ Крокодилске сузе митрополиџа Амфилохија

су га зазидали живог камењем у манастиру Марча. То се може наћи у књизи „Против римске пропаганде” која је штампана у Загребу пре 120-ак година. А други један епископ, Мардарије Корнећанин, по сведочењу Светог Владике Николаја, коју је он изнео у једној беседи у Лесковцу, 1938. године, сличну судбину каменовања доживео је кад се вратио из Ватикана.

Што се нас светосаваца тиче или како они кажу *арџемијеваца*, ми их нећемо каменовати. Ми имамо други метод. Иначе, њима се чини да је погрдно рећи: *арџемијевац*. Њима до јуче није сметало да их зову *јусџиновци*, ови наши садашњи издајници, али им зато смета што постоје *арџемијевци*. Па сигурно неће постојати *аџана-сијевци*, *амфилохијевци*, *иринејевци*. Они ће бити избрисани гумицом из историје или ће бити уписани у ону црну страну историје као издајници светосавља.

БЂ: Кажите нам како ви видите шта је те људе руководило да крену тим путем? Јер саме уцене од стране Хашког трибунала или од стране новог светског поретка не могу бити довољне да ће бити процесуирани, не могу бити довољне за некога ко има веру у Бога.

МС: Ако има.

*Док их маме шећером их хране, а кад их намаме
и љеб им забране*

БЂ: Шта је те људе, шта је Атанасија Јевтића довело до изговарања реченице „каноне мачку о реп”?

МС: Шта га је довело? Између осталог, имамо две групе људи. Једну чине они које је онај „пијани друг” у своје време изговорио у кафани, и то више није тајна, него је јавна тајна да су они толико и толико официрске деце, деце удбаша, полицајаца, официра убацили у богословске школе. Ти кадрови су стасали. Цркву је требало разбити изнутра. Док је црква споља нападана одолели смо свим тим искушењима. Пошто њу није могуће споља уништити, они мисле да је могуће изнутра, али ни то није могуће.

Само да не буде недоречено: ми нећемо каменовати ове наше издајнике, као што су радили Срби у прошлости. Ми имамо молитву, имамо наше катакомбне манастире где се молимо Богу и ми ћемо њима окренути леђа. Народ њима окреће леђа. Документовао сам у неким мојим књигама: кад Иринеј Буловић служи у Новом Саду литургију, са још пет епископа и двадесетак свештеника и ђакона,

још је тог дана рукоположење, па је дошла родбина оног што се рукополаже, дакле, шест епископа и 20 свештеника – тамо је двадесетак људи на литургији. Отидите у коју год хоћете нашу пустињу на литургију и видећете колико тамо народа има.

Лажни њасџири

Зашто је њима потребна та симбиоза са државом? То је њихов заједнички пројекат. Показаћу вам нешто. Не знам познајете ли овог човека? Ово је наш епископ, односно, митрополит загребачки. Тај митрополит загребачки је објавио књигу „Загреб и ја се волимо јавно”. Он и Загреб се воле јавно. То је његов светосавски и хришћански одговор на оно што пише у Загребу по фасадама: *На њролеће, кад њроцвеша врба, њравићемо њаџрикаш од Срба*.²⁸

То је његова љубав јер се у том граду воде преговори о канонизацији за „свеца” Алојзија Степинца, под чијом духовном палицом је покрштаван српски народ, убијан српски народ, прогањан српски народ... А ово је на неколико дана пре постављања премијера Владе, његов сусрет са тадашњом министарком Аном, где он каже: *Ево, и уживо да вам кажем, имајте моју и њуну њодришку цркве да будеште њремијер. О вама мислимо све најбоље. Нико се њоше не њроџиви, заисџа*.

То каже православни епископ.

А ја кажем: То каже лажни пастир!

Деца њроклеџсџва

А знате шта каже истински пастир, знате шта каже пастир добри? Пастир добри каже оно што је Максим Грк рекао неким људима који су у греху хомосексуализма: *Познајте себе, несрећни, каквој сџе се њрљавој наслади ви њредали. Поџрудитџе се да се џио њре удаљитџе од џе ваше најнечисџије и најскаредније насладе. Замрзитџе је! Ко буде џоворио да џо није ниџџа, њредајџе џа вечној анаџеми као њроџивника Јеванђеља Хрисџа Сџасиџеља, као њроџивника који развраћа џу науку. Очисџиџе себе искреним џокајањем, џоџлим сузама*

28 <https://www.vesti.rs/Auto-moto/U-ZAGREBU-PONOVO-PRETECI-GRAFITI-Kad-procveta-vrba-pravicemo-paprikas-od-Srba-3.html>; <https://www.vesti.rs/Drustvo/GOVOR-MRZNJE-PROTIV-SRBA-NE-PRESTAJE-U-Rijeci-osvanuo-grafit-U-prolece-kad-procveta-vrba-radicemo-paprikas-od-Srba-FOTO.html>

и ѿјачаном милосѣињом, уз чисту молиѣву. Загрзиѣе из све душе ѣу безбожносѣ, да не бисѣе били синови ѿроклейсѣва и вечне смрти.

Он би њој требало да каже: *Кћери, ѣи можеш да будеш ѿремијер, али ѣи си у сѣрашном ѿреху, навуѣи ћеш ѿроклейсѣво на овај народ.* Или рецимо, да јој каже оно што каже свети Димитрије Ростовски: *Содомски ѿрех је највећи, најѣежи и најљући ѿрех, који највише ѣневи Боја и који је већи од осѣалих ѿрехова који ваје на небо.* И не смем да вам завршим овај цитат Светог Димитрија Ростовског, зато што ће вас и мене оптужити да сејемо нетолеранцију, али то је документ и ја упућујем ваше гледаоце да крај овог цитата виде у трећој књизи Мојсијевој, у глави двадесетој, и биће им јасно о каквом греху се ради.

Дволичје – безличје

Још једну слику желим да вам покажем, госпођо Биљана. Да ли познајете овог човека?

БЂ: Да. И жену и човека (Патријарх Иринеј и Ана Брнабић).

МС: То је наш Патријарх. Он је показао своје дволичје. Он би морао као Патријарх знати да је свети апостол казао да хомосексуалци, односно мужеложници, како их Свето Писмо назива, неће наследити царство небеско јер се хомосексуалци и лезбејке налазе у сатанској колони блудника, прељубника, оцеубица, матероубица, лажљиваца и кривоклетника.

Ко не верује, нека завири у Прву посланицу Коринћанима и у Прву посланицу Тимотеју и видеће да сведочим истину. Није добро да тај или било који други грех признамо као правило и да се сад, заједно са престолонаследником и патријархом, сликамо са неким ко је у смртном греху, за име Бога. И да га протежирамо и да кажемо овом народу „Ето, то је пример, тако треба”. Да је патријарх лицемер и да он зна о чему се ради, понудићу вам доказ. Цитираћу вам шта је рекао 2011. године: *Наш ѿрад и нашу јавносѣи и ове ѿодине ѿѿпреса ѿиѣање одржавања ѿакозване Параде ѿоноса, најовешѣене за недељу 2. окѣобра 2011. у Беоѿраду. Са ѿуно ѿѿравдања ову ѿошасѣи назвао бих, не Парадом ѿоноса, каже патријарх Иринеј, већ Парадом срама којим се блаѣи људско досѣѿѿансѣво и ѣази свейѣиња живѿѣи и ѿпородице.*²⁹

Толико о доследности нашег Патријарха и његовом достојанству. Видим, имате овде моју књигу „Изгубљено јагње”. И ја сам ту

²⁹ <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/124/drustvo/964586/patrijarh-protiv-parade-ponosa.html>

књигу, то прво издање, дао једном доктору теологије и високом црквеном великодостојнику, он не припада владики Артемију, и замолио га да прочита ову моју књигу. Он је прочитао и рекао је: *Чишам ја све ѿвоје књије. Имам само једну замерку. Не водиш рачуна о достојанству наших епископа и патријарха.* А ја кажем: Драги оче, како ја могу бранити нешто што не постоји?

Какво је то достојанство епископа који папу зове „свети отац“?

Какво је то достојанство православног епископа који носи папин прстен и напрсни крст?

Какво је то достојанство патријарха који зна да је то *ѿарада* *срама*, а после неколико година, ево, да јој буде реклама за изборе...

Патријарх је тада, што је рекао те 2011. године, у ствари изнео став Цркве. А ово што сад ради – то је став лажне цркве.

Зашто је оно став цркве?

Ако ми допустите, рећи ћу само две реченице Светог Јована Златоустог: *Мужеложници (хомосексуалци) су ѿри од убица јер убица одваја душу од ѿела, а овај ѿѿубљује душу заједно са ѿелом. Ма који ѿрех да узмеш, ниједан неће биѿи раван овом безакоњу.*

Ђавоља уѿрава

БЂ: То је важно да наши гледаоци, који можда нису у то упућени, знају да је то сврстано у ниво највишег греха и да се „нормализација” тог стања подиже на ниво законских мера које, чак, дозвољавају удају и женидбу међусобно, усвајања деце, а са друге стране, то се назива поносом...

МС: Дакле, Свети Јован Златоусти хомосексуалцима каже: *О ви, који сѿе бесмисленији и од бесловесних, који сѿе бесѿиднији и од ѿаса јер код ових никада не бива ѿакво сѿаривање јер ѿприрода зна за ѿранице. А ви, срамоѿећи свој род, учинили сѿе ѿа бешчаснијим и од неразумних сѿворења. Оѿкуда је ѿроизашло ово зло? Од раскошној живоѿи, од неѿознања Боѿа. Увек када људи одбаце Боѿа и сѿрах Божји осѿавља их свако добро. Жиѿељи Содоме и Гомора су заједно са ѿаволом измислили до ѿад неѿознаѿо безакоње, ѿроѿивѿиродно мешање, они су били ѿолико склони злу и развраѿу, а није се видела моѿућносѿ ѿиховој ѿѿрављања и излечења, да су морали биѿи ѿодврѿнуѿи исѿребљењу. И зато је Господ спржио Содому и Гомору. Нека би Бог дао нашој премијерки исправку ѿеног живота, што су требали да јој кажу духовни пастири, да нису лажни пастири.*

БЂ: Имамо једну сличну појаву, као што видимо, да се у цркви дешава богоиздаја, тако се и због профитабилности одређене сексуалне позиције свакако сада међу људима регрутује велики број оних који ће се представљати или стварно одати таквом облику живота зарад политичке коректности.

МС: Тако је.

БЂ: Зарад престижности...

МС: Али, човек снује, а Бог одлучује. Госпођо Биљана, ја немам времена... Ви знате колико имам посла у предузећу, колико имам посла око ових мојих писанија, јер ја пишем књиге куцајући једни прстом. Нисам гледао, али су ми неки моји пријатељи рекли да је било и неких храбрих посланика пре неки дан, док је већина углавном аплаудирала исто као у време Броза. Кад Броз каже: *Ми смо пре рађа имали 50 људи неимених, а сада, ошкар ми држимо власи ситуација је сасвим обрнута. Сада имамо 50 људи имених.* И проломи се аплауз. За такву бесмислицу.

Тако су, кажу, и овде аплаудирали до бесвести. А било је, веле, и неких храбрих људи који су постављали нека питања, па су питали мандатарку да ли је пијана возила, да ли је у сукобу интереса због неке фирме. Ваљда њен брат има фирму која нешто ради за државу...

А ја кажем овом мом другу: *Е, мој браћо, хвала њим људима који су било шта љуљали, да имамо и другачије мишљење.* Али то је све оно што је моја покојна баба говорила: *Кљуца љиле у љвоздене виле.*

Није то суштина.

Да ли неко ту жену пита у србском парламенту: *Ало, жено, не јеси ли у сукобу интереса, ни то не треба да будеш, него, јеси ли љи у сукобу са Богом и Законом Њејовим?* Зашто је то битно? Јер Бог је рекао, он је заповедио: *Рађајте се и множиће се и напуниће Земљу и владајте њоме.* Хоћемо ли имати за „вођу” некога ко ће нам имитирати вођу Радоја Домановића, па да се освестимо тамо негде, после неколико деценија, у некој јарузи и да укапирамо, као што је онај народ укапирао ко им је био вођа: човек је био слеп. *Рађајте се и множиће се и напуниће Земљу и владајте њоме!*

А шта ми радимо?

Ми са једном таквом филозофијом уништавамо породицу, уништавамо оно што је Божја творевина.

Тешко ѿоли̑ронима

Хтео бих, пре него што довршим мисао, да Вас замолим, а преко Вас да замолим и ваше колеге, да их замолим као браћу, као Србе, као хришћане, као људе са достојанством, да се понекад присете Светог Писма у коме пише: *Тешко онима који зло зову добро, а добро зло. Тешко онима који ѿправе од мрака свеѿлосѿи, а од свеѿлосѿи мрак. Тешко онима који ѿправе од ѿоркоѿ слаѿко, а од слаѿкоѿ ѿорко*. И да ја ово нисам измислио, погледајте Књигу пророка Исаије, главу пету, двадесети стих, наћи ћете да сам то дословце цитирао.

Шта морам да кажем?

Морам да кажем да ја не кривим Ану, ја бих пре могао да је сажаљевам због њеног греха. Она је „вођа“, по нашој мери, по нашој заслуги. Власт је од Бога и она долази или као казна Божја за наше безакоње и за наше понашање или као Божја награда. Када смо ми били свети људи, онда су наше духовне вође, духовни учитељи, били свеци, онда су нам државом управљали свеци.

Шта се овде догађа?

Зашто сам апеловао на вашу струку? Морам признати, да није било новинара пре тридесет четири године, ја бих био ухапшен. Они су ме спасли јер су индиректно, онако како су могли, стали на моју страну и они који су требали да ме ухапсе схватили су да би то било контрапродуктивно.

БЋ: Ви сте споменули Содому и Гомору, а и медији директивно јасно раде на...

МС: На промовисању тога.

Оѿросѿачење народа

БЋ: Да, на опростачењу народа, на нестанку било каквог народног духа који почива на моралу, на вери, и то се види на сваком кораку. Заправо, систематично се промовише скаредност, систематично се промовише опростачење, ради се на томе да се у ударним терминима на телевизијама које имају националну фреквенцију изговарају невероватне речи. Ви то раније нисте могли да чујете у јавном дискурсу, ни случајно, то би одмах подлегло различитим мерама. Ми то слушамо и то улази у подсвест, то је веома јасна операција. Невероватно су примитивне методе којима се то постиже,

као када су великодостојници Србске православне цркве подржали сечу храста који памти пад Византије, које је свето дрво, речима: *Пројрес изнад сујеверја*. Онда су ранохришћанску базилику пребетонирали и потпуно је уништили, потопили су ваљевску Грачаницу и у Новом Саду представили изложбу, како је представљена у музеју Савремене уметности, једног од водећих, веома награђиваног од стране британске круне, уметника, и то је урадио британски Савет, шест анти-икона, шест „икона” које прослављају Луцифера. Ето, то се промовише. И притом су водали децу и причали им о томе како је то сад цивилизацијски напредак и нека уметност.

Човек снује, ал' бої Бої одлучује

МС: Али, као што рекох, госпођо Биљана, све они то снују, али ће Бог на крају одлучити. Видех у новинама, неко ми је показао фотографију наше садашње премијерке, не знам да ли сте видели ту фотографију, где она држи у руци заставу дугиних боја. И ја кажем: Да не да Господ Бог да се моја деца, моји унуци и унуци мојих унука, и док нас буде, док је света и века, под тим барјаком упуте стазом која води у Содому и Гомору. Много тужно изгледа чињиница кад је била инаугурација председника Републике, да је један глумац прочитао ону дивну песму Љубивоја Ршумовића: *Деца вам се рађала. И шћо радио, и шћо садио, деца вам се рађала, деца вам се рађала...*

И видели сте колико је народ који је тамо био присутан, аплаудирао тим стиховима. И неколико дана после тога бирамо Ану за премијера. То је једна операција. Да ли је то казна Божја? То је озбиљно питање.

БЂ: Наш народ није имао нити има појма о плановима и пројектима новог светског поретка. Нови светски поредак укида полове, то је његова интенција, да укине право на прокреацију, право на рађање, пројекат који се по етапама реализује, и када ви младе људе убедите у такве ствари, о којима хришћанство има јасан поглед, такав какав сте ви описали, они ће рећи: *У, ђа шћо је назадно. То је Балкан. То је Србија...*

МС: Нама пријатељи наших епископа, као што је Станислав Хочевар, кажу: *Ви не можете са Свешћим Савом и са ћирилицом у Европу.*³⁰

30 *Сћање сћвари*, 20. 3. 2015: *Шћа би рекао надбискуј Хочевар о Свешћом Сави и свешћосављу?*

БЂ: Али, питање је шта се дешава и у Европи и свету. Погледајмо сада, свеопшта дигитализација, куда то води? Укидању кеша. Куда даље води? Потпуној контроли. Он може на основу укидања кеша да вам укине право на живот. Он има контролу над вама, над вашим финансијама. То је оно што човек никада не би смео да дозволи. Е, то се овде припрема. Припрема се сада дигитализација пољопривреде. Шта то значи? О томе ћемо касније разговарати јер ви заиста радите на свим пољима, и оном духовном и оном које јесте извор живота, а то је здрава храна и однос према томе.

У сваком безизлазу ѿосѿоји излаз

МС: Каже Свети Владика Николај, ако неко од ваших гледаоца није прочитао једну пророчку његову песму која се зове „Небеска литургија”, од срца му препоручујем. Тамо је свеказано. Свети Саво се обраћа Господу на тој Небеској литургији и каже:

*„О Госѿоде велики и силни,
Не моју се од ѿебе сакриѿи
Тамних људи ѿамна безакоња,
Збоѿ којих си на крсѿу висио;
Нису Срби оно ѿѿо су били.
Лошији су неѿо ѿред Косовом,
На зло су се свако измеѿнули.
Ти им даде земљу и слободу,
Ти им даде славу и ѿбеду,
Од ѿебе се лицем окренуше,
Госѿода се срѿска измеѿнула,
На ѿри вере оком намиѿују,
Ал ниједну ѿраво не верују,
Православље љуѿо ѿѿискују.
Одрекли се срѿскоѿа имена.
Одрекли се својих крсних слава,
Свеце своје љуѿо увредили.
Великаши ѿравду ѿѿазили
Боѿѿаши милосѿ ѿѿавили
Не ѿошѿује млађи сѿаријеѿа,
Но се млађи ѿамеѿнији ѿради,
Ниѿ нејаки јакоѿ ѿдржава,*

*Већ ја ломи док ја не саломи.
 Свешћеници вером ослабили,
 Ниш девојке држе девојаштво,
 Свиљу носе, њехом се њоносе,
 Млади момци њошћењу се смију,
 А свој разврати ни од кої не крију,
 Ниши народ за недељу мари,
 Ни за њразник ни обичај сћари,
 Ниш њразником цркве исћуњује,
 Празне цркве ка њећине њусће,
 Празне душе, ја њразне и цркве,
 Свуд се црни црно безакоње,
 Сћид ме једе и сћид ме изједе,
 Збої њријеха народа мојеја,
 Зајо њлачем, мој њпредраїи Сјасе,
 Вечносї ми је крајка за њлакање,
 Волио бих и у њаклу биши,
 Само Срби Боју да се враће.”*

И где је тај наш пут, где је наш тај излаз?

Када човек прочита целу „Небеску литургију” и то пророчанство шта ће нам се све десити, много тога се већ десило откад је он исписао ове стихове, а много тога ће се, сасвим извесно, десити, онда би помислио, као што он у тој песми каже да можемо ићи само донде докле нас коной води и докле нас кундак њони.

Али, Свети Јустин каже: *У сваком безизлазу њосћоји излаз.*

Где је излаз? Да се обожимо, да се Богу вратимо, да Закон његов поштујемо. Ако смо Бога заборавили, сатане ће завладати овим светом. На пример, ја сам видео у Америци споменик сатани. Дакле, из сваког безизлаза постоји излаз.

И зато владика Николај, у поменутој „Небеској литургији”, кроз лик Светог Саве каже:

*„Досћа, Боже, њошћеди осћайак!
 Таг је Госњод њослушао Саву,
 На срїско се робље ражалио,
 Те Србима њрехе оїросїио.
 Засија се лице Србиново,
 Зазвонише звона на весеље,*

*Замириса земља од ѿамјана,
 Заблисѿа се Хрисѿова истѿина,
 Зацари се милосѿи и ѿошѿење,
 Анђели се са неба сѿусѿише,
 Па Србију земљу заѿрлише.
 Хај, шѿа се оно чује из даљине?
 То се оѿеѿ служи лиѿурѿија,
 У небеском царсѿву Хрисѿовоме.
 А Цар Славе седи на ѿресѿолу,
 Док са земље ѿрми ко олуја,
 То Србија кличе – АЛИЛУЈА!"*

Ето, ту је излаз. Верујем и надам се и уздам се у милост Божју. Упркос богоиздаји у Патијаршији, упркос велеиздаји која тамо станује. Ви знате да је Богословија претворена у пећину разбојничку у којој се, ја сам то у једној емисији, чини ми се са Љубом Протићем, рекао, школују неојањичари. Јер они јањичари су рушили наше богомоље, претварали их у џамије. Црква, рецимо, у Чачку је преко 200 година била џамија, али нису ишчупали срце тог народа. Претварали су цркве у штале, у магацине... А ови јањичари које сад школују ови наши издајници, они руше нешто страшније, они руше вековни богослужбени поредак. То су ови момци који ће рећи: *Немамо нишѿа ѿрошѿив содомскоѿ ѿреха*. За име Бога!

БЋ: Њихов свети отац, папа, такође на невероватне начине поништава божански поредак.

Ко се изједначује с ђаволом?

МС: Тако је. Он је протерао Бога са Земље. Знате шта каже Авва Јустин? Он говори о три највећа грехопада у историји човечанства. Први грех је учинио Адам, показавши непослушност према Богу и пробавши ону воћку са дрвета познања. Други велики грех учинио је Јуда, издавши Бога за тридесет сребреника. И трећи, највећи, грех који је учињен, учинио је папа јер се прогласио намесником Божјим на Земљи и на тај начин протерао Бога са Земље. И Авва Јустин каже: *Тиме се он изједначује с ђаволом*.³¹ И наши вајни духовници таквог човека зову „свети отац“!

³¹ Архимандрит Јустин Поповић, *Православна црква и екуменизам*, Манастир Хиландар, 2009, стр. 117.

Чујџе и џочујџе

Ђе владика Николај рече: *Док са земље їрми ко олуја, џо Србија кличе – Алилуја!* Да ли ви, сестро Биљана, чујете и да ли ваше колеге чују тај тихи одзвон: *Алилуја!* који одјекује у четрдесетак наших катакомби, које су никле после прогнања праведника са косовско-метохијске земље, после прогнања владике Артемија?

Тамо се окупља народ Божји!

Ја вам тврдим, то ће бити квасац који ће сачувати веру нашу и то ће бити со која ће осолити род наш да се не поквари, да не ускисне, да не прокисне – да мош за прошће да га бациш.

Ја сам у то уверен.

Полако, али сигурно, истину нико није успео да са’рани. Она се може затрпати само привремено.

БЂ: И никад се јасније није видела него сад.

МС: Тако је. Истина се може затрпати силом, овим, оним... Али, што је дубље закопају, она све сјајнија васкрсава! И знате шта бих желео да верујем? Када разговара Господ са Аврамом о Содому и Гомору, о содомском греху, каже: *Ако би у Содому било 50 їраведника, џошїдего бих їа.* А Аврам сад лицитира, па каже: *Госїоде, ако би било 10?* Каже: *И 10 кад би било, џошїдего бих їа.* Но, нажалост, не би ни десет. Би само праведни Лот и његове две ћерке и жена. Али жена се окрете у последњем тренутку и окамени се. Ја сам био у Содому и Гомору, кад сам био на ходочашћу по Светој Земљи, па се кроз Содому и Гомору пролази кад се крене од Свете Земље ка Мојсијевој гори, тамо где је Мојсије примио десет таблица, на Синају. Ја не бих желео да неко моје потомке води стазом која иде према Содому и Гомору.

Да не будем схваћен погрешно. Спадам, мислим, у људе који су научили лекцију из Јеванђеља. Господ нас је поучио: *Ђесару ћесарево, а Боїу Божје.* Оно што ова држава пропише, ту државу чине репрезенти које је изабрао мој народ. Она може донети Законе са којима се ја слажем или не слажем. Оно што ми пропише као обавезу ја морам извршити и то извршавам дан раније. Никад, откад послујем, ево скоро ће тридесет година, секунд један нисам закаснио са плаћањем обавеза држави. Наравно, ја сам био под специфичним дурбином. Имао сам скоро 200 тенденциозних контрола и то ме је још више стимулисало да своје обавезе извршавам како треба.

Али хоћу да кажем, кад почех да причам о оних десет праведника због којих би Господ поштедео Содому, доста ми је Београд

у оној Видовданској ноћи, и сутрадан у Скупштини, лично на тај разврат Содоме и Гоморе.

Али даде Бог, беше неких тамо праведника са барјацима, са иконама, са крстовима, и надам се да ће та со која се чува, то семе које се чува сад у овим нашим катакомбама, да ће оно бити окосница око које ће се србски род окупљати и око које ће полако, али сигурно, васкрсавати.

БЂ: Милоје Стевановић, наш гост данас у „Инфоратницима”, заиста прави ратник и пример на који се треба угледати. Када се о вама говори не може се заобићи изузетан успех који сте постигли у привредном смислу. Важно је да наши гледаоци чују нешто од тога како би могли да се оријентишу у вашој причи. Јер то што сте ви урадили као власник фирме КМН, која је позната не само у Београду, него у Србији, а видимо има много странаца који, када су у Београду неће да иду по овим ресторанима, који су копија ресторана по свету, него долазе и чекају у реду, стрпљиво, јер оно што ви ту нудите је више од хране. То је некако управо спој духовног и тога што ви нудите. И наравно, огроман број људи прође само кроз овај објект у Београду. Волела бих да нам испричате шта је све ту уткано, како је ту присутна вера, православље, на који начин је присутан дух ваших предака. То је заиста један специфичан подухват који сте ви подузели и веома успешно реализовали.

Не мудровајши нећо ѿошћовајши Закон Божји

МС: Пре неки дан била нам је у радњи једна наша земљакиња која је иначе оперска певачица у Бечу, а истог дана били су људи из Торонта, који су ваљда на интернету гледали и једни и други, па када су ме видели, питају: *Је л’ ѿо Грешни Милоје?* Ја кажем: *Јесће.* Позвао сам их на кафу и онда смо мало причали. Поставили су ми нека слична питања, и ја им кажем: *Па ѿросћо је ѿо. Да бисће најравнили један ѿакав ѿосао ѿошћребно је, ѿре свеѿа, да имаће ѿред собом Закон Божји, да вам он буде руководсћво, да ѿа не смеће ѿрекшишћи. Шћа каже ѿај Закон Божји? Да ѿлашћ надничара не ѿреноћи код ѿебе.* Отуда се у КМН-у нашим добављачима плаћа њихов зној одмах. Како сељацима, тако и онима који догоне индустријску робу.

У Београду имамо специјализовану продавницу искључиво наших производа, ту немамо ништа туђе сем флашицу воде и сока, све су наши производи, док у Чачку имамо два супермаркета и

тамо имамо 15.000, 16.000 артикала. Имамо море добављача. Свима плаћамо одмах.

То је прво правило.

Друго правило: нема преваре! Оно што не би смео мој радник да даде мојим унуцима, а Господ ми их подарио шесторо, не би смео ни да помисли да да било коме. Да не говорим о кантару, да не говорим о кусуру. Кад није било довољно оних металних новчаница, у време гувернера Аврамовића, био сам у проблему како да враћам кусур. Сећате се оног времена кад су нам трговци уваљивали жваку, прашак за пециво, или кажу: *Комшија, немам сићно да вам враћим кусур*. Не може да немаш, мораш да имаш. Ја напишем писмо гувернеру и он ми, заиста, пошаље два џака ситнине. И кад сам то потрошио, нисам смео више да пишем гувернеру, било би ме срамота, одем, тада је сав платни промет ишао преко СДК, код директора СДК и кажем: *Љубиша, њреба ми сићнине*. Каже: *Немам, Милоје*. Ја њему: *Најиши да немаш*. Он ми напише и тури печат. Ја одем у штампарију и одштампам као визиткарту: да се подели на шест делова и овамо, на лицу, пише 5 пара, а позади КМН. Па онда 10 пара, па 20 пара и тако сам ја бакицама враћао кусур са тим мојим штампаним „новчаницама”. Кад скупе тога, могле су да купе оно што им треба.

Прве дигиталне ваге, иако смо против дигитализације у оном смислу како сте ви говорили, али дигиталне ваге су добре, јер ако је нешто тешко 98, не можеш купцу наплатити 100 грама.

БЂ: Идете у најситније детаље? Због чега је то битно?

МС: Јако је битно. Зато што мора да ти буде *сабијена мера*. Слушао сам, у детињству, како моја баба саветује моју мајку да врати лики Анки брашно. Онда се брашно позајми, јер твоја врећа чека у воденици код Драгутина на ред. Суша је, па воденица меље на уставу: заустави се док се напуни јаз водом. Због дугог чекања, људи остану без брашна. Онда моја баба позајми брашна у шерпи с туфнама, од лике Анке, ми смо звали ту баку у комшилуку лика, и сад кад нам је дошло брашно, прва ствар која ће се урадити то је да моја мајка врати лики дуг. Она изврши шерпу па онда узме ону оклагију да преравња, како је и позајмила. А баба каже: *Ђеро, мора да се враћи сабијена мера*. Па склони ону шерпу са наћвара, затвори наћвар, па лупи трипут шерпом да се брашно слегне. Онда се поново наспе, па се поново преравња оклагијом. Значи: сабијену меру да вратиш.

Па сам онда гледао моју мајку на пијаци у Чачку. Она је била фантастична планинка, увек је имала доста крава и имала је тезгу закупљену на чачанској пијаци. Петком је био пијачни дан. И њу,

кад дође на пијацу, чекају муштерије у реду, као сад што се у КМН-у чека ред. И она практично не продаје, она издели робу. И моја мајка измери кило, *ѿојако*. А шта значи *ѿојако*? Кад намери кило, онда, да би било појако, убади још једну кришчицу. Они су сматрали да је то Божји Закон, не смеш ни да помислиш да закинеш, него да вратиш сабијену меру.

БЂ: А како тумачите ове капиталистичке помаме које сматрају да народ треба пљачкати и уништити?

МС: Драга Биљана, то што радимо ми, то је крајње конзервативно, то је сељачки, то је заостало, то је будибогснама. Па мени моји пријатељи из посла кажу: *Ти, Милоје, ниси нормалан. Па ѿи радиш џабе*. Кад ми међу собом офирамо пословну политику и кад ја њима кажем колики је мој профит, они кажу: *Па ѿи ниси нормалан, боље џабе лежашѿи но џабе радишѿи*. А ја кажем: *Нисам сиѿуран да ја радим џабе*. Ево како. Пре скоро тридесет година почео сам посао у локалу који је имао 16,5 квадрата и знам како сам одзновио и зарадио тих првих 16,5 квадрата. Данас, не знам тачно колико имам квадрата, нисам никад заиста то ни бројао, али има доста, ако је до квадрата. То је једна ствар. Друга ствар, кажем ја, Господ нам је заповедио да једемо хлеб у зноју лица свога. И што сам ја задовољан човек? Мени моја супруга, моја једна ћерка, друга ћерка, један зет, други зет, раде и то раде „мушки”. Радници раде једну смену, а они раде две смене. И преко распуста и моји унуци, хвала Богу, шесторо их имам, исто тако раде. Старији унук већ самостално ради комерцијалу.

БЂ: А колико има година?

МС: Завршио је прву годину студија.

БЂ: Значи има осамнаест година.

МС: Или, рецимо, моја унука Марта има продуктивност у пекари, у производњи ђеврека и плетеница, исту као њена колегиница којој је то професионални посао. Мој унук Јован, који је завршио седми разред, има магаѿинско пословање у малом прсту. Моја унука Миона, која је завршила други разред, слагач је за пример, она кад вам сложи чоколаде и бомбоне, има да гледате. Тако мојих петоро чељади и шесторо унучади раде. Моја унучад тако зарађују за ролшуре, за бициклу... Деда не спада у оне добре деке које дају паре. Не. Ево ти, па заради. Испричаћу вам после, ако не заборавим, анегдоту са Виктором Троицким, његова мајка и моја супруга су рођене сестре. Па ћу вам испричати како је Виктор у Америци дао интервју о томе како је зарадио прве паре. Код мене је зарадио прве паре.

БЂ: Ево, испричајте нам одмах па ћемо се вратити на ове пословне тајне.

МС: Имам пословну тајну и одаћу је вама за љубав и вашим гледаоцима.

БЂ: Инфоратници су жељни ових тајни.

МС: Виктор у том интервјуу, чувам тај часопис, на енглеском је, али су ми га превели, прича да су га, кад је он тамо, на неком турниру, освојио прве озбиљне паре, неких стотинак хиљада долара, питали: *Кад сће ви зарадили прве љаре?* А он објашњава: *Кад сам био мали, можда љеш-шеш година, био сам код шече и шешке, била је велика врућина, а они су имали сасвим малу радњу и ја сам љада љиљао шеча: шечо, је л моју да добијем један сладолед. Он каже: Не можеш да добијеш, можеш да куйиш. Ја кажем: немам љаре. А шечо ми вели: Па заради. Па како да зарадим? Ево, ја ћу љи даји љосао. И шеча ми да љосао.* Пошто је та наша радња у једном стамбеном блоку који има 105-106 станова, добио је посао да покупи пикавце, жвакаће гуме, папириће око тог стамбеног блока. *И кад будеш љо завршио, доћи да љримиш љлају.* И наравно, ја сам посматрао кроз прозор како он то врло савесно ради, накупио је две-три кесе и бацио у контејнер. Онда сам му рекао: *Ођиди сад добро ођери руке љри љуља, добро истрљај сајуном и иди код секретарице.* А са њом сам се договорио да му на коверту напише: *ВикторТроицки, љлаја за извршен љосао.* И тамо је унутра било пара толико колико је коштао *кајри*, сладолед који је он волео. Знате шта је Виктор рекао у Америци? *То је био најслађи сладолед који сам икад у живоју љојео.*

Пруј се савија док је млад

БЂ: Како сте схватили да је најгоре децу одвајати од рада? Ваше ћерке су одмах биле укључене у посао.

МС: Од малих ногу.

БЂ: Као ђаци, и то у време социјалистичког система, када су ладолеж и хедонизам били природно стање. Како сте осетили да је то најважније, најзначајније?

МС: Први моменат је то што смо и ја и моја супруга порасли у сељачким домаћинским кућама у којима се никад није дангубило. Кад падне киша мој отац је трчао у салаш да круни жито. Зашто? Ако је лепо време, нема кад то да ради. Никад нисам видео мог оца да доколичи. Никад!

То је први принцип и ми смо се, просто, заразили тим вирусом.

А друга ствар, кад сам одрастао, кад сам почео да читам литературу, све ми се казало. Кад одете у неки град и видите оне дивне куће које су опустеле, знате да су опустеле нерада потомака јер су ти људи направили грешку у корацима. И кад се бавите филозофијом, ви видите, знате ону стару кинеску пословицу: *Немој дејшећу исјећи рибу на рошћилу неіо іа научи да йеца*. То је суштина.

Ко није задовољан на орају, није ни на шовару

Да се сад вратим на ову причу. Ја овим мојим пријатељима кажем: *Мало ли је шо да моја деца и сва моја чељад једу хлеб у зноју лица своја, да имају йлашу као шшо йримају и друји радници?*

Трећа ствар која је у тој нашој филозофији битна, то је да сировине, од којих правимо јела, морају бити врхунске. Наши добављачи знају да не могу проћи контролу квалитета ако роба није квалитетна. Али исто тако знају, кад то прођу да су одмах добили плату.

БЂ: И код вас нема ових отрова.

МС: Забрањено је, не постоје сурогати, хемија, то не. И то су наше муштерије схватиле и увериле се.

БЂ: А ваши добављачи су сви произвођачи и раде на земљи.

МС: Имамо неколико стотина сеоских домаћинстава која раде и продају нам своје производе. Имамо једно домаћинство које за нас кисели купус.

БЂ: А како је ишло с јајима? Кренули сте од...

МС: Тридесет јаја ми је дневно продавао један домаћин из околине Чачка, сваки дан. Онда смо дошли, док смо водили евиденцију, до неких 2.600 јаја дневно, што за производњу, што за малопродају.

БЂ: Толико дневно се потроши?

МС: Да. Како смо ми расли, растао је и он. Он је сигуран да ће све што је прва класа продати нама и одмах наплатити. А ја сам сигуран да је јаје које је данас ушло у моју радњу кокошка снела јуче. Оно се није вукло по камионима и по хладњачама месец или два дана, него га је јуче снела кокошка.

БЂ: Шта би са оним људима из Канаде и оном оперском певачицом из Аустрије које помену смо?

Има једна тајна

МС: Испричах им о сировинама који улазе у нашу производњу, и још кажем: има још једна тајна коју могу само вама да поверим.

– Стварно, која је то тајна?

– Видите ону икону? Оно је Свети Ефросиније. Он је био кувар. У свим нашим радионицама имате Светога Ефросинија.

Друго, кажем ја (они су седели код мене у канцеларији), видите да ово кандило гори? Оно гори од јутрос. Дакле, моји сарадници, када уђу у фирму, прво што ће урадити, то је да ће се помолити Богу, окадити фирму, окадити радионице и окадити моју канцеларију. У свим нашим радионицама, у свим нашим радњама горе кандила, у славу Господу. Ја дубоко верујем да то што смо ми постигли, то је дар Божји. Сви они људи који мисле да они нешто... Па, нама је Бог дао таланте, пре свега. Вама да знате лепо да причате, да пишете, да будете новинар, онеме да зна да сеје добар кромпир... Само је питање хоћемо ли ми те таланте искористити.

Постоји у Јеванђељу прича о талантима. Онај Господар је оставио слуги пет таланата, онеме три, онеме један. Кад се вратио, онај је од оних пет, радећи с њима, направио десет. Онај од она три направио још три, а онај што је добио један је закопао свој таланат под шљиву. И кад је Господар дошао, он оног првог похвали и каже: *Верни и добри слуђо, у малом си ми био веран, над мноћим ћу ти њосћавићи; уђи у радосћ Госћодара своја.* Оног другог исто похвали, а овај трећи каже: *Ја знам да си Ти њврд човек и њлашио сам се да не изћубим овај њаланћ, ја сам ћа закоћао и ево, да ћи враћим Твоје.* И знате где га је послао: *Зли и лењи слуђо...* па рече да му одузму тај талант а да њега баце у *њаму најкраћу, їде је јаук и шкрћућ зуба.*

Нама је Бог дао дарове и ми те дарове треба да умножимо.

Како?

Радам! Радам! Рад је подвиг! Постоје многи подвизи, али ја сам од неких светих отаца научио... Прво сам научио у мом дому, где сам рођен шта је рад, а онда у Светом Писму је казано да ћемо јести хлеб у зноју лица свога. А онда, у светоотачкој литератури ви видите да је рад подвиг. То је подвиг који је раван онеме великом молитвенику који клечи на камену месецима и моли се Богу, ако радите часно, поштено...

То је та мала тајна!

Као што смо то наше јело осолити сољу, зрном соли, да не буде бљутаво, тако верујемо да ће Епархија рашко-призренска у егзилу бити са која ће сачувати народ наш. Поред тог зачина који се зове со, бибер, лорбер, имамо и зачин молитве. Али ми томе не приступамо као фарисеји, ми то чинимо срцем.

БЂ: Каква је реакција била ваших гостију из Торонта?

Ко се хвали сам се квари

МС: Они су, заиста, били одушевљени. Кад су ту у Београду, оне су наше свакодневне муштерије и чак су наши промотери. Иначе, у нашој пословној политици је забрањено рекламирање. Нико никад није видео рекламу КМН-а. Наша реклама су наше муштерије. Ако је човек задовољан, он ће причати. Ако човек код нас наручи славу, и тамо има тридесет гостију, од њих тридесет гарантовано ће двадесет пет постати наше муштерије. Ми смо првог дана у Београду имали седамнаест муштерија од којих сам десет ја позвао на освештање продавнице. Седам је било случајних пролазника, да би временом, изашли на око 1.200 муштерија дневно, за десет сати рада. Сад када су годишњи одмори, то је нешто мало мање. Али, ми имамо две радње у Чачку. Тако да дневно услужимо 3.000-4.000 људи.

И онда ја, да се вратим на почетак ове приче, мојим пријатељима који ми кажу да нисам нормалан јер цабе радим, кажем: И та мала зарада коју имам, кад 4.000 људи остави по једну лепту, то ипак буде нека сумица која нам омогућује, не да беснимо, не да лудујемо, не да возимо скупocene ципове, не да идемо у коцкарнице, не да идемо у јавне куће, него да живимо скромно, да живимо хришћанским животом, да помогнемо по неком потребитом, да помогнемо мало нашу свету цркву. Ми смо цркву помагали и пре владике Артемија.

И тако смо, корак по корак, развијали посао. Почели смо супруга и ја, па један радник, па други радник, па смо дошли до 120-130 радника, а онда смо упоредо гајили ту мрежу наших коопераната, добављача, који су временом схватили нашу филозофију. Много сам енергије потрошио да то људима објасним, да је КМН њихов излог, да је КМН њихова радња. И ја им кажем: Да вам дам три-четири квадрата бесплатно у мојој радњи да вас не кошта ни струја, ни вода, ни порез на грађевине, ништа, само да продајте своју робу, значи да имате једног радника пре подне, једног после подне, да обезбедите њима годишњи одмор, да им обезбедите слободан дан, да имате

резервног играча, ако неко оде на боловање, и онда ћете видети да је та разлика у цени коју ја правим, много мала за услугу коју сте добили. Али морате схватити да ја мој образ нећу да ставим ни под чије ноге, па ни под ваше. Јер, ако моја муштерија добије малине па су на дну лошије него на врху, он неће рећи – прешао ме тај који је набрао малине, јер он ни не зна ко их је набрао, него ће рећи: *Види ја овај Милоје, срам ја било, ђреварио ме.*

Или слави или одустијави

Ко та правила није схватио испадао је из игре, а они који су схватили, опстали су. И онда се створио један хришћански систем вредности. Основ филозофије наше фирме гласи: нема преваре! Ето, то је. И мада смо ми ситна риба плуцкавица, ако се може рећи да је то неки успех, онда је успех у томе што се надам да смо успели да створимо атмосферу и мени је животни циљ да се праг наше куће прелази с поштовањем. Мене не мора нико да воли, али мора признати да је коректно, да је квалитетно и да је ваљано.

Ми идемо и по свету и гледамо. Моји зетови су били у месној индустрији у једној од најразвијенијих земаља у Европи. Имали смо ту привилегију јер је једна њихова фирма хтела да нам продаје опрему, па је хтела да нам продаје репроматеријале, и онда су они отишли тамо, имали су потпуно отворене рецептуре, могућности да снимају. И кад су се вратили водили смо разговор око тога. И кад смо видели то што смо видели (фотографије, видео-записе), рекао сам: *Синови моји, кажем ја мојим зетовима, који су ми заиста бољи него да су ми синови, док је деда жив, пошто мене и супруга зове деда, од унука су то научили, ми ћемо радији сујројно шоме. Профити који доноси шакав начин ђрепаре мяса може бићи 100% и више, ми ћемо се задовољити са ова наша 2-3%, али ће увек бићи људи који ће шоме знаћи да цене. Ми ћемо радији онако као шоме су наши ђреци радили, без суројаша, без ђреваре. То су људи препознали.*

БЂ: Кажите нам како изгледа та технологија коју су тамо видели.

МС: Изгледа савршено. Имате „фантастичне меснате производе“, са тридесетак посто мяса. Знате како се онај један хвалио: *Наши су врхунски, има скоро 40% мяса. У питању су технолошке иновације, преваре срачунате на висок профит. На пример, дали смо нашем месару рецептуру како да направи две врсте кобасица које се продају у нашим радњама, димљене. Направили смо ту пробну шаржу*

и рекли то је то. Понудили смо му да потпише изјаву: уколико одступи до рецептуре да је свестан да је учинио тешку повреду радне обавезе, због чега му престаје радни однос. Пошто сам ја том човеку нешто учинио, њему и његовој породици, јер он је дошао у Србију као избеглица, он мени каже: *Знаће, директоре, ја моју, ово је најлакше овако најправити, али због онога што сте учинили за мене и моју породицу морам нешто да вам кажем. Ви тек почињете да радите месо, а ја ово радим цео животи.*

– *Кажу роде* – кажем ја.

А он мени: *Ако бисте правили овако кобасицу ви бисте банкротирали. Човече, ја знам ли ви шта иде у кобасицу?* Сад он мени објашњава шта иде у кобасицу.

А ја њему кажем: *Роде мој, ухвати ме да банкротирам, ти само прави овакву кобасицу.*

Прошло је шездесет дана, та кобасица је почела да иде као алва јер у то време, кад смо је лансирали, постојале су кобасице које су биле на тржишту јефтиније него што је жива мера стоке. Сами онда знате о чему се ради. Просто, ако се може говорити о неком успеху, онда се може говорити једино да треба поштовати Закон Божји. Да је среће у свим пословима, и ако радите у државној управи, ако поштујете Закон Божји, бићете професионалац. Ако радите у грађевини, ако поштујете Закон Божји, бићете професионалац. Људи су крали, то је Скопље показало кад је био земљотрес, крали су гвозђе, крали су цемент зарад тричавих тридесет сребреника и направили несрећу у којој је онолики народ изгинуо. Једноставно, *треба имати страх Божји, јер је он почешак мудрости.* Е, то је оно што смо ми, нажалост, сагубили.

Видовданска посланица заблуделима

На Видовдан увече окренуо сам нову страницу мог дневника, пошто ми баста да понешто запишем и написао сам видовданску посланицу власт имајућима:

*Лажни вастори и народни бираници,
Кнезова злобе и шаме миљеници,
Ка Содому и Гомору журно прабе,
Очисти им, Боже, не знаду шта раде.*

*На Видовдан две 'иљаде седамнесїе,
Ражалише цар Лазара и све свейїе,
Навлачише клейву оїаца и маїшера,
А све за љубав лезбејки и ѿедера.
Саїиру душу нашем збуњеном роду,
Пркосе Закону Божјем и вишњем Боїу,
Тої дичної Србина свейїосавскої кôда,
Кришом ѿреїварају у душманової роба.*

Нека им Господ опрости!

БЂ: Браво. И рекли сте да ћете ми поклонити нешто.

МС: Е да. Ово је моја потоња књига „Спомени, дужи од живота” коју су похвалили неки људи који се баве језиком. Ово је књига о малим-великим људима, због којих нас сунце још греје, и написана је драгачевским језиком, дакле језиком мојих предака. И онда су неки, који се у то разумеју, рекли да ја треба да направим речник старог Драгачева и ја данима и ноћима, већ годину дана, на њему радим. То ће, ако да Бог, бити моја следећа књига и мој дуг према роду моме из кога сам потеко. Ево, са задовољством Вам дарујем.

БЂ: Са задовољством примам овај дар од господина Милоја Стевановића, „Спомени, дужи од живота”. Ево, драги наши гледаоци, инфоратници, у прилици сте да видите пример на који треба да се сви угледамо. Хвала вам пуно за оно што радите и што сте били гост наше емисије.

МС: Хвала и вама.

БЂ: Све сте чули, све сте видели, па примена овог наука ће свима нама бити на добро. Саша Илић је био задужен за техничку режију. Ја сам Биљана Ђоровић и желим вам свако добро.

СПЦ у служби Црног папе

Радио „Снага народа“, ТВ емисија, „Инфоратници против Новог светског поретка“, 12. 8. 2017. (1. и 2. део)

Гост: Милоје Стевановић

Аутор и водитељ: Биљана Ђоровић³²

БЂ: Добар дан, поштовани гледаоци. Ово је емисија „Инфоратници против новог светског поретка“. И ми смо заиста на том путу, боримо се свим силама против тог монструозног, сатанистичког, луциферијанског пројекта преузимања људске природе, људске суштине и њене трансформације. На сваком кораку видљиви су делотворни учинци глобалиста. Наравно, они раде преко успостављених влада у државама, спроводећи веома прецизне планове. Ти веома прецизни планови намећу се као лудачка кошуља. И наравно, путем контроле ума, становништво одређеног простора наводи се на то да, наводно, призна и усклади се с новим светским поретком и његовим плановима. Тако се то сада дешава с Косовом и Метохијом, срцем Србије. Ти планови су одавно начињени, сада се само спроводе преко стравичних злочина над нашим народом почињеним током бомбардовања 1999. године, а након тога, свим типовима оружја, укључујући и ово микроталасно које се сада употребљава, које изазива топлотни удар и назива се званично „Луцифер“. Тако да наслови наших мејнстрим медија, који кажу „Луцифер поново међу Србима“, нису случајни. Ми трагамо, као што је познато, за решењима, јер решења увек има и она, у крајњој линији, зависе од нас. А један од најбољих, најсветлијих примера од парадигми онога што јесте епигенетичка снага нашег народа и његова способност да реагује и да се постави у складу са оним што је најважније, јесте пут који води ка Творцу, ка вечном животу. То је небеска Србија и на том путу је наш гост, господин Милоје Стевановић. Држећи се онога на шта упућује управо ова епигенетичка линија, Милоје Стевановић је постигао веома много и као успешан привредник и као неко ко се веома успешно супротставио и тоталитаризму комунистичке, титоистичке, србождерске Југославије, а потом и једном потпуно погубном процесу у који је ушла Србска православна црква. Веома нам је драго да је господин Милоје Стевановић међу нама и са нама

32 <https://www.youtube.com/watch?v=1pla1sUj2Dg>; и <https://www.youtube.com/watch?v=1bb3A53eazM>

данас, у „Инфоратницима”, јер је он један изузетан ратник и неко ко треба да послужи као парадигма и наш учитељ, јер његових петнаест књига и његова дела, која јесу успех у свету привредном, ономе што јесте и материјално и везано за најважнију ствар, а то је здрава исхрана, то су све стазе о којима треба чути. Хвала вам што сте вечерас с нама у „Инфоратницима”.

МС: Богу хвала и вама хвала што сте ми указали част да ме позовете у своју емисију.

БЂ: Хвала! Заиста сматрам да нам је, размишљајући о томе шта можемо урадити у датом тренутку, јер су планови глобалиста веома стари, методологије давно утврђене, а ми недовољно са њима упознати, потребно да скупимо снагу коју је могуће скупити и да се поставимо у датим околностима онако како се треба поставити, да бисмо били на путу којим треба ићи. У складу с тим, како ви видите садашњи тренутак? Како видите ту бесловесну предају Косова и Метохије и целу ту ујдурму која се спроводи, некакав дијалог? Мислим, јасно је да ту нема дијалога, да је он режиран, да су режимски, такозвани интелектуалци ту укључени, који треба да нам покажу да ми немамо права на Космет и све те глупости за које добијају паре и мисле да ће их то водити неким путем. Како се осећате док све то траје?

Не ући у њину бразду

МС: Знате, кад размишљам о тим стварима увек се сетим речи из Светог Писма: *Једни се хвале колима, дрући коњима, а ми именом Госіода Боіа својеіа*. Безаконици, вероломци, издајници чиниће то што чине, али до оне границе докле им Господ допусти. Један ваш колега ме својевремено питао: *Добро, Милоје, да ли си іи нормалан, човече? Доіусіио си да іе комунисіи іроіласе за нейријайеља државе и іаріије и збоі іоіа іуно іројайіио. А іосле іоіа си доіусіио да будеш једини мирјанин који је искључен из Србске іравославне цркве и веровайіно и збоі іоіа іуно іројайіио. Да ли је моіуће да іи ниси био свесіан да је іивоја жрїва узалудна и да іи не можеш сївари іромениіи, да оне іду својим іоком?*

Одговорио сам му како сам од једног старог духовника чуо причу, а касније сам је у неким светоотачким књигама и нашао, о мраву који је одлучио да оде у Јерусалим. Саопштио је то на збору животиња, у шуми, и тиме изазвао општи смех и ругање. Лав је ликовео: *Ти, јеган*

мраву! Појма немаш колико има јора и мора одавде до Јерусалима. Ја, цар живошћина, не бих се усудио да кренем на шћај ѿодви, а шћи ћеш шћо учинишћи, мраву мравећи. Мрав је одговорио: Ја можда нећу сћићи до Јерусалима, али ћу бар умреши на ѿушћу за Јерусалим.

Сусрео сам се с књигом Јанићија Поповића која говори о страдању на Косову између 1812. и 1912. године. Сваки Србин би требало да је прочита. Из те књиге ћемо видети колико је зла србском народу наношено кроз векове и колико пута су носиоци тог зла поломили зубе. Шта је најбитније, чему нас учи Солжењицин? Најбитније је да ми не пристанемо. Нека чине шта год чине, чиниће дотле докле им Господ допусти.

БЂ: Али то чине политичари у наше име, потписујући сада све оно што је неопходно да би се они, коначно, одrekli Косова и Метохије. То је нешто што носи тешке последице.

Завади, ѿа владај

МС: Тако је, али битно је да не пристанемо. Ви можете мене поробити, окупирати, али не можете ишчупати из мене осећај припадности једном народу, једној вери. Увек кад размишљам о тим стварима, сетим се једног збитија. У време Хабсбуршке монархије, министар иностраних послова Бартенштајн, у једном свом извештају је показао интересантан пројекат: *Србе није моћуће силом или на неки сличан начин наћераши у унију. Зато вели: Србима на ейискојске сћолице шћреба довесћи људе сласћољубиве, људе власћољубиве, људе среброљубиве, људе који су нехащни за сћадо Христћово, људе који су несћособни и шћреба ѿшћириваши неслоу међу клиром, с једне сћране, и народом, са друће сћране. И онда ће Срби лакше ѿроушћаши шћу удицу.*

Све дотле док смо компактни, тешко нам је нешто наметнути. Тај својеврсни пројекат Бартенштајна данас се остварио. И нама, нажалост, данас у Патријаршији, у највећем броју седе такви епископи какве је предложио да се доведу на епископске столице управо хабсбуршки дипломата Бартенштајн.

Тућа јолема

То је тужна прича. Дакле, духовне вође једног народа, које би требало том народу да буду путоказ, пале су толико ниско да су постале најоданије слуге једног светског зла које се наднело над

човечанством, па и над нашим народом. До недавно је међу нама живео и радио професор Универзитета, Љуба Протић, члан епархијског Савета ове Београдско-карловачке епархије. И у једном разговору, који сам правио са њим пред камерама, на моје питање: *Професоре, да ли је у српској Пајријаршији, ѿошћо сће ви члан ѿої еїархијскої Савеїа, дошло до велеиздаје?*, он каже: *Није. Дошло је до боїоиздаје!*

Остварио се тај пројекат да нам на првосвештеничке столице дођу људи који су сагубили веру, ако су је уопште имали, или су продали веру за вечеру. Шта је овде суштина? Зашто ја инсистирам увек на питањима вере? Само тамо, госпођо Биљана, где смо веру изгубили, тамо нас више нема. Тамо где нам је Илија постао Алија, без обзира који су мотиви били да он у том тренутку преживи овако или онако, тамо Срба више нема. И тамо је од нашег брата Илије постао наш, прво разбрат, а касније и непријатељ, на жалост, Алија. Ако будемо стигли ја ћу вам навести неке примере и нека сведочења с тим у вези. Где год смо веру сагубили, сатрили смо темељ нашег постојања. Зашто се сада ради толико на томе да нам униште духовност, да нам униште веру ђедова наших, да нам униште светоотачко предање? На сваком кораку можемо видети једну стравичну разграђујућу, уништавајућу активност, акцију која је синхронизована и која се диригује углавном из Ватикана.

Расїни їа, расїни!

Кормило наше свете цркве, како би моји Драгачевци рекли, здомчали су људи који имају задатак да униште њене темеље. И ми отуда имамо сада појаву да се народу баца прашина у очи и да се узвикне: *Држ'їе лойова!* У нашем случају, у потоњих седам, осам, десет година, преведено на свакодневни језик, то значи: *Држ'їе владику Арїемија!* Прогласите га за кривца и очекујте, као првосвештеници у време оно, да сад народ виче: *Расїни їа, расїни!*

Ви знате да је Господу, кад је на Цвети улазио у Јерусалим, народ одушевљено бацао маслинове гранчице, цвеће и викао: *Осана, сину Давидову!* А онда су првосвештеници порадили то што сад раде наши првосвештеници и, колико је прошло од Цвети до Великог петка, исти тај народ, подстакнут таквим првосвештеницима, почео је бесумучно да урла: *Расїни їа, расїни їа!*

Ако ми допустите да објасним ко то виче: *Држ'їе лойова!* У својим књигама, то сам доказао документацијом и фотографијама.

Држ'ше лойова! вичу они који папу зову *свeтѣи оѣац*. Ко је папа, зна се. Свако ко је иоле у тој материји зна да је то у историји људског рода највећи грехопад који је човек могао да почини. Дакле, после Адама који је отказао послушност Богу, после Јуде који је Бога издао за тридесет сребреника, папа је учинио такав грехопад који подразумева прогнање Бога са Земље и заузимање његовог места, проглашавањем себе за намесника Божјег. Како су свети људи објаснили: тиме се папа изједначио са ђаволом. Како сте рекли да се зове ова акција?

БЂ: *Луцифер. Луцифер ѣоново међу Србима.* Значи укључићемо своје уређаје, срозаваћемо се, а то није случајно.

МС: Јесте. Ко још виче *Држ'ше лойова!* очекујући да народ заваара? Вичу они што носе папино прстење и папине напрсне крстове. Доказао сам за најмање тројицу наших епископа који носе папин прстен и папине напрсне крстове. То су Иринеј Буловић, Амфилохије Радовић и Андреј Ћилерџић. Кажу да их има још, али не желим да тврдим нешто за шта немам доказе. За ову тројицу имам материјалне доказе.

Ко су још они што вичу *Држ'ше лойова!*? Они што су престали бити светосавци и постали јеретици, постали екуменисти и без страха од Бога и без стида од људи, и тиме се хвале. Ми смо имали прилике да то чујемо из уста нашег првосвештеника који носи белу пану, нашег Патријарха где управо он, без страха од Бога и без стида од људи каже: *Ја сам екумениста.*

БЂ: И то је рекао одмах чим је добио чин патријарха.

МС: Тако је, он је и добио чин патријарха да изврши ове задатке. Један од првих задатака је био тај. Шта кажу свети оци за екуменизам? Кажу да је то јерес, да је то свејерес. У тој јереси садржане су све јереси које су настале у хришћанству.

Оцеубице

БЂ: А како функционише језуитизам види се у томе што је оцу Јустину Поповићу дата највећа почаст, а притом укинута његова одбрана православља и, у суштини, учење и истраживање о томе. *Доѣмаѣика* Јустина Поповића је уклоњена са факултета

МС: Тако је. Протерана је са Богословског факултета.

БЂ: Протерана, а он проглашен за свеца. То је језуитски механизам.

МС: Тачно. То је оно: направи помрчину, направи димну завесу. И не само да су протерали Авву Јустина са Богословског факултета и тамо довели Зизјуласа, односно увели његово накарадно учење, чиме трују младе богослове који сад треба да сеју кукољ по земљи Србији, него су тамо довели и неке професоре из Загреба, сасвим друге, јеретичке оријентације.

Шта још да вам кажем с тим у вези? Јустиново такозвано „духовно чедо“ Атанасије Јевтић одрекао се свог Авве на Критском сабору рекавши: *Молим вас, њејово дело, најправду му чинимо ако њеја їледамо кроз њејово дело „Екуменизам и Срїска їправославна црква”*³³, да би, кад се вратио са издајничког сабора, у Ћелијама, поред моштију Светог Јустина рекао: *Чиїаїїе Аву Јусїина, само немоїїе чиїаїїи оно њејово дело „Екуменизам и Срїска їправославна црква”*.³⁴

Замислите докле се иде у заглупљивању народа.

БЂ: Како ви гледате, како је то било могуће, да ученици Авве Јустина Поповића овако покажу своје лице? Да ли су од почетка припремани за ту улогу унутар обавештајних структура? Имате ли информације о томе?

МС: У принципу, не волим да говорим о ономе за шта немам чврсте материјалне доказе. По свему судећи, ти људи су се, у једном тренутку, определили за издају зарад тридесет сребреника. И Јуда је био Господњи ученик, а у једном тренутку се одлучио да за изда свога Господа. То је једна могућа варијанта. А друга, о којој бисмо могли дане да проведемо расправљајући, то је да су то људи који су убачени да, кад сташу, разоре цркву изнутра. Ви имате једно дивно исповедно писмо јеромонаха Иринеја Буловића из Атине, седамдесетих година, у коме он дрвље и камење баца на епископа Лаврентија због, такозваног, екуменисања: што се састајао, што је саслуживао са јеретичима по Европи, и хвали се тиме како су он и Атанасије Јевтић одбили да служе са њим литургију из тих разлога. И да би трагедија била већа, он се тада налазио пред докторском дисертацијом о Светом Марку Ефеском, том великом стубу православља, да бисмо касније дошли у позицију да, кад тај човек постане епископ и кад постане декан Богословског факултета, уништи фундамент на коме почива православље. Кад се он острви, кад се учврсти у томе, онда ће он бити довољно јак да јавно ускликне како ће *сломиїи кичму Арїемију* још давне 1996. године.

33 <https://stanjestvari.com/2016/06/27/atanasije-sveti-justin-celjski/>

34 <https://www.youtube.com/watch?v=lsUhaEyxhdo> Екуменистичка фарса 3 или други укук Атанасију Јефтићу

И не само то. По плодовима ћете их познати. Поменуо сам Атанасија Јевтића и ту његову бахатост, ви знате за његово *качење канона мачку о реј*, и не само канона, већ и за качење Устава Српске православне цркве (то је другом приликом изјавио такође) *мачку о реј*. Какве плодове можемо очекивати од тог човека? Прогурао је за епископе неколико своје духовне деце. Максим у Америци пали и жари. И видели смо његов наступ пред Критски сабор, „Политика“ је објавила његов став да треба ићи на Крит. Са друге стране, имамо друго његово духовно чедо, то је овај мученик из Вареша, бискуп херцеговачки (Григорије), чије сам фотографије показао у неким мојим књигама, који ко последња морална мизерија клечи по католичким катедралама, додворавајући се тамо дубровачком бискупу, који је сам себе већ прогласио за бискупа херцеговачког, који чита *Символ вере* са иновернима уз додатак *филиокве*. Тиме се он, у ствари, директно руга Јеванђељу.

БЂ: Хтела сам да вам поставим једно потпитање, па ћемо наставити са излагањем ове ваше анализе, а то је да је делатност Ватикана данас, хвала Богу, позната. Позната је у свој својој суштини и тешко да би било ко данас могао уопште да спас своје душе тражи у тој институцији. То је институција са изузетном политиком, која се тицала најпре присвајања Божјег царства и стављања себи у задатак да га оваплоћује на Земљи, што је само по себи богохулно. Са друге стране, злочини Ватикана су међу највећим, ако не и највећи почињени током ове наше цивилизације и историје након Христа. Све што су радили, радили су по истој методологији – уништавање својих неистомисљеника, а нарочито се то добро види у уништавању читавих народа где год је крочила нога конквистадора у Америци и освајача у другим деловима света. Та методологија се примењивала на исти начин који сад видимо у Србији веома добро, с циљем произвођења црне легенде, моралног уништавања. Зато су и били потребни ови ратови деведесетих и сваљивање кривице на Србе, преко свих њихових инквизицијских судова и институција, у које улазе и медији које су преузели у Србији. И потом један процес промене свести, како се то називало, пракса која је веома стара и која се примењивала под паролом, рецимо у Америци, уништити Индијанце, у глави Индијанца избацити Индијанце... То се све примењује средствима која укључују биолошки и свеукупни рат. То се примењује у Србији, нема сумње, и данас. Делатност Ватикана

добро је знана. Најновији педо-криминални скандали који потресају Ватикан, такође су познати. Кажем да је та институција потпуно изгубила било какав обол црквене, духовне институције и постала је, веома јасно и огољено, политичка организација, у циљу реализације новог светског поретка. Како ви на то гледате? Јер ви сами имате у свом искуству да сте у читав овај процес кренули након што сте упознали људе који су у самој цркви увидели опасност од екуменизма. Ви сте, да би практично помогли читавој тој ствари, кренули да се упознајете са свим тим нијансама, а да сте потом, кад сте се суочили са проблемима, постали једини екскомуницирани из цркве, а они само што нису викали: *Расјни ђа, расјни!*

Учини добро – не кај се; учини зло – надај се

МС: По слабости људској то се догађа. Центар светског зла је Ватикан, центар богоиздаје је Ватикан, али нека они раде то што раде, себи раде, јер ничија до зоре није горела.

Шта нас треба да забрине? Шта је страшно? Да примат папе потписују србски епископи. У Равени, Игњатије Мидић и Иринеј Буловић потписују *Сјоразум о ђримају љаје*.

Ко је њих овластио да то чине?

Моји ђедови их на то овластили нису, ја их на то овластио нисам, моја браћа у Христу нису их овластила. Ни Сабор СПЦ нигде и никад није донео такву одлуку, осим ако постоје неке тајне одлуке.

У књизи *Тајна безакоња* објавио сам фотографију целог нашег Синода који седи испод „иконе“ Алојзија Степинца. Наши су се сликали испод његове „иконе“ да му, ваљда, одају почаст због тога што је био предводник, ако се добро сећам податка академика Србе Живановића, 1.371-ог католичког свештеника, односно фратра, који су учествовали у силовању, убијању, прогону и мучењу српског живља у време када им је Алојзије Степинац био духовни вођа.

БЂ: Да ли мислите да из тога што су учествовали у бискупској комисији и свим оним што чине, они нама, тај врх СПЦ говори истину, јер ако знамо да је циљ Ватикана било трећину покрстити, трећину протерати, трећину побити, то се по исходишним тачкама не разликује од организације функционисања државе Србије у којој видимо да се користе све врсте оружја и води хибридни рат против нашег народа. Довољно је погледати најаве, а све креће најавима, да ММФ захтева смањење плата у оквиру државног буџета на 200

евра. Потом видимо повећање пореза у околини Ниша за земљиште категорије које се нагло пребацује у градско земљиште, на више од 1.000 евра. Са 1.700 динара на 1.000 евра! То је све увођење Агенде 2030 и јасно спровођење мера којима се постиже даља реализација планова који су проистекли у ватиканским главама у начину контроле становништва. То сада спроводе и они који носе папско прстење, и они који љубе папу и његова колена, и они који седе испод „иконе“, односно фотографије Алојзија Степинца. Они нама говоре истину, зар не? Можда би требало да им будемо захвални на томе јер нам отварају очи. Каква је моћ истине, односно, како се људи могу мотивисати? Јасно је да људи морају да имају одговор. Ја зато и говорим, ови подаци су страшни, они делују застрашујуће. У једној ситуацији у којој су они месмеризовани изузетно простачким стратегијама које се над њима примењују у оквиру мејнстрим медија, људи једноставно нису спремни да гледају тој истини у очи и ономе шта се спрема. Ви сте на основу своје епигенетике, својих предака, дошли до неких изванредних полазишних тачака, али и пута који треба следити како би човек био на нивоу онога што треба радити. Шта мислите уопште о стању духа у нашем народу, како на то гледате и да ли мислите да тај виталитет опстаје? И ево, наша идеја је да постоји снага народа, да је треба јачати и да ми никада не губимо, него да су они већ изгубили.

Ко се с народом судио ђарницу је изгубио

МС: Тако је. Свети Оци су рекли: *Чувар вере је народ*. То су рекли источни патријарси још 1848. године. Упркос великој издаји којој присуствујемо, народ ће сачувати веру, с једне стране, а са друге, све су ово процеси који започињу, али у игру још увек није ушао народ озбиљно. Због тога треба порадити да народ спозна истину. Онда ћемо доћи до онога што је казано: *Ко ђод се с народом судио, ђарницу је сагубио*.

Наш задатак није да вучемо било кога за рукав. Наш задатак је само да откривамо истину и свако ће онда, уз Божју помоћ, доћи до закључка шта му ваља чинити, *коме ће се ђриволеџи царсџву*. Да ли је смисао живота да се наједем, да возим што луксузнији аутомобил или им је смисао живота нешто друго – да чувам морал својих ђедова, да морал својих ђедова пренесем на потомке и да на тај начин допринесем да они буду сутра благочастиви људи?

То је сад дилема коју свако од нас треба у свом срцу, у својој души, да разреши и да се определи. Велики проблем су ови људи о којима смо сад покушали нешто мало да кажемо. Уосталом, десетак књига сам написао које сведоче о тим великим издајама у Србској православној цркви, требао би нам летњи дан до подне да вам само побројим сва та безакоња. Али, трагично је то што њима басују. Знате шта значи *басују*? Кад сељаци започну ону рабацијску или копачку, жетелачку песму, један започиње, а остали басују. Овим нашим безаконцима тренутно басују, нека ми опросте часни изузеци, али углавном *осакаћени интелектуалци*, како би то рекао Свети Владика Николај. У време оног мог првог страдања, када сам осетио унутрашњу побуну да устанем против оног система, против лажи и преваре којом је народ деценијама држан у незнању, у заблуди, тада су наши професори, наши академици, наши интелектуалци, бранили владајући систем вредности. Знате које је то време било? То је било време у коме је Гојко Ђого због *Вунених времена* био на робији, то је било време у коме је мој пријатељ, сада и рецензент мојих књига, професор Драгољуб Петровић, лежао у затвору због текста који је објавио, да л' у „Књижевним новинама” или „Књижевној речи”. То је било то време. Они који су се одважили да кажу неку реч били су стављени у позицију патње, у позицију прогона. А неки су, не за тридесет сребреника, него за мрвице, ушушкани уз неке своје платице, славословили и правили апологију једног промашеног система.

Е, то исто имамо и данас.

Вера ѿвоја ѿе је сѣасла – ѿовори Госѣог

Фундамент нашег опстанка је вера наша, у то сам убеђен. Ако сачувамо веру, сачуваћемо своју душу, сачуваћемо свој идентитет. Решили су да нам веру униште, али неће моћи. Они су очекивали, кад су викнули *Држ'ѿе лоѣова!*, оно што почех да вам причам, да ће народ викати *Расѣни ѣа, расѣни!*, али су добили неочекиван одговор. Народ им није поверовао.

Некада су Срби епископе који кришом иду у Ватикан и кују планове како да нам сломе веру, како да нас развере, преваре и превере, каменовали. Знате како је прошао епископ Гаврило Мијакић у манастиру Марчи или Мардарије у Црној Гори?

Коме Бог није Отац, оном је папа „свети отац”

Е, данашњи Срби користе мало другачије методе – окренуће им леђа и дизаће сопственим снагама, својим знојем, трудом и понеком лептом, дизаће какве-такве богомоље, брвнарице, где ћемо ми чувати верицу нашу.

Кад кажем веру нашу, да не гајимо илузије, наша вера, вера рода нашег и вера ових који седе у Патријаршији, није иста вера. Овај наш епископ у Загребу, или митрополит, каже: *Бој није ни српски, ни хрвајски, ни босански, Бој је један.*

Није синко, није!

Мој Бог и твој бог су два различита бога. Мој је Бог отаца мојих, а твој бог је онај кога ти зовеш *свешти ошаци*, онај коме целиваш руку. Имам видео-запис у коме он целива папи руку, оном који је протерао Бога са земље и стао на његово место као његов намесник.

Та два бога немају везе један с другим.

Те две вере немају везе једна с другом.

Разјорева се ѿламен живе вере

Е, то је суштина коју је овај народ, на њихову несрећу, а на нашу срећу, почео да разазнаје, да разуме. Од 2010. године, када су они протерали праведника с Косова, данас у земљама србским и у дијаспори имамо четрдесетак катакомбних светиња. Осим Србије, имамо једну у Републици Србској, у Аустрији, Америци, Канади, Русији. Чудесно, владика Артемију пришли су неки јереји из Русије. И тамо имамо наше катакомбе. Запаљена је та искра вере и она ће прерасти у пламен живе вере који ће сачувати оно што смо ми од наших предака примили.

Није нама веру донео ни патријарх, нити нам је донео Синод, нити нам је донео Сабор, ми смо нашу веру примили од наших светих отаца, наших ђедова и пређедова.

И нико нама ту веру не може из срца ишчупати ни силом, ни дрилом, ни ничим. Могу нас прогонити, могу употребити силу, могу нас ‘апсити, али то нам отети не могу.

Блажени ѿроїнани ѿравде ради – ѿовори Госїог

Свети владика Николај каже:

Блаїо вама шїо вас їоне. Заисїа, їоњењем вас неїраведни дели од себе, а ви шїреба да сїе одељени од њих. Не їоне ли вас, изједначиће вас са собом. Добро је шїо вас їоне, доказују шїме да ви нисїе шїо и они, нишїи они шїо и ви. Ви сїе їробуђени међу засїалима. Ваш їросїор је бескрајан, а слейцу је крај їросїора на врху њеїової слейачкої шїайа.

Блаїо вама док вас їоне. Не боїше се самоће, окренуће људи їривремено їлаву од вас, не боїше се самоће, нисїе сами. Сви їраведници од їочейка свейа лебде над вама. Једна моћна војска ваша је їозагина, и ваше лево и десно крило. Моћ ше војске није шїолико у броју, колико у їромовима које држи у руци.

О, како волим шїо вас їоне, волим јер вас волим. И још знам да од їоњења расїейше.

О, како ми је жао шїо вас їоне. Јер њих жалим. Јер не знају да зигају кулу на леђима својим, која ће их размрскашїи у смрадну їомилу їноја.

Ето, то је.

Они могу чинити то што чине, они могу прогонити. Ви сте видели да наш Патријарх, како ко дође за министра полиције, бржебоље му закачи Орден Светог Саве.

Зашто?

Знате ли да наши епископи више не смеју ни на литургије да иду лако, без пратње полиције.

Зашто?

Безбожник се и сенке своје плаши. То је суштина.

БЂ: И то је била разлика велика између наших патријараха. Момо Капор је написао предиван текст поводом смрти патријарха Павла, о разлици између њега и папе римског. Рекао је како папа римски иде у свом папамобилу, блиндираном, и када држи проповеди полиција је на километар од народа поставила страже, како не би неко... А наш патријарх иде трамвајем, поправља кров Патријаршије и свуда је виђен и добродошао.

МС: И шта се десило кад је умро Патријарх?

БЂ: Молим вас, објасните тај тренутак. Када размишљао о тим тренуцима који као да су од неког провиђења, мислим да они највише показују. Један од њих је сахрана патријарха Павла када је на улицама...

МС: Била снага народа.

БЂ: Нико је није позвао, нико је није организовао, а била је нека невероватна енергија присутна.

Осакаћени интелектуалци

МС: То је оно што они не знају. Мисле, да су сила, да имају власт. Ко је тај народ довео? Нико није платио аутобус, нико није платио дневнице.

То је оно што човек србски носи у срцу. Он веру своју носи у у гробовима својих предака, у славској свећи, у прекади. Не може то њему нико узети. Могу њему чинити свашта, али разверити врло тешко.

Вазнесењска црква у Чачку, Страцимирова задужбина, преко 200 година је била џамија. Сила наишла. *Сила Боја не моли, али ни Бој силу не воли.* Шта се десило? Ниједног потурченог Србина у Чачку нема. Сачувала се со соли. И то ми даје снагу да верујем да је овај народ, заиста, као трава неуништив. Он може да пада у откосима, могу дунути врући, зли ветрови. Овај врућ ветар, који имадемо ових дана, наши ђедови су звали *суви ђрџ*, јер он направи штету исто као град – опада лишће, опадају недозрели плодови. Може бити штета разноразних, али се суштина не може уништити.

Да не сметнемо с ума, кад сам рекао да ово безакоње у Србској православној цркви подржавају такозвани *осакаћени интелектуалци*, многе од њих сам слушао, који сад кажу: *Знаће, не треба ви да ђравиће каџакомбе. Не сџасавамо ми цркву, црква нас сџасава.*

Тачно је да црква нас спасава. Зато и ничу катакомбе, слепци једни! Ничу да спасу веру, која има за циљ спасење душа наших.

Шта је црква?

Није црква патријарх и његова бела пана, није црква Синод, онај што седи испод фотографије Алојзија Степинца, нити чланови нашег епископата који дангубе по Загребу, да утврде „светост“ Алојзија Степинца. Немају паметнија и преча посла.

Кад кажу „црква спасава нас“, то је тачно, али то не значи да се црква не може претворити у пећину разбојничку. То се чини одвајкада, то се чинило и у време Господа, кад им је ушао у Јерусалим, испревртао столове и рекао: *Начинисће од дома молишве Оца моја ђећину разбојничку.*

Зар нам је мало примера у историји нашег битисања где је продана вера за вечеру? Зар нам је мало примера, попут оног који наводи Симо Матавуљ у својој приповетки „Пилипенда“, кад Јово Кљако наговара Пилипенду: *Болан, Пилипенда, ђређи у царску виру да изимимо, да ђреранимо чељаг. Па, изићи ћемо ми из ње ђојаније кад ђрође ова криза.*

Е, мој Јово! Е, моја браћо Срби! Кад девојка једном сагуби девојаштво, она више није девојка. Када верна љуба једном учини неверство, она више није верна љуба. У вери компромиса нема: или верујеш или не верујеш. Или си уз Господа или си против Њега. Не можеш окретати к'о креја, час овако, час онако.

Народ који ђуби речи, ђресѓаје биѓи народ

БЂ: И сада ви радите речник Драгачева?

МС: Професор Драгољуб Петровић кад је радио рецензију моје књиге „Спомени, дужи од живота“ рекао је: *Да сам млађи двадесет ђодина, ја бих нађравио „Речник Драђачева“ корисѓећи ове ѓвоје књиге као један озбиљан рудник за ѓај ђоухваѓ. Рекох: Професоре, ‘ајѓе да ѓо урадимо заједно. Он каже: Милоје, ѓо је мнођо ѓежак ѓосао. Ја сам „Речник Качера“ радио 30 ђодина. Реко': Професоре, разлика између мене и вас је у ѓоме ѓѓо сѓе ви морали из Новоѓ Сада дођи у Качер, ѓражиѓи саѓговорника, вероваѓно снимиѓи разѓговор с ѓим, ѓа ѓравиѓи ѓранскриѓи ѓоѓа, ѓа ѓа ѓоново ѓражиѓи да вам објасни ѓѓа је хѓео да каже, а ја ѓо све носим, све ѓамѓим, све знам. Почели смо. Професор је за месечак дана поново прегледао петнаестак мојих књига и подвукао речи које треба да уђу у речник. Почео сам да радим, а онда он каже: Али, Милоје, све оно ѓѓо би ѓѓвоја баба, ѓед и друђи мођли видеѓи, чуѓи, о неѓѓо се заврсѓи, све би ваљало сѓавиѓи у речник. И тако је тај списак речи израстао на неких 12.000–12.500. Међу тим речима има и израз – скрозираѓи, скрозиро сам ѓа. Знате шта значи скрозиро? Скроз-наскроз га је као рендген снимио. А има и израз скрозњак. Када се зида зид са два лица и мајстор каже: Морам са месѓа на месѓо да ѓурум скрозњак. То значи да обрадим камен са бокова и онда да га ставим са лица на лице, дакле скроз-наскроз и зато је скрозњак.*

БЂ: Дивно је што сте ступили у контакт са професором Драгољубом Петровићем који је један од интелектуалаца какви заиста служе на част и интелектуалцима и Србима, човек који је испитивао фалсификате

у историји, у нашој древној историји, и знао да види какви су људи, интелектуалци, који треба да одбране нордијску, бечку или берлинску школу фалсификоване историје. Он је изузетно образован. У поговору за вашу књигу износи и податак да је Клиније Старији записао двадесет седам херцеговачких племена чија су презимена и данас разасута по српској и руској земљи. Бави се оним што треба знати, а то је прећутана, односно забрањена историја. Јако је лепо што сте са њим у овако плодотворном савезу и када је у питању одбрана језика. Пошто је језик биће народа, центар одбране српства, с тим у вези треба споменути ову *Декларацију о јујословенском језику* коју су потписале све слуге њихове из света, не можемо рећи уметничког, јер то уметност није, него онога што изиграва уметност. Хоће да нам *уведу јујословенски језик*, а то није безначајно, односно у питању је пројекат широких размера; сведочи и наш недавни боравак на 150. Свесловенском конгресу, где је, на једној конференцији устао млађи Рус, који је хтео да представи антологију, недавно објављену, са простора бивше Југославије, и рекао: *Да не би било ђревише ѓосла, ѓревише конфузије, ми смо одлучили да корисѓимо одредницу јујословенски језик*. И то би вероватно и прошло без икаквих реакција, да нисмо реаговали на то и рекли да југословенски језик не постоји. Он јесте део стратегије уништавања Срба. И на то је професор, један од најсветлијих личности нашег доба, Иља Числов, своје излагање на тој конференцији, уместо да буде о Јовану Дучићу, говорио о историјату српског језика и писма и покушајима да се, не само што је наш језик преименован уз хрватско-српски, српско-хрватски, издвоји и некакав бошњачки, а потом и црногорски (монтенегрински), како ли се већ назива. Одржао је, професор Числов такво предавање да је било милина слушати и жалосно је што је мали број људи, нас Срба, упознат са тим чињеницама. Ето, то сам хтела да кажем. Пут за отимање нашег језика је трасиран. Погледајмо само на шта личи Београд и на шта личе градови у Србији, рецимо Ужице. Највећи број назива је на латиници, ћирилица је реткост. Не само то, него мало је назива уопште на нашем језику, углавном су енглески. Када је Кевин Анет боравио у Београду, он је човек који се бави геноцидом над Индијанцима, рекао је: *Ово је неверовајно, они вама, у сѓвари, узимају језик. Ово је ѓуш за узимање језика*. Па, ево изволите, о овом вашем великом захвату. Упутила бих наше гледаоце да набаве ваше књиге, да читају. То је ризница, немогуће је препричати колико ту има значајних ствари.

МС: Божја је милост да сам у обиљу послова нашао снаге и времена да понешто од тога запишем. Један од заслужних људи што сам у томе остао упоран је професор Драгољуб Петровић. Послао ми је писмо

на једанаест страна из Новог Сада рекавши да ниједну књигу, тада је он имао 75 година, није прочитао више пута него моја „Казивања”. Нисам знао ко је Драгољуб Петровић. Пролазило је време и после неколико година добих од њега следеће писмо. *Ја сам вам о вашем првом издању „Казивања” написао пре неколико година; прочиташао сам и друго издање ваших „Казивања” и орадоших се, веома, ал’ на трећем сће ме разочарали. Избацили шћо, шћо и шћо. И ја сад, као обичан пиљар, као човек који нема појма како се прави књига, њему одговарам: Драћу, нисам ја знао да је он професор, драћу или шошћовани јосћодине Пећровићу, хвала Вам за шћо шћо сће ми рекли, али йлашио сам се да ми књија не буде йреобимна и збој шћоја сам из шћећеї издања избацио йих неколико сћвари. А он, пошто је он кроз књигу упознао мог оца Жарка и мог ђеда Радосава, каже: Драћу Милоје, не верујем да би шћвој ђеда Радосав, ако би решио случајно да диже сћраш на кућу, йри шћоме йорушио йриземље. И тако, мало-помало, једне прилике ми смо се упознали. Он је био велики подстицај да наставим и жртвујем добар део свог времена и спавања. Хвала Богу! Али све то што говоримо, како губимо језик, ја опет, као баба о уштипцима: веру ако сачувамо, све ћемо сачувати. и језик ћемо сачувати.*

Вера је йламен који одјони йомрчину

Својевремено сам написао један текст под насловом „Рана звана Сентандреја”. То је прича из које се види како се губи идентитет, срце, душа, како се губи језик једног народа. У темељу тог пораза лежи губитак вере. Био сам са супругом, пре неколико година, на поклоничком путовању у Сентандреји. Давне 1866. године Јаша Игњатовић је рекао: *Сентандреја била је нејда Фарос, свейилник сријсћва*. Е сад, и дан-данас усред Сентандреје стоји мермерни крст Српског трговачког друштва из 1763. године, као тапија овог прелепог барокног градића. Сентандреју краси седам велелепних цркава које стоје као сведочанство постојања Срба и њихове самосвести у то време. Срби су, иначе, за Арсенијем кренули, пред најездом зла, 1688. године и након две године зауставили се у једној пустињи крај Дунава, недалеко од Будимпеште – то је била будућа Сентандреја. Ту су они подигли прве кућерке, али на предлог патријарха подигли су седам цркава-брвнара, јер је патријарх знао да је најважније сачувати веру. Касније ће насеље прерасти у прелепу варош, која и дан-данас сведочи о лепоти, о души једног народа, а седам брвнара ће касније заменити седам прелепих цркава. Године 1696. у Сентандреји је

извршен попис пореских обвезника и тада је било око 1.000 српских домаћинстава, не рачунајући свештенике и монахе, пошто они нису били порески обвезници. У то време Срби су живели у традиционалним породицама и просек је био негде између 6 и 7 чланова по једној породици, што ће рећи да је у Сентандреји те 1696. године живело скоро 7.000 Срба. Прва учитељска школа у српским земљама била је у Сентандреји. Та грађевина и данас стоји као сведочанство да су Срби ту постојали. А данас у Сентандреји има Срба да не могу да напуне једну учионицу те учитељске школе.

Зашто се то догодило?

Догодило се због тога што су се Срби нашли између чекића и наковња. С једне стране апетити за унијаћењем окружења расту, али са друге стране, оно што је био главни разлог те наше несреће у Сентандреји, то је да долази невоља од тадашњег епископа Василија Димитријевића на кога Сентандрејци упућују жалбе Сабору у Сремским Карловцима јер су се свештеници осилили, не било примењено, као ови наши сад. Почели су да уводе тарифе, да глобе народ...

Знате шта, кад 15.000 Срба, приликом смене владике Артемија, пошаље петицију у Патријаршију, Патријаршија пошаље полицију да спречи оне који носе петицију да је предају. Е, то се догодило и у Сентандреји. Нису хтели да чују глас лаоса Божјег, нису хтели да чују примедбе народа. Касније ће на Сабору неки представници народа из Сентандреје указати на неправилности, али ће одговор опет бити округлао, па на ћоше. И онда смо дошли до тога да је од рђавог епископа посејана зла семенка пропасти.

Зато Свети владика Николај, у делу „Рат и Библија”, и каже да неваљалство и безакоње старешина народних навлачи проклетство на сав народ. У овим мојим књигама ви ћете наћи живе примере, истините приче о томе како је безакоње старешине неког домаћинства довело породицу у незнање, у несрећу, у јад и чемер...

Тако се исто догађа и на макроплану. Када су вође народа у безакоњу, пати цео народ. Јаша Игњатовић ће 1854. године рећи: *Цркве, ње све љразније бивају. Још два, љри љорода, што ће рећи две-три генерације, ља ће сасвим биљи љразне.* И није вредело то што он упозорава. Он ће три деценије касније рећи својеврсно пророчанство: *Кад у Сенљандреји једном несљане Срба, а једаред ће их несљаљи, онда ће им обронак дивних љланина биљи љроб, љокров, мирисаво зеленило, звук звона љихових храмова љрољраљиће их у вечностљ, а храмови осљаће као сљоменици љиховољ духа и живоља.*

Кад глувом није вредело шаптати, кад слепом није вредело намигивати, онда је ђаво дошао по своје и та зла семенка је родила род који је родила.

О самој Сентандреји многи су писали. Писао је и Црњански, писао је Васко Попа, писао је Слободан Марковић. Имате ону песничку енциклопедију посвећену Сентандреји која се зове „Северњача”. Тамо су саграђене те предивне цркве, као што рекох. Једна је Саборна или Успенска или, како је зову, Београдска, која је као ова Саборна црква у Београду. Друга је Преображењска, трећа Благовештенска, четврта Пожаревачка, али су оне тужно празне, тужно и жалосно празне. Што би рекао владика Николај: *Празне душе ђа ђразне и цркве*. Имамо још три лепотице, бивше наше цркве. Две су уступљене римокатоличкој, а једна реформаторској секти или, како би наши првосвештеници рекли, *сесѿринским црквама*, далеко било. То су Петропавловска, Светоникољска и Збешка, која је посвећена силаску Светог Духа. Оно што је интересантно, на ове три потоње цркве, које више не припадају србском народу ни Србској православној цркви, нема нити једног обележја, нити једне плоче из које би се видело да су то били србски храмови, да су то били православни храмови у 18. и 19. веку. Дакле, брише се траг.

Хоћете ли чути србски језик у Сентандреји?

Тешко. Да смо веру сачували, не би тако било.

Знате како је Мира Алечковић зајаукала од бола, негде ‘64. године, написавши: *Овде срѿски још једино ѿворе ѿѿице*. Једино птице имају исти језик који ја разумем, све друго је однео ђаво. Сатрли су нам језик, сатрли су нам име, сатрли су нам нашу славу, нашу прекаду, нашу веру, нас више тамо нема.

Зашто сам вам ово испричао?

Руѿиѿељи ѿправославља ѿраде нове расрбљене Сенѿандреје

Ово сам испричао, не вама, него вашим гледаоцима. Та Сентандреја је поновљена и у нашој Далмацији. У тој Далмацији србској, у тој Далмацији Симе Матавуље ви немате Србина. Бог ми је учинио милост да сам могао да подарим једно имање некој деци која су избегла из Далмације. Тамо где је некада србска Далмација била позната и у време Римског царства, тамо Срба нема.

Али није само то. Сентандреја се сада прави у Хрватској, на челу са нашим митрополитом.

Сентандреја се полако, али сигурно, прави и у Босни.

Сентандреја се прави и у расрбљеној Црној Гори. Готово је, само што није, одавно већ то није Србска православна црква. Онај Амфилохије који је желео да буде србски патријарх, одавно је расрбио Србску православну цркву у Црној Гори. Одавно се тамо не помиње реч србска, ни на Богословији, на Цетињу, нити на његовој митрополији.

На Косову подижу вероломци, на челу са оцеубицом Теодосијем, нову Сентандреју.

Да ли ми имамо очи да то видимо? Да ли имамо уши да то чујемо? То се одвија пред нашим очима!

Да ли треба да сачекамо да поново негде тамо буде двадесет девет Срба, као што их је у данашњој Сентандреји, па да дођемо к себи, питање је које тражи одговор. И свако од нас, по својој савести, треба да чини оно што мисли да му ваља чинити, ако мисли добро себи, роду своме, ако мисли добро породу своме, потомцима својим.

А ја одговорно тврдим да би Иринеји, мислим на Патријарха и на Иринеја Буловића и још неке, да би они желели да и овде, код нас, у Србији направе Сентандреју. И то чине у сваком погледу. Мало новотарија, мало порушимо иконостасе да примакнемо да наш храм личи католичком храму. Мало уведемо Хочевара у један, у други храм, да нам оскрнави светиње наше. Мало порушимо православно гробље у Жичи, мало порушимо богослужбени поредак, углавном у скоро свим епархијама. Мало примимо папин прстен, мало савијемо врат да нам окаче папин напрсни крст, мало изјавимо да смо екуменисти, мало запалимо свећице у јеврејској Синагоги. Мало ово, мало оно, и шта се догађа?

Све то што они чине, ово што побројаш и што бих још могао да бројим летњи дан до подне, разлози су, по апостолским канонима и по канонима православне цркве, да су ти људи себе екскомуницирали из цркве. Они су себе исписали из цркве својим делима, својим понашањем. Канон 65. Светих апостола каже: *Ко зажеже свећицу у јеврејској Синагоги, он је искључен из цркве.* Они се хвале: на сајту Србске православне цркве ми видимо како наш патријарх, како Иринеј Буловић, пале свећу у јеврејској Синагоги. Дакле, учествују на слављу заједно са онима који су распели, наругали се Господу. И ми то све мирно гледамо, док нас то једног дана не буде клепило по глави.

БЂ: И то је оно о чему данас треба размишљати. Видимо да је одједном статус реалности постао конститутиван за вођење свакодневне политике. Док су нам уништавали, предавали Косово, потписивали Бриселске споразуме, уводили царинске прелазе, било је „ми Косово нећемо дати, ми ово радимо у циљу придруживања, ми имамо обавезе“... да би се сад, гле чуда, испоставило као реално да смо ми статусе државности на Косову изгубили и да треба да признамо стање на терену. Притом, потпуно занемарујући чињенице о бомбардовању 1999. године и чињенице о механизмима успостављања њихових људи на чело наше државе, који су потом радили по диктатима и методама контроле ума, све уз савезништво, односно, уз директиве Кембела, који је један од водећих пропагандиста новог светског поретка, инаугуратор, између осталог, напада на Ирак, уз лажно образложење о поседовању средстава за хемијско уништење.

Дакле, реалност се кад-тад испостави. И ми заиста треба да подвучемо неке црвене линије као народ. На који начин се оне могу повући? То је, такође, предмет о коме треба размишљати, али чињеница је да је држава Србија потпуно у рукама глобалистана, да су то и њена скупштина и њене институције, да су то војска и полиција, да је све то преузето и сада ради по законима који су усмерени на наше уништење. Ето, то је та реалност. Боље данас да је будемо свесни него кад нам се испостави као реалност. А то је реалност којом се предаје Косово и Метохија. Ево, како видимо, Предраг Марковић, историчар, пита кад смо ми то имали Косово.

Зашто убијаш веру рога моја?

МС: Јесте. Знате шта каже она песма? *Веро моја, ко ће уби, реци? Убише ме из олћара жреци!* Веру нашу су почели да убијају наши епископи, сада владајући. Није страшно то ако нама у политику залута овај или онај, проћи ће. Али је страшно када они који треба да чувају нашу традицију, они који треба да чувају наш темељ опстанка, кад они издају. Да ли се сећате оних Тачијевих избора пре неколико година?

БЂ: Како да не.

МС: И да ли се сећате кад је патријарх из Пећке патријаршије позвао Србе да изађу да гласају за своје утамничење, да гласају за шиптарску државу, да гласају за своје поробљавање?

БЂ: Наравно.

МС: Е, видите, он је био у функцији дневне политике и то је оно што је страшно. Када се ствари нешто мало искомпликују, после две године, са истог места, он ће рећи: *Ако ѿреба, ми ћемо да ѿнемемо за наше свешћине*. Дакле, није страшно то што ће неки историчар за неку бедну платицу рећи свашта, није страшно ни што ће неки политичар рећи свашта, али је страшно када духовне вође до те мере морално посрну, да народ дође у позицију да иде за слепцима.

Проклејсѿво је ићи за безаконицима

Јеванђеље каже: *Каг слеѿац слеѿца води, обојица ће у јаму уѿасѿи*.

Дакле, треба да будемо свесни да је проклетство ићи за безаконицима! Проклетство!

Поменули сте то у назнакама, имамо и даље такву ситуацију, да кажу наши свештеници, неки наши монаси: *Знаће, ѿреба да сачувамо јединсѿво*.

У чему јединство?

У издаји?

Далеко било!

Кажу: *ѿреба да сачувамо наше манасѿице*. Ама, манастири, ако нема у њима Духа Светога, нису манастири, они су гомила камења која може бити окречена или живописана. Ако тамо нема светосавског духа... У ствари, то је линија мањег отпора. Превртаће се кости у гробовима данашњим свештеницима и данашњим монасима који под фирмом да бране светиње дозволе да оне буду претворене, да не да Бог, у галерије или у музеје.

БЂ: И покраду и прогласе их туђим наслеђем. Тако је, уосталом, у нашој историји све урађено. О тој историји говори и професор Петровић у поговору ваше књиге „Спомени, дужи од живота”. Све се то догађа на дуге стазе. И као што сада, позивајући се на своје древно наслеђе, које је забрањено и које је порекнуто на просторима Србије, рецимо, тако ће се за један кратак период времена говорити и о Косову за оне који кажу „Косово и Метохија је српска земља била”, рећи ће да су *великосрѿски бунцаѿори*, како прозивају и људе који се баве на терену истраживањем те забрањене историје. Значи, то је процес дугог трајања. Он је укључен у механизам ратовања Ватикана и глобалиста против народа. И Срби су у том жрвњу. Ви сте говорили о Сентандреји и показали да је то је један

од метода рата. То је начин на који Ватикан делује, то је начин на који је и Грчка успостављена и дато јој је место. Мислим и на античку Грчку, коју је такође неопходно испитати са становишта онога шта је узето другима који су се налазили на том простору, полуострву чуда. Дакле, методологија је та, то је рат, тако се бришу народи, тако се преузима, преотима, краде њихово наслеђе. Тако се фалсификује историја. Како се против тога борити?

Морални закон је кројач судбине једног народа

МС: Опстаћемо, ако се уздамо у милост Божју. Безаконик снује, ал' Бог одлучује. Када се завири у *Номолоџију* Светог владике Николаја, види се да је окосница опстанка једне цивилизације, једног народа, друштва, камен темељац на коме оно опстаје – морални закон. Тамо где је прекршен морални закон, та цивилизација је морала пропасти.

Ако расклопимо ту књигу Божју и погледамо судбине народа, на пример, да је судба јеврејског народа била таква каква је била јер заборавише Бога и Спаситеља свога, па се испуни реч пророчка: *И осџаће вам кућа ваша љусџа.*

Зашто пропаде Мисир? Због охолости своје и одебљалости срца богаташког.

Зашто пропаде то силно Вавилонско царство? Зато што је, како вели пророк Јеремија, заратило са Господом и што се насупрот Господу узносило, зато ће се онде настанити, каже пророк, звери и буљине. И заиста, као што Исаија вели, Вавилон ће бити као Содом и Гомора кад их Бог једног дана затре. И затре их Бог.

Понекад, због благочешћа и доброте једнога владара, Бог обдари цео један народ, цело једно поколење миром, здрављем, обиљем, напретком. И обрнуто, због безакоња, грехова владара, сам народ врло често страда, гладује или пада у ропство. Али само дотле докле је то Божје допуштење.

Сва историја људског рода стоји у директној зависности од једног јединог закона, од моралног закона. И сва царства су, откад имамо писане трагове и откад памтимо, пропала. Пропало је Римско, пропало је Византијско, пропало је Вавилонско и ја се усуђујем да тврдим, не као пророк, него као човек који није сагубио, надам се, моћ расуђивања, пропастиће и ово евро-америчко царство. Нажалост, то ће се догодити сасвим сигурно.

Америка је прва искључила, примера ради, хомосексуализам из дијагнозе психијатријских поремећаја, па је ту моду 1992. године преузела Светска здравствена организација и то, сећате се, прегласавањем. Тако да, у ствари, оно што је до јуче била пошаст, оно што је до јуче била болест, оно што је до јуче био психијатријски поремећај, одједном се преобукло у кошуљу неког поноса. Дакле, знате како народ каже – *чећа се ѿаменеџан сѿиџи, оним се онај друѿи ѿоноси*.

Преузимање тих вредности, које полако почињу да заплускују и наш народ, ми почињемо да газимо морални закон о коме говори владика Николај. Почињемо да газимо Свето Писмо. Ми полако, али сигурно, радимо против себе. Оно што је најтужније, навлачимо проклетство на род наш напаћени. Питајте историчаре зашто је пропало Римско царство, зашто је пропала стара Грчка, зашто је пропала цивилизација Маја и Инка, зашто су спржени Содом и Гомора?

Сви су они нестали онда када је њима завладао развратни содомски дух. Судећи према нашем тренутном стању, ми смо на добром путу да пропаднемо. Али, Господ је рекао – кад би било педесет праведника или десет да би спасио Содому и Гомору. Надам се да у овој земљи још увек има нешто мало праведника, оних који су у стању за песником да понове стихове: *Учили нас, мучили нас да будемо све, само синци српске мајке, само Срби не. Ал' дружећ' се с вуком лисцом, лав је оѿио лав, још нас има шѿио кличемо, ја сам Србин сав*.

*Јеси л` умро роде? Нисам!
Нећеш ни умреѿи, јер ѿај није на умору
ком се мноѿо ѿреѿи (Ј. Ј. Змај)*

Дакле, има нас још, дао Бог. То је зрно соли које постоји у нашем народу. Ви сада негујете један глас разума који се чује, који сте назвали „Снага народа“. Овде, тамо и овамо, појављују се слободумни људи који се излажу и озбиљним ризицима, али је неуништив слободарски дух. Неуништив је. Није га могуће уништити без Божјег допуштења и због тога ја, иако то некад изгледа чудно, спадам у људе који имају оптимизам. Нама се може догодити несрећа само до оне мере до које Господ то допусти. Кад су мене дошли да упозоре, пред моје друго страдање...

БЂ: Мислите на ово изопштавање из Србске православне цркве?

МС: Онда је дошао један мој пријатељ који је, истовремено, и Патријархов пријатељ, и он се искрено, заиста, тресао док ми је говорио: *Заиста, ја сам њешко ѡреживео оно њвоје сѡрадање ѡре ѡридесет ѡгодина, зар ѡново сад да се ѡо деси? Дај, Милоје, ѡи знаш каква је ѡу сиѡуација, они ѡуди су ѡовезани са овима из власѡи, моју да ѡи наѡраве сѡо јада. А ја кажем њему: Роде мој, а ѡѡа ѡо моју да ми наѡраве? Моју рецимо, да ме исѡерају из куће. А ја кажем: Ја имам кућу два са један коју сам наѡравио, у сѡвари ѡодиѡо сам сѡоменик мојим ѡрецима ѡа сам ѡоред њих ѡодиѡо себи и суѡрузи ѡо један крсѡолики сѡоменичак. Имам дворац два са један, надам се да ми ѡо неће узетѡи. Моју да ми униѡѡе фирму, не ѡреба им ни два дана, за два саѡа. Моју да ме ухайсе и да кажу: Милоје није ѡлаѡио ѡорез. Ако су могли да кажу да је Артемије украо неке паре, зашто не би могли да кажу да ја нисам платио порез. Артемија су тужили, да се оправдају пред народом, пре седам-осам година, и ево још ништа од тога није утврђено нити ће бити. Значи, Милоје ће доказивати док је жив да је платио порез, али неће стићи да докаже. Ја сам тога свестан. Спреман сам на ту жртву, само нека изволе. Трећа ствар коју могу да ми учине, то је да могу да ми организују неку сачекушу на некој раскрсници, са неким камионом натовареним шодером. И ја кажем њему: Замисли каква би ѡо срећа била да један ѡрешник ѡојуѡ мене насѡрада као мученик. Па ја одох ѡраво у рај. Хоћу да кажем да сѡрах човеку образ каља чесѡо и због тога се нама догађа да у тим круговима који би требали да сеју истину, а то су научно-образовне институције, то је Србска академија наука, то су факултети, то су наше школе, то су наши интелектуалци и тако даље, они су у обавези да буду сејачи те истине. Нажалост, они су...*

БЂ: Они су стожери поретка и тако је то увек било. То је погрешна представа. Код нас, наравно, има изузетака међу интелектуалцима и они сијају, брилијантно светле и Владимир Димитријевић, и Милан Брдар, и Слободан Антонић... Ево да наведем овом приликом само тројицу, али има их, хвала Богу, још. И невероватни су учинци. Јасно је да научна методологија, научно мишљење има својих изузетних могућности. И користећи се том и таквом методологијом, они су показали о какво процесу се ради. И како ви кажете, наравно, излажући се разноразним облицима непријатности, али чврсто и упорно следећи пут истине. Истина је изузетно важна.

Ево, приближавамо се крају наше емисије, а читајући вашу књигу „Казивања” човек сагледава темеље на којима сте ви успоставили живот, у коме је могуће стајати под углом од деведесет

степени и бити тако изузетно, да употребим тај придев, успешан у свим областима бављења. То што сте ви успоставили као темељ, то је та епигenetика из које сте исцрпili, из свог предачког морала, и поставили основу за своје деловање. И рекли сте да нема бољег имања од деце и њих треба извести на пут, научити их да раде, да буду карактерни, да имају потомство, да буду домаћини и људи, као што су наши стари били. И то је најважнија мисија и смисао. Мени је то изванредно, делује онако обично, али није. То је пут којим свако треба да иде. Наравно, у тој књизи се може наћи и читав компендијум онога чега се човек има придржавати да би живео исправно. То су казивања о вашим прецима. Ту је морал главна карактеристика, као и радност.

Кад нам премијер продаје причу о протестантској етици које ми треба да се придржавамо јер смо нерадници, када нам слави, не знам да ли сте видели каква је то велелепна прослава, зато што је дошла *Икеа*... Значи, ми смо наше фабрике намештаја изложили пропадању или уништили, а оне су правиле намештај квалитетан, невероватан. И сада ћемо продавати туђе иверице, шпер-плоче, али, наравно, уз клањање *свећој Икеи*. То је један, како бих то назвала, део, програм специјалног рата против нас.

Сваком саветујем да набави ваше књиге. Нека крене од „Казивања”, јер ту човек може да се пронађе и са својим епигенетичким наслеђем које ми носимо у себи. И тако то, једноставно, делује. Па, реците нам нешто о томе. Јер важно је да људи могу да преживе, важно је да могу да опстану. Шта у том смислу можете, ево за крај, да кажете и пренесете нашој публици?

Враћимо се изворима: бирајмо блајослов или ѱроклејсѿво

МС: Најважније је да се вратимо исконима, да се вратимо коренима, онеме што смо до јуче имали. Расли смо уз наше ђедове, уз наше бабе. Оног тренутка кад смо проходили, били смо у послушању. Чим смо проходили кренули смо са дедом да чувамо краве, овце, ишли са бабом у баштицу да подберемо лишће репе, да нахранимо свиње, да наберемо бурању, да водимо рачуна да нам орлушина не однесе пиле. Дакле, нама није потребна никаква друга филозофија до оне коју је имало благочестиво србско домаћинство за кога је рад био светиња. Њихово занимање био је рад. И сада, у ствари, треба

само те вредности да васкрснемо и да покушамо да их вратимо у наше образовање, у нашу породицу. Знате кад је Србија била моћна? Кад је имала јако домаћинство, кад је имала јаку задругу. То је била држава у малом која је могла да опстане. У једном добром домаћинству имали смо фабрику текстила. Наше бабе су трлиле конопљу и правиле платно. Наше бабе су преле вуну са ошишаних оваца и правиле џемпере, сукно и тако даље.

БЂ: А, кажите ми, унутар тог самоодрживог система све се производило у занатским радионицама које су биле делови домаћинства и ништа није било потребно са стране.

МС: Па скоро да није, и ако је требало то се могло решити врло једноставно, у размени. Могли сте да решите то у размени, вредност за вредност. Сад смо урадили то да смо разбили породицу. Она више не постоји. Једном, на Бадње јутро, моји зетови и унуци су отишли да секу бадњаке, а ја сам отишао поред Мораве и насекао сам петнаестак прUTOва дебљине прста. Пошто нас у породици има дванаест, хвала Богу, шесторо унучади, ћерке, зетови, супруга и ја, онда сам дванаест прUTOва завезао у сноп. Кад смо увече завршили обред уношења бадњака и кад је почела бадња вечерица, обратио сам се унуцима говорећи: *Видиш, ко би од вас могао да сломи овај ђруш?* Рекли су: *Можемо сви.* Па чак је и најмања моја унука Магдалена, уз велике напоре, успела да сломи тај један прут. А онда сам ја извадио онај сноп од дванаест прUTOва и рекао: *А може ли неко од вас да сломи овај дењак ђрушова?* Наравно, нико није могао да га сломи. И онда сам им објаснио: *Ако се будемо држали у дењуку, као што видиш, ђешко ће ко моћи да нас сломи. Ако се неко од нас одвоји, пошто моја деца и унуци читају јеванђељске приче, па и причу о блудном сину, ако се неко из овој дењка одвоји и оде с ђазом блудној сина, онда свака шуша може да га сломи.* Надам се да су моји унуци ту поруку, на примеру са снопихем од дванаест прUTOва, схватили.

На споменику који сам подигао супрузи и себи, уклесао сам поруку, као мој аманет: *Ово вам зајоведам, да љубиш једни друге.* И ставио сам који је то стих из Светог Писма.

Дакле, то је по мени со соли. То је суштина, да се вратимо исконским вредностима, да се манемо тих дугиних боја, далеко било, да се вратимо породици и породичним вредностима, и онда ћемо, уместо проклетства, на себе навући благослов Господњи. И онда ће нам све ићи као по лоју.

БЂ: Ето, драги гледаоци, само још једно потпитање у склопу овог вашег излагања. Силе којима се служи она друга страна заводљиве

су и рачунају на нарцисоидност. Нарцисоидност је таштина, највећи савезник тих сила. И много су урадили на томе да читава култура и систем буде окренут ка нарцизму који се веома лукаво мултипликује, па сада имамо фотографије које се праве веома једноставно, мобилним телефонима, и њихово качење је просто операција, такође луциферијанска, и веома добро осмишљена. Могла би као једна велика глупост да буде санкционисана, али глупост ту игра велику улогу. Моје питање се односи на период када сте ви били младић, јер то је било време преласка у комунизам, када је кренуло то рушење, урушавање морала, о коме сте говорили, а на коме сте и изградили функционисање ваше породице, ваше компаније. Како вам је било у време када су ти изазови кренули, с џиповима партизанским, стварима које су биле примамљиве, након чега је настао страшан специјални рат против села, где се сељаком пејоративно почело да назива нешто заостало, примитивно, а реч *сељак* има изузетно позитивно значење, јер означава некога ко је у стању да брине о томе да се здраво хранимо. Наравно да би држава требало да пружи најбоље услове и да га третира с највећим уважавањем. Како сте ви одолели изазовима тог времена и како је ваша породица сачувала морал и дух светосавља, православља, упркос свим тим левим скретањима?

Чувај душу, она је једино неуништиво бојајсџво

МС: Знате шта, окружење, морал и пропаганда, која је била присутна у време мог одрастања, и мене је избацила из винкле, што би рекли сад – *није баш џачан у винклу*. Ја сам имао, међутим, срећу да је оно што је исконска вредност у мени садржано, а то је да не смеш бити лицемер, дволичњак, треба да будеш човек. *Буди човек*, говорио је мој отац, *немој да будеш нека женетина, немој да будеш нека сџрина*. Кад кажем „женетина” немојте ме погрешно разумети. Он је ту под „женетином” подразумевао ону женетину о којој говори Његош: *Сџоџину ће џромјениџи вјера да учини шџо јој сџре жуџи*.

То што се задржало, што је надвладало сва моја знања која сам прочитао у књигама, то да будеш човек, то је у мени победило и изазвало побуну против система вредности у Сава центру, због чега сам пострадао и, хвала Богу, сачувао душу. Када су моје кћери долазиле у пунолетство, онда сам ја за осамнаести њихов рођендан са њима ишао у шетњу. Прво са једном, а онда девет година после

тога са другом, пошто је разлика међу њима велика. И у тој шетњи сам им рекао шта би ме ражалостило. Да ми је потпуно свеједно да ли ће оне бити шнајдерке или ће бити професори универзитета и да је то најмање важно, да је најважније да човек буде човек. А оно што би ме ражалостило то је: да буду непоштене, лажови, ако би се бавиле политиком тако да им политика буде занимање. Ако човек хоће часно да се бави политиком, долази у опасност да сагуби главу. А ако хоће да се бави политиком да би направио каријеру, онда ће сигурно сагубити душу.

Најважније од свега је сачувати душу. Убеђен сам да ћемо се ми кад-тад вратити себи. Убеђен сам да сви који сада покушавају да кажу како су Црногорци, Бошњаци, да ће једног дана, а можда и пре, настати грчевито доказивање да су Срби и србскога рода. Јер, ако се тога није стидео Његош... То су те вредности које су непролазне. На пример, Меша Селимовић вели, дозволите ми да цитирам: *Да би заштитио свој лични књижевни интелектуал, ја се обраћам Српској академији наука и уметности, чији сам редовни члан, с молбом да се у њој нађе и сачува ова моја исмена изјава. Поштом из муслиманске породице, из Босне, а по националној припадности сам Србин. Припадам српској литератури, док књижевно стваралаштво у Босни и Херцеговини, коме јакоже припадам, смањам само завичајним књижевним центром. Припадам, дакле, књижевности Вука, Мајавуља, Стиевана Сремца, Борислава Станковића, Пејра Кочића, Иве Андрића, а своје најдубље сродство са њима немам потребе да доказујем.*

То рече Меша Селимовић и мислим да нам није оставио никакво место за питања, нити за потпитања, нити за дилеме, нити за било каква произвољна тумачења.

Недавно сам чуо једног вајног академика из Сарајева, који је у једној емисији уживо добио питање од гледаоца: *Да ли ви, професоре, знате да је Бакир Изетићовић српског порекла?* Знате шта је тај, назови, академик рекао: *Ајде, молим вас, што су глупости, уопште није битно ко је он порекла, битно је како се човек осјећа.* То је рекао један академик.

Један, пак, Мехмед ефендија Спахић, хоца у Мостару, иза себе је, између осталог, оставио и ове стихове:

Што помињеш прошлости мени, ја прега мном јасно стоји. Ја познајем поријекло праоца, дједа моју! И ја чујем што их с њина проба вјешар вине: Србин буди чедо наше или проклећ био сине.

Као што се он није стидео што су му преци били Срби, тако ћемо и ми једног дана престати да се стидимо што смо сељачког

порекла, оно што сте ме, у ствари, питали, јер велика је част бити потомак једног српског сељака, оног који је прошао голготе кроз које је прошао овај народ, који је претрпео неправде које су потрефиле у историји овај народ и ако се будемо томе вратили, том моралу, тим аутентичним вредностима, тој радишности, неће нам требати нечије белосветске филозофије које су срачунате на оно – споља гладан, а унутра јадац.

БЂ: Хвала вам пуно што сте били гост наше емисије „Инфоратници”. Господин Милоје Стевановић, аутор петнаест књига, који служи на част нашем роду.

МС: Богу хвала. Хвала и вама што сте ме позвали и што сте одвојили време за мене.

Контрапункт

– Путеви сазнања, изазови различитости, азбука антиглобализма –

Радио Београд 2, 16. мај 2018.

Гост: Милоје Стевановић

Аутор и водитељ: Биљана Ђоровић³⁵

БЂ: Добро јутро, поштовани слушаоци, ово је емисија „Контрапункт”. Данас је 16. мај 2018. године. Наш гост је господин Милоје Стевановић. Данас говоримо о могућностима и значају исправног, истинитог, моралног става према животу и свему што се у њему чини. Повод за нашу емисију су две изузетно значајне награде које је наш гост добио. Једна му је уручена као најбољем привреднику Града Чачка, а награду додељује *Удружење Форум привредника*. Милоје Стевановић је добитник ове награде као власник и руководиоца предузећа КМН. Други повод за овај разговор стигао је, такође, у лету - јуче смо сазнали да је господин Милоје Стевановић добитник *Драјанове награде 2018.* за најбољи путопис, „Најбоља мушка путописна прича”, за причу „Прво путовање у бели свет”.

Наш гост је човек који никога не оставља равнодушним, некога усхићује, а неко и налази да тај његов став у животу и раду није баш најбољи приступ, у условима у којима треба да се заврше различити послови, о чему ћемо, такође, говорити. Дакле, изузетна личност од које би многи могли много да науче. Камо лепе среће када би било више Милоја Стевановића. Али, како чујемо са разних страна, реч је о јединственој појави. У организацији Градске библиотеке у Чачку 16. марта ове године, одржана је промоција књиге „Спомени, дужи од живота” у коју је уврштена награђена путописна прича „Прво путовање у бели свет”.

За почетак ове наше емисије чућете како је представила, током ове промоције одржане у Градској библиотеци у Чачку, нашег госта Милоја Стевановића, магистар Маријана Матовић: „У завршници ове спомен-књиге, у слову о грешном праведнику Милоју Стевановићу, што књигу ову писа, забележено је: „Грешни праведник, Милоје Стевановић родио се под крај прве половине 20. столећа, лицем на Младенце, у драгачевском селу Горачићи... У младим годинама, учитељевао је у родном селу... На студијама на

35 https://www.youtube.com/watch?v=hYyWaq_cuTg

Београдском универзитету бољег не бје... Носталгију и љубав за Стевановића џематом, утко је, гледајући, у један зидњак. У средњим годинама, не одмарајући се и одричући се материјалних добара, млекар *Гај*, старао се да уздари завичају. Од два пута, изабрао је, мним, гори, за који вазда говори: *кад би исцпошекар биро, оиеш би оним којим се ређе и шеже иде*. Због тог пута, не једаред, бје најгори. Ал' опет би, до век човек. И истраја. За свагда биће златним буквама записато да грешни Милоје Стевановић, син Светоликов, син Радосављев, син Милоја Првог, син Вићентијев, син Милорадов, син Петров, син Стеванов, није дангубио – исписао је странице више књига но што је Господових заповести о исправном животу у православљу: *Казивања* (2005), *Чаша Обрадова* (2007), *Не ѿмичи сѿаре међе* (2008), *Ко ѿродаје веру за вечеру* као коаутор са уредништвом сајта „Борба за веру” (2009), *Родословље Сѿеваново* као коаутор са Момчилом Стевановићем (2011), *Сине мој, не ѿрисѿај* (2011), *Тајна безакоња* (2012), *Не дај душу роде* (2013), *Саѿрешења у Србској ѿправославној цркви* (2014), *Чувари вере ѿредачке* (2014), *Разѿовори са академиком Јованом Дерешѿићем о сѿању у Србској ѿправославној цркви* (2014), *Тајна дегине фиоке* (2015), *Изѿубљено јаѿње* (2016), *Сѿомени, дужи од живоиѿа* и *Аршин* (2017). Обновио је гробља предака како ваља и како приличи... На камени биљег који је поставио изнад своје вечне куће на драгачевском гробљу Черговиште, укlesa аманет својим потомцима кроз слово Јеванђеља: *Ово вам заѿоведам да љубиѿе једни друѿе, (Јеванђеље ѿ Јовану)*.

Гробље Черговиште: новоподигнути спомен Стевану и његовим синовима.

Ово писа дијак грешни, Милосав Славко Пешић, на Сретење 15. фебруара љета Господњег 7525.”

БЂ: Ево, чули смо како је магистар Маријана Матовић представила нашег госта Милоја Стевановића, а уручење награде за најбољег чачанског привредника је изузетно значајно и верујем да многи људи у Србији знају за фирму КМН из Чачка, која је постала синоним за поуздану, здраву и изузетно укусну кухињу и могућност да се у тој породичној фирми осећате посебно, изузетно, као да сте код куће. Оно што је, господине Стевановићу, занимљив податак, јесте да сте ви заправо свој живот некад посветили, на неки начин, партијским идеалима, идејама социјализма и могућности да се у једној таквој утопијски пројектованој заједници реализује човек и да се реализују интереси и Србије и, наравно, свих који су припадали тој заједници. Међутим, 1993, радећи у државној фирми у Чачку, добили сте задатак да оставите одређен број људи без посла, а ви сте, верујем да је то јединствен потез, решили да себе отпустите, јер нисте хтели никога да носите на души. И онда сте кренули у ово што је данас КМН, са својом супругом Надом, уложивши породичну уштеђевину од тадашњих 6.000 немачких марака. Фирма је настала 1994, а КМН је акроним почетних слова чланова ваше породице: Милоје, супруга Нада и ћерке Катарина и Марија. То је био старт у 16,5 квадратних метара.

Без муке се ни ђесма не исђоја

МС: Да, да. Ето, знате, стицај таквих околности, то је било време када је наша земља пролазила кроз стравичне тешкоће због оног ембарга. И онда сам се нашао пред моралном дилемом, да ја сад одлучим да у тој фирми у којој сам радио, неко од мојих сарадника остане без посла. Нисам могао то да учиним и онда сам послао извештај да достављам делимичан списак и ставио тамо своје име. И тако је кренуло. Кренули смо на тих 16,5 квадрата и, с Божјом помоћу, неуморним радом и трудом дошли дотле да данас имамо фирму која има 130-ак запослених људи, али смо за то време учинили нешто што је много озбиљније. Направили смо неформални холдинг са неколико стотина српских домаћина, односно сеоских домаћинстава, која за наше потребе производе најбоље што ова земља може дати. То су српски домаћини који производе заиста

изванредне ствари. Договорили смо се да оно што не бисмо дали мојим унуцима, не смемо ни да помислимо да ставимо у рафове наших продавница или у наше радионице. Ето, тако је то, у ствари, почело и тако се то развијало. То је подразумевало, разуме се, једну озбиљну жртву за мене и моју супругу која је над послом, такође, све ове године бдила као квочка над пилићима. Како су наше ћерке Катарина и Марија стасавале, укључивали смо их у посао, а онда нам је Бог учинио милост да смо добили сјајне зетове, дивне момке, побожне, вредне, одане, стручне, који су такође прихватили део тог бремена које се зове КМН. Касније, кад су почела да долазе деца њихова, моја и Надина унучад, њих шесторо имамо у Божјој руци, они су, како су пристизали, почели да се укључују у процес рада у КМН-у, у време својих школских распуста и показали су се као веома одговорни, савесни радници.

Доконе руке ђаво зајосли

Не спадам у оне добре деде које унуцима дају новац, ја им дам радни лист. Тако да они, у ствари, на тај начин долазе до рошула, бицикла, скија... Морају то да одзноје и мислим да су веома задовољни због тога, а ја сам срећан јер они, у ствари, својим понашањем, својим ентузијазмом и одговорношћу мене подмлађују и дају ми снагу да понесем лакше овај терет седамдесетљећа.

БЂ: Да ли је тачно да је један ваш унук, у договору с вама, сав жељан, кренуо једног јутра на посао, а реч је о, не знам колико је тада имао година...

МС: Јован је тада био можда трећи или четврти разред. Сан је сваког дечака да ради у комерцијали, он је иначе био помоћник магационера. Онда сам ја хтео, при крају школског распуста, да га наградим тиме што ће он неколико дана са комерцијалистом ићи у набавку. И он је био пун среће. Једно вече је заноћио код мене са жељом да ујутру порани да иде на пијацу у такозвану јутарњу набавку зелениша. И то се ради рано изјутра, негде око пола пет. Тада дођу најозбиљнији произвођачи зелениша и тад тамо није гужва. Навио сам сат, он је устао, пратио сам га с прозора докле сам могао, а онда кад је он замакао за ћошак наишла је патрола полиције колима и видела дете у свитање, само на улици. Помислили су да је у питању неки деликвент. И онда кажу:

– Како се њи зовеш?

Каже: *Ја се зовем Јован Љубичић.*

– *Где си ши ѿшао?*

Он каже: *На ѿсао.*

– *На какав ѿсао си ши ѿшао?*

Каже: *Па ѿшао сам на ѿсао.*

И он онда њима објасни да је пошао у КМН, а они кажу: *Па КМН ради ѿек ѿамо негде од ѿола седам, седам.*

– *Па јесће, али ми у комерцијали ѿочињемо раније.*

Онда су полицајци испричали причу, шта ли онај луди Милоје ради радницима кад овако експлоатише своје унукe.

БЂ: Захваљујући тој експлоатацији ви заправо практично две хиљаде људи збрињавате и то на најбољи могући начин, пуном духовном, материјалном, у сваком смислу, бригом.

Здоѿвор

МС: Па јесте. Кад се узму наши радници, чланови њихових породица, наши кооперанти и чланови њихових породица, то је у ствари око 2.000 људи који једу хлеб насушни у зноју лица своја. И тај наш неформални холдинг функционише на принципима *здоѿвора*, без уговора и печата. Ми се *на дну њиве*, како су говорили моји ђедови, договоримо како ћемо да радимо. Они су рекли да се *здоѿворимо*, а договор је прост. Његова обавеза је да у одређено време, али бар минут раније него што смо се (з)договорили, донесе своју робу. То је први његов задатак. Други је да та роба мора бити квалитета онако како смо се (з)договорили или бољег. Ако би била лошијег квалитета, ту морамо да се разиђемо. С друге стране, моја обавеза је проста: кад он добије папир да је контрола квалитета, која је иначе врло ефикасна, завршила посао, он долази код мојих сарадница и истог тренутка наплаћује свој зној. Све формалности око куповног листа, око овога, онога, моји сарадници ће завршити, његово је само да потпише признаницу да је примио новац. И то тако функционише, без уговора, без меница... Просто: ми смо сада један тим. У почетку је било покушаја да се провуче нешто што није екстра квалитетно, а онда су сви они, ја сам ту уложио заиста много труда, сви ти моји пословни партнери су схватили да само часним и поштеним приступом можемо заслужити Божју помоћ и да ће нам, у ствари, посао ићи како ваља.

БЂ: Како то истичу ваше муштерије, а њих је све више и број је заиста импресиван, код вас се улази са једним посебним поштовањем и са једним посебним осећајем. Такво место је, рекла бих, јединствено.

МС: Па јесте. У ствари, наш циљ није профит. Мислим, може да изгледа као демагогија, али заиста вам кажем. Наш циљ није профит. Наш циљ је да се преко прага наше куће улази с поштовањем и мој лични циљ је да моја деца, у једном креативном приступу послу, имају решену егзистенцију. И моја жеља је, наравно, да моји унуци буду часни србски домаћини који ће у зноју лица свога јести хлеб насушни и тако васпитавати колена која ће иза нас, ако да Бог, доћи.

БЂ: И ту, у вези с тим, да истакнемо да је прва ствар која се ујутру код вас уради, пре него што се отворе двери КМН-а - упале се кандила.

МС: Да. У свим нашим радионицама и продавницама. Просто, ми кроз све ове године негујемо такав духовни приступ. У нашим радњама и канцеларијама стоје иконе, горе кандила и наши радници посао у свим радионицама и у свим нашим радњама почињу кађењем тамјаном и молитвом. Неколико пута био сам у ситуацији да затекнем секретарицу како у мојој канцеларији пали кандило и ја видим да је она у молитви, па се повучем док она то обави. Дакле, то не раде из пуког послушања него, мислим да то раде срцем. И онда се унесе једна таква атмосфера.

У Београду имамо продавницу у Змај Јовиној 10, а моја канцеларија се налази непосредно уз продавницу, али у тржном центру *Миленијум*. И кад они с кадионицом изјутра прођу до моје канцеларије да окаде иконе, цео *Миленијум* мирише на тамјан. То је један леп осећај. Нико нам то не замере.

БЂ: Само нам реците у првом делу нашег разговора, да ли имате евиденцију колико људи прође кроз спектар продавница које имате?

МС: Да слушаоци не закључе да смо ми нека преобимна фирма. Имамо два супермаркета у Чачку, а у Београду имамо специјализовану продавницу. Ту немамо ништа туђе, за разлику од Чачка, ту су само наши производи из свих наших радионица.

БЂ: Салате, чорбе, супе, готова јела, специјалитети, месо, риба, пекарски производи, сухомеснати производи, сир, кајмак и слатки програм. То се све прави ручно, од проверених намирница.

МС: Да, ми спремамо те производе на начин на који су наше мајке и наше баке спремале трпезе за благодане, за славе, за

свечаности. Иначе, у нашим радњама годишње услужимо преко милион муштерија.

БЂ: Колико је то у минутоу?

МС: У Београду радимо десет сати са муштеријама и за то време услужимо око 1.200 људи, што ће рећи да, отприлике на сваки минут услужимо две муштерије, што је за онај простор у коме радимо теоријски максимум.

БЂ: Ето, чули смо. И награда најбољем чачанском привреднику је, свакако, отишла у праве руке.

БЂ: Настављамо емисију *Контрајункт*. Милоје Стевановић је наш гост у студију, а на телефонској вези је госпођа Надежда Сатарић. Госпођу Сатарић сте на нашем програму имали прилике да чујете као веома угледну социјалну радницу и жену која има 40 година радног искуства у социјалној заштити. Једна од оснивача Amity-ја, на коме ради од оснивања 1999. године. Жену која се залаже за социјално одговорну државу и поштовање права и група и појединаца, нарочито оних који припадају одређеним категоријама. То је, заправо, оно чиме се госпођа Сатарић бави. Међутим, она се налази и на челу тима који је установио „Драганову награду“, а резултати четвртог конкурса „Драганове награде“, за најбољи путопис особа старијих од 65 година, ове године је нашем госту Милоју Стевановићу донео прву награду у конкуренцији за „Најбољу мушку путописну причу“. У питању је његова прича „Прво путовање у бели свет“.

Госпођо, Сатарић, добро јутро.

Надежда Сатарић (у даљем тексту: **НС**): Добро јутро вама у студију и свима онима који нас сада слушају.

БЂ: Ово је, такоређи, ексклузивно обавештење о добитницима награде и наш гост је добитник ове прве награде, па нам реците нешто више о разлозима због којих је прича „Прво путовање у бели свет“ добила прву награду.

НС: Хвала вам што сте ми омогућили да будем на вези с вама, то је прилика да још једном честитам господину Стевановићу на најбољем путопису у категорији „Најбоља мушка путописна прича“. Господин Стевановић је и прошле године учествовао на нашем конкурс и његова прича је тада била похваљена. Међу 116 радова који су оцењивани од стране 116 аутора из Србије, Босне и Херцеговине, Црне Горе и Грчке, није мала ствар да буде изабран

неко на прво место, да буде најбољи. Тим пре, нисам то оцењивала ја, него компетентна комисија састављена од новинара, књижевника и представника, наравно, *Емиџија*. Шта је оно што посебно баштине приче господина Стевановића? По мени, он промовише кроз путописе вредности традиционалне породице и промовише језик, наречје свога краја, свога Драгачева. Он сада, ове године, у својој причи „Прво путовање у бели свет”, заправо пише о свом првом путовању 1963. године, замислите, из Драгачева у Ужице, у Учитељску школу. То је њему прво путовање у бели свет, а то је од његовог Горачића из Драгачева далеко неких педесетак километара. Сада ви замислите које су то релације биле. У чему је мени посебна вредност његове приче? Како га отац испраћа на тај пут и шта му он говори. Ево ја ћу само три-четири реченице прочитати да бих вам дочарала ту лепоту и рукописа и порука које нам шаљу. Заправо, то су вредности породице које се промовишу. Каже отац њему када су сели на неки пропланак да се одморе:

Иде њи школа руке, вала Боју. Дако ме Сава љослуша д-осџане, д-обдржимо кућу. Да нам се не исџули љрочевље. Да нам се не заџрни окуџњица. А џебе д-ишколуемо. Па да биднеџе браћа, нако, за љример. Да један друџоџ сџомоџнеџе. Да се љошџуеџе. Да се изжениџе једноџ дана. Да вам Боџ дагне џечице. Да иџ научиџе да се и они воле, да се љошџују и да љодуџиру једни друџе. Крв није вода. То да уџувиш, блаџо мене. Знаш како е казано: Дрво се на дрво ослања, а човек на човека. Један љруџ и баба може да сломи. Ал кад се љруџе свежје у дењак, не може да му науди ни Муса Кесаџија. Заџо се држџе у дењку. То је и Боју мило. Од нашиџеџ сџариџ смо научили да сложна браћа кућу љраде, а несложна и ону сџару баџаљују.

Ето, само сам један мали сегмент извукла, оно што је мени онако посебно. Али, иначе, цео путопис је у том стилу. Фантастично! Фантастично!

БЂ: Да. Награде ће бити додељене, ако можемо да обавестимо наше слушаоце...

НС: Наравно, и да их позовемо да учествују тог дана и да уживају са свима нама. То ће бити у Библиотеци града Београда, 29. маја, у уторак после подне, у 17 часова. И позивамо све, не само старије, него и млађе и старије, јер и млађи и те како имају да чују неке поруке од старијих. Шта ми, заправо радимо кроз овај конкурс? Промовишемо активно старење, али на који начин? Ми данас имамо просто култ младости. Све врви од тога. Бити што млађи, што лепши, што бржи, а толико вредности има код људи који су старији, толико искуства,

толико знања, толико тога да нам пренесу, да нам кажу и толико тога да нам поруче и ово је фантастична прилика. И зато позивамо и млађе и старије да дођу и тог дана буду са нама у Библиотеци града Београда.

БЂ: Да, свакако. Ако се сетимо традиције и ако погледамо како изгледа пракса оних који и данас имају водећу улогу у креирању политике, то су увек људи одређеног старосног доба и знамо да је и у старој Грчкој, у древним цивилизацијама, од изузетног значаја била управо та популација која, како сте ви рекли, и зна највише, има највише мудрости...

НС: Управо тако. И те како може много тога да подели са млађима и да пренесе на млађе. Наравно, постоје неке ствари, то су ове ИТ технологије, где су млађи бољи, али не може се све на томе заснивати.

БЂ: Хвала вам пуно на овом укључењу у нашу емисију и хвала на томе што је наш гост, чије дело познајемо и које се одражава и у односу према говору, према речима, према традицији, добио овако значајну награду.

НС: Хвала и вама на позиву. Честитам господину Стевановићу. Чух да је проглашен ове године за најбољег привредника, је л' тако?

БЂ: Града Чачка.

НС: Моје честитке.

МС: Хвала лепо.

БЂ: Чућемо сада краћи избор са промоције књиге „Спомени, дужи од живота”, нашег госта Милоја Стевановића. Промоција је организована у Градској библиотеци у Чачку 16. марта 2018. Чућемо, кратко, професора доктора Драгољуба Петровића, једног од рецензената, Гвоздена Оташевића, уредника књиге и доктора Владимира Димитријевића.

ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ: Предложио ја њему, читајући све ове његове књиге, а почевши од *Казивања* и рекао му да би било лепо припремити речник тога драгачевског говора. И нека он некога нађе да му то помогне. Ја питао, хоће ли моћи Маријана, *шешко, не би*. Милоје је тражио па нашао мене. И сад имам на столу, управо сам пре један сат устао од тога стола, у компјутеру, шест стотина страница рукописа драгачевског речника. Прегледао сам досад четири стотине и седамнаест страна. Остаје ми још, знате колико. И кажем, молим Бога да ми да снагу да тај посао доведем до краја.

Тиме се ја везујем и за Драгачево, а хоћу да се надам да се везујем за онај најбољи део српске душе.

ГВОЗДЕН ОТАШЕВИЋ: Милоје, учитељ из Горачића, банкар из Чачка, и предузетник из Београда јесте вредан, предузимљив, припада реду најделатнијих привредника Драгачева, а Бога ми и српске престонице. И нека га на том месту са својом Надом, са две кћери, двојцом зетова и шесторо унучади, који код деде преко лета раде за неки динар. Нека и њих, тако ће пре постати људи. И ја сам деценијама, извештавајући са Јелице, почео да се осећам Драгачевцем, али никад не могу постати Милоје. Он је један.

Др ВЛАДИМИР ДИМИТРИЈЕВИЋ: Оно што вам искрено препоручујем, пре него било шта кажем, је да прочитате књигу јер ова књига, из перспективе књижевног сликања има вредност онога што се у књижевној теорији зове *сказ*. То је начин на који се живи говор преноси у књижевност, аутентично дочарава ту моћ живог говора, да делује на нас и да преобликује стварност. Милоје Стевановић заиста уме да приповеда и заиста уме да чак и наш говор, говор којим данас говоримо, архаизује и врати га у прошлост, да му да његову првобитну источну вредност и због тога то дело, као књижевност, вреди прочитати. Али ја бих неколико само речи о појму *завичаја* јер је то врло битан појам. Ви сте већ чули господина Ћирковића, који је прочитао врло битан одломак, просту поетичку одредницу ове књиге о томе шта јесте завичај. И ја бих се овде позвао на великог српског хришћанског филозофа, који је умро, ево већ две године има отад, Жарка Видовића, који је завичајност дефинисао као празничну заједницу. Управо у завичају могућ је етос. Етос је на грчком уметност обитавалишта, уређивање обитавалишта, оног места где живимо. Морал је завичајна обичајност. Реч морес на латинском значи обичај. Зато је Шарл Бодлер рекао да је у Паризу немогуће бити моралан јер човек може месец дана да хода, а да не сретне никога познатог. Морал је могућ само тамо где људи знају једни друге и зато је Платон говорио да Полис не може бити већи од 5.000 људи. То су, отприлике, границе Драгачева и свих наших завичаја и зато је морала било док је било завичаја. По Жарку Видовићу, завичај, родна кућа, имају тајно дејство да изазову осећање бесмртности. Нема никаквог раја, чак ни небеског царства на земљи, изван завичаја и завичајности. Рај је завичај, а не утопија, бескласно друштво и правда империје. Значи, завичај није предео

него трансценденција, предањем преображени предео, духовни свет, празнично огњиште, трпеза и простор, светиња као храм. А шта је *нација*? Жарко Видовић нацију дефинише овако: нација је уздигнутост завичајности у историјску свест.

Све се то осећа у књизи Милоја Стевановића која се овде налази пред нама. Ми видимо како читав један народ, који је вековима носио србску државу и стварао србску државу, покушава да се очува у тој завичајности, али под страховитим наносима и налетима модернизацијских процеса, који су праћени атеизацијом, полако попушта и губи се. Обећао сам, и надам се да ћу успети у томе, да ћу управо тај елеменат у овој књизи анализирати, а то је „Нестанак српског села као основице српског постојања”. Милоје Стевановић је у младости и сам био занесен том утопијском идејом и веровао да ће преображење које доноси утопија помоћи селу. Он је градио будућност, чврсто се надајући да ће та будућност донети нешто друго. Али онда је схватио, управо зато што се није охладио од завичаја, да ће то у ствари бити само разношење остатака оне свести коју смо имали као народ и губљење наших трагова, без којих нам нема постојања. Пазите, Драгачево је, као и други српски завичаји, пре свега србијански завичаји, било језгро ослободилачке борбе. Оно је основа пијемонтске Србије која је успела да 1918. године окупи све српске завичаје, али на жалост, у истом том тренутку ми смо изгубили јер смо се своје српске завичајности одрекли зарад стварања југословенске утопије.

И ово је, у једном дубљем слоју, књига и о томе, и то врло важна књига о томе, о сведочењу како смо остајали без својих завичаја.

И наравно, шта је најзавичајније у завичају?

То су речи!

БЂ: Емисија *Контрајункт*, наш гост је господин Милоје Стевановић. Дивни поводи за гостовање Милоја Стевановића који је добио награду за најбољег чачанског привредника и награду за аутора најбоље путописне приче. Чули смо говорнике, кратко, професора доктора Драгољуба Петровића, Гвоздена Оташевића, уредника књиге „Спомени, дужи од живота” и доктора Владимира Димитријевића, и сви су они истакли значај речи, значај језика, оно што радите. Ви сте, господине Стевановићу, постали архивар једног језика који нестаје под притиском свега онога што чини савремене процесе.

Три сївари су услов нашеї ойсьїанка

МС: Сматрам да су за опстанак нашег отачаства, за опстанак нашег народа, битне три ствари и трудим се да на та три поља чиним оно што је могуће једном човеку чинити.

Које су те три ствари?

Пре свега, треба да вратимо култ рада. Рад је био занимање наших предака. Никад не памтим мог ђеда да је био докон, или бабу, оца, или мајку. И ми смо одрастали, у ствари, уз тај култ рада. Ми смо се васпитавали уз ђеда који нам је правио мале виле, мале грабуље, да заједно са њим пластимо, да заједно са њим грабимо. Ишли смо да подбирамо репу, са бабом да нахранимо свиње, па смо хранили пилад, чували овце. Морали смо да напасемо краве зором, а онда да трчимо у школу...

Друга ствар која је битна за нас, а што покушавају да нам сатру, то је вера наша, вера отаца наших. Не она вера коју ће неко да нам наметне. Подсетићу вас да је професорка Смиља Аврамов открила тајни Споразум између папе, Сједињених Америчких Држава и Немачке. Тај Споразум садржи једанаест тачака и једна од њих гласи: *Тошално унишїиши їравославље!* Дакле, ако сачувамо веру отаца наших, имаћемо велики заклон, јер ко се у Господа узда, у високом заклону стоји. Онај ко Бога изда нека се не нада срећи нити некаквом бољитку.

И трећа ствар, коју сматрам да треба да сачувамо, а то сатиremo сваког дана – то је језик наш. Зађите кроз наш град, погледајте средства информисања, завирите у новине – ми видимо сатирање језика нашег. То је благо невиђено. Ево ја хиљаду дана радим на речнику мога завичаја...

БЂ: *Речник граїачевских речи и израза.*

МС: Тако је. И свака та реч садржи пример где се, поред тумачења, може из контекста видети шта она значи. Зашто је то битно? Подсетићу вас и ваше слушаоце, на једну мисао Ива Андрића: *Језик је жива снаїа са којом је везана не само кулїура неїо и само їосїїојање једної народа.*

Има једна дивна мисао у „Завештању Немањином” у коме се, између осталог, вели: *Боље їи је изїубиїи и највећи їрад своје земље неїо најмању и најнезнаїнију реч језика ївојеїа. Знај да їе је неїриїаїељ онолико освоїио и їокорио колико їи је речи їоїро и своїих їоїурио. Народ који изїуби своје речи їресїаје биїи народ.*

Ево, да са ове трибине искористим микрофон, да апелујем на наш народ да чувамо то благо, речи које су нам од ђедова остале.

БЂ: Кажите нам, господине Милоје, како сте доживели сада овако значајне и важне награде будући да сте због својих веровања доста...

Важније је Боју ујогийи, нејо људима

МС: Ту је велика опасност. Знате шта каже један Свети Отац? *Боље ме сјали нејо ме јохвали!* Јер ту ђаво прежа: увек може да вас баци у гордост. Но, ја се надам да ове седе власи неће дозволити да се погордим, али искрено, без лицемерја, морам рећи да ми је угодно; мада, похвале и покуде од људу немају неког нарочитог значаја за наше спасење. Важније је Богу угодити, него људима! То је моје дубоко убеђење и ја се трудим у свакодневном животу да се тако понашам. Али пријају признања или награде из тог разлога што сам у потоњих 35-36 година од мог јавног иступања у Сава центру, кад сам проглашен официјелно за непријатеља државе и партије, па наовамо, углавном навикао на покуде и поруге. Тако да ми ове похвале представљају својеврсно изненађење.

БЂ: Пријатно изненађење за све оне који уживају у вредностима и у правом односу према обавезама. Једно је образовање, образовање нараштаја. Ви то радите, заправо, на свој начин читав свој живот. Радни век сте томе посветили на овај или онај начин. А у корену речи *образовање* је *образ*.

МС: *Образован* је онај који има *образа*. Завршио сам разновразне, што би рекао један мој духовник, школетине што су биле безбожне, али и тамо се нешто научило. Имао сам многе учитеље, професоре, академике који заслужују моје поштовање. Али моји први учитељи били су моји преци. Јер, многе ствари које сам у школама научио испариле су попут ластиног репа, али сам запамтио оне прве науке, које сам примио од *образованих*, који нису имали ни разреда школе, а то су моји ђедови и моје бабе. Моји родитељи су имали по четири разреда основне школе – те науке које сам тамо научио, поред прочевља, у ливади пластећи или грабећи, поред стоке са ђедом или поред оваца са бабом, то су науке које никад заборавио нисам и то су науке које имају вечиту и трајну вредност.

Зашто?

Јер су ослоњене на предање.

Они су учили од својих предака и то преносили млађима.

БЂ: Хвала вам пуно на свему што радите и на томе што сте били гост наше емисије *Конџрајункџ*. Господин Милоје Стевановић, власник фирме КМН и чувар језика...

Ја сам Биљана Ђоровић. Желим вам свако добро.

Басташ забраздио златни словар за чување речи, памети и мудрости Драгачева

Конѿрајункѿ – путеви сазнања, изазови различитости, азбука
антиглобализма, Радио Београд 2, 30. 6. 2020.

Гости: др Владимир Димитријевић и Милоје Стевановић

Аутор и водитељ: Биљана Ђоровић³⁶

БЂ: Добро јутро, поштовани слушаоци. Данас говоримо о једном изузетно значајном подухвату Милоја Стевановића. У питању су *Речник Драгачева* и човек кога можемо сматрати басташем који је забраздио златни словар за чување речи, памети и мудрости Драгачева. *Речник Драгачева* је недавно објављен у издању Библиотеке општине Лучани у Гучи, а Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик Српске академије наука и уметности су исти речник Милоја Стевановића објавили у *Дијалекѿолошком зборнику*. И то издање садржи 207 разлика, тј. различито обрађених појмова. Подсећам вас да је Милоје Стевановић власник једног од најуспешнијих привредних друштава у Чачку, КМН, и овде га видимо како на 735 страница обрађује преко 14.000 појмова са побрђа и планина овог дела Западне Србије. Граматичку обраду и акцентовање урадили су др Драгољуб Петровић, професор Филозофског факултета у Новом Саду, у пензији, и др Јелена Капустина, научни сарадник Института за српски језик Српске академије наука и уметности. Илустрације је урадио сликар Божо Плазинић из Чачка. У гостима су нам овог јутра господин Милоје Стевановић и др Владимир Димитријевић. Изузетни људи, изузетни ствараоци, рекла бих, међу умнима и најумнији и међу делатницима најделатнији. Добро дошли.

МС: Боље вас нашли.

БЂ: Господине Милоје, ви сте неко ко је у својим књигама чувар традиције Драгачева, чувар обичаја, чувар особина овог простора. А и сами сте својим животом његов, рекла бих, изванредан репрезент. Па да кренемо с причом о речима које се разликују у односу на издање које је објавила Српска академија наука и уметности,

36 <https://www.rts.rs/page/radio/ci/story/28/radio-beograd-2/3974472/bastas-zabrazdio-zlatni-slovar-za-cuvanje-reci-pameti-i-mudrosti-dragaceva.html>

односно Институт за српски језик САНУ. Колико је тих 207 речи, у односу на ових 14.000 појмова битно и да ли се држите онога да не треба ниједну реч нашег језика изгубити јер је то много страшније, него изгубити села и градове?

Родило се, ваља ђа љуљати

МС: Да. Оно што сам дужан да кажем јесте следеће: овај речник, на коме сам пробдео негде око четири и по године, радећи просечно 10 до 12 сати дневно, не би био такав какав јесте, да није било мог веома драгог пријатеља и великог учитеља, проф. Драгољуба Петровића. Он је био тај који ме је подстицао и то не само на овом делу. Неколико мојих књига се породило захваљујући његовом инсистирању да пишем што више. Ми смо се, иначе, упознали после моје прве књиге *Казивања*, коју је он стицајем околности имао у рукама и, будући да му се тамо свидео језик мојих предака и мојих земљака, десило се ето то, па смо направили контакт и спријатељили се. Да сам знао који ме напор очекује, вероватно се не бих усудио да кренем у ту причу.

БЂ: Професор Петровић је најпре желео да ви те речи сакупљате, да их стављате у форму речника, али потом и да дајете објашњења, да речи стављате у контекст говора тог краја, тако да је то био један веома узбудљив процес. И да би сте то урадили, кренули сте у огромно истраживање, разговарајући с људима са читавог тог простора и то оним људима који чувају тај језик, тај свој говор.

МС: Тако је. Када је професор предложио да кренемо у тај посао, мислио сам – он ће подвући, као што је подвукао све те речи у мојим књигама, то ће моји сарадници, моја деца и моји унуци да испреписују, ја ћу дати тумачење и то је то. Али професор Драгољуб није стао на томе. Онда је он рекао: *Пази, Милоје, све оно што би твоја баба могла видети, чути, за нешто се завршити, некога похвалити или искриштовати, све то мора да уђе у речник. И не само те архаичне речи него и речи које су уобичајне, из којих се изводе бројни заборављени појмови.* Дакле, ми имамо реч *џава*, али цела једна страница, о томе је господин Владимир Димитријевић у својој рецензији рекао, цела страница малтене говори: *те боли џава, те џуче ми џава, те ће ће ти џава, те оде џава, те џава у џорби*, која проистиче из говора јунака у мојим књигама. И када сам то све исписао и дошао негде до

неких 14.000 речи, онда је професор рекао: *Грех би био да се сада, за сваку њу реч, оно што би Драгачевци рекли, не наведе пример, јер њи ње примере већ имаш у својим књиџама*. И онда је мени преостало да сад 14.000 малих причица или неких сложених реченица испишем. То је био велики напор.

Први учитељи

Али захваљујући том професоровом подизању захтева, овај речник не садржи само речи и тумачења, он садржи читав живот мојих Драгачеваца, од којих су се многи преселили у вечност. О свакој овој речи могао бих начинити документарни филм. Просто, ја видим те ликове, чујем још увек њихове речи, разговоре, шале, мудрости које смо слушали поред огњишта, или кад се пече ракија, или кад се комиша и тако даље. То су, дакле, били наши први учитељи.

И морам рећи, много тога што смо касније кроз школе научили било нам је корисно, али оно што смо научили од тих старца, поред огњишта, у пословима, радећи са њима, пластећи, копајући, чувајући стоку... То су трајне, непроменљиве и вечне вредности. То је наука коју ја сад покушавам да пренесем на моје унукe и на мога праунука, мада је он још увек мали. То су заиста вечне вредности.

Тако да, практично, овај речник садржи живот старог, древног Драгачева. Када су професор и госпођа Јелена Капустина радили граматичку и лексикографску обраду и акцентовање, професор је понекад изражавао (пошто сам ја све ове моје речи и примере читао, правио аудио-записе и слао да би они могли да акцентују) сумњу да ли се то баш тако изговара у Драгачеву, мислећи на акценат. То ме је подстакло да зађем и снимам разговоре са много старих људи од 80, 90, 95 година, широм Драгачева, од крајњег запада до крајњег истока, од крајњег југа до крајњег севера, тако да имам једну предивну аудио-архиву. Данас, путујући са господином Владом, дошао сам на идеју да те снимке покушам мало да средим, да их приредим и да можда објавим те дивне исповести које говоре, у ствари, о начину живота пре, рецимо, стотинак година уназад.

БЂ: А да ли Српска академија наука, такође, сакупља и архивира управо ове аудио-снимке који могу да буду изванредан материјал и за потоње истраживаче?

Повеља

МС: Не знам да ли чувају аудио-снимке, али видели сте да сам на крају мог речника ставио једну повељу која позива све оне који желе да се баве језиком Драгачева и Драгачеваца у којој кажем да ћу им ставити на располагање, без икаквог условљавања, све те аудио-записе, сва та писма која сам размењивао са људима, било од струке, било с обичним људима, да бисмо учинили да овај речник сутра буде допуњен.

БЂ: Значи, ових 207 појмова разлике условили су да се читав тај подухват реализујете у ова два облика. Чињеница је да је у Српској академији наука и уметности и Институту за српски језик САНУ тај исти речник објављен без вашег имена на корицама. То је један, рекла бих, природан наставак онога што сте, као неко ко се против неправде и неистине бори, учинили и када је у питању Савез комуниста Југославије и када је у питању и Србска православна црква. Овде се показује ваш карактер који је непопустљив. Наравно да је овде ствар другачија и далеко блажа, али опет, чини се да питање окошталости научних институција мора такође да се проблематизује у овом контексту. Уколико су имали примере јасне, практичне, забележене на неколико начина, медијски, онда би требало да оне уђу у разматрање стручњака, професора, академика и да наука која је жива оде даље. Какав је ваш суд о томе?

Одуйирање заборављу

МС: Моје амбиције нису биле да добијем неку научну титулу, нити да, захваљујући овом речнику, добијем неко боље радно место, пошто сам пензионер. Мој циљ је био да сачувам оно што је на заранку. Потпуно свестан да смо ми генерација која се примиче излазним дверима овоземља, да смо потоња генерација која памти те дивне, предивне, заборављене или потиснуте, свесно или несвесно, речи, мој циљ је био да се одупрем заборављу, да сведочим о ономе шта су мислили, шта су радили, како су говорили наши преци, да то сведочанство оставим потомцима, да *шувe*, што би рекли Драгачевци, како је то некада било.

Сїрукїурално безначајна ѿјава

Да појасним, да не остане недоречено. Ради се, како би то проф. Драгољуб у једном писму мени рекао, *о сїрукїурално безначајној ѿјави*. Дакле, ту је реч о рефлексу јата. Пошто је господин Владимир професор књижевности, он ће потпуно разумети о чему се ради. Тај рефлекс јата може бити једносложен и двосложен. Двосложни подразумева два слога, дакле: *млијеко, дијеїе, бијели свијеїї, звијезда* и тако даље, а једносложни рефлекс је оно што ја зовем јекавски, дакле: *млјеко, дјеїе, бјели свјеїї* и тако даље.

О чему се овде ради?

Прво, Српска академија наука има нека своја правила, то је једна ствар. Друга ствар, проф. Драгољуб Петровић пореклом је из Куча, дакле где је ијекавски дијалекат. Академик Слободан Реметић, који је главни и одговорни уредник дијалектолошког зборника, пореклом је из Босне, где се те речи, он каже, изговарају двосложно. Ја, међутим, нисам пристао да оставим неко сведочанство иза кога не могу да стојим. Одлично знам како су говорили мој отац, моја мајка, мој ђедо, моја баба.

Осим тога, имам једну науку коју сам научио од Светог Јована Златоустог: *Ако и најмање ошїейиш ѿечайї на царској новчаници, цела новчаница ѿосїаје фалсификаїї*. Дакле, ја нисам желео да се потпишем испод нечега што нисам наследио од мојих предака. Ето, то је. То је заиста, како је професор и сам рекао, структурално безначајна појава. Међутим, ја сам веома благодаран и проф. Драгољубу и академику Реметићу и Јелени Капустини и целом тиму који је објавио тај речник. Шта је суштина? 14.500 драгачевских речи је ушло у око 200 библиотека света, пошто је захваљујући проф. Драгољубу тај речник лексикографски и граматички обрађен и акцензован, користиће се и у научне сврхе, што мени на памет није падало кад сам се одлучио на овај корак. Због тога сам им благодаран. И да се разумемо: не ради се о неком великом спору, то је, рекох, како је то професор дефинисао „структурално безначајна појава”. Али суштина је иста. Дакле, тих 14.000 речи је сачувано и сви ти примери који говоре о животу Драгачеваца у минулом времену су сачувани за, ако Бог да, далека нека поколења. Јер ми ћемо у овом речнику срести и песме које су певали копачи, орачи, косачи, рабаџије, сватови... Срешћемо разне пољске и занатске радове, опис њихов. Срешћемо и то, рецимо, како су се правиле боје од природних материјала. Срешћемо поуке, мудрости од тих наших првих учитеља. Наши преци нису

имали формално образовање, али су, што би рекао Свети владика Николај, били веома, веома образовани: имали су образ и тај образ су чували и трудили се да пренесу на оне који иза њих долазе – на своју децу, на своје унуке. И ми смо уз њих расли и на тим поукама изграђивали животне принципе. Један од тих принципа је, рецимо, и тај да не можете *продајти веру за вечеру* и да неке своје принципе не смете издати ни по коју цену.

Рај̑ за речи

БЂ: Докторе Димитријевићу, како ви видите овај проблем? Ваш поговор (рецензија) за ову књигу објављен је под насловом „Велики рат за речи / Речник Драгачева и повратак себству”.

ВЛАДИМИР ДИМИТРИЈЕВИЋ (у даљем тексту: **ВД**). Ја бих пре свега желео да кажем да је ово велики подухват једнога човека који, наравно, има огромну помоћ врхунског стручњака, проф. Петровића. Али да је неко одвојио четири и по године свога живота и да је, не само седео и слагао речи, него ишао по Драгачеву и бележио разговоре са старцима и старицама, то је заиста један велики подвиг који би сам по себи заслужио сваку пажњу. А поготову што је то подвиг који нам је омогућио да читав један значајан крај пијемонтске Србије буде забележен и маркиран речима.

Шта значи пијемонтска Србија? То је она Србија која је 1918. успела да, после страшних и крвавих ратова, окупи све србске крајеве у једну државу, а то је било могуће зато што је становништво Шумадије и других крајева пијемонтске Србије, међу којима се Драгачево истиче низом особина, углавном досељеничко становништво из динарских крајева, које је сачувало динарску спремност за рат, за храброст, за показивање подвига, али истовремено стекло један домаћински однос према свету. И то што је кренуло од Карађорђа 1804. имало је, наравно, великог одраза у драгачевском крају који је херојски крај и 19. и, у многome, 20. века. Зашто то кажем? Пазите, Драгачево је, дакле, крај одакле су многи велики јунаци Првог српског устанка. Друго, Драгачево је крај у коме се водила велика борба за политичка права србскога народа. Не смемо да заборавимо Горачићку буну из 1893. године када је обреновићевска власт покушала да отме општинску аутономију том драгачевском селу које је било моћно и велико, било је средиште општине. Тај народ је био спреман да погине и одбрани те своје вредности.

Драгачево је дало велике трибуне, попут Ранка Таисића, који су се за народна права, у оквиру Народне радикалне странке борили. Имамо, мислим баш у Горачићима, о томе је писао Радојко Николић, исто један велики истраживач из драгачевског краја у *Каменој књижи ђредака*, један споменик на коме се види човек из Драгачева, на коњу који држи свитак на коме пише „Устав”. Он је припадао уставобранитељима. Дакле, читав тај драгачевски крај се херојски истакао у балканским и у Првом светском рату. Довољно је сетити се епског јунака Будимира Давидовића, човека који је имао седамнаест рана, који је остао без руке у рату и који је показао једну доследност о којој смо већ сада чули неколико речи. Та доследност неки пут изгледа као бандоглавост. Нису Драгачевци тако идеални, што би се рекло, у свакој ситуацији, али карактерише их доследност. Будимиру Давидовићу су после рата понудили посао, да ради као утеривач дугова, то је оно што се данас зове извршитељ. И он је рекао: *Ја ђо неђу да радим, да ђудима ођимам имовину*. И није хтео, иако је остао без руке. То му је, као, држава дала. Он није хтео то да ради. Значи, такви су ђуди из Драгачева, они су заиста значајно становништво Србије. И сад, све то имамо у речима. А борба за речи је оно што нас у овом тренутку заиста дотиче и о чему сви треба да мислимо.

БЂ: Ви сте рекли рат за речи и то велики рат за речи.

ВД: Прави рат, зато што ми речи губимо. Ја сам професор србског језика и књижевности и видим колико наша деца губе лексикку. Нису у питању туђице, да они не знају туђице којима су се некад стручни, научни радници користили. Не, они не знају наше речи. Ја сам матурантима прошле године дао један тест, да проверим њихова лексичка знања и, рецимо, деца не знају шта је реч *целац*, за снег који нико није пропртио. А да и не говорим о другим речима. Један мој колега, који припрема ученике за пријемни испит, имао је случај да је дао један низ речи, женских занимања – наставница, учитељица, васпитачица и тако даље, и на крају је била реч спајалица. И ставио: *избаци уљеза*. И сад, кандидат није знао да избаци никаквог уљеза, па је колега питао: *Па како, а шђо си ошђавио реч сђајалица?* Па каже: *То је женско занимање, шђо је она шђо ради у кол ценђру и сђаја шђаксисђу са мушђериђом*. Значи, ми сад имамо заиста врло озбиљан проблем са тим лексичким богатством, а техника уништава лексичко богатство.

Шта је урадио Милоје Стевановић?

Он је контекстуализацијом речи, давањем њиховог природног фона, успео да постигне да пред нама оживи читав један свет. И да

поменем врло битну ствар, овај речник, ово издање илустровано је изузетним цртежима Божана Плазанића, нашег познатог сликара, који је исто Драгачевац, Стевановићев земљак. Сад ви имате класична наша сељачка кола, ту је цртеж и свака реч везана за делове тих кола објашњена је као што се некада радило у речницима страних речи и израза. Јер ми сад морамо да се враћамо свом језику као да је страни. Цитирао сам у уводу једну драгоцену ствар, а то су стихови нашег великог песника Бране Петровића, који је иначе исто родом из чачанског краја: *Зидару је лако: кад му је шешко, куће зида. Лекару још лакше: када је болесни људе лечи. Мени је најшешје, љубави моја чистија – мене у јашима најушшају речи.*

Човек не гледа очима, него речима. А зашто су људи, кад се негде преселе, прво именovali све? Да би могли да живе у том крају. Само оно што је именовано то је људско и то припада људима. Значи, именовање иде пре свега другог. И рекао сам овде на почетку, ја сам у хемијској лабораторији слеп, јер ја не знам шта су ти инструменти. Ја их видим очима, али не знам њихово значење, не знам речи које означавају, само сам чуо за епрувету и реторту. То је све што знам.

Али, када се појави један овакав речник, који обасјава читав један крај, онда ми добијамо... Ја сам цитирао Ивана Негришорца, нашег познатог песника, који је иначе пореклом из Драгачева, мада

Биљана Ђоровић, Владимир Димитријевић и Милоје Стевановић
у студију Радио Београда

није рођен у Драгачеву. У његовој збирци песама *Пошљаник*, врхунској збирци која баш говори о Драгачеву, каже овако: *Иза сваког ђувика, љавице или ђребена, вири некакав човек. А тог човека мораш видети како, ђоуу ђоуриве и ђаурауи, расту са овог ђла. Такав је због земљишћа, због река и ђошља, због удолина, ђрисујних и осојних сђрана, због сунца које му вазда обасјава сђанишће, или му ђонекад ђек ђросине. Или у сенци цео живоу ђроводи. Обрауи ђажњу на кућу и окућницу. Имају ли двор? Ођрађен? Чиме је ођрађен – ђлошом, ђарабом, ђармацима или врљиком? Можда кујиновим жбуном и врзином? Каква је окућница? Буја ли врш, ђрадина или башћа? Је ли ђу воћњак, забран, забел или брањевина? Види како је кућа усђројена! Према изласку и заласку сунца, ђрема брдима и долинама, изворима и ђошљима. Какве су зђраге у двору? Има ли ђосђинских кућа, конака и башкалука? Од чега је све то? Јесу ли зигане, од ђерђича или од набоја? Јесу ли брвнаре, ђлешаре или су од шеђера? Има ли вајашћа, клеуи, качара или млекара? Где су амбари, чардаци, кошеви и салаши? Има ли кочине, хлебне ђећи, дрвљаника? Видећеш да наш човек често сђавља у чело двора, ђрво ђоред сђоке и смрадног буњшћа ђрођеш, ђа ђек онда до куће сђиуиш! Ал ђи, синко, не ђрезри мајчину сису, но узми со и хлеб, и зађамђи: то су ђуди зналци и ђоседници, а ми само бележимо речи шђо за ђима осђаше.*

И то је урадио Милоје Стевановић.

Значи, поред овога огромног рада, где се он ноћима будио да се сећа речи, реченице контекстуализовао, он је ишао и снимао те старце и старице. Ја заиста сматрам да је та идеја коју је он већ поминуо, да те разговоре треба учинити доступним на интернету, да ђуди могу да слушају исповести стараца и старица који су толике године провели у раду, у муци, у невољама, али су сачували бистру свест и чисту савест. И они су нам поука како је могуће проћи кроз живот, а да се човек не обрुка.

БЂ: Да. Чини се и да би то требало да буде архивска грађа и филолошких факултета и Српске академије наука и уметности. То је заиста изванредно. Методологија рада, када су у питању ове институције за чување језика, требало би да садржи, свакако, и такву архивску грађу. Претпостављам да садржи и да ће ова архивска грађа ући у аудио-визуелни медијски фронт таквих установа.

МС: Потрудићемо се.

Књиџа за незаборав

БЂ: Господине Милоје, када говоримо о вашем подухвату, то није тек једна од књиџа које човек напише, већ је ово простор за чување историје једног краја, за чување традиције, за чување једног живота кога више нема или га има све мање. То је књиџа за незаборав. И када је у питању култура и када је у питању историја једног народа, то је немерљив значај. Заиста сте направили једно чудо.

МС: Хвала Богу и хвала, пре свега, проф. Драгољубу Петровићу који ме је гурнуо у ово. Знате, постоји једна анегдота, како су на једном броду путовали људи. И сад, једно дете је са палубе пало, онда је на том броду био и један Србин. Десило се да је он скочио и спасио дете. Испоставило се да је то био унук једног америчког богаташа. И сад, када је овај богаташ изљубио овог Србина и рекао: *Хвала шћо си ми сачувао шћо највеће блаћо које имам. Реци ми, чиме моју да шће најрадим? Не жалим да дам љола своја бојајсћива. Шћа желиш?* А овај Србин је рекао: *Желео бих да сазнам ко ме јурну.* Тако да, у ствари, ја знам ко ме је гурнуо у ово и веома сам захвалан професору Драгољубу Петровићу.

Али, ако ми допустите, пошто смо сад у две паузе слушали музику која баш није драгачевска, ја бих прочитао неколико речи у којима су забележени стихови које сам чуо од рабација, преља, везилаца, жетелаца...

Тако, на пример, код речи *сћрук*, имамо, да не идем сад у детаље, имамо *сћручак*, то је деминутив од струка. И каже сад пример: *Пјеваше наша Марија ону сћаринску – Млади Јова иде из долова и он носи сћручак бисиока, да закићи својој драјој враћа.*

Или рецимо, има реч *годијаши*. Та реч додијати значи досадити, дозлогрдити. А мој контекст, то заправо није мој, то је у ствари пример који ја чујем из босоножја мога: *Ови шћо се здомчше власћи, годијаше Боју и народу.* А други пример каже: *Пјевају наше младице: киша љада, шћрава расће, ал' је јодина; моме Милу, црне очи, ал' ми годија.*

Или: *ослужиши*. Ослужити значи обавити војну службу, војну обавезу. *Пјевају ђевојке на моби: Иди Миле, шће послужи сво(ј)е, чекају шће младосћи ми мо(ј)е.*

Па онда: *нажањ*. То је, у ствари, руковет пожњевеног стрног жита, пшенице, јечма, зоби. И сад, пример за ту реч: *Ми жњемо јечам у руковешћи, за нама везиоци везују снойове, ља кад сегосмо да данемо,*

ђевојке зајјеваше: *Жањем жишо, ђознаје се нажањ, о мој Миле, шио се ђравиш важан.*

Или: *уже.* Знате, кад се жање, онда се скупи више тих нажања у сноп и он се везује. Може се везати прутом који се усуче, а може се везати ужетом које се прави од струкова строг жита. И сад, пример за ту реч: *Зајјеваше жейтелице: да знаш, миле шио је леја жейва, ши би дошо да ђравиш ужеша.*

Кад рабације у каравану крену у Чачак петком, да терају марду коју имају тамо да продају, онда они одморе волове обично поред извора, поред чесме, да их напоје. И онда ту се мало нашале, попричају, па и запевају. Пример за реч *рабација* у речнику каже овако: *Онде су ши се ђевале косачке, койачке, жейелачке ђјесме, а рабације кад одмарају волове скује се ђа зајјевају коју рабацијску, коно шио беше она: Рабацијо, волове одмори, ђа ши и мене младу разјовори.* И тако.

Превољейи значи заволети неког другог, изневерити. И каже: *Зајјеваше чобани одозјо, низ Дубове: Усјај Раге, своје сјадо сјаси, одњеше ђа Бјелице шјаласи.* А он одговара: *Нека носе и мене и сјадо, кад си друјо ђревољела Раго.*

Дижиилава

БЂ: А чини се, на основу оног прегледа који сам ја извела над овим вашим речником, да се у речима сачувао тај однос који је много строжи када су у питању мушкарци и њихове лоше особине, него када су у питању жене. А за жене има и неколико веома симпатичних израза који су, рекла бих и актуелни. То је *дижилава*. Ми имамо много дижиглава.

МС: Да. *Дижиилава* би била нека уображена девојка. Девојка која је држала до себе. Обично су то биле лепушкасте или прелепе девојке, а још ако су миражинке, онда су оне имале добру подлогу да постану дижиглаве. И тако се, у ствари, догодило да је једна Зора, која је била ем лепа, ем из богате куће, одбила да игра до коловође. Коло је повео један, сада је он покојни, не знам да ли је Зора жива, Десмир, а ми смо га звали Дејо. И он повоза коло. Онда наговори, такав је обичај, да се наговори друг, да позове ту и ту девојку да игра до њега. После тога, они се претпоставе, тако они кажу: не представити се, него претпоставити се, и тако започиње разговор. Елем, та Зора одбије, не дође да игра до Десмира и то је за њега било поражавајуће, јер је он одиграо коло без девојке. До

њега је играо мушкарац. И да се освети Зори, он пева песму коју су сад копачи препричавали на копањима, жетелице на жетви и тако даље: *Зайјевала шица кос, наша Зора дила нос. Проћеро би кола сјена исиод носа њена.*

Чувањем речи се бори њрошив њривига

БЂ: Професоре Димитријевићу, одређујући значај овога речника, ви у свом поговору, односно у рецензији, износите читав низ примера који показују какво је богатство и какав је значај речи. Међутим, говорећи о великом рату за речи, ту не спадају велики ратови који бесне око културног наслеђа Срба и који су, и те како, сада актуелизовани. Рецимо, ситуација у којој су Албанци недавно емитовали филм у ком су, на својој телевизији, Топ каналу, приказали документарни филм под називом „Велика српска историјска обмана”. Српске цркве, манастири, сва споменичка и духовна традиција на Косову и Метохији проглашавају се албанским. Заправо, читава наша историја је испуњена оваквим дешавањима која су, нажалост, и завршила забором и убацивањем у историју читавих комплекса лажи које сада функционишу као истина. А када се постави питање о њима, чак и у Србији, ви долазите до оних израза и сусрећете се са квалификацијама које би требало да означе да је то неистина. Дакле, када говоримо о чувању речи, ви указујете на аспект који је повезан са променама, најпре, у технолошкој сфери, о нестанку живота који је производио те речи. Како се у том смислу треба поставити и какав је у том смислу значај златног словарa какав је *Речник Драїачева*?

ВД: Понављам, значај ове књиге је изузетан. Хвала Богу да се нашао човек који је био спреман да се подухвати тог тешког подвига. Наравно, опет понављам, не без врхунске помоћи научника. Али, требало је урадити тај посао који је заиста огроман. И сад ми имамо сачувано, и кроз ове илустрације, рецимо, ево малопре сам поменуо *кола*. Пазите само називе за делове кола. Има их девет – поклапуша, руда, ступац, обртни јастук, срчаница, свракељица, задњи јастук, винт и точак. Значи, девет речи које су око једног језгра окупљене. У том смислу, очување речи је једна од кључних ствари за коју се боримо. То што ви помињете да Арбанаси покушавају да припишу српске цркве и манастире себи, то није ништа случајно, јер читав тај комплекс Косова, као независне државе у ствари је једна велика

илузија. О томе су недавно писали у једној одличној књизи „Косово на крају историје” професор Александар Петровић и Дарко Камчевски. Објавили су једну, заиста сјајну књигу, која показује како се ти привиди граде. Али привиди не могу довека трајати. Ја мислим да смо ми сад много имунији на лажи и привиде него што смо били, без обзира што по инерцији колонијално-окупационе политике која се у култури води, још увек постоје снажни извори тровања лажима.

Међутим, ево овај један човек је показао да се читав један крај може обухватити, ако је неко спреман то да ради. Зато је Достојевски говорио да само лењивци кажу: „Ништа не може да се уради, везане су нам руке.” Вредан човек, макар и везаних руку, може учинити много добра. То је суштина овога подухвата. Дакле, свако од нас треба да крене у ту борбу. Ја се искрено надам да ће се и у нашем школском систему, без обзира на све ово што се дешава, појавити потреба да се млади људи ангажују на сакупљању народних речи, обичаја, да се још дубље вежу за суштину онога што представља наш народ, а то су, пре свега, вера и језик. Ми видимо сада какви се лудачки покушаји у Црној Гори воде, да се идентитет тог народа, који је јасан и потпуно одређен, пре свега светосавским и световасилијевским духом идентитета, претвори у нешто друго. Понавља се стара прича Савића Марковића о томе да су Црногорци Црвени Хрвати, Јеврема Брковића да су Црногорци „имали своју цркву са елементима католицизма, док је геноцидни Сава Немањић није поправославио” и тако даље. Али то није истина. Видите, тридесет година се постепено ради на томе, од либералног савеза и Славка Перовића, до данашње власти Мила Ђукановића која ради то што ради. И није се успело. Дошла је, стасала је генерација младих људи која се испред Ђурђевих ступова у Беранама заклиње да ће чувати светиње. Литије, које су апсолутно религијски феномен, у крају у коме су комунисти побили преко стотину свештеника Србске православне цркве, у рату и после њега, одједном се обнављају. Значи, није то мртво. Ево сад, кроз овај речник, видимо да читав један наш завичај, а како каже Жарко Видовић, завичај је предео нашег порекла, обасјан смислом, одједном оживљава, искаче пред нас, почиње да блиста једним невероватним сјајем. Ја сам уверен да ће се наћи људи који ће наставити ту борбу. Већ сад их има, да се сачувају и речи, и идентитет, и целокупна култура србскога народа. Јер, док се ми не помиримо са поразом и отимањем, дотле ништа није готово. А ја стварно желим да још једном истакнем, да

је пример господина Милоја Стевановића управо пример како се човек бори за свој завичај.

БЂ: Господине Милоје, остало нам је још два минута да нам кажете нешто по вашем избору, за наше слушаоце, на драгачевском језику.

МС: На драгачевском? Ево, рецимо, поуке наших учитеља, кроз реч замука. Замука, то је муком стечено имање или неки иметак. И сад ђед као говори свом унуку: *Не дирај њејову замуку, ко да се не ваља. Јер је он ѿ крваво зарадио и није само он, нејо и њејови ђедови. А ви, ако мислиће да имаће к'о он, засуч'ће рукаве, блајо ђеду, ѿшур'ће леђа – док се муке не намучи, ѿамећи се не научи.*

Или, реч ласно. Ласно значи лако. И сад имам неколико примера које сам чуо из уста тих старина из којих се види смисао те речи. Каже: *Ласно је бићи нишћак, но човек ваља бићи, сине мој.* Или рецимо: *Шћо вели ђедо, ласно е рећи, ал' шреба сћећи,* а баба имадијаше обичај да рекне – *ласно је ѿреко ѿуђијеј леђа.* И још каже: *Ко 'оће часно, не може ласно. Ласно е,* каже, *добар бићи с ѿуђијем добром; добро е шешко виђећи, а ласно ѿознаћи. Ласно е ѿоворићи, ал' шешко ѿворићи. Ласно е се крај чаше јуначићи. Ласно е бремене носићи на ѿуђим леђима.* И сад, из те речи ласно, изведена је реч *лашње*. Па је баба говорила: *Лашње је квоцаћи но јајца носићи.*

БЂ: Много је разлога да се наши слушаоци упознају са *Речником Драгачева*, Милоја Стевановића. Изванредно значајан подухват.

Хвала вам пуно што сте били наши гости.

МС: Богу хвала!

БЂ: У емисији *Контрајункт* чули сте аутора, господина Милоја Стевановића, и др Владимира Димитријевића.

Каролина Живановић је била музички уредник, Милош Букин тонска режија, а организатор Божидар Љубишић. Ја сам Биљана Ђоровић и желим вам леп и диван дан.

Грешни Милоје у Удружењу књижевника Србије

Представљање *Речника Драїачева* у Удружењу књижевника Србије, Београд, 23. 9. 2020.³⁷

На књижевној вечери су учествовали:

Хорепископ новобрдски и панонски Г. Г. Максим

Миљурко Вукадиновић, књижевник

Милутин Јевђенијевић Гиги, глумац

Др Биљана Ђоровић, новинар и публициста

Слободан Кљакић, књижевник и новинар

Милоје Стевановић, аутор *Речника Драїачева*

МИЉУРКО ВУКАДИНОВИЋ (у даљем тексту: **МВ**): Пре него што кренемо на ово лепо путовање кроз једну књигу која нам је дуго недостајала, позивам владику Максима да отвори овај скуп и да кренемо са представљањем *Речника Драїачева*.

Говори се „Оче наш”.

ВЛАДИКА МАКСИМ: Јер је Твоје царство, и сила и слава Оца, и Сина, и Светога Духа, сада, увек и у векове векова. Амин.

МВ: Вечерас нам је у гостима *Речник Драїачева* Милоја Стевановића који је прави српски домаћин који мисли о својој авлији, о окућници, о међама, о прецима и потомцима, о вери отаца и надасве о своме језику. Он је однедавно и званично члан Удружења књижевника Србије; иза њега је поворка око двадесет књига, а ово је круна његовог рада. Добро је што се једном овако богатом књигом, у време кад не живимо богато, када је све осиромашено и угрожено, враћамо коренима, нашем језичком бићу, нашем пореклу, и обраћамо потомцима, како рече Милоје, од оца учи син, а од ђеда унук. Наш Милоје има шесторо унучади и једног праунука. Тако богат човек који је породичан у најплеменитијем виду, прави Србин, свестан свога рода, могао је да нам овакву једну књигу принесе. Па замолио бих господина Милутина Јевђенијевића Гигија да нам каже једно казивање Милоја Стевановића.

37 <https://www.youtube.com/watch?v=GWJ3KQryWi0> Грешни Милоје у Удружењу књижевника Србије, 29. 9. 2020.

Леба ми и соли

МИЛУТИН ЈЕВЂЕНИЈЕВИЋ: Ово је из књиге „Спомени, дужи од живота” Милоја Стевановића одакле сам добио право од аутора да радим монодраму која ће се звати „Леба ми и соли”: *Саденаке је ойушћело село. Све се сџишало. Куд-јој мрднеш, мош да видиш само јо некої чкрбавої и баїлавої їемаља, заковрно и їрекусїуријо се сав, шмокљав и їроно. Једва шеврда и їабелџа јо їуїу. Иде ко лад. Једва се баїрїа. Само шїо не буља. Глаш само кад ће, нако крмељив, да їекне о ледину и мандркне. Саџїало шїо и изнемоћало скроз. Наскрроз. Обезубило. Једва збори. А и кад їрозбори неке јаде, ваволи и бобоња у њедра, їреба шїи шїолмач да би їа разумљо. Па кад шїаки баџи кашику не мош да нађеш људе кои су кадри д-искоїају раку и да сїушїе меишїа. Све шїенуло начисїо, дибидуз. Ниђе живе душе. Нисїе ваљда ћорави? Не мош да среїиш човека. Да їрозбориш. Да їрокомендијаш. Да дагнеш души одушка. Колко било. А зїраде, авлије, їрошћа... све се извиїойерило и дошло їраљаво и начоклошено. Баїлаљуїа до баїлаљуїе. Само чекаш кад ће да се скљока. Казна Божја. Ко нас је клео, није данїубио. Није, леба ми и соли.*

У їочешку би реч

ВЛАДИКА МАКСИМ: Помаже Бог! (у хору: Бог ти помог'о!) Благодарим Богу и радујем се што смо се вечерас сабрали поводом брата Милоја Стевановића, нашег цењеног епархиота, великог кти-тора наших манастира. И оно што бих, као епископ православне

Милутин Јевђенијевић Гиги, глумац

Миљурко Вукадиновић,
књижевник, секретар УКС

цркве, пре свега рекао, са Богом треба започети и завршити. Свето Јеванђеље по Јовану каже: *У њојечѣку беше реч, и реч беше у Боїа, и реч беше Бої.* Наша вера православна темељи се на том факту оваплоћења Богочовека: Син Божји је дошао и постао човек, постао један од нас. У томе се открива тајна и суштина целокупне творевине Божје. И није случајно што се управо Син Божји пореди са речју. Свети Оци показују колико је узвишена тајна речи и слова тиме што управо ту тајну оваплоћења Сина Божјег, који представља суштину вере православне, пореде са самом речју. Тиме што реч прво постаје мисао коју не видимо и не чујемо, она је у уму људском и души људској. Тек кад се она изговори или напише поприма својеврсну материјалну форму. Самим тим, и сам говор представља једну својеврсну икону и образ оваплоћења речи Сина Божјег. То вам показује да је сам дар речи и слова веома велики и узвишен као дар од Бога који нам је дат, пре свега, да Њега слаavimo и прослављамо.

Овај речник управо има своју вредност због тога што је написан у овом тешком времену у којем је угрожена и вера православна као темељ бића српског народа, и наш идентитет, и наш језик, између осталог. Таласи глобализма покушавају да поткопају сам темељ нашег народа. Део тог темеља, поред наше православне духовности, јесте управо и наш језик. Колико је језик битан, сведоче нам и савремени историчари, такозвани аутохтонисти, који нам показују да је наш српски језик један заиста велики и чврст, предубок историјски споменик. Све оне историјске изворе писане, које су могли наши непријатељи да униште, да покраду, да запале, наш језик може да замени и да покаже колико је српски народ укорењен на овим просторима, колико је он стар, колико дубоко у историју допире наш језик, а тиме и наш народ. И зато у овим временима када је све српско угрожено, овај речник представља прави, јасан зрак светлости и наде, и само ово тешко време показује сву вредност овог речника који је саставио брат Милоје. Оно што бих још додао као, можда, главну вредност дела нашег цењеног аутора, јесте што на прави начин схвата и на право место поставља све о култури и идентитету нашег српског народа, па и језик и његово очување. Право место и прави темељ јесте вера православна и вера светосавска.

Овде је на почетку појашњено шта брат Милоје иза себе има. Оно што бих као највећу вредност истакао јесте управо његово потомство, његова породица коју је васпитао у истинском светосавском духу. И поред врло успешне привредне фирме коју води, поред тога

Владика новобрдски и панонски Максим

што је ктитор многих наших манастира, сматрам да је ово прво што сам навео, најбитније, јер то сведочи његову искрену посвећеност вери светосавској. Јер поред све вредности нашег језика, оно што може да очува наш народ као јединствен, јесте православна светосавска духовност коју је утврдио Свети Сава, као и Свети Немањићи. Посебно треба да схватимо и разумемо у овом периоду када видимо мноштво исфабрикованих лажних нација и језика. Богу благодарим што је брат Милоје на том камену започео и утемељио све што ради, па и све што пише. И од свега што је написао, пуно тога је написао, посебну благодарност му дугујемо ми из Епархије рашко-призренске у егзилу, јер он као својеврсни глас народа представља, и јесте велики хроничар, велики записничар тешког времена кроз које наша црква и наш народ пролазе.

Доживљавали смо и доживљавамо ствари о којима је тешко размишљати, тешко говорити, а најтеже писати. Управо се он подухватио тог најтежег посла и све што је на ту тему написао велика је заоставштина, велики печат нашег времена да се не заборави, и да би се видело, да би бар потомци видели ко је и у овом времену био вера, а ко невера. Али ово дело због којег смо се данас сабрали представља посебно велики допринос нашем језику, односно очувању нашег језика.

Понављам, највећи допринос је у томе што је аутор овог речника све то писао и утемељио на здравој светосавској православној духовности. То представља не само знак исправности оног што

пише, што ради, већ и знак опстанка оног што је написао и урадио. На свему томе нека Господ брату Милоју и његовима узврати сваким небоземним благословом.

Језик је кућа бића

БЂ: Часни оци, браћо и сестре, помаже Бог! (у хору: Бог ти помог'о!) Изузетно ми је драго што се ово вече коначно одржава. Од како сам видела *Речник Драїачева* и чула да је у припреми, размишљала сам о томе колико је то величанствен подухват, неопходан, изузетно важан и од непроцењивог значаја. Хтели смо да направимо представљање, Миљурко је имао и план, све је било припремљено, али због једне нове речи, која можда уђе у неке речнике, такозване *йлангемиије*, ми смо то одлагали и ево на сву срећу тај дан је дошао. И лепо је што се одржава управо овде, у Удружењу књижевника, институцији која има огроман значај у борби за књижевност и језик. Када то кажем, мислим на српску књижевност и српски језик, јер је он највише на удару, јер је све оно што је српско на удару и нема те стране која није посегнула руком да узме још нешто од нашег наслеђа. Јер ратови за сећање, ратови за меморију човечанства, најјача су карика информационих ратова који чине преко 96% савремених ратова који су мрежни, хибридни, изузетно драматични, опасни и користе све могуће савремено оружје како би човек био сведен на меру која одговара новом светском поретку. А то значи да одустану од своје онтологије, а о човековој онтологији је записано: *Језик је кућа бића*.

Нема сумње да је у току *рај* за речи. И то је рат против целог човечанства, иако смо ми овде окружени не само латиницом, већ енглеским језиком и свим другим језицима који потискују српски. Рат против нашег српског језика је доминантан. То се види у свим медијима и у једној специфичној форми која се зове *технолошко ипреузимање људске онџолоџије ипреко технолоџије*, будући да наша деца данас не само да не знају речи које су везане за облике живљења, чије сведочанство представљају ових 14.000 речи, већ се све више служе емотиконима, свим оним елементима технолошких знакова који битно нарушавају човекову онтологију. И тако су спремни за то да их нови светски поредак стави у контекст технолошког живота који се планира и спроводи неком врстом вођења живота на даљину, који постаје мандаторан, обавезан, где се губи веза између људи,

Др Биљана Ђоровић, новинар и публициста

сарадника, губи се веза између учитеља и ђака, између гледалаца и извођача у уметничком смислу. Али оно што може да им остане, то је књига. Савремени човек нема више концентрацију, деца губе изузетно много могућност да се концентришу, тако да и ову нашу промоцију видим као неку поруку у боци, а ту је и колега Дејан Златановић, па верујем да ће бити постављена на интернет и на много места. Ово је порука коју шаљемо, не знамо шта ће бити, и за нека будућа времена.

Мислим да оно што је урадио Милоје Стевановић представља најбољу могућност људског рода да се суочава са било којим изазовима, у било ком времену. Милоје Стевановић је човек који би требало да постане узор за човека, данас поготово. Оно што је он урадио је заиста изванредно, величанствено. Када је кренуо, као млад учитељ, у свом крају, када је био један од најуспешнијих и ударника, верујући у то да социјализам и комунизам имају перспективу, улажући себе у могућност једног таквог пута и када је радио са децом, формирао велики број хорова, спортских тимова, увек је био на висини јер му је Бог подарио такву снагу, такве могућности, да увек оно што ради подиже на висок ниво. Мислим да ова комбинација ствари које Милоје Стевановић ради с лакоћом, која му је прирођена, представља нешто посебно, јединствен пример синергије изузетних особина која доводи до великог успеха. Када говорим о његовом учитељевању у Драгачеву, то је посао који је радио са огромним успехом, због чега је и политички ангажован, где је муњевито напредовао у политичкој каријери. Али када је уочио

шта се дешава у комунистичкој Југославији која иде странпутицама које су се представљале као успех, они су му рекли: *Па иако пише у Устави, иако је рекао друџ Маркс*. Онда је Милоје Стевановић уписао Факултет политичких наука како нико не би могао да му прича шта каже друг Маркс и шта пише у Уставу. И када је то завршио, већ на факултету је реаговао на сваку неправду која би се ту догађала и сви су му говорили: *Па иша, ледај мало своја йосла, немој да се...* Добијао је такве савете. Али он борбу за правду није напуштао, хвала Богу.

И када је у питању био неправедни прогон владике Артемија са Косова и Метохије, Милоје Стевановић је отворио разне могућности за помагање нашим црноречким монасима, а будући да све што ради ради темељно и савесно, није неко ко пролази поред Библије па се претвара у неког православца ексклузивног нивоа, него је све то проучио, укључујући каноне, правила која они прописују и супротставио се вуковима у јагњећој кожи у Србској православној цркви те је избачен из ње (једини мирјанин који је то доживео).

Побуна йройив йроірама несйанка у бешчашћу

То је нешто што се ради, све то изгледа природно, али није природно. То је нешто за шта човек треба да се роди и за шта треба да има и унутрашњу снагу и ону снагу коју чува овај драгачевски крај. Упознајући се са Милојевим причама и његовим речником, ви можете видети заправо шта је то у том крају бивало, да оживите времена прошла и да видите какви су то људи били. Е, то је оно што се у овом времену потпуно, поразно, није само изгубило, него што се уништава овом, назови, културом. Заправо, програмом потпуног нестанка човека у једном бешчашћу које нас је окружило са свих страна, које се на свим инстанцама јавља, од којих ниједна институција није имуна и ми се суочавамо стално са тим. Е то је то.

Успех који је Стевановић постигао успех је који почива на том „З”: *здојовориџи се*. На тој снази, на том моралу. И зато је Милоје Стевановић једна јединствена појава, као и његова породица, јер су сви они укључени у тај *йројекай*. А то је један култ рада. Е сад, када се Милоје Стевановић, човек који има невероватне способности и таленте, подухватио књижевности, е ту настану „Спомени, дужи од живота”, „Казивања”, „Чаша Обрадова”, „Не помичи старе међе”, „Родословље Стеваново”... из чега израста и овај речник. То што је он урадио у литератури, то је заиста величанствено. Један посебан

свет је осликан. То је свет Драгачева и свет наше Србије који је учинио могућим да Србија не нестане.

И ту је међа – овај речник и оно што раде Милоје Стевановић и његова породица. Од тога би требало учити, то је пут који показује моћ, могућност, да пролазите и да можете омеђити један простор у коме нема шта да тражи демонски нови светски поредак. Једноставно, то је тако. И то се види да је могуће преко његовог примера. Један изузетно успешан човек у свему чега се подухватио. У академском свету, у свету који је толико година, деценија преузимао од стране оних који контролишу нови светски поредак, где је демон теорије угушио књижевност и то где се у књижевности фаворизује оно што је суштина анти-књижевности, где је књижевност која се награђује анти-србска, јасно је да је ту сада тешко отворити простор за једног Милоја Стевановића. Он је толико велики, он уопште не може да се прогура кроз та њихова врата. И то није ни потребно. Ово је једна порука за људе који треба да се окрену разумевању онога што садржи ова литература, што садржи овај речник.

Доктор Владимир Димитријевић, професор, такође из Чачка, драгоцен човек за нашу културу, написао је, позивајући се на Бошка Ћаловића, свог професора из драгачевског села Зеоке: *Овде су они који су њосле смртии оживели. Овде су они који месџо љава имају Сунце. Овде су они који су оџросџили неџријашељу, ља су ближи Боју и имају заџо две оџаџбине – земаљску и небеску Србију. Овде су они који нам у бескућу љоказују да ово заџо није само сџоменик, веђ месџо љде су се заџрлили Небо и Земља, љде љори вошџаница и кад није заџаљена, љде се љовори и кад се ћуџи, љде човек љорасџе изнад себе, љде се излази и кад се залази, љде се лелек љреџвара у љесму. Ово је месџо. Ово месџо је само у овој земљи. Ни на исџоку, ни на заџаду. Ово месџо је у земљи љде су и свеџи морали да изваде мачеве.*

МВ: Сад ћемо видети како један сјајан новинар, публициста и књижевник и шта све не, Слободан Кљакић, нађе свој простор и угао према овом речнику. Слобо, изволи.

Побуњеник

СЛОБОДАН КЉАКИЋ: Изузетно ми је задовољство што могу да у овој свечаној прилици кажем коју реч о делу Грешног Милоја, његовом *Драгачевском речнику*, који још више учвршћује моје старо дубоко уверење да је господин Милоје, друг Милоје, чисти израз класичног

побуњеника који од своје побуњеничке природе, наравно, не може да побегне зато што је, што се каже, с мајчиним млеком посисао идеју, мисао, жудњу за истином, нужност да трага за истином, да се са истином суочава и да оне чињенице које сведоче о истини износи пред лице јавности, без обзира на високу цену која се подразумева. Њих су дочекали на нож, сатарама, баш онако како је Милоје, пре него што је постао Грешни, дочекан у Сава Центру, у новембру месецу 1983. на конференцији Савеза социјалистичке омладине, када је тема о којој омладинци расправљају била: „Зашто ћутимо?” Ту су били разни покушаји припадника младе генерације, која се тада квалификовала да у кадровским степеницама догура до виших места хијерархије, у омладинској организацији, а и у партијској. Слушали смо разна објашњења, а ја сам тада био извештач, радио сам у „Комунисту” као уредник.

Слободан Кљакић, новинар
и књижевник

Слушао сам. Било ми је већ досадно. Одједном се појавио један човек, као Илија Громовник, иступио, почео да реже речима као мачем по оном устајалом ваздуху. Косово је, наравно, било један битан слој његовог излагања, у коме је говорио оштро против лажи, и питао: *Па ко лаже? Да л' њо лаже њарџија, да л' лаже Усџав?* Јер сви причају како нису информисани о Косову. И онда уради оно што је било фантастично. Наравно, све што је говорио било је пропраћено громогласним аплаузом. У једном тренутку друг Милоје, који је тада био секретар Општинског комитета партије у Лучанима, каже: *Лаже Сџане Доланц!?* А публика углавном зна, из тих генерација, ко је био Стане Доланц – недодирљив, заиста моћник ондашње Југославије. И Милоје то каже у тренутку који је био врло, врло шкакљив из низа разлога.

Био је то период после Титове смрти када је, заиста се може рећи, подивљала била, у тој номенклатури партијској, једна стаљинистичка, догматска, мрачна, моћна струја која је одмах преузела на себе обавезу да дисциплинује јавни живот, да смешта у затвор песнике, рецимо Гојка Ђога, да забрањује покретање листова, часописа каква је, рецимо, „Јавност” Љубе Тадића и Добрице Ћосића, да стави у затвор Момчила Севића зато што је на шапирографу иштампао један

часопис, куцан на писаћој машини, који се звао „Сат“, да полиција упадне на слободни универзитет и похапси шесторицу људи, а да Милован Ђилас ту буде присутан, иако га је Добрица обавестио да ће се то вероватно догодити. Али Добрица није дошао на тај састанак.

У том тренутку било је јасно да Милоје поста добар кандидат за партијски, политички, идеолошки одстрел, да буде проглашен за државног и партијског непријатеља, неподобника и слично. Таква су била времена. Новинари су били подељени око Милојевог случаја. Био је нападан и то жестоко. Неки су га и бранили. Ја сам стицајем околности, чини ми се, био на страни оних који су проговорили коју реч у прилог Милоју и критиковао то стаљинистичко лудило ондашњих власти. Нисмо се лично познавали.

Пре неколико година Милоје ме одушевио кад ме позвао да се видимо. Знао сам да има фирму у Кнез Михаиловој. Да л' га се сећам? Како да се не сећам. А позвао ме да ми да своју књигу „Тајна дедине фиоке“ у којој је описан, између осталог, и овај случај из '83. године. Одусевило ме кад сам видео да се тамо нашао и тај мој текст из „Књижевне речи“, јер у „Комунисту“ нису хтели да га објаве, па сам га понудио колеги из „Књижевне речи“ и они су то објавили.

Историја одоздо

Кад сам чуо за речник, није ме изненадило да се Милоје подухватио и таквог посла. Ту заиста човек стане, на неки начин, јер не може много тога да каже о овом изванредном делу. Овај речник је, у ствари, право извориште животне радости. То је једна лепеза, фреска, огромних размера... У поговору се наводе речи и за добре и за лоше особине Србина, Драгачевца, а свака, и добра и лоша, има по једно 25 редова. То ме подсетило на Арчибалда Рајса и његову књигу „Чујте Срби!“. У овом речнику, управо по тих 25 редова и за добре и за лоше Србе, има толико материјала да је то фантастично. И то је изузетан доказ да је овај *Речник Драгачева* бриљантан пример онога што се још у Жана Мишлеа зове „историјом одоздо“. Вук Караџић је био типични пример тог тока историјског мишљења и приступа историјској истини. Јер нису важни само документи комитета или страначких, главних одбора. Није то историја. Историја је оно што је у самом ткиву живота, а оно је међу овим корицама, иначе одлично дизајнираним, као и све Милојеве књиге, заиста. И кад сам поменуо већ дизајн, да поменем и мог уваженог колегу Гвоздена Оташевића, Милојевог пријатеља, захваљујући коме су читаоци „Политике“,

пошто сам донедавно радио у „Политици“, једини у Србији имали прилику и привилегију да редовно знају какве акције се воде против Милоја на његовом терену и на другим теренима и то је Гвозден заиста сјајно урадио. У својој рецензији *Речника* он пита: *Па шїа је ово? Да ли је ово сїриј, филм?*

Та филмска и стриповска структура, тај извор обраћања којим је Милоје изабрао кодове којим објашњава неки појам, то је заиста као да је радио врхунски драматург који ће добити Оскара за сценарио.

Свака част! Заиста. Морам да цитирам један део из текста Гвозденовог:

Пита он Милоја: *Па да ниси шїи авашас?*

А Милоје каже: *Наравно да јесам.*

Ово захтева објашњење. Ко је авашас? Пише: *шашкасї, блаїо їоремећен*. Дакле, овде имамо дело једног господина авашастог који заиста фасцинира.

Речи од којих се живи и са којима се мре

МВ: Ја ћу да дам светла примера и да прочитам једну реченицу из тог Димитријевићевог поговора који је, апсолутно, најнормалније и најприближније што се може најбоље и најпрецизније рећи о нашем Милоју: *Па шаквом Драїачеву, као їриїоци свейе мајке Србије, био је їоїребан и један речник да се сачувају речи које имају соли, речи са којима се може и омркнушїи и осванушїи, од којих се живи и са којима се мре.*

Милоје, хвала ти, и изволи.

Три сїожера оїсїанка Србаља

МС: Преосвећени Владико, часни Оче, драга браћо и сестре, хвала вам што сте ми учинили незаслужену част да се окупимо вечерас, после свих ових страхова које су покушали да нам наметну. Ево, без маски.

Ја сам, ваистину, дубоко убеђен да су нам за опстанак Србаља потребне најмање три ствари:

Једно је да се вратимо култу рада, оном култу који су имали наши преци. Ја моје претке не памтим да су икад били докони. Они су увек нешто радили и ми, још као деца, од њих смо се нучили тој радишности.

Друга ствар која је потребна да би опстао наш народ то је да сачувамо језик рода нашега који нам сатиру, што свесно, што несвесно. Да простите, и ваше колеге, у средствима информисања то чине, свесно или несвесно. Тамо где се сагуби реч, сагубиће се народ.

И трећа ствар, која је со соли за опстанак једног народа, то је вера предака наших. И управо су то та три плана на које сам се ја, као један мали мрав, трудио у последњих неколико деценија да дадем свој допринос. За овај речник могу да благодарим моме великом пријатељу, мом великом учитељу Драгољубу Петровићу.

Професор Драгољуб Петровић био је рецензент моје књиге „Спомени, дужи од живота“, где сам ставио хиљадак речи са значењима које су мање познате, које су просто ишчиљеле из свакодневице. Онда ми је професор предложио да урадимо *Речник Драгачева*. Ушао сам у тај посао као незналица. Мислио сам, шта је то, ја ћу то часком. Међутим, четири и по године дана и ноћи пробдео сам над овим што је сад књига, а професорови захтеви су били све већи и већи... И тако смо ми догурали до ових 14.500 речи које су ме потпуно окупирале. По изласку *Речника* напабирчио сам још преко 2.000 речи. Ако ми Бог даде дана, мислим да ће их бити још. И кад сам мислио да је све готово, онда професор вели да би грех био да те речи остану без примера, каже: *Оне су већ записане у твојим књигама*. Сад је требало да искуцам 14.500 причаца или сложених реченица.

Суштина је што у тим примерима ја видим слике из свог детињства. Да сам Драган Елчић, о свакој овој речи могао бих направити документарни филм. Господин Драган Елчић, вечерас овде присутан, познат је као мајстор документарног филма. Дакле, ја чујем те гласове, видим те слике и оне су заиста доследно овде пренете. Трудио сам се да кроз те примере покажем живот Драгачева и Драгачеваца, њихове туге, радости, шале и комендијања, њихове поуке, послове које су обављали...

Са овог места бих заблагодарио професору Петровићу и госпођи Јелени Капустини који су урадили акцентовање, лексикографску и граматичку обраду *Речника*, па он сада има још једну ноту – научну снагу.

Веома сам захвалан Неђу Ковачевићу, дугогодишњем директору „Политикине“ штампарије, који је све ово припремио за штампу.

До малочас је с нама био и Божо Плазинић, који је *Речник* илустровао својим бриљантним цртежима.

Историчарка уметности Зорица Златић Ивковић одабрала је флоралне елементе са драгачевских споменика. Свима њима дугујем захвалност, као што је и вама дугујем што сте ми учинили част својим присуством.

Прилика је да се, после 37 година захвалим Слободану Кљакићу, који је давне 1983. стао уз моју маленкост својим текстом у *Књижевној речи*.

Сада сам члан *Удружења књижевника*, а 37 година ме прогоне где год сам се појавио. Господине Миљурко, као секретара Удружења, морам да Вас упозорим: ушао сам у осмо десетљеће: немате много времена! Ако будете и ви решили да ме екскомуницирате – пожурите!

Иначе, част ми је да су ме примили у ово друштво чији су утемељивачи Симо Матавуљ, Јован Скерлић, Милован Глишић, Радоје Домановић...

Хвала вам, још једном, на љубави вашој и на жртви вашој. Хвала Вам, преосвећени владико, што сте превалили дуг пут да ми учините ову част.

Владика Максим, Биљана и аутор Речника

Милојев пут

Издавачка кућа „Пешић и синови“

Домаћин емисије: Весна Пешић

Гости: Биљана Ђоровић и Милоје Стевановић³⁸

ВЕСНА ПЕШИЋ (у даљем тексту: **ВП**) Данас је 29. фебруар 2020. године. Ако ме питате зашто је овај 29. фебруар посебан, а посебан у смислу интервјуа у Издавачкој кући „Пешић и синови“, рећи ћу вам одмах. То је због тога што ћу данас уместо једног имати два госта. Они су сјајни људи, моји пријатељи и свакако ће изазвати пажњу у даљој конверзацији. Један од њих је Милоје Стевановић, други је Биљана Ђоровић. Биљану Ђоровић сам позвала не само као краљицу српских „Инфоратника“, него као некога ко добро познаје живот и рад Милоја Стевановића. А зашто нас живот и рад Милоја Стевановића толико интригира, то ћете чути у наредним минутима. Дакле, моји гости ће данас разговарати једно с другим и ви ћете у том разговору открити због чега је овај разговор овако преступан, на 29. фебруар.

БЂ: Сваке четврте године се догађа 29. фебруар, а ја бих рекла да се људи, као што је Милоје Стевановић, или Грешни Милоје, дешавају једном у веку, а у српској историји веома ретко. То је такав један спој интелектуалних способности, филозофије и теорије, која се живи тако да морал буде основа свега што се дешава. Господина Милоја издајам и он је за мене од свих Срба, од свих људи на свету, једна парадигма оног живота какав треба живети и у пословном смислу, преко његове компаније КМН, која је направљена на посебном, потпуно пословном правилу, на посебним пословним принципима, преко интелектуалне делатности, а нарочито што је увек на црти према свим облицима девијација; у политици, у православном животу, у култури.

Господине Милоје, ваша књига *Речник Драјачева*, како сам могла да видим на сајту Српске академије наука и уметности, биће објављена под патронатом ове институције. Пошто код Весне увек ексклузивности прво дођу и ова ексклузивна информација ће се чути управо овде и то овог 29. фебруара. *Речник Драјачева* настао је из једне занимљиве приче. Господине Милоје, да испричамо

38 <https://www.youtube.com/watch?v=oRzCATkGBDA>

гледаоцима Весне Пешић како је дошло до тог чудесног посла који се сада, како видим, ипак приводи крају. Ви сте мислили: то ћу ја успут, брзо, за час. Колико је трајао рад?

МС: Трајао је много. Али пре него што одговорим, замолићу Весну да ме спасава. Од једног Светог Оца сам научио: *Боље ме сјали нећо ме ђохвали.*

БЂ: Ово није похвала него нека врста констатације, која је сада доживела једну уводну елаборацију. Кад гледаоци буду наш разговор саслушали у целини, они ће моћи да виде да сам апсолутно добро сагледала ваш животни пут, наравно, оно што сам констатовала. Јер кад би људи у Србији били попут вас, када би их било макар неколико, ми бисмо, као земља, били на оној линији немањићкој победа и успеха и не би било проблема.

Лице и наличје

МС: Али допустите ипак да кажем једну ствар. Свако лице има своје наличје. И друго, ја имам пуно биографа који вероватно са вама не би поделили мишљење. На пример, својевремено је митрополит Амфилохије, у једном писмену, нападајући рашко-призренске монахе, прекорео исте да су уточиште нашли код Милоја, Титовог комитетлије. Истина је, међутим, да ја заиста у својој младости јесам залутао у ту идеолошку страну. Међутим, када сам устао против те комунистичке аждаје, председник Централног комитета Савеза комуниста Србије био је Душан Чкребић. Неколико година после мог погибенија у Сава центру, када сам рекао да ће људи који управљају овом државом, ако наставе тим путем, да је сурвају у провалију, да ће нам се распасти економски и политички систем, да врховник тадашње полиције Стане Доланц лаже да не зна шта се догађа на Косову, онда су дошле анатеме и ја сам официјелно проглашен за непријатеља државе и партије.

БЂ: То је била огромна медијска хајка против вас.

МС: Тако је. Спасили су ме до правде ваше колеге које су...

БЂ: Нарочито Слободан Кљакић.

МС: И он, Петар Игња и многи други. Скоро да не постоје новине које нису писале о том случају и где се, између редова, видело очигледно да су људи навијали за мене. И зато нисам ухапшен, прошао сам само са етикетом. Али ово сам хтео да кажем: проћи ће неко време и том председнику Централног комитета ће Амфилохије Радовић закачити Орден Светог Саве. У једној од мојих књига објавио сам

ту фотографију где он качи Орден Светог Саве Душану Чкребићу. Ако буде Весна дозволила и ако нам време дозволи, вратио бих се на ту тему, да поручим мојим драгим саборцима за православље у Црној Гори да поведу рачуна да их не преваре вуци у јагњећој кожи.

Други мој биограф, врло интересантан, јесте Атанасије Јевтић. Он ће у својој номенклатури титула које ми је пришио рећи *йаѿријарх Милоје*, наравно у пејоративном смислу. Па ће онда рећи да је то *мејаломански добройвор*, па онда *до зла Боја*, *срамна йројалица*. Па ће рећи да је то *угбаш* који је *уйеравао йойовима йишйол* у леђа...

Трећи мој биограф ће, када дође са мношвом на једном принципијелном плану у сукоб, своје хвалоспеве о мојим књигама и језику тих књига претворити у констатације које имају 61 епитет, међу њима је и тај да сам ја *йолуѿисмен човек* и *да ачим срѿски језик*.

Интересантан мој биограф је и Велимир Илић, у време када је био министар. Он је за неких 80 секунди, колико су ми израчунали моји пријатељи, изговорио четрнаест невероватних етикета које је пришио уз мој лик. Између осталог је рекао да сам опасан тип који је направио једну велику групу људи која за мене ради цабе (мислећи на рашко-призренско монаштво).

Речник Драјачева

Што се тиче овога што сте поменули, тачно је то. Академик Слободан Реметић је најавио да ће Српска академија наука у свом дијалектолошком зборнику објавити *Речник Драјачева*.

Ваше питање је било колико на *Речнику Драјачева* радим. Последње четири и по године, тако рећи, не спавам

БЂ: Али, испричајте за наше гледаоце, што је веома занимљиво, како је почео тај посао за који сте ви мислили да ће бити блиц.

МС: Час посла, јесте. Када нешто не знате, онда се лако одлучите, а онда, ако имате мало образа, не смете да одустанете. Тако се догодило. Моја прва књига „Казивања“ изашла је 2005. и неким стицајем околности нашла се у рукама професора Драгољуба Петровића који је у то време, мислим, већ био пензионисан. Иначе, он је дугогодишњи професор Филозофског факултета у Новом Саду. Добио сам писмо од Драгољуба Петровића немајући појма ни ко је он, ни чиме се бави. У том писму је он много лепих речи рекао, на неких једанаест страна. Између осталог, казао је да ниједну књигу није више пута прочитао за својих 75 година, колико је тад имао, јер су му се необично допали језик, обичаји, морал драгачевског народа.

Проћи ће неко време и доћи ће до тога да се и упознамо захваљујући тим његовим писмима и онда смо постали и својеврсни пријатељи.

БЂ: Испричајте нам кад је дошао код вас и како сте га примили, а није се представио. Дошао је као тајанствени незнанац у ваш дом.

МС: Да, писао ми је више писама. Кад је изашло треће издање мојих „Казивања“, он ми напише: *Поводом првог издања написао сам вам писмо. Друго издање ме одушевило јер је било проширено. Код трећег издања све ме сјајно разочарало јер све из књиге избацили неке делове, што је недоушљиво.* И ја му онда одговорим, не знајући коме одговарам. Била је адреса на коверти, али се он није потписивао ни као професор, ни као доктор, него као Драгољуб Петровић из Новог Сада. Па ја кажем: *Знаш, ја сам се да ми књига не буде преобимна и зајо сам избацио неке делове.* А он сад, будући да је кроз књиге упознао моје претке, одговара: *То би било исто када би из проба ушао твој покојни дедо Радосав и одлучио да додје сјај на кућу, а пријом порушио приземље. Он себи тај луксуз не би дозволио. А ако је књига преошљрна, јосијој први шом, друји шом, трећи шом...* Помислим, Боже ме прости, да је то неки докон човек, али му, ипак, смерно одговорим: да сам веома почаствован тим његовим писмом и саветом и да ћу у следећем издању то исправити, што сам и учинио. Али сад ја из куртоазије кажем: *Ако вас јуи нанесе у Чачак, или кроз Чачак, биће ми задовољство да сврашиш да се уознамо.* Једног дана човек улази у некој ветровци, сед човек, с мањом брадицом. Помислио сам да је то неко од сељана који мојим сарадницима доносе зелениш, шаргарепу и слично...

БЂ: Али су вама и били такви људи јако привлачни, ви сте их увек позивали и тако су и настале те прве речи у речнику. Заправо, речи које сте користили у књигама.

Дрување са сјајинама

МС: Да. Запамтио сам доста тих ствари везаних за старије људе. Стицајем околности, пуно сам се дружио са старијим људима у раној младости као учитељ и био сам најмлађи одборник у бившој Југославији. Моји друари у одборничким клупама, у Драгачеву, били су људи који су имали 50, 60, 70 година и ја сам од њих просто упијао те речи. Моја мајка је била пуна тих изрека које су изникле из народа. Кад неко каже: *Ојей милиција долазила да ајси* тамо некога који је мало био склон крађи, она ће рећи: *Па ја, не може врана да исили јолуба, но врана врану, а јолуб јолуба*, јер су му и отац и дед били склони тим неким неморалним работама.

Елем, моји радници у КМН-у имали су обавезу кад нека стара бака или деда дође да нешто донесе од тих пољопривредних производа, ако сам ја ту да их обавезно пошаљу код мене. И ја с њима попијем кафу, неке приволим да заједно доручкујемо и онда их „вучем за језик”.

Скрожњак

Тако сам од једног старине са планине Вујан сазнао за реч *скрожњак*. И сад ја не смем директно да га питам, него наводим разговор еда би он објаснио значење. Тад сам први пут чуо, а онда сам после питао старије људе у Драгачеву и они су знали, али ја нисам до тад чуо за ту реч *скрожњак*. Тај старац је био каменорезац. Некада су се грађевине, обавезно цокла и сутерен, зидали од камена. И сад он каже: *Имало е људи кои су шћели да имаду лице и са сїољне и са унушарње сїране, шїо су два зида. Између њї се долми са сїш-ним каменом и са малшѣром, ал' ја никад нисам шћео да ѣравим њих два (зида) шћек шїако, неїо сам с месшїа на месшїо, исшїесао скрожњак. Исшїешем камен кол'ко су широка обадва зида и начиним лице вамо и онамо, скроз-наскроз. И зато што је скроз-наскроз, зато је скрожњак. Будући да су те баке и деде свраћале код мене, ја сам то упијао. Неке сам чак и снимао, па сам им после рекао да сам снимио тај разговор. Имам заиста дивну архиву тих веома вредних казивања. Тако сам помислио од професора доктора Драгољуба Петровића да је неки сељак који је донео неки зелениш, па су га моји послали. Ја: *Извол'ше, јесшїе ли за кафу...**

Подсшїицаји ѣрофесора Драїољуба

Међутим, мени се учини да је он мало префињенији него што је тај сеоски народ. И питам га: *Чиме се ви бавишїе?* Каже: *Не бавим се ничим, ја сам ѣензионер.* Рекох: *Чиме сшїе се бавили док нисшїе били ѣензионер?* Каже: *Просвешїом.* Ја онда помислим да је то неки учитељ из околине Чачка, у пензији. *У којој школи сшїе радили?* Сад ја очекујем да он каже у Катрзи, у неком тамо селу, Слатини... Каже: *Па ја сам у Новом Саду, на факулшїейу.* И мени се онда упали кликер да је то Драгољуб Петровић. И тако смо отпочели сарадњу, дружење, иако је он старији од мене. Међутим, захваљујући њему и његовом подстицању почео сам да пишем што више, тако да је неколико мојих књига настало захваљујући управо њему.

Кад сам написао књигу „Спомени, дужи од живота”, кажем: *Професоре, да ли бисте Ви хтели да напишете уговор за ову књигу?* Пошто је књижевник Милосав Славко Пешић написао предговор, он са задовољством то прихвати. И сад, читајући рукопис ове књиге, он каже: *Знаш шта, Милоје, мора да се прави речник.* А ја сам у овој књизи написао речник од хиљадак речи, али то је речник са објашњењима: *Грех би био не направити речник.* Ја сад мислим – како сам написао ових хиљаду речи, направити још хиљаду. Па кажем: *Није проблем, професоре. Ја ћу вама да додам још једног поглавља мојих књига.* Он је све своје књиге, укључујући и моје, поклонио, мислим, некој културној институцији у Горњем Милановцу. И ја му спремих свих мојих седамнаест књига и маркере и кажем: *Ви само додате и ја ћу их додати.* Пошто сам био незналица како се прави речник и које су то муке, било ми је лако да прихватим то. Професор, човек од 80 година, поново прочита све моје књиге за месечак дана, са све подвученим речима које обавезно треба да уђу у речник. И ја сад поделим мало ћеркама, мало зетовима, мало секретарицама, мало унуцима да ми напишу те речи, онда седнем, дам њихово тумачење и трљам руке: ево ја сам написао речник. Пошаљем то професору, а он каже: *Милоје, све оно што би твоја баба могла виђети, чути, за нешто се завршити, са неким се споречкају, некога похвалити или издигнути, све то мора да уђе у речник.* И ја почнем да риљам. И знате, увек овако у футроли од наочара имам по пет-шест ових папирића. Ево и данас сам неке речи записао. До те мере ме је преокупирао да сам сваки час записивао кад ми нешто падне на ум. Ако сам у возу, зовем секретарицу и кажем: *Молим те запиши ми једну реч.* Јер ако не запишете одмах, сутра не можете да се сетите. Испричао сам много тих речи. Тада сам дошао до 10.000 са њиховим тумачењима. А он мени каже: *Е, Милоје, прво, има још речи, не само оне које су архаичне јер из твоје књиге видим, кад ти поменеш реч глава, ти кажеш штамо у контекстима и боли глава, и прво ми глава, и од глава...* И заиста, о глави, ја ћу вам после прочитати, читава страница. Каже: *Мора и то. Пас је познато, то је књижевна реч, али ја из твојих књига видим да теби пас није само пас него и кер, и керица, и цукела, и самсара, и јајцара, и положара, и цевцара, и хри...* све то мора да уђе. И ја то потрпам. Кад сам мислио да је то све готово, каже професор мени: *Милоје, грех би био према народу и према твојим Драгачевцима да свака реч нема контекст.* Он каже контекст, а ја кажем пример. *И ти ће примери већ имати исписане у књигама.* Пошто ја куцам овим једним прстом, изашао сам, у међувремену, на 14.000 речи, и сад ме професор „обрадује” да треба да напишем 14.000 сложених реченица или кратких прича овим какипрстом. Знате

који је то напор, па то је страшно. Одустао бих ја, искрен да будем, али не смем јер пред собом видим ентузијазам старијег човека. То је такав напор да не могу да вам објасним. Ја се четири и по године нисам наспавао због тог речника. Он је на формату Б5, 739 страна, мало нешто фали до 14.500 речи, преко два милиона карактера.

Онда сам цео тај *Речник* ишчитао да би он и др Јелена Капустина, која је иначе сарадник Института за србски језик, на основу мојих аудио-записа које сам јој слао, вршила акцентовање. Читање је трајало данима. Ви не можете да читате 700 страна, држећи концентрацију да правилно прочитате, да дикција буде како ваља да би то Јелена акцентовала. А онда, кад је добио то од Јелене, где год је посумњао, професор мене преслишава. И кад посумња да ли сам то правилно рекао, онда сам се ја заинатио, у жељи да заиста то урадим својски, јер видим да то постаје озбиљна ствар коју ће људи користити у научне сврхе. Тако сам направио преко стотину сати интервјуа са бакама и старцима широм Драгачева, од Ариља па тамо до Брезовица. И онда сам те аудио-записе слао професору да ме провери. Сад је интересантно, што је Драгачево, у ствари, постало екавско подручје од кад су се увеле школе. Међутим, код старинског народа који ја памтим и код стараца данас има пуно јекавштине. Ја памтим кад је моја баба рекла: *Немој де гјеџе*. Није рекла: *Немој де, геџе*, него *немој де гјеџе*. *Поји гјеџе млјеко, кад одеш у бјели свјеџ, жељећеш ја*. Кад се та ствар привела крају, за то је сазнао академик Слободан Реметић.

Матица Српска је недавно професору Петровићу доделила плакету за његово животно дело јер је много књига урадио: језиком се човек бавио целог живота. И из те беседе академика Реметића ја видим да ће дијалектолошки зборник Српске академије наука да објави овај *Речник*, али они то објављују уз остале прилоге, то ће вероватно бити књижурина од хиљаду и кусур страна. А кад је то обелодањено и кад је изашло у средствима информисања, онда су се неки културни посленици мог родног Драгачева и неке институције заинтересовале и били би ради да издају и ово издање које сад припремам, које ће бити обликовано као речник и биће у тврдом повезу.

Е сад, шта је интересантно за тај речник? Поред тумачења сваке речи, потрудио сам се да, делимично узимајући оно што сам већ у својим књигама записао у потоњих петнаестак година, а делимично из сећања и из контаката са људима, прикажем комплетан живот Драгачеваца у минулом времену. Рецензенти су иначе доктор

Владимир Димитријевић, Љубица Наранчић и Гвозден Оташевић, дугогодишњи новинар „Политике“, који ми је у једном разговору рекао: *Ово не би требало да се зове речник, нећо би требало да се зове свезнадар Драїачева*. Наравно, није ме то воздигло у гордост, он је то рекао из следећих побуда: из тог речника ви можете видети које све боје тамо постоје: и граораста, виолетна и ова и она; можете видети како су се правила кад нису постојале бојаџијске радње, од којих материјала из природе, од којих кора дрвећа; можете видети како се изводе неки радови. Покушао сам да сачувам песме које сам чуо од копача, косача, рабаџија, преља, плетиља, везиља, чобаница...

Божови шаланџи

Шта се онда даље догодило? На промоцији књиге „Спомени, дужи од живота“ био је један мој земљак, врстан сликар, Божо Плазинић. Он је иначе био кандидат за дописног члана Српске академије наука и уметности. Он фантастично црта. И онда смо ми испред једне кафане у Чачку попили по кафу, он се одушевио том мојом књигом и ја му причам да правим речник: *Божо, ако би њи имао мало љубави за ове наше Драїачевце, да овековечимо неке ствари које више не моју да се виде. Ко зна сада од наше деце како изгледају требене, ко зна како изгледа шрлица, како изгледа дрљача, буца у којој се носила вода са извора, како изгледају шестџија, мошовило...* И онда он на салвети мени нацрта старинску лампу. Он је то нацртао за неколико секунди. И онда му кажем: *Ево њи, Божо, мој Речник*. Дам му рукопис и он мени за неколико дана донесе 120 цртежа који су ремек-дело. То је фантазија. Тако да ће *Речник* бити илустрован.

БЂ: Сад му вратите и кажите да мора сваки део од тог целог објекта да ослика посебно.

Зоричина доброџа

МС: Јавио се, потом, следећи заљубљеник у језик. Била је то Зорица Златић Ивковић, историчар уметности. И сад, кад ми имамо, на пример, слово Б, а на наредној страници следеће слово, па нам је ту остала празнина, онда је Зорица са драгачевских надгробних споменика одабрала флоралну орнаментику: голубови који стоје на грозду и тако даље. Тако да је то други украс овог *Речника*.

Неђови ѿрудодани

И трећи ентузијаста се појавио: Недељко Ковачевић. Он је велики пријатељ Љубомира Љубојевића, нашег шаховског велемајстора, који је био на промоцији моје књиге „Велечовек Цане” и тако сам се упознао и са Љубојевићем и са Неђом и постали смо велики пријатељи. Иначе, Неђо је био дугогодишњи директор Политикине штампарије. И онда он каже: *Ја ћу ѿу књију да ѿреломим*. Са каквом је само љубављу и ентузијазмом радио! Мислим да је потрошио сто надница да ту књигу преломи, јер је она у два ступца, па је требало укомпоновати све илустрације. Ако је Божо нацртао волујска кола, сада је Неђо обележио бројевима поједине делове: надјармица, руда, винт, срчаница, обртни јастук, обртни клин, ступац... па смо испод тога цртежа исписали легенду и када хоћемо да објаснимо шта је гобеља, онда се позовемо на ту и ту страну, на ту и ту слику, тако да са тих 120 Божових илустрација ми имамо илустровано, верујем, 300-400 појмова.

БЂ: Прави однос према речима, јер је у њима огромно богатство. Кажите ово, господине Милоје. Када тај *Речник* неко буде проучавао и читао, он ће моћи да реконструише старе занате.

МС: Па неке ствари ће моћи. Моћи ће доста тога да научи. Ако имамо времена могу навести неколико примера. Рецимо, како сам покушао да сачувам оно што сам чуо од чобана, чобаница, рабација кад певају у пољу, кад жању, кад терају стоку...

Кад ѿевају к’о да звезде броје

На пример, *ѿрњина* је врста дивљег плода изразито црне боје. То је објашњење. Професор је чак ставио и како се то каже на латинском. Шта ја кажем у контексту: *Јечи ѿоље кад наше ђевојке зајјевају: Моме Милу кућа до ѿланине, црне су му очи ко ѿрњине*.

Или рецимо, *криво*. Криво може бити нешто што је криво, а може *ѿи биѿи криво*, као прилог. У том примеру се каже: *Пјеваше Љеја*, она је покојна већ двадесет година, али ја је видим кад је била ђевојка. И ја кажем: *Пјеваше Љеја: Равно ѿоље, криво ми је на ѿе, ѿѿо мој драѿи оѿиде низа ѿе*.

Па рецимо, *звекеѿаѿи*. Пример за ту реч је: *Кој зна колко е сѿара она ѿесма ѿѿо вели: ...ил ћу биѿи у вајаѿу, дукаѿе низаѿи; дукаѿи ће звекеѿаѿи, ѿо звекеѿу ми дођи*. Иначе, за ову песму сам трагао за њеним коренима и сазнао да је старија од двеста година. Зове се „Где ћеш бити лепа Кејо”, па она каже: *Ил’ ћу биѿи у ђул-башѿи, босиљак саѿиѿи; босиљак ће мирисаѿи, ѿо мирису ми дођи*.

Или, на пример, *синуџи*. Једно од значења је севнути и онда: *Зайјеваше косачи, јечи цело село: Сини оком ћарава ћевојко, сини оком да ђалим цићару*. Замислите какав то крес мора бити да се њему упали цигара. У тој пустој жељи он у другој строфи вели: *Цићар мали неће да уђали*. А шта хоће да каже? Да она сине још једном.

Или рецимо *вез*. Имате *вез*, па имате *везак*, па каже: *Пјевуши Смиља у вајашу ону: Везиља везак везла, кончиће злајне сџлела, ниџ се из срца оџела*.

Или: *дуња*. Каже: *Зайјева Драјо: Садик јелу на ѓланини, ѓприсадиx јој жуџу дуњу, ал' се јела осушила, од мириса жуџе дуње*.

Или, рецимо, *луче*, од *миља*. *Луче* је девојка или момак, вољена особа: *Зайјеваше ѓласџиоци ону: Оџвор ѓрозор моје мило луче, да се Луле кроз ѓрозор увуче*.

У овим снимцима за акценцовање сам и певао неке од ових песама да остане траг.

Или, на пример, одлично се сећам, кад је баба љуљала мог млађег брата у оној бешици, једно је колевка кад је беба мала, а после се премести у бешику, односно креветац на љуљање: *Љуљала ѓа баба и ѓевуши му: Лула нана сина Радована, сѓавај сине док Сунце не сине, све док рујна зора не заруди, не смје нико џебе да ѓробуди*.

Кад комендијају ѓоцркаше од-смија

А има у тим примерима и шала. Тај њихов хумор је заиста чудесан. На пример: *манђије*. Манђије су неке чини или магије. Између осталог, из злобе је нека жена, склона тим неваљалуцима, хтела да напакости комшиници да јој краве слабије дају млеко или да јој се слабије сири или кајмачи. И примети то она, пожали се човеку да нешто са сиром и кајмаком није у реду у последње време. И посумњају они да то манђија та и та. Не могу да јој поменем име јер има потомке. И каже: *Манџала она вешџица неке манђије око крава ѓа ѓласно ѓоворила: Имам ноје сврачије, музем краве свачије. А Милош скочи с калкана с мачуѓом ѓа вели: А ја имам чичине, нећеш више ничије. Па е расѓали ѓо ѓузици*.

Или: *очкојеран*. Очкоперан је отресит, оштроуман дечак, а у овом случају је то био баш дечак. *Онај ѓлави, очкојерни дечак се ѓојримаче баби и ѓиџа е: Има ли, бако, Боѓа?* Јер они у школи учили да нема Бога, а видео он бабу ће се крсти. *А она њему вели: Вала, гјеше, и-нема кад си ѓо смео да ме ѓиџаш*.

Или на пример *ѵарокија* је парохија. У моме *Речнику* нема слова Х, али има Ѓ. Старински народ, ретко кад си могао да чујеш слово Х, јер хлеб је био љеб, плех је био плек... И каже: *Причају како е један ѵоѵ срушио иконосѵас, ѵа ѵа владика наѵрадио, ѵе му сва ѵри сина добила ѵарокије у ѵрадовима, ѵа сељаци на неком весељу наручили ѵесму за ѵоѵ ѵоѵа. Сад ѵевачица каже: Само за свешѵеника: Ђаволу би душу ѵродао.*

Реч *ѵоѵабайѵи* значи погазити. И каже: *Вели баба ђеду – кад једно од нас двоје, Симо, умре, ја ћу ѵи ѵоѵабайѵи и ѵобусењайѵи ѵроб на Побусани ѵонедјоник.*

Или, на пример, *ѵреѵушѵиѵи* значи уступити. Отац препушти старејство најстаријем сину или оном ко је најспособнији. Овај мој стриц Милорад каже мени: *Ја сам, вели, сину Владу ѵреѵушѵио све. Нек води рачуна о сеѵѵи, о жеѵѵи, о косидби, о вршидби, о даѵбинама и кое-чему, ја се само мено сѵарам о новчанику, да му не наѵуриѵи и ѵу бриѵу.*

Здоѵовор – ѵврђава

БЂ: А кажите нам, за увод у следећи део разговора, за реч која је чини ми се веома важна. То је реч *здоѵовориѵи*. То сте ви увели у свој пословни кодекс.

МС: Да, да. Здоговорити се значи договорити се. Шта је значео за старе србске домаћине здоговор? Ми на тим принципима послујемо у КМН-у са око 500 сеоских домаћинстава.

Да се здоговоримо. Шта то значи? На пример: Кад су се мој отац и они са којима је он пословао, са ковачом, са овим, са оним, нешто здоговорили то је било, какав Устав, какви бакрачи. Устав кад донесете или неки Закон, пола њих тражи рупу у Закону. А они кад се здоговоре, како је то објашњавао једна мој земљак који је давно умро: *Кад се човек нешѵо здоѵовори, ѵо ѵи је коно кад ћуѵријашом (а ћупријаш је велики ексер) ѵрокујеш брвно, ѵа доље ѵа закујеш за ѵреду, ѵа одоздо ѵодврнеш. Ту више нема вађења. То ти је тај њихов здоговор. Наравно, у сваком времену је било пробисвета, и оваквих и онаквих, али ја говорим о благочестивим људима.*

Много сам љут на неке филмације и на неке људе који овај народ приказују као крезаве, малоумне, шашаве и добијају неке награде по белом свету. Од кога је Никола Тесла постао, него од неписмене мајке. Или Пупин, беше ли назив његове књиге „Од пашњака до научењака”? Где је он порастао? Чувао тамо гуске...

Предање

У неколико наврата сам о томе говорио. Ја сам завршио разне школетине, Учитељску школу, и Педагошку академију, и Факултет политичких наука, и био ђак професора Лукића и Печуљића на постдипломским студијама на правима... Многе лепе ствари сам научио од мојих учитеља, од академика, али многе те ствари су биле сувишне или их је време демантовало. А оно што сам научио од мог ђеда, од бабе, од оца, мајке, то је остало за сва времена. И то је остало непроменљиво, вечно. Те поуке покушавам да преносем сад на моју децу, на унуче и, да се похвалим, на мог праунука, али њему још не могу, још је мали. Њему могу да певам „Лулу, лулу, лушке, бере деда крушке“. Али хоћу да кажем да су то трајне вредности, то је у ствари предање. Јер ми имамо писане трагове и имамо предање које се преносило са колена на колено.

Трагајући за заборављеним речима, дошао сам до сазнања докле се простирало некад Драгачево, те сам тако налетео на песму која се зове „Бан Милутин и Дука Херцеговац“ која говори о томе како је србски цар *Сїеване* позвао бана Милутина и рекао му: *Да ѿведеш шридесетї делија од швојеїа равної Драїачева* да иду у рат против Бугара. И онда Милутин оставља аманет љуби Иконији: *Да ми чуваш деветї виноїрада у Лозници и у Јежевици..., да ми чуваш седам воденица на Бјелици и на Моравици*. Замислите, песму је записао Вук Караџић 1845. године, а дотад се она преносила са колена на колено.

Е то предање смо ми слушали поред очева и ђедова, поред наших мајки и баба, кад оне увече на прелу преду, плету, нецају, хеклају, на комишању...

Школа мудросїи

Било је ту и шала и комендијања, али је много мудрости било. Из тих разговора проистичу тако снажне поуке. Имате, на пример, *їасишїе*. То је пашњак, место где се напаса стока. И каже сад: *Нисам шїео на њино їасишїе, ни на њино їоїишїе и зїїо ме нису мирисали, ал' не каем се боз шїоїа*. Дакле, и раније је бивало: ко је хтео да иде на јасле код властодржаца имао је привилегије. Али овај није *шїео*, не каје се, он је хтео: *у се и у своје кљусе*. Он је тако васпитавао своју ћецу.

Ја памтим ту науку од мог ђеда: *Дјеїше, у се и у свое кљусе*. Ово што се прича: *нама ће да їомоїне Евроїска унија* – обећање, лудом радовање. Ма он ће „помоћи“ ако може да нам скине са леђа. Ја сам

привредник, ситан, ситна риба у односу на ове озбиљне играче. Мени као привреднику има да одереш кожу, државо. И шта ћу ја! Моја држава, немам другу! Али онај човек, онај наш „пријатељ”, што нам је преко *Милосрдної анђела* гађао ћуприје, фабрике, убијао нам брата, тај „пријатељ” што нас је уништавао у Првом и Другом светском рату, сад тај пријатељ дође у земљу Србију и добије неколико хектара земље, трафо-станицу, путеве, чуда и 10.000-12.000 евра по запосленом раднику. И он дадне нашем раднику 200 евра плату.

Еј, људи, дајте мени, за мојих 140 радника, дајте ми по 10.000 евра па ћете виђети колико ћу млекара или месара, овога и онога, да направим. Знате шта њих занима? Профит! Оног тренутка кад им престанемо давати, они ће отићи. Колико смо пара дали у *Засѣаву аутомобиле*? Аутомобиле, по мом мишљењу, треба да праве сиромашни Јапанци, они то раде савршено на оном камену. Нама Бог дао овакву земљу. Да смо оно што смо згурали у *Засѣаву* ставили на ову земљу предивну коју смо претворили у пустиње, у трњаке, у врзињаке, *боље би нам кока љевала...*

Ми можемо у овој земљи да направимо чудо, само нам треба мало памети.

БЂ: Зато сте ви савршен пример за објашњење: треба свако да размисли којим путем би могао кренути.

Ви сте, пишући *Речника Драгачева*, направили изванредну документарну архиву ваших разговора са старим житељима Драгачева. Ја сам гледала разговор са вашом таштом која је тада имала 94 године. И то је, заправо, четворочасовни видео-запис из ког се види да је она рођена у једној од најимућнијих породица у том крају и која је представљала прави пример самоодрживог домаћинства.

Кад Србин није могао љројасѣи

МС: Зашто Србин није могао да пропадне? Зато што је његово домаћинство било држава у малом. Видео-запис са Надином мајком то показује. У та три-четири сата стали су цео њен живот и живот њене породице. Она је била тринаесто дете. Њен отац је био домаћин, сељак, учесник Солунског фронта, одакле се вратио као мајор и он се са својом браћом до гроба није поделио. Имали су рођака у фамилији који је у то време био „напредан”, отишао је са Пеком Дапчевићем и после рата био високо рангиран у правосуђу Србије. И он њима дојавио: *Пазиће, иде апарна реформа, љод хићно се љоделиће!*

– Не, не, нећемо да се делимо. Ми смо браћа, има да осћанемо у овој кући, на нашем оћњишћу до краја живоћа.

– ‘Оће да вам узму 50 хектара земље!

– Нек’ узму, нек’ узму! Ако им није досћа, нек узму и оних десет. Даће нама Бој.

И људи жртвују то. Хтели су да остану у заједници и остали су до краја. Бака прича како они седају за трпезу и чекају да дође старешина, њен отац. Деда је поживео 98 година, дочекао преко 100 потомака. Деда улази у собу, они сви устају и молитва се чита.

И онда она објашњава: *Имали смо 124 овце и сву њу вуну, девојке и жене из њој домаћинствa, у њоку зиме исћреду.* Сејали су по 50 ари конопље коју су, кад почупају, стављали у мочило и после трлили, па кад добију кучине, она преду. Поред свега тога имали су једног, како они кажу Ерцова, човека на Златибору, који им је сваке године продавао по сто килограма вуне. Куповали су и памук, за неке фине, свечане блузе девојкама. Све је то било извезено.

Имали су два пара волова и коња, ког деда недељом, кад иде у цркву, узјаше.

– Бако, јесће ли имали кокошке?

– Па имали смо кокошке, њо нисмо ни бројали. Било е љреко сћо. Али се одлично сећам једне љодине смо имали 87 ћурки.

Замислите домаћинство које има 87 ћурки и небројано кокошки, 120 оваца... Цео круг је био затворен. И ето, зашто нико није могао да нас истински пороби за сва ова столећа. Када је дошао комунистички систем, знали су где је Србин најјачи и по томе су ударили и у томе успели. Разбили су породицу, разбили село и нас нигде нема.

Божјим ѿромислом умесѿио еѿно-села роди се монашко село

На падинама Јелице, на оном лозничком потезу, подигао сам задужбину где су сада духовна деца владике Артемија. То је манастир Светог Николе, један озбиљан манастирски комплекс, иако Атанасије Јевтић ту моју цркву зове „дашчара“. Неће да каже брвнара, него дашчара.

Срби су у невољама подизали цркве-брвнаре. То је радио и Арсеније Чарнојевић кад је отишао у Сент Андреју, подигао је седам цркава-брвнара. Из тих разлога смо и ја и моји кумови у Ариљу направили намерно брвнаре-цркве. Моја „дашчара“ испод себе има два зидана спрата – једно је гостопримница, друго је монашка трпезарија.

Шта сам хтео да вам кажем? Првобитна идеја је била да направим тамо етно-село. Ја сам заљубљен у те старудије, између осталог и у стару српску архитектуру. Тамо сам поставио неких десетак објеката, брвнара, полубрвнара, млекара, вајата које сам куповао у окружењу.

Повеља цара Душана (1355)

Повеља краља Милутина (1303)

Критеријум је био да буду старији од сто година. Међутим, кад су се монаси владике Артемија нашли у невољи, одустао сам од те замисли и све то поклатио монаштву и још тамо направио цркву.

Али, шта је интересно?

Црква је освештана 2012. године и том приликом смо моја супруга и ја повељом предали све то светосавском народу преко нашег духовног оца, владике Артемија. После седам година, професор универзитета Милош Миња Радовановић пише сјајну књигу о архитектури чачанског краја од средњег века до данашњег дана и открије *Повељу* краља Милутина из 1303. године којим су лознички виногради дати манастиру Хиландару као метох. *Повељом* из 1355. године цар Душан потврди тај метох манастиру Хиландару и дода пола ловишта крај Мораве.

С временом, кроз векове, Хиландар доспе у кризу, те Турци, те Крсташи, и они у неким од тих кризних времена продају лозничке винограде које покупују моји Драгачевци који су са оне стране планине Јелице, јер Драгачево није подесно за виноград, а са ове стране планине су били изванредни виногради. То чувено јеличко вино се служило на краљевским трпезама.

Елем, прођу векови и ти виногради запусте и зарасту у багремове шикаре кроз које не може да се прође и ја покупујем та имања, искрчим их, с намером да правим то етно-село.

А онда, Божјим промислом то постане монашко село. Хвала Богу, сада тамо има преко тридесет монахиња које Богу молитву узносе свакодневно, сваки дан се служе свете литургије.

Дакле, ми смо уручили *Повељу* владике Артемију, а после седам година сазнали да су краљ Милутин, а потом и цар Душан, у своје време, пре седам векова, поклатили то имање манастиру Хиландару.

Гробља су чуваонице највећеї блаїа њод сводом небеским

БЂ: Мада ви о КМН-у говорите као једном предузећу, компанији која је мала, ситна у односу на ове мегакорпорације, то јесте изузетна компанија, јединствена, и сада ћемо се бавити тим аспектом вашег великог пословног успеха, јер се он базира на принципима које смо сада назначили. А да бисмо ову причу испричали, морамо да направимо пресек вашег живота. Кренућемо од ваше куће која је, као што је и породица ваше супруге Наде, била изузетно успешно предузеће. Тајна српских задруга се види из оба та случаја. Ви сте, радећи на *Речнику*, урадили цело једно чудо о коме ће, надам се, праве речи бити тек изречене – одужили сте се прецима обновом њихових споменика, поклањајући им тако огромну пажњу. Начин на који сте то све урадили има много везе са оним што сте описали у тим књигама, а то су управо породично предање, наслеђе и традиција Стевановића. Крените одакле хоћете, али волела бих да нам испричате и то како је ваш отац Жарко примио у кућу вашу супругу, своју снајку Наду.

МС: Кад сте поменули гробове наших предака, то је чуваоница највећег блага које постоји, прах наших отаца и праотаца, наших матера. То је камена књига наших предака. Један од мојих праћедова, Сретен, био је бездетан, па је свој део имања поклонио мом прадеди Милоју. То је Милоје уклесао у споменик. И каже се тамо да је он своје имање поклонио синовцу Милоју јер порода није имао, а овај му је из благодарности такав споменик направио да је то ремек-дело које је урадио један чувени каменорезац у том времену. Надживи сад тог деду Сретена његова супруга Роса, двадесет две године, и она је живела као краљица. Тај мој праћед, иако је имање било преписано на њега, подигне стрини још лепши и још већи споменик.

Шта још научите из те камене књиге предака?

Мом деди и баби, који су били неписмени (потписивали су се крстићем на документима која сам нашао), од десеторо деце, умре син Гвозден, који је био пошао у школу. И они захтевају од каменоресца да на бочној страни споменика нацрта књигу, као симбол да је он био ђак и у тој књизи пише: *Родимо се да мремо, а мремо да вечно ж.* Није могло да стане „живимо“. Каква је то наука! И кад ви то видите на споменику, кад то виде ваша деца, ту нема више шале. На ктиторском крсту, у каменом зиду око манастира где пише *задушбина Милоја и Наде Сїевановић*, уклесано је: *Родимо се да мремо, а мремо да вечно живимо.* Сад је могло да стане цело, „живимо“.

На спомену моје бабе Драгиње и ђеда Радосава, пошто је деда умро неколико година пре бабе, она, жена неписмена, казује каменоресцу, а он уклесује у камени спомен: *Ја ѿживех 63 леїа, ѿа се сеїих и оноїа свеїа. Још лаїано душом дишем и себи за животоїа сїомен ѿишем. Не ѿишем їа од радосїи већ од ѿуїе и жалосїи за своїим мужем Радосавом.*

На заједничком споменику уклесано је:

„Радосав М. Стевановић из Горачића, поживи часно 63. год. а као добар радник и економ давоје пример целој околини, учествовао је у рату од 1914-1919 г. умр о 30. XII 1954 год. Бог даму душу прости. Спомен му сподиге жена Драгиња и сама себи са синовима Светоликом и Милошом, снајом Јулом унуци Драго и Саво“.

„Драгиња жена пок. Радосава Стевановић из Горачића ја поживик 63 лета пасе сетик и оног света, још лако душом дишем а себи за живота спомен пишем непишем га од радости већ од туге и жалости за својим мужем. Доћиће дан и мом животу крај па ако заслужим душа ће у рај кад бог рече његово је прече. пож. 67 г. умрла 11. III 1959 г.“.

Доћи ће дан и мом живоју крај, ја ако заслужим, душа ће у рај. Ал шћо Бої рече, њејово је ѿрече.

Е, мрдни, сине мајчин. Сад кад дођеш пред ђедов гроб, и пред гроб дечака Гвоздена, и пред гроб бабе Драгиње, и пред гроб Сретенев, пробај да будеш непоштен, да неког превариш, да неком закинеш...

На томе се васпитавају генерације. Не васпитавају се на мобилним телефонима, не васпитавају се на лајковању, на овоме, на ономе.

Ми се налазимо у таквој ситуацији да смо запустили три светиње, три камена темељца. Ми се углавном прсимо да смо патриоте. Нисмо ми патриоте тиме што комендијамо и правимо циркус у Скупштини, нити смо патриоте тиме што се боримо да пљујемо оног другог да би се здомчали положаја. Патриотизам је љубав према свом роду, према свом народу, према отачеству, љубав према гробовима наших предака, према ономе где су они оставили свој зној. Ми смо то пустили да зарасте у врзину.

Да бисмо се спасли, а ја дубоко верујем да ћемо се спасити, треба да обновимо култ рада. Моје претке не памтим да су некад били докони, да су седели без везе.

Детал са Ружичића гробља: обновљено спомење Стевану, Петру, Радовану, Радосаву и новоподигнути белег у коме је уклесано родословље Стеваново

Друга ствар коју треба да сачувамо, то су језик наш и писмо. У згради Српске академије је књижара „Папирна крила”: ниједног слова ћирилице на вратима, изложима, све латиницом. Немам ја ништа притив латинице, али ми не треба да се поричемо, него да се потврђујемо. У *Завештању Немањином* каже Миле Медић: *Народ који љочне љубићи своје речи, љресџаје бићи народ. Знај добро да џе је неџриџаџељ љокорио у оној мери у којој је усџео да љоџури својих и да џи љоџре џвојих речи.* Па мора ли лечилиште за уво, грло и нос да буде оториноларингологија и то латиницом?

И трећа ствар, то је вера наша. Без Божје помоћи, ми можемо да се копрцамо колико год хоћемо. Сви они који су леђа Богу окренули, кроз историју, пропали су, све цивилизације, сва царства, све је то отишло у тандарију...

БЂ: Само нам скрените пажњу, упознајте наше гледаоце који то не знају, на који начин су функционисала домаћинства пре 100 година. Како је та традиција омогућила да задруге буду самоодрживе и да се у њима производи све? Јер то су биле праве радионице за производњу свега што је неопходно. Ништа се није куповало...

МС: Сем соли и гаса. Иначе су се користиле, пре лампи и фењера, лојанице. Истопи се лој кад се закоље овца или јуне. И шта се догађало? Људи су се прилагођавали Божјем промислу, они су у смирај дана намирили стоку, вечерали, плакнули ноге и отишли да спавају. И кад се појави први зрак изјутра, они су сви на својим пословима. И трудили су се да у сваком кораку чине добро, водили су рачуна и шта раде, и како раде, и шта говоре. Они су били узор својим потомцима. Син је од оца учио, од ђеда учио како треба да се ради, како треба да се понаша. Ми смо сада, нажалост, све то забаталили.

Женидба несвакидашња

А оно што сте ме питали како је било кад сам се ја оженио: одлучимо Нада и ја да се узмемо, дођемо ми једно вече на мопеду и кажем ја родитељима: *Ево, довео сам вам снају.* Мом оцу је било мило што сам ја њу изабрао, јер је он њу много волео, као своје дете, долазила је она код нас. Али му није било мило што сам испао, он је то говорио, *зелењаш*. Није онај што позајмљује паре под каматом, него зелењаш је онај који је зелен, који није још зрео, који не зна да размишља, да донесе трезвену одлуку. Јер ја нисам био одслужио војску, а Нада није довела до краја средњу школу. Ал' он то прогута.

Сазове комшилук да даје алвалавук, то се тако каже: да части што је добио снаху. Испекло се тамо прасе, мајка умесила гибаницу, колаче... Диже он здравицу: *Ејо, граје наше комшије и љријашељи, хвала вам шћо сће дошли да зајно љрославимо шћо нам се ова кућа обојашила за још једно чељаде*. Он је умео лепо да прича. Кад је завршио беседу, каже: *Здрав си, снајка!* А моја Нада каже: *Од Боја ти здравље, шаша!* То је њему било милије него ишта. Тада су већ младе почеле свекра да зову чика Јанко, чика Марко, али њему кад је рекла *шаша* он је био пресрећан. Усхићен тиме, он настави здравицу и каже: *Шша да ти кажем, дјејше? Добродошла. И да ти да Бој свако добро. Јојей је боље шћо си се за њеја удала но да си скочила у Мораву. Он ти је шакав сошвор, кад би се, не дај Боже, ушћојо, не би ја шребало шражиши низ-рјеку, нејо уз-рјеку*. Па онда дода: *Ма ћуши, да си скочила у Мораву можда би се некако и сјасла, ш њим ти сјаса нема*.

БЂ: Ви се нисте наљутили на те речи?

МС: Не, не, нисам, знао сам да се он шали, али у тој његовој шали било је доста истине. Он је проценио да сам ја мало... Зато је мене послао у школу, а оставио мог брата Сава који је много бољи од мене. Ко вели, нек иде овај да учи школу, а овај да остане да обдржи кућу.

Уљућени једни на друге

Ето тако, поштовало се то, неговало се то, људи су били упућени једни на друге. Ти си морао да пазиш да се не замериш са рођаком, са суседом. Зашто? Између осталог, и због тога што ако хоћеш да овршеш пшеницу треба ти 12 до 14 људи. Не можеш ти да се замериш комшији без ког не можеш лако да опстанеш. Ако ћеш да удариш брњушку крмачи или да почистиш вепра, не можеш сам, треба неко да ти помогне. Неговао се култ поштовања, једног коректног, домаћинског односа. Није било тог ништаклука. Још као деца ми смо то упијали. Из тога се изродио тај однос: ни мој брат и снаха, ни ја и моја супруга, ми не умијемо да будемо докони.

Једно здраво, бројно домаћинство имало је све што му треба и на тим узорима ми смо покушали да направимо КМН, па имамо радионице: месарску, пекарску, посластичарску, производњу готових јела... И у родној кући сам подигао једну млекару и подарио је сину мога брата која, за сада, одлично послује. Има тамо десетак, дванаест запослених људи, има преко 200 својих коопераната и они раде негде око 5.000 литара млека дневно правећи кајмак и сир, али

онако како су то радиле моја баба Драгиња и моја мајка Јула и зато се зове „Јулин млади кајмак“ и „Сир жарковац“ (по мом оцу). То је потпуно изворна производња, к’о у древна времена. Нема преваре.

БЂ: Ево да укратко испричамо како сте отворили КМН. Томе је претходио читав низ потврда оног што је ваш отац рекао вашој супрузи. Односно, да је тај пут узводно, пут којим ћете ви ићи.

МС: Па ето, десило се то у тим временима кад је дошло до ембарга и кад је економија земље почела да пуца. Онда сам одлучио да засучем рукаве и послушам оно што сам од ђеда научио: *У се и у своје кљусе*. Онда смо отворили једну малу радњицу од 16,5 квадрата.

Кад ће пројласе за непријатеља

БЂ: Пре тога проглашени сте за непријатеља државе и партије зато што сте рекли... Хајте да мало, у неколико реченица испричамо, чисто као фактографске податке.

МС: Ја сам у двадесетак и нешто минута, покушао најдобронамерније...

БЂ: То је било у Сава центру.

МС: У Сава Центру је била велика омладинска конференција на коју сам, пошто сам раније био омладински активиста, позван да присуствујем у својству госта. Ја никад говорим нисам писао, тако да је и овај био импровизиран, али он је изишао из срца. Прекинуо ме је председник СУБНОР-а Србије: *Је л’ њо ш’о њоворије ваш лични с’јав, или је њо с’јав вашеј Комиш’еј?* Да ме уплаши. Рекао сам: *То је мој лични с’јав. Комиш’еј нема везе с њим.*

Наставим даље, онда се јави Богдан Трифуновић, који је у то време био сила светска, и каже: *Ово није њакмичење у њљувању*. А ја сам изнео аргументе у жељи... Као кад бисте своју децу посаветовали: *Децо, немојте ићи, њамо је њојбао*. Као што бисте своју браћу посаветовали: *Немојте, кумим вас Бојом, одосмо у њандарију*. То је било чисто као суза, а подстакло ме је што је претходне вечери Стане Доланц, као министар унутрашњих послова, у *ТВ Дневнику*, на питање новинара рекао да се не осећа одговорним за стање на Косову, јер, забога, није био информисан. И шта се догоди? Богдан Трифуновић каже да сам ја слепац који не види, насупрот свесним социјалистичким самоуправним организованим снагама које имају сјајне политичко-безбедносне процене, а нашао се сад тамо неки Милоје да каже да ми идемо у пропаст.

Али, кад они то испричају, ја наставим даље да говорим у истом стилу и добијем аплаузе, а они звиждуке. Знао сам: готово је, то је крај.

Дуци Симоновић, наш кошаркаш, човек који је имао свој идентитет и који није био бескичмењак, устане и почне да ме брани. Сви други су ћутали. Ето, Дуци Симоновић је, заиста, био једини човек који је јавно тада стао уза ме. После тога је кренуло утврђивање моје одговорности и та фарса је трајала неких шест месеци. Ухапсили би они мене за тај вербални деликт, а био сам се већ с Надом договорио - ја сам свесно хтео да идем у затвор мислећи да ће то народу отворити очи. Ма какви. То је била илузија.

БЂ: Али, онда вас је, пошто сте остали без посла, примио један човек кога ви називате велечовек.

МС: Да. У целој тој ствари, када је ретко ко смео са мном да се пита, позове ме човек кога никад у животу нисам видео. Станимир Николић Цане је био шаховски велемајстор, геније, али није био професионалац у шаху. Он се уопште није бавио теоријом шаха и био је велики пријатељ са Љубомиром Љубојевићем, нашим велемајстором који живи у Шпанији. Рецимо, Фишер је неки Цанов потез високо оценио, у књизи о њему сам то објаснио. Сви су се одушевљавали њиме, човек је играо шах из главе, а не из теорије. И сад, он је то све читао по новинама и извео је неки закључак. Један дан мени звони телефон и он каже: *Ја сам ѿај и ѿај, да ли би дошао да се ујознамо?* Одем, и он каже: *Ево, мени ѿреба шеф КДС-а (корисници друштвених средстава, како се звао сектор привреде у ЈИК банци).* Рекох: *Знаће шѿа, ја нисам никад радио у банци.* Каже: *Све о ѿеби знам. То шѿо ѿреба да знаш, научићеш за седам дана. Мени ѿреба човек, а не чиновник.*

Тада је централа ЈИК банке била у Кнез Михаиловој, у згради где је сад Цептеров музеј, и Цане мене одведе у пословодство. Договор је био да се спроведе процедура око конкурса и ја почињем да радим једног понедељка. И позове мене мој директор Цане да попијемо кафу, утом улази секретарица и доноси оволики телекс. Пише: *Обусѿавиѿи избор шефа КДС-а.* Неко је окренуо, вероватно из Централног комитета, и рекао: *То не долази у обзир.* Он каже секретарици која је наглас прочитала текст: *Добро, осѿави ѿо у архиву и дај ми везу с Прицом.* Миодраг Прица је био генерални директор, односно председник пословодног одбора: *Е, Прица, види. Ја сам овој човека доводио код ѿебе, он је ѿочео да ради ѿре ѿола саѿа. Ја се никад са ѿудима нисам иѿрао. Ако мораш да ѿа оѿераш ѿи му дај оѿказ, али са ѿим оѿказом дај и мени оѿказ.* И спусти слушалицу. С обзиром

на то да је он био личност од интегритета, нису смели да га... Али после две или три године радили су му о глави, па је отишао у превремену пензију. За њим сам онда, ускоро, и ја отишао.

БЂ: Али ви одлазите под специфичним околностима које, такође, треба имати у виду. А то је...

МС: Да, да. Требало је да ја сад направим списак људи који ће остати без посла због такозваних економских тешкоћа у време ембарга и то заиста нисам себи могао да допустим, да ја сад тамо неку моју колегиницу и њену децу оставим без какве-такве корице хлеба. Ставим своје име на списак и одем.

У се и у своје кљусе

БЂ: Ви сте се прогласили технолошким вишком. Онда почиње КМН.

МС: Е онда почиње КМН на 16,5 квадрата.

БЂ: Испричајте укратко како је то и шта данас поседује КМН.

МС: Па ето. Ми смо ту радњицу направили па смо онда полако проширивали. После неколико година купили смо суседни локалчић, па касније доградили анекс, па после неку годину купили суседни стан, па затим неке подруме испод да направимо магацин и то је тако ишло.

Касније смо купили неку стару кућу у центру града и почели да радимо у једној од највећих соба. То је данас једна солидна фирмица. Онда су почели да долазе ови велики играчи, најпре у Хрватску. Кад сам отворио ту моју радњицу-пиљарицу, у Чачку је било око 800 самосталних трговинских радњи. То је било оно време кад су пукли ови велики системи, као и у Београду *Робне куће Београд, Вишњица...* Сећате се већ који су све трговински ланци постојали. Сви су попуцали, а онда су ови мали почели да отварају пиљарице. Пошто смо ми у тој дружини од седам-осам стотина људи мало предњачили, имали смо неке принципе: да не може бофл да уђе у радњу, да мора роба да буде најквалитетнија... Кад смо почели да запошљавамо раднике ми смо по цео дан били са њима, па смо онда изградили тај стил, тај однос према муштеријама.

Када сам предвидео да ће ти велики играчи, којима ми дајемо и трафо-станицу, и пут, и плац, да прогутају ове мале, то се касније и обистинило, онда смо ми почели да размишљамо, да правимо те радионице и да спремамо храну онако како су наше мајке и наше баке спремале за славу.

БЂ: И то је ваша супруга Нада испоштовала. И данас се то примењује, то је основ на коме почива КМН.

МС: Јесте. Чак смо преко неких дивних људи добили и две свеске краснописом исписане од стране шефа кухиње са двора Карађорђевића. И та свеска је распаднута, фотокопије смо направили и користимо. После су деца то и прекуцавала. Али то заиста имамо у својој архиви. Значи тамо, у тим нашим производима, нема сурогата, нема хемије, нема адитива... И то су људи, просто, препознали.

БЂ: Колико муштерија дневно прође кроз КМН у овом објекту у Београду?

МС: У Београду радимо са муштеријама девет сати. Наша циљна група су запослени људи. Они који су ту у окружењу могу изаћи да купе доручак и кад пођу кући да понесу деци ручак. Пошто нам радници раде у две смене, с тим што се у оном шпицу преклапају, ту услужимо негде отприлике 1.200 муштерија за неких 540 минута, што је теоријски максимум. Иначе, у целој фирми просечно око 4.000 људи услужимо дневно што, кад се помножи са бројем дана, пређе милион. И сад, ако се ви, са милион људи, потрудите да имате 999.999 задовољних, онда вам је то најбоља реклама. Иначе, по пословној политици наше фирме, рекламирање је забрањено. Нико није видео никад нашу рекламу. Реклама је наша муштерија. Кад он дође, ако му се свиђа, он ће доћи сутра. Оно што је он однео кад је правио славу или неку светковину у фирми или у породици, он то није појео сам. Ако је све било квалитетно, ето нових купаца.

Није смисао у њарама

Друго, циљ наше пословне политике није профит. Неко ће рећи: *овај је демајої*. Али нама заиста није циљ профит. Циљ нам је да се у нашу кућу улази с поштовањем, да они људи који тамо долазе знају да нема преваре, а мени је циљ да сва моја деца једу хлеб у зноју лица свога. Зато је разлика у цени код нас минимална, заиста. Мени неки моји пријатељи кажу: *Боље да џабе лежиш нејо да џабе радиш*. А ја кажем: *Пићање је да ли радим џабе*. Почели смо на 16,5 квадрата, а данас је ипак то нека фирма.

Друго, са најстаријом унуком Јаном, која је почела већ да ради кад је завршила факултет, ова што ми је родила праунука, нас седморо радимо у КМН-у за неку плату. Мало ли је?

Треће, захваљујући таквој пословној политици нико неће доћи тамо због мене, него ће доћи зато што му се свиђа оно што имамо да му понудимо. Између осталог, и због тога што ће он моћи да квалитетно руча или да понесе својима. То је, у ствари, разлог да ми имамо толико муштерија. А кад имаш толики број муштерија, онда си у позицији да ти све буде тазе. Јер онај пасуљ пребранац који ви видите тамо, случајно сам добио јуче податак да се у Београду 12 до 14 пута запецава пасуљ пребранац. Значи, он је *сѿар* непун сат.

БЂ: Култ рада. Ваша деца су од малена била гурнута у тај култ, што је такође изазвало, у оно време, велике прекоре ваших пријатеља.

МС: У, свашта су ми радили: *Ти ниси нормалан!* Један мој друг је затекао у радњи обе моје ћерке, а разлика међу њима је девет година, Катарина је била средњошколац, а Марија основац. Био је распуст, лето, врућина.. Тада се у моју канцеларију улазило кроз радњу. Он дође код мене и каже: *Баћо, знаш шѿа? Ти си сѿварно чудан човек, ѿреѿерујеш. Заѿекох ѿамо, Маја ѿоѿице радњу, а Каћа вуче неке ѿајбе, умесѿо да си ѿослао децу нејде на море.* Ја кажем: *Знаш шѿа? Ни у Свешѿом Писму, ни у Усѿаву не ѿише да деца морају да се ѿошаљу на море. Одвешћу ја њих и на море, али мора да зараде, мора да схваѿе да ѿо задовољсѿво мора да се одзноји.*

Џабе је само сир, али у мишоловци

Ја и моја супруга смо их, од малих ногу, научили да нема ништа яабе, што и данас тврдим. Какви да нам помогне Европска унија! Лажу! Џабе је само сир – али у мишоловци. Нема од тог посла ништа. Мораш у се и у своје кљусе.

Да вам испричам шта се десило пре неки дан са мојом најмлађом унуком која је трећи разред основне школе. Њени родитељи купили неку стару кућицу па је порушили и проширили двориште и са архитектом нацртали план како да оплемене и уреде тај простор. И деци се свидео тај пројекат. Мала Магдалена пита мајку, моју ћерку: *Мама, кад ће ѿо да се ѿрави?* Па каже: *Сине, морамо добро да зајнемо, да зарадимо, ѿа ћемо видеѿи кад будемо моѿли.* – *Е, мама, ја кад сам радила ѿрошлоѿ викенда, деда је рекао, и мени је секретарица дала ѿлаѿу.* Ја ћу, кад будем на расѿусѿу да радим цео расѿуѿсѿ, и замолићу деду да ме ѿусѿи да радим две смене да ѿо најравимо. Али, деда им не да да раде две смене. Не може, таква су правила.

Нема љеба без моџике

БЂ: Искуство које сте стекли, принципи на којим почива ваш живот могли би постати добра основа и, заправо, синоним за успех у овом послу којим се бавите, а то не обухвата само ове продајне објекте, него и један интелектуални рад првог реда. Огроман број књига сте објавили, постављали сте се у свим ситуацијама као човек са моралном вертикалом од које се не одступа. Шта бисте саветовали младим људима? Сав јавни простор испуњен је очекивањима да млади људи само гледају како да спакују кофере и немају уопште свест о томе шта би све могли да раде у Србији и колико је Србија важна и значајна. Чини ми се, не само за Србе и српски народ, то је један простор *catena mundi*, од изузетне важности.

МС: Знате како, најгоре је то што се сагубила та копча у школи и та копча се сагубила, нажалост, и у породици. Зато што су кроз деценије које су иза нас, у систему у коме смо живели, сагубљене те изворне, исконске вредности. И то је велики проблем. Кад ти чујеш бабу да каже *нема љеба без моџике*, то теби бруји у ушима.

И када су неки моји пријатељи трчали код Језда и код Дафине да тако зараде паре, ја сам једном мом пријатељу рекао: *Зар ти заиста мислиш да има љеба без моџике?* И он је, све што је имао, неке уштеђевине и нешто што је наследио до свог оца, спуцао код Језда, надајући се *љебу без моџике*.

То је једна ствар. Друга ствар коју млађарија треба да зна јесте да у сваком *безизлазу ѿосџоји излаз*. То смо научили од наших предака и од духовних отаца. Рецимо, у томе је нарочито био карактеристичан Свети авва Јустин Ћелијски: *У сваком безизлазу ѿосџоји излаз*.

Где је тај излаз?

У једном поштеном и упорном раду. Шта пише у Светом Писму? *Да ћемо јесџи љеб у зноју лица своја*, а не тако што ћемо седети, лајковати... У овој земљи постоје велике шансе и велики изазови да се успе. Зашто је лако успети? Зато што смо се обнєрадили. И ко сконта да треба да окрене *уз воду*, спашће се. Има једна прича, једног светог оца, како су сви пливали низ реку и уживали. Искрену се на леђа, мало рашире руке, матица их носи. А само је један пливао уз реку. Запиње из све снаге. Сви му се смеју. И шта се десило? Они што су се опили у уживању дошли су до водоскока и скрџумали се, пострадали. Смех је заменио – јаук; уживање – бол. А онај што је с напором хитао ка извору, спасио се.

Правила за усїех су їросїа

Не постоји, дакле, посао у коме се не може успети, ако само знамо неколико правила. Прво правило је: ради поштено. Ако радиш поштено Бог ће ти припомоћи. Ако радиш непоштено, ђаво ће кад-тад однети све. Друга ствар: морамо бити упорни. Могао бих написати роман колико сам саплитања преживео у послу. Почео сам као човек који носи жиг непријатеља државе и партије. Још увек, мислим, то живи у свести људи. Погледајте коментаре кад закачите ову емисију. Многи ће хвалити, а онда ћете чути: *То је удбаш*. Он ће преписати измишљотине Атанасија Јевтића: да сам ја удбаш, примиће лаж за истину. Знате шта, од Достојевског можемо научити да човек треба да има циљ. Идеш ка њему и не обраћаш пажњу на керове што лају поред пута. Ако обраћаш пажњу на њих и арчиш енергију гађајући их, никад нећеш стићи до циља.

БЂ: Да ли је требало време да се навикнете? Како је изгледало носити сраман жиг, етикете које се закаче: *неїријайїеља државе и їарїїје!*

МС: Имали смо преко 200 тенденциозних контрола. Али мени је то било на спасење. Знајући да ће то бити, трудио сам се да радим најсавесније, најопрезније што је могуће. И то је дало резултат, направили смо стил, навику. Драгачевци кажу: *Навика је једна мука, а одвика девет мука*. Створите систем размишљања, рада.

Не постоји посао који не може дати резултат ако радимо поштено, ако радимо упорно и ако смо спремни на жртву. Ако мислимо да се обогатимо преко ноћи, од тог посла нема ништа. На дуге стазе морамо знати свој циљ, ка њему ићи упорно и не може да омане. Ако радимо поштено, онда ће то бити добро, то ће бити квалитетно и то ће привући пажњу оних са којима сарађујемо.

БЂ: Ви имате у свом личном искуству потврду да је породица од изузетне важности, јер је ваша супруга увек била уз вас и подржавала вас, иако су то били увек путеви драматични и повезани с оваквим стварима као што су лепљење етикета и стварање велике омразе против вас.

Породица је сїожер

МС: Јесте. Мени је Бог учинио милост. У Нади заиста имам таквог друга који је био спреман на жртву. Све ово што сам ја преживео је ништа за њену жртву, коју је она преживела. Ја сам прво био

занесењак, идеалиста. Ви одете, одведете сто људи на радну акцију и трудите се да будете најбољи. Не зато што сте гребац, него просто то вам је стил живота. Као што се мој отац трудио да му њива буде најбоља, да му крава буде најбоља, да му јунац буде најбољи, нећу да пелверим, каже. *Или слави или одусти́ави* – то кажу моји учитељи из ране младости, моји преци. Ја сам то све тако радио. Кад сам радио у државним фирмама и на друштвеним пословима, трошио сам енергију исто као што сам је трошио после у својој фирми. Са истим тим ентузијазмом сам радио и то. Све то ова жена је требало да понесе, да обдржи кућу, да одржи породицу, да усмери децу. Ја одем месец дана на акцију, на пругу Београд–Бар, у Словенију, у Русију на међународну радну акцију, а она је бринула о кући и деци и бдила као квочка над пилићима. Притом је све време радила врло одговорне послове. Када је радила у књиговодству највеће у Драгачеву трговинске фирме, па јој две-три колегинице оду на боловање, она мора да стигне све. И она ради док је чистачица не истера, јер мора да закључа зграду. Онда она понесе ону чегртаљку, оне платне спискове и она чуда, и док не сване она то ради код куће. Деца су то видела.

Кад је Маја, млађа ћерка, била негде четврти-пети разред, онда је она нас двоје искритиковала са сузицама, говорећи како сви други родитељи иду у шетњу са својом децом, иду у паркић, а ви никад. И онда јој објаснимо неке ствари. Недавно ми је испричала да је доживела исте критике од своје средње ћерке и вели да се „одбранила” истим објашњењем које је некад добила од нас. Каже да је Миона разумела. Ето, то је. Породица је велики стожер и предуслов успеха. Ја не говорим о великим бизнисима и о великим бизнисменима, него, ако хоћете да нешто одзнојите, онда је велика ствар ако имате разумевања у породици и ако то породица прихвати.

Буђење народа у Црној Гори

БЂ: За крај овог нашег разговора, нешто што би волели да чујемо као ваше разјашњење, а то су ваши увиди око једне значајне ствари. То су догађаји у Црној Гори и светосавско буђење народа.

МС: Ја сам врло срећан што сам се још једном уверио, заиста, да у србском народу постоји она искра, оно што је Његош рекао: *Удар нађе искру у камену, без њеја би у кам очајала*. Србин има то чуло, он се не хвали позлаћеним неким дворанама или неким помпезним, са оргуљама, храмовима, катедралама. Он веру своју носи у срцу, он

веру своју носи приносећи воштаницу прецима о Задушницама. Он веру своју носи у славском колачу и славској свећи. То тиња у њему. И кад наиђе повољан ветар то тињање се распали у пламен. Ја сам тај пламен видео кад се упокојио патријарх Павле. Те стотине хиљада људи на сахрани патријарха Павла, којима нико није организовао превоз, нити им је спремио неку дневницу, нити им је спремио неки сендвич. Људи су дошли срцем. И то је била моја велика радост.

Владика Артемије је пострадао након што се патријарх Павле упокојио. Док је патријарх био жив нису смели да га дирају.

Сад ово што се догађа у Црној Гори, то је такође један велики пламен који је букнуо из срца људи који веру своју носе у срцу. И то ме заиста радује и охрабрује и верујем да ми у том погледу нећемо допустити да ови људи, који су се тренутно нашли на издајничком, екуменистичком, јеретичком путу, и који су запосели србску Патријаршију, који су се окитили папиним прстењем и папиним напрсним крстовима, који саслужују са јеретицима, који пале свеће по јеврејским синагогама, који... Знате, они зову папу „свети отац“, а ја сам имао част и задовољство, то сам у мојим књигама обелоданио, да упознам покојног Животија Ђорђевића, великог Србина који је написао много књига, међу којима и ону тротомну књигу „Сатирање српства“. Он је био велики пријатељ са покојном Смиљом Аврамов и он ми је приредио један сусрет с њом. Неколико сати смо у њеном стану на Славији разговарали и ја сам тада тражио благослов да објавим њен проналазак. Она је као експерт за међународно право и функционер у тим међународним институцијама имала приступ у све библиотеке света. Открила је тајни *Споразум* који су потписали папа, председник Сједињених Америчких Држава и канцелар Немачке. Тај тајни Споразум има 11 тачака и једна од њих гласи: *Тоштално уништићи љавославље*. Људи који знају да је папа одлучио да *тоштално уништи љавославље* њега зову „свети отац“, љубе му руке. Можете видети снимак, неке сам и ја качио са тих тајних састанака. И тајних и јавних у Ватикану.

Ми имамо једног дивног старца, Весна Пешић га зна, издаје његове књиге. То је академик Срба Живановић. Он и његова супруга су цео живот посветили трагању за истином, између осталог и о Јасеновцу. Он је, као енглески држављанин, изабран за председника међународне комисије за утврђивање истине о Јасеновцу. Кад укуцате на Гуглу *Грешни Милоје и академик Србољуб Живановић* видећете фантастичне ствари које сам од њега чуо у емисији коју сам направио с њим: 1.371 католички свештеник је учествовао у

зверствима над српским народом; 110.000 деце је пострадало у том јасеновачком логору и преко 700.000 људи. Он је објашњавао у тој емисији да је цела свадба пловила Савом и каже, кад се ти лешеви зауставе за неком ћупријом, да се у Београду осећао задах.

БЂ: То је и Пеђа Ристић причао.

МС: Тако је. Човек каже: *Закојајће, огнела је Сава мноџо џоџа, али закојајће јер џамо истџина још увек сџоји*. И због тога је морао да побегне из земље. Нико од мудрих кукавица, академика и професора, није смео у тој комисији 50-их година да учествује, него гурнули њега младог. И он написао истину. Морао је да склони главу, отишао је у Африку. Весна, је л' тако било?

ВП: Тако је.

МС: Ви имате те аргументе иза њега, остале су докази, књиге... И имате епископа, вајног, Србске православне цркве, па и Амфилохија Радовића, митрополита, који умањују те жртве, је л' тако? Па смо чули од једног од тих наших епископа да има осамдесетак хиљада жртава. Ја не кажем да ми треба да вадимо *око за око и зуб за зуб*, али не треба да се понижавамо. Ми морамо да сведочимо истину.

БЂ: И наше жртве морају имати право на статус жртве. То је наша основна обавеза. Од тога зависи наш биолошки опстанак. Могло би се поновити оно што никад није било кажњено, а то је да нас истребљују на све могуће начине.

Морам да вас разочарам

МС: Тако је. А што се тиче догађаја везаних за Црну Гору, дивна је потреба народа да подигне свој глас. Али, морам да вас сада мало разочарам, као што сам разочарао моје другове пре тридесет седам година, кад је већина људи мислила да су наше вође оне које нас воде у светлу будућност. Ја сам тада Доланца назвао лажовом, а 30 година касније изашла је књига у којој Јованка Броз сведочи да је Доланц био немачки шпијун.

Нама ће требати сад да прође 30 година да се потврди ово што ћу ја да вам кажем. Пре 50-ак година, значи 1970-тих година, Амфилохије Радовић је био на Светој Гори, у близини Светог старца Пајсија. О том старцу један професор са атинског универзитета написао двотомну књигу. Старац Пајсије је прозрео пре педесет година и рекао, и овај човек је то написао на 55. страни другог тома те књиге, да је Амфилохије *лукава змија*. А недавно смо видели текст

шта је говорио ондашњи митрополит црногорски, кад је Амфилохије постављен за епископа црногорског, прешавши из банатске епархије. Ја сам изнео сведочанство да је он примио од папе прстен.

Шта хоћу да кажем?

Било је разлога да митрополит стане на чело крсних ходова много пре него што му је дошла имовина у питање. Наша вера је настала у пустињама, у пећинама, у Витлејемској пећини, на Јордану, пећини Оче Наш, на Голготи. И како Свети Оци говоре, а и Свето Писмо то каже, она ће и завршити у пустињама и у катакомбама.

Пожељно је имати храмове, али је важније од тога имати веру.

Шта не знају Срби у Црној Гори?

Изгледа не знају ни Срби у Србији: Србска православна црква у Црној Гори не постоји! Ни *де факто*, ни *де јуре*. Чик нађите негде, на некој светињи, на неком манастиру, на некој цркви, на богословији или на сајту Митрополије црногорско-приморске реч 'српска'!

БЂ: Откад то не постоји?

МС: Од 2006. године. И сад, то Амфилохијево пријатељство и хвалисање, имате тамо видео-записе са овим папом, са оним папом... Плашим се да ће ова дивна побуда србског народа бити доведена у...

У Јеванђељу је записано да ће доћи вукови у јагњећој кожи да распуде стадо Христово. Мене је тога страх.

Митрополит је требало да сазове литије кад су укинули србски језик у Црној Гори.

Требало је да сазове литије кад су се одвојили од Србије, од своје браће.

Требало је да сазове литије кад су се учланили у НАТО, у ону Европу за коју је владика Николај рекао: *Не ћамо, Србине. Где ћеш ћамо?*

Требало је да сазове литије кад су увели санкције Русији. Ја сам, сада је већ то претпрошле године, био на стотој годишњици прославе, у Јекатеринбургу и у Гађиној Јами, од страдања Светог цара Николаја и његове породице. Свети цар Николај је ушао у Велики рат због Срба. Ви то знате, то су историјске чињенице. Монтенегрини уводе санкције Русији, митрополит не сазива литије.

Па ваљда је Његош знао зашто је Србин. Сад треба да дођу Мило и његови... Ако бих рекао драгачевски израз, он би био мало за ову емисију непримеран. Треба да дођу да објасне људима у Црној Гори да нису Срби и да не говоре србским језиком. Па онај човек написа

књигу „Огледало српско”. Онај човек посвети своје ремек-дело „Праху оца Србије”...

Било је много разлога када су духовни пастири морали да поведу стадо на литије и на побуну. Хвала Богу да је народ устао, то је заиста дивна ствар. Али се бојим да ће та енергија народа поново бити злоупотребљена. Ето, то је моје мишљење.

Дабоїда вам срећа ѿевала

БЂ: Да нам кажете једну здравицу за крај, из драгачевског краја, која носи у себи поуку за сва времена.

МС: Па сад, мало сте ме затекли, али знате шта је најбоља здравица? Најбољу здравицу коју је мој отац изговорио у ноћи када смо били код њега на обетини, то је она сеоска слава и кад су се сви гости разишли, и остали смо Нада, ја и Марија или Маја, како јој ми тепамо, и онда је, негде око поноћи, отац изашао пред капију да нас испрати и поздрављајући се с нама каже (још увек чујем те речи како одзвањају): *Дођиѿе јоїеѿ! Дабоїда вас срећа срећала, дабоїда исїраћала, дабоїда вам срећа ѿевала!*

И тако смо се растали.

Ујутру, још нисмо били устали, звонио је телефон и моја снајка у сузама, кроз јаук каже: *Умро ѿајо*. Мој отац је поранио, пре свих, у свитање, намирио краве, свиње, пуштио кокошке, потерао овце у пашњак и није стигао до пашњака.

Пао је. Није стигао да седне, пао је на колена јер је пред зору била мала кишица и онда смо видели да му је остао траг на коленима. Али нам је на неколико сати пред смрт оставио тај благослов.

Иначе, његову беседу, неколико дана пред смрт описао сам у мојим „Казивањима”. То је човек који је имао четири разреда основне школе, а ви видите да ту, у тој његовој беседи, има таквих мудрости које одишу соломонском филозофијом. Кад кажемо *Соломон* људи с правом говоре *їремудри Соломон*, јер заиста су универзалне његове речи у Светом Писму објављене. Ја, овако матор, често увече пред спавање, пошто сад и ми имамо ова модерна средства комуникације, не користим их за лајковање и шеровање, користим их што морам да разговарам с партнерима, али увече често, ја и супруга укуцамо... Сад постоје аудио-записи, па пустите „Приче Соломонове”, па онда се стварно истопите од лепоте тих речи и од поука које одатле извиру.

Винчанка

БЂ: Ево, Весна је краљица, винчанска принцеза...

МС: Весна, само да вам кажем. Ви правите једну овако прилично успешну каријеру на свим пољима, али највећи промашај сте направили овог 29. фебруара што сте мене позвали у своју емисију.

ВП: Не мислим тако као што си сад рекао. Ова емисија, 29. фебруара, дакле преступна, била је намерно намењена теби, јер ово није био обичан интервју, ово је била читава епопеја твог живота која многим људима може да послужи као пример свег оног традиционалног нашег знања које помало хлапи, које заборављамо, које стављамо негде под тепих, а заправо су то неке вечне вредности и нешто што апсолутно може да послужи и као модел за будућност. Према томе, Биљо, теби хвала, такође. Ти си била једна сјајна гошћа овде, која је заправо...

МС: Вукла Милоја за језик.

ВП: Вукла Милоја за језик да исприча све ово јер ти о њему много више знаш. Сигурна сам да ће они који, ових скоро два сата, буду гледали имати штошта да чују, да ће бити задовољни оним што је овде речено.

МС: А ја, Весна, ако могу само да додам. Мени је, заиста, велика част и задовољство да сам дошао у кућу на чијим вратима пише „Пешић и синови”. Ваш отац (проф Радивоје Пешић) један је од мојих узора као човек који се борио за истину. Друго, познанство с вама је повезано са мени веома драгим човеком, академиком Србом Живановићем из Лондона, који никада, кад дође у земљу, а дође отприлике два пута годишње, није пропустио да не сврати код мене и Наде накратко да мало попричамо. Веома сам се ожалостио пре неки дан кад смо се чули да има здравствених проблема.

С друге стране, почаствован сам што сам био ваш гост у друштву с Биљаном Ђоровић за коју сте рекли: краљица...

ВП: *Краљица србских инфорајника*, што она, уистину, јесте.

МС: Јесте. Ја сам учествовао у њеној емисији *Инфорајници*, у емисији *Силен*... Ми смо се упознали преко баке Косаре Гавриловић. Присуство овог младог доктора Ђорђа ми је посебна радост, с обзиром да је он човек будућности, човек који озбиљно ради свој посао и који сада спрема докторску дисертацију у Шведској. Надам се да ће наш драги доктор Ђорђе да се врати у ову земљу и да лечи овај народ јер Србија ће бити земља, кад се мало обожимо, у којој ће се

многи људи утркивати да докажу да су србског порекла. Ја сам у то уверен. Нама само треба да се обожимо и да станемо у заклон Господњи. Хвала вам, Весна.

БЂ: Ево, да не заборавимо и Метаноју, кад смо већ све поменули.

ВП: Наравно. Не би било ове емисије, као и свих других емисија протеклих година без мог духовног брата, Саше Метаноје, који све ово бележи за архиву и за нека далека поколења.

БЂ: Али који на свом сајту производи програм изузетно гледан и изванредан. И то је човек који у *Инфорайџу* постиже невероватне успехе. Заправо, увек је на лицу места, тамо где треба да буде и то ради на савршен начин.

ВП: Тако је. И не знам да ли знаш, ово је први YouTube канал са том фреквенцијом и намером да, заправо, буде као нека YouTube телевизија. Мени остаје да захвалим вама двома што сте данас били моји гости у издавачкој кући „Пешић и синови“, код јединог издавача прећутане историје, овде у срцу Београда, недалеко од ове најбоље хране – КМН-а.

Хвала вам још једном.

МС: Богу хвала, хвала вама и на позиву и на доброти вашој.

Биљана Ђоровић, Весна Пешић и Милоје Стевановић

Због чега су објављена два *Речника Драгачева*

Радио Београд 2, *Конџрајункџ* – путеви сазнања, изазови различитости, азбука антиглобализма, 18. 11. 2020.

Гости: проф др Драгољуб Петровић и Милоје Стевановић

Аутор и водитељ: Биљана Ђоровић³⁹

БЂ: Добро јутро, поштовани слушаоци. У данашњој емисији *Конџрајункџ* у прилици сте да чујете део полемике између проф. др Драгољуба Петровића, професора Филозофског факултета у Новом Саду, у пензији, и Милоја Стевановића који је одбио да његово име буде уписано на *Речнику Драгачева* који су објавили Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ у *Дијалектолошком зборнику*, па је исту књигу, са 207 појмова разлике, објавио у издању Библиотеке општине Лучани, образлажући то овим разлогом: „Јер не шћадиаг и не могадијаг да померам старе међе које поставише оци моји.”

У *Речнику Драгачева*, на 735 страница обрађено је преко 14.000 појмова. Граматичку обраду и акцендовање, на основу звучних записа у којима је Милоје Стевановић ишчитао речи и наведене примере које је написао, као и из разговора које је снимио с великим бројем старца и старица широм Драгачева, од Крстаца до Горњег Дубца, урадили су др Драгољуб Петровић, професор Филозофског факултета у Новом Саду, и др Јелена Капустина, научни сарадник Института за српски језик САНУ.

Проф. др Драгољуб Петровић један је од најугледнијих српских лингвиста и човек који даје велики научни допринос српској лингвистици, посебно дијалектологији, ономастици и словенској лингвогеографији. Аутор је великог броја књига, редактор *Речника бачких Буњеваца*, *Именослова бачких Буњеваца*, *Речника српских јовора Војводине*, члан је Међународне комисије за језичке контакте, Међународне комисије за општесловенски лингвистички атлас, Међународног редакционог колегијума, Дијалектолошког атласа под окриљем Међународног комитета слависта, члан Матице Српске, уредништва зборника Матице Српске за филологију и лингвистику из Новог Сада, Српског дијалектолошког

39 <https://www.rts.rs/page/radio/ci/story/28/radio-beograd-2/4154002/zbog-cega-su-objavljena-dva-recnika-dragaceva.html> PTC: Због чега су објављена два Речника Драгачева (rts.rs)

зборника из Београда, члан уредништва Прилога проучавању језика – Филозофски факултет Нови Сад.

Милоје Стевановић својим животом и радом показује се као непоколебив стуб у одбрани вере, традиције и језика. Један од најуспешнијих малих привредника у Србији, власник породичне компаније КМН, човек који је избачен из партијског комитета и искључен из цркве. Партија га је казнила због историјског говора одржаног 1983. године у Сава центру, а из цркве због тога што је на своје имање у Лозници код Чачка примио прогнане црноречке монахе. Аутор је 20-так књига, поменућемо неке: „Спомени, дужи од живота“, „Казивања“, „Родословље Стеваново“, „Не помичи старе међе“, а из штампе ускоро треба да се појави његова најновија књига која носи назив „Будибокснама“. На почетку ове полемике Милоје Стевановић ће говорити о историјату својих контаката са проф. др Драгољубом Петровићем, а ствари ће се потом саме водити у правцу објашњења због чега је дошло до објављивања два *Речника Драгачева*.

Ђедо је један од мојих учитеља и веома драгих њиховника

МС: Ђедо, како од миља зовем проф Драгољуба Петровића, је цео свој живот провео у борби за језик и, колико сам ја разумео, ђедо је схватио, кад су престали да нас уништавају померањем граница, кад су престали да нас уништавају отимањем територија, кад су престали да нас уништавају Голим отоцима, Забелама и тако даље, остало им је једно моћно оружје, кога се Срби нису сетили да је то потајно оружје уперено против њих, а то је да им униште језик. Ако уништите језик једном народу уништили сте тај народ. О томе су многи умни људи говорили. И ђедо је са својим сарадницима, са својим ученицима, прозreo ту замисао и цео живот водио борбу да се сачува то благо наших предака.

Ђедо и ја смо се упознали преко прве моје књиге, коју је он прочитао и написао ми писмо у коме ми је рекао да је, тад је имао 75 година, у свом животу највише пута прочитао ту књигу „Казивања“, јер је тамо срео одавно потиснуте речи. Тако је настало наше друговање. Многе умне ствари сам чуо од њега и сврстао га, у срцу и души, међу своје најдраже учитеље. Он је написао рецензију за моју књигу „Спомени, дужи од живота“. Тамо сам сачинио речник од

хиљадак речи, али то је само била реч уз додатно тумачење. Онда је он инсистирао да направимо *Речник Драгачева*.

ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ (у даљем тексту **ДП**): Ја нисам сигуран уопште да сам инсистирао, само сам рекао да би таквим увидом, какав он има у структуру драгачевскога говора, да би било добро, изузетно вредно, направити дијалекатски речник. Ја сам се у свом животу бавио истраживањем многих области српства. Почео сам са Босанском Крајином, продужио са Банијом и Кордуном, узгред, све време радио по Војводини, по Црној Гори, био укључен у неке послове по Србији. И ја сам иза себе оставио доста ученика. Некима нисам сметао да се дохвате и звања академика. Имам таквих троје. Ја кажем, они можда од мене нису много научили, али ја их уписујем у своје ђаке јер им нисам сметао да своје таленте развију.

МС: Један од тих академика ми је рекао: *Драгољуб је мој учитељ, али он није академик. Сметао му је језик*. Не српски језик него му је сметао језик због кога је, између осталог, био у затвору. У време оно, пре 35-36 година, због текста који је објавио у *Књижевним новинама*.

ДП: Данас су многи моји ђаци редовни професори, ванредни професори, научни саветници и тако даље. Био сам ментор у десетак таквих послова, члан комисије у двадесетак. Под мојом руком објављено је неколико десетина текстова у једном новосадском лингвистичком часопису, понегде и у другим. Бавио сам се највише дијалектима, народним говорима. Урадио сам овде један краћи речник Качера. Тамо сам провео двадесетак, тридесетак лета, бележио грађу. Одужио сам се и родном крају, написао сам речник својега говора, домаћега. Са једним сарадником...

БЂ: Како се зове тај говор?

ДП: Говор Куча, речник Куча.

МС: А ово овде је речник Качера.

ДП: А са једним својим учеником из мојих почетака, '64 и '65 године, направио сам и један кратак речник Спича – Сутоморе и околина.

БЂ: Слушате емисију *Контрајункт*, полемику између проф. др Драгољуба Петровића, професора Филозофског факултета у Новом Саду, иначе у пензији, и Милоја Стевановића. А тема је због чега су објављена два речника Драгачева. Само једна напомена. Надам се да вам је јасно да господин Милоје Стевановић, проф. др Драгољуба Петровића назива *Ђего*.

ДП: Радио сам Банију и Кордун, радио сам Змијање, радио Војводину, радио Црну Гору, радио Качер. И у Качеру сам намирисао неке особености овога простора. Нисам се пружао ни на Таково, нити мислио о Драгачеву, али кад сам завршио посао са Качером и кад сам дошао до те Милојеве књиге, схватио сам да би, заправо, било занимљиво видети шта ту још има од оних особености које сам приметио у Качеру. И, идући за тим импулсом, ја сам Милоју предложио да то раде, рачунајући заправо да би тај посао могла да ради нека његова сарадница. А онда се испоставило да она не може. Е па кад она не може, онда ко ће други, ако не предлагач. И тако смо кренули у тај посао.

И сад ћу ја морати њега овде да опањкавам. Ја не знам многе ствари, али понешто знам о томе како се праве дијалекатски речници. И научио сам понешто о томе шта је то лингвистичка географија, како се језичке појаве распоређују по разним областима и где нека реч живи, а где почиње друга, где почињу да се мешају и да се мењају значења. Једна реч овде значи једно, а та иста на оном другом месту значи већ нешто друго. Тако се мења језик. На тај начин су се састали Грци и Срби, односно Пелазги и Грци. Грци су чули нешто, па су то нешто примили, па је то постало грчко, а не зна се где се изгубило оно друго. И кад сам се упустио у то, идући за оним што сам од њега чуо и за оним што сам прочитао од других, схватио сам да је ово, заправо да је таква била и карта дијалекатскога простора. Драгачево је ијекавски простор. Он има обичај да каже да није. Често је говорио да се јекавизам, односно јекавски ликови још могу срести по селима. Па ми и радимо, описујемо лексику села и нама су извори његов ђед и његова баба, а не његови унуци. Јер он, рецимо, своје унуке није научио да им је ђед, него да им је деда. Нека каже да није. И шта се догодило?

МС: Мој ђед је био ђедо.

ДП: Ја сам неке његове записе, идући за оним што сам прочитао у другој књизи, што сам из његовога изговора чуо, ја сам тамо где стоји његово *је* или *е* то преправљао на *ије*. И он је то трпео подуго, а онда у једном тренутку рекао да ја фалсификујем његове записе. И онда је пукла тиква.

ДП: Проблем је у томе што Милоје не схвата да многе речи које он изговара без *и*, да смо ми глатко записали са *и*.

Како је од сиџнице исџала круџница

МС: Имамо тачно 207 таквих речи. И у предговору сам написао 207 или у поговору, небитно. Од 14.500 речи нигде се нисмо разишли, сем у тих 207. Наравно, оне се понављају у контекстима по више пута. Ако, рецимо, ја кажем *сјено*, а он напише *сијено*, е сад, то сјено се помиње више пута у разноразним примерима. Али, кад се све поброје, спорно је међу нама било 207 речи. И онда, после свих наших расправа, размењених писама, разговора, ђедо је предложио да ја вратим на оно како сам првобитно написао, али да он „те глупости неће да акцентује”. И тако је и урадио. Урадили смо речник, а тих 207 речи није било акцентовано. И академик Реметић, уредник дијалектолошких зборника у Српској академији наука, рече: *Не може да буде неакценџовано*. А онда сам ја рекао: *Знаџе шџа, акценџуџе, радиџе шџа љод знаџе, али ја не моџу џо да џоџџишем из џросџоџ разлоџа шџо бих ја осџавио моџим унуџима сведочансџво да су моџи џреџи џоворили онако како ја нисам уверен да су џоворили*.

ДП: И он је управо, да се на то надовежем, он је управо тиме потврдио да је сведочио оно што тврди да није. Јер, ми смо свуда тамо где сам ја проценио да је то „и” изгубљено то и записали. Ми смо записали љеска...

МС: Јесте, љеска, Љесковац, Љепосава.

ДП: Љепосаву остави, то није проблем, ни Љесковац, ни Љесковина, али је љеска проблем и ми смо то записали.

МС: Уживате ли, Биљана, како се свађамо?

БЂ: Нису неке свађе.

МС: Нису, нису. И он је и сам мени у једном писму написао да су то *безначајне сџрукџуралне сиџнице*. Безначајне, а кад су безначајне, што им придајемо значај рата.

ДП: Ти си им придао значај, ја нисам.

МС: Ко је кога исправљао, ђедо? Ако сам ја написао да је моја баба говорила тако, што сте ми то дирали?

ДП: Зато што ти ту ниси у праву. Ево, рецимо, јесмо ли записали *сеђи, сечем*?

МС: Вероватно да јесмо. А *сеђи*, јесте, *сеџира* јесте.

ДП: Сеџира, то није проблем.

МС: *Суџра, џросуџра*?

ДП: То није проблем. Проблем је *сечем*.

МС: Неће бити у Драгачеву *сијечем*.

ДП: Неће, нисам га ни записао, али сам записао *ѿоѿело*.

МС: *Поѿело* је *ѿоѿело*.

ДП: Посјело, расјече. Записао сам *ѿрењеѿи*.

МС: Ниси записао, ја сам записао, ти се ниси побунио.

ДП: Не, не, не, ја се против *ѿрењеѿи* нисам побунио. Ти си рекао *ѿрењеѿи* и ја прихватам.

*Шѿо уво не чује не ѿреба ѿа силом заѿисаѿи друкчије
или ѿиѿи ко шѿо је казано*

МС: Али, ђедо, знаш шта је проблем? Када мој рођак Живота, примивши акценат, пошто су Брезовице сада тамо на крају, до Краљева, од својих рођака по очевој линији из Пекчанице, каже *Неће овај коњ да вуче ни лек* мени то пара уши јер моји не кажу *ни лек*, него *ни-лјек*. А кад ђедо каже *ни лијек*, или кад ђедо каже *звијезда*, то ми исто тако пара уши као кад мој рођак каже: *Неће коњ да вуче ни лек*. У мојој перцепцији оно *и* не постоји. И ја сам то проверавао код неких фонетичких стручњака. И знате какве сам одговоре добијао од њих? Нешто од тога сам и навео у оном поговору. Написмено сам добио да се то људским ухом не може регистровати. Па шта ме се тиче шта се може или не може регистровати људским ухом, ако сам ја научио, а то нисам од Вука чуо, значи, чуо сам прво од моје учитељице Љубинке, а после тога сам видео да то није измислио Вук, него пре Вука, ти ћеш се сетити ко. Да пишеш као што говориш, а да читаш како је написано. Значи, кад моја баба каже: *Пи, дјеѿе, мљеко, да ѿа не желиш кад одеш у бјели свјеѿи*. Она није рекла: *Пи дијеѿе млијеко, бијели, свијеѿи*.

ДП: А је ли рекла *мљеко*?

МС: Она је рекла *мљеко*.

ДП: А што није рекла *мљеко* као што је рекла *љеска*?

МС: Е па, не могу да је питам.

ДП: Е па, не можеш. Зашто не *ни-љек*? Него је *ни-лјек*. Зашто?

МС: Па зато што она тако каже. Ја сам сведок како она каже, а не зато да објашњавам што је то тако.

ДП: Ама, ти мораш то објаснити. Не мораш ти, морам ја.

МС: Ти мораш. Ти објасни.

ДП: И ја објашњавам да је тамо сачувано...

МС: Али, молим вас. Да би била истина сачувана, ја сам прихватио, поштујући професоров ауторитет, да се мој *Речник* преправи на ијекавски, иако није ијекавски, уз један једини услов: да у предговору стоји једна једина реченица, доправде, на пола стране, где ја кажем да те речи које доље набрајам моји преци нису изговарали тако, па сам навео, на пример: *млијеко, бијело, сијено* и тако даље, него да су говорили *млјеко, бјело, сјено*...

ДП: У свакој од тих речи он изговара *и* то је његов проблем.

МС: Ја кажем *млјеко, сјено*, а ти пишеш *млијеко, сијено*...

ДП: Он ће рећи, постоји *двје*.

МС: *Њих двје носе двје-џри кове*. Ђедо, њих двије, ја тачно говорим онако како су они говорили.

ДП: То ти је исто само што то није акцентовано, а оно јесте.

МС: Она каже: *Иду њих двје и носе двје-џри кове, или двје-џри лубенице*.

ДП: Исто.

МС: И ја, онако како чујем, ја тако пишем. А ти кажеш да је исто.

Глуваћ и незналица

ДП: Ти си глув и ја ти то тврдим. Ти то не знаш.

МС: Ја прихватам да сам глув и незналица...⁴⁰

ДП: Прихвата да је незналица.

МС: Али знам боље од тебе, који никад ниси био у Драгачеву, како говоре Драгачевци.

Не би крив онај шџо ѓрге, но онај шџо чу

(драгачевска народна изрека)

ДП: Он је овом памећу уредио да ми, место једнога великога посла, направимо две велике глупости. Да он сам потпише речник који сам ја написао.⁴¹

⁴⁰ Ово би се могло лако доказати чињеницом да је поменути глуваћ певао у ужичком хору под диригентском палицом проф. Вукашина Шуманца и свирао виолину, као и да је дириговао хоровима и групама певача у време свог учитељевања.

⁴¹ Истине ради: све речи и све примере, осим 39 речи/примера које је, из Ђукановићевог рада преписао проф. Петровић, својом руком исписа, ишчита и сачини аудио-записе на

МС: То је био твој предлог. Како мислиш ти направио? То је био управо твој и Јеленин предлог, ја имам писмене доказе за то. Ваш предлог је био да ви објавите *Речник*, пошто ја нисам могао да потпишем неистину.

ДП: Ама, чекај. Не, немој ме прекидати. Ја сам на његовој грађи направио *Речник Драјачева*. Кад је он изишао из посла, ја сам се нашао, да не кажем где – на ледини. Како? Он може да каже да сам ја направио *Речник* који није његов, који није направљен на његовој грађи, а ја са друге стране могу да кажем да је он потписао *Речник* на својој грађи, али који сам ја урадио. У томе су проблеми. Тих 207 случајева, на шта се своди разлика? Да сам се ја о овоме договарао са твојим ђедом и твојим оцем, они би ми рекли – нека буде по твом. Ти ниси дозволио. И ми смо направили двоструку глупост.

*Кадија ѿе ѿужи, кадија ѿи суди*⁴²

МС: Није то глупост. Знаш што нисам дозволио? Оно што је написао мој отац својој сестри ти си ми преправио на оно што није написао – ја не могу то да прихватим. Оно што је мој чукун-ђед Милутин у *Темисућу* потписао, да је то *сијена*, *рјека*, није написао ни *сијена*, ни *ријека*. Не могу ја то (неистинито) сведочанство да оставим мом праунуку.

ДП: Пази, ти си кренуо да тврдиш, заправо, на основу докумената са споменика. А велиш, једну си једину реч нашао где пише не знам ни ја шта.

основу којих су проф. Петровић и Ј. Капустина извршили акцентовање и граматичку обраду – Милоје Стевановић. То је ваљда довољан разлог за *научну ѿврдњу* Професора: „... речник који сам ја направио”. Мало је чудновато да кад *Речник* није направио аутор речи и примера, да бар није казано: „Ја и Јелена Капустина смо направили речник”, како су се и потписали на издању САНУ на сопствени предлог. Чудновато је и то да, на пример, коректори или лектори сваке књиге не тврде да су они *направили књију на ѿишчевој грађи*. Детаљније о овој тврдњи в. стр. 1-14 и 854-858 другог издања *Речника Драјачева*, Гуча, 2021; ISBN 987-86-88197-57-1.

42 За науку, изгледа, нису важна усмена и писана сведочанства, тапије, надгробно спомење, књиге писаца из тог краја, песме које народ тамо пева, чак ни Његош, него су најважније дијалектолошке мапе које направи неко из кабинета. Ипак, има и другачијих мишљења: јекавски изговор, тј. једнословни изговор рефлекса јата, много је чешћи и географски распрострањенији него што се то обично мисли. Или: „Зато се не може сматрати поузданом Петровићева грађа са терена јер је он скоро увијек, под утицајем свог матерњег изговора, у наведеним примјерима чуо *сијено*, *дијејше*.” (Проф. др Радмило Маројевић, *Нови Рај* за *српски језик*, Београд, 2001, стр. 154.) Ово тим пре и више што цењени проф. Петровић никад у животу није крочио на терен Драгачева. Ни он, ни Јелена Капустина, ни академик Реметић, за разлику од г. Ђукановића који је у Драгачеву, по тврдњи проф. Петровића, провео читава два месеца.

МС: Само једна једина ијекавска (од много хиљада речи).

ДП: Онда ми не требају споменици. Дакле, споменике склони.

МС: Онда сам ти понудио 57 књига које су...

ДП: Не требају ми књиге.

МС: Али ти зато треба Ђукановић који се није попишао у Драгачеву трипут. Значи, ти нећеш да прихватиш 57 књига које ти нудим. Међу њима је проф. Девећ, који је 30 година са својим ђацима истраживао мелос Драгачева.

ДП: И писао књижевним језиком, углавном.

МС: И писао који певачи певају. И није тачно да је писао књижевним језиком, није тачно. Значи, *ђе је је, има је, али нема ниђе ије*. Ај' да пјевамо: *Тијера звијезда мијесеца*. Не може, него: *Тјера звјезда мјесеца*.

ДП: Немој ми песму.

МС: Па нећеш песму! Нећеш *Темисућ* (= тапија). Нећеш споменик! Нећеш оно што је написао на фотографији мој отац! Него хоћеш оно што сте ти и Реметић записали у дијалектолошким мапама.

ДП: Не, него оно што сам чуо од тебе и од твоје бабе.

МС: Е пази, од бабе ниси могао чути.

ДП: Јесам, према томе што си ми ти рекао.

МС: Добро, ђедо. Али ја сам то што је моја баба говорила написао у мојим књигама.

ДП: Ниси.

МС: Како нисам?

ДП: Ти сад не изговараш то што тврдиш.

МС: Па ти то тако чујеш зато што си Куч! И Реметић зато што је Босанац. И сад чух од тебе: и Ђукановић је човек из Босне! Откуд он зна како се говори у Драгачеву? Нашао неку пијану бабу и слуша шта она прича. Тамо има 30 речи које у Драгачеву не постоје, смем да потпишем.

ДП: Не смеш.

МС: Она, како се зове она грађевина, дубирог?

ДП: Не смеш ни то потписати.

МС: Које? Да не постоје речи?

ДП: Да. Шта се догодило са Вуком? Вук је, кад је правио свој речник, о томе сам писао у „Политици” пре 15-20 или месец дана, он је гледао, исписивао неке речи из неких докумената и није узео

ниједну коју пре тога није чуо, коју он не зна. А рецимо, догодило се да је неки велики, изузетни, руски лексикограф сам записао 80.000 речи.

МС: Толико ћемо и ја и ти, ако Бог да.

ДП: 80.000 које је он знао, а из туђих извора још 50.000 за које није чуо. Вук није хтео да упише ниједну коју није чуо. И ти ћеш сад да тврдиш да је оно што је записао Ђукановић, да то ниједна баба не зна.

МС: Ја тврдим да неке речи не постоје у Драгачеву.

БЂ: А зашто не пристанете на то да је могуће да је у праву господин Милоје, односно да Ђукановић није савршено урадио тај посао и да та дела могу да, једноставно, буду подложна новим информацијама, новим језичким информацијама.

МС: Знате шта је проблем? Ђедо, је л' се слажеш са мном? Испада по твојим тврдњама да јекавски не постоји, него постоји екавски и ијекавски. Јесам ли те добро разумео?

ДП: Ниси. Ниси ме разумео, ја кажем постоји...

МС: Кад сам те ја питао, рече ли Његош да су бело, било, бјело и бијело...

ДП: Ма, мани ме Његоша.

МС: Е, па тако си ми и онда рекао.

ДП: Немој, мани ме Његоша и немој ми цитирати Љубицу Наранчић и њену Лику. Немој ми Лику цитирати овде.

МС: То је доказ да постоји јекавски.

ДП: Ама, постоји, али не у Драгачеву.

МС: И да се твој учитељ Павле Илић сложио да постоји јекавски.

ДП: Ама, то није спорно. То постоји, то постоји у Босни, постоји тамо на западу, не постоји у Драгачеву.

МС: Постоји. Ја не говорим *лијејо*, него *лјејо*, е па ето.

ДП: Тебе слушам.

МС: А ја слушам моје Драгачевце.

БЂ: А зашто тих 207 речи није могло да буде забележено и у једној и у другој варијанти и да се каже да постоји разлика у 207 речи?

МС: Ја сам нудио и то да ђедо напише у предговору, да стане онако како сам ја записао и то би Реметић прихватио, а да он у предговору каже да Милоје као незналица, која се не разуме... Јесам ли тако рекао (и написао), ђедо?

БЂ: Зашто незналица?

МС: Као незналица, као човек који се не разуме у дијалектологију, лексику. Ја сам и на то пристао. Па сам пристао да поијекавимо, али само једна моја реченица да стоји, да се ја оградим за тих 207 речи. Јер, просто, ја треба да оставим сведочанство мојим потомцима. Ја *Речник* нисам писао да бих добио титулу, да бих добио место у Институту, или на некој катедри, ја сам га писао из пијетета према мојим прецима, да оставим благо које сам од њих чуо, јер сам схватио да кад умре моја генерација, то више нема ко да запише. И хвала професору што ме на то подстакао. А то што смо се ми споречкали око тих 207 капи у океану...

БЂ: Али није то сад само 207 капи, колико ја видим, постоје ту два проблема. Један је да ли је говор драгачевског краја потенцијално јекавица, што значи да мења дијалектолошке мапе, и због чега се те мапе не би мењале у складу са оним што је на терену потврђено? Ја не видим разлога да упорност господина Милоја, да покаже да су тако говорили његови преци, може било шта негативно да донесе науци о језику, него само позитивно.

ДП: Не може, не може да донесе ништа.

БЂ: А зашто ви не мењате дијалектолошке мапе у складу са подацима?

ДП: Не да нам он, јер он говори против онога о чему пише.

МС: Знате шта је проблем? Знате ко би то најбоље објаснио? Не могу да се сетим сад имена, у поговору сам га поменуо. Он је, такође, ијекавац, професор је на Факултету, мислим за језике, за књижевност, како ли се то већ зове (проф. др Радмило Маројевић, стр. 726 *Речника Драгачева* (прво издање) – оп. М. С). И он је рекао да је проблем са професором Драгољубом Петровићем у томе што је он задојен ијекавским дијалектом, у ствари, он друго ништа ни не чује. И то је разумљиво. Ја ништа то не спорим.

БЂ: А да ли постоји машина нека, која би могла...

МС: Постоји. Та машина је рекла да постоји *и* које уху људском није докучиво.

БЂ: Како је то машина рекла?

МС: И ја сам онда професору, и он се на мене наљутио, и рекао: *Професоре, їледам їу слику, кад сам био дїеїе, доњо ја їеду воде.. Тражио ми воде и ја му доњо воде.* Са једне стране врзине, он купи, шљиве пискавац у прошупљени бакрач, а са друге стране купи моја баба у неку кантину, и они разговарају. И ја кажем: *Нису имали*

комјјуџер да би се сјоразумели, да им комјјуџер каже да ли је млјеко или млијеко. Они су се споразумели и ја сам њих слушао. И пошто су они рекли млјеко, пошто су рекли гјеџе, ја сам тако писао. А професор каже да ја нисам рекао гјеџе, него да сам рекао дијеџе. Ствар је у томе што је он из Куча, где је његова баба говорила: О, дијеџе! А моја баба: Куд ћеш гјеџе? То је разлика.

ДП: То је исто. Он то не схвата.

МС: Њему исто, а мени није исто.

ДП: Ја слушам његову бабу на основу њега.

БЂ: Имате снимљено?

МС: Ма имам ја сто њих снимљених.

ДП: Сто шездесет три, мислим, да је снимка направио.

БЂ: Хоће ли се ти снимци наћи у Академији као сведочанство?

ДП: Не знам ја. Мене више не занима. Заправо, мени се посао огадио. Ја више о тим стварима...

МС: Али имаш, ђедо, да обрадиш још ове 2.000 речи, обећао си ми то.

ДП: Рекао сам, постајем склеротичан. Нећу се сетити да то треба да радимо.

БЂ: Како видите значај оваквих дијалектолошких речника, значај *Речника Драгачева* за очување језика и за српску културу?

ДП: Дијалекатски речници остају као сведочанства за историју језика, за историју народа и историју културе, уопште. Све ово, кад Милоје прође, у Драгачеву неће се знати, заборавиће се. Али то ће остати као споменик, запис о једном времену о коме се са народом догодио некакав драматични прелом, преокрет. Таквих речника Срби имају мало. Највише их има из Источне и Јужне Србије и то углавном захваљујући професору Реметићу. Он је тамо радио 25 година и тамо је покренуо истраживаче, највише аматере, и они су тамо урадили, ја сад не знам, немојте ме питати колико, али тамо вероватно постоји 20-30 таквих речника. Од Тимока па до Горње Пчиње, и овамо до Мораве. Толико речника нема ни у једном много већем кутку словенскога света. А оваквих речника ја сам направио 4-5. Срби углавном и немају више. Војводина је сад ту, по свему, јединствен изузетак. Од Вуковога речника, овај који смо радили био је први комплекснији речник једнога ијекавскога

говора. И то је оно што је Милоје набацио на то флеку. Могли смо то лепо објавити, да он није инсистирао на ономе што не разуме. А ја кажем, ово што он прича, не разликује се од онога што сам ја записао. Не разликује се! И кад он каже *ни-лјек*, и кад ја кажем *нилијек*, то је једно. Ти би рекао *ниљек* да је другчије. Као што би рекао *љеска*.

МС: Добро, добро. То су сад правила која сте ви записали и она која морате да браните. А ја у ствари интерпретирам оно што чујем, тако записујем.

ДП: Па ти не чујеш добро! Погрешно чујеш, погрешно изговараш.

БЂ: Чули сте део полемике између проф. др Драгољуба Петровића, професора Филозофског факултета у Новом Саду, у пензији, и Милоја Стевановића који је одбио да његово име буде уписано на *Речнику Драїачева* који су објавили Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ у *Дијалектолошком зборнику*, па је исту књигу са 207 појмова разлике објавио, у издању Библиотеке општине Лучани, будући да, како је рекао, *ја не шћадијаї и не моїадијаї да йомерам сїаре међе које йосїавише оци моји*.

Речник Драїачева је оно, међутим, што је изузетно драгоцено, ту је на 732 станице обрађено преко 14.000 појмова.

Музички уредник била је Каролина Живковић, организатор Божидар Љубишић, а тонска режија Миленко Мићановић. Ја сам Биљана Ђоровић и желим вам леп, пријатан и успешан дан.

Како упокојити будибокснама поредак

– рецензија књиге „Будибокснама” –

Ей, велим ти, кад би наши сѣари моли д-усѣану чудом би се чудили и крѣом крѣили кад би вићели како се ѣоносимо оним чеѣа би се свак, к'о има иоле ѣамеѣи, ѣосѣићо. Кад би вићели како су им унуци зинули, к'о овнови о Мијољдану, за коекаким будалеѣинама, како се не раздвајају од мобилниѣ ѣелефончина, како само буље у оне бучуке, ѣледајући и слушајући коекаке кокѣѣайлере и ѣине будалаѣѣине, лажи, неморал, брезбожје – заборављајући ѣоуке и аманеѣе ѣегова наѣије, разумеш ти мене ѣѣа кажем ја ѣебе.

(Одломак из књиге „Будибокснама”)

Милоје Стевановић је човек на кога би свако у Србији, а и планетарно, требало да се угледа. Његов живот и дело су светионик и путоказ за излаз из дистопијске садашњости света који је задесила *инѣѣрална несрећа*.⁴³ У својој најновијој књизи Стевановић то епохално стање света који је захватила интегрална несрећа, именује у наслову: „Будибокснама”, означавајући да је свет склизнуо у стање које је *врло чудно, наоѣако: ради све неѣѣо будибокснама...*⁴⁴

Основ за успостављање „будибокснама поретка” (какав је до сржи нови светски поредак) почива, како увиди Милоја Стевановића показују, на кварењу језика (који је темељ и основ бића).

Кварење и систематска и системска крађа србског језика одвијала се у равни „савршеног злочина”, са далекосежним последицама: „Та

43 Пол Вирилио (Paul Virilio), француски феноменолог који је у домену хуманистичких наука бриљантно феноменолошки декодирао апокалиптичне перспективе света, препознао је нашу савременост као остварење антиутопијских пројекција Џорџа Орвела (George Orwell) на свим нивоима 1984. (двосмисленост, тортура, телевизијска пропаганда, непрекидни рат, надзирање, новогovor, генетичка контрола, непријатељ дефинисан од стране државе, промене свести и понашања и контрола историје, док се реално исцрпљује у медијским репрезентацијама које се реализују у знаку пропаганде и ПР активности иманентним технолошки произведеној реалности) што, по Вирилиовим увидима, води „интегралној несрећи” какву човечанство никада није искусило: „Ове нове технологије покушавају да направе виртуелну реалност много снажнијом од стварне реалности, што је истинска несрећа. Човечанство никада није искусило тако велику несрећу.” Louise Wilson, „Paul Virilio: Cyberwar, God And Television”, *CTheory*, 1. 12. 1994, [Интернет] Доступно на: ctheory.net/ctheory_wp/cyberwar-god-and-television-interview-with-paul-virilio/.

44 Види: Милоје Стевановић, *Будибокснама*, Београд, 2020, стр. 19.

рјеч (*будибокснама*), коно и многе друге, сатарила (*се*) у поплави туђица којима нам сатиру и урнишу љепоречје нашије очева и мајки. Са тим помодарним новотаријама баталише се предивни обичаји, потрје се љепота језика рода нашега, искаља се образ и погазише закони чувања реда и поретка. У наше дане, на жалос и срамоту, ред замени беспоредак, језик рода нашег з-дана у-дан потире језик туђина, илити душмана нашије, а образ се код многије сроза у безобраз.”⁴⁵ Дакле, како је то увидео Милоје Стевановић, језик је интринсично повезан са обичајима, моралом и правним поретком.

А како се будибокснама поредак реализује у Србији? Фантомским процесима који доводе до промене понашања, ставова, уверења (промене свести) и новим формама контроле историје, док се реално исцрпљује у медијским репрезентацијама које се реализују у домену црне пропаганде у синхронизацији деловања „научних” посленика, тајних агената утицаја, директора војних комуникација (НАТО историчари) и спин доктора. Први корак – кварење језика – спроводе више од пола века експерти у чију се експертизу не сме сумњати, поготово ако је спроводе припадници народа – једног коме је све дозвољено (будући да су освојили право на законску забрану било какве критичке анализе њиховог деловања) – и другог коме су сва средства дозвољена у уништавању Срба, па и да поубијају више од пола милиона Срба током Другог светског рата. Један од припадника ове повлашћене антисрбске армије, Иван Клајн, „упорно обучава (‘едукује’) српску ‘лаичку публику’ како да најлакше заборави свој сопствени језик и своје ријечи, а прими туђе”, како је то закључио Миле Медих у књизи *Обмане и заблуде браниоцеља сћраних ријечи*⁴⁶, кога Милоје цитира у првом одељку књиге *Будибокснама (О насловљу)*”, уз објашњење да је Клајн „по оцу хрватско-јеврејског порекла, па ваљда е зато он и треба д-учи србску омладину језику њиније ђедова, коно што е ваљадар требала немачка историска школа да нас учи историји рода нашега”.⁴⁷ Задатак ових експерата је, сматра Милоје, да се убије душа Србинова: „И још Медих цитира Клајна који се руга Србљима, бесрамно говорећи: ‘Нисам приметио да ико говори о мртвим данима, иако би то био сасвим погодан назив за оне сиве, тужне, неме, хладне празнике који у Србији испуњавају готово целу прву половину јануара.’ Е сад Срби погледните у свој календар па ћете виђети да су вам по Клајну ти ‘мртви, сиви, тужни,

45 Исто, стр. 5-6.

46 Миле Медих, *Обмане и заблуде браниоцеља сћраних ријечи*, Рума, 2004, стр. 42-61.

47 Милоје Стевановић, *Будибокснама*, Београд, 2020, стр. 6-7.

неми, хладни дани': Св Данило Други Српски; Св. Анастасија; Св. Наум Охридски; Бадњи дан; Рождество Христа Бога; Сабор Богородичин; Св. Стефан; Св. Василије. Ваљда ће вам сад, браћо Срби и сестре Србкиње, бити јасно што Клајнов сународник др Кон не да да Срби иду на Литурђије уочи и на Васкрс, што не могу д-иду у цркве, да се причешћују... о чему је прозборио један драгачевски старац без школе (в. у наставку). Зар је чудо да о језику, вери, историји Срба, прозборе коју и Срби? Није ли вакат дошо да Срби о Србима почну истиновати? И да типове попут др Клајна, др Кона и њима сличне пошљу на оно место из кога су изишли кад су угледнули бели свет, а своју судбину и судбину свое ћеце, уз Божју помоћ, узму у своје руке? Или ће и даље пристајати да иг воде Брозовићи, Брнабићи и њима подобни који би да утру србски језик, обичаје, морал, образ? Да убију душу Србинову?"⁴⁸

У будибокснама поретку са речи се одмах прелази на дела. Будибокснама је савршена формула за означавање геноцидног новог светског поретка који у најновијој фази п(л)андемије уводи свет у „нову нормалност” планетарног *high tech* – дигиталног и софтверски усавршеног електронског концентрационог логора за елиминацију више од деведесет посто људи на планети, применом биотехнолошког оружја. Будибокснама поредак може, како видимо, да неометано уведе човечанство у фазу његовог тоталног уништења, због тога што је током протеклих тридесетак година нормализовао ненормално кроз верски, културни, сексуални, демографски и техноинжењеринг, док се трансформација и нестајање људске онтологије одиграла у троуглу рат, технологија, наука крајности и екстремизма (био и техноинжењеринг), у условима у којима је виртуелна преузела примат над истинском реалношћу.

Геноцидни Запад и његови скривени и видљиви центри моћи у епифанији зла, у савезу са оцем лажи, одавно су у свет увели принцип свемоћи идола и тријумф представе и модела репрезентације, при чему је улог био Бог, након чега је отпочео нови циклус, у коме је улог природа и сам човек, систематски водећи до нарушавања истине и морала. Сва западна вера приступила је организовању подухвата репрезентације, производњи видљиве и разумљиве стварности и тако је отпочео рад на организацији будибокснама поретка у коме нас потпуна доминација фабрикације реалности и спектакуларних лажи оставља без времена, исијавајући радијантност тоталитаризма.

48 Исто, стр. 7-8.

Срби су у том процесу виђени као највећа препрека и због тога рат будибокснама поретка против Срба траје непрекидно, док последња фаза, у форми изузетно агресивног, тоталног рата, улази у четврту деценију (1990-2020). Милоје Стевановић разлоге за рат против Срба и узроке за спровођење геноцида над нашим народом види у утемељењу Срба у православљу, светосављу, косовском завету, као и моралу у чијем је темељу ОБРАЗ. Успех тоталитарног, еугеничког и геноцидног будибокснама поретка, заправо једино и зависи од успешног уклањања моралног (божанског поретка), у чијем је средишту појам „образа” као централне моралне категорије.

Како је то убедљиво показала Хана Арент у студији „Извори тоталитаризма”⁴⁹, тоталитарни систем почива на систематском, организованом покушају да се људска бића учине сувишним, да се искорене појам и реалност бивања људским бићем. Теолошким језиком говорећи, „то је дрзак покушај уништавања Божје креације и преображавања људи у изопачене животиње”.⁵⁰ Циљ тоталитаризма је да се збрише човечност људи. Концентрациони логори и логори смрти служили су, сматра Хана Арент, као лабораторије у којима се доказује основно уверење тоталитаризма – да је све могуће. Иако су те лабораторије коришћене за најразличитије експерименте (укључујући медицинске, чији су ужаси до детаља забележени на суђењима лекарима Трећег Рајха), ови експерименти су од мањег значаја. Прави циљ тоталне доминације је претварање сваког примерка људске врсте у скуп непроменљивих, идентичних реакција, који се може произвољно заменити било којим другим. Најважнији задатак – учинити људе сувишним, како показују увиди Хане Арент, основна је карактеристика тоталитарних система, а уништење савести, убијање моралне личности, најважнији корак у успостављању система у коме је све могуће. Индивидуалност човека, као јединствене одлике људске личности, веома је тешко уништити, зато што суштински зависи од природе и сила које је немогуће контролисати вољом. Но, након убијања моралне личности утире се лак пут нестанку различитости и индивидуалности: „Они који теже тоталној доминацији морају да униште сву спонтаност, коју ће само постојање индивидуалности увек

49 Хана Арент, *Извори тоталитаризма* (Београд, Феминистичка издавачка кућа, 1998), стр. 94.

50 Ричард Бернстин, *Оговорности филозофа* (Београд: Београдски круг, 2000), стр. 400.

генерисати, и да трагају за њом и у најприватнијој сфери, ма како неполитична и безазлена она изгледала.”⁵¹

Програм новог глобалног поретка свело је човека на скуп реакција, условних и научених рефlekса, човека који се лако може заменити другим човеком или технологијом, која се представља као супериорнија интелигенција, што је предуслов за реализацију неограничене моћи која је у природи тоталитарних режима.

И данас смо ту где јесмо. Нови глобални поредак (будибокснама поредак) више нам не нуди ништа осим болести и смрти, устоличавајући целовити систем супер-смисла који се заснива на импостирању промене (пандемија), при чему након прве прихваћене премисе, све тече логично и конзистентно, иако је реч о установљењу против-људске логике, уништењу људског рода и устројству света на основу планова о глобалној власти, устоличењу апсолутне моћи и контроли живота на земљи. Као у Орвеловом роману 1984. – институционализацијом новог говора и манипулацијом најдубљим страховима, супер-смисао (у нашем најновијем случају – пандемијски дискурс) обезбеђује успостављање нове структуре која покрива читав свет, поништавајући право људи на живот у свету који је под чврстом технолошком контролом, технолошком инспекцијом, тиранијом апсолутне превенције и медицинско-техничке безбедности, урођен у медијски матрикс. То је наш свет у коме је човечанство организовано по моделу карантина, у свету људи под маскама, човечанства претвореног у стадо које се по вољи може шприцати, чиповати и продавати у целини и у деловима, након што је остало без језика, вере и образа у свету обезбоженом и без образном.

Милоје Стевановић и рођив будибокснама и орејка

Милоје Стевановић је због говора, који је као секретар Општинског комитета СКЈ Лучани одржао на Конференцији Савеза социјалистичке омладине Србије у Сава центру 1983. године, партијски кажњен под оптужбом да је починио *непријатељско дело узнемиравања јавности*. Изопштен је из Српске православне цркве по изреци пресуде Великог црквеног суда СПЦ из априла 2011, у којој се наводи да је разлог изопштења тај што је на своје имање у Лозници код Чачка примио игумана и монахе манастира Црна Река, који су тада напустили Епархију рашко-призренску, из солидарности са

51 Хана Арент, *Извори тоталиитаризма*, оп. цит., стр. 463.

својим епископом Артемијем.⁵² Одбио је да његово име буде уписано на *Речнику Драгачева*⁵³ који су објавили Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ (у *Дијалектолошком зборнику*), па је исту књигу са 207 појмова разлике објавио у издању Библиотеке општине Лучани, „будући да не шћадијаг и не могадијаг да померам старе међе које поставише оци моји”.⁵⁴

Милоје Стевановић није пристао на обмане, лажи и симулакруме, на магле испарења које излазе из вештичјег казана у Шекспировом *Мајбеџу*, ма колика и каква била фаустовска понуда. Није подлегао цивилизацијским идеолошким, материјалистичким и технолошким култовима који су постали доминантни под влашћу самог ђавола који је одлучио да се покаже свету. Упркос неспорном и великом успеху на привредном пољу, никада није подлегао заводљивости зла које је до скоро нудило заборав у својим потрошачким, туристичким и технолошким рајевима, у којима није било места за Бога, већ је тај успех ставио у службу божанског закона, у славу свога завичаја, Србије и Срба. Пукотине егзистенције, руптуре у природним, верским и социјалним световима, које су проистекле из зла и које су постајале све веће током протеклих пола века, нашле су у Стевановићу, будући да је исконски утемељен у предачком искуству

52 Милоје Стевановић је своје село у Лозници на Јелици поклатио монаштву оданом рашчињеном владици Артемију љевићу и ту је сада манастир Св. Николе (женски), а недалеко одатле саградио је и испосницу Светог Пимена Великог. Клирици и верници који следе бившег епископа рашко-призренског, у Србији су за четири године подигли 25 цркава и катакомби. „Грешни Милоје избачен и из СК и из СПЦ”, [Интернет] Доступно на <https://facebookreporter.org/2014>. Узгред буди речено, данас Епархија рашко-призренска у егзилу, којом начелствује прогнани владица Артемије, има 45 катакомбних светиња у земљи и расејању у којима се „пропева она иста Богооткривена наука коју је Господ Христос предао својим Светим ученицима и апостолима, а која је до нас дошла преко Светих Отаца, Мученика и Исповедника неокрњена, неупрљана и неизмењена” (*Свети кнез Лазар*, бр. 37/38 (103/104), Београд, 2020. ISSN 0354–3927. стр. 79).

53 У *Речнику Драгачева* је на 735 страница обрађено преко 14.000 појмова. Граматичку обраду и акцентовање овог речника, на основу звучних записа у којима је Милоје Стевановић ишчитао речи и навео примере које је написао, као и из разговора које је снимио са великим бројем стараца и старица широм Драгачева, од Крстаца до Горњег Дупца, урадили су др Драгољуб Петровић, професор Филозофског факултета у Новом Саду у пензији, и др Јелена Капустина, научни сарадник Института за српски језик САНУ. Речник је илустровао сликар Божо Плазинић из Чачка.

54 „Требао је да га потпишемо заједно, али начин на који моји преци и ја говорисмо (а како говорисмо тако ја записих) није подударан са зацртаним дијалектолошким мапама и обичајем да САНУ своја издања већ 115 година објављује под својим условима *које ми не можемо да мењамо* – како ме обавестише несудђени коаутори. А будући да је не шћадијаг и не могадијаг да померам старе међе које поставише оци моји, то несудђени ми коаутори овај речник објавише без мене у Српском дијалектолошком зборнику, на чему им честитам и искрено захваљујем”. „Истовремено објављена два речника Драгачева”, *Политика*, 1. јун 2020, стр 13; [Интернет] Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/455236/Istovremeno-objavljena-dva-recnika-Dragaceva>

и моралу, свог неупоредивог хроничара, критичара и тумача. И природно је што се тај ђавоимани будибокснама свет и поредак понаша(о) према њему дубоко неправедно. Природно је и то што су неки из Стевановића џемата⁵⁵ подлегли дугорочном и далеко-сежном инжењерингу Срба⁵⁶ и његовој иконографији успеха, којој по правилу подлежу они којима је други утро пут, скоројевићима и незахвалницима. Једном од њих, свом синовцу, Милоје Стевановић ће написати упозорење: „Богатство које човек н-умије да носи је проклетство. О томе су камаре књига исписате. За почетак прочитај Јеванђељску причу о богаташу и убогом Лазару. И не дао ти Бог да будеш таки богаташ”, дајући му и јасне смернице шта треба да ради како би „наставио благочашће наше лозе и овенчо је славом, на понос и дику роду нашему”.⁵⁷ Та слава и оно што је на понос лозе Стевановића јесте поштовање и извршавање закона Божјег. А име је, како каже Милоје, важније него богатство. Највеће богатство је – образ. Када се једном укаља и испогани, све пропада.

И ова књига Милоја Стевановића представља путоказ, светионик и опомену. Она нам показује ко смо као народ били и како смо се изопачили. И она нам предочава путеве излаза:

„Можемо се обдржати ако се посветимо трима стварима;

Прво, ако вратимо култ рада који су имали наши преци. Бог нам је дао земљу која може да роди оно што скоро нигде не може, само треба да употребимо главу и помало леђа.

Друга ствар коју треба да сачувамо је језик наш. Предивно је Миле Медих у *Завештању Немањином* реко: *Знај да ће је нејријашељ ѿоробио и ѿкорио у оној мери у којој ѿи је ѿишурео својих и ѿишро ѿвојих речи. Народ који ѿуби своје речи, ѿресѿаје биѿи народ*. Видели сте у мојим књигама, трудим се да сачувам језик мојих предака.

55 Видети причу: „Не плачте за њм, сама то учини за живота” у књизи *Будибокснама* (стр. 158).

56 Далекосежно мрачне социјалистичке тоталитарне пропагандне формуле, чији је циљ био да измаме сељаке из села, прогласиле су сељаке за категорију коју је требало и у обичном говору увек пејоративно конотирати, тако да означава нешто ниско, достојно презира. Реч *сељак* коришћена је током титоистике диктатуре за оног кога је требало оцрнити; Косово, из кога је плански требало исељавати Србе, у исто време је, према сличном обрасцу представљано као неразвијена покрајна, а Срби који су живели на Косову и Метохији третирани су по истом кључу – увек са извесним презрењем. Исти образац примењен је после 5. октобра 2000. године на целу Србију, тако што се стих *Ово је Србија* из песме *Знаш ли одакле си сине* користио у форми црне пропаганде, са циљем да што већи број младих људи напусти Србију и препусти србску земљу демографском инжењерингу.

57 Милоје Стевановић, *Будибокснама*, Београд, 2020, стр. 174-175.

И трећа ствар која је темељ нашег опстанка, то је вера наша. Вера отаца наших. Без Бога нама ништа није могуће. Ако се у *Боја уздамо, у високом заклону сјојимо*. Док смо били свети народ, имали смо свете владаре и свете црквене великодостојнике. Када смо окренули леђа вери нашој, вери ђедова наших, од тада нам се догађа све то што нам се догађа.

Ето, ако те три вредности сачувамо, ми ћемо се обдржати и спасти!"⁵⁸

Милоје Стевановић нам целокупним својим делом и животом сведочи да је то могуће⁵⁹, јер зависи од самог појединца и његове унутрашње живе вере која омогућава да се човек оријентише у ситуацији када, у институционалном смислу, губимо државу и цркву, када нас читав систем наводи да одустанемо од достојанства, части и морала.

Слободна воља је прва и последња линија одбране против будибокснама поретка који нас је окружио са свих страна.

58 Исто, стр. 241-242.

59 О могућностима излаза сведочи и пример архимандрита Јована, коме је посвећен део књиге *Будибокснама*. Аримандрит Јован је из њему непознатих разлога, рашчињен и прогнан. Мирјанско име му је Велисав Сјеничић, рођен 1908. године; примио је манашки постриг у Жичи 1935. Монашки живот провео је у манастирима Светог Стефана у Лепенцу, Светих Јоакима и Ане у Стрмцу, Светих Врачева у Жареву. Савременик је Светог владике Николаја и три пута ходочастовао у Свету Земљу. Од 1963, након прогнања, живео је у подвигу, у јеличкој пећини.

Будибокснама

Емисија радио Београда 2, *Конџрајункџ* – путеви сазнања, изазови различитости, азбука антиглобализма, 29. 6. 2021.

Гости: књижевник Милосав Славко Пешић и Милоје Стевановић

Аутор и водитељ: Биљана Ђоровић⁶⁰

БЂ: Добро јутро, драги слушаоци. У данашњој емисији *Конџрајункџ* представљамо најновију књигу Милоја Стевановића „Будибокснама”. Стевановић је човек на кога би свако у Србији, а и планетарно требало да се угледа. Његов живот и дело су светионик и путоказ за излаз из дистопијске садашњости света који је задесила интегрална несрећа. У најновијој књизи Стевановић то епохално стање света именује у наслову „Будибокснама”, означавајући да је свет склизнуо у стање које је врло чудно, наопако, ради све нешто „будибокснама”. Основ за успостављање „будибокснама” поретка почива, како увиди Милоја Стевановића показују, на кварењу језика који је темељ и основ бића. Подсетићу вас да је Стевановић, због говора који је, као секретар Општинског комитета СКЈ Лучани одржао на конференцији Савеза социјалистичке омладине Србије у Сава центру 1983. године, партијски кажњен под оптужбом да је починио непријатељско дело узнемиравања јавности. Тада је изнео да социјалистичка Југославија, ако настави путем којим иде, неће дуго издржати нити оправдати поредак који је успостављен.

Изопштен је из Српске православне цркве по пресуди Великог црквеног суда СПЦ из априла 2011. Наводи се да је разлог изопштења тај што је на своје имање у Лозници код Чачка примио игумана и монахе манастира Црна река који су тада напустили и Епархију рашко-призренску из солидарности са својим епископом Артемијем.

И потом, одбио је да његово име буде уписано на *Речнику Драјачева*, који су објавили Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, па је исту књигу, са 207 појмова разлике, објавио у издању библиотеке општине Лучани: *Не шћадијах и не мојадијах да ѿмерам сћаре међе које ѿсћавише оци моји*.

Милоје Стевановић је аутор двадесетак књига, међу којима су и „Казивања”, „Чаша Обрадова”, „Не помичи старе међе”, „Ко продаје веру за вечеру”, „Родословље Стеваново”, „Сине мој, не пристај”, „Тајна

60 <https://www.youtube.com/watch?v=sCU7dZN7h7c>

Разговарамо данас о књизи „Будибокснама” са аутором Милојем Стевановићем и писцем поговора, књижевником Милосавом Славком Пешићем.

360

наших са Господом, а ми смо имали прилике да видимо наше црквене великодостојнике како васкршње празнике дочекују тако што служе литургије сами, без народа. Упркос тој забрани, манастир у коме сам био на Велики четвртак на мене је оставио снажан утисак. Тамо сам видео много људи који су се тог дана причестили и учествовали на Светој литургији, а међу њима је био један деда који се причестио заједно са својим праунуком који је тада имао два месеца. А међу њима је био један старина, Драгачевац, који каже: *Млоіо, дјеше, шувим. Само шіо ме воденица није мљела. Млоіо коешша се ѓреломаша ѓреко моји леђа, Боже сачувај и мајко Божја. Ал' ово шіо видим и чуем сагенаке, да ми је неко ѓричо да ће да се збуде, не би му сверово. Да сам умро кад ѓомрје моја суврс, ове јаде не би ни знао. Е, мој брајко, кад би наши сїари ѓоусїајали из їробова и виђели на шїа су они, шіо дођоше иза њиї, сасїели, ома би се шїамо врнули да не їлају очима своим ову бруку и срамошу.*

Образован је онај шіо имаге образ

И сада, у ствари, тај старац, који нема ниједан разред школе, у тој својој беседи коју сам чуо и забележио, показао је такво образовање пред којим би се могли постидети многи са академским титулама. А шта је образован човек? То је онај, што би рекао Свети владика Николај, који има образа. Дакле, ми смо, нажалост, загазили и живимо у једном зловремју у коме је образ сагубио цену. Некада, од наших ђедова смо учили да највеће богатство које човек у животу има стаје под шаку, а то је образ. И учили су нас да чувамо образ по сваку цену. Сада смо, међутим, дошли у ситуацију да је то на распродаји. Дакле, образ више нема никакву вредност.

Иза ове приче „Будибокснама”, пошто сте инсистирали на томе да покушам да укратко објасним шта је све у овој књизи, налази се један наслов који се зове „Короноверци у слици и речи”. И тамо нема ниједне речи, осим две реченице Иве Андрића. Налазе се само слике које саме говоре о томе колика је вера Србинова, ако ћемо Србина мерити по неким његовим духовним предводницима. Иво Андрић је рекао *...да је лице цвеш на биљци који се зове човек и да је човеково лице најјаче освешљени и најїривлачнији делић свеша*. Ове слике говоре како смо ми, нарочито би духовни пастири требали да знаду, одступили од онога што је записано у Првој књизи Мојсијевој, где се каже: *И сївори Бої човека ѓо обличју своме. Сївори їа*. Ми смо

боголика бића, а онда се десило да нам уместо образа сада видите крпу. Ја не могу да пристанем на то.

Иначе, књига има три дела, и све приче у тој књизи су, заиста, истините.

Бојоѿражци

У првом делу су приче о боготражцима, о људима који имају Бога у срцу свом, који имају страха Божјег. Премудри Соломон каже да је почетак мудрости страх Божји, а то значи да ја своје поступке самеравам са законом Господњим, да ли поштујем тај закон Господњи, који је садржан и у Декалогу који је Мојсије примио на Синају.

Прва прича је о оновремју, о образли времену, има наслов „Кад нађера орла зла година”, по изреци која се изнедрила у нашем народу: „Кад нађера орла зла година, он зимује међу кокошкама”. Реч је о сиромашном младићу кога је нужда натерала да украде једне гаће и који ће од прве плате купити поклоне и замолити опроштај од породице којој је украо.

Тако исто и друга прича, која се зове „Од оца је оставила сину”, говори о томе како отац није хтео да унесе мотку коју је морао да осече у државној шуми, јер је његова мотка, што држи снопове на колима, пукла, Али кад је дошао у близину свог имања, рекао је: *Сине, заусѿави волове, скидај моѿку.*

– *Шѿо, ѿаѿа, вође?*

– *Не можемо, нисмо је одзнојили, нисмо је одсѿekli на нашем имању и не можемо ѿамо да је унесемо.*

Тај син, који је ту науку научио, са том мотком коју је одрешио и положио тамо поред Живорадљеве трешње, напрема Станишине међе, тај наук се њему урезао у срце, у душу. И једног дана ће он, кад буде домаћин те куће, доћи у прилику да сви који су у каравану ишли, па су нахранили волове неком отавом која се налазила поред пута, није хтео шаку траве туђе да стави пред своје волове. Дакле, таква је то наука била: *Оно шѿо ниси одзнојио, не смеш ни ѿо коју цену унеѿи на своје имање.*

Трећа прича првог дела је о једном дивном старцу. Мени и мојој супрузи Бог је учинио милост, те смо имали срећу да га упознамо у последњој години његовог живота. То је један старац, ахимандрит, који је био протеран из манастира. Упокојио се пре двадесетпет-шест

година, а тридесет три године након прогнања на правди Бога, провео у подвигу.

БЂ: Избачен је из цркве?

МС: Он је избачен из цркве неправедно. Али, није роптао, он је тај крст свој прихватио и носио. Пошто је у детињству, на Јелици планини, близу врха који се зове Црна стена, видео пећину, он је по изгнању из цркве, дошао у ту пећину и тамо провео тридесет три године.

БЂ: Кажите, које године је избачен и разлоге због којих је избачен? Ви и ваша супруга сте чули за њега зато што је био познат по исцелитељским моћима.

МС: Код њега су долазили људи с мора, из Босне, из Војводине. Једино су му се се подсмевали његови земљаци. Звали су га *сѣроном*. То би било: астроном. Зато што гледа у небеса, односно зато што се моли Богу. Међутим, људи из далека су долазили и добијали духовне поуке и духовне лекове и многи су ту оздравили након његових молитви.

БЂ: Он је баш живео у пећини?

МС: Да, да. У мојој књизи имате фотографије његове пећине док је тамо живео, а има и фотографија двадесет четири године после његовог упокојења. Упокојио се поткрај 1996. Сазнавши за њега, нашли смо га у болници, извели га кад је мало прездравио и онда смо, сваке суботе, до његовог упокојења, одлазили код њега и чули те дивне поуке које сам у овој књизи и објавио.

БЂ: И читаоци могу да те аутентичне његове поуке нађу у књизи.

МС: Тако је. Е сад, било је ствари које је он причао, које су пророчке и због чега сам посумњао да је он, можда, прелешћен. Па смо онда, вративши се кући, трагали по светоотачкој литератури, по Јеванђељу, да нађемо основ за те његове тврдње.

Нишѣаци

МС: Други део књиге говори опет истините приче, али сада не о боготражцима, него о ништацима. У социјализму је срушен систем вредности који су наши преци генерацијама градили. Е сад, шта се десило? Срби су издржали све оно што су издржали, и под Турцима и у ратовима, захваљујући јаком сељаку, његовом газдинству, његовом домаћинству и слози која је владала у српској кући.

И шта се онда догодило?

Догодио се нови систем вредности. Знамо начин на који је он дошао и како је дошао, и онда су најчаснији људи, рецимо које ја знам, проглашени за кулаке и једва су сачували живу главу зато што су, у зноју лица свога, они и њихови преци, стварали имање годинама. Јер је на положаје да државом управља дошла, како би моји Драгачевци рекли, *јолојузија*, људи који нису ништа радили, стварали....

БЂ: И, како ви кажете, навраћали понекад у село у лакованим ципелама и представљали се као величине.

МС: Јесте. Сад је почело урушавање система вредности. Страх Божји, који су имали наши ђедови о којима се говори у претходним причама, сада је заменило нешто сасвим друго. На пример: у Божјим заповестима стоји: *Не чини ђрељубу, је л' тако?* А ми смо певали у војсци, то читава чета или вод пева: *Друже Тиџо, нешџо би џе џиџо. Да л' се смије жениџи са двије?* А друго Тито, каже, нама одговара: *Буди вредан џа ожени седам*. То је тај наглавачки суноврат једног система вредности.

БЂ: И увођење појам *сељак* као најпејоративније могуће одредбе.

МС: Кад прође педесет година и када тај систем не издржи пробу времена и пукне, сада су сеоска домаћинства, која су имала своје воћњаке, винограде, чаире, ливаде и тако даље, претворена у друштвену својину. Па су тако никле, после оног ПЗФ-а, пољо-привредна добра.

И сада долази нова ера. То што је од српских домаћина отето и претворено у друштвену својину, сада се приватизује и настаје нова отимачина, чини ми се још жешћа него она која се догодила онда. Кад су настали приватизација и транзиција, сви смо ми, углавном, ако смо имали, имали двособне, евентуално трособне станове, је л' тако? И сад, одједном, из те приличне уравниловке одмах имате богаташе. Да су се они сетили науке својих ђедова, да оно што нису одзнојили не смеју да унесу на своје имање, другачије би се процеси одвијали. Али пошто смо се у оном систему обезбожили, значи протерали Бога из наших живота, из наших домова, из наших послова и тако даље, сада нам је „лако”. Човек који нема страх Божји, њему је допуштено све. Само што он не зна шта се иза брда ваља. Ја никад не бих био у кожи тих људи који су на такав начин дошли до неког великог капитала.

БЂ: И ви сте ту описали тај нови *морал*, што може да служи за наук свима. Надајмо се да ће бар неко од њих прочитати ову књигу јер ту је, у другом делу, читав низ упутстава која потичу из најдубљих библијских и светоотачких прича где ви, заправо,

износите колики је проблем када човек крене тим путем и када му ништа од материјалног није доста. Те приче су истините. Неколико случајева износите где су људи због мегаломаније и немања правог знања пропали.

МС: Тако је. Пропали су у духовном смислу.

БЂ: Али и у материјалном, рекла бих.

МС: И у материјалном. Значи, ако бисмо хтели да извучемо со соли или окосницу, поука је следећа: много је тешко носити власт и богатство. Онај ко није у стању да носи те две ствари, боље би му било да иде на ћуприју, да испружи руку и да проси. То је моје дубоко убеђење.

БЂ: Нешто ми се чини да је мотивационо језгро настанка ваше литературе осећај да сте одласком на школовање живот ваших предака издали и на неки начин и ту лепоту села и свега онога што је било, ту традицију. Да ли сам у праву?

МС: Тако је. Ја сам осећао помало грижу савести што сам напустио све оно што је онај старац рекао. И ливаде, и цветна поља, и сву ту лепоту, жубор потока, дување развигорца, благотворне капи кише... Ако стигнемо, могу да вам прочитам једну кратку *Огу завичају*. И управо због гриже савести и због тог изгубљеног раја који сам у детињству, док сам био у Драгачеву, доживео и који сам носио у срцу: оне боје које још увек видим пред очима и оне звуке које и даље чујем – покушао сам да задржим заувек, да сачувам за оне што ће доћи. Тако је и у *Речник Драгачева*, свака реч је појашњена примером из живота. Јер, ја видим тај народ са шајкачама, с марамама, како иду за ралом, за шинским колима, за стадима... Проживљавам њихове муке, радости, навике, морал, па и њихове псовке и споречице.

Ога завичају

БЂ: Милоје Стевановић: *Ога завичају*.

МС: Завичај је топли грумен, угњежђен у дубини срца.

Завичај милује ђедовом причом.

Завичај мирише бабиним закајмаченим руменогаравим колачком.

Завичај певуши појем славуја, зриком зрикавца, дукатањем мисирке.

Завичај светлуца меком месечином, звезданим небом, трептањем свитаца.

Завичај одзвања кукурикањем пјевчева, блеком стада, брујањем меденица, галопом коња.

Завичај шапуће пуцкетањем бадњака, догоревањем свеће, ујањем развигорца, благородним капима кише.

Завичај рани жуљном очевом руком.

Завичај те буди у разасвит мајчиним пољубом.

Завичај те украшава плавим јоргованом и мајчином душицом, балученим ћилимом и нецаном завесом, везеним чарапама и јелеком.

Завичај ти дарује дуњу и мушмулу, караманку и беросавку.

Завичај те грије ватром испод лампека и зрном пшеничним у златном класу.

Завичај те враћа песми орачкој и копачкој, рабаџијској и косачкој, жетелачкој и сватовској.

Завичај те позивље на мобу, на прело и поселу, на комишање, у коло око рогаце на којој жмирка карбитуша, ће јермоникаш растеже дугметару.

Завичај ти остави у аманет крсну славу, и прекаду, и молитву.

Завичај те зове гробовима предака који се ужељеше светлости воштанице, мириса тамјана и Оченаша.

Завичај запознаје да распретеш прочевље ђедова.

Завичај те призива вери твојој прађедовској.

Озовни се, роде!

Не дај да ти из срца отму завичај.

Без завичаја смо окрњени.

Недосањани.

Сетни.

Ако ти из срца ишчупају завичај искорениће ти веру отаца твоијег.

Отеће ти душу.

Не дај душу, роде!

Ето, то би био мој вапај за завичајем, моје покајање што сам отишао из завичаја, а ја га, у ствари таквог, као што овде рекох, видим и тако га носим у срцу свом. И зато су те моје књиге које говоре о људима у том крају посвећене том начину живота и размишљања.

БЂ: Милосав Пешић писац је изванредног поговора за књигу „Будибокснама“, насловљеног *Повесмо о Рабу Божјем, ірешном іправеднику, Милоју Сіевновићу, из Горачића, који сачини граіоцени*

„Речник Драгачева”, да сја у векове. Између осталог, ту је написано: За свагда биће злaшним буквама записано да прешни Раб Божји, Милоје Стевановић, син Свећоликов, син Радосављево, син Милоја Првог, син Вићенцијев, син Милорадов, син Пеширов, син Стеванов, није данубио. Исписао је више књига но што је Господових зајавити о исправном животи у православљу. Обновио је гробља предака како ваља и како приличи. Подигао, захваљујући Божјој промисли, задужбину посвећену Свећоми Николи Мириклијском, чудотворцу. На врху Јелице, подигао је Раб Божји, Грешни Милоје, испосницу Свећога Пимена Великог, ранохришћанског, премудрог, инока и испосника. Својеврсно је чудо над чудима што Грешни Милоје покупова некадашње винограде који су по доделама краља Милутина из 1303. и цара Душана из 1355. даровани манастиру Хиландару. Да ли је Бог овог праведног прешника казнио или пак наградио, питање је сад. Нејорезиво јест: он више од половине овоземних дана, које прејезди зајавивши у осмо десетљеће, сања у бунтовању и немирењу са безаконјем оних који усвојени у басионе Централног комитетa комјаршије, београдске Партијаршије и Српске академије наука и уметности, умислише да су бојеви.

Господине Милосаве, ви сте аутор неколико поговора за књиге Милоја Стевановића, па нам реците како је настао овај ваш поговор „Повесмо о рабу Божјем, грешном праведнику, Милоју Стевановићу, из Горачића”.

МИЛОСАВ Славко ПЕШИЋ: Па као и остали. Не могу да се понављам, него налазим нове ствари које чак ни Милоје не зна. Милоје се, рецимо, у првом поговору мало лецнуо кад је видео шта сам ја рекао на конто Вука Стефановића Караџића. Какав је човек био и шта је све радио на зло ове земље. Не могу да постигнем колико може Милоје да напише. Само ми стигне порука: *Ево, ја сам нешто шунаврло, ја ти сад види како ћеш. Хоћеш предговор, хоћеш поговор, хоћеш ово, хоћеш оно?* Имам широк избор. А ја не могу да га одбијем јер ми прија да о томе пишем. Иначе, Милоје је, колико сам ја видео кад је био код нас у Смедереву, неке персоне засенио, а неке запрепастио.

БЋ: Данас смо вам представили књигу „Будибокснама” Милоја Стевановића. Весна Тошовић, тонска режија, Божидар Љубишић, организатор. Ја сам Биљана Ђоровић и желим вам леп, успешан и пријатан дан.

Представљање књиге „Будибокснама”

Манастир Богородице Тројеручице у Мушветама на Златибору

Домаћин сабрања: Епископ рашко-призренски у егзилу Ксенофонт

Гости: др Биљана Ђоровић и Милоје Стевановић

ВЛАДИКА КСЕНОФОНТ: Нећу данас много да причам из неколико разлога. Први је, и у цркви сам кратко беседио да бисмо могли мало више овјде да сједнемо, јер имамо и госте који су дошли са стране, пошто смо се договорили са братом Милојем да нам данас представи своју нову књигу „Будибокснама”. С Милојем је овдје и сестра у Христу, Биљана Ђоровић, новинарка Радија Београда. Вјероватно знате многи за њу, ал’ можда не знате да је др Биљана Ђоровић сестра нашег покојног брата Влада Стојадиновића, доктора, хирурга ужичког. Многима је био познат. Па ето, и по томе да је представимо, јер брат Влада је долазио овдје код нас, исповједао се, причешћивао се, а ето и његова сестра води својеврсну борбу против ових господара новог свјетског поретка. Дакле, свако свједочи на свој начин. А данас ће нам се она, као рецезент Милојеве књиге, обратити, да каже и можда упути речи критике у вези с књигом. Изволите, сестро Биљана.

БЂ: Преосвећени владико, часни оци, браћо и сестре, помаже Бог! Пре него што нешто кажем о књизи „Будибокснама” и о значају дела и живота брата Милоја Стевановића, желела бих само да истакнем да, дакле, не говорим ни у име Радио Београда нити иједне организације, већ у своје. И ево одмах да објасним зашто је потребно то истаћи. Зато што је у Србији почела велика борба поретка против свих новинара, против свих људи, свих интелектуалаца који износе истину о овом новом светском поретку, који је Србију претворио у своју експерименталну, огледну прђију, логор, који се спроводи свим средствима, са свим амбицијама и довољно је само да неко покаже како би то требало да се одвија, па ће бити ухапшен попут прошлонедељног хапшења неколико активисткиња, мислим да су у питању жене које се боре против новог светског поретка, аргументовано и путем логике, захтевајући да наши људи добију своје место као примерци људског и Божјег рода. Видимо да је то спремно, као и нова стратегија застрашивања и указивања прстом на оне које би вероватно у наредном тренутку требало одвести на нове *јоле ойхоке*, пошто се са старим нисмо обрачунали, нити смо

се са тоталитаризмом титоистичким обрачунали, нити имамо дан обележавања геноцида за српске жртве у 20. веку.

Изузетно ми је драго да је преосвећени владика споменуо мог покојног брата, др Владимира Стојадиновића. И он је имао велику жељу и често је говорио о томе да би требало да говорим баш у овом манастиру и пред оцем Ксенофонтом, пред вама. И ето, рекла бих да је ово један такав тренутак да целу ову беседу могу њему да посветим, јер је он цео свој живот посветио борби за своје пацијенте, прошао је кроз огањ и ватру и завршио је прерано свој живот услед бура и олуја које су се на његова плећа свалиле.

А када је у питању ова књига због које смо овде данас с вама, то је једна од књига коју ја зовем савршеном, будући да по својим димензијама и по броју страна није превелика, али је изванредно написана и може да служи као путоказ свима нама.

Дело Милоја Стевановића, у то се сада уверава Србија, постаје, дакле, то име, једно од оних која се изговарају с великим поштовањем, на која нико не може да баци трунку било каквог приговора, па зато нећу ни испунити ову жељу нашег преосвећеног владике да критикујем ову књигу, јер је, кажем, савршена.

Она је писана језиком који је Милоје Стевановић, и у етимолошком смислу, начинио једним веома значајним документом, односно језиком који је сачувао и чије је речи исписао и објединио у једној веома важној књизи – *Речнику Драгачева*. Та књига садржи преко 14.000 речи које је Милоје сакупио. Оне су обрађене и систематизоване по правилима науке и струке, дате са припадајућим примерима и представљају ризницу језика тог краја којим Милоје и говори у својим књигама и који је тако богат и тако диван да је читаво његово дело нека чаробна шкриња која чува тајне живота у овом крају, у Драгачеву и Западној Србији, на најбољи могући начин.

Сваком препоручујем да прочита и друге књиге Милоја Стевановића које на много начина говоре о томе шта значи бити на овој земљи и чувати сећање на своје претке као један од важних задатака. Он је написао „Казивања“, „Чаша Обрадова“, „Не помичи старе међе“, „Ко продаје веру за вечеру“, „Родословље Стеваново“, „Сине мој, не пристај“, „Не дај душу, роде“, „Сагрешења у Србској православној цркви“, „Чувари вере предачке“, „Тајна дедине фиоке“, „Изгубљено јагње“, „Велечовек Цане“, „Спомени, дужи од живота“...

Милоје је обновио гробове својих предака како ваља, да се не изгубе, да се не затуре. Упослио је у својој компанији много људи и,

заправо, направио пословни подухват који је прави узор како треба да изгледа једна породична фирма у којој се производи оно што је и најзначајније, у којој се производи храна по рецептури и пореклу које гарантује да нема ништа од онога што може угрозити живот. Дакле, по древној рецептури коју је, пре свега, обезбедила његова изванредна, јединствена супруга Нада, која у много чему и стоји иза једног оваквог подухвата који је Милоје начинио.

Оно што је важно знати када је Милоје Стевановић у питању, то и јесте поука ове књиге, а то је: шта значи имати образ. Дакле, шта људима, друштву и сваком човеку значи да има образ и шта се дешава ако се образ сагуби. Цело друштво и цела држава тону низ параван, када су замењена овим што данас имамо, а то је једна мафијашка организација, мафијашка структура друштва. Институције су испуњене људима без знања, без морала, без образа, будући да делују као пука колонијална власт, али са многобројним овлашћењима када је у питању пустошење и черечење Србије (ту имају овлашћења која су и довела због тога Србију у стање које нам апсолутно не обезбеђује никакву безбедност што се тиче животне средине), где имамо прљаве кинеске технологије које су претвориле Србију у најзагађенију земљу. Београд је већ дуже време најзагађенији град због прљавих кинеских технологија, али о томе се не говори. Створене су депоније ђубрета нуклеарног и свакаког отпада које се овде таложи. Те депоније су негде и код Колубаре у висини планине, али о томе се не говори. А шта је основни узрок инфективних болести? Па то се зна одувек, није нам потребна никаква струка да бисмо то знали. Пре свега, су то депоније, пре свега је то ђубре. Али ето, постоји само једно једино решење за све проблеме у Србији, оно је наметнуто, оно је мандаторно испостављено као задатак и то, пре свега, резервисано за нас Србе.

Милоје Стевановић је због свог говора који је, као секретар Општинског комитета СКЈ Лучани, одржао на конференцији Савеза социјалистичке омладине Србије у Сава центру 1983. партијски кажњен. Он је био под оптужбом да је починио непријатељско дело *узнемиравања јавности*. А тада је рекао, те 1983. године, да Стане Доланц лаже када каже да не зна шта се дешава на Косову и Метохији и да Југославија по свим параметрима не представља слику и прилику онога што се на тим састанцима прокламативно говори и декламује попут некаквих песмица, већ да ће и у економском и социјалном смислу доћи до ломова уколико се нешто не промени. И тако је он кажњен, а самим тим довео је себе у позицију да његови

дојучерашњи, како то бива, партијски другови и остали пријатељи, скрећу на другу страну улице кад он прође.

Онда је изопштен из Српске православне цркве, по пресуди Великог црквеног суда СПЦ из априла 2011. године.

А који је разлог тог изопштења?

Милоје Стевановић је на своје имање у Лозници код Чачка примио игумана и монахе манастира Црна Река који су тада напустили Епархију рашко-призренску и то из солидарности са својим епископом Артемијем. Ето, то дело је, дакле, било разлог да се и црквени суд опходи према њему као према неком ко је починио некакво дело и због чега је он, заправо, једини мирјанин који је изопштен из Српске православне цркве. И тако се дело милосрђа, или дело указивања, говорења истине, показују у оба ова случаја као разлог за избацивање, одстрањивање, као да је реч о неком непријатељском елементу. И чињеница да је то тако прошло говори доста о нама. Милоје је своје имање у Лозници, на Јелици, поклонио монаштву оданом владики Артемију и то је сада Манастир Светог Николе, а недалеко од тога саградио је испосницу Свегог Пимена Великог.

И тако је то било и сада, у случају поменутог *Речника Драјачева*. Наиме, Милоје је овај речник радио по наговору људи из Српске академије наука и уметности и Института за српски језик САНУ, али када је речник био готов, стручњаци из ових институција преправили су 207 појмова које је Милоје Стевановић записао онако како су говорили његови преци. Али пошто се тих 207 речи није уклапало у оно што су радили претходни великани у институтима и Српској академији наука и уметности, тражено је од нашег Милоја да промени тих 207 речи, али је он рекао: *Ја нисам могао да мењам њихов мојих њредака*. И није пристао на то, па је исти речник, са 207 појмова разлике, објавио у самосталном издању.

Дакле, ову књигу, њену радњу, а у питању је један низ прича које повезује прича о образу, можемо поделити на три дела. Први је почетак ове пандемије, почетак борбе против православља путем те пандемије. Ту су главне личности, на челу са доктором Коном и премијерком Брнабић и компанијом који спремају да уведу 27-ог, мислим да је то заседање Скупштине, истополне бракове у наш правни систем. И ту су главне личности они који су забранили и прогласили литургију опасном по становништво и цркву местом где се шире заразне болести. Судећи по броју наших црквених лица највишег ранга и нивоа, који су завршили свој живот у контексту ове пандемије, није незанимљиво да се постави питање: Како је

могуће да толико људи из црквеног врха страда у пандемији и то под околностима које су нам познате, а да притом немамо обдукције нити токсиколошке анализе. То је веома занимљиво питање и ја га подводим под део пандемије коју називам – савршен злочин. Ако погледамо ко у пандемији нестаје и умире, не бих рекла да се то дешава политичарима и онима који спроводе све ово, али се зато дешава, ето видимо, великом броју људи који нису на тој страни.

Дакле, то је први део књиге, а у наставку су неколико прототипова парадигматичних сцена и парадигматичних људи који би требало да опишу поредак благочашћа.

А онда је описао и кварење тог поретка, које је настало под различитим утицајима не само новог светског поретка, него и претходног, комунистичког. Тај спој утицаја у Србији направио је од једног народа, који је живео да не укаља образ и живео тако да му чојство, јунаштво и оданост Богу буду пут, нешто што је постало супротно и где је корист постала доминантна. Ту Милоје изванредно описује шта се дешава, нарочито у тим круговима који су се дочепали пара у том транзиционом поретку. Свакоме ко је на путу неког успешног посла, приватног капитала, ко је власник и ко ради на тим пословима, дала бих да прочита књигу, јер су упутства далекосежна и веома мудра.

Ту је и прича о монаху Јовану. Он је био човек који је, такође, протеран из цркве, и живео је тридесет три године у пећини. О томе ће причати аутор ове књиге јер то је врло важно и значајно, узбудљиво штиво. А људи из читаве бивше Југославије долазили су да разговарају са њим. И ту се, дакле, могу сагледати тај поредак и механизми његовог претапања у нешто што је сада дошло на ове гране на којима смо данас као народ. А то су, у ове наше дане, који су, чини ми се најважнији у историји човечанства и представљају део периода у коме су глобалисти одлучили да сад, пошто су веома успешно закључали свет, веома брзо ураде посао на трансформацији људи путем биотехнолошких, биохемијских и генетичких ратова и да путем те трансформације заврше свој посао са људским родом.

И ето, за крај, да кажем да ова књига јесте драгоцене, она се веома лако чита, она је изузетно поучна. Из ње сазнајем много тога, као и из целокупне Милојеве литературе, у којој се можете грејати под лепотом језика, али и прочитати оно што може да нам помогне да се боље поставимо у овим временима која су нас ненадано окружила са свих страна.

Дакле, Милоје Стевановић је човек на кога би требало у Србији да се угледа свако и он је стао против овог поретка који јесте нови светски поредак, али и као наставак оног прошлог у његовим одређеним формама. Он је тај поредак назвао речју „будибокснама”. И то јесте *будибокснама* поредак, јер ствари које се дешавају могу да стану у ту једну реч. И то је литература која помаже да се једноставно суочимо са оним најбољим у себи и да то најбоље у себи негујемо. И из тога се види, из ове литературе и из живота Милоја Стевановића, да то има далекосежан смисао и да може бити путоказ, да може осветљавати пут.

Мислим да је целокупно дело Милоја Стевановића веома корисно, али оно у мејнстриму неће бити препознато, неће бити оцењено, јер је у конкуренцији са Светиславом Басаром и његовом пљувачком литературом која све србско треба да подведе под његов језик пљувања. Нема места за Милојево дело у нашим позориштима, у којима треба гледати сада трансхуманизам, треба гледати нови сексуални поредак на сцени, у ери демографског инжењеринга ком смо изложени, једном страшном процесу опростачења народа, у доба у коме се проглашавају за заразне школе, факултети...

Наша деца не би требало да се скијају на планинама, али је зато сада у Београду никло око хиљаду коцкарница. Па ето, брину заиста о нашој деци, свако ће имати своју коцкарницу. Значи, то је један тренутак у ком смо данас и да бисмо се супротставили том новом светском поретку морамо да ојачамо оне своје снаге које нас повезују с Богом и које не дозвољавају да нам се веза с Богом прекине.

А најјача и најистрајнија линија овог новог светског поретка је прекидање веза човека с Богом. Један део овог вакциналног програма преко МРНК вакцина усмерен је на то. Наравно, ви у томе у Србији не можете нигде ништа да кажете, свуда је све затворено, све је забрањено. Скидају се и ове емисије на алтернативним каналима, на Јутјубу, на интернету... Заправо, суочени смо с једном безочном, константном пропагандом, застрашивањем и утеривањем људи у њихове линије завршавања посла, који имају као задатак пред новим светским поретком да окончају.

Ето, ја од срца препоручујем и ову књигу, као и друге књиге Милоја Стевановића. Мени та литература много значи и мислим да је у сваком аспекту, заиста, величанствена. Хвала вам на пажњи (аплауз).

Шћаднијаху да нас одвоје од Христѧа

МС: Преосвећени владико, браћо и сестре, искористио бих прилику да захвалим Биљани што је дошла овде. Била је у више наших катакомби да говори о овој књизи и да мисионари. Молио бих вас да њене похвале упућене мени грешном заборавите. Најкраће је то објаснио један њен колега у јутарњем програму Радио Београда када је саопштио вест да је Милоје Стевановић искључен из Србске православне цркве, а пре толико и толико година партијски кажњен и проглашен за непријатеља државе и партије. И онда је закључио: *Јадан човек, нико ѧа неће!*

Књига носи назив по истоименој причи „Будибокснама“ која је објављена на неколико сајтова, на Велики четвртак прошле (2020) године, дакле, уочи Васкрса, у време када је владао полицијски час. Задесио сам се на Велики четвртак у манастиру Светог Николе у Лозници, где је црква била пуна, где се пуно људи причестило, међу којима и ја и мој праунук који је тада имао два месеца.

Ова прича је тај набој, утисак који сам имао када је било народу забрањено да иде на Свете литургије. И ми смо видели да су многи епископи тада подржали једно такво безумље, једно такво безверје и да је, рецимо, Васкршња литургија на највишем месту, у храму Светог Саве, од тадашњег поглавара Србске православне цркве, Бог да му душу прости, служена супротно ономе што она јесте. А то је сабрање народа у молитви Господу Богу. Литургија је служена, нажалост, без народа. Ситница!

Не иди у друштво неваљалијех људи

Дакле, у тој причи је кроз уста једног драгачевског старца направљен осврт на тај тренутак и у томе се видело да један старац зна много више од оних који су завршили теолошке факултете, докторирали на теолошким наукама и придружили се ономе чиме началствује др Кон. Ја немам ништа против што је он Јеврејин, али ми Срби треба једног дана да дођемо себству и да не идемо за сваким, знате. Ми смо, значи, кренули овога пута за др Коном, чији су преци распели Господа Бога нашег и за неком Хрватицом која још јавно декларише свој содомски грех, због кога је Господ спржио Содому и Гомору. Из *Номонолоије* Светог владике Николаја ми смо могли научити, а из историје, сагледавањем царстава која су

пропала, видети да када на власт дођу безбожни људи они навлаче проклетство не само на себе, него и на читав народ.

Сви ви који сте рођени у руралним пределима, у селима где сваког зна, могу да препознају да тамо где је домаћин неке куће био човек који је чинио безаконје, који је кршио Закон Господњи својим бешчашћем, да је проклетство дошло на ту кућу, да се та кућа углавном затрнула и да су на гробовима те чељади углавном никли бујад купине и багрење.

То се исто догађало и у државама: Вавилон, Римско царство... И кад погледамо сва та царства која су се бешчашћем китила, видимо да су нестала. И ова царства, америчко и европско, која су саздана на крви и зноју неких народа широм света, а у Америци, пре свега, убијањем милиона, како их они зову, *Индијанаца*, односно домородаца... Не може цветати земља која је изградила своје благостање на несрећама других људи.

И да вас не задржавам превише, ова књига и све моје књиге су у ПДФ-у доступне на интернету, тако да и они који нису у могућности да неку јефтинију паклу цигара дају за куповину ове књиге, могу бесплатно тамо да је прочитају. Ову и сваку другу.

Приче из образли времена

После уводне следе три приче које говоре о оновремју, дакле о људима који су се придржавали Закона Господњег у свом дисању, у свом ходу, у својим пословима, у својим размишљањима. Међу њима је и тај, што је сестра Биља поменула, благочестиви старац Јован, архимандрит Србске православне цркве, који је на правди Бога протеран и преживео тридесет три године у пећини, на врху планине Јелице, непосредно у близини самог врха – Црне стене.

Те поуке које смо Нада и ја слушали веродостојно сам записао овде. Ми смо сваке суботе ишли да га посетимо од кад смо га упознали па до његовог упокојења. Морам рећи да сам врло често изражавао сумњу у неке његове ставове. Па смо онда, дошавши кући, листали светоотачке књиге и Јеванђеље и зато сам у овој причи у фуснотама ставио напомене (сравни са, рецимо, том и том главном Јеванђеља, сравни са тим и тим светоотачким ставом), јер је просто невероватно како је тај човек дисао Јеванђељем.

Како се он молио за оне који су му се ругали? Код њега су ишли приморци, Војвођани, Босанци... Али су се његови земљаци ругали

говорећи: *Ене ја сїроном*. А строном у Горачићима значи *асїроном*. А што је он *асїроном*? Зато што гледа горе, у небо. Видећете како је изгледало то кад он сретне ђаке који иду у школу, па га виде у оној његовој избледелој и окрпљеној мантији и кажу: *Еве ѿоја баксуза!* Или рецимо: *Ђе наиђе ѿоїускаро данас кад имамо ѿисмени из маїемаїике?* А он нам исприча како се молио Богу за те људе. Пошто им није знао имена, он каже: *Госїоде, и оної ѿјеїавої дечака шїо рече „ѿоїузїаро”, на Јевремској ћуїрији, на Јевремском ѿоїоку, ѿомилиуј ја, Госїоде!*

Све приче које се налазе у овој књизи су веродостојне. Све је сушта истина.

Приче из зловремја

У другом делу приче, за разлику од оновремја, од тог образли времена, је ововремје или зловремје у коме ми данас живимо, када наш народ гледа ријалити програме. Том времену када је на челу РРА (Радиодифузна агенција) био је један епископ Србске православне цркве, нећу да му поменем име, *одмах би се сеїили ко је*, за чије време боравка на тој функцији, која је иначе неспојива са функцијом епископа, односно са свештеничким чином, јер не може онај који има свештенички чин имати и неку јавну фунцкију у свету, у овој земљи су уведени срамни ријалити програми. Тај епископ је јавно честитао Ани Брнабић, која је тада била мандатар за састав србске Владе, ја сам то у неким мојим књигама објавио, говорећи *да она има њеїову ѿодршку и ѿодршку цркве*. Заиста, обистинило се то. Сада је тај епископ у врху наше цркве. И са његовим доласком на тај врх могуће је да ћемо ускоро имати Закон о истополним, односно безакоње о истополним заједницама. Зашто кажем безакоње? Господ је рекао, кад је Адаму дао човечицу: *Рађајте се, и множиће се, и наїуниће Земљу, и владајте њом*. Сада ће, изгледа, тај Закон Господњи да се замени безакоњем, па ће онда да се каже да, ето, брак могу да склопе и они који су у содомском греху.

Буди храбар и држи исїину

Жеља ми је била да Биљанину храброст овенчам у овој књизи и тако се десило да је она, на моју велику радост и задовољство, прихватила да буде и рецензент и да тако, ја грешан, будем уз једну

такву горостасно храбру жену која ме подсећа на Милунку Савић. У овом времену она јуриша средствима која јој је Бог дао. И када би дао Бог да у овој земљи имадемо бар неколико десетина тако храбрих новинара, онда нам се не би десило да нам потурају, моји Драгачевци кажу, *куче њод лисиче*, осакаћени интелектуалци који испуњавају оно што је апостол рекао: *Говорећи да су мудри, њолудеше*. Па тако излуђели праве апологију нечему што се супротставља Закону Господњем.

Хвала вам што сте ме саслушали, хвала Владики на његовој доброту и на позиву да, ето, прозборимо коју о овом мом књижурку.

ВЛАДИКА КСЕНОФОНТ: Хвала брату Милоју и сестри Биљани.

Ето, Биљана има доста искуства из своје борбе са господарима новог свјетског поретка који покушавају да нам наметну неке своје вриједности, нове параметре и нове догмате, па чак и у Цркви нове догмате, нажалост, па се из тога може закључити да Милоје није једном искључен из партије, него два пута. Једном је искључен из Комунистичке партије, а други пут из партије београдске Патријаршије.

Разлози због којих је он, тобоже, искључен из Цркве нису ни канонски ни оправдани ни правилни, тако да се не може говорити о искључењу из Цркве. Уосталом, као и о самом том процесу против нашег блаженопочившег Владике, јер се показало оно што су они сами говорили својевремено: *Ви нисте у нашој цркви, ви не вјерујете у Боја у кога ми вјерујемо*.

И заиста, како време протиче, показује се да и не вјерујемо у истога Бога, да је њихов бој пре свега мамон, да је њихов бој онај чије су храмове апостоли рушили и чија су учења оповргавали. Јер то што они данас уче и како се понашају, шта проповједају, сигурно није учење Христа и његових апостола. Ето, малтене у свим ставовима се размимоилазимо. Видјели смо то и у овим најновијим ставовима поводом вакцинације. Видјели сте каква је бјесумучна кампања, иако нам говоре да је вакцинација ствар личног избора и да није обавезна у Републици Србији, као уосталом нигдје на свјету. Још увјек траје вакцинација против ове такозване болести, али све више се врше притисци са свих страна, и из државног врха и по организацијама и фирмама, у војсци Србије, полицији, па ево и видјели смо у самој цркви, да долази све више и више позива који малтене почињу да личе на притиске, у вези с вакцинацијом. То је само један од елемената којим покушавају да нас поробе.

Рекла је сестра Биљана, а и сами они говоре о томе. Ко је имао прилике да види снимак из батајничке болнице, сама љекарка која позива на вакцинацију, каже: *Ако се не вакцинишемо, нестћемо.* Забога, нестаћемо од болести за коју званичне статистике тврде да умире 0,1% становништва, односно, 3% оболелих! Много мање него они који оболе од болести крвних судова, много мање него од инфаркта, možданог удара, рака. И гдје су нам сад они који су нас до прије неку годину убеђивали, говорили како ће 2020. година да буде година страшног умирања од малигних болести јер то је двадесет година након бомбардовања. Доћи ће, просто, до експлозије малигних болести због осиромашеног уранијума. Између осталог, и докторка Даница Грујичић о томе је причала пре неколико година. Како је наступила ова пландемија, нико о томе више не говори, само се говори о тој страшној болести која нас је, тобоже, задесила и од које сви помрјесмо. А онда, са друге стране, та иста љекарка, која тврди да ћемо помрјети сви ако се не вакцинишемо, говори нам како је то страшно непознат вирус, чије се понашање не може предвидјети и испитати и каже нам да се вакцинишемо, дакле, против вируса и против болести која је непозната, која је непредвидљива, која не може да се испита. Нажалост, наш народ навикнут да гледа у вјести, у телевизоре, у ријалитије, упија и прима све оно што му се са тих средстава масмедија и приказује.

Но, ми имамо своју борбу од које нећемо и не смијемо одустати. Имамо пут којим нас је водио наш свети старац, пут који је он пропутио, пут којим нас је Бог учио, и ако Бог да, да одржимо то чему нас је учио и да тим путем до краја и идемо.

А који је тај пут?

То је пут светих тајни, светих врлина, како је учио отац Јустин Ћелијски, пут Свете Литургије, пут покајања, пут причешћа, пут свега онога што нам Црква нуди као благодатне дарове, иако нас и из Цркве покушавају отјерати и одвојити. Нажалост, успјели су у многим земљама. Не заборавите, у Грчкој се читаву 2020. годину, ево и до дана данашњег, литургије обављају без присуства народа. Литургија по самој својој рјечи значи јавни рад, служба свима, ради свих и за све, као што и кажемо при узношењу часних дарова: *Твоје од Твојих, Теби љриносимо ради свих и за све.* Приносимо часне дарове ради читаве твари и ради оних огреховљених и ради оних невјерујућих, и ради оних који су отпали и који нису у цркви Божјој. Таквих је

Владика рашко-призренски у егзилу Г. Ксенофонт

много данас. Дакле, јавна установа, јавни рад, јавна служба, света Црква Божја и Света евхаристија и Света Литургија. Ето, кажем, у многим земљама је забрањено. Неке од њих имају већ и полицијске методе, забране и растјеривања вјерника.

Хвала Богу, ми се сабирамо и надамо се да ћемо се сабирати надаље и да нас никакав безбожни закон овоземаљски неће одвојити од Свете Цркве Божје и Свете Литургије. А ето, они који би требало да проповједају Христа, они се поковавају таквим безбожним законима, стављајући маске на лице и растерујући народ из цркве. Таквима се нећемо покоравати, такве нећемо слушати, таквима се по рјечима самог Господа и апостола ни на трговима јављати нећемо нити их поздрављати, него од таквих се уклањати, јер такви нису истински пастири, него су вукови у јагњећој кожи.

Од радње од 16 квадрата до успешног породичног бизниса

Емисија *Конџрајункџ*, Радио Београд 2, 9. 8. 2017.

Гост: Милоје Стевановић

Аутор и водитељ: Биљана Ђоровић⁶¹

БЂ: Добро јутро, поштовани слушаоци. Данас је девети август 2017. године. Емисија *Конџрајункџ* говори о парадигматичном примеру на који би сви требало да се угледамо. У питању је човек који је одржао моралну светоотачку вертикалу и повезао је са радиношћу. Наравно, то је радиност која проистиче из епигенетике народа из кога је потекао. Можемо говорити, у пословном смислу, о правом српском домаћину који је од радње од 16 квадрата успео да направи успешан породични бизнис.

Саговорник наше емисије је власник фирме КМН Милоје Стевановић из Чачка. Он се деведесетих година, кад је уведен ембарго нашој земљи, присетио савета свога деде да се, уз Божју помоћ, узда и у *се* и у *своје кљусе* и основао своју фирму.

Мало ко у Београду и у Србији не зна за ову компанију. Она у комплексу радионица припрема храну онако како се припремала на трпезама наших предака за славе и друге светковине. У питању је храна без конзерванса, без хемије, без лажи, без преваре. Осим тога, господин Стевановић је у свим питањима, кључним за опстанак наше земље – вере, традиције, истине и историје – дао свој допринос. Аутор је великог броја књига, а носилац је и бројних друштвених признања. Истаћи ћу на почетку грамате којима су га његова светост патријарх Павле и неколико епископа прогласили великим добротвором СПЦ. И за почетак само неколико наслова књига: „Казивања Богу у славу, прецима у част, потомцима у аманет“, „Чаша Обрадова“, „Не помичи старе међе“, „Родословље Стеваново“... Наравно традиција, језик, обичаји и морал наших предака брижно се чувају у делима и делатности нашег госта Милоја Стевановића.

Стевановић се, својим делом и речју, залаже за очување, обнову и заштиту православних гробаља и упоран је дугогодишњи трудбеник на спасавању од пропадања објеката старе српске архитектуре. Његова поклоничка путовања део су онога што чини његов живот.

61 <https://www.youtube.com/watch?v=biAgJrcPY5w>

Велика нам је част и задовољство што у нашој емисији *Контрајункти* можемо говорити о овом изузетном животном путу и што је господин Милоје Стевановић са нама овога јутра.

Господине Стевановићу, добро јутро! Добро дошли!

МС: Боље вас нашао. Добра вам срећа, вама и вашим слушаоцима.

БЂ: Оно што сте ви урадили изузетно је значајно, начин на који сте то урадили такође је оно о чему желим да говоримо. Па ето, да кренемо са оним што је битно истаћи, а то је да се велики успех, пословни успех, постиже и може постићи једним путем који је важан, значајан, драгоцен, који уткива оно духовно, морално. Па ћемо, ето, о томе да говоримо. Најпре бих волела да представимо вашу компанију.

Иди к мраву, лењивче, и омудрај

МС: Па, ево, сада сте ме подсетили на ону мисао: *Што човек може, то не може мрав ни њица*. Заиста, човек може упорношћу доста тога да учини. Као што рекосте, у датим тешкоћама по нашу земљу, покренули смо посао на неких 16,5 квадрата. Најпре смо почели ја и моја супруга, а онда су се укључивали један по један радник. Данас је то фирмица која има преко 130 запослених, али ми смо развијајући наш посао развили и један, могао бих модерним економским језиком рећи, неформални холдинг. Дакле, негде око пет стотина сеоских домаћинстава, која су наши добављачи, односно наши кооперанти, расли су онако како смо ми расли. Ми смо се уздали у милост Божју и у сопствене снаге.

Оно што ниси одзанојио није благословено

Ја нисам хтео да учествујем у приватизацији иако сам имао од добронамерних људи озбиљне понуде. Просто, нисам смео да учествујем, имао сам понуду да уђем у једну фирму за веома мало пара, са неким социјалним програмом, знате како је то у почетку било, али ја нисам смео то да учиним зато што сам од мојих предака научио: *оно што ниси одзанојио не смеш унећи на своје имање*.

Боїаї си кол'ко имаш Боїа у срцу

У другој причи сам описао да мој отац, једини од шеснаест рабација није хтео шаку туђе траве да даде воловима. Просто, однос према тим стварима се усадио у наша срца и то је био разлог због којег сам сматрао, иако су ми многи говорили да нисам нормалан, да је приватизација друштвене имовине непоновљива у историји човечанства, где ви преко ноћи можете постати богати... Напросто, то није било спојиво са мојим начином размишљања, увек сам био убеђен да је човек богат онолико колико има Бога у себи, колико поштује закон Његов, па сам сматрао да тај зној којим су изграђене фирме које су приватизоване не припада мени, него неким другим људима.

БЂ: Ви сте се бавили и пословима општинског правобраниоца, били сте директор предузећа, радили у банци. Били сте бриљантан студент београдског Универзитета, били сте и на функцији секретара Општинског комитета СКЈ Лучани, и ето, да кажемо, након ваше чувене беседе у Сава центру 1983. године проглашени сте за починиоца непријатељског дела *узнемиравања јавности* када сте Станету Доланцу рекли да не говори истину у вези са Косовом и Метохијом.

МС: Да. То се тако догодило. Био сам тамо из убеђења да се гради једно хумано друштво равноправних људи. Када сам се примакао онима који су управљали државом и партијом, схватио сам да је у питању превара, неискреност. Покушао сам тада да јавно оперем свој образ. За непријатеља државе и партије прогласили су ме људи који ће затим, за 15-20 година, урнисати и државу и партију. Али, хвала Богу, без мене.

Раг је ѿодвиї

Ја сам увек на посао гледао као на смисао живота. За мене је посао исто што и за сликара слика, за вајара скулптура, за писца књига. То је наше стваралаштво. То смо ми. То је умножавање таланата које смо добили од Бога.

Да би човек у послу био успешан мора имати љубави према свом послу, мора му се предати и срцем и умом. Мора радити не гледајући на сат, до границе издржљивости. Мора поштовати Закон Божји, не сме лагати, не сме красти, не сме пожелети туђе, не сме помишљати на превару... Верујем да је такав приступ исправан иако је мукотрпан и тежак.

БЂ: Испричајте нешто нашим слушаоцима, а ко је био у вашим објектима осетио је ту енергију, један посебан амбијент, где су у понуди производи пробраних састојака, спремљени по старим рецептурама које је ваша супруга Нада од својих предака сачувала.

МС: Као што сте рекли у уводу ми спремамо онако како су наши стари спремали за славу, од најбољих могућих сировина, без адитива, без сурогата, без хемије, без преваре и то су људи препознали. Неки пријатељи су нам поклонили две свеске рецепата исписаних руком шефа кухиње са двора Карађорђевића из 1920. године.

БЂ: Значи ваши гости имају краљевску трпезу.

МС: Јесте, имају краљевску трпезу. Знате, једна од тачака наше пословне политике је да је забрањено рекламирање. Никада нисте видели рекламу КМН-а: *Дођиће у Змај Јовину број 10*. Никада нигде то нисте могли видети ни чути. Наша реклама су наше муштерије. Сада је једна наша еминентна глумица поручила трпезу за славу код нас, она у глумачким круговима важи као врхунска домаћица и она се одушевила, прво она па њени гости, тако да је сада и глумачка елита међу нашим драгим муштеријама.

Или: један наш врхунски кошаркаш је славио славу, код нас је поручио све што му је требало и када је било увече, он ме зове: *Чика Милоје, молим те да дођеш јер ја не моћу да одговорим њојима на нека њиховања*. Скоро сви његови гости су данас наше муштерије.

Један Американац, пореклом из наших крајева, као дечак је долазио код своје баке и запамтио њену сарму. Када је ушао у нашу радњу и видео сарму, радосно је викнуо: *Сарма!* Био је пословно, око годину дана у нашој земљи, није било дана да није свратио код нас да купи храну. Он је, потом, био и својеврстан промотер наших производа у кругу својих пословних партнера и пријатеља.

БЂ: Настављамо разговор, имамо позиве слушалаца који се интересују за локацију ваших објеката. Ви имате више објеката, а све је почело у Чачку. Пре шест година ви сте и у Београду отворили продавницу-ресторан у пасажу који води у тржни центар *Миленијум*, у палати *Пројрес*, Змај Јовина 10.

Волела бих да упознам наше слушаоце како је изгледао тај развојни пут: од 16 квадрата до онога што је данас КМН са око 130 запослених радника, 500 породичних домаћинстава која производе за вас. Постоји анегдота да сте кренули са човеком коме су кокошке

трчкарале по дворишту, са тридесетак јаја дневно, а сада је то прешло цифру од 2.000 дневно

МС: Преко 2.600 комада дневно, последњи пут када сам гледао податке.

БЂ: Па да мало опишемо како је то изгледало. Наравно, ваша супруга је такође стожер овог пројекта и видимо да се таквим једним односом може доћи до највишег нивоа живљења које почива на чистом моралу, на етици.

Пошћовајти морални закон

МС: Мишљења сам да је то најважније у сваком послу, па и овом нашем. Поменуо сам да су многи догађаји, који изгледају банално, у ствари суштина, одраз једног приступа, једне филозофије, моралног стожера око кога се гради један систем, једна фирма. Јавио ми се човек који је преко интернета, пратећи неке друге ствари, видео да ми у нашој фирми имамо и посластичарску и пекарску радионицу и справљање готових јела и прераду меса, па питао: *Да ли бих могао ја вама да њрогајем орасе, њошћо имам велику њланћажу?* Ја му дам контакт телефон мојих зетова и мојих комерцијалиста и онда ме он једног дана зове и каже: *Био био сам у Чачку, оћерао сам 1.000 килограма ораса и видео сам чудо невиђено. Прво, људи су изручили сваки џак на сћо да виде квалитет, ја сам мислио да ће изручити један или два узорка, када су видели да је у реду добио сам њајир, с којим сам оћишао код ваше блаћјнице, она је наћравила кућовни лист, ја сам њо њоћћисао и одмах су ми исћлаћили. Тада су ме њозвали ваши зетови, њошћо сам дошао с њућа, њочасћили ме ручком, њоклонили су ми чућуру „Жарковаче“ (то је ракија која носи назив по мом покојном оцу) и њоклонили ми вашу књигу. И ево, ја сада њућујем од Чачка ка Шиду, њризе ме савест, све време размишљам да ли ваши зетови и овај комерцијалиста знају њосао. Јер, они су мени дали око 4.000 евра у динарској њроћиввредносћи, више нећо шћо су морали. А ја кажем: Па шћо си им узео? А он каже: Они су инсисћирали да им доћерам њрву, ексћра класу, ораса а ја им кажем да нико од њосласћичара у земљи, ја њодинама радим и њрогајем орасе, нико не кућује ни грућу, нећо њпрећу класу, или чак ван класе, јер се ораси мељу, ко ће да види какви су? Ја сам њих ућозорио (тада су ораси за посластичаре били 600 динара, што је било око шест евра килограм) да је њрва. ексћра класа 10 евра килограм, значи, они су на 1.000 килограма изћубили 4.000 евра! Ја њему кажем: *Сад си ме, роде, орадосћио: шћо значи да је следећа ћенерацја,**

моји зетови и сарадници, уковчали суштину. Па, каже: Како, за име Боја? А ја му објасним: Од мој ђеда сам научио да од ње не може да се најрави њиња. Дакле, то је суштина.

Наша куварица, када је добила рецептуру од моје супруге да месо из бута искључиво иде у сарму, она је подбочила руке на кукове и рекла: *Госпођо, да ли сје ви нормални? Ово месо у сарму?*

–Искључиво ово! – каже јој Нада.

БЂ: Слично је било и са вашим шефом месаре у вези с кобасицама! Ви сте му дали рецептуру која је морала да се испоштује, а он се запањивао када је видео шта се ставља у кобасице. Пошто се трудите да упознате са сличним процесима производње широм света, ваши зетови су били недавно у једној од најразвијенијих европских земаља, па не би било лоше да упоредимо и та искуства. Модерне технологије ви нећете да примените у КМН-у.

МС: Модерне технологије су срачунате с високим профитом. Ми ћемо се задовољити с малом разликом у цени, али то је мој аманет деци, пошто су мени у послу и супруга и две ћерке и зетови, и већ унуци, како стасавају, улазе у посао, да радимо како су радили моји преци. Ми се од тога нећемо превише обогатити, али ће увек бити људи који ће знати да то цене и да ћемо у свим временима преживети. То је суштина. Ми смо можда једина фирма на кугли земаљској која продаје *фицлу* у бесцење у свежем стању. Када мајстор кроји пршуту или вешалицу, оно што остане је тзв. *фицла*, квалитетно месо. Ми је продајемо у сировом стању, зато што у сарму иде месо од бута, у кобасицу од плећке, а нема нигде у рецептури *фицле*. Иако имамо *ћрераду меса* и *ћојлу ћрераду*, правимо ћуфте, сарму и којешта где иде млевено месо. Технолошка дисциплина је врло ригорозна и од ње одступања нема. Дакле, оно што сте данас пробали, то ћете затећи и после две и после три године. То мора да буде принцип и не сме бити преваре.

БЂ: Сада се говори о протестанском моралу. Ми видимо, из православне традиције наше, да се србска породица разбила. Како гледате на то?

Госпођримље – наша дика

МС: Мислим да нас је тај пословни морал, одржао кроз векове, како бисмо данас рекли. У време мог ђеда, у време мог оца, нису се писали протоколи, нису се ударали печати, нису се писали уговори.

Реч је била светиња. Оно што су се договорили *на дну њиве*, односно на почетку посла, то је био закон! И онда је било шпекуланата, накупаца, али стуб нашег опстанка је био морал.

Био сам позван да говорим на једном семинару који су организовали експерти наше и немачке владе. Реч је била, како они кажу, о имплементацији програма запошљавања у нашем систему, па су онда Немци тражили да дође неки мали привредник који је те године запослио више људи. Десило се да је избор пао на мене и ја сам по протоколу имао да говорим седамнаест минута, али пошто сам говорио овако, сељачким језиком, уз употребу народних измудрица, са симултаним преводом, Немци су почели да постављају питања и мојих седамнаест минута се одужило на два и по сата. Када су ме питали шта је то што ми правимо, како правимо, како изгледа, онда сам рекао: „Ево, најпростије: кад имате паузу за ручак, предлагем да пођете код мене и да све видите.” Одвео сам тридесет два човека на ручак, пре тога сам пред њима позвао супругу и рекао да ће доћи тридесетак људи на ручак, али пошто нема места да сви седну, да направе „шведски сто”, односно *србски сѿо* и да ставе тамо свега. Када су они дошли, жена која је предводила делегацију рекла је: „Не пипајте ништа док не сликам!” Када се све завршило, она пита „Ко ће све ово да плати?” Ја кажем „Па ви сте моји гости, ја плаћам.” А она вели: „Како је могуће да неко без икаквог економског интереса да ручак за тридесет људи?” Ја кажем: „Немојте се увредити, али у томе је разлика између нас и вас. Свака домаћинска србска кућа је имала макар два одељења, једно је увек било славска, гостинска соба. У тој соби био је славски астал, иконе, најлепши ћилими, најлепши везени чаршафи. Она се чувала за госте, за путнике намернике и тако даље. Дакле, гостопримство је део нашег бића. И сада, када говоримо о овом царству, о овом наметању вредности, о овој катастрофи коју данас шири ово америчко-европско царство... Знате, сва царства су пропала због неморала, па ће и ово евро-америчко, да простите, пропасти. Праве вредности ће изаћи на површину кад-тад.”

Неки се хвале колима, неки се хвале коњима, ми се хвалимо именом Госјода Боја нашеј, каже псалмопојац. Значи, оно што је утемељено у Божјем закону, то је вечно, све остало ће бити и проћи. Када посматрате ту филозофију, поменули сте протестантску филозофију...

БЂ: ... која се користи као парадигма у политичком жаргону.

МС: ... то је облачак који ће проћи, као што не памтимо више лањски снег. Не могу да се сетим који је наш интелектуалац објаснио разлику између нас и њих. Рекао је: *Знајте каква је ралика? То ћу*

вам ђоказати на овом ђримеру: ми смо имали царицу Милицу која је, када јој је муж ђоинуо, на месђу ђде се ђрви ђуђ срела са ђим ђодиђла манастир Љубосђињу и замонашила се. А ваша Жаклина када јој је муж (Кенеди) ђоинуо, ђодиђла је нође најбођађијем Грку.

Е, ту је разлика између православног и тог неког другог приступа, где је све подређено голом материјализму.

БЋ: Када се говори о радишности ви сте своје ћерке, још док су ишле у основну школу, укључивали у посао. Ваш пријатељ који је у то време социјализма био доста оријентисан ка материјалном говорио је: *Јао, ђа деца се муче, ђа зашђо? Еђо моја деца су сада у Шђанији, у Порђуђалији, у Америци...* Касније рече да сте били у праву, да су са ђеговом децом испали проблеми укључујући и дрогу и са разним немогућностима да успеју у животу јер им је све било принесено.

Ваш однос према деци и раду се преноси на Ваше унукe. Тај приступ је изузетно драгоцен, јер видимо да су родитељи размазили децу.

Сађрли смо исконске вредности

МС: Ми смо наше вредности сатрли, а онда хоћемо на силу да накалемимо неке друге. Ја никада у животу своје претке, деде, бабе, родитеље, ујакe, стричеве нисам видео доконе. Када су дошли до изнемоглости, до старости, када нису могли без штапа, они су бар чували кокошке, да орлушина не однесе пиле, или овце, ако су могли припазити да не оду у штету. Разумете? Људи су схватили поруку Господњу: *Треба јесђи хлеб у зноју лица свођа.*

Уместо да то гајимо, ми причамо о некој филозофији да треба да мењамо свест. Куд ћеш бољу свест? Па знате шта смо ми све радом стварали? Шта смо стварали кроз векове? Погледајте наше средњовековне манастире, наше фреске, наш морал, нашу поезију из тог времена. И када су ови щуди који претендују да буду краљеви света, када су убијали биволе и Идијанце с девизом *Ођми!*, ми смо решавали озбиљну дилему, хоћемо ли се определити за царство земаљско или царство небеско! Моја супруга и ја имадосмо срећу да смо порасли у домаћинским породицама и ми смо рад доживели као начин дисања, као начин размишљања и то смо покушали да пренесемо на нашу децу.

Шта би требало сада? Требало би да тај пелцер који смо наследили од предака преносимо на следеће генерације. Нама се десило

ишчашење, наишао је чудесан систем: тата се хвали како је исфолирао шефа, па неће ићи на посао, мама се хвали како је исфолирала доктора, па је добила боловање и те страшне ствари су се полако унеле у ткиво рода нашега и ми смо се, просто речено, обнерадили.

Када се вратимо исконима, када се вратимо нашим аутентичним вредностима, неће нам бити равна на кугли земаљској. Ја сам у то убеђен. Дакле: *У се и у своје кљусе. Ојружај се љрема љуберу*, онолико колико можеш и гурај даље.

Ко ужива љривилеџије и на чији рачун

Шта ме боли?

Боли ме неправда. Проблем је у нашој држави што је она некима мајка, а некима маћеха. Постоји разлика у третману, у мојој рођеној земљи, између нас чији су ђедови гинули за отечество и слободу, за крст часни и слободу златну. Мој деда је рањен у Колубарској битки, један гелер му је остао у глави, с њим је пошао Богу на истину. То је разлика између нас и оних који су нам „пријатељи” што су нас у Првом и Другом светском рату урнисали, што преко *милосрдној анђела* убијаше нашу децу, рушише фабрике, генераштаб, ћуприје, да би сада куповали у бесцење на најбоим локацијама наша добра. Дакле, они ће добити плац, трафо-станицу, канализацију, инфраструктуру, добиће све! Још ће добити, веровали или не, десет до дванаест хиљада евра по запосленом раднику.

Знате кад ће отићи?

Чим им држава заврне славину благостања, кад више не буду имали користи.

А нама?

Нама који смо почели са 16,5 квадрата, који смо радили, ја и моја супруга, сада и моја деца (ми дочекамо раднике из прве, испратимо раднике из друге и закачимо оне који су у трећој смени), нама неће бацити, што каже песник, „ко псу у синциру”, ни мрве. Не!

Не кукам, могу рећи да обавезе према држави измирујем бар дан раније. Никада за ове две и по деценије нисам закаснио у плаћању обавеза ни секунд!

Било нам је преко двеста веома тенденциозних контрола. Гледао сам у Бечу, у Риму, у Барселони, у Минхену, где год сам био, могуће је од поноћи па до јутарњих сати у пешачке зоне увести робу. Могло

и у Београду док је Бранко Пешић био градоначелник, возила су могла од поноћи до девет сати ујутру да уђу и истоваре робу. Тада у Београду нема ни кучета ни мачета. Верујте ми, сада није могуће до наше радње да приђе комби. Вучемо као *волови у јарму*, две тоне производа. Када би неко стао и гледао како то изгледа када пада киша, било било би Богу плакати.

БЂ: Да ли сте Ви ту пример на који се то примењује и да ли то важи за све?

МС: Па да, то важи за све. У пешачку зону више нико не може да уђе, сем неко: видим „Фриком”, знам да је њихов власник Хрват а не Србин, да не испадне да ја њих тужим, али њихов камиончић може да уђе. КМН-ов ни на пушкет! Има да вучеш „волино” три улице, кад пада киша гледај какав си ти и какви су ти радници с оним кабаницама и гуменим чизмама. Завијамо контејнере у целофан.

Не кукам. Само хоћу да скренем пажњу, не можемо сви да се бавимо неким модерним облицима привређивања. Знате, могућ је улазак возила до 3.500 килограма свуда у свету сем код нас.

БЂ: Да ли сте покушали да тај проблем решите? Да ли сте интервенисали?

Теџи и у јарму скајај

МС: Они који се баве модерним облицима привређивања немају тај проблем, имају утицај на власт, неки имају коцкарнице, неки јавне куће, стриптиз барове. Писао сам, тражио пријем код градоначелника, после неколико месеци ме примио тамо неки човек. Згрануо се када сам му испричао ову причу, обећао да ће сутрадан бити решено, чак ми је дао број телефона да му се јавим. Никада ми се јавио није! Покушао сам десет пута да га добијем, увек је, по речима секретарице, био заузет. То је наш однос према људима који неспавањем покушавају да нешто ураде.

БЂ: Када би државни миље, када би амбијент био такав да се један тако невероватно добар начин рада развија и шири, шта бисте Ви урадили? Колико би људи код Вас могло да нађе запослење и како би КМН изгледао у контексту целе Србије?

МС: Знате шта, ја сам пре петнаестак година направио у родној кући млекару „Гај” и поклонио синовцу. Та млекара сада прерађује око 5.000 литара млека дневно, има око 200 сеоских домаћинстава који за њу производе млеко, плаћа као швајцарска банка. Када сам почео

стварати ту млекару имао сам још идеја. Требало је у Драгачеву и у околини Чачка да никне једанаест производних погона. Сада млекар запošљава десетак људи и има двеста коопераната. Међутим, тринаест месеци сам чекао на сложену реченицу коју садржи акт под називом *Решење* и за то време сам плаћао сељацима премију за млеко, пошто нисам имао решење и на тај начин упропастио следећи пројекат.

Када сам видео да немам с ким да оствариим своје идеје, посветио сам се писању књига, а уместо фабрика почео сам да правим задужбине. Тако је никао, хвала Богу, манастир Светог Николе у Лозници код Чачка и испосница Светог Пимена на Јелици, на међи између Чачка и Драгачева.

Можда је то Божја милост што се тако догодило.

Говори да бих те видео

Радио Телевизија Србије, Радио Београд 2 – *Програм документарног звука*, 3. 5. 2019.

Гост: Милоје Стевановић

Аутор и водитељ: Биљана Ђоровић⁶²

БЂ: Како је Милоје Стевановић постао Грешни Милоје?

О свом животу и борби са бешчашћем говори Милоје Стевановић, један од најуспешнијих малих привредника у Србији, власник компаније КМН, аутор осамнаест књига, чувар традиције, вере, језика и најбољих одлика српског народа.

Први учитељи

МС: Рођен сам на оним присојним падинама планине Јелице, у драгачевском селу Горачићи. Сви моји преци били су сељаци. То су били моји први учитељи од којих сам научио основне лекције које су ми биле руководство у животу.

Све оно друго, што сам научио из књига, од својих учитеља, наставника, професора, академика – била је надоградња на то. Неке ствари сам тамо научио погрешно, али оно што сам запамтио за сва времена, понео сам из родитељског дома, из Стевановића џемата. То је остало дубоко урезано у мојој души, у моме срцу и тога се никад нисам одрекао.

Понекад сам осећао грижу савести што сам издао своје претке, што сам отишао, напустио ливаде и поља, воћњаке и винограде, стада и све оно што лепотом чини тај мукотрпни, сељачки, али частан живот. Вероватно је разлог томе то што сам имао виспреног оца који је у исто време био мој највећи учитељ и мој најдражи противник. Он је проценио да је мој брат Саво који је један добар српски домаћин, сељак човек, бољи од мене, вреднији, раднији, послушнији. Брат је остао на селу, а ја сам се отиснуо у учитељску школу. Касније ме живот носио и водио кроз разновразне школестине, на којима сам се мало искварио.

Када сам говорио на једној православној трибини у Отави, у далекој Канади, у једном излагању цитирах владика Николаја који

62 <https://www.youtube.com/watch?v=i2nPfEbR8iE>

је рекао да је *образован онај човек који има образа*. Упркос тим мојим школетицама, факултетима које сам завршио, па неким постдипломским студијама, увек се застидим пред образовањем, односно пред образом мога брата Сава, који је рођен на Савиндан, који има четири разреда основне школе и чија је реч закон. Не кажем: и ја се трудим да одржим реч, али мој брат реч не би погазио да би главу сагубио. Дакле, то је оно што човек носи из родитељске куће. И наравно, то има и своју цену, што ће мој живот касније показати.

Борба да саставиш крај с крајем

У мојој родној кући нисам видео никада никога да је докон.

Не знам да ли се ико више од мог оца наор'о и накоп'о, накопио и напластио, насијо и нажњ'о, насадио, напабирчио, наструг'о и нацеп'о, навлачио и нађен'о, наранио и натимарио, натоварио и испаручио, нариљ'о и назалам'о, навр'о и наплевио... Јер, он је заиста био чудан човек: земљоделац, воћар и ратар, чобанин и рабација, казанџија и подрумџија, сточар и виноградар. Рекох: он је био мој најбољи учитељ и мој најдражи противник!

И моја мајка је била жена којој је рад био занимање. Она је ноћу била снајдерка, а дању домаћица, планинка, жетелица, баштованка... И она се сита наплевила и насијала, назаливала и напабирчила, наплела и напрала, на'еклала и навезла, наткала и набалучила, насила и наварила... И стално је, веселница, имала трку с временом. И увек је говорила: *Ей, гјейе, целој живојш*а – *а живојш йроуја док си реко шйа-би, док дланом о длан – али целој живојш йи је било: йожури, йовури, йркни, омркни, йорани, освани, найовари, сйовари, узвари, усири, йолейи, исйлейи, йобриши, саши, заши, окречи, исйеци, заливај, саливај, йоскочи. И: смочи.*

И што је, посебно за тај сељачки, мукотрпни живот било карактеристично, говорила је: *Крйи и шрйи!*

Трудиш се да саставиш крај с крајем.

Саб'јену меру врайи

Моја мајка је од моје баке, своје свекрве, научила да се сабијена мера враћа! Даклем, кад је љети вода у оскудацији, кад потоци утање, онда се меље на поточари на уставу: воденица се зуастави, док се

онај напер и јаз не напуне. Па се онда пушти. И тад је велика навала и велика гужва у воденици. Било је ситуација, док ваша врећа дође на ред, да останете, у кући, без брашна. Онда позајмите, у комши-луку, шерпу брашна. А ја сам глед'о, како моја баба саветује моју мајку: *Кад враћаш, ћеро, у њој шерпи са шифнама, у којој си њозајмила брашно, љрије но шћо љревучеш оклаијом да љоравњаш брашно, је л' си шћако равно и љозајмила, љрво: шћри љушћа добро озћо лући шерћом о љоклојац наћвара, да се брашно сабије. Мора саб'јена мера да се враћи!*

Моја мајка је била изванредна планинка: имала је врхунски сир и кајмак и ту се и зачала идеја од које ћу ја касније направити, мом синовцу, у родној кући, млекару *Гај*. Мајка је имала сталне муштерије на пијаци и ја сам од ње научио нешто што тад нисам разумео, али сам касније у Јеванђељу прочитао: *Каком мером мериш, шћаком ће шћи се мерити!* Она је обавезно, кад муштерији измери килограм сира, када се на боланци поравна језичак да је тачно кило, додавала још једну кришчицу. Да претегне, да буде мало појаче.

Не љомичи сћаре меће

Од њих сам научио да је баксузно чачкати око мећа. Отуда се и породила моја прва борбена књига, у одбрану Православља, која носи назив *Не љомичи сћаре меће*. У ствари, то је Соломонова премудрост: *Не љомичи сћаре меће које су љосћавили оци шћвоји*. А они су, као људи који су одлазили у цркву и слушали проповеди, схватили да је то светиња!

Очеву науку сам примењивао кад сам почео да купујем нека имања, а тако учим и моју децу: кад геометар утврди меће, ти онда стави шаку 'вамо у наше, па ту постављај ограду.

То су лекције које се уче у кући. Кад у кући човек научи: *не љожели нишћа шћћо је шћуће*; кад у кући научи: *љошћуј оца своја и мајер своју...* Онај ко ту науку пренесе на следеће генерације, он је завршио пола овоземаљског посла. Упутити децу у побожност с једне и у посао с друге стране – завршена је наша мисија овде на земљи.

Учишћелјевање

Е сад, кад сам био млад учитељ, ентузијаста, преко распуста сам одлазио на омладинске радне акције. Био сам командант многих омладинских радних бригада: сакупимо стотињак људи и одемо,

срцем. Ми смо тада сматрали да треба дати допринос изградњи наше отаџбине. Онда сам, као млад човек, био пожртвован на свим тим пољима. Као учитељ имао сам и хорове и групе певача и учествовао на разним такмичењима с том децом, тако да сам, ваљда, био запажен, па сам, стицајем околности, изабран за председника омладине у мојој општини. То је била професионална функција и тај сам посао срцем радио једно годину дана. Отворио сам седам-осам библиотека широм Драгачева, направио десетак спортских друштава, са по четири клуба у сваком том друштву.

Не мојадијаше шукаси с ројашим

А онда сам, кад су биле оне девијације у нашем друштву 70-их година, покушавао, иако један од најмлађих одборника у Драгачеву, а и у целој бившој Југославији, да се супротставим неправдама које су биле очигледне. Али сам увек бивао поклопљен „аргументима“ оних који су се позивали на Устав, на Маркса итд. Као учитељчић нисам био кадар да се изборим са онима који су те факултете позавршавали. Иако сам се у међувремену оженио и добио стан, вратио сам кључеве (нисам се у њега ни уселио), поднео оставку и отишао на студије, на Факултет политичких наука, да видим детаљније *шћа шћо њише у шћом Усћаву и да видим шћа је шћо Маркс рекао*. То су биле моје младалачке илузије.

Очева њророчка здравица

Иначе, кад сам се оженио са мојом Надом и довео је у Стевановића џемат, мој отац ју је волео још као девојчицу, па ми је једне прилике рекао: *Немојде г-ујројасиши оно гјеије, оном њошиеном човеку, нишћиаку један, је л' ћеш са мног г-имаш њосла* (пошто је био добар пријатељ с Надиним оцем). И кад сам ја њу довео, њему је било мило што мој избор би Нада, али му није било мило што сам ја испао мало „зелењаш“, како је имао обичај да каже. Јер ја још не бејох одслужио војску, Нада још није завршила средњу школу и тако. Но, он је сазв'о комшилук на алвалук, закл'о прасе... Онда је подиг'о чашу, одрж'о здравицу, захвалио се комшијама што су дошли да се порадују што је дом наш украсило још једно чељаде, наша снајка, па се онда обрати Нади: *Ћери моја, добро дошла у овај дом! Нек њи Бої да свако добро! Шћиа ћу, гјеије, да њи кажем? Боље шћо си се удала за-њеија неїо да си скочила у Мораву.*

И онда каже: *Здрава си, снајка!*

А она: *Од Боја ши здравље, шаша!*

То је већ било време када су младе почеле свекра да не зову тата, него чика овај, или чика онај, или именом. А њему би мило што га она назва тата, па настави своју беседу: *Боја ми, дјеше да си скочила у Мораву, можда би некако и исљивала. Али ш њим ши сјаса нема. Је л', каже он за мене, пред свима њима, шо ши је шаки иксан, кад би се, далеко било, ушйоио неђе у-рјеку, њеја не би шребало шражиши низ-рјеку нејо уз-рјеку.*

Тако је он предвидео оно што ће се мени касније догађати. А догодиће ми се разноразна страдања.

На сѣрани сѣрадалној

На почетку студија ми се родила ћерка Катарина. Тад ће Наставно-научно веће Факултета политичких наука, по директиви Градског комитета, наложити да се казни и искључи један професор са факултета, забога, зато што се са Аљи Шукријом посвађао на паркингу око неке баналне ствари. Али је он био Аљи Шукрија! Високи функционер на савезном нивоу, а овај човек је био *професорчић* на Факултету политичких наука. И онда се ја тамо јавим за реч и проговорим из срца. Оне моје другарице ме вуку за рукав и плачу, знају шта може да ми се деси, јер сам тим професорима које сам критиковао рекао да ме је срамота, да сам овде дошао да научим нешто од вас, а ја видим један крајњи кукавичлук итд... На то ми професор, код кога прекосутра треба да полажем испит, рече: *Колеја, водише рачуна шша љричаше, овде има људи који имају више љаршијској сшажа нејо шшо ви имаше јодина!* На то ја узвратих: *Професоре, нисам знао да се ми меримо јо сшажу! Мислио сам да се меримо јо арјуменшима!*

Наравно, то је имало своју цену - уместо заиста заслужене десетке, уписао ми је деветку у индекс.

И када сам био у војсци, долазила је Нада с нашом ћерком да ме обиђе, био сам у неприлици. На једном састанку изнех неправде, гадости, лажи, све што сам видео да је *около љагац, а унушра јагац*. Учинио сам то најчасније, најискреније, у намери да се то превазиђе. А онда сам прошао кроз једну стравичну тортуру где ми је прећено војним судом и затвором.

Време заблуда

Касније ће се ипак десити да ме, као човека који се трудио да савесно одради све што је радио, унапреде у друштвеној хијерархији. Изабран сам за секретара Општинског комитета у Драгачеву и ушао у нека радна тела Централног комитета. Ту је дошло моје велико разочарање када сам се примакао онима који су управљали државом и партијом. Схватио сам, дефинитивно, раније сам имао неке сумње које сам одгонио од себе, али кад сам се срео с њима, лицем у лице – схватих да је то превара!

И онда сам покушао да ту своју заблуду оперем. Размишљао сам како то да изведем. Онда се десило, једно вече, уочи мог одласка у Сава центар на једну велику конференцију, где сам био позван, да је на телевизији, у *Дневнику*, новинар питао Станета Доланца, који је тада био министар унутрашњих послова Југославије, да ли се осећа одговорним за стање на Косову и Метохији. Он је, као из топа, изговорио да се не осећа одговорним јер није информисан!

Сиремносѝ на жрѝву

То лицемерје стварно нисам могао да издржим и те ноћи сам се с мојом Надом договорио шта ће она да ради с нашом децом. Била нам се и Марија већ родила. Дакле, шта ће она да ради с децом када ја одем на робију, јер је за вербални деликт била запрећена казна од три до пет година затвора. Био сам спреман на ту жртву, верујући да ћу скренути пажњу народу да нас ови људи воде у пропаст. Јер, у тој беседи сам рекао да је Доланц лажов, што је вербални деликт; да ако наставимо овим путем, да ће нам се земља распасти у социјалним ломовима; да ће нам се распасти економски и политички систем; да нам избори личе на трку у којој учествује један коњ и тако даље.

После те конференције у Сава центру дигла се велика халабука. Требало је да будем процесуиран, али проценили су да би то било контрапродуктивно. Све новине су о томе писале. Тридесет година касније ће покојни проф. др Љубомир Љуба Протић, са мојим унуцима приредити документарну књигу *Тајна дегине фиоке*, где се сва та хронологија види са текстовима ондашњих новина. Али, све то је имало цену: требало је то издржати!

Људи су бежали од мене као да сам губав, као да сам шугав! Имао сам два непоколебљива ослонца: оца и Наду. Отац ми рече:

Иако си им ѿо реко, ја сам знао да су ѿо јајцаре, нисам мо'о ѿо да ѿи кажем док си био ѿамо, чек'о сам кад ћеш ѿо да с'ваѿиш.

А Нада је била та која је издржала све те моје немире.

Увек се нађе доброчиниѿељ

Дакле, у Драгачеву сам био просветни радник, председник омладине у општини, правобранилац, секретар комитета, директор једног предузећа са пет-шест стотина радника... После свих невоља на политичком плану тешка срца смо напустили Драгачево и отишли у Чачак. Тада ме један диван човек (Станимир Николић), о коме сам недавно објавио књигу, један велечовек, када нико није смео са мном да се пита, примио у банку у којој је био директор. И ту сам провео неколико година као његов сарадник. Мислим да му је та одлука да ме прими „помогла” да оде у превремену пензију.

После њега, за време ембарга, наређено је у банци да сваки руководиоца одреди прописани проценат људи који ће добити отказ због тзв. *економских ѿешкоћа*. Кад сам добио задатак да направим списак, ставио сам себе на тај списак и тако сам напустио банку, без икакве идеје шта ће сутра бити. Просто нисам хтео да себе доведем у позицију да нечије дете оставим без корице хлеба. Радије сам то хтео да приредим себи.

Заврни рукаве и ѿоѿури леђа

Још једну лекцију смо од наших ђедова научили: *У радише мно'о бише, у ѿѿегише још и више*. Иако смо имали скромне платице, ми смо увек по неки динар одвајали *за не дај, Боже*. Тако смо, у том тренутку, имали шест хиљада западнонемачких марака кућне уштеђевине. И са тим смо започели посао на неких 16-16,5 квадрата, моја супруга и ја. И ево, за ове три деценије неспавања ми смо увек радили по две, две и по смене. И сада, када имам 70 година, радим од 16 до 18 сати дневно: или у фирми, или на пољопривреди, пошто сам сада „озбиљан пољопривредник”, или пишем.

Писаније

У потоњих петнаест година написао сам осамнаест књига. Један правац тих мојих писанија су књиге које говоре о нашим коренима, о нашем моралу, о нашем језику, обичајима, а други правац је борба за светосавље против девијација које данас имамо у Србској православној цркви. Када су почеле те девијације, односно када смо их схватили, основали смо у Чачку удружење и почели да молимо, преклињемо... Ја сам чак и клечао у Епископији жичкој да нас епископ прими, али он није хтео. Били смо против тих новотарија, јер смо сматрали да веру коју смо примили од наших ђедова, од отаца наших, неокрњену, неокаљану, чисту, треба да пренесемо нашим потомцима! Ако је она ваљала осам стотина година, зашто нам је сада кварите? Нису имали одговор на то и једини начин био је да нас игноришу.

Вера без дела је мртва

Владику Артемија нисам познавао. Знао сам да је он човек који стоји чврсто на светоотачком предању, читао сам неке његове текстове, пратио нека његова излагања у Солуну и којегде. Када се десило да су њега прогнали, када су његова духовна деца остала без крова над главом, примио сам их на своје имање. И то сам учинио из најисконскијих побуда, исто онако као што сам учинио према оној деци из Далмације када су као избеглице морали да напусте своју кућу, па сам им подарио, у Драгачеву, своју кућу и имање.

Дакле, из истих тих побуда сам примио и ове људе. А онда сам добио писмо са благословом епископа жичког Хризостома, Бог да му душу прости, којим ми се налаже да откажем гостопримство рашко-призренским монасима. Ту ноћ нисам спавао и написао сам одговор на неких 17-18 страница, у којима им братски, хришћански, најискреније, одговарам зашто то не могу да учиним. Не зато што нећу, не зато што сам тврдоглав, него зато што је у *Јеванђељу о сѣрашном суду*, које се чита месопусне недеље, учи васкршњег поста, казано: *да ѿладна нахранимо, да жедна наѿојимо, да невољника ѿод кров ѿримимо...* Сада се од мене тражило да погазим Закон Господњи!

Од свих најјори

И онда се десило да сам постао најјори Србин. Изречена ми је најтежа пресуда која се може изрећи под сводом небеским! Екскомуницирали су ме, за сва времена, из Цркве.

И опет је уз мене била моја Нада. Мој отац се већ био упокојио, а моја весела мајка је једва преживела и онај први мој судар с моћницима.

Божја милосћ

Али, ето, слава Богу који ми је учинио милост подаривши ми такву жену, која је залегла за нашу кућу, за нашу породицу, за нашу децу, тако да сам имао одрешене руке за све ове будалаштине које су ми се догађале. А онда, будући да је и она порасла у једној сељачкој, домаћинској кући, у којој није било предаха, радили смо даноноћно. Данас имамо предузеће са сто и четрдесетак запослених. Истовремено смо направили један неформални холдинг. Када кажем неформални, значи нема уговора, нема печата, него постоји оно како су наши оци чинили. Они су говорили: *Каг се нешћо здојовориш, ћо ћи је исћо ко каг ћујријашом ексером закујеш гаску за їреду, ѿа ѿај ћујријаш одоздо їодврнеш!* Значи: то је нераскидиво! Реч се држала! На тим принципима ми смо направили холдинг са око пет стотина сеоских домаћинстава која за КМН производе најбоље што ова земља може да роди: млеко, месо, јаја, поврће, воће...

У нашем предузећу имамо малопродају и производне радионице, као што су прерада меса, пекара, посластичарска радионица, производња готове хране и друго. Тамо се зна принцип: нема преваре! Нема сурогата. Нема адитива. И то су људи препознали. Ми у овим малим ћошковима, кажем ћошковима јер то су релативно мале радње, имамо редове. Свакодневно услужимо огроман број људи. Карактеристично је то што људи који једном дођу код нас остају. Има много и странаца. И они су за нас чули.

То је тако, ми ништа не диригујемо. Моје унукe нико не тера да посте, они су сами то одлучили. Њихови родитељи су гледали у нас, они гледају у своје родитеље. Они држе пост беспрекорно. Као монаси.

У свим нашим радњама и радионицама посао почиње молитвом, паљењем кандила и кађењем тамјаном. То раде и наши радници у Београду, свако јутро. Можете доћи изјутра, тамо у *Миленијуму*,

где је моја канцеларија, и овамо где је радња, у пасажу *Проїреса* и осетићете мирис тамјана. Видећете да у нашој радњи, где људи купују храну, и у мојој канцеларији, горе кандила. Како овде, тако и у Чачку. Просто, то је такав дух.

Ако децу не ујослимо, шћо ће урадишћи ђаво

Наше ћерке су биле добри ђаци, а ишле су на фолклор, у музичку школу, училе стране језике. И поред свега Нада и ја смо их уводили у посао. Никада нису имале времена да дангубе. Јер, ми смо од наших родитеља научили да *доконе руке ђаво зајосли*. Пушти дете да буде доконо, ђаво ће га упослити. После се човек чуди што му је дете залутало у пушење, у дрогирање.

Господ је заповедио да *једемо хлеб у зноју лица свої*. Ја сам својој деци признао када сам Надино и своје бреме почео да претоварам на њихова плећа... А Бог нам је учинио велику милост да су моје ћерке изабрале праве момке: да су ми синови не би били такви. Предобри људи. И њих четворо, а ево сад им се придружила и моја најстарија унука која се недавно удала, значи, њих петоро носе фирму у Чачку. Могу да кажем, с радошћу, да су за ових 7-8 година, колико смо Нада и ја у Београду, они унапредили фирму у свим сегментима, јер осећају одговорност. Онда сам им рекао: Ми смо вас „прешли“, па смо вам натоварили овај терет, а ви будите мудри, па тако „преварите“ вашу децу.

Сви наши унуци, са поласком у први разред основне школе, добијају радни лист. Када имају слободног времена и преко распуста, имају привилегију да могу да раде у КМН-у. Зна се ко шта ради: она најмања је слагач - када сложи бомбонице и чоколадице има да гледате, иако је други разред. А ови већи су догурали до пекаре, до производње, до посластичарнице, момци до комерцијале, до магацинског пословања...

Где су нам излаз и сїасеније?

Како се ми, као народ, можемо обдржати?

Можемо се обдржати ако се посветимо трима стварима.

Прво, ако вратимо култ рада који су имали наши преци. Бог нам је дао земљу која може да роди оно што скоро нигде не може, само треба да употребимо главу и помало леђа.

Друга ствар коју треба да сачувамо јесте језик наш. Предивно је Миле Медић у *Завештању Немањином* рекао: *Знај да ње је нејријашељ њоробио и њокорио у оној мери у којој њи је њошурео својих и њошро њвојих речи. Народ који љуби своје речи, њресѡаје биѡи народ.* Видели сте у мојим књигама – трудим се да сачувам језик мојих предака.

И трећа ствар која је темељ нашег опстанка, то је вера наша. Вера отаца наших. Без Бога нама ништа није могуће. Ако се у *Боја уздамо, у високом заклону сѡјимо.* Док смо били свети народ, имали смо свете владаре и свете црквене великодостојнике. Када смо окренули леђа вери нашој, вери ђедова наших, од тада нам се догађа све то што нам се догађа.

Ето, ако те три вредности сачувамо, ми ћемо се обдржати и спасти!

Др Биљана Ђоровић: „Јубилеј – 20 година ИНФО РАТА”

(трибина у Храму културе на Бежанији)⁶³

БЂ: Велика је срећа када кренете једним путем, ма којим се послом бавили, ако кренете одређеним путем, ви онда наилазите на чудесне људе за које нисте веровали ни да постоје ни да је могуће њихово постојање данас. Један од таквих људи је и Милоје Стевановић, назван Грешни Милоје.

Милоје Стевановић је човек који сведочи о томе какви смо Срби некад били јер морали смо бити такви, морали смо поштовати реч, морали смо знати за *здоговор*. А здоговор је да, када неком нешто кажете, тамо у том драгачевском крају, та реч не мора да се подупре никаквим потписима, ни печатима. То је, каже Милоје, као када ексером ћупријашом прокујеш брвно за греду, па тај ексер подврнеш.

Милоје Стевановић је прозван Грешни Милоје и остао је Грешни Милоје.

Зашто?

Најпре зато што је избачен из Савеза комуниста Југославије након говора у Сава центру 1983. године, када је рекао за неке од девијација у Федеративној Републици Југославији, али је рекао и да Стане Доланц лаже када каже да не зна шта се дешава на Косову. А и једини је мирјанин који је избачен из СПЦ зато што је у своје етно-село, на своје имање на планини Јелици, примио црноречке монахе који су избачени са Косова и Метохије. Тада је проглашен, по истој тој црвеној, пропагандној апаратури и машинерији, за грешника, за нечистог, неког кога из тих редова треба избацити.

Милоје је аутор великог броја књига, које свима саветујем да прочитају, јер ту можете видети какви су Срби били и упознати тај крај и тај језик, а то је језик којим је говорила Олга Луковић Пјановић, јер је она рођена у Горачићима, у истом селу у ком и Милоје Стевановић. Милоје је написао *Речник Драгачева*. Тај речник је једно велико лексиколошко благо, али и ту је дошао са господом академицима у сукоб.

А због чега?

Јер није хтео да они другачије дијалектолошки обраде речи за које је знао како су његови преци говорили.

63 <https://www.youtube.com/watch?v=Cbu2eX8K9OQ>

Заиста имам велику част да упознам све вас са Милојем Стевановићем, јер је то човек који је тим својим делом, а посебно, рекла бих, једном књигом, која се недавно појавила, то је књига „Разговори у рајским шетњама” са владиком Артемијем, а која ће бити кључ за разумевање не само онога шта се дешавало у СПЦ, већ и кључ за разумевање шта су прави српски великодостојници и зашто је Србија могла опстати док смо имали такве људе да нас воде. Дајем сада реч Милоју Стевановићу, *Грешном*.

Изгубљене бишке у рају за душу

МС: Хвала, драга Биљо. Када је човек четрдесет година на нишану и углавном кућен, па дођу похвале какве си Ти вечерас изговорила, онда то буде мало необично. А није баш ни добро, знате. Свети оци су говорили *Боље ме сјали него ме ђохвали*, јер прети опасност да се старац, који је загазио у осму деценију, погорди при крају, да не да Бог.

Биљана је овде назначила нека моја искушења, неке моје изгубљене битке са Централним комитетом, са издајничким врхом СПЦ и са неким добрим људима из Српске академије наука, који су инсистирали на томе да тај мој *Речник Драгачева* уђе у неке убицајене, утврђене дијалектолошке мапе. Ја нисам могао пристати на то да издам своје претке и да оставим потомцима сведочанства другачије него онако како је заиста било, како ја, што би рекли моји Драгачевци, то тувим.

Један од Биљаниних колега, новинар, када сам искључен из СПЦ, објаснио је све те моје падове и рекао у закључку: *Јаган човек, нико ђа неће*.

Милунка Савић нашеї зловремја

Биљана Ђоровић је хероина наших дана, попут Милунке Савић у време оно, која беше жена са највише ордења у историји ратовања. У борбама против непријатеља Милунка је задобила девет тешких рана.

Наша Биљана се бори против најмоћнијег непријатеља у историји човечанства, најмоћнијег од постања света, а то је нови светски беспоредак. Њено оружје, за разлику од оружја Милунке Савић, нису

Ал' тирјанству стати ногом за врат,
довести га к познанију права,
то је људска дужност најсветија!

20 ГОДИНА ИНФОРАТА

Др Мирјана Анђелковић Лукић
Весна Пешић
Драгослава Копривица
Мара Керн
Милоје Стевановић
Александар Митровић Метаноја
Биљана Диковић
Снежана Терзић
Невенка Стојчевић
Никола Алексић
Биљана Ђоровић

Удружење Стара Бежанија, Војвођанска 68,
среда 1. децембар 2021

бомбе и бајонети, њено оружје је реч. Истинита реч. Нелицемерна реч. Реч часна. Она се *не куне ни небом ни земљом*, него онако како Јеванђеље вели. Њено *да* је *да*, а њено *не* је *не*.

И Биљана је, попут Милунке, задобила тешке ране. Укинули су јој неколико предивних ауторских емисија, неке од њих су вечерас поменуте. То су њена друга деца, да тако кажем. Тиме је задобила ране што највише боле, по оној народној: *Ко ѿи искоја око?* Каже: *Браћо. – Защо је ѿако дубоко.*

Била ми је част да се одазовем Биљаниним позивима, да у неким њеним борбама информативања, прозборим понеку. Ја сам прво од ње чуо да је она такозвану пандемију крстила правим именом и презименом, говорећи јавно да је реч, не о пандемији, него о ПЛАНдемији. И за тај план она је понудила озбиљне доказе. Ко је имао уши да чује, он је чуо, а ко није, задржао је своје легитимно право да слепује слушајући, верујући и идући за слепцима.

*Не бојмо се од вражјеја коѿа,
но се бојмо од лажних ѿасѿира*

Нису ме, браћо и сестре, изненадила залагања носилаца појединих јавних функција, који телале да треба да се унаказимо крпама на лицу и да треба да се шприцамо. Нисам изненађен, јер знадем да они раде свој посао по мери своје савести, са једне стране, а са друге, по задатку који су добили од оних који су их турили на оно место на коме јесу. Моји Драгачевци би за такве рекли: *Седи ди си, ни за ди си ниси.*

Срби су имали у свом мукотрпју, на свом голготском путу, много Домановићевих вођа који су их водили којекудије, а углавном све у корист њихове штете. Али Срби имадоше, у свим тим невољама, неко зрно соли које их је сачувало од кварежи, имали су носиоце неке искрице која је светлукала у мрклини безизлаза, еда би у сваком безизлазу нашли излаз.

Ко је носио то зрно соли кроз историју Срба? Ко је нашао ту искру у камену да не би у *кам очајала*?

Духовни пастири су то били, браћо и сестре.

А ко су данас духовни пастири?

Авај, то су они који померише старе међе које поставише оци наши. То су они што архијеретика папу, који нам ради о глави, зову

свеїи оїац, целивајући му руке. Оном зликовцу који се тајним споразумом који нам је открила покојна Смиља Аврамов, Бог да јој душу прости, са челницима Америке и Немачке зарекао да треба тотално уништити православље. Наши духовни челници су они што су примили од папе прстење и кардиналске напрсне крстове. То су они што су престали бити светосавци и прогласили се јавно, без страха од Бога и без стида од људи, екуменистима и који телале да је *екуменизам наша насушна ѿшреба*. Тамо њима. Наши Свети Оци су рекли да је екуменизам *јерес*, а Ава Јустин је то објаснио још боље говорећи да је то *свејерес*. То су они што, к'о последње моралне сподобе, клече по католичким катедралама, што се прекрштавају сами у бискупе, што уводе јеретике и жене у олтаре, што се моле са јеретицима, што изговарају *Символ вере* са додатком *филиокве* због које је и настао раскол православних и католика. Уподобиле се, дакле, онима који отпадоше од Једне Свете Саборне и Апостолске Цркве. То су они што потписују примате папи. После Адама, који је отказао послушност Богу, и после Јуде Искаротског, који је издао Господа за тридесет сребреника, папа је учинио највећи грехопад у историји људског рода, протеравши Бога и прогласивши себе његовим намесником на земљи.

Ко су нам још духовне вође?

Они што пале свеће по јеврејским синагогама, иако канони Једне Свете Саборне и Апостолске Цркве то искључиво забрањују. То су они који газе одлуку Сабора о иступању из Светског савета цркава и који газе одлуке о вековном богослужбеном поретку. Они што покушавају да саћерају веру у чутуру сваком вернику који употреби таланте од Бога му дариване, да укаже на њихово безакоње. Они што се, нажалост, сликају испод *иконе* Алојзија Степинца, кога папа прогласи блаженим ваљда зато што је био предводник 1.371-ог свештеника католичког, односно бискупа, који су учествовали у сатирању србства. Тај податак аргументовано и необориво нам је пружио својим делом, својом речју и својим животом академик Срба Живановић.

Наши духовници су они што позиваху Србе на Косову, на изборе, на своје утамничење, на изборе Тачијеве државе.

Боїоиздаја

Не могу, заиста, а да не изговорим једну претешку и болну реч. Наши такозвани духовни пастири у највећем броју случајева, нажалост, не верују у Бога. Они су учинили, не издају, не велеиздају, они су учинили богоиздају.

Зашто?

Између осталог, *Бої сївори човека ѿ обличју своме, ѿ обличју Божјем, сївори ѿа*, каже Прва књига Мојсијева. Многи вајни духовници то обличје Божје заменише, заклонише крпом. Уместо образа, они нам показују крпу. И ми видимо сада читаву акцију, која се с политичке сцене преноси у сферу духовности, па ће многи епископи и код нас, и у Грчкој, и којекуде, постати велики промотери једне, по мом скромном убеђењу, од највећих превара, измишљених превара, које је Биљана дефинисала као *їландемију*.

Подсетићу вас на једну мисао Ива Андрића: *Лице, ѿо је цвеш на биљци која се зове човек. Човеково лице је најјаче освешљени и најїри-влачнији делић свеша*. И замислите сада, идете Кнез Михаиловом улицом и видите масу заузданих људи који су сакрили тај дивни Божји цвет, који су сакрили своје лице.

На Велики четвртак прошле године био сам у једном катакомбном манастиру на литургији, причестио се са мојим прауном којом је тада имао два месеца. То је било време полицијског часа кад је било забрањено кретање. Немојте ме питати како је тај силни народ дошао у ту пустињу. Сналазили су се како су знали и умели. Дакле, у оно време када су могли керови пред зору да се шетају по парковима, а људи нису смели да изађу из куће, то је било време када су наши првосвештеници забранили народу да иде на свете Божје литургије, када су забранили причешће, када су забранили литије, када су забранили освештавање домова и тако даље. Ја сам свој став, тог Великог четвртка 2020. године, изнео у причи „Будибокснама“, која је тог дана објављена на неколико сајтова. Тај старац, тај лик кроз кога је изнет тај став, опричао је шта се догађало тих дана: *Ни у време Турака, како ми је ђед їричао, ни у време Швабурина, није било забрањено људима да оду на са'рану*. А ми смо, браћо и сестре, били сведоци да нам је један епископ, Милутин Ваљевски, сахрањен са пет-шест људи. Дакле, недеостојанствено, нечовечно, нељудски...

Ми знамо да су наши пастири духовни, у време оно, када су харале болести и друге невоље, стали на чело литија, да су ишли и босиоком кропили србске ливаде, њиве и пропланке, а ми смо дошли у срамну позицију, како каже старац из те приче: *Сада наишли неки лажњаци, неки ѿовноваљи, д-извинеш, ѿосакривали се у мишје руйе. Ујалашили се некої ѿишљивої ба(к)цила ѿа бране народу у цркву на лиѿурђију. Не даду да се целива крстї и икона. Забрањили свећење водице, ѿричестї и коешїа. Будибокснама.*

Дакле, оно што би наши духовни пастири имали нас да уче, изгледа да су сами то или заборавили, или их је дневна политика до те мере понизила, срозала и уништила њихово достојанство, па су заборавили да Свето Писмо каже: *Ако ѿи Госѿод не сачува ѿрада, узалуд не сїавају сїражари.* Дакле, ми смо имали чињеницу да нас наши војници које ми плаћамо, да нас наши полицајци које ми плаћамо, чувају да не можемо изаћи из сопствене куће данима. Да не можемо отићи у цркву, да не можемо приступити Светој Чаши која је највећи духовни лек откад знамо за себе. Тако да ти људи, како каже овај мој старац: *Сїрашљивци у манїијама, не даду народу да им целива руку, ѿа још набили рукавице, коно да су ѿнеколози, а јок ѿојови, ѿа ѿурили неке маскеѿине, да им ѿламо крїеѿине, мешїо образа. Реко-би, нису ѿојови, но вамїри, Боже ме ѿросїи.*

Безбожници се и сенке ѿлаше

Није цаба, браћо и сестре, казано да се безбожник и сенке своје ѿлаши. Према томе, наши духовници су се уплашили сенке, уплашили се Биљанине ѿландемије и, самим тим, сврстали се у безбожнике.

Ваистину је тачно оно што веле умни људи да је *над умљем разум, над разумом мудросї, над мудрошћу ѿремудросї, а над ѿремудрошћу свеїа ѿросїоїа.* Није Господ цаба узео за своје апостоле сељаке, рибаре, а не преучене људе, и није цаба казано да *све шїо је ѿред људима мудросї, ѿред Госѿодом је лудосї.* Колико је пута Господ, то из Јеванђеља видимо, чинио чуда и колико пута је, притом, изговорио – *Вера ѿвоја ѿе је сїасла.* Никад Господ не рече, знање те је, титула те је спасла. Тако да, док смо имали Божје људе за духовне пастире, они нису имали, у највећем броју случајева, ни теолошки факултет, нису имали докторате, али им то није сметало да постану светитељи.

Дабоїда исїиновала довека

Овде бих ставио тачку на ово што рекох о Биљаниној *їлангемии*. Ту бих стао честитајући Биљани и њеним саборцима овај двадесетогодишњи јубилеј.

Дабогда још битака била, драга наша Биљо!

Дабогда истиновала на многаја љета јер, јер Господ рече: *само ће нас исїина ослободиши*.

Ђавоимани моћници су сковали паклени план, између осталог и са овом *їлангемии*ом, но он ће се остварити само донде докле им Господ то допушти. А Господ им прилично допушта због нас самих, због нашег безбожја. Не заборавимо, ипак, да *човек снује, а Бої одлучује*. Уздајмо се у Господа и спашћемо се, јер Свето Писмо каже: *Ко се у Госїода узда, у високом наклону сїији*.

Док је људи попут Биљане Ђоровић, ми засигурно нећемо пропасти.

Кад су људи огрезли у безакоње, Господ је пустио потоп, али је преко Ноја и чељади његове, ипак, спасио људски род. Кад су богоодступници у Содому и Гомору почели масовно да чине оно што чини наш премијер или премијерка... У ствари, пазите, ако премијерка има сина, по *Речнику Драїачева*, онај ко има сина, он је отац, ако га није родио. Зато ја не знам да ли је она премијер или премијерка. Дакле, Свети Оци кажу да то што чини наша премијерка, то не чини, како би овај мој старац рекао, ни оно пашче под салашом, јер каже (Св. Јован Златоусти): *И їси знају за їранице їприроде*.

Шта је овде болно?

Пробудимо се и їроїледајмо, време је

Болно је што, када старешина једне куће чини безакоње, он не навлачи проклетство само на себе, он навлачи проклетство на целу кућу. А овде има и мојих земљака који су одрасли у руралним подручјима, а тамо се зна свако у главу. Тамо се може видети да у оним кућама где је домаћин био безбожник, где је чинио безакоње, да се та кућа затрнула и да су им гробови зарасли у бујад, у купине. А код Светог владике Николаја ми смо могли чути, кад говори о *моралним законима*, могли смо чути и видети да у свакој држави,

где је вођа безаконик, где крши Закон Господњи, да он, у ствари, навлачи проклетство на свој народ. Дакле, ми смо дошли у позицију да имамо на челу наше Владе некога ко се руга Закону Господњем. Господ је заповедио: *Рађајће се, множиће се, и најуниће земљу...* Како ћемо напунити земљу, са... Ја стварно не знам оно модерно име за педере и лезбејке, зову се...

БЂ: ЛГБТ.

МС: ЛГБТ. Дакле, Господ је спржио Содому и Гомору због тог ЛГБТ и мислим, народе, стварно: *Ако слеџац слеџца води, оба двојица ће у јаму ујасџи.*

‘Ајде, људи, да прогледнемо!

‘Ајде да прогледнемо, да не слепујемо!

Праштајте.

Хвала на пажњи.

Три врлине предуслов за васкрс Србије

Промисао Божији удостојио ме је изузетне части да лично упознам све троје протагониста ове драгоцене књиге: покојну Косару Гавриловић, господина Милоја Стевановића и блаженопочившег епископа рашко-призренског г. Артемија. Свака од тих врло различитих личности, чији се унутрашњи свет на назидање српске читалачке публике у овим разговорима осликава, на мене је оставила потресан утисак. Тај утисак је много снажнији од личне моралне симпатије или друге врсте афинитета, искључиво субјективне природе. У првом реду видим их као лучоноше оних вредности без којих је уклањање развалина које нас окружују и васкрс државе српске апсолутно немогуће.

Ова књига не би настала без преданог труда др Биљане Ђоровић, врсне професионалке у новинарском послу, која је у глумом добу у коме живимо, својим оштрим оком запазила значај изузетних животних прича које се налазе у читаочевим рукама. Прецизним, сократовским питањима госпођа Ђоровић је сјајно успела да са својим саговорницима уобличи велике теме из којих се састоји овај текст.

Оно што превасходно одликује све три личности у средишту ове књиге је врлина самопрегорног родољубља. Без те врлине нема делотворног доприноса утемељењу богоугодне Нове Србије. Саставни део тог родољубивог прегнућа је спремност на самоодрицање и жртву за опште добро, што је некада било подразумевајућа врлина и опште расположење душа у свим српским крајевима и срединама, а на шта се данас наилази тек местимично и у појединачним траговима. У самој сржи профила сваке од трију личности што се у овој књизи разоткривају, налази се управо та жртвена црта која мора опет прожети национални карактер, пре него што бољитак, у било каквом приметном или осетном виду, буде постао могућ.

Косару Гавриловић упознао сам, не сећам се више којим поводом, у „Руском цару“ у Београду, једног пролетњег дана. Она је од почетка била врло занимљив, али нимало лак саговорник. Ни двадесетак

минута од почетка нашег упознавања, укорила ме је да нисам „црквен човек.“ Уз све дужно поштовање, мислим да је том приликом њена духовна проницљивост затајила, али годинама после тога, све до њене смрти, наставили смо да се дружимо, са плимама и осекама у нашим односима које су, како чујем, и други њени саговорници редовно доживљавали.

Уосталом, оно што ме је привукло Косари и није био њен темперамент, него њено огромно животно искуство из послератног српског расејања, а такође и ванредни лични увиди, у својству непосредног учесника, у животу и раду српске политичке емиграције која се борила за ослобођење земље од комунистичке тираније. Мада нам се у Америци путеви никада нису укрстили (ја сам одрастао на Средњем западу а она је живела и радила углавном на Источној обали), одмах смо открили низ додирних тачака у сагледавању најважнијих питања.

Наравно, знао сам за Косариног оца, др Милана Гавриловића, једну од водећих фигура послератне српске политичке емиграције. Касније, Косара је учинила велико дело, приредивши за штампу очев ратни дневник, вођен док је био министар Краљевске владе у Лондону. Из тих, за историографију драгоцених бележака, сазнао сам низ чињеница од којих су многе биле шокантне, о односима и преовлађујућим ставовима унутар тог хетерогеног тела које је у лондонском изгнанству, заједно са немоћним краљем, представљало измештену југословенску државу. Од Косаре сам такође чуо и за меморандум Синода Српске православне цркве о масовном прогону и тамањењу Срба у НДХ. Косара је у томе била непосредно укључена као преводилац на енглески језик, овог стравичног и на крају неискоришћеног документа, чије је превођење требало да послужи неким нејасним циљевима подељене и паралисане емигрантске Владе.

Поред тога што је била богата ризница поузданих информација о многим кључним догађајима из новије историје српског народа, Косара је својим животом у изгнанству посведочила дубоку оданост вери и Отаџбини. Иако се у Америци нисмо познавали, занимљиво је да смо и она и ја припадали Руској заграничној цркви, где смо, независно, пронашли аутентичну оазу истинитог Православља. Не сумњам да нас је та приврженост изворној и екуменизмом непомућеној православној вери на крају, сваког својим личним и посебним путем, одвела под омофор владике Артемија, у тренуцима када се 2010. године интегритет Српске православне цркве и њене

Рашко-призренске епархије нашао под ударом насилних мера које су наложили узурпатори страни Цркви, њеном учењу и поретку.

Покојна Косара је за мене била светао пример родољубља без граница, безусловног стајања на бранику поробљене Отаџбине и њеног онемелог народа, на сваком радном месту и са сваког положаја где би је судбина поставила. Косара није пропуштала ниједну прилику и ниједан форум да пледира ствар свога народа и да говори истину о положају у коме се нашао под комунистичком диктатуром. Она никада није тактизирала нити се уздржавала од „таласања“ да се не би замерила тиранину и његовим утицајним политичким савезницима.

Једно од Косариних најфрапантнијих сведочанстава односи се на тврдњу да је стицајем околности, као преводилац епископима Атанасију и Амфилохију, у разговорима са западним званичницима, присуствовала застрашивању и њиховом прелажењу у послушнички табор, под претњама да ће се, уколико одбију, наћи на оптуженичкој клупи пред Хашким трибуналом.

Сваки читалац, руковођен својим сазнањима и мерилима, оцениће веродостојност ових заиста тешких тврдњи. Као правник, са извесним искуством из области доказног поступка, са своје стране рекао бих да – мада непоткрепљене необоривим доказима – ове тврдње ипак одишу аромом веродостојности. Убрзо пошто су, по Косарином сведочанству, уз њено посредовање вођени ови разговори, понашање и јавни ставови епископа на које се њене речи односе, видно су се променили на начин који се уклапа у њен исказ. Поред свих особености њеног карактера, Косара је била дубоко религиозна особа, строго васпитана да поштује свештена лица, посебно у чину епископа. Незамисливо је да би јој клеветничка мисао могла пасти на памет, а да је намах не обузме грижа савести и да ускоро затим не утоне у дубоко покајничко расположење и не призна да је лагала. Свако ће се, у складу са сопственим расуђивањем, одредити према њеном сведочанству, али посредни докази му претежно иду у прилог.

Косара је својом појавом била несебична и неустрашива парадигма велике врлине *amor patriae*, која је данас, у околностима опште отпадије и самопорицања, ређа него икада у срцима свих слојева и поколења српскога народа.

Српски привредник Милоје Стевановић је друга средишна личност у овој књизи. Његов животни пут, ако се пажљиво загледамо, не мање је фасцинантан од животописа Косаре Гавриловић. Мада се

развијало на другом континенту, под сасвим различитим приликама, његово животно искуство допуњује њено у ономе што је битно, а то је једнака посвећеност заветној мисли подизања Отаџбине. То је онај примордијални задатак који стоји пред сваким, да делује са места где је постављен, улажући таланте којима је обдарен, да својим „ситним радом” угради себе у мозаик националног васкрсења.

Пример Милоја Стевановића надахњује, зато што он није један од контроверзних бизнисмена који су се размилели под окриљем коруптивних власти. Он је јединствена појава: православни хришћански пословни човек који се заветовао да поштеним стицањем служи својој породици и ближњима. Милоје не верује у везе и уговоре, него само у *згоовор*, институт који је поникао у његовом крају, а чије се значење у тексту разјашњава. Са својим бројним кооперантима он послује искључиво на реч, на исти благословен начин како су у Драгачеву, и свуда у некадашњој поштеној Србији, одвајкада радили његови дедови и прадедови, баш онако као што су нам бабе причале да је било, а ми слушали с неверицом.

У време општег слома, не само моралних вредности него, што је важније, људских карактера, Орвел би се сигурно сагласио да је *йошшено и молишвено йословање* револуционарни чин. Доказ да је тако и да је то управо једини вид револуције који би разорену Србију могао да преобрази, јесте неслућени успех Милојевог пословног приступа припремању здраве хране, остварен упркос свим поквареним аксиомима и логикама мира сего. Његово предузеће као да је нарасло од благодатног квасца који није од овога света.

Зашто је, попут Косаре Гавриловић, на месту где га је провиђење поставило, на јединствен начин и Милоје Стевановић лучоноша васкрса државе српске? Па зато што је и он пронашао формулу како да се ближњем служи и Отаџбини одужи, у славу Божју, без заносења езотеричним економским теоријама и без додатног идеолошког сакаћења већ увелико мањкаве стварности.

Милојево цветајуће предузеће је емпирички доказ да је овај неконтроверзни православни бизнисмен забраздио Богом утабаним путем. Тај пут сигурно не води грандиозним али ефемерним „успесима” о којима сањају Милојеви заблудели савременици. Јер, своје дело и животе они граде на песковитим темељима овога света.

Зато је Милојева пословна методологија парадигма за материјални препород Србије, као што је Косарин пример несебичног родољубља, упорно практикованог чак и са огромне даљине, модел за моралну обнову Србије.

По редоследу овога прегледа, блаженопочивши епископ рашко-призренски Артемије је последњи, али први је по части, као духовни узор и спона између свих личности у овој књизи, укључујући и писца ових редова. Тихи богоугодник! У његовом прогону и немоћи Бог је благоизволео да сатвори велика дела на поуку свима нама.

Последњи период свог активног живота Косара Гавриловић провела је у хелији одмах до блаженопочившег владике, у манастиру Грачаница, као његов преводилац за енглески језик, што ју је учинило непосредним сведоком најдраматичнијих тренутака владикиног насилног свргавања. Накратко после тога, путеви прогнаног владике укрстили су се и са стазама Милоја Стевановића, који до тада владику није лично познавао, али га је попут доброг Самарићанина, као православни хришћанин, примио под свој кров на имању у централној Србији, са монасима који су добровољно пошли са Косова за својим духовним оцем. За показивање делотворне хришћанске вере и Косара и Милоје били су изложени грозним фарисејским укорима окаменелих институција званичне Цркве.

За писца ових редова сурови прогон човека Божјег Артемија био је *déjà vu* још пре него што се са владиком лично упознао. Окрутна жестина корака које је Београдска патријаршија предузела 2010. године, испуњавајући политички налог да уклони владику Артемија, била је реприза филма који сам далеке 1963. године, као мали, посматрао у Чикагу, приликом политички намештеног прогона блаженопочившег епископа америчко-канадског Дионисија.

Сваки од три профила из којих је саткана ова драгоцену књига оличава по једну велику и неопходну врлину без које се у пепео сатрта Србија подићи не може. Те су врлине безусловно родољубље, поштено предузетништво и страдалничка посвећеност неисквареној, светоотачкој вери. На тим трима моралним узорима (о личностима било би непримерено говорити) темељи се једина будућност коју Србија може имати.

Слово ситно о великом пастиру, поглавици, ратници и раднику

Вероватно би нам били занимљиви и значајни сценарији за психолошке драме по којима би се снимали филмови о неочекиваним обртима у животима жена које су друштвеним нормама и очекиваним током историје, у време њиховог рођења, биле предодређене за једну, али су им Судбина, друштвени преврати и Провиђење, доделили обрнуту улогу.

На памет нам прво падају њено величанство краљица Александра Карађорђевић и сељанка/другарица Јованка Броз.

Знамо да су обе биле веома изненађене превратима у својим животима и да су веома патиле проживљавајући године живота који нису очекивале – самозаслужено или казном Творца – трпећи ударе сила покренутих од или усмерених на мушкарце у њиховим животима.

У случају Госпође Косаре Гавриловић преврати, удари, трпљење и борба били су одређени колико породичним усудом и повесним случајем, толико и њеним личним, свесним и савесним избором речи, дела и смера свога кретања светом и кроз историју, јер она је, то можемо, без зебње да би то било преувеличавање, устврдити, била и део и стваралац историје српског народа, нарочито у изгнанству. Исто као што је била и сила и покрет и појава која је одржавала Србство ван Земаља Србских и Поморских, више и од установа нашег народа које су ради тога биле створене и на чији нерад је отишло силно благо српског рода.

Данас у рукама имамо и основе за сценарио за такав један филм, захваљујући труду и провидљивости још једне велике Српкиње, др Биљане Ђоровић, ратнице Истине и Слободе, тих предуслова Правде, којој наш народ пева химну као највишој вредности.

Дакле, прича о неочекиваном преокрету и личном избору да се све истрпи ради Правде, борбом за Слободу и Истину, згуснута је у књигу *Здојовора* са Госпођом Косаром.

Овде се мора нагласити да су сви, када би је помињали, остављали утисак да се изнад њихових глава појављује онај „облачић” као у стрипу, у којем се јасно види да је реч Госпођа увек са великим Г, јер су сви, чак и они који то нису знали из историје, после упознавања с њом јасно осећали, као што то народна песма каже за њеног претка, Цинцар-Јанка, да је она „српска поглавица (Госпожа Косара) од (Београд-града), „(која) кавге по свијету тражи – ће је кавга, да се онђе нађе.”⁶⁴

И та „кавга” је увек њу и налазила, чак и када она није њу тражила, не зато што је Госпођа Косара била свадљива, у сујетном смислу, већ зато што је цело њено животно доба било испуњено Србском Кавгом за Опстанак и Правом на Живот и Дело. Није она могла да отрпи икакву нетачну или неправедну реч против Србства, без обзира на снагу или важност клеветника, већ би, баш као и њен предак, Цинцар-Јанко, загрмела: „Бре на мејдан! Ако имаш петљу! Што ли ту се утвараш ми нечим!”⁶⁵

Није њен живот прошао само у рвању са србосмрсцима и богоборцима. Имала је она, уз чланове породице, много поштовалаца, сарадника и најплеменитијих пријатеља. Да није било њих – попут, можда најмудријег, најобразованијег и највеликодушнијег (иако скоро потпуно непознатог у Отаџбини) Србина дијаспоре, професора др Ђорђа Вида Томашевића, и невероватно вредне и неуморне Софије Шкорић, издавача из Торонта – не би нека заветна и оплеменењујућа дела Госпође Косаре остала као потпора темељима исконске српске духовности. Српска литерарна компанија, под вођством г-ђе Шкорић, објавила је неупоредиво савршене преводе српских народних песама на енглески језик, а др Томашевић је, својим целомудреним разматрањем њених дела, ослободио Госпођу Косару окова скромности и самопоништавања, па су њене личне песме, и на српском и на енглеском, објављене да би сведочиле колико танан може да бити српски језик и колико је лако једној бескрајној чистој души да се складно и звонко изрази на било ком језику, па и на енглеском, најчешће хромом и накарадном у поезији.

Госпођа Косара је била велики поштовалац сестре др Томашевића, Десе Томашевић-Вејкман, прве жене која је постала члан директоријума једне мултинационалне компаније у Калифорнији, једне од највећих добротворки српске дијаспоре. Можда је прерано упокојење тетка-Десе (како су је сви из љубави и поштовања звали)

64 Народна песма Милош Ћиошевић и Мехо Оруџић

65 Сима Милутиновић Сарајлија, *Србијанка*, час. 4. pp. 26 и 35-37.

– проузроковано америчким признањем „независности” Косова
– подстакло Госпођу Косару да изјави да се „[нада да ће умрети]
пре него што нас означе као геноцидан народ и отму нам Косово
и Метохију”.

Вероватно и зато што је знала, из личног искуства, да на томе
раде чак и највиши надзорници онога у шта се преобратила СПЦ.

Нерадо се Госпођа Косара сећала једне „кобне грешке” свог
иначе веома поштованог оца Милана, али је није крила, и писцу ових
редова је задала задаћу да, после њеног представљања Господу,
не препусти то забору. Као секретар председника Владе Србије,
Милан Гавриловић је из чувеног Рајсовог извештаја избацио делове
у којима се наглашава да су највеће злочине над српским народом
чинили Хрвати, Словенци и муслимани Босне и Херцеговине. Иако
је то урадио из младалачког идеализма и посвећености уједињењу
„јужнословенске браће”, Госпођа Косара је ту заблуду и „самоуби-
лачку срамоту” увек наглашавала као своје надахнуће, да никоме
никада (а нарочито себи) не дозволи да из било ког разлога скрива
истину. Због тога је много страдала – нарочито од сујетних издајица
и среброљубних кукавица – али њене истине о подлостима чла-
нова југословенске Владе у Лондону, у Другом светском рату пот-
врђују, на пример, документи у Архиву Краљевске Породице, који
је чувала њено височанство кнегиња Ева Марија у Палм Спрингсу, у
Калифорнији. А ове о гресима и душегубју преосвећених и миропо-
мазаних прогонитеља српских новомученика са Косова и Метохије
засигурно ће доказати неки други, сада скривен, архив.

Сећала се Госпођа Косара како су се чак и обични српски так-
систе, иако су имали непоновљиву прилику да утекну од рата у
избеглиштво, враћали у Отаџбину са границе, како би је бранили,
па се и она, у деветој деценији живота, вратила у Отаџбину да помо-
гне Праведном Блаженопочившем Владики Артемију, да опстане
Србство на Косову и Метохији и да „...буде борба непрестана, нека
буде што бити не може”.

Иако се данас многима, који некако и даље носе српско име,
упркос несрпском постојању, чини да су све борбе биле, јесу и биће,
узалудне, жизњ Госпође Косаре доказује да је и сама борба – добијена
или изгубљена – победа, чак и када остане само као сећање.

А ова књига, створена од достојне наследнице – данашње
највеће србске инфо-ратнице – Биљане Ђоровић, засигурно остаје
као укореењени пркосник и као усклик победоносни.

И овај први део књиге, сам по себи замечатељан, као каква скаска из уста предачких, био би, за мисли и дела данашњег поколења попут неког законоправила које им у завет оставља родоначелница и прамати, како би се равнали и исправљали у овим суновратним и погубним временима.

Али за њим следи остатак књиге: стаза посута драгуљима и смиљем коју за нови живот и спасење испрти кроз наносе срама, издаје, преваре и похлепе, најблаоголагољивији и најзлатоустији истинозборац и чедољубни пастир и праотац – Владика Артемије.

За ту шкрињу блага и љубави, пуну духовног шкриљца, који ће као кандило неугасиво пламтети столећима, одговараће потврдно у судњем часу као вредни радник-сакупљач и радосни дароносац Грешни Милоје – господин Стевановић – дете (попут свих нас) свог времена, истовремено и немоћна жртва безумља које владаше у његовој младости, па и старости, али и свесни самоискупљеник и радосни заслужни прималац благослова, под чији слап је сам одабрао да се стави, иако је знао да ће се на њега, уз благослове, обрушити и дрвље и камење богоборца, србомрзаца и ниткова свих врста.

Иако веома различит од Госпође Косаре, г. Стевановић је раван њој у свесном избору свог уверења и дела.

Исто тако, баш у време кад нико није не само смео већ ни могао да помогне прогоњеном праведнику, када су сви високопреосвећени и миропомазани, скупа са онима које је штитио имунитет државне функције, распиривали погрде и сиктали претње на сваког ко би и помислио да истина није оно што из раља њихових излази, један Грешник, по сопственом признању и покајању, иступио је из стада заплашених и равнодушних и обезбедио бедне, комад хлеба поделио бесхлебнима, под кров склонио оне којима је Покров Богородичин остао једино склониште и црницу своју подарио за семе Истине и Правде, да не усахне и разгуба се у Земљи Србији, но да има где да никне, да набуја, да се изводи и пресађује и да се од рода његова хране душе које још увек веру и наду нису изгубиле, међу данашњим изгубљеним, изгубаним и заглибљеним у грех и кумирство Србљима.

Нека ови листови буду дарови за имендане и славе, нека се шум њиховог прелиставања у Србству шири и шуми и никада не да Лукавومه да себе слаже како ће преварити и завести баш све Србе са Пута Господњег у пустињу искушења и пропасти.

ДОДАТАК

У додатку књиге „Здоговор”, објављујемо и неколико важних текстова, који објашњавају и надопуњују теме којима смо се у овој књизи бавили:

- Комплетан текст предавања Косаре Гавриловић, одржаног септембра 2009. у Парохијском дому руске цркве Светог Јована Крститеља у Вашингтону, који је својевремено изазвао жестоку полемику на сајту НСПМ, у одељку „Црква и политика”;
- Џулија Горин: „Тоталитаризам у служби Запада”, 14. јул 2010;
- Епископ Атанасије Јевтић: „Косара и Џулија: лажа и паралажа”, 20. јул 2010;
- Косара Гавриловић: „Одговор владици Атанасију”, 25. јул 2010;

као и два текста рецензената књиге „Здоговор”, господина Стефана Каргановића и проф. др Вишеслава Симића, који представљају омаж блаженопочившем Владики Артемију.

Косово и Метохија у данашњој Србији

Текст предавања Косаре Гавриловић, одржаног септембра 2009. у Парохијском дому руске цркве Светог Јована Крститеља у Вашингтону:¹

Пре него што почнем да говорим о Косову и Метохији у данашњој Србији желим да се захвалим оцу Виктору што ми је допустио да са вама поделим утиске о Косову и Метохији, а свима вама што сте остали после литургије само да бисте чули оно што имам да кажем.

Замолила бих вас да овом приликом имате на уму следеће:

1. Не налазим се пред вама као било чији представник. Говорим само у своје име, као неко ко је провео годину и по дана у манастиру Грачаница на Косову, посвећеном Покрову Пресвете Богородице. Чињеница да тамо живим и радим као преводилац Његовог Преосвештенства владике Артемија, епископа Рашко-призренске и косовско-метохијске епархије, не значи да вам се обраћам у његово име. Говорим без његовог допуштења и знања, јер по мом одласку из манастира на овај пут, ни он ни ја нисмо знали да ће до ове прилике доћи. По мом доласку овамо, међутим, једва да је било дана а да ме неко није упитао: *Како је на Косову?* И сваки пут када би ме то питали, одговарала сам истим речима: *Сћање на Косову и Метохију је лоше и биће јоре*. И сваки пут када бих изговорила те речи, бивало ми је све јасније колико је тамошње стање доиста страшно. Зато сам одлучила да вам о томе говорим и да Владикин благослов затражим накнадно, надајући се да ће ми опростити овај грех самовоље.

2. Ако говорим о нечему као о чињеници, то значи да сам се у то лично уверила или то непосредно чула од врло поузданих особа. Но, морамо имати на уму да живимо у несавршеном свету у коме чак и најпоузданије особе могу да погреше.

3. Уколико изоставим нешто што вас занима, можете после мог излагања поставити питање или сами рећи оно што сматрате важним.

1 K. Gavrilović: „Uplašili su se i poneli se kao kukavice” (novinar.de) <http://www.novinar.de/2009/12/18/kosara-gavrilovic-kosovo-i-metohija-u-danasnjoj-srbiji-predavanje.html>. КОСОВО И МЕТОХИЈА У ДАНАШЊОЈ СРБИЈИ – Косара Гавриловић | Dobro dosli na Internet prezentaciju srpske dijasporе (wordpress.com)

4. И, као последње, морам вас упозорити да ће оно што имам да кажем бити веома непријатно. Непријатно за Русе, још непријатније за Американце, а најнепријатније за овдашње Србе. Али вас преклињем да ме саслушате до краја. Саслушајте ме зарад сопственог добра, јер се ово једнако тиче вас колико и нас. Не тражим помоћ. Нама нико не може помоћи. Сада нас само Бог може спасити.

Пошто сте чули ово упозорење вероватно ћете закључити да су, по моме, Срби главни кривци за катастрофалну ситуацију у којој се Србија данас налази. И бићете у праву: ми смо главни узрок наше муке. То, међутим, не значи да нас Албанци не убијају. Убијају нас сваког дана и сваког дана чине живот још неиздржљивијим. Са сваким новим јутром на Косову и Метохији има мање Срба. Ми полако нестајемо са Косова и Метохије. Али то није ништа ново. То вам је већ добро познато.

То такође не значи и да су Запад у целини, Америка посебно, лишени кривице за ову катастрофу. У случају Србије они су одиграли врло прљаву улогу. Понашање Америке према Србији било је неморално, нечасно и у супротности са њеним сопственим и међународним законима и њеним интересима. Али о томе данас не желим да говорим јер Албанци, Западна Европа и Америка ни приближно нису оно што данас у нашим животима има највећи значај. Изрека која каже: *Суочили смо се са нејријашњем а што смо ми сами* – у потпуности се може применити на нас.

Данас желим да говорим о новој опасности која прети вама колико и нама, желећи да кажем да ћете се, уколико то не схватите данас, сутра или за месец-два – у сваком случају врло скоро – пробудити једног јутра и открити да је ова страшна несрећа и ваша, не само наша.

А сада да се окренемо Косову и Метохији у данашњој Србији и Србији уопште – не зато што су Косово и Метохија неутуђиви део, *срце и колевка Србије*, не зато што су света српска земља. Они то, наравно, јесу, али то није оно најважније. Најважније је да све што се данас догађа у Србији није само повезано са Косовом и Метохијом већ се тиме и одређује.

Све што се збива на Косову и Метохији директно зависи од владе земље у којој се те области налазе, а то је Србија. А оно што се данас збива са православљем у Србији нераскидиво је повезано са православљем широм света.

Шта могу да вам кажем данас о Србији уопште и о ситуацији на Косову и Метохији посебно? Да ли је могуће говорити о данашњици а

не рећи бар неколико речи о јучерашњици или давнијим временима? Ви знате да је прича о Србији прича о непрекидним или непрекидно понављаним поделама, о расправама и судбоносним унутрашњим сукобима. Узгред, пре седамдесетак година, када сам била у нижим разредима гимназије и тек почињала да учим српску историју, уз сваку лекцију непрестано се понављала једна реч. Нико од нас ђака није тада знао шта она значи, али је звучала мрачно и опако, како је и требало, јер је објашњавала неуспехе и поразе наше ране историје. И мада ми деца нисмо разумели значење израза међусобица, већ тада смо почели да схватамо да су унутрашњи сукоби проклетство Србије. Али сагледавање узрока нечијих невоља је једно, а њихово искорењивање нешто сасвим друго. Расколи су били и увек ће бити наше проклетство.

Стога не изненађује да је чак и данас Србија подељена земља. Када помислим на Србију, видим њен симбол – велики крст који дели простор на четири једнака, незаокружена дела, са словом С уписаном у сваком од њих. Она представљају апсурдни али сасвим тачан српски мото (*Само слоја Србина сјасава*), али уместо тих слова ја видим четири сегмента српског друштва раздељена крстом.

Вертикално, друштво је подељено у:

1. државу коју води секуларна влада;
2. цркву која има своју владу, то јест Свети архијерејски сабор и Свети синод.

Ова два сегмента јасно су одвојена један од другог. Хоризонтално, друштво је подељено у оне који владају и оне којима се влада. У трећем пољу налазе се неверујући који се подвргавају само секуларној власти. Четврто поље представља вернике, то јест свештенство, монаштво и паству. Но, овај последњи сегмент мора се подврћи не само црквеној влади већ и секуларној власти. Тако је одувек било. Данас је, међутим, сваки од ова четири сегмента подељен на још два дела, а они ни у ком случају нису једнаки. Један део, предвођен не само секуларном влашћу већ и црквеном, много је већи, гласнији и моћнији од другог, који ми се чини тако мали да је готово невидљив. Већина је жучно решена да *иде у Европу*, док ми, у другом делу, питамо: *Како? Па зар ми нисмо у Европи*? Кад бисмо упитали људе на улици због чега су тако жељни да се придруже Европи, шта очекују да тамо нађу, стекли бисмо утисак да је њихова једина жеља да добију визу и могу да путују. Виза је за Србе постала ново златно теле. Ако бисте их потом упитали шта желе да учине у тој новој обећаној земљи у коју ће та толико жуђена виза да их одведе

а која се зове Европска унија, не бисте добили јасан одговор, али не због тога што се људи плаше да кажу шта им заиста лежи на срцу.

Не, људи у Србији се више ничега не плаше – и то је застрашујуће. Тај феномен заслужује да се о њему каже више јер је одсуство страха заправо један од највећих и најстрашнијих проблема с којима се Србија данас суочава. Људи не знају зашто би путовали. Свеједно им је куда иду, свеједно им је шта ће чинити када тамо буду приспели. Мени се чини да они желе да путују да се не би осећали усамљеним, одбаченим и напуштеним од свих. Србима је мука од усамљености. Али оно што је трагично јесте то што они изгледа не схватају је да ће, када буду постали део Европске уније, и даље бити усамљени и одбачени, јер је Европска унија клуб за одабране, клуб тако ексклузиван да ти чак ни чланство у њему не гарантује прихватање за равноправног члана. Пољска, Бугарска и Румунија, па чак и Грчка, то добро знају. Али Срби су изгледа глуви за њихове огорчене притужбе против *обећане земље*. Српски народ посматра с апсолутном равнодушношћу море доказа да се према Бугарима и Румунима Европа понаша као зла маћеха из бајки а не мајка какву су очекивали. Али, ни народи, као ни обични људи, не уче се на туђим грешкама.

А шта је са српском Владом? Она вероватно зна зашто тако силно жели да се придружи Европској унији. Она врло артикулисано објашњава зашто Европску унију морамо сматрати Обећаном Земљом и не разуме зашто јој онај други део, онај мали, безначајан, једва приметни део Србије који је против тога, не верује. Ми јој не верујемо из много разлога, од којих је први да добро знамо да нас Европска унија никада неће прихватити. Можемо испунити све услове које нам поставља, али она ће стално измишљати неки нови, дотле непоменут, и захтевати да испунимо и њега. Ми то знамо, и Влада то зна, али њу није брига. Она се не плаши никаквих нових услова које Европској унији могу пасти напамет. Она очито има своје интересе. Који су ти интереси? Ја то не знам, али сам у великом искушењу да кажем да је наша Влада поткупљена.

Сви они који су у проевропском блоку, сви *зајадњаџи* – у Влади и изван ње – мисле да су Косово и Метохија највећа препрека на њиховом путу до Европе. Они су чврсто уверени да бисмо, само када би они нестали са лица земље, истог часа били примљени у Европску унију и да би заједно са Косовом и Метохијом нестале и све наше економске, политичке, друштвене, духовне и црквене недаће. Можда ћете рећи: *Па не ваљда и црквене? Какве везе оне имају*

са Косовом и Метохијом? Али уверавам вас да проевропска јавност у Србији сматра да би озбиљни проблеми који данас море нашу Цркву били сместа уклоњени нестанком Косова и Метохије.

Чули сте како помињем поделе и унутрашње сукобе као проклетство Србије од самог почетка њене историје. Али, за разлику од наше данашњице, у српској прошлости постојало је нешто недељиво, нешто што никада није изазивало поделе. То је била Црква. Да, знам. У Цркви је увек било раскола, а у народу јереси. Али Црква је после четрнаестог века, после турске најезде, после уништења Српског царства, опстала. Опстала је лишена спољног сјаја, богатих одора и величанствених, златом украшених икона, анђеоског звука својих хорова, али и раскола. Црква је преживела. Сиромашна, прогоњена, сатерана под земљу, преживела је. Чак ни комунисти нису успели да је потпуно униште. Преживела је до краја двадесетог века и онда посрнула.

Као што сам рекла, наша Црква је данас подељена као што су подељен и Влада и народ. Народ је подељен око таквих питања као што су: *Треба ли да се придружимо Европи или не? Треба ли заједно са Европом ићи ка глобализацији или не?*

И Црква је подељена око истих питања. Али за њу су она нешто сложенија него што су за остали свет. Црква таква питања не може да разматра са чисто економске или геополитичке тачке гледишта, јер она воде читавом низу других која су моралне, духовне или чисто црквене природе, а које она мора узети у обзир. Могли бисмо очекивати и од наше Владе и од народа, као колективитета и као појединаца, да покушају да одговоре на питања као што је: *Којој Европи толико чезнемо да се придружимо? Оној која назива НАТО бомбардовање Србије, у коме је страдало више од 3.000 цивила, међу којима и мноштво деце, хуманитарном интервенцијом? Или је то Европа која се не усуђује да заштити права својих становника хришћана јер то не би било политички коректно, док истовремено вредно штити верска права муслимана?*

Влада, наравно, није обавезна да се брине о духовном животу народа, али Црква јесте. Црква је обавезна да се брине за духовно спасење својих верника. Ми у апостолској Цркви тражимо истину и спасење. Христос је ученике називао сољу земље. *Ако со обљућави, чим ће се солићи? (Мат. 5, 13)*

Шта ако српске владике изгубе оно што је њихова главна одлика, оно чиме се одређују?

Шта ако су српске владике решиле да се придруже секуларној власти у потрази за западним вредностима?

Шта ако и они желе да се придруже Европи и заједно са Европском унијом пригрле глобализацију?

Знају ли они уопште шта *глобализација* значи?

Могу ли да нам објасне зашто су они, наши јерарси, тако махнито жељни да се придруже Европи?

Сваки владика има своје разлоге. Неки су похлепни. Неки су неуатаживо амбициозни. Има их који се плаше. Страх је изузетно убедљив разлог. Лично знам за двојицу владика које је Стејт Департмент натерао да се потчине уценивши их оптужбом за ратне злочине, тврдећи да америчка Влада има необориве доказе за то и да се у било ком тренутку могу наћи у Хагу и бити оптужени као ратни злочинци. Али америчка Влада сматрала је кориснијим, или је то Стејт Департмент сматрао, да они задрже своје положаје и сарађују са Америком. Они су се уплашили и реаговали као кукавице. Остали су на својим положајима и почели да испуњавају налоге Америке.

Негде пред крај рата у Босни, или одмах потом, не сећам се више тачно године, радила сам као преводилац за једног од њих. Била сам с њим у америчком Конгресу када је оптужен за етничко чишћење. Био је то владика Атанасије кога сам добро познавала, поштовала и изузетно волела. Знала сам да није крив за оно за шта га оптужују. Знала сам то не зато што сам га познавала и волела, већ због тога што сам му гледала лице и чула глас којим је одговарао, а пре свега због тога што оптужбе нису имале никаквог смисла. Нико нормалан није могао сматрати његова дела – која, узгред, никада није порицао – ичим другим до чиновима храбрости и хуманости. Ниједан суд у свету не би му никада судио осим, наравно, суда у Хагу. Не знам да ли га Хаг оптужује и за неке друге злочине. Нити знам какве оптужбе би могле бити подигнуте против митрополита Амфилохија. Не знам ни да ли Стејт Департмент стварно има необориве доказе за наводне злочине ова два јерарха. Не знам и то није важно. Оно што јесте је да су они криви за нешто друго: уплашили су се и понели се као кукавице.

Плашити се није грех. Свети апостол Петар се уплашио и подао страху, али га то није спречило да чује кукурикање петла. Покајао се и заплакао. Али, Амфилохије и Атанасије нису се само понели као кукавице – они су то и постали. А када су постали кукавице, њих двојица од тројице најстаменијих и највећих бранилаца Православља, православне истине и српског православног народа,

постали су главни заговорници Западне Европе, Америке, њихових вредности, њихових потреба и њихових планова за Нови светски поредак. И још горе – не само што су сагрешили, већ су сачинили и потпуно нов концепт Цркве, њених догми, целе наше вере, не би ли свој грех оправдали.

И тако се нова јерес појавила у Србији. Истини за вољу, она није била нова. Најпре се пре десетак година појавила у Грчкој, можда и нешто раније. Могло би се рећи да су га у Србији прве приметиле наше старемајке са села. Оне можда не умеју да читају и пишу, али знају литургију наизуст. А литургија је одједном почела да се мења. Најпре су се јавиле једва приметне промене у редоследу службе, па је дошло изостављање, па... Или се то драгим старицама само чинило? Али када је при Великом уласку хору забрањено да са амвона пева *Иже херувими*, нису само сеоске старице приметиле да нешто није у реду. И када се испоставило да исповест више није нужна, свима је постало јасно да ствари стоје прилично лоше. Тада су у Цркви почели озбиљни разговори које је она покушала да прикрије. Али, није успела. Људи су знали. Не све, наравно, не сваки детаљ, али су неке врло важне, врло тужне и застрашујуће чињенице доспеле до њих. Сазнали смо, на пример, да један од владика који није делио његово мишљење, рекао владики Атанасију: *То што чиниш је њрошв канона*, нашта је Атанасије одговорио: „У новој стварности, каноне само мачку о реп.“

То су речи човека који је до недавно био један од великих српских каноничара, поштован не само као стручњак за канонско право, већ још више као један од његових оданих бранитеља.

И шта је то, могли бисмо упитати, *нова стварност*? Или, како се углавном назива *нова сѣварносѣ у насѣјању* или чак *нове сѣварносѣи* (у множини)? Зар није отужно и помислити на све те нове стварности? Које су све то *сѣварносѣи* и колико их је? И докле ће се развијати? И у шта?

Не осећате ли како тле испод ваших ногу подрхтава? Зар вам од тога не припада мука? То није измишљотина каквог *лудої научника*. То су речи српског владике, јерарха Српске православне цркве у којој хвалимо и славимо Господа који нас је утврдио на стени Свога учења. Више не можемо чврсто стајати ни на стени.

Стога је прошле године одлучено да се питање нове јереси стави на дневни ред седнице Архијерејског сабора. О јереси се, наравно, никад није званично говорило као јереси. Називана је *ѣроменама* или, ређе, *реформама*.

Прошле године људи, или тачније онај једва приметни сегмент друштва који се занима таквим питањима, чекао је са великим интересовањем, чак узбуђењем, на седницу Архијерејског сабора и почетак расправе о јереси. Нисмо били ни узнемирени ни уплашени. Већ смо се радовали победи јер смо знали да ће владика Атанасије говорити у прилог реформи а да ће каноне бранити један од три велика „А“, како су седамдесетих година прошлог века називали Амфилохија, Атанасија и Артемија. Наша страна уопште није сумњала да ће владика Артемије победити.

Друга страна се, међутим, вероватно сложила са нашом проценом исхода па је на самом почетку седнице питање јереси скинуто са дневног реда. Исто се поновило и ове године. Питање *ѣромена* стављено је на дневни ред, а потом је, на велику жалост, скинуто. Кажем *на велику жалост*, зато што расправа о променама мора водити и расправити о самој јереси, будући да је то од суштинске важности за нашу духовну добробит. Нама је апсолутно неопходно да најпре признамо постојање јереси а да затим утврдимо њену суштину у свим појединостима.

Пре годину дана, мало пре сазивања Архијерејског сабора, у једном од својих разговора са монасима владика Артемије поставио је следеће питање: *Штѧ мислиѣ, браћо, које је најважније ѣиѣање с којим се данас суочавамо?* Једногласни одговор био је, наравно: *Косово и Меѣохија*.

Не, одговорио је Владика, не Косово и Меѣохија. Косово и Меѣохија су, уосѣалом, само комад земље. Најважније ѣиѣање ѣред нама је како да зашѣиѣиѣмо и сѣасемо своју веру од јереси.

Ја овде нећу детаљно анализирати елементе јереси. Само ћу рећи оно што су ми они који та питања познају боље од мене представили као њену срж, њену главну догму. Укратко, греха више нема. Тако сада знамо зашто се нико у Србији ничега не боји и не стиди. Нема греха зато што је Христос својим страдањем на крсту *смрћу зѧзио смрѣ* и ослободио нас заувек не само од првобитног, већ и од греха уопште. Другим речима, у *новој сѣварносѣи* сви греси су унапред опроштени. То значи да више нема потребе за покајањем. Због чега би се кајали ако нема греха? То значи да исповест више није нужна. Можемо се причешћивати, вероватно стога што се то сматра само симболичним гестом.

Косово је само комадић земље. Тешко је поверовати да је те речи изговорио најстраственији, најнеуморнији, најнеустрашивији бранитељ Косова и Метохије. Ми који смо у њему видели другог

светог ратника Артемија нисмо могли да поверујемо да је он доиста изговорио те речи. Али он их је изговорио, а тиме рекао и више од тога. Ако изгубимо нашу веру, изгубићемо и Косово. Ако сачувамо нашу веру, Бог ће сачувати наше Косово, ако то буде Његова воља. Оним што је рекао владика Артемије дао је Синоду додатни изговор да га уклони.

Синод већ дуже времена покушава то да учини. Владика је у више наврата оптуживан за финансијске малверзације без икаквих стварних доказа. У јесен 2004. године покушали су да га прогласе лудим. Чак су и мене покушали да убеди да је оболео од озбиљне душевне болести.

Тада су ме јеромонах, а данас владика Аустралије и Новог Зеланда, Иринеј Добријевић, и викарни епископ Теодосије липљански, звали телефоном и тражили да се сретнемо како би ми подробно објаснили душевно стање владике Артемија. До тог сусрета никада није дошло. Мене нису убедили, а не верујем да су били успешнији ни код других.

Какав облик је узело лудило владике Артемија? Један од симптома је по њима било његово чврсто одбијање да допусти да исти они Албанци који су 17. марта 2004. уништили и тешко оштетили цркве и друге црквене објекте на Косову, укључујући и Владичански двор у Призрену, обнављају уништено. Могло би се рећи да је његово одбијање, с обзиром на околности, било изразито разумно. Међутим, Савет Европе, који је желео да учествује у финансирању пројекта обнове, инсистирао је да тај посао буде поверен албанским извођачима. Пошто је Владика то одбио, Савет Европе се обратио Синоду који је наложио Владици да потпише Меморандум о обнови цркава и других објеката. Владика Артемије га је потписао, али је одмах повукао потпис. Током наредне четири године он је јавно и жестоко нападао пројекат. У почетку је то било питање принципа: сматрао је да је неприродно да уништитељи буду обновитељи оног што су уништили. Касније се појавио још један разлог, чисто технички. Оно што су албански извођачи „обновили” почело је да се распада после цигло годину дана. Но, без обзира на то, Синод који је тада предводио митрополит Амфилохије, у међувремену већ најпослушнији сарадник Савета Европе и Америке, потписао је Меморандум о прихватању „обновљаних” објеката без одобрења владике Артемија. Према црквеним канонима, међутим, митрополит нема никаквог права да се меша у послове неке епархије.

Пре неколико месеци, априла или маја 2009, Синод је поставио ултиматум владики Артемију: до 1. јула он ће или прихватити обновљене цркве и друге епархијске објекте или бити изведен пред црквени суд због непослушности према Синоду и других активности које могу водити расколу у Цркви.

У штампи су се појавили бројни чланци о овом најновијем сукобу између митрополита Амфилохија и владики Артемија. Међу њима је било текстова који су писали стручњаци за канонско право, како клирици тако и лаици, који су били било на нашој страни било на страни Синода, али који су сви били сагласни да Синод нема на шта канонски да се позове и да ће црквени суд ослободити Владику свих оптужби. Сви су били убеђени да ће владика Артемије одбацити ултиматум.

Нико, међутим, није јавности саопштио једну кључну чињеницу. Нико није поменуо да је црквени суд, оног часа када се пред њиме подигне оптужба, каноном обавезан да ослободи владику свих његових дужности и на његово место постави управитеља. Суђење може потрајати годину или две. Можда чак седам или девет година. Но ма колико суђење трајало, до момента када буде завршено, борба за Косово и Метохију, за очување целине Православља – за све зашта се владика Артемије борио – била би завршена. И ко би био победник?

Владика Артемије потписао је Меморандум о прихватању обновљених цркава и других објеката.

Сви ултиматуми, као и други облици уцене, имају нешто заједничко: никада не иду сами. После првог, неминовно следе други. Тако је било и у овом случају. Други ултиматум уследио је убрзо после првог: Владика се мора преселити у обновљени двор у Призрену.

Призрен је стари српски град, престоница Цара Стефана Душана који је владао у 14. веку. Недалеко од Призрена, Цар Душан је подигао величанствени манастир од белог мермера, посвећен Светим Арханђелима. Средином 15. века Турци су почели да га руше, а у 16. веку и да одвоже мермер од кога је саздан. Године 1615. мермер је употребљен за грађење велике џамије у Призрену посвећене Синан-паши, истом оном који је наредио да се мошти Светог Саве изнесу из манастира Милешеве, донесу у Београд и спале на Врачару.

(Узгред, када су се Срби вратили у Призрен на крају турске окупације 1912. није им пало напамет да сруше Синан-пашину џамију. Тај пример *ante factum* политичке коректности вероватно је био велика грешка.)

У 20. веку Албанци су довршили уништење Светих Арханђела. Али, крајем тог века владика Артемије је поново изградио манастир. У ствари, Владика га је двапут поново подигао јер су га 17. марта 2004. Албанци спалили до темеља. Сада је манастир окружен бодљикавом жицом и немачким трупима из састава Кфора. У њему живи пет-шест монаха. У Призрену се не виде трупе Кфора, јер у граду, с изузетком једног старог Србина, живе само Албанци.

Када је Његово Преосвештенство Иринеј, владика нишки, пре-нео Артемију налог Синода да се што је могуће пре врати у Призрен, Владика је упитао: *А ко ће нас тамо шћишћиши*? Одговор је био да тамо заштита неће бити потребна.

И то је тачно. Владики и свима онима које ће повести са собом заштита у Призрену неће требати, будући непотребна јер је немогућа. Нико их тамо не може заштитити, као што ни 17. марта пре пет година нико није могао заштитити ни његов Двор, ни Цркву Богородице Љевишке, ни манастир Светих Арханђела, нити српско становништво које је тог дана потпуно нестало из Призрена, осим једног јединог старог Србина.

И тако Синод Српске православне цркве шаље српског владикау Артемија у мучеништво и то, невероватно цинично, не покушава ни да сакрије.

Владика Артемије често је био оптуживан да жуди за мучеништвом. Но, он то не тражи. Нико од нас не тражи мучеништво. Током сваке литургије упитна јектанија два пута се окончавају молбом да се има *мирна, чиста и безболна смрт*. Стога није грех не желети мучеништво и њега нико од нас не жели. Једино тражимо да нам Бог подари снагу вере која ће нам дати храбрости да издржимо и не подамо се страху када дође последњи час.

И шта ће се сада десити?

Владика се суочава са избором: може се поново потчинити Синоду и поћи ка свом распећу или одбити и ићи пред црквени суд. Ми не знамо шта ће одабрати. Али са извесношћу можемо тврдити да ће то бити оно што му се у том тренутку учини бољим, или бар мање штетним, зарад својих вољених, православних Косова и Метохије.

И зато вас сада питам какав други одговор се може дати на питање *Како је на Косову и Метохији*? осим да је стање на Косову и Метохији тешко и да ће бити још теже.

Напомена аутора књиге *Згоїовор*

У напoмени уредништва Српског листа пише да *шeкciћ ѿредавања, одржаної сeйшeмбра 2009. у Парoхијском дому руске црквe Свeйшoї Јована Крcтиишeља у Вашингтoну, збoї њeїoвoї oтpомнoї значаја oбјављују и на eнглеском и на руском језику, шoиo иначe нe уoбичајавамо, како би шoиo шири круї људи са њима биo уѿoзнаиш.*

Нажалост, текст на енглеском и руском језику склоњен је са интернета, тако да нисмо у могућности да га и у овој форми представимо читаоцима.

Тоталитаризам у служби Запада¹

среда, 14. јул 2010.

Средином јануара 2010. године у Пећи је одржан регионални састанак посвећен питањима безбедности, на којем је официр КФОР-а обавестио присутне како је извесно да ће владика рашко-призренски Артемије бити смењен, а на његово место постављен нови епископ Српске православне цркве – отворенији за сарадњу и дијалог са Западом.

Човек се пита како је НАТО уопште могао да зна тако нешто. А онда се одговор намеће сам: Србија ће дати све од себе да испуни оно што Запад пожели, па официр КФОР-а није урадио ништа нарочито, само је открио обећање српских званичника. И тако, мање од месец дана касније, именован је нови администратор Епархије, који је на дужност ступио у пратњи контингента НАТО-а у оклопним транспортерима и циповима, који се потом распоредио на улазним капијама манастира. Косовска полиција такође је била присутна. Владика Артемије тада је суспендован, наводно због финансијских неправилности које је починио његов асистент отац Симеон. По свему судећи, био је то пуч, уз подршку НАТО-а и под његовом заштитом.

Приликом извештавања о смени косовског владике, да би описали Артемија, западни медији примењују све стандардне изразе који се користе за Србе, а за „објашњење” користе мање од четиристо речи. Тако је „Асосијетед прес” известио да је „Артемије познат по својим ултранационалистичким и антизападњачким ставовима”. Осврћући се на владикино пажљиво, дипломатски вешто избегавање нелегитимне косовске владе, састављене од професионалних криминалаца и терориста који су преузели власт на Косову – после низа година владикиних напора да се решење пронађе у преговорима, који су с презиром одбијани – извештај илуструје његов

1 Тоталитаризам у служби Запада | Црква и политика (nspm.rs). <http://www.nspm.rs/crkva-i-politika/totalitarizam-u-sluzbi-zapada.html?alphabet=c#yvComment28228>.

„национализам” пропратном реченицом да је „он наредио свом свештенству да прекине контакт са албанским властима на Косову и мисијом ЕУ, пошто је Косово 2008. године прогласило независност од Србије”.

Сада следи општепознати наставак приче. Артемијево свргавање уследило је убрзо после упозорења Синода СПЦ да треба приступити обнови цркава уништених у мартовском погрому 2004. године. Владика Артемије испрва није пристајао да се почне са обновом, зато што би се обновило само 11 или 12 цркава и манастира, од 150 сакралних здања уништених од тренутка када су НАТО и УН преузели контролу над Косовом и Метохијом. Притом је обнову требало да воде екстремисти који су светиње и уништили! Надаље, ниједна од цркава одабраних за обнову ни на какав начин није била повезана с повратком и репатријацијом српских заједница, будући да нису одабране цркве у местима у која Срби желе да се врате. Другим речима, ова обнова била је само параван: ЕУ и УН желели су да изгледа као да нешто раде, а у ствари нису чинили ништа да реше дугорочне потребе српског народа на Косову. Све ово има смисла када се у обзир узме то да западне силе заправо и не желе да се Срби врате, ма колико поступци ЕУ, КФОР-а и УН били замаскирани контрадикторним понашањем које наивнима личи на жељу да се репатријација спроведе у дело.

Владика Артемије напоследку је невољно ставио свој потпис на овај ограничени процес реконструкције цркава и манастира, али је осетио да предстоји већа битка, те да снаге које желе да га уклоне покушавају искористити ову обнову као изговор.

У фебруару 2010. године Синод је суспендовао владика Артемија због финансијских неправилности, иако су чланови овог високог тела нагласили да он лично није под сумњом. Оптужница „Отац Симеон” јесте порука да се никаква опозиција новој реалности на Косову неће толерисати. Тако је један од последњих вапаја у пустињи угушен. У одлуци Синода од 13. фебруара речено је да ће се коначним статусом владике Артемија бавити Свети архијерејски сабор.

Епископ Атанасије нови је вршилац дужности црквеног старешине на Косову, иако, строго узевши, врши дужност привремено, у својству администратора, а не као епископ рашко-призренски, како гласи званична титула косовског владике. Али он у ствари није привремено постављен, нити је његова администрација ограничена на административне послове Епархије. Према Меморандуму о обнови цркава, овај посао није административне природе. Такође, изрицање

казни чија дужина прелази дужину нечијег мандата доводи у сумњу привремену природу Атанасијеве администрације. Ово се односи на чињеницу да је неколико женских и мушких манастира стављено под строга ограничења, смишљена да разбију њихову жељу да се одупру новом „поретку”. Остали су или уклоњени, укључујући ту и девет монахиња и искушеница, или су били присиљени да оду из манастира Грачаница, где столујући епископ има своје седиште, јер су Албанци 2004. године спалили Владичански двор у Призрену. Монаси и монахиње из неких манастира, као што су Архангели, Црна Река, Кончул и Зочиште, стављени су под забрану, укључујући и одузимање права на служење литургије.

Треба имати на уму да се епископ Атанасије, док је у потпуности владао својим менталним способностима, одрекао функције епископа пре 11 година због доказане физичке неспособности, што је потврдио Свети архијерејски сабор. Али сада тај исти Свети сабор њега сматра способним да управља епархијом која пуних 11 година преживљава најтежа искушења. Да ли је ово заиста само ствар администрације Српске православне цркве, или је у питању нешто много дубље?

Маја 2005. године садашњи епископ аустралијски Иринеј, пореклом из Сједињених Америчких Држава, рекао је немалом броју људи, који су спремни да о томе сведоче, да Запад, или да будем прецизнија, амерички Стејт департмент, жели да има посла само с неким људима у Србији: са њиме (Иринејем), Борисом Тадићем и Вуком Драшковићем, лидером Српског покрета обнове. Језиком Стејт департмента, објаснио је да је независност Косова „једино решење”, и да је он успео да убеди владику Теодосија и оца Саву дечанског да прихвате „неминовност” косовске независности.

Посао је договорен. Манастиру Дечани биће дозвољено да и даље постоји, све док се остали манастири на светој земљи Косова и Метохије не доведу у ред и не натерају да потпадну под руководство овог манастира, повинујући се наредбама Теодосија и Саве – биле те наредбе канонски исправне или не.

Зато не чуди што су дечански монаси на челу с Теодосијем и Савом преузели манастир Грачаницу фебруара 2010. године како би вршили или надзирали свргавање Артемија и устоличење „привременог” администратора Атанасија.

Иако су врата била закључана а улазак људи у манастир надгледан, свештенство и лаици, још увек верни свом владици Артемију, ушли су и упркос НАТО снагама успели да се сретну с њим тек после,

мора се рећи, непримерене свађе између браће хришћана, свештенства и лаика, која се на крају претворила у тучу међу монасима.

Ова туча далеко је злокобнија од свађа између фракција у Српској православној цркви. Ово је крај игре чији је циљ да се уклони последњи стуб отпора независности Косова. Јасно је да су одређене интересне групе препознале Цркву као последњу препреку на путу ка ономе за чиме су тежиле још од 1999. године, а то је стварање државице са мало или без имало легитимитета, осим у главама њених твораца, ван било чијих интереса, у највећој мери плаћеној од албанске нарко-мафије.

Шта се дешава када људи од поверења оставе манастире добровољно или на други начин? Српска православна црква готово је истребљења на Косову. Није могуће да владика Атанасије и власти у манастиру Дечани не виде да ће празне цркве и манастири значити крај преосталих хришћанских заједница на Косову, те да ће завереници на крају победити Цркву.

Заиста, постоји тамније и гадније објашњење, чије је порекло у изненађујуће високим положајима појединих достојанственика, познатих по томе колико су ниско спремни да се спусте. Објашњење долази до нас од 86-годишње жене коју је, усред поменуте туче, на под гурнуо дечански монах, који ју је потом и опсовао.

Косара Гавриловић је пензионисани професор руске књижевности. Одрасла је у српској емигрантској породици у Америци. Последњих неколико година провела је као лична секретарица и преводилац владике Артемија, с којим је била и у време његовог кућног притвора у манастиру Грачаница. Прошлог септембра у Руској православној цркви светог Јована Крститеља у Вашингтону одржала је говор и открила да су неким епископима, активним на Косову, упућене претње да ће бити лишени слободе. Ево важнијег дела њеног говора:

„Познајем лично два епископа које је Стејт департмент уценом натерао на покорност, тврдећи да су они ратни злочинци и да америчка влада има неоспорне доказе за ово, тако да се у сваком тренутку могу наћи у Хагу под оптужбом. Међутим, америчка влада сматра да је корисније да они остану на својим местима и сарађују са Америком. Епископи су се уплашили и понели као кукавице. Остали су на својим местима и кротко почели да раде по америчком налогу.

Пред крај рата у Босни била сам преводилац једном од њих. Са њим сам била у Конгресу када је оптужен за етничко чишћење. Био

је то епископ Атанасије, којег сам добро познавала и искрено волела. Знала сам тада да није крив за оно за шта су га оптуживали. Није ми познато ни које оптужбе Америка мисли да може подићи против црногорског митрополита Амфилохија. Не знам и није битно. Битно је да су обојица криви за нешто друго: они су се уплашили и понели су се кукавички.”

У каснијој преписци гђа Гавриловић описује сцену из 1995. године у којој Атанасије сазнаје за своје „ратне злочине”:

„Убрзо после рата у Босни епископ Атанасије био је у посети Вашингтону, а на једном од састанака, чини ми се, био је у канцеларији конгресмена са члановима Амнести интернешнела, који су га оптужили за етничко чишћење. На том састанку није било помена о Хагу. Он је, једноставно, оптужен за ратни злочин, односно за етничко чишћење.

Епископ Атанасије био је обавештен (мислим, од стране међународних снага – можда Плавих шлемова) о следећој ситуацији. Један муслимански град, не сећам се имена, негде у Херцеговини, био је окружен југословенским снагама. Наоружани муслимани били су укупани у центру града. Две супротстављене војске биле су одвојене штитом формираним од жена, деце и старца, који су били у опасности да буду побијени у унакрсној ватри. Владику су замолили да помогне.

Једина владикина брига била је да сачува жене, децу и старе. Он је стигао на то место празним аутобусима, успео да уговори прекид ватре, ставио старе, жене и децу у аутобусе и рекао возачима да их одмах одведу у Црну Гору, а затим је Србе и муслимане препустио једне другима на милост и немилост.

Овај сценарио стављен је пред владику. Када је упитан да ли је тако било, он је рекао да је то тачно. Тада је уследила жучна дискусија која је отприлике текла овако:

Атанасије: Био сам позван да помогнем невиним људима који су били у смртној опасности. И то сам учинио.

Амнести интернешнел: Али ипак, то је било етничко чишћење, зар не?

Атанасије: Како?

Амнести интернешнел: Узели сте једну етничку групу из њихове етничке средине и одвели их у неки други регион.

Атанасије: Узео сам групу људи у смртној опасности и послао их на сигурно.

Без обзира на то шта је Атанасије говорио и како верно и жестоко сам преводила, они су се ухватили само за то: етнички хомогена група узета је из свог окружења! На Атанасијеву тврдњу да би та група људи била побијена да је остала тамо, они су одговорили да не могу бити сигурни у то. На питање да ли би, знајући оно што је сада знао, поново учинио исту ствар, Атанасије одговорио: Шта? Да ли бих одустао да спасем групу људи од сигурне смрти само зато што би ме негде у будућности група људи у Америци могла оптужити да сам починио ратни злочин? Бога ми, надам се да бих.

Иако све то звучи надреално, бизарно, лудо, невероватно, верујте ми да је тако било.

Оно што не могу да опишем јесте каснија експлозија револта, гађења, дубоког бола, туге и неподношљиве жалости; а најгоре од свега, наговештаја да владика сумња у самог себе, а потом запада у очајање. Онда је једноставно дигао руке. Затим смо се посвађали стојећи на тротоару испред једне од зграда Конгреса. Рекла сам му да мора наставити да се бори, а он је казао да не може. Он ће наставити борбу код куће, али више никад неће крочити на америчко тло нити разговарати с било којим западњаком. Онда, неколико година касније, поново је дошао у Америку, у Калифорнију, да будем прецизна, и сада је велики пријатељ Запада.

И још нешто. Како је митрополит Амфилохије од *personae non gratae* у западној Европи, коме је забрањен улазак у било коју западно-европску земљу, изненада постао омиљени православни свештеник бирократије Европске уније?

И ето вам."

У свом говору у септембру гђа Гавриловић додатно је разјаснила позадину узрока протеста у Српској цркви и дугорочан план за уклањање Артемија из његове епархије на Косову:

„Синод је већ дуже време покушавао да уклони владика Артемија. На пример, у више наврата оптуживали су га за финансијске малверзације, али оптужбе су биле неосноване. У јесен 2004. покушали су да га прогласе лудим. Тадашњи јеромонах, а данашњи епископ аустралијско-новозеландски Иринеј Добријевић и владика Теодосије липљански позвали су ме телефоном и затражили да се састану са мном да потпуније објасне ментално стање владике Артемија. Никад се нисмо састали. Нису ме уверили, а не верујем ни да је много оних који су у то поверовали."

Каквог је облика било лудило владике Артемија? Један од симптома било је његово упорно одбијање да допусти да цркве и друге

црквене објекте, укључујући и Владичански двор у Призрену, који су 17. марта 2004. тешко оштетили Албанци, поново граде они који су их и уништавали. Могло би се рећи да је, у датим околностима, његово одбијање потпуно разумљиво. Међутим, Савет Европе, који је желео да се укључи у финансирање пројекта обнове, инсистирао је да се уговори за обнову дају албанским извођачима радова. Будући да је владика одбио да то учини, Савет Европе окренуо се Синоду, а Синод је наредио владика да потпише Меморандум о обнови цркава и других објеката. Владика Артемије је Меморандум потписао, али и одмах повукао свој потпис.

У наредне четири године, јавно и енергично, осуђивао је овај пројекат. У почетку је то била ствар принципа: владика је, једноставно, било гротескно да уништитељи одједном постану градитељи онога што су уништили. Касније се појавио још један разлог његовог одбијања – разлог чисто техничке природе. Оно што су албански извођачи радова изградили почело је да се распада после годину дана или нешто више. Без обзира на ову чињеницу, Синод, сада на челу са митрополитом Амфилохијем, који је био најпослушнији сарадник Америке и Савета Европе, потписао је Меморандум о прихватању „обновљених” објеката без сагласности владике Артемија. Према канонима Цркве, митрополит није имао право да се уплиће у послове друге епархије.

Пре неколико месеци, априла или маја 2009. године, Синод је послао ултиматум владика Артемију: до 1. јула владика ће или прихватити обнављање цркава и других објеката у власништву Епархије или ће бити изведен пред Црквени суд због непослушности Синоду и других активности које ће, највероватније, довести до раскола унутар Цркве.

У штампи су се појавили бројни чланци о најновијем сукобу између митрополита Амфилохија и владике Артемија. Међу њима су се нашли и чланци које су написали стручњаци за канонско право – свештеници и лаици, и на нашој страни и на страни Синода – а аутори свих ових текстова тврдили су да Синод нема канонског основа за своју одлуку, те да би црквени суд требало да ослободи епископа свих оптужби. Свако је био апсолутно сигуран да ће владика Артемије одбацити ултиматум.

Међутим, нико није народу рекао кључну ствар. Нико није поменуо да оног тренутка када оптужбе буду изнесене пред Црквени суд, да ће он по канонима бити обавезан да епископа ослободи свих његових епископских дужности и да на његово место именује администратора. Без обзира на то колико би дуго

трајало суђење, до тренутка када би се завршило, борба за Косово и Метохију, за интегритет православља, за све за шта се владика Артемије борио, биће готова.

Немојмо заборавити да је обнова цркава од стране албанских власти на Косову заједно с међународном заједницом кључ за завршну фазу преговора о Косову и то на два начина. Прво, то ће омогућити косовском доктору Франкенштајну, а пре свега његовом америчком куму, да укаже на овај „подвиг” као на доказ зрелости Косова, одговорности и поштовања према мањинама и мањинским вероисповестима. Друго, и још горе, ови манастири и цркве полако али сигурно почеће да се представљају туристима као „наслеђе Косова” и као „косовска обележја”. Испражњени, опустошени манастири биће средство којим се из туризма извлаче преко потребни долари за економски дементно „новорођенче”, чија се економија тренутно састоји од криминалних подухвата и међународне помоћи.

Другим речима, намера је да се од стране албанских туристичких водича, чији су кланови терорисали и прогнали становнике, оно што је остало од цркава и манастира српског Јерусалима представи као баштина албанско-муслиманског Косова. Ово ће се постићи уз помоћ српске Владе која је и даље очајнички решена да покаже своју прозападну оријентацију и уђе у евроатлантску клику сервилну према муслиманима.

ЕУ је већ израдила документ којим се дефинише како да се најбоље експлоатише „културно наслеђе Косова”. Невероватно је да се у „Пројектном задатку – Изградња објекта регионалног културног наслеђа на Косову” на двадесетак страна које се углавном баве црквама нигде не помиње реч „Срби”, „српски”, „Српска православна црква” или „српска баштина”.

Такозвана међународна заједница, с Турском, која има главну оперативну улогу у спровођењу овог пројекта, покушава да промовише Косово као регионални културни центар Балкана. (Турска агенција за међународну сарадњу и развој има истакнуто место у овом пројектном задатку.) Дакле, добијамо регион на Балкану који је подвргнут убрзаној исламизацији, с једном муслиманском земљом као господарем и владарем целокупног регионалног културног центра. Уз то, поменути објекат биће изграђен у Призрену, где је 90 одсто „косовске културне баштине” српско. Ипак, ниједан Србин није укључен у то, већ само Албанци и њихови историјски спонзори Турци. Иронија је што кроз тај центар, путем програма стипендирања, треба да се оформи кадар младих и талентованих

Албанаца који ће, уместо да их уништавају, проћи обуку из области заштите културних добара.

Замислите да Зид плача постане део палестинске историје и културног наслеђа!

Западне владе желе да виде Албанце како зарађују на културној баштини ове покрајине. Према извору који има приступ документима Европске уније, очекивани циљ, поред културне промоције, јесте зарада. Да би га спровели, за шта су им потребни празни манастири и цркве, пронашли су најбољи начин да ово ураде, а то је да наместе да се Срби потуку између себе, овај пут користећи цркву која, опет, треба да се окрене против саме себе. Завади па владај! Видевши покушај Албанаца, потпомогнутих од међународне заједнице, да узурпирају српску културну баштину и историју, српска Влада и поглавар Српске православне цркве допустили су, отворено и без отпора, да се ова крађа догоди.

Логичан закључак је да следи „деклерикализација” Косова. Док се уништавање српских цркава вековима дешава, недавно уништавање храмова има своје порекло у семантици коју је мало ко приметио, а која има везе с ратом на Косову деведесетих година. Пун историјски назив покрајине „Косово и Метохија” почео је да се означава као „националистички” назив за покрајину, а свако ко га је користио одмах би био одбачен као „националиста”. Значајно је то што део имена који је избачен из опште употребе – Метохија – значи „црквено имање”, као у фрази „црквена земља”.

Фебруарски и-мејл Нинослава Ранђеловића, редитеља који је сам документовао културни и све већи физички геноцид над Србима на постнатовском Косову, видовито наводи:

„Верујем да ће питање угрожене православне баштине на Косову ускоро бити у светској жижи интересовања, заједно са захтевом светских политичких институција да Србија подржи процес обнове порушених цркава и манастира у сарадњи с косовским институцијама које су оформљене након проглашења независности Косова пре две године.

Чини ми се да је недавна трагедија у вези с владиком Артемијем део тог плана. Бојим се да је српска Влада прихватила да се повињује новим подстицајима са Запада, тако да је постало неопходно да се владика Артемије уклони из Епархије на Косову и то на бруталан начин.

Међутим, мислим да ће процес обнове православних манастира на Косову послужити само да би се приказала `зрелост` косовских институција и `озбиљне` намере косовске Владе да се наводно понаша на цивилизован начин, те да докаже своју `способност` да коначно реши овај дугогодишњи проблем. Истовремено, овај процес би, такође, могао да отвори још једно поглавље у књизи Србијин губитак Косова. Наиме, ако православне манастире и цркве буду обнављале искључиво косовске институције, они ће се у блиској будућности највероватније сматрати `косовским манастирима`. Сигуран сам да би такав могући след догађаја имао озбиљне последице по Српску православну цркву на Косову.

Политичари у Србији не изгледају забринути због оваквог угла сагледавања проблема и углавном се баве сопственом политичком будућношћу у Србији, али дубоко сам забринут да су представници српске цркве одлучили да подрже тај план.

Твој у Христу, Нинослав."

Тако да су из првог дивидија, из серијала под називом „Days Made of Fear” (Дани саткани од страха), које је снимио Ранђеловић и из кога се Српска патријаршија недавно повукла након обећања да ће помоћи у његовој дистрибуцији и предложити додатне снимке, неки по први пут сазнали како су се Албанци и Срби заједно крили у српским манастирима током НАТО бомбардовања. На том снимку, који обухвата период од 1998. до 2005. године, монаси показују неке цртеже у боји које су у знак захвалности за њих нацртала албанска деца када су годинама касније препознала неке од монаха. Колики је број ових монаха којима Хаг сада прети оптужницама за „ратне злочине”?

Неки храбри Срби у фебруару су потписали петицију упућену патријарху српском господину Иринеју и Светом архијерејском синоду, под називом „Отворени апел за враћање у звање Његовог преосвештенства епископа Артемија рашко-призренског и косовско-метохијског”. Вредно је пренети делове тог предлога:

„Владика Артемије је са чврстином и смирењем, неуморан у својим напорима да се састане како с пријатељем тако и непријатељем, путовао километрима и куцао на безбројна врата, са циљем да пренесе истинито сведочење страдања хришћанског српског народа и Цркве у српској покрајини Косову и Метохији. Многи његови саговорници не слажу се с његовим погледима, али постоји велики број оних који га подржавају. Сви, међутим, показују високо поштовање за његову одлучност у трагању за решењем које би

довело до истинског мира и разумевања, за његову љубав и бригу за своје мученичко стадо, као и његову непоколебљиву одбрану православне, хришћанске вере.

Због тога је несхватљиво да се дозволи да се пред очима целог света одиграва тужни спектакл недопустивог и нељудског понижавања владике Артемија. Иде се толико ниско да упадају у његове одаје у манастиру Грачаници под `надзором` страних трупа у униформама УН, па чак и `ношњама` тзв. полиције сепаратистичке, терористичке, албанско-муслиманске администрације (!) и стављају га, практично, у кућни притвор. Такво понашање према било којем људском бићу, а камоли владика и пастиру прогоњеног стада, ужасава људску савест цивилизованог света због циничне небриге, непоштовања законске процедуре и основне пристојности.

Нема сумње због чега је ова акција баш сада предузета. Већ извесно време, све су јасније индикације да су западне силе, пре свега Вашингтон, узнемирене у својој жељи да заврше посао на Балкану, посебно на Косову и Метохији, одлучиле да уклоне особу која им више од било кога другог представља несавладиву препреку ка остварењу тог циља. Захваљујући већим делом напорном раду владике Артемија, велики број земаља у свету подржао је Србију у њеном правном и моралном напору да очува своју независност и територијалну целовитост. Није успео ни покушај сепаратистичке власти у Приштини да затвори такозване паралелне институције у покрајини (у ствари законита државна тела Републике Србије) упркос слабој подршци Београда тим институцијама.

Може ли бити ишта страшније од спознања да чим се Његова светост патријарх Павле, вјечнаја памјат, уклонио с пута, непријатељи владике Артемија у Србији – укључујући чак и чланове Светог синода! – почињу да делују у име својих страних газда? Поготово треба истаћи да је владика Артемије изложен нападима који се граниче с линчем, на чијем су се челу налазиле одређене владике које су из личних амбиција или на основу доктринарних програма већ дуже време гајили огорчење према владика Артемију и сада верују да имају прилику да га униште. Нико, а нарочито Срби не треба ни да помисле како је могуће окренути главу од онога што раде владика Артемију, монасима и монахињама који га бране, те да се понаша као да очекивани исход није елиминација Срба на Косову и Метохији и да мисли како одговорни неће бити награђени за своју издају.”

Заиста, да ли је Србија икада били награђена за своје безбројне издаје у служби Западу? Срби су уклонили Милошевића на начин који међународноправни стручњаци сматрају отмицом, али деценију касније, Србе и даље сматрају „националистичком, геноцидном, бескомпромисном” руљом. После Милошевића, прозападна влада Војислава Коштунице мучила је и наизменично подмићивала сведоке да сведоче против Милошевића, али убрзо су и самог Коштуницу назвали „националистом”, када ни он сам није био вољан да допусти тотално силовање своје земље. Током рата у Босни и Хрватској Милошевић је сарађивао са Западом све док сам није постао мета. Србија је потписала резолуцију УН 1244 сагласивши се да оде с Косова и омогући УН и НАТО окупацију покрајине, уз обећања и флоскуле како је Косово саставни део Србије. Али сви смо видели шта је од тога остало.

И сада, као пас, чији је дух сломљен и који је програмиран да се повинује – било да је у питању награда или казна – Србија оставља утисак тоталитарне државе. Људима се прети да ће остати без посла и најмање у једном случају прети се депортацијом уколико се не држе подаље од црквеног протеста. Адвокат Џим Џатрас, заступник Србије и Косова, издао је у фебруару јавно саопштење у коме је осудио узнемирујуће опхођење према владици Артемију током његове суспензије (после ове изјаве епископу је било дозвољено да путује):

„Од када је владика Артемије суспендован, од администрације његове епархије произашле су тврдње да ће Његово преосвештенство у потпуности задржати своје достојанство епископа рашко-призренског и косовско-метохијског и да му је забрањена само директна контрола над пословима његове епархије. Наводно, он је слободан човек и може да ради све што одговара његовом статусу. Може да оде било куда и разговара с било ким, без ограничења, надзора или било чије дозволе.

Међутим, околности под којима је владика Артемије суспендован озбиљно доводе у питање ову тврдњу. Од владике Артемија не тражи се, ни у циљу истраге, да остане у својој резиденцији у манастиру Грачаници, без могућности да се састане са својом духовном децом у оквиру своје епархије и на другим местима, не брани му се да посети свог лекара у Београду (Његово преосвештенство није млад човек) или да разговара с новинарима барем о темама које нису везане за тренутни спор.

Ипак, сведоци смо да Артемије није радио ништа од поменутог. У ствари, ми њега уопште и не виђамо. Изгледа да владика Артемија

једино можемо видети на фотографији објављеној на наводно новом епархијском сајту након очигледног насилног одузимања сајта Његовог преосвештенства. (Како најбоље објаснити одузимање и гашење сајта владике Артемија осим потребом да се ућутка и изолује?) На тој фотографији видимо владика Артемија како служи у цркви заједно с владиком Теодосијем, за кога се зна да је сагласан са онима који подржавају суспензију владике Артемија. Очигледна сврха ове фотографије јесте да се покаже како је владика Артемије добро и наизглед задовољан својим тренутним положајем. Гледајући фотографију, човек се не може отети утиску да је на њој киднапована жртва чију су слику киднапери послали његовој породици да покажу да је жртва и даље доброг здравља.”

У нераскидивој вези с проблемом што је владика Артемије очигледно приморан да буде у изолацији јесу веома узнемирујући извештаји у којима се наводи како се монаси и лаици, одани владика, налазе под притиском да га напусте или га се одрекну, под претњом да ће им, у супротном, бити ускраћено право на исхрану. Мора се имати у виду да су од суспензије владике Артемија сва финансијска средства епархије у рукама оних који су одговорни за његову суспензију. То значи да су се монаси и лаици, како у Грачаници тако и у другим установама епархије, који своја дневна следовања и другу уобичајену подршку примају из манастирских средстава, сада нашли у потпуности под контролом лица за која имају разлога да сумњају да нису пријатељски расположена према њиховом вољеном архипастиру. Од појединаца лојалних владика Артемију стизали су узнемирујући извештаји у којима је директно речено да ће добити храну само ако су сагласни да се морално одрекну Његовог преосвештенства и стану на страну новог поретка у Епархији. Једина алтернатива покорности јесте да се ослоне на ограничена средства која потичу од неколицине појединаца, која се брзо троше, или да физички напусте Епархију.

Наравно, одлазак монахиња и монаха из манастира и јесте прави циљ. Тако је девет престрављених монахиња недавно напустило своје манастире по пријему обавештења које је стигло од Теодосија и Атанасија да владика Артемије више није њихов духовни отац. Сестре су се повериле Косари Гавриловић, а она је због тога 23. априла сазвала конференцију за новинаре, на којој је оштро рекла:

„Браћо и сестре, ово још нисмо видели у Србији – ни под Милошевићем, ни под Титом, ни под немачком окупацијом. А Србија све то толерише.

Сестре су напустиле Грачаницу у среду, 17. фебруара, а што се тиче игуманије, она је тако скрхана болом због одласка сестара да су морали да је транспортују у болницу, где је задржана у прединфарктном стању, више од недељу дана.

Сведоци смо тоталитаризма у име тзв. демократизације, као што би Запад и хтео да поверујемо. Сведоци смо да су се свети људи уписали у службу ове велике игре речи, а сада полажу рачуне страним господарима. Пошто се од Срба протеклих неколико деценија тражило да се одрекну сами себе, сада се најзад тражи да се одрекну Бога.”

У својој изјави у фебруару, у вези с наводном злоупотребом средстава за које је владика Артемије оптужен, Џим Џатрас покушао је да разјасни шта се заправо дешавало:

„Чак и ако постоје легитимна питања о административним стварима Епархије која треба поставити, свако види да се овде користи метод за брисање онога што владика Артемије јавно сведочи, као и за терорисање и застрашивање његових присталица. Владика Артемије закључио је да, ако званични Београд не би предузео ништа [да се Косово сачува], он нема избора, осим да покуша да сам учини нешто што би било централна тачка у напору да се истина о Косову образложи Американцима и онима који доносе одлуке. То је она иста одлучност и храброст коју је показао када сам га први пут упознао, док сам радио у Сенату, у периоду од 1997. до 1998. године, када је, колико знам, он био једини епископ спреман да говори против Милошевића и дође у Вашингтон у мисији мира.

Како онда да схватимо осећај епохалног открића код оних који покушавају да дискредитују владика Артемија? Ако говоримо о питању расуђивања, то треба да препустимо владици, јер је то његово дискреционо право. На пример, ако Артемије одлучи како би било боље да се, уместо трошења новца за обнову оштећене цркве коју би Албанци могли поново да нападну, тај новац потроши на очување цркава од уништења, ко би боље од њега могао да расуди о тој ствари?

У сваком случају, таква питања могу се поставити на разуман и хуман начин. То, међутим, није оно што данас пред собом видимо, што потхрањује осећај да је нешто друго посредни.”

У интервјуу за „Српски недељни телеграф” исте те недеље, Џатрас је додао:

„Косово и Метохија је срце Србије, али друго срце, које се не може одвојити од Косова, јесте православна вера. Није случајно то што је напад усмерен против владице Артемија који је живи симбол оба срца. Ја сам само лаик, али сам потпуно уверен да у овом нападу није у питању само будућност Косова, већ и канонско управљање Црквом, скривени страни утицаји унутар Цркве, као и пут којим ће Црква ићи у вези с доктринарним и литургијским питањима.”

И стварно. У свом говору у септембру у Руској православној цркви у Вашингтону, Косара Гавриловић испричала је како су баке из села на Косову почеле да примећују нешто чудно у литургији:

„У Србији су то прве приметиле наше сеоске баке. Оне можда не знају да читају и пишу, али литургију знају напамет. А литургија је одједном почела да се мења. Прво су се десиле готово не приметне промене у поретку службе, а онда су се појавила испуштања – или је само тако старим бакама изгледало? Али када је дошао на ред Велики вход и када је хору забрањено да на амвону отпева Херувимску песму, нису само баке приметиле да нешто није у реду. А када је постало општепознато да исповест није више неопходна, свима је било јасно да су ствари лоше кренуле. У Цркви су се повели озбиљни разговори које су неки покушали да сакрију, али им није пошло за руком. Људи су сазнали. Не све, наравно, не сваки детаљ, али неке врло важне, врло тужне и застрашујуће чињенице стигле су до људи. Када је један од епископа, који није делио Атанасијево мишљење, рекао: „То што ви радите у супротности је са канонима”, Атанасије му је одговорио: „У новој стварности, каноне мачку о реп”.

Ово су речи човека који је донедавно био један од великих стручњака за каноне у Србији, кога су поштовали не само као експерта за канонско право, него још више као једног од његових најревноснијих бранилаца.”

На крају, гђа Гавриловић разоткрива менталитет савремених Срба:

„Већина се жестоко намерила да се придружи Европи. Ако бисте били у ситуацији да питате људе на улици зашто су толико нестрпљиви да уђу у Европу, шта они очекују да пронађу у Европи, стекли бисте утисак да је њихова једина стварна жеља да добију визу и да им се омогући да путују. За Србе, виза је постала ново златно теле. Ако бисте их упитали шта би још радили у тој обећаној земљи за коју тако страствено желе да добију визу а која се зове Европска унија, не бисте добили директан одговор, јер такав одговор не постоји. Људи не знају зашто желе да путују. То им и није важно. Није им

важно куда ће ићи, они не размишљају шта би тамо радили. Чини ми се да они желе да путују само да се не би осећали усамљено, напуштено и одбачено од свих. Србима се смучила усамљеност. Али трагедија лежи у чињеници да они не схватају да ће, кад буду стигли у Европску унију, и даље бити исто тако усамљени и одбачени због тога што је Европска унија клуб за одабране, толико ексклузиван да чак ни чланство у њему не гарантује да ћете бити прихваћени као равноправни чланови.

Влада Србије вероватно зна зашто тако очајнички жели да буде део Европске уније. Она даје сувисла објашњења зашто Европску унију морамо да сматрамо обећаном земљом и не може да схвати тај други, тај мали, безначајни, једва приметан део Србије која је против тога, који не верује својој влади. Ми не верујемо нашој Влади из више разлога, а први је тај што савршено добро знамо да нас Европска унија никада неће прихватити. Можемо испунити све услове који су нам постављени, али ће нам ЕУ поставити нови услов, никада до тада поменут, и захтеваће од нас да га испунимо. Знамо да и Влада то зна, али њу није брига. Она се не плаши никаквих нових услова које би Европска унија могла да измисли. Очигледно, она има своје интересе. Који су то интереси? Не знам, али сам на љутом искушењу да кажем да је наша Влада поткупљена.

Сви они који су у проевропском табору, сви западњаци – у Влади и ван ње – мисле да је највећа препрека на путу ка Европи покрајина Косово и Метохија. Они су чврсто убеђени да ћемо, ако она нестане са лица земље, бити примљени у Европску унију истог секунда, а с Косовом и Метохијом нестане и сви наши проблеми: економски, политички, друштвени, духовни и црквени.

Могли бисмо такође да очекујемо одговор наше Владе и нашег народа на питања: У коју Европу смо тако запели да уђемо? Да ли је то та Европа која позива НАТО да бомбардује Србију, у којој је преко 3.000 цивила, укључујући децу, погинуло као жртва `хуманитарне интервенције`? Или је то Европа која се не усуђује да заштити права својих хришћанских грађана, јер то не би било политички коректно, док у исто време марљиво штити верска права муслимана?

Влада, наравно, није обавезана да води рачуна о духовном животу свог народа, али је Црква зато обавезана да брине о спасењу својих верних. Шта ако српски епископи изгубе оно што би требало да буде њихов главни атрибут, оно што их дефинише? Шта ако су српски епископи одлучили да се придруже световној власти у њеном подухвату и да заједно са Европском унијом пригрле

глобализацију? Да ли они знају шта глобализација значи? Могу ли да нам дају објашњење зашто су они, наши архијереји, тако сумануто нестрпљиви да се придруже Европи?”

Како Гавриловићева наводи, на крају ће Србе и даље сматрати Србима и одбацивати их као такве. Без обзира на то колико далеко или колико брзо Срби желе да побегну од свог српства, свет ће их увек дефинисати као Србе, чак и после свега што их је тај исти свет натерао да ураде да би напустили своје српство, да у потпуности угасе тај национални, културни и духовни идентитет, тако што су га изједначили са „национализмом”. Уколико дође дан да ово постане очигледно модерним, евроатлантским расрбљеним Србима, пошто су се одрекли последње ствари која их још увек чини Србима – душе своје Цркве – тада ће се наћи још усамљенији него на почетку, јер им више неће остати идентитет којем би се могли вратити.

С распродајом Српске православне цркве сада имамо мерну јединицу како мало отпора и како мало помоћи последњим косовским Србима можемо очекивати из Београда у овим тренуцима. А ако је сама Србија спремна да се одрекне, чак потпомогне, сопствено уништење, пола подстицаја ће нестати за две трећине чланица УН које су се до сада уздржале да признају независност Косова. Као што је руски министар иностраних послова Сергеј Лавров рекао 2007. године: „Ми не можемо бити већи Срби од Срба.”

(Наслов оригинала: Julia Gorin, Totalitarianism In Service To The West)
<http://www.juliagorin.com/wordpress/?p=2324>

Косара и Џулија: лажа и паралажа

уторак, 20. јул 2010.

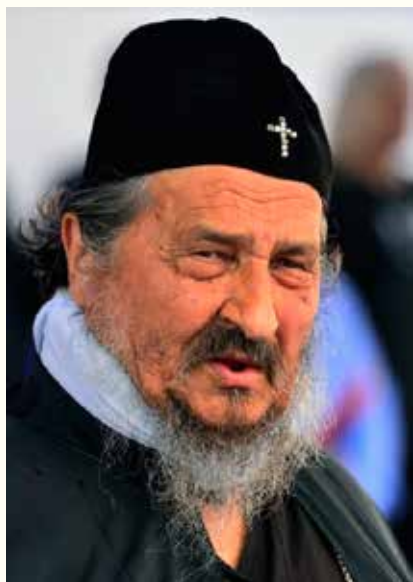
На сајту <http://www.nspm.rs/crkva-i-politika-/totalitarizam-u-sluzbi-zapada.html> појавио се 14. јула 2010. текст на тринаест страница *Тошалишаризам у служби Запада*, који потписује извесна Џулија Горин, непозната нам Јеврејка, вероватно из САД (пошто Јевреји из Израела не пишу такве глупости). Дотичној је г-ђа Косара Гавриловић, ћерка Милана Гавриловића, такође житељ Америке, насуфлирала сијасет лажи, у које је уплетено и моје име, па овим желим да те лажи демантујем.

Нећу се освртати на „теорију завере” – посреди је наводна завера против владике Артемија – у тексту који је очигледно писала Косара Гавриловић. Она је, иначе, сличне лажи већ писала и из Грачанице, због чега јој је отказано гостопримство у манастиру, али сада је у такву „заверу” сплела и уплела целу Србију, Српску Цркву, митрополита Амфилохија и моју маленкост. Из које је то кухиње произишло, и са којим циљем, нека други истражују! Ја ћу овде показати само њене – истина, доста пригласно смишљене и умишљене – лажи о мени.

Цитирам речи Гавриловићке изречене „прошлог септембра у руској цркви у Вашингтону”:

„Познајем лично два епископа које је Стејт департамент уце-ном натерао на покорност, тврдећи да су они ратни злочинци и да америчка влада има неоспорне доказе за ово, тако да се у сваком тренутку могу наћи у Хагу под оптужбом. Међутим, америчка влада сматра да је корисније да они остану на својим местима и сарађују са Америком. Епископи су се уплашили и понели као кукавице. Остали су на својим местима и кротко почели да раде по америчком налогу. Пред крај рата у Босни била сам преводилац једном од њих. Са њим сам била у Конгресу када је оптужен за етничко чишћење. Био је то епископ Атанасије, којег сам добро познавала и искрено волела. Знала сам тада да није крив за оно за шта су га оптуживали. Није ми познато ни које оптужбе Америка мисли да може подићи против црногорског митрополита Амфилохија. Не знам и није битно. Битно је да су обојица криви за нешто друго: они су се уплашили и понели су се кукавички.”

Следећи пасус текста на сајту и следеће пригласне лажи и клевете гласе: „Убрзо после рата у Босни, епископ Атанасије био је у

Умитовљени еп. Атанасије Јевтић

посети Вашингтону, а на једном од састанака, чини ми се, био је у канцеларији конгресмена са члановима Амнести интернешнела, који су га оптужили за етничко чишћење. На том састанку није било помена о Хагу. Он је, једноставно, оптужен за ратни злочин, односно за етничко чишћење.”

Следи даља фантастична прича Косаре Гавриловић:

„Епископ Атанасије био је обавештен (мислим, од стране међународних снага – можда Плавих шлемова) о следећој ситуацији. Један муслимански град, не сећам се имена, негде у Херцеговини, био је окружен југословенским снагама. Наоружани

муслимани били су укупани у центру града. Две супротстављене војске биле су одвојене штитом формираним од жена, деце и стараца, који су били у опасности да буду побијени у унакрсној ватри. Владiku су замолили да помогне. Једина владичина брига била је да сачува жене, децу и старе. Он је стигао на то место празним аутобусима, успео да уговори прекид ватре, ставио старе, жене и децу у аутобусе и рекао возачима да их одмах одведу у Црну Гору, а затим је Србе и муслимане препустио једне другима на милост и немилост. Овај сценарио стављен је пред владiku. Када је упитан да ли је тако било, он је рекао да је то тачно.”

Даље следи, ваљда ради уверљивости, наводни дијалог или „жучна дискусија” коју госпођа Косара као „присутни преводилац” преноси, па додаје: „Иако све то звучи надреално, бизарно, лудо, невероватно, верујте ми да је тако било.” Па закључује, као пред камерама:

„Оно што не могу да опишем јесте каснија експлозија револта, гађења, дубоког бола, туге и неподношљиве жалости; а најгоре од свега, наговештаја да владика сумња у самог себе, а потом запада у очајање. Онда је једноставно дигао руке. Затим смо се посвађали стојећи на тротоару испред једне од зграда Конгреса. Рекла сам му да мора наставити да се бори, а он је казао да не може. Он ће наставити борбу код куће, али више никад неће крочити на америчко

тло нити разговарати с било којим западњаком. Онда, неколико година касније, поново је дошао у Америку, у Калифорнију, да будем прецизна, и сада је велики пријатељ Запада.”

Ето, то је та сторија, имагинарна прича виртуелног сценарија госпође Гавриловић, као у неком америчком ратном филму (рецимо са Фокс-а) или у америчко-руској шпијунској афери.

Али прича је и лажна и приглупа. Као прво, госпођа Гавриловић никада није била преводилац „једном од владика”, то јест мени, „пред крај рата у Босни”, а још мање „убрзо после рата, у Вашингтону”. Као друго, испадом ја велики херој и добротвор, спасаца муслимана у „њиховом граду” у Херцеговини. Проблем је, међутим, у томе што такав град није постојао у Херцеговини, односно у мојој Епархији. Столац јесте имао муслиманску већину, али њега су током рата *ејџнички очисти́ли* од муслимана не Срби него Хрвати. И Коњиц је имао муслиманску већину, али тамо су муслимани спровели *ејџничко чишћење* над Србима. Елем, испадом спасаца од сигурног „геноцида” над женама, децом и старцима, јер сам их, ето, спасао – попут Американаца када су покренули на стотине хиљада Шиптара са Косова и из Метохије да као избеглице пређу у суседне земље, одакле ће их они потом тријумфално вратити НАТО-трупама. Испадом и јунак који наређује југовојсци (да знате како ме је само дочекала као Милошевићевог јавног критичара у време када су скоро сви ћутали као заливени!): моментални прекид ватре, потезом прста доводи спремне аутобусе и шаље их, са шоферима, наређујући Црној Гори да их прими! Па људи Божји, то је гест за похвалу Амнести интернешнела, дело за Нобелову награду за мир, а не за Хаг! Осим ако су Амери тако глупи како их представља њихова грађанка српског порекла, иначе позната као присталица демократâ. Али да оставимо шалу: посреди је злобнопакосно смишљена клевета. Колико се њоме брани тужни ми брат Артемије, то је друго питање.

У свему томе истина је следећа. Госпођу Гавриловић сам упознао када смо, благодарећи конгресмену Српкињи Хелен Делић-Бентли, у једној секцији америчког Конгреса сведочили о Косову, 24. априла 1990. године, тадашњи епископ рашко-призренски Павле, потоњи патријарх, ректор призренске Богословије и ја, тада јеромонах, одређен од Светог Синода у делегацију о Косову (јер сам од паљења Пећке Патријаршије, у Недељу Православља, 16. марта 1981. године, стао у одбрану Светиње српског Косова и до данас нисам престао). Неко нам је тада, вероватно Срби из Америке, придодао госпођу Гавриловић као преводиоца. Сажетак тадашње расправе, дуге пет сати (нама су

дали свега дванаест минута, а само Ругови четрдесет минута, што је, уз остало, већ тада показивало коме ће Американци одузети, а коме поклонити Косово), објавио сам у књигама сведочења о српском Косову и Метохији. Никаквог мог другог, накнадног, каснијег доласка – са позивом или без позива – у амерички Конгрес или Стејт департмент није било, па следствено није било ни превозиња Косаре Гавриловић нити игде икаквог саслушања од било кога, ни током ни после рата у Босни и Херцеговини. Јесам, додуше, и касније говорио о рату у Босни и Херцеговини, али не у Америци него у спољнополитичком комитету швајцарског парламента, уз реис-ул-улему и кардинала, као и пре неку годину у Европској заједници у Бриселу, замењујући владика Артемија. Оба пута сам био одређен за то од Патријарха и Светог Синода. О свему томе постоје писмени извештаји.

Ниједан град у Херцеговини није током рата био опкољен од југовојске нити му је „у центру била укупана муслиманска војска“. Случај Мостара, града са приближно једнаким бројем муслимана, Хрвата и Срба, сасвим је специфичан: када сам примио Епархију захумско-херцеговачку, на Видовдан 1992. године, из Мостара су већ били протерани или су избегли безмало сви Срби (било их је пре тога двадесет осам хиљада), а муслимани и Хрвати су тада били заједно против Срба. Дознао сам касније да су Срби (југослјка је већ била отишла) иселили муслимане из Гацка – изгледа аутобусима – али пре но што сам ја примио Херцеговачку епархију. Из Требиња је било исељавања мањег броја преосталих муслимана почетком 1993. године – изгледа опет аутобусима – али ја сам у то време био у северним деловима Епархије, јер сам просечно мало боравио у Требињу, а и када сам боравио, седиште ми је било у манастиру Тврдошу, ван града.

Када су Срби у Коњицу и околини, од 25. маја 1992. па надаље, сатерани од стране муслимана у логоре – где их је двеста четрдесет четворо побијено, а остали су што побегли што протерани – настојао сам, преко швајцарског Црвеног Крста, да нешто дознам о њима. Доживео сам само горчину због лицемерја и нечовештва хуманог Запада. Преостало ми је једно – да судбину својих верника и сународника упоредим са судбином две и по хиљаде кипарских Грка заробљених од Турака и регистрованих од Црвеног Крста у граду Адана: сви су доцније побијени, а тек однедавно враћају кости тих мученика.

Оних ратних година, када су почели сукоби дотадашњих савезника Хрвата и муслимана, па су муслимани одсекли три хрватска села

јужно од Коњица, а Срби са слободне територије помагали Хрвате, извезли смо, нашим ципом, отац Исаија и ја, до Невесиња девојчицу Марију, Хрватицу, јер су јој родитељи нестали ко зна где, и предали је родбини која ју је одвезла у Подгорицу. Не знам да ли сам још кога спасавао, али знам да смо давали помоћ у храни породицама и новац ратној сирочади – већином Србима, али и другима – кад год смо имали средстава и начина. Касније смо уз помоћ Унпрофора посећивали Србе у долини Неретве, блаженопочивши отац Симеон и ја, па се сусретали и са римокатоличким и муслиманским верским вођама. Ако је неки муслимански „аваз” или хрватски „глас” тада негде написао да је „Атанасије ратни злочинац”, при првом сусрету са таквим новинаром или клеветником (са мостарским муфтијом например) – било је ипак на њиховом лицу људскога стида због лажи и клевете. Нажалост, код госпође Гавриловић, Српкиње и вајне православке, нема стида за ноторне лажи и клевете, и то на рачун двојице српских владика. Да је њена прича тачна, давно би је Сарајево употребило и искористило да ме оптужи. Сада то, уместо неких других, ради ова Амеросрпкиња.

Него, кад већ госпођа Гавриловић помену аутобусе, присетих се: да, било их је, и то сам их, замислите, ја лично допратио. Било је то на Косову, јуна 1999. године. Одмах по престанку бомбардовања (а и за време бомбардовања и затирања Косова и Метохије тровањем зрачећим бомбама, чије последице трају и до данас, бивао сам више пута код брата Артемија широм трагичног Косова) и по потписивању капитулације у Куманову, 10. јуна 1999. године, стигао сам, заједно са јерођаконом Максимом, сада владиком калифорнијским (њему сам ишао 2006. године у посету, али не само у Калифорнију него и у резервате Индијанаца у Аризони), и то већ 14. јуна на Косово, најпре у Грачаницу. Владика Артемије, после паљења манастира Свете Тројице у Муштушту и мученичког страдања монаха Харитона, спасиоца монахиња из Свете Тројице на улицама Призрена, био је опкољен у својој Епископији у Призрену и једва га је немачки КФОР спасао од шиптарских хорди које су надирале за НАТО-ом из Албаније. Тада смо, 16. јуна око подне, стигли у Призрен са пет аутобуса које нам је из Врања послао епископ Пахомије и тако смо аутобусима превезли владика и једва преживеле Призренце у Грачаницу и даље на исток и север распете земље Србије.

Дакле, ипак сам „имао аутобусе”! Да ли је госпођа Гавриловић „помешала лончиће” или „запала у очајање”? Нека јој! – што би рекао блаженопочивши патријарх Павле.

Да, хвала Богу и Мајци Божјој, спасли смо и Српкињицу, пето-годишњу Јецу, јула 1999. године, са призренске Каљаје, од самртног шока доживљеног када су јој арнаутски пљачкаши Призрена прислонили пиштољ на чело, па ју је КФОР спасао, а ми је одвезли аутом избеглог свештеника из Клине, преко Средачке и Сиринићке жупе, у Грачаницу, у пратњи двеју монахиња за које могу да кажем: то су Косовке девојке! Оне су и данас на косовској стражи, али о томе сам већ негде рекао и написао понеку реч. А и ово што рекох, зашто рекох? Бог види све и суди све.

Дај Боже да сам још кога спасао, па макар и аутобусима!

А да ли сам велики или мали пријатељ или непријатељ Запада или Истока? Еда Бог дâ да смо изнад Истока и Запада, што рекао свети Владика жички Николај.

Манастир Тврдош, 17. јула 2010.

Еп. Ат.

Одговор владици Атанасију¹

Косара Гавриловић
недеља, 25. јул 2010.

Прошло је девет месеци откако се моје предавање појавило на сајту „Гласа српског народа“ (www.srpskilist.net) и девет месеци откако чекам да се владика Атанасије огласи и одговори на моје тврдње о његовом неканонском и антиканонском ставу и понашању, те да моје оцене, ако нисам у праву, оповргне.

Лично познајем два архијереја Српске православне цркве које је Стејт департмент једноставно уценио тврдећи да су ратни злочинци и да америчка влада има необориве доказе о томе, због чега би њих двојица у сваком тренутку могли да се нађу у Хагу. Али Стејт департмент сматра да ће за Америку бити корисније и да ће јој више одговарати да епископи остану на својим местима и сарађују с њом. Владике су се уплашиле, остале на својим местима и почеле покорно да сарађују. (...)

Не знам да ли Стејт департмент стварно има необориве доказе против владике Атанасија и митрополита Амфилохија. Не знам и није ни важно. Важно је то што су они криви у нечем другом. Не зато што су се уплашили и понели кукавички. Страх није грех. Св. Апостол Петар уплашио се грубе силе, али га то није онеспособило да чује петла и зарада у покајању. А Амфилохије и Атанасије уплашили су се и подали се страху, те од тада два од три најревноснија заштитника православља, православне истине и православног српског народа постадоше највећи заговорници западне Европе, Америке, њихових вредности, потреба и планова за нови светски поредак. Што је још горе, нису само сагрешили, већ им је било потребно да изграде цело ново схватање цркве, догми и саме наше вере како би свој грех оправдали.

1 Одговор владици Атанасију | Црква и политика (nspm.rs). <http://www.nspm.rs/crkva-i-politika/odgovor-vladici-atanasiju.html>.

И тако се у Србији појавила нова јерес. Истини за љубав, та јерес и није нова, како се на први поглед чини. Појавила се у Грчкој пре десетак година, а можда и раније.

Ово што пишем рекла сам на предавању у Саборној цркви св. Јована Крститеља у Вашингтону. Тада сам казала и ово: када му је један од његових неједномишљеника рекао „То шта радиш, брате, није по канонима“, владика Атанасије је одговорио: „У новој стварности – каноне мачку о реп.“

Прошло је девет месеци откако се моје предавање појавило на сајту „Гласа српског народа“ (www.srpskilist.net) и девет месеци откако чекам да се владика Атанасије огласи и одговори на моје тврдње о његовом неканонском и антиканонском ставу и понашању, те да моје оцене, ако нисам у праву, оповргне. Пре неколико дана, на званичном сајту СПЦ појавио се текст владике Атанасија под насловом „Косара и Џулија – Лажа и паралажа“. У том тексту нема одговора на моје тврдње, нити их је владика у том тексту порекао. Он у тексту „Косара и Џулија“ пориче само то да је икад био ратни злочинац, што и ја поричем и увек сам порицала, нарочито на састанку на коме су представници Амнести интернешнала (Amnesty International) оптужили владика Атанасија за ратни злочин етничког чишћења. Владика Атанасије тврди да се тај састанак никад није одржао. Питам се да ли би и Амнести интернешнал то порекао, ако бисмо му се обратили за разјашњење?

Владика Атанасије мене оптужује не само да га називам ратним злочинцем, што није тачно, већ да то радим без имало стида: „Ако је неки муслимански `ваз` или хрватски `глас` тада негде написао да је `Атанасије ратни злочинац`, при првом сусрету с таквим новинаром или клеветником (са мостарским муфтијом, на пример), на њиховом лицу било је ипак људскога стида због лажи и клевете. Нажалост, код госпође Гавриловић нема стида за ноторне лажи и клевете и то на рачун двојице српских владика.“

Нигде, ни у једном мом спису и, што је главно, ни у једном цитату мојих речи које владика Атанасије сам преводи (мада не увек исправно) не стоји да ја мислим, или тврдим, или осећам, или сумњам да је он икад био или могао бити ратни злочинац. Напротив.

Зашто ме владика Атанасије не оптужује за оно за шта га ја стварно кривим?

Може ли да оповргне да је рекао следеће: „У новој стварности – каноне мачку о реп?“

И да негира да то није само рекао, већ и на делу потврдио?

Може ли да нам каже шта је та „нова стварност“?

Одакле потиче појам „нове стварности“?

Може ли владика да порекне да се у Србији данас све чешће служи „нова литургија“, да се у многим црквама скидају иконостаси, док се нове цркве граде без иконостаса, те да су за то он и његово учење у великој мери одговорни.

То је била главна тема мог предавања у руској катедрали св. Јована Крститеља коју владика Атанасије и не помиње у свом тексту.

Његов одговор на те оптужбе јесте ћутање.

Питамо се зашто.

Владика Артемије – ретроспективни омаж великом Христовом следбенику

*Орден монаха који су њројонишељи ненамерно доделили
владики Артемију за њега је био највеће њризнање*

Владику Артемија сам упознао пре неколико година у страћари где је боравио у Београду, у коју се несумњиво уселио од проневереног новца. Ту негде је био и његов „возни парк” – да подсетим на знамените речи блаженопочившег патријарха Павла, које још увек одјекују – а који се састојао из једне полуолупине. Иронишем, наравно. Разговор је био заказан на моју иницијативу. Пењући се стрмим, спиралним степеницама до владикиног собичка, питао сам се како човек у његовим годинама успева да се попне. У пренатрпаном собичку топло ме је дочекао не неки строги владика него истински (и као што ми је временом постало савршено јасно, врло строги) монах.

Монах? Да. Отприлике у то исто време, злобни безаконици који су хајдучки запосели управу над Српском православном црквом, у очигледном настојању да владика додатно понизе, објавили су да га „деградирају” у чин – монаха. Као што је енглески писац К. С. Луис у својим делима често указивао, нечистици, или људи под његовим утицајем, чинећи зло несвесно служе Господњим циљевима. Тако и функционери њарасинајоје у коју се Српска патријаршија убрзано претвара (синтагму је смислио један од њих, злурадо је лансирајући као етикету за владика Артемија и његове епархиоте, али у духу Луисове опаске та етикета заправо се односи на њега и његове истомишљенике) мислили су да ће „низвођењем” на статус простог калуђера владика унизити а његове монахе и свештенике и народ који је у њему осетио истинитог пастира – поколебати. Прелашћени бомбонама књаза мира сего, заборавили су да су и они некада носили часно звање монаха и да је сваки јерарх, без обзира на накнадно стечене звучне титуле, увек прво монах па онда све остало. Или, да би барем тако требало да буде. Да ли и у њиховим случајевима тако заиста бива, нека то питање они поставе својим савестима.

Орден монаха који су прогонитељи ненамерно доделили владика Артемију за њега је био највеће признање, а за њих, који су га се ради трица овога света безумно одрекли, највећа брука и срамота.

Утисак који ме је целог обузео при овом првом сусрету био је осећање да пред собом имам врло необичног владика. Он је сав зрачио добротој и дубоким смирењем, у неупоредиво снажнијој дози и од једног његовог колеге кога сам познавао у Америци, а у чијем су накнадном опхођењу па чак и теолошким погледима понуђене „бомбоне,” по повратку у родни крај, изазвале тектонско преумљење до неприпознатљивости. Ускоро, за време разговора, и затим током дугогодишњег познанства, постајало ми је све јасније да наспрам мене не седи неки необични носилац свога звања, већ архетипски хришћански епископ и пастир душа и да је почетни утисак необичности био посве варљив. Владика Артемије је деловао „необично” само у поређењу са већином својих еснафских колега, а једини разлог за тај површни утисак било је знатно растојање које је њих делило од норме.

Хвала Богу, пошто сам из Америке, и још увек ми је остао у живом сећању тамошњи „црквени спор” шездесетих и седамдесетих година прошлога века, патријаршијско навођење муња и грома на владика Артемија и његово дело оставило ме је не само скептичним већ и потпуно равнодушним. У тој неописивој и трагичној смутњи у Америци, чега се одлично сећам, породице су се делиле, пријатељства пропадала, кумства била раскидана. Обезглављени људи, већином искрени православци и патриоте, сврставали су се на основу емотивних парола, за „Мајку Цркву” или против „Брозовог патријарха,” али највећим делом без јасног аналитичког поимања наједанпут настале ситуације. Један не мали део повео се схоластичким резонавањем које је гласило да су формално донете одлуке виших црквених органа светиња и да им се има беспоговорно покоравати, без обзира на околности под којима су настале.

На ову комплексну ситуацију својевремено се осврнуо др Слободан Драшковић: „У спору у Српској православној цркви понашање и поступци неколико епископа су заиста изазвали оптужбе да они извршавају наређења Верске комисије. При свем том, и упркос извесним врло лошим речима које су измењане између две стране, тврђење да страна која брани Српску Православну Епархију за Америку и Канаду сматра ону другу страну комунистима, у основи није тачно. Нико разуман не сматра епископе Српске православне цркве комунистима. И нико на нашој страни не сматра

Фото: Сајт Епархије рашко-призренске у егзилу

да наш црквени спор представља сукоб између једног слободног епископа (Дионисија) и 'комунистичких' епископа Архијерејског Сабора. Међутим, то ни у колико не значи да комунистички режим Југославије не игра пресудну улогу у овом спору."¹

Mutatis mutandis, по свим битним елементима стање је исто тада и сада. Сада, као и тада, Црква је суштински неслободна и по свим крупним питањима који пред њом стоје онемогућена је да доноси одлуке које би биле у складу са њеним учењем и канонским одредбама. И сада, као и тада, Црква је инфилтрирана убаченим кадровима који поступају по директивама њених противника и руше је изнутра. Али ни сада, као ни тада, као што је др Драшковић разумно указао, то не значи да Црква као установа намерно ради против саме себе, нити да већина њених јерарха свесно ради против ње. То само значи да су се многи, по слабости људске природе, уплели у кучине из којих им је врло тешко, а некима можда и немогуће, да се искобељају.

Поступак свргавања и рашчињења владике Дионисије 1963. и пре десет година владике Артемија идентичан је до најситнијих појединости и одвијао се по истој матрици.

Неострашћеним посматрачима већ само та чињеница све говори. Ветеранима црквеног спора у Америци та паралела била је очигледна већ на први поглед. Наспрам ове чињенице, схоластички формулисане тезе о безусловној послушности вишим црквеним

органима, где се не води рачуна о чињеничкој стварности предметних догађаја, самим тим у потпуности су депласиране. Тада, 1963. године генератор црквене смутње није био часни владика Дионисије него „Мајка Црква“, мада несумњиво спутана репресивним апаратом комунистичког режима задуженим за контролу над њом. Данас, то нису владика Артемије или клирици и српски православни верници из Епархије рашко-призренске у прогонству, већ је то и сада неупоредиво суптилније региментисана црквена јерархија, једнако подређена али другом опаком режиму, богоборачким глобалистичким центрима и њиховим локалним политичким испоставама.

Као што олакшавајуће околности које би се могле навести у прилог неслободном епископату пре шездесет година не мењају чињеницу да је комунистички режим одиграо пресудну улогу у тадашњој црквеној смутњи, сличне околности данас, а свакако их има, не ублажавају колективну одговорност прогонитеља владике Артемија и не мењају ноторну чињеницу да су нескривено антицрквени чиниоци одиграли пресудну улогу и овога пута.

Суштинско питање с којим је имао да се суочи мој дугогодишњи смирени саговорник било је, према томе, шта Господ очекује од својих истинских следбеника, а посебно оних којима је више дато, у ситуацији која је по људским мерилима нерешива и безнадежна, где је језгро Цркве уценом, принудом или прелешћу преокренуто да јој штети и војује против Ње? Раскол? У историји хришћанске Цркве многи су се одвајали и формирали сопствена зборишта из разноврсних побуда које су углавном као заједничку црту имале догматску непостојаност, личне амбиције или користољубље. Али непознат је пример, све до појаве владике Артемија у нашем времену, да у раскол иде правоверни епископ, вукући са собом на стотине монаха и свештенослужитеља – своју духовну децу, као и све бројнији верујући народ. За десет година нико од острашћених критичара није успео да пронађе ниједну ману у православном исповедању и беспрекорно православном начину живота владике Артемија, ако изузмемо скаредне оптужбе за проневеру које такође нису могле бити доказане, тако да ће судије сада моћи да одахну јер са представљењем оптуженог више неће морати да греше душе и скрнавe начела своје професије измишљајући разлоге за пресуђивање његове кривице.

Са становишта једног америчког правника, конкретно писца ових редова, само наведене околности довољне су да се злобне

инсинуације о расколничким склоностима владике Артемија сада, након његове кончине, заувек ставе *ad acta*.

Једна упадљива и парадоксална особеност опште перцепције владике Артемија је управо то што, са изузетком малобројних зилота, нико стварно не верује нити у његову кривицу по било којем основу нити у исправност поступка којим је лишен свога чина и катедре. Док је богословско образложење владикиног држања сваком умерено оцрковљеном лаику кристално јасно, усвајао он или не владикине аргументе, супротна аргументација се изводи уз приметан напор, помоћу интелектуалног жонглерства и натегнутим стилом у поређењу са којим разлагања св. Томе Аквинског делују као изузетно освежавајуће штиво. Многи јавно, а преовлађујућа дискретна већина приватно, сагласни су у томе да је владика Артемије часни служитељ Цркве који је не само по својој савести него, што је од подједнаког значаја, и по канонским прописима на које се позива, што у нашим смутним временима носи посебну озбиљност и тежину, поступио на прави и благословен начин.

Моји разговори са покојним владиком, који су ме неисказиво обогатили, и то на првом месту аромом монашке аутентичности која се ширила у његовом присуству, убедили су ме да трагично стање у коме се налази српска Црква, и шире гледано са свих страна подривано Православље, није безнадежно. Ризикујући да привидно искорачим у домен етнофилетизма, за шта ме нико поштено не би могао прозвати, додао бих још и то да су светли живот и дело владике Артемија, а посебно последње поглавље стаменог трпљења немилосрдних прогона и горких разочарања у најближе сараднике, пример несебичног жртвовања на опште добро који ће српском народу бити од неизмерне духовне користи. Тај узор ће надуго блистати када погрде изречене на његов рачун и његови бедни опадачи буду утонули у заборав, а уколико их се ико буде сетио њихов помен ће бити пропраћен заслуженим презиром.

За мене лично остаје отворено само још једно значајно питање, а то је како је један духовни горостас какав је отац Јустин могао да „омане“ за седамдесет и пет одсто у избору најужег круга својих ученика. Нећу ни покушавати да сугеришем било какав меродаван одговор на ово, из овоземаљске перспективе, заиста мучно питање. Промисао Божји непогрешиво, до у милиметар како сам чуо од једног калуђера из Јерусалима, управља свим стварима, па и у овој дилеми несумњиво постоји разборит одговор у вишим логичким сферама, недокучивим обичном људском разуму. Разматрајући, у суженим временским оквирима садашњег тренутка, неописиву пометњу коју

су баш ти непостојани ученици својим предатељством изазвали у српској Цркви, рекло би се да је из ове партије са свецем Христовим нечастиви изашао са недопустиво високим салдом поена, импресивном победом 3:1.

То је утисак који се нуди приземном уму, али није тако. Онај један је, насупрот тројници саблажњених, у најсудбоноснијем тренутку постао савест Српске Цркве, а побожни остатак народа окупљен под његовим и његових наследника омофором њена со. Истински победници су и даље отац Јустин и његов један достојан ученик.

Детаљ са Литургије у ман. Светог Николе у Лозници, 2012.

Сећање на блаженопочившег Владику Артемија¹

Сећам се... Улазим са Владиком Артемијем у кабинет важ-
ног сенатора Војновића. Већина Срба у САД верује лажима „вођа“
„српске заједнице“ у Америци да је сенатор Србин, али је једино
„српско“ код њега то проклето презиме које не може да промени
и да се реши бремена које деценијама носи. Оно му само ствара
неприлике откад је ушао у политику користећи се њиме како би
добио гласове локалних Срба и осталих православаца у савезној
држави Охајо. Вешто је скривао чињеницу да је заправо паписта и
да је потпуно прешао на страну словеначког дела својих предака.
С обзиром да Срби и православци генерално веома мало пара дају
политичарима за кампање, давно се сенатор посветио доказивању
својим власницима, који се у фином друштву називају донаторима,
да ће то српско презиме моћи да буде искоришћено за утицај на
америчке Србе и за обезбеђивање места за човека верног Западу
у свим српским организацијама, одборима и активностима. И зна
сенатор да ће га газде одржавати на том лагодном положају само ако
посвећено ради на роварењу против Срба скупа са осталим тројан-
ским коњима из Охаја, који су успели да необавештене и наивне
Србе убеде да су Срби и православци. Један, који је повео хајку на
Владику и за то добио владичанску круну, убедио је Владика да ће
Србима на окупираном Косову и Метохији посета сенатору Србину
донети олакшање и бољитак.

Дакле... Улазимо код сенатора. Све је у кабинету намештено како би
убедило госта у моћ сенатора – ту су дипломе, ордење, медаље, фотогра-
фије са важним личностима... У очи упада она са Врховним мостацијом
града Рима. Западњаке (и другосрбијанце!) би то опчинило. Владика
ми упућује значајан поглед и као да ми каже: *Био си у љаву, браћо
Вишеславе, он је љајисџа!* Ја сам покушавао да Владики објасним да
је та посета само губљење времена и да ће доживети разочарање и
притисак да попусти Шиптарима и захтевима НАТО-а, али је он хтео да
покуша све што се може учинити за народ и Цркву. Сенатор љубазно

1 Др Слободан Драшковић: *Ћор у Српској Православној Цркви* (Чикаго, 1976). Извор:
<https://stanjestvari.com/2020/11/23/stefan-karganovic-vladika-artemije-omaz-velikom-hristovom-sledbeniku/>, 23. новембар 2020.

дочекује Владику, а иза њега се лукаво смешка политички комесарчић, млади и скоро невидљиви надзорник политичке коректности сенатора, управо онакав каквих је пун Конгрес – свака канцеларија га има – неприметан а свеприсутан. Сенатори и конгресмени се труде да га забораве али им срце трепери у страху да ће дојавити чак и најмању политички грешну мисао, ако се усуди таква да их посети у већ готово потпуно немислећем мозгу. Нису они ту да мисле већ да спроводе у дело партијску директиву империје! Сенатор је висок и витак, надноси се над нашег Владику,

измученог постом и страдањима. Војновић већ показује да верује да је превладао, јер све америчко ја веће, највеће, најмоћније, а тај провинцијски поп шизматичке јереси са смрдљивог Балкана је засигурно већ схватио с ким има посла.

Седамо. Ја, наравно, последњи, јер сам нико и ништа, само ту да будем језик Владике и за саопштавање наређења њему. Сенатор је љубазан и мио, нада се да је Владика задовољан посетом Вашингтону, да је схватио колико је Америка посвећена бољем животу на Косову, да и Срби треба да схвате да ће им бити боље кад престану да се јогуне и да ће суживот у мултикултури, на челу са великим пријатељима САД и савезницима НАТО-а, Хашимом и Харадинајем, бити једна бајка, само да се Срби покоре и да Владика призна „легитимну” владу и да пристане да Шиптари поново саграде цркве које су попалили и оскрнавили. Подсећа Владику на славне Србе из прошлости који су били мудри и кооперативни и који нису прошли као они који су се залуђивали примитивним идејама о суверености, национализму и

неприхватању прогреса. Владика смирено све слуша и чека да сенатор прекине своје доказивање послушности комесарчићу из ћошка. А мора и да му одржи лекцију из „америчког државништва” јер ће за деценију-две тај жутокљунац да седи у сенаторској канцеларији кад испече занат. Сав блиста од самозадовољства и визионарства. Свако бескичмен и љигав би се већ препустио, као свиња у каљузи, кашкању у присутим идејама и мудростима сенатора, и све би се завршило по устаљеном обичају: стисак руке, изјава верности и поверења Америци и њеним вредностима, обећање кооперативности и вешто прошење донација и јавне похвале на Гласу Америке о важности посетиоца, како би домаће пучанство добило илузију да његов представник ради за његово добро.

Али... Владика почиње своју реч и ја доживљавам да по први пут за више од две деценије осећам понос и да верујем да никада нећемо бити покорени и изгубљени, јер пред мојим очима тај мали, намучени монах израста у Див-Јунака и Пророка Господњег, и по први пут из мојих уста теку преводи речи једног не само Србина већ Праведника и Сведока Истине. А све благо, смирено, очински и братски, али неумољиво и разарајуће – прво за политичког комесара, који као да је појео најљућу папричицу, сав зајапурен, презнојен и као на ужареној плотни – а онда и за сенатора који, слушајући Владикине речи, под његовим благим али судњеданским погледом, почиње да се топи као восак пред пламеном, како то каже Молитва Часном крсту, и као да се пред мојим очима заиста физички смањује и гужва у отпадак човека, претварајући се у оно што заправо и јесте – у бездушни испухани мех који заудара на све гадости које је починио да би имао дозволу да седи у тој заправо безличној канцеларији и глуми част и чест Америке. Владика устаје, направи мали наклон гњидици у фотељи и каже: *Ајмо, браћо Вишеславе. Ми овде немамо шћа да ѿражимо. Сјас је само на Косову!*

Окрете леђа изгубљенима и остави их у лажи и поразу.

Ја, журећи за њим, помислих да врата кабинета нису довољно висока за таквог Небеског Весника.

Нека му је вјечнаја памјат међу Србима!

Царство Небеско га је већ дочекало анђeosким мноштвом.

Извор: <http://www.eparhija-prizren.org/?p=75414>, среда, 2. децембар 2020.

<https://borbazaistinu.rs/dr-viseslav-simic-secanje-na-blazenopocivseg-vladiku-artemija/>

РЕЧ О АУТОРИМА

Биљана Ђоровић

Дипломирала је журналистику на Факултету политичких наука. Последипломске студије из области социологије културе и културне политике, завршила је на Факултету политичких наука и стекла звање магистра политичких наука, одбранивши магистарску тезу „Културолошка актуелност антиутопијске визије“, под менторством проф. др. Бранимира Стојковића.

Докторску дисертацију под називом „Медији као културолошки феномен: од Маршала Маклуана до Пола Вирилија“, одбранила је на Факултету драмских уметности у Београду, под менторством проф. др Дивне Вуксановић,

Бави се истраживањима у области медија, културе и новог глобалног поретка који се највећим делом реализује у форми инфората као компоненте мрежно-центричних ратова.

Уредник је рубрике Документарног програма у Радио Београду 2. Члан је редакција недељника „Печат“ и магазина „Геополитика“, интернет портала ФБ Репортер, и „Збиља“, специјализованим за политичка и друштвена питања, геополитичка, медијска и стратешка истраживања. Један је од покретача првог независног интернет радија у Србији „Снага народа“, на коме је уређивала и водила емисију „Инфоратници“, којом је покренула инфоратничку борбу у Србији на Интернету.

Члан је Председништва Свесрпског Словенског покрета; један од оснивача удружења грађана за уметност, културу, медије и друштвена питања „Млади грашак/Green Pea“ из Београда; почасни председник удружења „Српски центар екологије“, члан еколошког покрета „Дружина храста“ који окупља чуваре природе, уметнике живота и духовне трагаоце на задатку очувања изворне природе планете Земље, Амбасадор добре воље Еколошког покрета Новог Сада и члан заједнице „ДоброЧини - Чувари Наслеђа“, „настале из љубави и преке потребе да се у данашњем тегобном времену препознамо, окупимо, оснажимо и заједнички деламо у циљу опстанка, опоравка и повратка животу у његовом исконском смислу и свету као месту нашег духовног узашашћа“.

Ауторка је књига *Айланџис њроџив Левијаџана*, (Catena Mundi, Београд, 2012); *Инфоратџница*, (Пешић и синови, Београд 2015) и *Медији: убице сџварносџи* (Пешић и синови, Београд, 2018). Њене студије и интервјуи објављени су књигама *Генетџски модификовани*

Њоредак, ојасносћ од ГМО, Catena Mundi, Београд (2013), 2015; Колико кошћају илузије – Либерализација образовања у Србији, Унија синдиката просветних радника Србије, Београд, 2014; Хроника разорене Троје -1-2: Милан Брдар: разговори с Биљаном Ђоровић 2004-2011 (Атлантис, Радио Београд 2), Центар слободарских делатности, Крагујевац, Логос, Бачка Паланка, 2012, Глобално зајејавање, Catena Mundi, Београд (2012).

Публиковала је више научних радова у научним часописима и тематским зборницима.

Добитница је награде за новинарство часописа „Збиља” за 2018. годину, за „изванредан информатички допринос у истраживању новог глобалног поретка”.

Са изложбе „Јасеновац – право на незаборав” у Музеју „21.октобар” у Крагујевцу, у оквиру које је промовисана и трилогија о Јасеновцу проф. др Гидеона Грајфа светског експерта за Аушвиц и Јасеновац. (7. 9. 2020)

Милоје Стевановић

Потомак трудољубивих србских земљоделаца из подјеличког драгачевског села Горачићи, где су се изнедриле бројне бунџије против неправде и лажи међу којима су и страдалници Горачићке буне (1893). У том селу је рођен јунак Будимир Давидовић који је у Великом рату задобио бројна одликовања и 74 ране, Милојев Ђед Радосав који је рањен у Колубарској бици (1914) која је под командом ђенерала Мишића прославила србске слободаре и многи други. У горачићком атару је рођена и Олга Луковић Пјановић – *ођњена лавица са Јелице* – чије је истиовање о Србљима податресло сводове Сорбоне у Паризу...

Млађани ужички учитељац, одликаш, понеће знамениту награду из педагогије, после чега ће учитељевати у завичају, командовати бројним бригадама на омладинским радним акцијама, бити човеођа драгачевске омладине, а потом се отиснути на Београдски универзитет где ће са одличним оценама завршити Факултет политичких наука и бриљирати код професора Радомира Лукића и Мирослава Печуљјића на последипломским студијама Правног факултета.

Наоружан новим сазнањима, враћа се родном Драгачеву где ће својим несебичјем заслужити бројна признања укључив и *орген рада* Председништва СФРЈ. Бива изабран за општинског правобраниоца, а потом за секретара Општинског комитета Савеза комуниста, у ком својству је 1983. у београдском Сава центру на сабрању србске омладине прозборио громогласјем драгачевске слободарске и бунџијске ћокије, због чега ће задобити „орден” *нејријашеља државе и јарџије*.

Носилац је бројних грамата *добројшвора* и *великој добројшвора* многих цркава и манастира, међу којима су и грамате блаженопочившег патријарха Павла и неколико владика Србске православне цркве. Ходочасник, дародавац, обновитељ предачких гробаља, добротинитељ многим потребитим...

Због тога што је примио на своје имање прогнана духовна чеда, неканонски смењеног владике Артемија (2010), одупирајући се небивалом безакоњу београдске патријаршије, екскомунициран је из Србске православне цркве.

Ктитор је манастира Светог Николе Чудотворца у подјеличком селу Лозница и испоснице Светог Пимена Великог на планини Јелици.

Написао је двадесетак књига у којима је уризничио предачке корене, њихове трагове и завете, истиновао о насушној потреби

сачувања језика и вере рода свога и из све снаге се вазда залагао за повратак култу рада који бејаше својствен Србљима док их није здомчало зловремје у коме се сатрла и урнисала цена образа.

Оснивач је и вишедеценијски руководитељ предузећа КМН одакле га је, 2021, у пензију испратило 140-так сарадника, а на истој свечаности је симболично обележена 50-та годишњица његовог заједништва са супругом Надом са којом је створио богољубиву породицу која, засад, броји петнаесторо чељади.

Вели: да се у Господа узда еда би му дао снаге да истрпи стукач и корбач до кончине.

Члан је Удружења књижевника Србије.

Манастир Светог Николе у Лозници

Садржај

Биљана Ђоровић: Витешки зговор	7
Милоје Стевановић: Родитељка и кума „Зговора”	13
ПРВИ ДЕО [Историја као мистерија (1 до 9)]	15
<i>Генеалогско сџабло ѓородице Гавриловић</i>	17
<i>Однос Милана Гавриловића ѓрема краљу Александру Карађорђевићу</i>	29
<i>О „Лондонским дневницима” Милана Гавриловића и раду Јуѓословенске владе у избељишћву у Лондону</i>	43
<i>Рад на „Лондонском дневнику” Милана Гавриловића</i>	54
<i>Повраћак ѓосмрћних осћайака краља Пећра Друѓи Карађорђевића у Београд</i>	68
<i>Ребека Весћ и Гавриловић</i>	80
<i>Предавање академика ѓроф. др Данила Басће</i>	94
<i>Каријера Косаре Гавриловић у Америци и ѓројон владице Арћемеја са Косова и Мејћохије 2010. ѓодине</i>	108
<i>Превод срћске ејске ѓоезије на енћлески језик и књија докуменаћа</i>	122
ДЕО ДРУГИ	135
<i>Сећање на Косару Гавриловић</i>	137
<i>Златна нит</i>	152
<i>Силен - Грешни Милоје (Стевановић)</i>	174
<i>Грешни Милоје - инфоратник</i>	186
<i>Грешни Милоје против Содоме и Гоморе</i>	199
<i>СПЦ у служби Црног папе</i>	233
<i>Контрапункт</i>	262
<i>Басташ забраздио златни словар за чување речи, памети и мудрости Драгачева</i>	276
<i>Грешни Милоје у Удружењу књижевника Србије</i>	290
<i>Милојев пут</i>	303
<i>Због чега су објављена два Речника Драћачева</i>	338
<i>Како упокојити будибокснама поредак</i>	351
<i>Будибокснама</i>	359
<i>Представљање књиге „Будибокснама”</i>	368
<i>Од радње од 16 квадрата до успешног породичног бизниса</i>	380
<i>Говори да бих те видео</i>	391

Др Биљана Ђоровић: „Јубилеј – 20 година ИНФО РАТА”	402
Стефан Каргановић: Три врлине предуслов за васкрс Србије	411
Др Вишеслав Симић: Слово ситно о великом пастиру, поглавици, ратници и раднику	416

ДОДАТАК

Косово и Метохија у данашњој Србији	423
Тоталитаризам у служби Запада	435
Косара и Џулија: лажа и паралажа	452
Одговор владици Атанасију	458
Владика Артемије – ретроспективни омаж великом Христовом следбенику	461
Сећање на блаженопочившег Владика Артемија	467
РЕЧ О АУТОРИМА	471
Биљана Ђоровић	472
Милоје Стевановић	474

Са благословом Његовог Преосвештенства
владике рашко-призренског у егзилу
Г. КСЕНОФОНТА

Др Биљана Ђоровић и Милоје Стевановић

ЗДОГОВОР

Рецензенти

Стефан Каріановић
др Вишеслав Симић

Лектор

Слободан Николић

Коректор

Љубица Наранџић

Запис радио и ТВ емисија урадила

Јелена Сшоилковић

Графичка обрада

Миленко Савовић (Артера)

Издавач

Задужбина Нова Никеја

ISBN-978-86-82090-05-2

Штампа

„Графичар”, Ужице

Тираж

500

Фотографија на корицама преузета са:

This file is licensed under the Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Astatic_crystal_mic.jpg#metadata

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

32:929 М. Гавриловић
94(497.11)"19"(093.2)
821.163.41-94

ЂОРОВИЋ, Биљана, 1960-

Здоговор / Биљана Ђоровић, Милоје Стевановић. - Лелић
: Задужбина Нова Никеја, 2022 (Ужице : Графичар). - 475 стр. :
фотогр. ; 24 cm

Слике аутора. - Тираж 500. - Реч о ауторима: стр. 472-475.
- Напомене уз текст. - Садржи и Транскрипте разговора Б.
Ђоровић са К. Гавриловић и М. Стевановићем.

ISBN 978-86-82090-05-2

1. Стевановић, Милоје, 1949- [аутор]

а) Гавриловић, Милан (1882-1976) б) Гавриловић, Косара
(1924-2019) -- Интервјуи в) Србија -- Друштвена историја --
20в -- У успоменама

COBISS.SR-ID 59189257

„Разлози због којих је он (Милоје), тобоже, искључен из Цркве нису ни канонски ни оправдани ни правилни, тако да се не може говорити о искључењу из Цркве. Уосталом, као и у самом процесу против нашег блаженочившег Владике, јер се показало оно што су они сами говорили својевремено: *Ви нисте у нашој цркви, ви не вјерујете у бога у кога ми вјерујемо*. И заиста, како време протиче, показује се да и не вјерујемо у истог бога, да је њихов бог пре свега мамон, да је њихов бог онај чије су храмове апостоли рушили и чија су учења оповргавали. Јер то што они данас уче и како се понашају, шта проповједају, сигурно није учење Христа и његових апостола.”

+ Ксенофонт

Али, Амфилохије и Атанасије нису се само понели као кукавице – они су то и постали. А када су постали кукавице, њих двојица од тројице најстаменијих и највећих бранилаца Православља, православне истине и српског православног народа, постали су главни заговорници Западне Европе, Америке, њихових вредности, њихових потреба и њихових планова за Нови светски поредак. И још горе – не само што су сагрешили, већ су сачинили и потпуно нов концепт Цркве, њених догми, целе наше вере, не би ли свој грех оправдали.

И тако се нова јерес појавила у Србији.

Надам се да ће након овог Косариног сведочанства (из 2009) свако разумети:

– прво, зашто су најпре Атанасије (2010), па потом Амфилохије, постављени за администраторе ЕРП, после неканонске смене владике Артемија;

– друго, да су главни прогонитељи владике Артемија големо ругло, брука и срамота, бесплодно дрвеће које ће време из корена извалити и бацити на сметлиште историје макар им заслепљени идолопоклоници цртали ореоле;

– треће, свако ће лако закључити да ко неће брата за брата, хоће туђина за господара, и ко не љуби брата кога види, не може љубити Бога којег не види.

